

·FRECVLPHI·HISTORIA·❖❖❖❖

2513

2 FRECVLPHI EPI

SCOPI LEXOVIENSIS CHRO

nicorum Tomi II. Quorum prior ab initio mundi,
usq; ad Octauiani Cæsaris tempora, & Serua-
toris nostri Christi Natiuitatem; Posteris
or dehinc usque ad Francorum &
Longobardorum regna, res
rum gestarum Histori-
am continet.

(*)

Opus insigne, utpote Historiarum uel omnium Epitome
luculentissima; Nunc primum typis excusum.

Imprimebat Melchior Nouesianus, Anno à CHRISTO
nato, M. D. XXXIX.

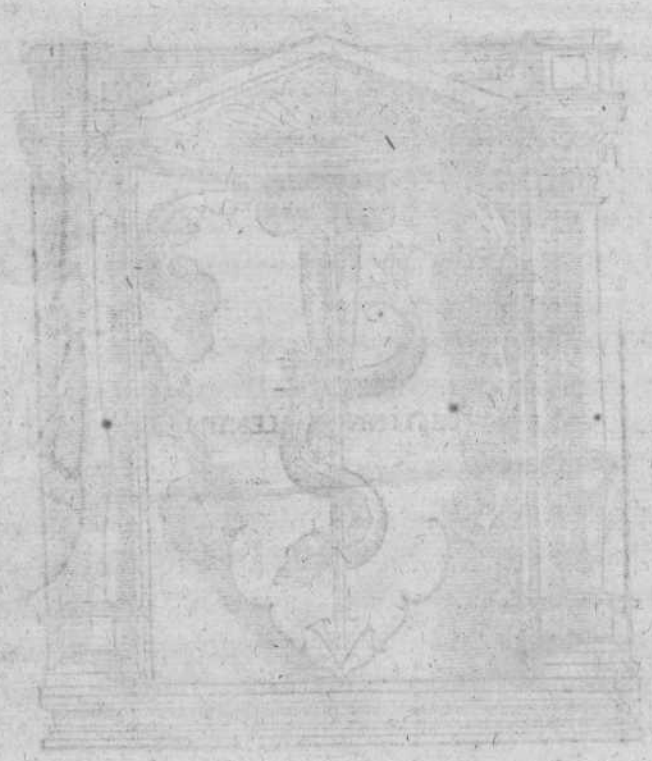

R/3426

THE GOVERNMENT OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

OFFICE OF THE DISTRICT CLERK
1000 PENNSYLVANIA AVENUE, N.W.
WASHINGTON, D.C. 20004
(*)

OFFICE OF THE DISTRICT CLERK
1000 PENNSYLVANIA AVENUE, N.W.
WASHINGTON, D.C. 20004

MAILED XXXIX
JANUARY 1879

MELCHIOR NO-

VESIANVS CAN-

DIDO LECTORI.

VPERIORIBVS HISCE AN-

nis, studiose lector, haud obscura nostri affectus in piorū studijs iuuandis, documenta dedimus: dum aliquot ueteris, solidę illius Theologię, præclara monumenta publicarem: certe, non tam nostro cum lucro, quam studio de literis bene merendi, & studiosorum, ut speramus, cum fructu. Ita sane erga omnes, maxime sacrarum literarum candidatos, affecti sumus, ut ingenuo quodam amore sæpius, non citra rerum dispendium, eorundem profectui consulere meditemur. Neq; probare possumus quorūdam admodum sordidam sententiam, quibus nimis placet illud Satyricum: *Lucri bonus odor est ex re qualibet.* Hoc modo spectantes ut rem faciant & suo scrinio sit bene: quo sit ne ullus author indignus prælo, & ut in publicū exeat, quantumuis malus, dum illis bonus, hoc est, *πρὸς τὰ ἀλφίτα* sit, uideatur. Leuius autem piaculum esset, ni dum suum agunt studiose negotium, quæstuique inhiant, simul Reipublicę Christianę quietem, & tranquillitatem labefactarent, non modo nugacissimis quibusq; nænijs, sed uirulentissimis calumnijs & pestilentissimis dogmatibus excudendis diuulgandisq; cum incredibili orthodoxę ac Catholicę fidei iactura & ruina. Extrema profecto & deplorata malitia est, non indigna Hipponacteis conuicijs, ex clade, ruinaq; publica priuatam fortunam uelle stabilire. Porro, ne uidear hic meum ac nō potius publicum negotium agere, ualere hoīes male feriatos cum isto suo animo iubeo, quibus cum adeo nihil nobis esse cōmune uolumus, quin prono cursu iisdē, quibus cœpimus, uestigijs pergamus in studiosorū profectum, totis uiribus desudare, neq; commitemus huius nostri conatus qualemcunq; famam, temere, pro facultatum modo, nobis interire. Quapropter in hac cogitatione dum sumus toti, cōmodum ad manus nostras uenit Freculphus Lexouiensis quondam Episcopus, qui licet *ἀνώνυμος* hactenus silentio latuerit, exquisita diligentia circumuolitans, præstantium ueterum historiographorū elucubrationes fragrantissimos quosq; flores, ueluti in sertum quoddam historię, miro compendio connexuit. Imitatus in hoc studiij genere, ut apparet, D. Augustinū in libro de Ciuitate dei, ita feliciter, ut neq; fide, neq; commodissimo seruato historię ordine, neq; perspicuitate, quicquam ipsi concedat. Admiramur, & nō iniuria, Iustinum, Florū & alios plerosq; qui prolixas quorundā historias, ueluti ex uastissimo pelago in lympidissimos compendio riuos deduxerunt, eo quod parum otiosos longo labore inquirendi, tenuiores tot authores magno sumptu comparandi leuarunt, præci-

pua rerum capita, dilucida breuitate in lucem proferendo. Atqui quoties fixius, intentiusque huius scriptoris industriam & operas intueor, non inuenio cur ulla in parte cum ipsdem, qui iam olim publicum totius orbis calculum abstulerunt, conferri non debeat. Hoc ipso admirabilior, quod ex tam diuisti historiographorum copia uix unum reperiās, quin multum in scribendo indulserit affectibus, nunc placendi & gratificandi principibus, nunc auræ popularis fauorem captandi, nonnunquam etiam obscurandi famam inimicorū hostiumque studio, multa permissis habenis eloquentiæ uiribus ἀνεμώλια confingentes, longisque digressionibus ingenij artisque potius, quam ueritatis testimonia relinquentes. Neque ab hoc crimine apud quosdam T. Liuium ipsum inimitabilis propemodum eloquentia liberat, eo quod nimis Romanis, minus hostibus tribuisse uideatur. Nulla sane eiusmodi suspicio uere in hunc authorem cadit, neque gratiæ, neque simultatis: Nihil studio dictum, nihil metu suppressum, sed rebus ipsis dedit omnia & in primis ueritati seruiuit: malens perpetuam ueritatis, fideique laudem, quam ἐμὲ φήμι σοι gratiæ plausum impetrare: Hac igitur de causa, neque uisum est has suas lucubrationes, more eorum, ab Assyriorum, Medorum, Persarumque imperio exoriri, penitus prophano & funesto initio, utpote tot cladibus, tot cedibus, & tanta humani sanguinis profusione parato, sed ab ipso primo homine historiam suam auspicatur, ita commoda serie res ipsas persequendo, ut ansulis quibusdam cohærere, & una ex altera nasci uideatur. Sed scio non defuturos zoilos, ut eximia ingenia plures habent æmulatores quam imitatores, qui phrasin huius authoris criminabuntur, quos uelim meminisse illius Euripidis:

Ἀλλ' οὐ γὰρ οὐτοὶ πάντ' ἐπιστάδ' ἐροῦν
πέφυκεν, ἄλλω δ' ἄλλο πρόσκετό γέγραθε.

Satis est esse Latinam, ut etiam careat phalerata oratione, & operoso apparatu. Neque arbitror statim, ac proletarios, contemptim abiiciendos, scriptores omnes, quibus ad Ciceronis dictionem & orationis Veneres, Liuiique lacteum flumen pertingere negatum est: Tunc in tanta, tamque uaria rerum bonarum copia, si durior interim translatio uel inconditius uerbum subsul tet, indignū puto hunc næuum magnopere cādido lectori displicere. Habet ille, habet sane haud obtusa philtia, quibus affatim se cōmendabit, si quid forte in eo desideres. Nimirum, perspicuam & succinctam in exponendo seriem, fidem & ueritatem rerum gestarum singularem. Atque hæc sunt que potissimum in historia requirat Cicero, appellans eam temporum testem, lucem ueritatis, uitam memoriæ, nuntiam ueritatis. Certe pictæ tectoria linguæ ac nugæ bullatæ cuiusuis potius quam historici sunt, ne quidem oratoris, nisi ambitiosi & ostentatoris. Quidē an non summa laus sit & res eterna memoria digna, excellentium populorum, clarorū principum ac omnino illustrium uirorum res, præclare prudenterque gestas, in literas mittere & aliquot retroactis seculis acta, uelut ab imis manibus eruta in lucē proferre:

ferre: & tanq̃ in tabula, speculoq; ætatum, consilia, mores, studia, factaque contemplāda exhibere, ut etiam seculis aliquot uiuere tibi uideare, unde ad uitam publice priuatimq; instituendam locupletissima exempla haurias? Accedit ad operis authorisq; cōmendationem non spernandam, quod tanta synceritate aliorum sententias referat, ut etiam illorum uerba reddat, quæ nullo dictionis suæ admixtu uitiet aut deprauet: præterq̃ cum latius fusiussque aliorum scripta, ipsum institutum postulet arctiori pomœrio circumdanda. Quoties autem scriptores inter se differunt compositione, acerrimo iudicio & prudentia singulari optima ac ueritati maxime cōsona excerptis, delegitq;. Quid commemorem hominis acumen & sagacitatem in abstrusis grauibsq; quibusdam quæstionibus theologicis discutiendis? non obscurum sacrarum literarum peritiæ argumentum, humanarum prophandarumque disciplinarum cognitionem eiusdem, ut ego taceam, res ipsa affatim testatur. Hæc patiar me uideri impudentius dicere, nisi res ipsa, non modo nostrę commendationi respondeat, sed superet. Ob has eximias ingenij dotes & uitæ probitatem retulit honorificentissimum præmiū & amplissimum ornamentum, ut ex infimo humilicq; loco ad episcopatus culmen eueheretur, cum summo bonorum omnium, studio, gratia, & plausu. Quocirca indignissimum duximus, tantum uirum, tamq; de re literaria bene meritū, diutius inter blattas tineasq; squalescere, eritq; uestri muneris pie lector operam nostram probare, & alacritate sedulitatem studiumq; nostrum in bonis hagiographisq; scriptoribus proferendis magis ac magis inflammare, quod si sentiam, poenitebit me nunq̃ laboris in emaculando impensū, & sumptuū in excudendo. Sed ne uidear longus buccinator nostrę laudis, ac, ut ille dixit, mercē laudare quam cupio extrudere, malo hæc omnia uos ex ipso opere cognoscere uberius. Feliciter uale. XV. Calend. Septemb.

Colonię ex officina nostra typographica.

ij

IN

IN PRIOREM HV

IVS OPERIS TOMVM AVTHORIS

ipsius ad Elisacharum suum præceptorem Præfatio.

VM TORPENTIA QVO

rundam ingenia indrustria prudentiū excitare soleat, ne ignavia depressa sopore, otio languenti inutiliter cōtabescant, sed caligine deterfa somno lentia expergiscantur, ut quibus prodesse potuerint scribendo uel docendo, accurate hoc agere studeant: ne de talento male defosso, terribilem domini promulgatam audiant quandoq; sententiam: tu quidem, mi dilectissime Elisachare, & amore insatiabilis sophia uenerande præceptor, post cæteros quos stimulus instanter charitatis agitare soles, ut uigilantes, fideliter ea quæ eis credita sunt, domini sui famulis tempore distribuant opportuno, tandem meam aggressus paruitatem, iussisti ut perscrutando diligenter uolumina antiquorū seu hagiographorum, siue etiam Gentilium scriptorū, quæcunq; pertinent ad historiae ueritatem, breuiter ac lucide colligere desudarem, a conditione quidem primi hominis, usq; ad CHRISTI natiuitatem domini: eo scilicet modo, ut quicquid de primo seculo quod ante generalē fuerat cataclysmum, siue de secundo quod fuit post diluuium usq; ad natiuitatem Abrahamæ, & regis Assyriorum Nini regnum, nostri siue Gentiles senserunt scriptores, pandere diligentius curarem. Quæstiones etiam difficiles, quæ per hæc tempora in scriptis habentur legislatoris, enodare non negligerē, quantum attinet ad historiae ueritatem. Inde autem per reges Assyriorum, Medorum, atq; Persarum, siue Græcorum, & usq; Octauiani Cæsaris monarchiam, ad quas gentes Assyriorum deriuando regnum per succedentia peruenit tempora: in populo autem dei per patriarchas, iudices, reges, ac sacerdotes, iterumq; reges, numerum custodire annorū cautius obseruarem, & ea quæ gesta in singulis mundi partibus, & memoria sunt digna, adnotarem: ut quæque immortaliter per singula frequentantur tempora, quando uel ubi fuerint, qui tunc etiam imperauerint in eminentioribus regnis, uel qui populo dei præfuerint, ostenderem. Insuper a destructione templi Hierosolymitani, usq; ad domini natiuitatem CHRISTI, quæq; in populo gesta sunt Iudeorum, quoniam confusa propter calamitates quæ eis acciderunt, esse uidentur, ordinando summatim colligere instigasti. Hæc quidem omnia ceu picta breui in tabula, meæ ostendens paruitati, nullam excusationis occasionem reliquisti, sed otius operam dare imperastisti. Igitur auxilio dei adiutus, qui facit mutos loqui: non temeritatis, sed obedientie gratia, hoc tam ingens parua cum cymba ignarus nauta pelagus nauigare coepi. Sed si maris se immutauerit serenitas, fluctusq; intumuerint: tu qui iussisti,

naus

PRAEFATIO AVTHORIS.

naufra^go porridge manum. Quamuis enim ecclesiasticis alligatus ac secularibus negotijs, lingua prepeditus, sensu obtusus, hoc tam magnū ineruditus tyro arripui opus, quod sapientibus erat committendum: tamen quia tuæ hoc non potui negare benevolentiae, tibi examinandum mitto, & si utile ad iudicaueris fore, non magis acceptum feretur scribenti, quam censori. Porro nomina authorum, ex quibus ea collegi, quæ in VII. libris conclusi, idcirco non ubiq; inserui (ut præmonuisti) quoniam in his, in quibus concordare uidebantur, sensum eorum, quæ elegeram, compendiose complexus, sub breuitate dictare studui. Eorū autem nomina adnotare decreui, siue nostrorum siue gentilium, sententiasq; illorum assumpsi, ut in suis habentur libris, qui uariando a cæteris exorbitare uidentur. Obsecro itaq; candidum lectorē, ne præsumptioni tribuat meæ imbecillitatis, si quid in his ei displicuerit libris, sed obedientiae. Nec temere reprehendat, antequam diligentius eos legerit authores, ex quibus nos hæc decerpimus, & ad quos eorundē quoque fidem referimus.

Eiusdem ad eundem Carmen Hexametrum.

Te duce CHRISTE uia facilis nos ire per omnes
 Quod natura negat, uarios, fessosq; labores,
 Das qui ausus fragili, das grandia uincere posse,
 Paruula mens trepidat hominum, quæ tangere dura,
 Miratur tetigisse quidem, gaudet superasse.
 Si quid enim fuerit dignum laude, & memorandum,
 Nec sibi, sed domino tribuat, quæ gesta uidentur:
 Qui dedit ingenium stolido, qui cuncta gubernat,
 In coelis, terris, perq; omnia secula semper:
 Cuius ego auxilio iutus, non uiribus æquis,
 Arripui celsos seclī transcendere colles.
 Quæ ut fuerint, calamo pingam per tempora prisca.
 Aeternos replicare dies, ingentia regum
 Tempore quo fuerint, ubi talia facta per orbem.
 Quicq; uiri fortes, portenta, fames, mala mundi,
 Quas dederint clades populis ciuilia bella.
 Triuerit externas gentes infanda cupido:
 Quos casus tribuit regnis improuida cura.
 Hæc cecini, breuiter memorans uenerande sacerdos:
 Non ignota canens ueterum, sed dicta priorum.

EXIMII HISTORIOGRAPHI FRE

culphi Episcopi Lexouiensis uita, ex Iohan
ne Trittenhemio, religiosissimo
uiro, abbate Spanhe
mensi, contexta.

FReculphus episcopus Lexouiensis, in prouincia Rothomagensi, monachus ordinis sancti Benedicti, ad quem Rabanus adhuc Abbas multis uoluminibus exercitauit ingenium, uir in diuinis scripturis studiosissimus & ualde peritus, atq; in docēda plebe satis idoneus, non minus conuersatione q̄ scientia insignis, fertur quædam præclara scripsisse opuscula. De quibus tantum legi uolumen grande & insigne, continens ab exordio mundi usq; ad natiuitatem domini nostri Iesu Christi.

Rerum gestarū historiam Lib. VII Dum aliquam tēporis.

De alijs nihil uidi. Scripsit autem præfatum opus ad Elisacharum, in quo etiam difficiliore quæstiones scripturarum enodauit, & res tam Iudeorum q̄ etiam Gentilium ab initio mundi usq; ad partum uirginis gestas, luculento sermone conscripsit.

Claruit sub Lodouico, Anno domini DCCCXL.

FRE

FRECVLPHI EPI

COPI LEXOVIENSIS, CHRO

nicorum Tomus prior, continens ab exordio mun

di usq; ad Natiuitatem Seruatoris nostri

IESV CHRISTI rerum

gestarum Historiam.

Tomi prioris

Liber I.

De eo quod pene omnes Historiographi texere suas cœperint Historias à
NINO Assyriorum rege. Cap. I.

VM ALIQVAM TEMPO
rum seriem cōmatico sermone ex nobilium stu-
dijs, tam diuinarum scriptorum historiarum, q̃
secularium, & ex pluribus eorū paucos libando
flosculos libris, ceu ex diuersorū uernātium pra-
torum floribus perstringere curarem, ut lector
animaduertere facile ualeret, quid ex celebriori-
bus factis in singulis tam regum quam regnorū
sit gestum temporibus: offendit meae imbecillita-

tis paruitas, omnes pene historiographos, maxime autem Græcorum, atq;
Latinorum, a Nino Beli filio, rege gentium multarum scilicet, primo suas
gestorum inchoasse narrationes: præcipue uidelicet bellorum casus, regum,
regionumq; destitutiones, atq; hominum miserias, & ut eorum instrui-
mur assertionibus, nihil aliud esse bella, nisi in alterutrū uergentia mala: quæ stu-
diosissime descripserunt. Transacta autem retro secula, ac si sine uitio foret
(ut quibusdam illorū placuit) & homines ritu pecorū irrationabiliū prius
uixissent, intacta reliquerunt. Igitur auxilio omnipotentis dei fultus, atq; au-
thoritate diuinæ scripturæ fretus, ab ipso protoplasto exordium meae nar-
rationis sumere curauī: quī primus parēs, authorq; mortalium hominum,
ultimus in fabrica dei cōditus est: sexta scilicet die. Post eius nanq; conditio-
nem dominū cessasse a noua operatione, non autē a gubernatione creatura-
rum, haud dubium est. Qua de re scriptura cōmemorat dominum requies-
uisse die septimo ab omnibus operibus suis.

Cur homo nouissimus in creaturis conditus sit.

Cap. II.

Væri tamen potest, cur homo in conditione ultimus creatus sit,
sexto scilicet die: cum constet propter intelligentiam nobiliorem
esse hominem cæteris creaturis, quæ in præcedentibus factę cō-
memorantur diebus: nisi ut prius conderetur mundus quasi do-
mus, & sic demū introduceretur dñs, id est, habitator domus.

A Quos

Quomodo ad imaginem & similitudinem dei, homo sit conditus. Cap. III.

Quoniam etiam ad imaginem & similitudinem dei est cōditus, quam uidelicet imaginem atq; similitudinem, in rationalis animæ intellectu, non in corporis forma esse nouimus, iuxta quod ait Apostolus: Renouamini spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est. Et alibi: Exuentes uos, inquit, ueterem hominem, induite nouum, qui renouatur in agnitione dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Quamuis & ipsum corpus nostrum ita sit fabricatum, ut ostendat nos meliores esse, quam reliqua animalia. Illa enim omnia inclinata sunt ad terram: hominis autē corpus erectum est, ut manifestet animā nostram, in supernis ad spiritalia debere semper esse erectam. Igitur inter imaginem & similitudinem, hoc distat: quod imago dei in immortalitate animæ est. Vnde etiam anima peccatrix, imago dei esse non desistit: similitudo in moribus constat. Quam ob rem non nisi anima sancta similitudinem dei habet, in eo enim suo creatori similis est, in quo angelis sanctis erit æqualis.

De obedientia homini à deo data.

Cap. IIII.

Idem etiam sator hominum, colonus paradisi constituitur: ut in eo feliciter, si præceptum mandati obediendo seruaret, absque ullis calamitatibus, aut metu mortis, æternis fruendo gaudijs uiueret: sin autem inobediens existeret, priuatus æterna felicitate, miserijs subiaceret mortis: quas est expertus, dum uetitum contigit lignum: de quo inhibitus fuerat, ne illud tangeret. Sic ergo primus parens a paradisiaca amoenitate depulsus est, cum sua coniuge, quam Apostolus diabolica fraude deceptam dicit: ipsum uero Adam non deceptum, sed causa suæ socię fuisse transgressum.

De ligno scientiæ boni & mali in paradiso, & de ligno uitæ.

Cap. V.

Erat utique in paradiso corporaliter lignum, quod nuncupatur lignum uitæ: sicut & petra, quæ percussa, aquas præbuit in eremo populo dei, quamuis significarent mystice C H R I S T V M. Quod propterea lignum uitę dictum est, quoniam dum illi hoīes inde gustarent, nec morbo nec senectute deficerent. In cæteris enim erat alimentum, in isto sacramentum, lignumque scientiæ boni & mali, non quod ipsum in sua natura lignum esset rationale, uel scientiam boni et mali habuisset: sed propterea appellatum est boni & mali scientiæ, quia homo per experimentum ab ipso didicit, quod esset inobedientiæ malum. Si quis uero de his plenius scire uoluerit, patris A V G V S T I N I libros de Ciuitate dei legat.

De Abel à fratre suo Cain occiso, & de uindictis, quas Cain pertulit. Cap. VI.

Ergo Adæ nati sunt filij masculi duo, in regione ad quam transmigravit eum deus a paradiso, post suam præuaricationem. Quorum prior appellatur Cain, secundus autem Abel. Germani siquidem, sed diuersis lætabantur studijs. Abel quidem iunior, iustus

M. 117

Thom. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Thom. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

iustitiam colebat, & in omnibus quęcunque gerebat, dominum putabat esse se pręsentem: cuius erat conuersatio pastoralis. Cain autē erat quidem circa alia pessimus, & ad lucra solummodo semper intentus: terram uero primus arare cępit. Fratrem quippe huiusmodi causa peremit. Nam cum eis deo sacrificare placuisset, de frugibus quidem terrę munera Cain obtulit: Abel autem de primogenitis agnorum, & lac. Deus enim hoc potius sacrificio delectatus est, quod spontaneę & naturaliter ortum fuerat: & non in illo, quod ex inuentione hominis auari natum uidebatur. Quapropter Cain indignatus, eo quod Abel fuisset a deo prępositus: & hoc ita nouit, ignis enim dei sacrificium fratris consumpsit, & eius intactum reliquit: quo stimulatus liuore, fratrem suum Abel interemit.

De exordio duarum ciuitatum.

Cap. VII.

Qua de re dominus ad Cain ait: Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio. Dominus non tanquam ignarus interrogat, sed tanquam iudex reum, quem puniat. Putans enim Cain deū latere quę gesserat, respondit: Nescio. Cui deus ait: Arbitraris me quod gessisti, nescire: qui cogitationem tuam, quam impie conceperas, inspiciens, ne opere consummares ante pręmonui. Sed ne causeris iniuste me aduersum te proferre sententiam, ego tibi accusationem non infero: sed est testis, qui te accusat, uox uidelicet sanguinis fratris tui: qui clamat ad me de terra. Responditque Cain ad dominum: Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Intellexit enim ex furia mentis, & extremore corporis quo agitabatur, se dignum interfici, & ait: Ecce eijcis me hodie a facie tua, & a facie terrę abscondar, & ero gemens super terram, & omnis qui inuenerit me, occidet me. Verum deus nolens eum compendio mortis finire cruciatus, nec tradi poenę, qua se ipse damnauerat, ait: Non sic, id est, non ut tu aestimas morieris, & mortem pro remedio accipies: uerum uiues usque ad septimam generationem, & conscientię tuę igne torqueberis: ita ut quicumq; te occiderit, secundū duplicem intelligentiam, aut in septima generatione aut magno te liberabit cruciatu, non quod ipse, qui percusserit Cain, septem ultionibus subiiciendus sit: sed quod septem uindictas, quę in Cain tanto tempore cucurrerunt, soluat intersector, occidens eum, qui uitę fuerat derelictus ad poenam. Vt autem quod dicimus manifestius fiat, quotidianę consuetudinis ponamus exemplum. Loquitur inter uerba seruus ad dominum: Quia incendi domum tuam & uniuersam substantiam dissipauit, interfice me. Dominusque respondeat: Non ut uis morieris, & finies morte supplicia, uerum longo tempore custodieris ad uitam, & tam infelicitē in hac luce uersaberis, ut quicumque te occiderit, beneficium pręstet occiso: dum tam multis te liberauerit cruciatibus.

Quomodo deus primis hominibus loqueretur, & de eo quod scriptum est:

Nōne si recte offeras, recte autē non diuidas, peccasti.

Cap. VIII.

A ij

Quo

Quomodo deus primis hominibus loqueretur, quæri solet, scilicet per creaturam subiectam, uelut eorum socius forma congrua loquebatur cum eis. Sed quid profuit Cain? Nonne conceptum scelus in necando fratre, etiam post uerbum diuinum impleuit? Illud uero quod dictum est: Nonne si recte quidem offeras, recte autem non diuidas, peccasti? quia non lucet cur uel unde sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas: cum diuinarum scripturarum quisque tractator secundum fidei regulam id conatur exponere. Recte quidem offertur sacrificium, cum offertur deo uero: cui uni tantummodo sacrificandum est. Non autem recte diuiditur, dum non discernuntur recte uel loca uel tempora, uel res ipsæ quæ offeruntur, uel qui offert, & cui offertur: uel hi quibus ad uescendum distribuitur quod oblatum est: ut diuisionem, hic discretionem intelligamus. Siue cum offertur, ubi non oportet, aut quod non ibi, sed alibi oportet, siue cum offertur, quando non oportet, siue cum id offertur, quod nunquam penitus debuit, siue cum electiora sibi eiusdem generis retinet homo, quam sunt ea, quæ offert deo, siue eius rei quæ oblata est, sit particeps prophanus, aut quilibet, quod fas non est fieri. In quo autem horum displicuerit Cain, facile non potest inueniri. Sed quoniam sicut Iohannes ait, ex maligno erat, & ex inuidia occidit fratrem suum, fratris autem illius opera bona erant: datur intelligi, propterea dominum non respexisse in munera eius, quia hoc ipse male diuidebat, dans deo aliquid de suo, sibi autem seipsum. Quod omnes faciunt, qui non dei, sed suam sectantur uoluntatem, non recte diuidendo, hoc est, non recte uiuendo. Dominus enim dans ei mandatum iustum & bonum, dixit: Quiesce, ad te enim conuersio eius, & tu dominaberis illius. Nunquid fratris? Absit. Cuius igitur, nisi peccati? Dixerat enim, peccasti. Tum deinde addidit, quiesce: ad te enim conuersio eius, & tu dominaberis illius. Potest quidem sic intelligi, ad ipsum hominem conuersionem esse debere peccati: ut nulli alij quam sibi sciat tribuere quod peccat. Hæc enim est salubris poenitentiae medicina, & ueniae petitio congrua. At ubi ait, ad te enim conuersio eius, non subaudiatur erit, sed sit, præipientis uidelicet, non prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quisque peccato, si id sibi non defendendo præposuerit, sed poenitendo subiecerit.

De eo quod scriptum est: Cognouit Cain uxorem suam, & peperit ei Enoch, ex cuius nomine nuncupauit ciuitatem, quam ædificauerat, & hoc qualiter conueniat, ut tres homines, qui tunc tantum erant, ciuitatem ædificarent.

Cap. IX.

Sequitur: Cognouit Cain uxorem suam, quæ concepit & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, & uocauit nomen eius Enocha, ex nomine filij sui Enoch. Vnde queri potest, dum non plures eo tempo re quam uiri quatuor, uel potius tres postea, quia fratrem frater occidit, fuisse uiderentur in terra: quomodo Cain solus ciuitatem ædificasse dicitur. Sed quos hoc mouet, parum considerant, non omnes homines, qui tunc esse

potuer

potuerunt scriptorem sacrae huius historiae necesse habuisse nominare, sed eos solos, quos operis suscepti ratio postulabat: illos uidelicet, per quos ad Noe, ac deinde ad Abraham, genealogia texendo perduceretur. Nec enim consequens est, ut istum primum filium genuisse credatur Cain, quia dictum est, cognouit uxorem suam, quasi tunc primitus ei commiscuisset. Nam de ipso Adam hoc dictum est, non solum quando cōceptus est Cain primogenitus: uerum etiam posterius: Cognouit, inquit, Adam Euam uxorem suam, quae concepit & peperit filium, & nominauit eum Seth. Vnde intelligitur, ita solere illam scripturam loqui, quamuis non semper. Potuit enim fieri, ut licet alios haberet filios, hunc tamen propter aliquam causam, plus cæteris dilexerit. Non enim Iudas primogenitus Iacob, ex quo Iudæa dicta, & Iudæi sunt nuncupati. Ergo si Cain primogenitus Enoch, non ideo putandus est confestim filio nato ex eius nomine ciuitati nomen dedisse: quia nec constitui tunc ab uno poterat. Aliud enim ciuitas non est, quam hominum multitudo, societasque. Sed cum illius hominis tanta cresceret numerositate familia, ut quantitatem populi iam haberet, tunc potuit fieri, ut & ciuitas conderetur, & ex nomine primogeniti nuncuparetur. Ergo si attendat tunc temporis tam longæuos fuisse homines, ut qui minime uixerant septingētos quinquaginta uiuere reperiātur annos: nec eos solummodo habuisse filios, quos scriptura commemorat, cum subditur, genuit filios & filias: unde eis fecundissimam prolem fuisse datur intelligi. Ex quo conijci potest, quod si a nepote Abraham, Iacob uidelicet tanta multitudo hominum multiplicari potuit in Aegypto intra annos trecentos, ut sexcenta milia fuissent, quando ascenderunt ex Aegypto, quid mirum homines multam potuisse condere familiam, per spacium nongentorum annorum aut eo amplius, qui ciuitates ædificarent plurimas? Sed hanc ciuitatem Cain propter terrenam ciuitatem commemoratam fuisse, credibile est, quæ ab ipso constitutionis conditore initium sumpsit. Hinc iam ciuitates duæ exortæ sunt, impiorum scilicet atque iustorum. Iustorum quidem fundamentum peregrinationis suscepit in Abel, ac deinde in Seth, & in posteritate eius: ac sic laborando peregrinatur usque ad præsens tempus. Ergo in prioribus seculis, quamuis usque ad septimam progeniem in filiis Seth multipliciter fecundaretur ciuitas dei: tamen in paucis ædificata est ad comparisonem ini quorum, quoadusque dominus CHRISTVS, deque filius deus ante secula, homo in nostro tempore ex utero uirginis MARIAE sacratissimæ procederet: qui uerus deus, uerusque homo, ex duabus substantijs & una persona, nouum lumen mundo resplenduit: ac deinceps per uniuersum orbem, in membris eius hæc ciuitas sancta fecundius ædificatur, & ad ciues suos angelos scilicet dei quotidie colligitur: quorū præsidijs in hac peregrinatione iugiter suffragatur. In Cain uero atque eius cognatione latissime impiorum ciuitas fabricata est. Refert quidem de eo ille antiquitatum scriptor IOSEPHVS, q̄ postquam signū acceperat, ut non interficere

tur a quibuscunque inueniretur bestijs, sed sine formidine per omnem terram signo ei imposito, quo notus fieret, uagus et profugus abiret, ab ea deiectus regione, in qua fratrem occiderat, & in qua cum patre habitauerat, multam peragrans terram cum sua uxore, tandem deuenit in locum, qui Naisda nuncupatur, ibique moratus est, in quo ei etiā filij nati sunt. At uero poenam illam non habuit pro emendatione, sed ad incrementum & ad libidinem suo potius nutriuit in corpore, licet cum iniuria secum commorantium hanc haberet, augens domum multitudine pecuniarum, ex rapinis & uiolentia congestarum, ad luxuriam quoque et latrocinia suos inuitās familiares, quorum doctor in scelestis studijs erat. Et simplicitatem quidem cum qua prius uiuebant homines, ad inuentionem mensurarum & ponderum permutauit, integramque earum uitam ex earum rerum ignorantia ad calliditatem, corruptionemque perduxit. Terminos terræ primus posuit, ciuitatesque constituit, murisque muniuit, illicque suos coegit conuenire domesticos. Hæc uero ciuitatem ab Enoch seniore filio suo Enocham appellauit, ut prædiximus.

Quod aliter sentiant philosophi Græcorum & Latinorum de primo seculo, quàm Hebræorum. Cap. X.

Iggitur philosophi Græcorum atque Latinorum, longe aliter senserunt de primo seculo, quam Iosephus referat, qui aurea prima nuncupāt secula, & tunc homines solo uacasse otio, & his tantummodo frugibus fuisse cōtētos, quas terra spōte protulerat, et simplici aqua eos eē potatos, nec ullius carnis esum attigisse, autumant. Secundū quorū opinionem quidā ex nostris suū ita cōposuit carmen, qđ huic nostro opusculo inserere libuit:

Felix nimium prior ætas,

Contenta fidelibus aruis

Nec inerti perditā luxu:

Facili quæ sera solebat

ieiunia soluere glande.

Non Bacchica munera norant,

Liquido confundere melle,

Nec lucida uellera Serum

Tyrio miscere ueneno.

Somnos dabat herba salubres,

Potum quoq; lubricus amnis,

Vmbras altissima pinus.

Nondum maris alta secabant,

Nec mercibus undeq; lectis,

Noua littora uiderat hospes.

Tunc classica sæua tacebant,

Odijs neq; fusus acerbis,

Cruor horrida tinxerat arua.

Quid enim furor hosticus ulla

Vellet prior arma mouere,

Cum uulnera sæua uiderent,

Nec præmia sanguinis ulla:

Vtinam modo nostra redirent

In mores tempora priscos.

Sed sæuior ignibus Aethnæ

Feruens amor ardet habendi.

Heu primus quis fuit ille,

Auri qui pondera tecti,

Gemmaſq; latere uolentes,

Preciosa pericula fodit:

SALVSTIVS enim collaudans breuiter antiquiora tempora, ita ait: Quando uita hominum sine cupiditate agebatur, & sua cuique satis placebant. Postea uero, inquit, quam in Asia Cyrus, in Græcia Lacedæ-

monij

monij & Athenienses coepere urbes atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habuere: maximam gloriam, in maximo imperio putare, & cætera, quæ ipse instituerat.

De Seth filio Adam, qui placuit deo, eiusque filijs ac nepotibus, qui vsque ad septimam generationem mirabiliter sapientiam adinuenerunt, & de eorum in columnis scripserunt.

Cap. XI.

Igitur Adam, qui primus e terra factus est, post Abel quoque necem filij sui, & Cain depulsionem, cum ducentorum triginta esset annorum, genuit Seth. Qui adultus, uirtuti studuit, & nomen domini inuocare coepit: & cum esset uir egregius, imitatores sui filios reliquit. Ex eius namque profapia ciuitas dei creuit. Refert enim Iosephus de eius filijs in hunc modum: Illi autem omnes cum boni fuissent, orti in eadem terra, sine aliqua uexatione uiuentes, felicissime commorati sunt: Nihilque eis usque ad uitæ terminum crudele prouenit. Disciplinam uero rerum cœlestium, & ornatus earum primitus inuenerunt. Iobal autem cōsanguineus eorum existens, musicam adinuenit, & psalterium citharamque laudauit. Et ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab eo inuenta uidebantur, aut antequam uenirent ad cognitionem deperirent, cum prædixisset Adam exterminationem rerum omnium, unam ignis uirtute, alteram uero aquarum ui ac multitudine fore uenturam, duas facientes columnas unam quidem ex lateribus, alteram uero ex lapidibus, in ambabus quæ inuenerant conscripserunt, ut & si constructa lateribus exterminaretur ab imbris, lapidea permanens, præberet hominibus scripta cognoscere: quæ tamen lapidea permanet hæcenus in terra Syriæ. Ergo Seth cum ducentorum quinque esset annorum, genuit Enos. Enos autem uixit annis centum nonaginta, & genuit Cainan. Cainan autem uixit centum septuaginta, & genuit Malalehel. Malalehel uixit annis centum sexaginta quinque, & genuit Iarech. Iarech uero uixit annis centum sexaginta duo & genuit Enoch.

De Enoch qui translatus est, qui etiam suas prophetias scriptas reliquit.

Cap. XII.

Enoch autem uixit annis centum quinquagintaquinque, & genuit Matusalam, & post hæc annos trecentos, ambulauit cum deo: unde & non comparuit, quia deus eum tulit. Qui etiã aliqua scripsit, Iuda teste apostolo. Ait enim: Prophetauit septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce ueniet dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes: & arguere omnes impios, & cætera. Liquido namque claret, ab ipso exordium literarum primo homine coepisse, qui adhuc supererat, quando filij ac nepotes sui in studio sapientiæ peruebant. Vnde etiam filij Seth cum Iobal consanguineo in columnis ea quæ sapienter de disciplina cœlestium rerum adinuenerunt, cum reliquis artribus conscripserunt: sicut superius ex uerbis Iosephi declaratum est.

De filijs Seth, qui post septimam generationem deo displicuerunt.

Cap. XIII.

A iij Filij

Filij nanque Seth, in septem generationibus permanserunt, dominum iudicantes dominum omnium, & ad uirtutem semper inspicientes, ut Iosephi utamur uerbis. Deinde tempore procedente, de paternis solennitatibus ad mala progressi sunt: neque legitimos honores ulterius deo præbentes, neque circa homines iustitiam facientes: sed zelum quem prius habuerant, in duplam malitiam per ea quæ gerebant, postea demonstrabant. Ob hoc itaque contra se dominum irritauerunt.

De filiis dei, qui filias hominum acceperunt uxores.

Cap. XIII.

Sequitur. Dicit enim Moses: Videntes filij dei filias hominum, eo quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Ergo iidem dicti sunt angeli dei. Vnde multi illos putant non homines fuisse, sed angelos. Quod tamen, angelos sanctos illo tempore sic labi potuisse, nullo modo credibile putatur: nec de his dixisse Petrum apostolum, quod angelis peccantibus non pepercit: sed de illis, qui cum principe eorum diabolo ceciderunt. Angeli enim in sacro eloquio homines dicti sunt, ut de Iohanne scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta proprie dictus est angelus. Igitur ut omittamus multorum opinioniones, filios dei, hic filios Seth intelligimus: filias uero hominum, Cain utique filias, ex quibus nati gygantes referuntur: quos & ante esse historia declarat, cum dicit: Gygantes enim erant in illis diebus. Fuisse etiam post diluuium quosdam, sed plures antea, historica traditione deprehendimus: sicut Nebroch, & alij de progenie Noe exorti sunt, qui omne bonum despicientes propter confidentiam fortitudinis, & pulchritudinem corporis, dominum irritantes perierunt.

Vtrum homines primi seculi sine coniugibus per tot curricula annorum fuerint, ut legimus, post plures annos filios genuisse.

Cap. XV.

Vixit autem Matusalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech: & post hæc annis DCC.LXXXII. Hic nanque quæri potest, si homines tunc temporis per tot curricula annorum uxoribus uacabant, aut si eas prius ducebant, quænam causa erat ut absque liberis tamdiu manerent: Hæc autem quæstio duplici soluitur modo. Aut enim homines qui tantæ prolixitatis habebant ætatem, diutius a uinculo coniugij uacabant: aut, quod uerissimum est, hi tantum assumuntur a ueridico Mose historiographo, ex quibus Noe cum filiis ducebat originem, per quem & mundus post cæterorum hominum perditionem in diluuium, erat restaurandus. Sic nanque Matthæus non primogenitos tantum assumens in catalogo generationis Christi, sed eos ex quibus natiuitas domini secundum carnem ducebatur, non enim Abrahæ primogenitus fuit Isaac, sed Ismael. Nec Iudas primogenitus Iacob, sed Ruben, neque David Isai.

De Matusala utrum quatuordecim annos post diluuium vixerit, ut in Genesi contineri videtur.

Cap. XVI.

Vixit

Vixit itaque Lamech CLXXXII. annis, & genuit filium uocauit que nomen eius Noe. Noe ergo cum sexcentorum esset annorum, uenit diluuium super uniuersam terram, omne genus humanum delens, præter Noe eiusque filios, cum uxoribus, quos dominus in arca seruauit ad genus restaurandum hominum. Nunc autem famosissima hic nascitur quæstio de Matusalam, & in ecclesijs sæpissime uentilata, quod iuxta diligentem fertur supputationem, XIII. annis post diluuium uixisse. Cum autem supra DCCCC. LXIX, annis sit dictum cum uixisse: quomodo uerum est, quod VII. tantum animæ in arca saluæ factæ sint, si hic post diluuium uixit. Restat igitur quod quomodo in plerisque alijs, ita & in hoc sit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris, ita scriptum reperitur. Et uixit Matusalam CLXXXV. annis, & genuit Lamech. Et uixit Matusalam postquod genuit Lamech, DCC. LXXXII. annis. Et fuerunt omnes dies Matusalæ anni DCCCC. LXIX. Et uixit Lamech centum octoginta duobus annis: & genuit Noe. A die ergo natiuitatis Matusalæ, usque ad diem ortus Noe, sunt anni CCCLXIX. His adde DC. annos Noe, quia in sexcentesimo uicimo eius anno diluuium factum est. Atque ita fit ut nongentesimo sexagesimo nono anno uitæ suæ Matusalam mortuus sit, eo anno quo cœpit esse diluuium.

De hoc quod dicitur: Ultio dabitur de Cain septuplum, de Lamech uero septuagies septies. Cap. XVII.

Dixit quoque Lamech uxoribus suis, Adæ & Sællæ: Audite uocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum, quoniam occidi uirum in uulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum. Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech uero septuagies septies. Lamech itaque qui se homicidium uxoribus suis fatetur perpetrasse, se primus erat ab Adam. In huius enim homicidæ filijs, septem Cain uindictæ aquis diluuij solutæ sunt, quoniam omnis progenies Cain in eo deleta est. Dira namque mors atque humanorum scelerum uindex, inter reliquos perituros ipsum homicidam Lamech reperisse credibile est. De Lamech uero septuagies septies. Igitur superius partim retulimus, quæ ad huius quæstionis pertinebant solutionem. Secundum historię tamen ueritatem, ab Adam usque ad Christum LXXVII. generationes inueniuntur, in quibus peccatum Lamech, id est, totius mundi, sanguinis Christi effusione solutum est. Siquidem & in populo Iudæorū propter interfectionē Christi LXXVII. uindictæ sunt statutæ: iuxta illud Euangelium, in quo dictum est Petro apostolo: Non solum septies, sed etiam septuagies septies, si poenituerit fratri remittendum: Iudeum scilicet reuertentem, per LXXVII. uindictas statutas, recipiendum ad indulgentiam Christi.

De ira dei, & de eo quod scriptum est in Genesi: Poenitet me hominē fecisse, cum in deo nulla sit poenitentia, in quo est certa præscientia. Cap. XVIII.

Videns

VIdens, inquit, dominus deus, quia multiplicatae sunt malitiae hominum super terram, dixit: Delebo hominem, quem feci, a facie terrae, ab homine usque ad pecus, & a reptantibus usque ad uolatilia coeli: quia iratus sum, quoniam feci eos. Ira dei non perturbatio animi eius est, sed iudicium, in quo irrogatur poena peccatori. Cogitatio uero eius & recogitatio mutandarum rerum est immutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita dominum cuiusquam facti poenitet sui, cuius est de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa praescientia. Sed si non utatur scriptura talibus uerbis: non se quodammodo familiariter insinuabit omni generi hominum, quibus uult esse consultum.

De eo quod dixit deus: Erunt dies eorum centum viginti annorum. Cap. XIX.

QUod autem dixit deus: Erunt dies eorum centum uiginti annorum, non sic accipiendum est, quasi praenuntiatum sit, post haec homines centum uiginti annos uiuendo non transgredi, cum & post diluuium etiam quingentos quosdam excessisse inuenimus: sed intelligendum est hoc dominum dixisse, cum circa finem quingentorum annorum esset Noe, id est, quadringentos octoginta uite annos ageret, quos more suo scriptura quingentos uocat: nomen totius summe per maximam partem plerumque significans. Sexcentesimo quippe anno uitae Noe secundo mense factum est diluuium: ac sic CXX. anni praedicti sunt future uitae hominum periturore, quibus transactis, diluuius deleberetur. Hieronymus autem sic ex Hebraeo uertit: Non iudicabit spiritus meus homines istos in sempiternum, quoniam caro sunt: hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos ad aeternos seruabo cruciatus: sed hic illis restituam quod merentur: Ergo non seueritatem, ut in nostris codicibus legitur, sed clementiam domini sonat, dum peccator hic pro suo scelere uisiturus. Porro ne uideretur in eo esse crudelis, quod peccantibus locum poenitentiae non dedisset, adiecit: Sed erunt dies eorum centum uiginti annorum, hoc est, habebunt CXX. annos ad agendam poenitentiam. Non ergo humana uita, ut multi aestimant, in centum uiginti annos contracta est: sed generationi illi centum uiginti anni, ad poenitentiam dati sunt. Siquidem inuenimus, quod post diluuium Abraham uixerit annis centum septuagintaquinque. Dominus autem noluit tempus expectare decretum, sed uiginti annorum spatij amputatis, induxit diluuium anno centesimo agenda poenitentiae destitinato.

De Noe quomodo decimus ab Adam princeps suae gentis extiterit. Cap. XX.

NOe uero principatum tenens, quem per successiones patres eius habuerant, scilicet per generationes X. id est, a Noe usque ad primum parentem, filij patribus succedentes, dum esset ab Adam decimus, grauiter ferens actus hominum, & habens eorum consilia nimis ingrata, satagebat ut ad meliora mentem eorum actusque transfer

transferret. Cum autem uideret, quod non adquiescerent ad talia, sed uehementer malorum libidine detinerentur: metuens ne ipsum quoque cum uxore & filiis suis interficerent, discessit ab ea terra. Deus itaque Noe quidem iustitiam dilexit, condemnauit autem non solum illorum malitiam, sed omne genus humanum. Quod cum ei disperdere placuisset, & aliud constitutuere genus, malignitate priuatum: Noe praecepit ut arcam fabricaret quatuor cameras habentem, & longitudinem cubitorum CCC. L. uero latitudinem, & XXX. altitudinem: qua protectus cum filiis & uxoribus remansit ex hominibus solus post diluuium cum domo sua, ut praemissimus. Haec iuxta intelligentiam Iosephi, de Noe actibus sufficiunt.

De magnitudine arcae & cameris eius.

Cap. XXI.

ERgo fuerunt nonnulli impossibile putantes, ut tot genera animalium, reptantium, haec arca capere potuisset: & ea quae sibi pro solatio uitae forent necessaria, per tam temporis spatium. Qui non attendunt Moysen in omni Aegyptiaca eruditum sapientia, & cubitum geometricae disciplinae, quo utuntur Aegyptij, tantum ualere, quantum sex cubiti, quibus nos utimur: Qui autem dicunt tantae molis fabricam, humano fieri non posse ingenio, spatium C. annorum considerent, quod constructionis gratia acceperat Noe, hominumque fortitudinem, qui primo uigebant seculo, cum sciant immensas urbes fuisse constructas, nisi forte lapis lapidi adhærere potest, sola calce coniunctus, ut murus per tot miliaria circum agatur: & lignum ligno cæmentatum, clauis solidatum, gluten bituminis non potest connectere ut fabricetur arca, non curuis sed rectis lineis longe lateque porrecta: quam nullus in mare mittat conatus hominum, sed leuet unda cum uenerit, naturali ordine ponderum, magisque diuina prouidentia, quam humana prudentia. Legitur etiam haec habuisse arca coenacula, & tristega: quod alia translatio bicamerata & tricamerata uoluit nominare: ita ut quinque habitationes distinctas in ea esse aduertamus: inferiora loca stercoreibus esse deputata & contigua bicamerata, quae conseruarent pabula animalium. In hos ergo usus tradunt fuisse inferiores partes distinctas, superiores uero partes quae tricameratae dicuntur, primo ad habitaculum bestiarum, uel immitium animalium serpentiumque: hinc contigua in superioribus loca mitioribus animantibus stabula fuisse: supra omnia uero in excelsis auiibus & hominibus sedem locatam, utpote sicut honore & sapientia homo antecedit omnia: ita & loco cuncta praecelleret animalia, & sic quinque mansiones in eadem arca fuisse intelliguntur. Prima stercorearia, secunda apothecaria, tertia feris animantibus, quarta mansuetis, quinta hominibus.

Quod de immundis animantibus bina, de mundis septena in arca fuisse legimus.

Cap. XXII.

Quod

QUod autem de immundis animalibus bina introducuntur et bina, de mundis uero septena & septena, has tradunt esse causas, ut quæ hominibus profutura essent, de his plura cōseruarentur in arca: & ut haberet Noe post egressum arcæ unde gratificas domino offerret hostias.

De minutissimis bestiis & inutilibus, vtrum fuerint in arca Cap. XXXIII.

QUod autem scrupulosissime queri solet & de minutissimis bestiis, nō solum quales sunt mures & stelliones: uerumetiam quales locustæ, scarabæi, muscæ denique, & pulices: utrum nō amplioris numeri in arca illa fuerint, q̄ est diffinitus cum hoc imperaret deus: prius ammonendi sunt, quos hæc mouent, sic accipiendum esse quod dictum est, quæ reptant super terram, ut necesse non fuerit cōseruari in arca, quæ possunt in aquis uiuere, non solum merula sicut pisces: uerumetiam supernatantia sicut multæ alites. Deinde quod dicitur, masculus & foemina erunt: profecto intelligitur ad reparandum genus dici, ac per hoc nec illa necesse fuerant ibi esse, quæ possunt sine concubitu de quibuscq; rebus uel rerum corruptionibus nasci: uel si fuerint, quæ in domibus esse cōfuerunt, sine ulla numeri diffinitione esse potuisse. Aut si mysterium sacratissimum quod agebatur, & tantæ rei figura, etiam ueritate facti, aliter non posset impleri, nisi ut omnia ibi certo illo numero essent, quæ uiuere in aquis natura prohibente non possunt: non fuit ista cura illius hominis, uel illorum hominum, sed diuina. Non enim ea Noe capta intromittebat, sed uenientia, & intrare uolentia, permittebat. Ad hoc enim ualet quod dictum est, intrabunt ad te, non scilicet hominis actu, sed dei nutu: ita sane ut non illic fuisse credenda sint, quæ sexu carent, uel ea etiam, quæ ex diuersis generibus procreantur, ut muli.

Quomodo in arca uiuerent animalia, quæ non sine carnibus uesci putantur. Cap. XXIII.

SOlet etiam mouere nonnullos, quæ genera escarum illic habere poterant animalia, quæ nō nisi carnibus uesci putantur: utrum præter numerum ibi fuerint animalia sine transgressione mandati, quæ aliorum alendorum necessitas illic coegisset includi: an uero quod potius est credendum, præter carnes aliqua alimenta ibi fuisse, quæ omnibus conuenirent. Nouimus em̄ quam multa animalia, quibus caro cibus est, frugibus, pomisque uescantur: & maxime ficu, atque castaneis. Quid ergo mirum, si uir ille sapiens & iustus, etiam diuinitus admonitus, sine carnibus aptam unicuique generi alimoniam præparauit & condidit? Quid est autem quo uesci non cogeret fames? aut quid non suaue ac salubre facere posset deus: qui etiam potuit, ut sine cibo uiuerent diuina facultate?

De ingressu Noe in arcam, & ubi resideret arca post diluuium, & numero annorum ab Adam usque ad Noe, uel quid de arca gentium philosophi senserint.

Cap. XXV.

Igitur

Igitur Noe sexcentorum erat annorum, quando ccepit esse diluuium super terram. Inde autem, usque ad primi hominis conditionem erant anni transacti duo milia ducenti quadraginta duo. Ergo ut quædam prestrinximus libando, ita primum se habuit seculum. Noe uero cum filiis Sem, Cham & Iafeth, uxoribusque eorum ingressus in arcam mense secundo, septimadecima die mensis, impetu uolentia aquarum in sublime sublati sunt. Arca autem residente in uertice montis Armeniæ, egressus est domino monente ex ea, mense secundo septima & uicesima die mensis. Quem locum egressorium Armeni uocant, illic enim arcae solutæ reliquias provinciales ostendunt. Huius enim diluuii indicium hætenus uidemus in lapidibus, quos in remotis montibus conchis & ostreis scabros etiam sæpe cauat aquis uisere solemus. Attamen quid de hac arca, atque hoc diluuiio gentium historiographi, sapientesque eorum scripserint: paucis referre curabo. Quorum unus Berofus Chaldæus, narrans de diluuiio, taliter est effatus: Dicitur autem & nauis eius, quæ in Armeniam uenit, circa montem Cardicum, & adhuc aliqua pars est, & quosdam bitumen exinde tollere, quo maxime homines ad expiationes utuntur. Meminit autem horum & Hieronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phœnicæ noscitur conscripsisse. Sed & Manaseas Damascenus in nonagesimosexto historiarum libro ita de hoc diluuiio dicit: Est & super muniadam excelsus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos fugientes sermo est, diluuii tempore liberatos, & quendam simul in arca deuectum, in Sicilæ montis uenisse summitatem, lignorumque reliquias multo tempore ibi conseruatas ferunt. Fuit autem ista arca, quam etiam Moses Iudæorum legislator scripsit.

De eo, quod quibusdam hominibus impossibile uidetur, homines nongentos annos uixisse. Cap. XXVI.

Vixit autem Noe post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et facti sunt omnes dies Noe anni nongenti quinquaginta. Ergo si cuiuslibet incredibile uidetur tantæ diurnitatis uitam antiquorum hominum fuisse, I O S E P H I assertionem animaduertat. Dicit enim: Nullus autem ad uitam modernam, & annorum breuitatem, quibus nunc uiuimus, uitam comparans antiquorum, putet falsa, quæ de illis sunt dicta, & eo quod nunc uita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad uitæ illius longitudinem peruenisse. Illi nanque cum essent religiosi, & ab ipso deo facti, cumque eis pabula opportuniore ad maius tempus existerent præparata, tantorum annorum circulis rite uiuebant. Deinde propter uirtutes & gloriosas utilitates, quas iugiter perscrutabantur, id est, astrologiam, & geometriam, deus eis ampliora uiuendi spacia condonauit, quæ haud ediscere potuissent, nisi sexcentis uiuerent annis. Per tot enim annorum curricula, magnus annus impletur. Testes autem isti sunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manechon, qui descriptionem fecit Aegyptiorum, & Berofus, qui

B Chalde

Chaldaica deflorauit, & Mochus, & Actius, ad hæc & Hieronymus Aegyptius, qui Phœnicam disposuit, concordant cum eis dictis. Hesiodus quoque & Agatheus, & Hellanicus, & Acusiuaus, & inter hos Ephorus, & Nicolaus, in historijs suis memoriam faciunt antiquorum, annis mille uiuentium.

Quomodo ex tribus filijs Noe, omne genus hominum sit propagatum, & quas orbis terræ partes obtinuerint. Cap. XXVII.

Filij autem Noe fuerunt, Sem, Cham & Iafeth. Ex his enim post diluuium disseminate sunt gentes, per uniuersas terras, atque insulas maris. Sed quas unusquisque condiderit gentes, & quas partes obtinuerit orbis, ex I O S E P H I atque Hieronymi libris, decerpere libuit. Fuerunt autem filij Noe filij, quorum propter honorem gentibus quas condiderunt, imposuerunt nomina, & terris quas apprehendere potuerunt. Iafeth ergo Noe filius, habuit filios septem. Habitauerunt isti regionem, a Tauro & Amanio montibus incipientem, & pertingentem in Asiam usque ad flumen Tanaim. In Europa uero terra Gazzimorum, cum nullus eorum, qui supradicti sunt, ibidem habitator existeret, gentes eius diuersis se nominibus appellabant, qui nunc a Græcis Galatæ nuncupantur: olim uero dicti sunt Gomanicæ, quos Gomer instituit. Magog uero Magogas a se nominatos instituit. Isti a Græcis Scythæ sunt appellati. Item filiorum Iafeth, Madeus & Ianus fuerunt: & ex Madeo quidem sunt gentes, quæ a Græcis Mædi uocantur: A Iano uero omnes Ionij, Helladicæque descendunt, qui & Græci: unde & mare Ionium appellatur. Condidit autem Iobel lobelos, qui nostris temporibus Hyberes, qui & Hispani: a quibus postea Celtiberi nuncupati sunt. Moga uero primum dicebatur, quæ postea Cappadocia: nunc autem Cæsarea, a Romanis hoc uocabulum sortiitur, id est, a Cæsare. Moscini uero a Mosochum plantati sunt, qui nunc Cappadoces nuncupantur. Quorum antiquæ appellationis signum ostenditur, nam ciuitas est apud eos, quæ hætenus Moscha dicitur, ostendens intelligere ualentibus, eo quod aliquando omnes gentes regionis ipsius ita uocatæ sunt. Thyras autem Thyrenses appellauit suos, quorum princeps fuit, quibus Græci Trachium nomen commutauerunt. Tantæ siquidem gentes, per Iafeth filios institutæ sunt. Gomer autem habens tres filios. Astinegas quidem Astinegas instituit, qui nunc Regini uocantur a Græcis. Riphath autem Riphæos, qui dicuntur Paphlagones. Tygram uero Tygraneos, qui Phryges a Græcis sunt nuncupati. A Iano autem Iafeth filio, & ipso tres habente filios: Helifas quidem Helifæos uocauit eos, quorum princeps fuit, qui nunc sunt Aeolici. Tharsis uero Thyrsos, sic enim antiquitus Cilicia uocabatur: Tharsus enim apud eos maxima ciuitatum metropolis appellatur: Tau litera, pro theta mutata. Cythim autem Cythimam insulam habuit, quæ nunc dicitur Cyprus, & ab ea omnes insulæ & maritima loca, Cythim Hebraice nominantur. Testis enim

enim sermonis mei, una in Cypro ciuitatum, quæ antiquam appellationem ualuit retinere. Cythis enim ab his, qui ei Græcum nomen imposuerunt, uocatur, neque sic fugiens Cythi nomen. Iafeth itaq; filij seu nepotes, has habuere gentes, & quæ forsan nunc ignorantur. Omnes tamen pene insulas & totius orbis littora, terrasque mari uicinas legimus Græcis accolis occupatas, qui ut supra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca, usque ad Oceanum possederunt Britannicum. Filij Cham, Chus, & Mesraim, Futh, & Chanaan. Chus hodie ab Hebræis Aethiopia nuncupatur, Mesraim Aegyptus, Futh Libyes, a quo & Mauritaniae fluuius, usque in præsens Futh dicitur, omnisque circa eam regio Futhensis nuncupatur. Modo tamen in una tantum climatis eius parte, antiquum Libyæ nomen residet, & reliqua terra uocatur Aphrica. Porro Chanaan obtinuit terram, quam Iudæi deinceps possederunt. Eiectis Chananeis, filij Chus, Saba & Euila, Sabatha, & Regina. Sabatacha, id est, Saba, a quo Sabæi. Euila Getuli in parte remotioris Aphricæ, eremo cohærentes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui nunc Astauari nuncupantur. Regina uero, & Sabathaca paulatim antiqua uocabula perdiderunt, quæ nunc pro ueteribus habeantur ignoratur. Filij Regina & Saba Dadan, a quo hic Saba per sin literam scribitur, supra uero per samech, diximus appellatos Sabæos. Interpretatur nunc ergo Saba, Arabia. Nam in septuagesimoprimo psalmo, ubi habemus reges Arabum & Saba munera offerunt, in Hebræo scriptum est reges Saba. Dadan genus est Aethiopiæ, in occidentali plaga. At uero Mesraim, genuit Ludim, & Ananim, & Laabim, Neptuim, & Petrusim, & Cesluim. De quibus egressi sunt Philistijm, & Chapturim, exceptis Labaim, a quibus Libyes postea nominati sunt, qui prius Phutei uocabantur, & Casloim, qui deinceps Philistijm appellati sunt, quos nos corrupte Palæstinos dicimus. Cæteræ sex gentes ignotæ nobis sunt, quia bello Aethiopico subuersæ, usque ad obliuionem præteritorum nominum peruenerunt. Possederunt autem terram Agazi, usque ad extremos fines Aegypti. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, & Ethæum, Iebusæum, & Amorraeum, Gergesæum & Euæum, & Arachæum: Sinæum & Aradium Samarithen & Matheum. De Chanaan primus natus est Sidon: a quo urbs in Phœnice Sidon uocatur. Arachæus, qui Archas cōdidit oppidū, in radicibus Libani situm. Aradij sunt, qui Aradam insulam possederunt, angusto fretu Phœnicis littore separatam. Samaria emissā nobilis Syriæ Cæles ciuitas, hanc Macedones, qui post ALEXANDRI mortem regnauerunt, Epiphaniam nuncupauerunt. Et fuit terminus Chananæorum a Sidone, donec ueniatur in Gerara, & usque ad Gazam, pergentibus Sodomam & Gomorrhā, & Adamam, & Seboim, usque Letzem: quia cæteræ ciuitates, Sidon uidelicet, & Gerara, & Sodoma, & Gomorrha, & Adama, & Seboim notæ sunt nominibus suis. Fiunt itaque omnes filij Cham, hoc est, medij filij Noe

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

quatuor, & nepotes quinque, ex uno eius filio pronepotes duo, ex nepote uno fit eorum summa, undecim. Quibus enumeratis, hic reditur ad alium Cham, qui uocabatur Mesraim: & commemorantur quos genuit, non tanquam singuli homines, sed nationes septem, & de sexta, uelut de sexto filio, gens commemoratur exisse, quæ appellatur Philistijm: unde fiunt octo. Inde iterum ad Chanaan reditur, in quo filio maledictus est Cham, & quos genuit, undecim nominantur. Deinde usque ad quos fines peruenierint commemoratis quibusdam ciuitatibus dicitur: ac per hoc in filijs, nepotibusque computatis, de progenie Cham triginta unus geniti referuntur. Sem uero tertio Noe filio, quinque fuerunt nati, qui usque ad Oceanum seorsum habitant Asiam, ab Eufrate facientes initium. Helam siquidem Helamitas, qui Persarum sunt principes, reliquit. Assur autem Ninum instituit ciuitatem, qui nunc Chaldæi uocantur. Arfaxat autem, Arfaxateos nominauit, cum princeps eorum esset. Aram uero Arameos instituit, quos Græci Siros appellant. Quos autem nunc Lidos uocant, Luth tunc Ludas nominauit. Aram uero filijs quatuor existentibus: his quidem instituit Traconitidem, & Damascum, quæ est Media Palestinæ, Syriæque coniuncta. Armeniam uero Otrus, Geter Bactrianos, Mes autem Mesaneos, quæ nunc Arax uocatur ab omnibus. Arfaxat autem filius fuit Sala, de quo natus est Heber, a quo Iudæos prius Hebræos uocauerunt. Heber autem lectan genuit, & Falech: lecta uero, qui filius fuit Heber, habuit filios Helmodat, Saleth, Aformoth, Iare, Aduram, Vzal, Deda, Ebal, Abimael, Sapha, & Ophir, & Ebila, & Iobab. Isti a flumine Cophe næ Indiæ, & posita circa Syriæ loca quædā inhabitant. Hæ namque generationes Sem. Sem uero cum centum esset annorum genuit Arfaxat, biennio post diluuium. Arfaxat uixit triginta quinque annis et genuit Sale: Sale quoque uixit triginta annis, & genuit Heber, Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Falech.

De eo, quod Falech diuisio interpretatur, quia in diebus eius diuisio linguarum facta est, ut de ædificatione turris, & de eius Nembroth, seu quid de ea gentium sapientes senserint.

Cap. XXVIII.

Iste autem Falech dictus est, quoniam secundum diuisionem nationum natus est: Falech autem Hebræi diuisionem uocant, quoniam dum unum hucusque esset labium hominis, diuisum est in plures scilicet linguas, & quæ hæcenus uocabatur humana, deinceps exigente superbia, diuersa promeruit uocabula. Deo autem iubente ut crescerent, & multiplicarentur post diluuium filij N O E, & ut diuersam colentes faciem terrarum, abundantia fructuum potirentur: qui cum essent ineruditi, & ideo inobedientes fuerint, in calamitatibus incidentes, sua grauiter peccata senserunt. Et quia iuuentutis multitudinem feruebant, & propria fortitudine non dei propitiatione, se bonâ habere credebant, apposuerunt ut uoluntati D E I inobedientes fierent. Fecit autem eos elatos esse ad iniuriam dei,

dei, atque contemptum Nembroth filius Chus, qui fuit filius Cham, filij Noe. Qui cum esset audacior & manu fortissimus, suadebat eis, ut non domino ascriberent, quia felicitas hominibus eueniret, sed hæc propria hominum uirtute præberetur: solus ipse præsumens homines a dei timore reuocare, & spem suam in propria uirtute reponere. Ob quam rem turrim ædificandam altiore suadebat, ubi aqua non posset ascendere, quæ etiam cœlum pertingeret. Multitudo autem prona erat, ut Nembroth præceptionibus obediret, putantes graue seruitium obsequi deo, & turrim ædificabant, in nullo sua studia deserentes. Sumebat ergo altitudo facilitatem, & plusquam sperare quis possit. Multis itaque manibus fabricata, crescebat. Vnde et legislator testatur dominum descendisse ad uidendam turrim, quam ædificabant filij Adam, dicens: Ecce unus populus & unum labium omnibus, coeperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus, donec eas opere compleant. Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque uocem proximi sui: atque ita diuisit eos dominus ex illo loco in uniuersas terras. Et cessauerunt ædificare ciuitatem, & idcirco uocatum est nomen eius Babel: quia ibi confusum est labium uniuersæ terræ. Inde autem migrationes ubique agentes, & terram apprehendentes unusquisque felicem, quam deus unicuique distribuit: & ita omnis terra per eos completa est, mediterranea simul atque maritima. Quidam etiam nauibus transeuntes, insulas habitauerunt. Vnde aliquæ gentes, ab institutoribus positas appellationes hucusque seruant: sicuti superius declaratum est. Quædam uero placita sibi nomina immutauerunt. Diuisiones autem linguarum septuagintaduas fuisse historia declarat, non ut solummodo tot homines tunc fuissent, & non plures, sed tot iam principes familiarum, ex filijs Noe procreatos ostendit, qui populos & gentes condiderunt. Ait enim scriptura: Hæc familia Noe iuxta populos & nationes suas, ab hisque diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. De hac uero turri, diuersisque uocibus hominum, meminit & Sibylla dicens: Cum omnes homines unius uocis existerent, quidam turrim ædificauerunt excelsum, tanquam ascensuri per eam ad cœlum. Dñj uero uentos immittentes euerterunt turrim, & uocem propriam unicuique partiti sunt: & propterea Babyloniam uocari contigit ciuitatem. De campo uero qui uocatur Sennaar, in regione Babylonis, meminit Aetius ita dicens: Qui uero de sacerdotibus sunt erepti, Iouis sacra sumentes, in Sennaar Babylonis uenerunt. Igitur Nembroth filius Chus nepos Noe, de quo iam mentionem fecimus, ipse coepit potens esse in terra, & erat robustus uenator coram domino. Ab hoc exiuit prouerbiū: Quasi Nembroth robustus uenator coram domino. Quod sic intelligendum est: Gygantem istum contra dominum fuisse. Quod significatur eo nomine, quod dicitur uenator, quasi animarum deceptor, hominumque oppressor, & pro eo quod homines a cultu dei abstrahabat, sic nominatus est. Fuit autem principium regni eius Baby-

Ion, & Aracha, Achat, & Calenne, in terra Sennaar. Aracha autem hæc est Edisse ciuitas. Achat, quæ nunc dicitur Nisibin, Calennæ, postea uerso nomine, a Seleuco rege dicta est Seleucia. Hic autem Nembroth, arripuit tyrannidem insuetam, prior in populis regnauit & in Babylone. Apparet namque hunc tyrannum fortissimum in eo regnasse loco, ubi linguæ ad confusionem humanæ superbie diuisæ sunt. Hunc etiam scripsisse astrologiam, atque geometriam, diuisiones orbis fecisse, Syri tradunt.

De eo, quod dictum est, de terra Sennaar exisse Assur, & ædificasse Niniuen.
Cap. XXIX.

QUOD uero dictum est, de terra Sennaar, quæ pertinebat ad regnum Nembroth exisse Assur & ædificasse Niniuen, & alias, quas contexit ciuitates legislator, longe postea factum est. Quod ex hac occasione perstrinxit, propter nobilitatem regni Assyriorum, quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius, conditor Niniues ciuitatis magnæ, cuius ciuitatis nomen, ex illius nomine derivatum est, ut a Nino Niniue uocaretur, Assur autem, unde Assyrii, non fuit in filiis Cham, sed in filiis Sem reperitur, qui fuit Noe maximus filius. Vnde apparet de progenie Sem exortos fuisse, qui postea regnum gygantis illius obtineret, & inde procederent, atque alias conderent ciuitates.

Quid est, quod peccante Cham, filius eius Chanaan sententiam ultionis accepit.
Cap. XXX.

QUID est quod peccauit Cham, filius eius Chanaan sententiam ultionis accepit? Quid est quod non in se, sed in posteritate percutitur, nisi quod reproborum nequitia, hic quidem multæ proficiunt, sed in posterum feriuntur? Seu quia prophetauit terram Chanaan eiectis inde Chanaanis & debellatis, accepturos fuisse filios Israel, qui uenerunt de semine Sem, intuens & prouidens quod longe fuerat post futurum.

Quomodo intelligendum sit: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem.
Cap. XXXI.

DILATET deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Quamquam enim sit deus omnium gentium, quodammodo tamen proprio uocabulo & in ipsis iam gentibus dicitur deus Israel. Et hoc unde factum est, nisi ex benedictione Iafeth. In populo enim gentium totum orbem terrarum occupauit ecclesia. Hoc prorsus pronuntiabatur, cum diceretur: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem. Sem quippe, de cuius semine incarnatus est Christus, interpretatur nominator. Quid autem nominatus Christo est, cuius nomen ubique iam flagrat, ita ut per Cantica Canticorum etiam in se præcedente prophetia, unguento comparetur effusus. In cuius domibus, id est, ecclesijs, habitat gentium latitudo, nam Iafeth latitudo interpretatur: Ecce quomodo deus dilatet Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem, id est, in ecclesijs, quas filij prophetarum apostoli cōstruxerunt, secundum quod Paulus apostolus fidelibus ex gentibus ait:

Qui

Qui eratis illo tempore sine Christo, alienati a societate Israel, & peregrini testamentorum & promissionis spem non habentes, & sine deo in hoc mundo. Per hæc uerba ostenditur, quod nōdum habitat lafeth in domibus Sem sed paulopost: quemadmodum concludat, aduertamus. Igitur iam, inquit, non estis hospites & peregrini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu.

De eo quod scriptum est: de Sem nati sunt patre omnium filiorum Heber
fratre lafeth maiore. Cap. XXXII.

DE Sem quoque nati sunt patre omnium filiorum Heber fratre lafeth maiore. Hinc iam cœpit texere progeniē Sem, maioris filij Noe: quoniam a minore inchoauerat lafeth, ac sic demū peruenerat ad Sem. Habetur enim aliquid difficultatis in ipso narrationis exordio, cum dicit: De Sem autem nati sunt patre omnium Heber, fratre lafeth maiore. Ordo uerborum est, ex Sem natus est Heber: qui Sem pater est omnium filiorum Sem. Sem ergo patriarcham intelligi uoluit omnium qui de stirpe eius exorti sunt: quos cōmemoraturus est, siue sint filij, siue nepotes, seu pronepotes. Scimus namque Heber non filium fuisse Sem, sed abnepotem eius. Nec enim sine causa, prætermisiss filijs, introducitur Heber abnepos eius: nisi quod in progenie filiorum Noe hic reperitur, placens deo, qui non cum filijs superbie conspirauerat ad ædificandam turrim ob iniuriam dei, pertinentium ad ciuitatem impiorum, qui merito iniuriam confusionis suæ passi sunt in perditione linguæ propriæ. Ob quam causam per uniuersum dispersi sunt orbem, relicto opere quod summo studio accelerare festinabant. In huius autem Heber domo, quoniam immunis a pœna terrigenarum superbientium extitit, prisca remansit lingua, quæ prius humana, quia omnibus erat cōmunis: postea uero ab eius nomine nuncupata est Hebræa ad distinctionem cæterarum. Quæ per successiones peruenit ad Abraham, ac sic per patriarchas, qui ex stirpe Abraham sunt propagati, profusa est in populum dei. Attamen nec Heber, nec ipse pater Abraham, in omnem progeniem suam, hanc diffundere ualuerunt: sed in eos qui ad ciuitatem dei pertinere uidebantur: de quibus secundum carnem natus est Christus.

Quum non fiat commemoratio in Genesi à Noe usque ad Abraham, utrum aliquis iustorum fuerit. Cap. XXXIII.

Benedictis igitur duobus filijs Noe, atque uno in medio eorum maledicto: deinceps usque ad Abraham, de iustorum aliquorum, qui pie hominum colerēt, commemoratione silentium est. Veruntamen, utrum ciuitas piorum non fuerit, an latuerit, an potius permanserit in duobus filijs Noe, qui benedicti sunt, eorumque posteris, impia uero in eo qui maledictus est, atque eius progenie ubi etiam exortus est gygas uenator contra dominum, non est dijudicatio facilis. Fortasse enim quod profecto est credibilis, & in filijs duorum illorum iam tunc antequam Babylonia

B iij cœpisset

coepisset institui, fuerunt contemptores dei, & in filijs Cham cultores dei. Vtrunq; tamen hominum genus, terris nunquam defuisse credendum est. Quamobrem sicut lingua una cum esset omnium, non ideo filij pestilentie defuerunt, nam & ante diluuium una erat lingua, & tamen omnes præter unam Noe iusti domum, deleri diluuiio meruerunt: ita post diluuium, nec iustos defuisse crediderim. Sed si omnes commemorarentur nimis longum fieret, et esse: hæc historica magis diligentia, quam prophetica prouidentia. Illa itaque exequitur literarum sacrarum scriptor: uel per eum dei spiritus: quibus non solum narrentur præterita, uerumetiam pronuntientur futura, quæ tamen pertinent ad ciuitatem dei. Omissis ergo cæteris filijs Noe, ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generationum, per quos possit ad Abraham perueniri: sicut illi connectebantur ante diluuium per quos perueniretur ad Noe generationes: quæ propagatæ sunt ex illo Adam filio, qui est appellatus Seth.

Quomodo intelligendum sit descendisse dominum, & nec desistent a cogitationibus suis donec eas opere compleant, & qualiter ex tribus filijs Noe per terras LXXII. linguæ esse coeperunt. Cap. XXXIII.

MOuet ergo quosdam hoc quod legitur: Descendit dominus, ut uideret ciuitatem, cum non loco moueatur deus, qui semper est ubique totus. Quod ita intelligendum est: Descendit dominus uidere ciuitatem & turrin quam edificabāt filij Adam, hoc est, non filij dei, sed filij hominum, id est illa societas, secundū hominem uiuens, quam terrenam dicimus ciuitatem. Deus autem non localiter descendit, cum sit ubique totus, & oīa impleat, sed descendere dicitur in terram, quando præter usitatum naturæ cursum, mirabiliter operatur. Nec discit uidendo aliquid ad tempus, qui ignorare potest nihil, mente cuiuspiam conceptum. Dicitur enim ad tempus uidere & cognoscere, eo qđ uideri quod reprobatur, et cognosci faciat. Ciuitas namq; illa non sic uidebatur, qđmodo eam deus uideri fecit quando sibi quantum displiceret ostendit, quamuis possit intelligi deus ad illam ciuitatem descendisse, quia descenderunt angeli eius in quibus habitat, quia per angelos descendebat, qui in angelis descendentibus erat. Et non ait: Venite & descendentes confundite, sed confundamus ibi linguam eorū, ostendens ita se operari per ministros suos, ut sint etiam ipsi cooperatores dei. Illud sane quod dictum est, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant, non est dictum confirmando, sed tanquam interrogando, sicut solet a comminantibus dici. Sic ergo accipiendum est, tanquam dixerit: Nonne omnia deficient ex illis, quæ conati sunt facere? Sed si ita dicatur: non exprimitur comminanter, quoniam uoce pronuntiantis non possumus scribere. Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguas eorū ut non audiat unusquisq; uocem proximi sui. Atq; ita diuisit eos dñs ex illo loco, in uniuersas terras. Et cessauerūt ædificare ciuitatē, & idcirco uocatum est nomen Babel, quia ibi confusum est labium uniuersæ terræ, & inde dispersit

disperlit eos dominus super faciem cunctarū regionum. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus uero ipsius poenae quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua est, ibi est damnata superbia, ut non intelligeret iubens homini, qui noluit intelligere ut obediret deo iubenti: sicq; illa conspiratio dissoluta est, cum quisque ab eo, quem nō intelligebat, abcederet: nec se, nisi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret. Et per linguas diuisae sunt gētes, dispersaeq; per terras, sicut deo placuit, qui hoc modis occultis, nobiscq; incomprehensibilibus fecit. Ex illis igitur tribus hominibus Noe filijs LXXII. linguae per terras esse coeperūt, quae crescendo ad insulas peruenerūt. Auctus autem est numerus gentium, multo amplius, quam linguarum.

De numero annorum à diluuiō vsq; ad natiuitatem Abraham, & quod aliter Iosephus atq; LXX. interpretes, siue Eusebius sentiant, quā in Hebraica veritate contineatur. Cap. XXXV.

Igitur ut supra memorare coepimus, series annorum à diluuiō, usq; ad natiuitatem Abraham ita continetur. Sem C. erat annorum quando genuit Arfaxat, biennio post diluuiū. Porro Arfaxat cum esset LXX. annorum, genuit Sale. Sale quoque LXX. aetatis suae anno, genuit Heber. Heber autem cum XXXIII. annorū esset, genuit Falech. Falech quoque uixit annis LXX. & genuit Reu. Reu uero uixit annis LXXV. & genuit Saruch. Saruch autem uixit annis LXX. & genuit Nachor: & Nachor uixit XXVIII. annis, & genuit Tharam. Thara uero cum LXX. esset annorū, genuit Abram, & Nachor, & Aran. Ergo a natiuitate Abraham, qui X. fuit a Noe, sicut nunc declaratum est, supputa per singulas aetates, numerum annorum ab ortu uniuscuiusque patris, usque ad ortum subsequens filij, & inuenies CCCII. annos, id est, a natiuitate Abraham usque ad diluuiū. Quamuis beatus Hieronymus in Chronico Eusebij, atq; Orosius in prima fronte suorum librorum, a quibus etiam Iosephus non longe exorbitat, aliter sentiāt in numero annorū, dicentes a natiuitate Abraham usq; ad totius orbis diluuiū, inueniri supputando retrorsum annos DCCC. XLII. Igitur mundi secunda ita se habuit aetas, ut praenotatum est, quantum ad nostrae paruitatis noticiam ex antiquorum autoritate peruenire potuit, quam aetatem pueritiam nominant.

Quomodo Thara cum Abraham & Loth & Aran exierit de Chaldaea, & uenerit in terram Chanaan. Cap. XXXVI.

Igitur Thara tulit Abram filium suum, & Loth filium Aran filij sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filij sui, & eduxit eos de Vr Chaldaeorum, ut iret in terram Chanaan: ueneruntq; usq; ad Aran, & habitauerunt ibi. Porro Iosephus, Vr ciuitatem Chaldaeorū esse dicit. Ex qua Thara profectus est cum familia domus suae, & uenit in Aran, quod alia translatio solet nominare Charra. Hieronymus autem hunc historię locum ita explanat, scilicet de morte Aran, ante obitum patris atque de Vr Chaldaeorum. Mortuus est Aran ante Tharam patrē suum in terra natiuitatis suae,

suæ, in Vr Chaldæorum. Pro eo quod legimus in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæorum in Hebræo habetur: in Vr cestim, id est, in igni Chaldæorum. Tradunt autē Hebræi ex hac occasione istiusmodi fabulam, q̃ Abraham in ignem missus sit, quia ignem adorare noluerit, & q̃ Babylonio ualatus incendio, dei auxilio liberatus, de idololatriæ igni profugerit. Quod uero in sequētibz scribitur egressum esse Tharā cum sobole sua de regione Chaldæorum, pro eo quod in Hebræo habetur de Vr, hoc est, de incendio Chaldæorum, & hoc est quod nunc dicitur: mortuus est Aran ante conspectum Tharæ patris sui in terra natiuitatis suæ, in igne Chaldæorum: quod uidelicet ignem nolens adorare, igni consumptus sit.

Post mortem Tharæ patris Abraham, quod legitur dixisse dominum ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, &c. cum prius cum patre egressus sit ex ea, & de Nachor fratre Abraham, & ea quæ ad hanc rationem pertinent.

Cap. XXXVII.

QUod uero commemorata morte Tharæ patris Abraham, deinde legitur: & dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, &c. Hinc beatus Stephanus in Actibus apostolorum cum ista narraret, inter cætera sic ait: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia prius q̃ habitaret in Charra, & ait ad illum: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, secundū hæc uerba Stephani, non post mortem patris eius locutus est deus Abraham, qui utiq̃ in Charra mortuus est, ubi cum illo & ipse filius habitauit. Sed prius q̃ habitaret in eadem ciuitate. i. cum esset in Mesopotamia, iam ergo exierat a Chaldæis. Quod itaq̃ adiungit Stephanus: Tunc Abraham egressus est de terra Chaldæorū & habitauit in Charra, non q̃d sit factum postea q̃ locutus est illi deus, neq̃ em̃ post illa dei uerba egressus est de terra Chaldæorū, cum dicat ei locutum dominum esse in Mesopotamia, sed ad totum illud tempus pertinet q̃d ait: Tunc. i. ex quo egressus est a Chaldæis, & habitauit in Charra. Item quod sequitur: Et inde postq̃ mortuus est pater eius, collocauit illum in terra hac, in qua nunc uos habitatis & patres uestri, non ait: Postq̃ mortuus est pater eius exijt de Charra, sed inde hic eum collocauit, postq̃ mortuus est pater eius. Intelligendum est igitur locutum dñm fuisse ad Abraham cum esset in Mesopotamia, priusq̃ habitaret in Charra, sed eum in Charran peruenisse cum patre, retento apud se precepto dñi, & inde exisse septuagesimo quinto anno, patris autem sui centesimo quadragésimo & quinto. Collocationē uero eius in terra Chanaan non profectionem de Charra post mortem patris eius, factā esse dicit: quia iam mortuus erat pater eius, quando emit terram cuius iam sue rei coepit esse possessor: Quod aut iam in Mesopotamia constituto, hoc est, iam egresso de terra Chaldæorū dicit dñs: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, et de domo patris tui: nō ut corpus inde eiiceret q̃d iam fecerat, sed animum auelleret dicit. Non em̃ inde exierat animo, sed spe redeundi & desiderio tenebatur. Quæ spes & desiderium deo iubente atq̃

atque adiuuante, & illo obediente fuerant amputanda. Non sane incredibiliter existimatur, cum postea secutus esset Nachor patrem suum, tunc Abraham præceptum domini impleſſe, ut cum Sara coniuge sua, & Loth filio fratris sui exiret de Charra. Narratur enim in locis superioribus, quemadmodum Thara cum suis regionem reliquerit Chaldaeorum, & uenerit in Mesopotamiam & habitauerit Maran. Tacetur autem de uno eius filio, qui uocatur Nachor, tanquam eum non duxerit secum. Sed inuenimus postea, cum seruum suum mitteret Abraham ad accipiendam uxore filio suo Isaac, ita scriptum esse. Et accepit puer decem camelos de camelis domini sui, & de omnibus bonis dñi sui secum, & exurgens profectus est in Mesopotamiam in ciuitatē Nachor. Isto & alijs sacrae huius historiae testimonijs ostenditur: etiam Nachor exisse de regione Chaldaeorum, sedesque constituisse in Mesopotamia, ubi cum patre suo habitauerat Abraham. Cur ergo eum scriptura non commemorauit, quando ex gente Chaldaea cum suis profectus est Thara, & habitauit in Mesopotamia: ubi non solum Abraham filius eius, uerum etiam Sara nurus, & Loth nepos eius commemorantur, quod eos duxerit secum, nisi forte quod a paterna & fraterna pietate deſciuerat, & superstitioni adhæſerat Chaldaeorum: & postea inde siue poenitendo, siue persecutionem passus (quod suspectius habetur) & ipse migrauerit? Et facti sunt omnes dies Tharae ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Aran. Non sic accipiendum est quasi omnes hos dies ibi egerit: sed quia omnes dies uitæ suæ, qui fuerunt anni ducenti quinque, ibi compleuerit. Ignoratur autem quot annis uixerit Thara in Charra, quoniam nō legitur quoto anno uitæ suæ in Charram uenerit. Et absurdum est existimare, in ista serie generationum, ubi diligenter cōmemoratur, quot annis quisque uixerit, huius solius numerꝝ annorꝝ uitæ non commemoratum esse.

Cum aliquorum uitæ adnumerantur anni, cur aliorum taceantur in Genesi.

Cap. XXXVIII.

QUod enim quorundam quos eadem scriptura commemorat, tacentur anni, cum aliorum adnumerentur, quæri solet. Quibus est respōdendum, quoniam non sunt in eo ordine, in quo temporum dinumeratio decessione gignentium, & genitorum successionem contexitur: ob hanc causam eorum uitæ non adnumerari annos. Iste autem ordo qui dirigitur ab Adam usque ad Noe, & inde usque ad Abraham: sine numero annorum neminem continet.

Pater Melche, ipse est pater Iesce, vel que fuit Iesca.

Cap. XXXIX.

Igitur quod in Genesi legitur, pater Melche, ipse est pater Iesce, uel que fuit Iesca: ita intelligendum est: Thara genuit Abraham, & Nachor, & Aran. Aran uero genuit Loth, & Melcham, & Sarai cognomento Iesca, & acceperunt uxores, Abraham Sarai, & Nachor Melcham. Nec dum uero inter patruos, & fratrum filios, nuptiæ lege prohibeæ sunt.

Quomodo Sara cū à Pharaone rapta fuerit, ab eo violata esse non credatur.

Cap. XL.

Queris

Queritur quomodo Sara cum a Pharaone rapta fuerit, ab eo uiolata esse non credatur, nisi quia iuxta librum Hester, quaecunque mulierum placuisset regi apud ueteres, sex mensibus unguebatur oleo myrteo, & sex mensibus in pigmentis uarijs erat, & curationibus foeminarum, & tunc demum ingrediebatur ad regem. Atque ita potest fieri, ut Sara postquam placuerat regi, & dum per annu eius prae-
parabatur introitus ad regem, quod interim Abraham Pharaon multa dona-
uerit, & Pharaon postea percussus sit a domino, illa adhuc intacta ab eius co-
cubitu permanente.

Qui sint expediti, quos Abraham numerasse legitur.

Cap. XLI.

Queritur etiam qui sint expediti, de quibus in Genesi dicitur: Numerauit expeditos uernaculos suos. Expeditos dixit iuue-
nes ad bellum promptos, & qui non fuerunt uxorati. De qui-
bus in sequentibus dixit: Exceptis his quae comederent iuuenes.
Et persecutus est eos usque ad Dan. Dan Phoenicis oppidum est, quod nunc
Peneas dicitur, ubi unus de fontibus Iordanis oritur, qui dicitur Dan, alter
uero Ior: & his duobus fontibus, qui non procul a se distant, in unum riuulu
foederatis, Iordanis appellatur. Ergo sicut ex duobus fontibus unus fluuius:
ita ex nominibus duobus una appellatio procreatur.

Quis Melchisedech sit rex Salem qui ab Abraham decimas
accepit.

Cap. XLII.

Melchisedech rex Salem, protulit panes & uinum Abraham. Erat
autem sacerdos dei altissimi, benedixitque illi. Tradunt quoque
hunc esse Sem, primum filium Noe, qui mutato nomine nucupa-
tus sit Melchisedech: quod in nostra lingua interpretatur rex ius-
titiae: & eo tempore quo ortus est Abraham habuisse aetatis annos CCC.
XC. qui ita supputantur. Post diluuium anno secundo cum C. esset anno-
rum Sem, genuit Arfaxath. Post cuius ortum uixit annis D. hoc est, simul
DC. Arfaxath annos natus XXXV. genuit Sale. Qui & ipse tricenarius
procreauit Heber: quem XXXIII. annorum legimus genuisse Phalech.
Rursum expletis annis XXX. genuit Reu. Qui & ipse post XXX. & V.
natiuitatis suae annum, edidit Seruech. De quo cum ad XXX. peruenisset an-
nos, ortus est Nachor. Qui XXIX. annorum genuit Tharam, quem legimus
quod septuagenarius genuerit Abraham, & Nachor, et Arat. Supputa per
singulas aetates annorum numerum, & inuenies ab ortu Sem, usque ad gene-
rationem Abraham, CCC. XC. annos. Mortuus est autem Abraham C.
& LXXV. aetatis suae anno. Ratione deducta, inuenitur Sem, abnepotem
suum Abraham superuixisse annos XXXV. simulque de hoc tradunt us-
que ad sacerdotium Aaron, omnes primogenitos fuisse sacerdotes, & deo
uictimas immolasse, & haec esse primogenita, quae Esau fratri suo uendide-
rit Iacob. Nec esse mirum, si Melchisedech uictori Abraham obuiam pro-
cesserit, & in refectione tam ipsius quam pugnatore eius panem uinumque
pro-

protulerit, et benedixerit ei, cum abnepoti suo hoc iure deberet, & decimas prædæ atque uictoriæ acceperit ab eo, siue quod habetur ambiguum, an ipse dederit ei decimas substantiæ suæ, & habitam largitatem ostenderit in nepotem. Vtrunque enim intelligi potest, & iuxta Hebraicum, & iuxta LXX. interpretes: quod & ipse acceperit decimas spoliolum, & Abraham hæ dederit decimas substantiæ suæ: Quanquam Apostolus in epistola ad Hebræos apertissime diffiniat, non Abraham suscepisse a Melchisedech decimas diuitiarum eius, sed de spolijs hostium, partem accepisse pontificem. Salem autem non ut Iosephus, & nostrorum omnes arbitrabatur esse Hierusalem, nomen ex Græco, Hebræoq; compositum, quod absurdum esse peregrinæ linguæ mixtura demonstrat: sed oppidum iuxta Scythopolim, quod usq; hodie appellatur Salem. Ostenditur ibi palatium Melchisedech, & ex magnitudine ruinarum ueteris operis ostendens magnificentiam. De quo in exteriori quoq; parte Geneseos scriptum est: Venit Iacob in sochor, id est, in tabernacula, & fecit sibi ibi domos atq; tentoria, & transiuit in Salem ciuitatem regionis Sychem, quæ est in terra Chanaan. Considerandum quoq; est, quod Abraham a cæde hostiū reuertenti (quos persecutus est usq; Dan, quæ hodie Paneas appellatur) non de uia Hierusalem, sed de oppido metropolis Sychem iter fuerit. De quo in Euangelio quoq; legimus: Erat autem Iohannes baptizans in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi. Nec refert utrum Salem, an Salim nominetur, cum eisdem uocalibus in medio literis per raro utantur Hebræi, & pro uoluntate lectorum, ac uarietate regionum, eadem uerba, diuersis sonis atq; accentibus proferantur. Apostolus quoq; hunc Melchisedech dicit esse sine patre, sine matre, sine genealogia. Quod ideo dixit: quia genealogiā eius sancta scriptura nō narrat, uel quia secundum legalem traditionem, non offerebat hostias, quas dominus sacerdotibus Leuitici generis, immolare præceperat, siue quia ex tribu Leui, nec patrem habuit, nec matrem: sicut præmissum est.

NE TIBI FVCVM FACERE VIDEAMVR,

candide Lector, ingenue fatemur, hic inter primum & secundum librum vtrunque aliqua desiderari: nulla sane nostra vel incuria vel studio: sed exēplaris, ex quo hæc cum aliud correctius non suppeteret descripsimus, vitio. De quibus tamen non est quod magnopere labores, cum huiusmodi fere sint illa, vt ex sacrorum bibliorum lectione abunde constare tibi queant.

C FRE

FR E C V L P H I E P I

SCOPI LEXOVIENSIS CHRO

nicorum Tomi prioris, in quo ab initio mundi usque ad

Natiuitatem Christi continua ac compendiaria

quædam rerum gestarum textitur historia,

LIBER II.

De Ioseph in Aegypto exaltatione, & quam ob causam filij Israel inde
discesserint, ethnicorū historiographorum partim imperfecta, par-
tim falsa narratio. Cap. I.

E HOC AVTEM NOSTRO

Ioseph, ethnici etiam historiographi aliqua scripserunt. Pompeius enim historicus, eiusque breuiator Iustinus, inter cetera sic ait: Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit. Cuius excellens ingenium fratres ueriti, interceptū peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum * magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, in breui ipsi regi percharus fuit.

* Alias magnificas.

Nam & prodigiorum sagacissimus erat & somniorum primus intelligentiam condidit, nihilq; diuini iuris, humaniq; ei incognitum uidebatur: adeo, ut etiam agrorum sterilitatem futuram, ante multos annos prospiciens, fruges congregasset, tantaque experimenta eius fuerint, ut non ab homine, sed a deo responsa uiderentur. Filius Ioseph Moses fuit, quem præter paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptij cum scabiem & uiriliginem paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti pellunt. Hæc Iustinus. Sed quoniam hæc idem Moses, quem isti sapientem, scientemq; fuisse attestantur, plenius, ueriusq; tam per se, q̃ per suos quæ gesta sunt cōscripsit: primum fide eius atq; autoritate quam etiam isti probant, horū ignorantia est supplenda. Dehinc sacerdotum Aegyptiorum fallax malitia cōfutanda est, qui uel astu (quod manifestius est) euidentē iram, misericordiamq; uerī dei memoriæ subtrahere conati sunt, particulatim expositione confusa, ne in cōtumeliam idolorū suorū, eum colendum merito ostenderent, cuius consilio adnuntiata hæc mala, & auxilio euitata docuissent, uel forte, ut indulgentius accipiamus, oblitī sunt. Illius enim nostri Ioseph, qui fuit uerī dei seruus, & pro creatura domini sui, pie, intenteq; sollicitus prouisione, ipsi abundant frugibus quasi sacerdotes. Sed quia falsi sacerdotes erant, cum cæteris esuriētib; non dolebant. Enimvero cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit: quanquam huius temporis argumentum historijs, fastisque reticentibus, ipsa sibi terra Aegypti testis pronuntiat, quæ tunc redacta in potestatem regiam, restitutaque cultoribus suis, ex omni fructu suo usque nunc quintæ partis incessabile uectigal exoluit. Fuit itaque hæc fames magna,

gna, sub rege Aegyptiorum Diopolita, cui nomen erat Amoses. Quo tempore Baleus Assyrios, Arguios Apis regebat. Fuerunt autem ante annos septem præcedentes alij septem ubertatis anni, quorum affluentiam tanto negligentius perituram, quanto uberius natam, Ioseph noster solertia sua collegit & condidit, totamque Aegyptum conseruauit: acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam, & deo gloriam reddens, dispensatione iustissima cui uectigal, uectigal: cui honorem, honorem: omniumque pecora, terras, censulque collegit. Semina etiam sub taxatione statuta eis tribuit, ut terram Aegypti, quam emerat, exoluerent: & quintam partem de fructibus regi darent.

Patriarche Iacob luculentum de CHRISTI aduentu vaticinium. Et quo tempore Græcia frugibus uti cœperit. Cap. II.

A Ssyriorum X. Altadas regnat annis XXXII. A natiuitate Abrahamæ CCCXV. erat annus: & repromissionis CCXL. Sycioniorum X. Eratus. Quartus Argis, Argus regnat. Aegyptijs XVIII. Dinaestia. Amoses tunc primus Diapolitanorum regnabat. Iacob autem cum CXLVII. ætatis suæ annum duceret, prophetans de CHRISTO, & de gentium uocatione, dicens in benedictione Iudæ: Nō deficiet princeps ex Iuda, et dux de scemoribus eius, donec ueniāt quæ reposita sunt ei, et ipse erit expectatio gentiū. Moriturus, filios suos & nepotes ex Ioseph benedixit, & obiit in Aegypto. Cuius cadauer Ioseph cum magno honore reuocat in terram Chanaan. Ergo regnante Argo, cœpit uti frugibus Græcia, & habere segetes in agricultura, delatis aliunde seminibus. Argus quoque suum post obitum, deus habitus est, templo et sacrificijs honoratus, qui honor eo regnante ante illum delatus est homini priuato, & fulminato cuiusdam Gyro, eo quod primus ad aratrum boues iunxerit. Eo itaque tempore Sparta condita, a Spartato filio Phoronei.

De obitu Ioseph, & subsecuta mox filiorum Israel afflictione. Cap. III.

A Ssyriorum XI. Manitus annis XXX. A natiuitate Abrahamæ CCCXLVII. erat annus: repromissionis autem CCLXXII. Sycioniorum XI. Plemneus, Aegyptiorum Ammenophis, cui Necges succedit. Igitur his regnātibz, Ioseph moriit. Post cuius mortē populus dei mirabiliter crescēs, tranquille prius mansit, donec more rentur, quibus Ioseph notus fuit. Deinde quia inuidebatur eius incrementis, erantque suspecta, Aegyptij Hebræos seruitute deprimūt: quam seruitutem durissimam annis CXLIII. sustinēt, quousque diuinitus liberarentur. Fiunt autem omnes anni, quos Hebræi in Aegypto fecerunt CCXV. qui ab eo tempore computātur, ex quo Iacob cum filijs suis descendit in Aegyptum. Ergo secūdum opinionem quorundam, his temporibus Prometheus fuit: a quo homines de luto factos esse commemorant. Et reuera cum sapiens esset, feritatem eorum & nimiam imperitiam ad humanitatem & scientiam transfigurabat, nec tamen qui eius tempore fuerint sapientes, ostenditur.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

Callithias primus Argis sacerdotio functus. Quo tempore & Atlas astrologus insignis fuit. Cap. III.

ASfyriorum XII. Machaleus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCLXXVII. repromissionis autem annus CCCII. erat: Argis V. Criasus regnat. Primus quippe sub eo Argis sacerdotio functus est Callithias Pirætis filius. Sycioniorum XII. rex Orthopolis, Aegyptiorum Nuspharmithos, cui succedit Tumosis. His enim temporibus, Atlas frater Promethei, præcipuus astrologus fuit. Qui ob eruditionem disciplinæ, cælum etiam sustinere dictus est. Euripides autem, monem esse eum altissimum affirmat, qui Athlas uocatur.

Syria vnde nomen sortita.

Cap. V.

ASfyriorum Iphræus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCC VII. repromissionis autem CCCXXII. Aegyptiorum Amenopis. Hic est Amenopis, quem quidā Menonem putant, lapidem loquentem. Quibus regnantibus Syrus fuisse perhibetur indigena: ex cuius uocabulo Syria nuncupata est. Aethiopes etiam tunc ab Indo flumine confurgentes, iuxta Aegyptum confederunt.

Quo tempore & quibus cœtaneis Moses Aegyptiorum philosophiam didicerit. Cap. VI.

ASfyriorum quartusdecimus Mamilus, annis triginta. A natiuitate Abrahæ quadringentesimus uicesimussseptimus, repromissionis uero trecentessimus quinquagesimusssecundus: Argis, sextus rex Phorbas, Aegyptiorum autem Orus. His enim regnantibus Moses adolescens, omnem philosophiam Aegyptiorum didicit. Epidaurus itaque ciuitas condita est. Primus quippe Emon regnauit in Theffalia. Phorbas Rodum obtinuit. Hercules, ut fertur, Anthæum luctæ uicit certamine. Trochilus primus iunxisse quadrigam, Xantus Triopalesbum condidit, Cidon regnauit in Creta. Quidā uero scribunt Prometheum & Phicmetheum atque Athlantem fratrem Promethei & Argum cuncta cernentem, & Io filiam Promethei his fuisse temporibus, alij uero ætate Cecropis, nonnulli ante Cecropem, annis sexaginta aut nongentis.

Quibus temporibus Atheniensium regnum cœperit. Et de Athenarum appellacione deorum Neptuni & Mineruæ contentio. Cap. VII.

ASfyriorum quintusdecimus Sparetus, annis quadraginta. A natiuitate Abrahæ quadringentesimus quinquagesimussseptimus, repromissionis uero trecentessimus octogessimusssecundus erat annus. Sycioniorum tertiusdecimus Marathius, Argis septimus Troipas regnat. Aegyptiorum Aceneres. His temporibus Atheniensis regni principium fuit. Primus enim Cecrops, qui & Difies in Acta, quæ nunc Attica uocatur, regnauit annis quinquaginta. A Cecrope autem, usque ad primam Olympiadem numerantur reges quatuordecim. Principes uero, quos mors tantum finiebat, duodecim: sub quibus apud Græcos multa miranda narrantur accidisse. Dicebatur autem Cecrops Difies, siue ob longitudinem corporis, siue ob id, quod cum Aegyptius esset, utranque linguam

linguam sciebat. Hic autem Cecrops, in Euboea Athenas, quam & Diadas uocant, condidit: quam urbem Euboici Corcomenon appellauerunt. Deorum namque iudicium, Neptuni & Mineruæ, de contentione regionis apud Cecropem actum fuisse confingitur hunc in modum. Nam ut Athenæ uocarentur, (quod certe nomen a Minerua est, quæ Græce Athena dicitur,) hanc causam Varro indicat: Cum apparuisset illic repente oliuæ arbor, & alio loco aqua erupisset: regem prodigia ista mouerunt, & misit ad Apollinem Delphicum, sciscitandum quid intelligendum esset, quidue faciendum. Ille respondit, quod deam Mineruam significaret, & Neptunum, & quod esset in ciuium potestate, ex cuius nomine potius duorum deorum, quorum signa illa essent, ciuitas uocaretur. Iste Cecrops, oraculo accepto, ciues omnes utriusque sexus consulens, mos enim tunc in eisdem locis erat, ut etiam foeminae publicis consultationibus interessent, ad ferendum suffragium omnes conuocauit. Consulta igitur multitudine, mares pro Neptuno, foeminae pro Minerua tulere sententias. Et quia una plus inuenta est foeminarum, Minerua uicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exestuantibus terras Atheniensium populatus est, quoniam spargere latius quaslibet aquas difficile daemonibus non est. Cuius, ut iracundia placaretur, triplici supplicio dicit idem author, ab Atheniensibus affectas esse mulieres, ut nulla ulterius ferrent suffragia, ut nullus nascentium maternum nomen acciperet, ut ne quis eas Athenas uocaret. Ita illa ciuitas, mater aut nutrix liberalium doctriinarum, & tot, tantorumque philosophorum, qua nihil habuit Græcia clariius atque nobilius, ludificationibus demonibus de lite deorum suorum, maris et foeminae, & de uictoria per foeminas, foeminae Athenas nomen accepit. Areopagus uero dicitur in eadem ciuitate, ubi cum Atheniensibus Paulus apostolus disputauit, a Marte, qui Græce Ares nuncupatur: quoniam cum homicidij crimine reus fieret, iudiciis XII. dijs, in eo pago VI. sententijs absolutus est. Vbi enim par numerus sententiarum fuisset, ibi absolutio damnationis erat. Varro autem astruit Neareonpagon Atheniensium, de nomine Martis & pagi, quasi Martis pagum nominasse credit. Areopagitem namque curiales eiusdem urbis sunt.

De Moyses natiuitate, expositione, educatione, vita & rerum ab eo cum in Aethiopia, tum in Aegypto gestarum historia. Cap. VIII.

A Ssyriorum sextusdecimus, Aschatades annis quadraginta. Huius regni anno octauo Moses uirtutibus atque prodigijs insignibus in Aegypto perpetratis, ad desertum Sinai iubente domino populum Hebraeorum educit ex Aegypto, cum esset annorum quingentorum quinque, a natiuitate Abraham: repromissionis autem quadringentesimus tricesimus, eisque in eremo, per annos quadraginta legem exponit. Igitur ab exitu Israelitici populi de Aegypto, usque ad Solomonem, & edificationem templi, numerantur anni CCCCLXXIX. Secundum minorem tamen numerum, quem III. Regum liber continet: nam iuxta uolumen Iudicum, supputantur anni DC. Sycioniorum autem XIII. Maratus rex erat: cui succedit Echireus.

C in Argis

Argis namq; Erotophus octauus erat rex, qui Sthenelum habuit successorem. Quibus temporibus de principibus Argiuorum, Castores existunt. At cum Danaus Sthenelum expulisset, Argos tenuit: minoresque eius per seuerauerunt, usq; ad Curisteum filium Stheneli nepotē Persei. Post quem Pelopides imperium susceperūt, primo ex ipsis regnante Atreo. Quo tempore, primus pontifex apud Hebræos constituitur Aaron, iubente deo, fratre Mosi. Ergo quis iste Moses esset paucis indicare curabo: Is enim septimus erat ab Abraham, filius Ambri, qui fuit de patre Caath, qui natus est de Leui: Leui uero de Iacob, qui fuit ex Isaac filio Abraham. Mortuo nanque Ioseph, dum Aegyptij durissimo opprimerent seruitio filios Israel, quidam eorum sacer scriba uaticinando prædixit, puerum nasciturum ex Hebræis, qui & Aegyptios ualde affligendo humiliaret: & progeniem Ioseph a iugo seruitutis eorum eriperet. Quam ob rem regem cum Aegyptijs suis armauit consilijs, ut omnes Hebræorum mares, quotquot nascerentur, interimerent: quod ita & facere nisi sunt. Quibus Hebræi afflictis malis, Ambri anxietate non modica uexabatur. Cui deus in uisu noctis astitit, eique filium prædixit nasciturum, qui & suos a tanta liberaret miseria & Aegyptios afflictos, spoliatosque ac demum in mari demersos superaret: & memoriam sui nominis celeberrimam per omnia relinqueret secula, quam euentus rei uisionem ueram declarauit. Ergo ut Moses natus, partus ipsius obstetricibus celatus est, annuente domino, ac sic tribus mensibus domi enutritus, dum eius genitor amplius celare diffideret, in uasculo de papyro facto, ac bitumine linito, in flumen exposuit: illum domino commendans, qui eum prædixerat nasciturum fore. Deus enim Termuth filiam regis, ludendi gratia ad ripam fluminis adesse fecit. Quæ dum uas cerneret in crepidine fluminis, ad se deferri iubet: conspectoque puero, dum in eo elegantem cerneret formam, ualde est gauisa, nutriri illum iubet, & dum propriam non haberet sobolem, hunc sibi adoptauit in filium. Qui specie decorus, ingenio seruens, ita dumtaxat ut plurimi ammirantes, uidendi gratia ad eum properarent: sua relinquentes negotia, delectati eius potius uisione. Erat enim infantilis in eo multa gratia. Termuth autem, quæ sibi eum adoptauerat in filium, dum sæpius ad patrem ipsum deferret, coniugit quadam die, ut rex eundem sumens & ad pectus applicans, pro filia gratia diadema capiti eius imponeret. Quod Moses quasi infantiliter ludens, arreptum in terram proiecit, pedibusque conculcauit. Hoc autem sacer ille scriba cernens, exclamauit hunc esse, quem nasciturum nutu dei prædixerat, qui principatum deijcere Aegyptiorum acceleraret, nisi prius morte præuentus fuerit: impetum in eum faciens, interficiendum decernebat. Ad cuius necem segnius rex excitabatur, ne filiam offenderet charam. Quem Termuth uix e manibus eorum eripuit, & a morte saluauit. Post aliquod uero temporis spatium inter Aegyptios & Aethiopes, sæuum exortum est bellum. Quidum noscuntur esse uicini,

cini, negotiatores hinc inde mercimonia ferentes, ad lites & iurgia prouocauerunt Aegyptios. Quam ob rem Aethiopes hæc indignando arma sumunt, Aegyptum uastando ac sæuendo, ciuitatesque eorum capiendo, resistente nullo bacchantes, usque ad Memphim ciuitatem Aegyptiorum nobilem perueniunt. Hac compulsi necessitate Aegyptij, ad diuinationes & responsa confugiunt, acceptoque oraculo, ut Hebræus dux exercitus constitueretur, cuius auxilio non solum a finibus suis pellerentur Aethiopes, sed etiam dirioni subijcerentur Aegyptiorum. Eligitur autem Moses, quem & prudentia elegantior, & forma commendabat excellentior, dux exercitus. Qui dum in hostes irruere ita disposuit, ut eius aduentum minime præuidendo cognoscerent, exercitum per loca inuia deserti deduxit. Difficultatem uero itineris impetus maxime serpentium, non solum reptantium, sed etiam uolantium, per desertum inuia loca præbent. Ille autem diuinitus accepto consilio, ibes in caucis reclusas, quas serpentes maxime uerentur, secum tulit. Est autem hoc animal serpentibus inimicum. Fugiant enim eis aduenientibus, et cum se celare uoluerint, uelut flatu ceruorum abreptæ deuorantur. Quarum solatio exercitum a peste animalium uenenatorum liberauit. In Aethiopes ex aduerso irruens, quos in primo certamine profligendo deuicit, fugatos cecidit. Et dum ei in nullo resistere ualerent loco, se ad nobilissimam eorum ciuitatem contulerunt Saba. In qua dum obsiderentur, & Moses nobiliter ac prudenter sapius certando obsessos affligeret, a filia regis Aethiopum admatatus est. Que dum uim amoris ferre nequiret: per fideles ministros nuptias eius expetiuit. Quod Moses minime denegans, sub ea scilicet conditione, ut foederati ciues, se manibus eius traderent. Quod per consilium predictæ puellæ citius expletum est, eamque Moses celebratis nuptijs suo copulauit matrimonio: ac sic demum debellata Aethiopia, reuertitur in Aegyptum cum triumpho. Quæ prosperitas & suis fidutiâ libertatis, & Aegyptijs metum intulit maiorem: unde & opportunitatem quærentes, ut cum morti traderent. Quod Moses intelligens, meditabatur qualiter eorum declinaret insidias. Interfectoque Aegyptio, dum quæreretur ad mortem, uix elapsus per loca difficillima deserti fugit in Madian: & ibi cum Iethro sacerdote degens, cuius filiam duxit uxorem, dumque illius pasceret gregem in monte Sina colloquio fruens dei, ab eo in Aegyptum missus est ob liberationem filiorum Israel. Hæc namque ex Iosephi decerpsumus historia. De eodem etiam Mose, historiographi gentium quædam scripserunt: ex quorum assertionibus aliqua decerpere libuit. Ait Põpeius de illo, siue Iustinus hoc modo: Aegyptij cum scabiem ac uiriliginem paterentur, responso moniti, Mosén cum agris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti pellunt. Dux igitur exul factus, sacra Aegyptiorum furto abstulit: quæ armis repetentes Aegyptij, domum redire tempestatibus compulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait: Plurimi authores cõsentiunt orta per Aegyptum tabe, quæ corpora foedaret, regem Bocchorum, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & hoc genus hominum, ut inuisum

dijs, alias in terras abire iussum. Sic conquisitum collectumque uulgus, postquam uastis locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus, Mo sen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominumue opem expecta rent, sed sibimet duces coelesti crederent, primo cuius auxilio præsentis mi serias pepulissent. Itaq; Cornelius dicit, quod ipsis Aegyptijs cogentibus Iu dæi in deserta propulsi sint: & postea subiungit incaute, quia ope Mosi ducis, in Aegypto miseras propulissent. Quare ostenditur: quædam quæ per Mosén strenue acta sunt, fuisse celata. Item Iustinus asserit, pulsum æ que cum populo Mosén sacra Aegyptiorum fuisse furatum. Quæ Aegy ptijs armis recipere moliētes: coactos tempestatibus ac repulso, domum redisse. Et hic aliquid amplius, & si non totum, prodidit quod ille celauit. Quapropter si Mosi magno illi duci, testimonium ambo dixerunt, ab ipso sicut per eum & gesta & dicta sunt, melius proferuntur. Hinc autem Orosi us historiographus sic ait: cum populū dei, hoc est, genus Ioseph, Aegyptij cuius ope salui erant, seruitio oppressum labore cruciarent: insuper etiam ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogerent, dimitti deus populum suum liberum ad seruiendum sibi per Mosén nuntium iubet: cōtemptusq; durissimis contumaces supplicijs agit. Qui decem plagis onerati ac protri ti tandem quos dimittere noluerant, etiam festinare coegerunt. Post aquas in sanguinem uersas, ardentibus siti grauiora afferente pœnarum remedia, quam pœnas. Post horridos ranarum squalores, per omnia munda, im mundaque reptantes. Post ignitas cyniphes, & nusquam toro aere uibrante uitabiles. Post muscas caninas, etiam per interiora membrorum horri dis moribus cursitantes, acerbæque inferentes tam grauiâ tormenta, quam turpia. Post omnium pecorum & iumentorum repentinam ruinam strage mque generalem. Post uelicas efferuescentes, ulceraque manantia, & ut ipsi dicere maluerunt, scabiem, ac uiriliginem totis corporibus erumpen tem. Post grâdinem cum igne permixtam, passim homines, armenta, atq; arbores proterentem. Post locustarum nubes, exhaustis omnibus ipsas quoque radices seminum persequentes. Post tenebras, imaginibus diras crassitudine palpabiles, diuturnitate ferales. Postremo, post uniformem in tota Aegypto primitiuæ sobolis necem, paremque per uniuersos orbitatum tempestatem, qui iubenti deo non cesserant, cessere punienti. Sed mox pessima pœnitentia dimissos persequi ausi, ultima nephandæ peruiciatæ expen dere supplicia. Nam rex eorum uniuersum Aegypti exercitū, curribus atq; equitibus instructum, in circumerrantes egit. Cuius numerum hoc solo, uel maxime argumento conijcere possumus: quod cum DC. milia uirorum ti muerunt atq; fugerunt. Sed protector depressor & ultor contumaciū de us, diuisit subito rubrū mare, ac dilatans utrūq; marginibus, rigentiū undarum in montis faciē latera erecta suspēdit, ut inoffensi spe limitis prouocati, priusq; uia desperatę salutis, impij in foueā insperatę mortis intrarēt. Itaq; He breis tuto per sicca gradientibus refusus a tergo aquarū astantium molibus, obruta

obruta est & interfecta, cum rege suo, uniuersa Aegypti multitudo: totaque prouincia plagis antea cruciata, hac postremo interfectione uacuata est. Extant etiam nunc certissima horum monumenta gestorum. Nam tractus curruum rotarumque orbis, non solum in littore, sed etiam in profundo, quousque uisus admittitur, peruidetur. Et si forte ad tempus, uel casu, curiositate, cuiuspiam turbantur: continuo diuinitus in pristinam faciem, uentis fluctibusque reparantur: ut quisquis non docetur timorē dei propalatae religionis studio, irae eius transactę ultionis terreatur exemplo. Cecropem enim, de quo supra diximus, tempore etiam Mosi ducis gentis Hebræorum (qui primus omnium prophetarum ante aduentum domini saluatoris diuinas leges sacris literis explicauit) fuisse eruditissimum tradiderunt. Hic Moses omnibus, quos Græci antiquissimos putant, senior deprehenditur, Homero scilicet, & Hesiodo Troianoque bello, ac multo superius Hercule Musæo, Lino, Chirone, Orphæo, Castore, Polluce, Esculapio, Libero, Mercurio, & Apolline, & cæteris dijs gentium, sacrisque uel uatibus, ipsius quoque Iouis gestis: quem Græcia in arce diuinitatis collocauit. Hos, inquam, omnes quos enumerauimus, etiam post Cecropem Difien, quem primum Atticę regem fuisse conuincimus. Itaque sine ulla ambiguitate Moses, & Cecrops, qui primus Atheniensium fuit, iisdem fuere temporibus. Porro iste Cecrops Difies indigena, sub quo primum in arce oliua orata est, & Atheniensium urbs, ex Minerę appellatione sortita nomen. Hic primus omnium, Iouem appellauit, simulachra repperit, aram statuit, uictimas immolauit, nequaquam istiusmodi rebus in Græcia unquam uisis. Cetera quoque, quę apud Græcos mira iactantur, posteriora Cecrope deprehenduntur. Post hunc enim scribitur diluuium, sub Deucalione, incendium sub Phaetonte, Eriçthonius Vulcani & terrę filius, Dardanusque qui Dardaniam condidit. De quo Homerus:

Quem primum genuit coelesti Iuppiter arce.

Libere quoque raptus Europę, sacra Cereris, atque Iſidis delubrum in Eleusina, frumenta Triptolemi, regnū Trois, cuius dinatum Ganymedem ad sydera raptum, uina dei magnis uoluerunt fundere mensis. Quo tempore Tantalus quoque & Tytios fuerunt, & Apollo natus est. Nam Latona Iouis coniūx tempore Tytionis fuit, Latonę autem & Iouis (ut ferunt) fuit Apollo filius. Post quos Cathmus Thebas uenit, qui Semelen genuit: de qua pulcherrima proles Liber condignam partu tulit edita frugem. Porro Liber & reliqui, quos mox inferemus, post ducentessimum annum Cecropis fuerunt, Linus scilicet & Cethus, & Amphion, Musęus, Orpheus, Minos, Perseus, Esculapius, gemini Castores, Hercules, cum quo Apollo seruiuit Adineto. Post quos facta est Troianę urbis euersio, quam Homerus longo sequitur interuallo, longe post fuerunt. Homerus autem Solone & Thalete Milesio cæterisque qui cum his septem sapientes appellati sunt, multo prior reperitur. Deinde Pythagoras extitit, qui se non sapientem ut

prior

priores, sed philosophum, id est amatorem sapientiæ dici uoluit, quem secutus Socrates, qui Platonem erudiuit, a quo famosa in partes philosophia diuisa est. Horum singulos, iuxta ordinem sequentis historiæ, suis locis inferemus. His etiam temporibus, adeo iugis & grauis estus incanduit, ut sol per deuia transuectus, uniuersum orbem, non calore affecisse, sed igni torruisse dicatur: impressumque feruorē, & Aethiops plus solitum, et insolitum Scythia non tulerit: ex quo etiam quidam, dum non concedunt deo ineffabilem potentiam suam, inanes ratiunculas conquirentes, ridiculam Phaetontis fabulam texuerunt. Igitur ut supra memini, anno octauo regnante Scatade in Assyrijs, fiunt anni transacti repromissionis quadringenti triginta, a natiuitate uero Abrahamæ quingenti quinque. Moses autem octogesimum ætatis habens annum, dux itineris efficitur Hebræorum ab Aegypto: præfuitque populo dei in deserto annis quadraginta, tradensque ei legem a deo sibi datam. Eo tempore secundus Atheniensium Cranauus rex erat, qui habuit successorem Amphirion. Quo in tempore Curytes & Corybantes Gnoson condiderunt, qui modulatam & inter se concinentem, in armis saltationem repperunt: musicus Euethæi & nymphæ filius agnoscitur. Hoc enim tempore Corinthus est condita, quæ prius Ephira uocabatur. Secundum uero nonnullos, Io in Aegyptum profecta, & ibi Isis nuncupata est. Quæ nupta postea Thelegono regi Aegyptiorum Epafum genuit.

De filiorum Danaï & Aegisti parricidijs, Aegypti prima appellatione & Busiridis in ea tyrannide. Cap. IX.

A Syriorum septimusdecimus Amnites annis quadraginta quinque. Huius namque anno nono Moses moritur, & Iesu Naue ductum populo præbet, annis uiginti sex: qui terram Palæstinorum sorte distribuit Iudeis. Eratque tunc secundus pontifex Hebræorum Eleazar: Ergo a prima mundi fabrica, usque ad Mosi obitum, libri ipsius quinque continent annos tria milia septingentos triginta, secundum LXX. seniorum interpretationem. Igitur decimus Argis Danaus regnat, Sycioniorum sextusdecimus Corax. Atheniensibus Eriethonius regnabat, qui primus quadrigam iunxit in Græcia: quis olim esset, apud alias nationes. His enim regnantibus, inter Danaï atque Aegisti fratrum filios quinquaginta parricidia una nocte commissa sunt, solo Lynceo euadente, qui post eum regnauit. Ipse deinde tantorum scelerum fabricator Danaus regno, quod tot flagitij adquisuerat, pulsus, Argos concessit, ibique indigne persuasis in facinus Argis Sthenelam, qui eum profugum egentemque exceperat, regno expulit: atque ipse regnauit. Neque uero multitudo filiorum incredibilis uideri debet in barbaris, cum tam innumerabiles habeant conubias. Enimvero a prædicto Aegypto rege nomen accepit Aegyptus, quæ prius Aeria dicebatur: Eodem etiam tempore Dardanus Dardaniam condidit. Templum Delphis a Phlegio incensum est. Tunc etiam Busirides in Aegypto fuit Neptuni et Libyæ Epaphi filij filius. Qui dum apud uicina Nili loca tyrannidem exerceret, transientes hospiti

hospites crudeli scelere interficiens, tyranni cruentissimi hospitalitas crudelissima, & religio crudelior erat, qui sanguinem hospitem innocentum scelerum suorum participibus dijs propinabat. Igitur per hæc tempora, id est, ab exitu Israel ex Aegypto, usque ad mortem Iesu Naue, per quem populus dei terram repromissionis accepit, sacra sunt instituta dijs falsis, a regibus Græciæ, quæ memoriam diluuij, & ab eo liberationis hominum, uitæque ærumnosæ, modo ad alta, modo ad plana migrantium, solenni celebritate reuocantur. Nam & Lupercoræ per sacrâ uiam ascensum atque descensum sic interpretantur, ut ab eis significari dicant homines, qui propter aquę inundationem summa montium petiuerunt: & rursus eadem minuente, ad ima redierunt.

De Progne & Philomela, & rege Thebarum Cathmo.

Cap. X.

A Syriorum octauusdecimus Belochus, annis uiginti quinque. Huius filia Tosa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis octo. Ab exitu filiorum Israel ex Aegypto, septuagesimus septimus erat annus. Iudæorum primus iudex Gothoniellus iam annis undecim iudicabat populum. Deinceps autem uigintinouem annis præfuit, qui cum superioribus fiunt quadraginta. Syctioniorum septimusdecimus Epopeus. Atheniensium autem quintus Pandion, Argis undecimus Lynceus. His regnantibus, subiectos tenuerunt Hebræos alienigenæ annis octo, qui iunguntur temporibus Gothonielli, secundum Iudæorum traditionem. Gothoniellus autem iudex, ex tribu Iuda fuit. Igitur suscepit Phinees eo tempore pontificatum apud Hebræos: apud Argos autem sacerdotio functa est Hypermetra Danaï filia, Ergo Europæ filia Phœnicis mixtus est Iupiter. Post hæc uero a Cretensibus rapta est naui, cui fuit in signo taurus. Quam postea Asterius (quæ alij Exanthum uocant) rex Cretensium uxorem accipiens, Minoem ex ea, & Raddamantum, & Sarpedonem procreauit. Tunc etiam Therei Progne & Philomele, incesto parricidium adiunctum, atque execrabilius utroque conuiuium per infandos cibos additum, cum propter sororis pudicitiam ereptam, præcisamque linguam, filium paruulum mater occidit, pater comedit. Hæc namque Progne atque Philomela Pandionis fuerunt filia, qui filius Eriethei fuit. Tunc etiam Cathmus regnauit Thebeis, ex cuius filia Semele, natus est Dionysius, id est, Liber pater, sub quo Linus Thebeus musicus fuit. Melus etiam & Paphus atque Tharsus, uel Thasus, Calistaque & Bithinia, urbes conditæ sunt. Linus autem Thebæus, & Zethus & Amphion, in musica arte clarescunt, qui tunc post Cathmum Thebæis regnabant. In Dardania namque regnauit Eriethonius, Dardani filius. Quem Eriethonium finxerunt Neptuni & Mineruæ filium, quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo unum habebant Athenis, expositus inuentus est dracone inuolutus, qui eum significauit magnum futurum, & propter commune templum, & ignotos parentes, filium deorum esse dixerunt. Ea quæ de Diana (quam illidem esse aiunt) & Danae referuntur (ex qua Perseus nascitur) his gestis temporibus sunt. Ephira uero, quæ nunc Corinthus uocatur, a Syssipho

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

condita. Armenia a Cathmo est capta. Phœnix autem & Cathmus, de Thebeis Aegyptiorum in Syriam profecti : apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. His tēporibus erant qui ferrum reppererunt, ut dicunt, Idæi Dactyli.

Ludi in honorem Apollinis instituti, quo tēpore Hercules clauit, & Dionysius vitem ostendit. Item de diluuiō sub Deucalione & incendio sub Phaetonte.

Cap. XI.

A Syriorū nonusdecimus Bellespares annis triginta. Ab egressu filiorum Israel ex Aegypto anni centum duo. Hebræorum iudex Aod, ex tribu Effrem, annis octoginta. Alienigenæ Hebræos habuerunt subiectos annis decem & octo, qui sub eodē iudice supputantur. Tunc etiam Apollini Delphico instituti sunt ludi musici, ut placaretur ira eius, quia putabant afflictas esse sterilitate Græcię regiones : quia non defenderint templum eius, quod rex Danaus cum easdem terras bello inuasisset, incendit. Hos autem ludos ut instituerent, oraculo sunt ammoniti. In Attica uero rex Ericthonius filius Cecropis ei ludos primus instituit, templumq; frabricauit. Nec ei tantum ludos fieri censuit, sed etiam Mineruæ, ubi primum uictoribus oleum ponebatur, quod eius fructus inuentricem Mineruam, sicut uini Liberum, tradunt. Hercules autem cognomen Desanaus in Phœnice clarus habetur, inde ad nostrā usq; memoriā, a Capadocibus & Eliensibus Desanaus adhuc dicitur : Sed nimirum alius Hercules, non ille cuius ingentia & innumerabilia facta narrantur, hic fuit. His temporibus Dionysium, qui etiam Liberpater dictus est, & post mortem deus habitus : uitam ferunt ostendisse in Attica terra hospiti suo. Ericthonius etiam Vulcani & terræ filius, qui ab Homero Erictheus uocatur, his regnantibus fuit. Eo quippe tempore Arcas filius Iouis, & Callistonis, Pelasgis in deditionem redactis, regionem eorum Arcadiam nuncupauit. Ergo a Deucalione, Hellene, & Pyrra, hi qui prius Græci, tunc Hellentes nuncupati sunt, & Actea Benactica est uocata. Igitur de diluuiō, quod tunc sub Deucalione in Thessalia, & incēdio quod sub Phaetonte factum est, de pestilentijs etiam multimodis Aethiopiæ, quæ tunc contigerunt : Orosius in hunc fert modum : Anno octingentesimo ante urbem conditam, Amphiction Athenis tertius a Cecrope regnauit. Cuius temporibus aquarum illuuiēs, maiorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur : qui tunc ad se ratibus confugientes, susceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;. A quo propterea genus hominum, Græcorum fabulæ ex lapidibus reparatum ferunt, propter hominum insitam cordis duritiam. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas, dirosq; morbos, pene usq; ad desolationē exēstauisse, Plato testis est. Et ne forte diuisa tempora esse credāt, iræ dei furorisq; bellici, ea tēpestare subactam Indiam Liberpater sanguine madefecit, cēdibus oppleuit, libidinibus polluit, gentem utiq; nulli unq; hoīm obnoxiam, uernacula tantum quiete contentam.

Troia

Troia & Achaia condita. Triptolomeus frumēta per vrbes distribuit. The-
seum Hercules ab inferis reducit.

Cap. XII.

ASyriorum XX. Lamprides annis XXXII. ab exitu Israel ex Aegypto anni CXXXII. Sycioniorum XVIII. Laomedon, sub quo Apollo Latonæ filius Admeto seruiuit sub cura pastorali, & Neptunus muros Troianorū fundauit. Sed hos utroque Laomedon fefellit, quia ab eo mercede laboris fraudantur. Argis duodecimus Abas. Pelops regnabat in Græcia, a quo Peloponensis uocata. Hic fuit Pandionis filius, sub quo mysteria Græcorum esse coeperunt. His etiam temporibus Triptolomeus, quem Philochorus ait longa naui ad urbes accedentem, distribuisse frumenta, & ob id dedisse suspiciones, quod nauis eius serpens pennatus fuerit, siue ut alij fingunt, quod iubente Cere re anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta uolando contulerit. Achaia autem tunc ab Acheo condita est. Fabula Proserpinæ, quam rapuit Aidoneus, id est, Orcus rex Molosorum. Cuius canis ingentis magnitudinis Cerberus nomine, Perithoim deuorauit: quia ad raptum uxoris eius cum Theseo uenerat, quem & ipsum Theseum iam mortis periculo constitutum, adueniens Hercules liberauit, & ob id quasi ab inferis receptus dicitur. Quo tempore Eriethei filiam, Orithiam Boreas Astreli filius Thrax rapuit, quam fabula uentum fuisse confingit. Hac ætate Phrixus fuisse secundum quorundam opinionem, qui cum Helle sorore sua fugiens insidias nouercales, uisus est per aerem uehi ab ariete uelleris auri. Fuit autem ei nauis parata fugienti, cuius in signo aries erat. Porro Palesatus affirmat, arietem uocatum illius nutritorem per quem liberatus sit.

De raptu Ganymedis, Medææ per cædes paruulorum pignorum grassatione, & Gorgonæ meretricis capite desecto.

Cap. XIII.

ASyriorum uicesimus primus Solares, annis uiginti, ab exitu Hebræorum de Aegypto annus centesimus sexagesimus quartus, Hebræorum iudex Aod, qui & supra Atheniensium sextus Erietheus, Sycionijs nonusdecimus Sycion, a quo Sycionij nuncupati sunt, qui prius Aegialei uocabantur. Argis tertiusdecimus Protheus, qui successorem habuit Acrisium. Horum temporibus Melampus diuinus agnoscitur. In Dardania uero regnauit Tros, a quo Troiani nuncupati sunt. Apud Phitium uates prima Phemone hexametris uersibus futura cecinisse narratur. Tantulus tunc Phrygas regebat, qui prius Meones uocabantur. Hic enim Tantalus rex Ganymedem Troi Dardanorum regis filium, cum flagitiosissime rapuisset, maiore conserti certaminis foeditate detinuit, sicut Phanocles poeta confirmat. Qui maximum bellum excitatum ob hoc fuisse commemorat, siue quia hunc ipsum Tantalum, (ut poetæ adsecclam deorum uideri uolunt) raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparasse, qui ipsum quoque filium Pelopem

D epulis

epulis eius non dubitaret impendere. Ipse etiam Pelops, qui Hiptotdā
niam duxit uxorem, contra Dardanos atque Troianos, magna pertulit
certamina. Quæ, quia in fabulis celebrari solita sunt, negligentius au-
diuntur. Eo etiam contigerunt tempore Atrei & Thiestis odia, stupra,
parricidia, cœlo quoque inuisa. Fuisse etiam tunc Oedipum ferunt, patris
interfectorem, matris maritum, filiorum fratrem, suumque uiricum. Tunc
equidem Aetheocles & Polynices, mutuis perierunt concursibus, ut utriq;
existerent parricidæ. Medæa quo in tempore, amore sæuo sauciata, cæde
pignorum paruulorum grassatur. Perseus autem a Græcia in Asiam trans-
uectus est, ibi barbaras gentes, graui, diuturnoque bello domuit, & nouissimē
me uictor, nomen subiectæ genti dedit. Nam a Perseo Persæ sunt uocati.
Illa quoque prætereo, quæ de Perseo, Cathmo, Thebanis, Sparthanisq; per
inextricabiles alternantium malorum recursus, Palefato scribente referuntur.
Flagitiale mnia & Pandionis Atheniensium regis flebilis fuga, tunc etiam
am contigisse credibile putatur. Gorgonæ etiam meretricis capite defecto,
quæ propter eximiam pulchritudinem, ita aspectatores suos mentis inopes
reddebat, ut uertere eos putaretur in lapides: unde ei caput serpentibus crini-
tum finxerunt.

De Debbora prophetissa, & regno Argiuorū in Micenas translato. Cap. XIII.

A Sfyriorum XXII. Lampares, annis XXX. Ab exitu Israel de
Aegypto CLXXXIII. annus erat. Hebræos post Aod in de-
ditionem redigunt alienigenæ annis XX. qui coniunguntur tem-
poribus Debboræ & Barach secundum traditionem Iudæorū,
qui iudicauerūt populū annis XL. Nam Debbora prophetissa erat. Cuius
prophetia de Christo, minus est aperta, & diuturna indiget expositiōe. Deb-
bora nanq; tribu Effraim, Barach tribu Nepthali præfuerunt. Sycioniorū
Polybus, Atheniensium uero VII. Cecrops iunior. His regnantibus, regnū
deficit Argiuorū, quod stetit per annos DXLIII. usq; ad Pelopē. Exin in
Micenas imperio translato, regnauit post Acrisium Euristeus, qui Sthenes-
li filius fuit. Igitur Argiuorum imperio in Micenas translato, hi reges per
successiones fuerunt: Perseus, Sthenelus, Atreus, Thiestes, Agamemnon,
Aegistus, Orestes, & Thydamnus, & Pentilus, & Cometus, usque ad He-
raclidarum discessum.

Quo tempore Ilium & Troia condita, aurea Saturni tempora.

Cap. XV.

A Sfyriorū XXIII. Pannias, annis XLV. Ab exitu filiorū Israel
de Aegypto anni CCXIII. Atheniensium VIII. Pandion. His
regnantibus Gedeon ex tribu Manasse, Hebræorū iudicabat po-
pulū, qui annis XL. iudex extitit. Alienigenæ sub eo annis VII.
rediguntur suam in deditiōem. Ilium autē est ab Ilio conditum. Amphion
enim Thebæis regnabat, quem ferunt cantu citharæ saxa mouisse. Fuerunt
autem duro corde, & ut ita dicam, saxei quidem auditores. Secundum alios
quidem Thebæis tunc regnabat Cathmus. Ea etiam quæ de Sparthis me-

morans

morantur, quod Palefatus scripsit, cum proximarum essent regionum, aduersus Cathmū subito constitisse, & propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte cōfluitur, Sparthos uocatos. Tunc equidē templum in Eleusina ædificatū est, & Troia etiam cōdita. Quo tempore Laurentes ubiq; in Italia regnabāt, quorū primus Picus, filius Saturni rex fuit. Quem Saturnum idcirco dominum esse dixerunt: quia terrā colere docuit, eamq; stercore cōficere, ut fruges funderet uberiores, unde & Stercutius nominatus est, siue Sterticen. Sub quo Vergilius, & alij antiquorū doctores aurea fuisse secula scribunt: quia homines qui ad montes cōfugerant, reuocauit ad plana, & moribus cōpositis degere instituit, legesq; dedit, Latiumq; uocare maluit: eo quod in eo tutus latuisset fugiens filium. Successorē etiam eius Picum, idcirco inter deos retulerunt: eo quod præclarus augur & belligerator fuisse dicitur.

De Libero & eius Bacchanalibus sacris. Itē de Dædalo & Spinga, Argonautis q̄q.

Et tandem de Scythiis, Amazonibus & Scanza insula. Cap. XVI.

A Syriorū XXIII. Sofarmus, annis IX. & X. qui Mitreum habuit successorē, & is regnauit XXVII. annis. In principio quippe huius Metrii regni, ab exitu filiorū Israel de Aegypto, erāt anni transacti CCLXXVIII. Abimelech & Thola XXV. annis Hebræorū eo tempore iudicauerunt populum. Sycioniorū rex, Inachus erat: Chareus & Thiestes, apud Micenas regnabant. His autē temporibus, quidā uendicant gesta Liberipatris, & ea quæ de Licurgo, atq; Athenæo, & Penteone, memorantur: q̄modo aduersum Persen cōsistens occidatur in prælio, ut Dinargus poeta refert. Qui autē uoluerit, potest inspicere ipsius Liberipatris apud Delphos sepulchrū, iuxta Apollinē aureum. Pingitur uero Liber in mulieris specie, & delicato corpore: propter mulieres in suo exercitu militātes, quando debellauit Indiam. Quæ mulieres Bacchabæ appellatæ sunt, non tam uirtute nobiles q̄ furore. Aliqui sane, & uictum scribunt istum Liberum, & uictum nōnulli, & occisum in pugna a Perseo, nec ubi fuerit sepultus tacent, & tamen eius uelut dei nomine per immundos demones Bacchanalia sacra, uel potius sacrilegia sunt instituta. De quorū rabiosa turpitudine post multos annos senatus sic erubuit, ut in urbe Roma celebrari prohiberet. Per ea tempora Perseus & uxor eius, posteaq; sunt mortui, sic eos cælo receptos esse crediderunt, ut imagines eorū appellare numina non erubescerent. Tunc etiam Pandion fugientē ab Ionibus, insidias passum ferunt. Europa etiam Agenoris filia regibus præfatis rapitur existentibus. Philamon Delphus, tūc nobilis habebatur, qui primus apud Pythiam chorū constituit. Ergo & quæ de Dædalo fabulæ ferunt, qui uisus est simulachra fecisse mouentia, qui etiam primus omnium pedes statuarum a se inuicem separauit, alijs coniunctim eos fabricantibus, Palefatus memorat. Necnon quomodo cum filio Icaro, Minoem nauī fugerit, & propter inuestigabilem fugam, auolasse pēnis estimatus est. Tunc etiā Orpheus Thrax,

D ij clarus

clarus habebatur, cuius discipulus fuit Museus Emolpi filius. Linus etiam magister Heculis, famosus erat. Igitur ea, quæ de Spinga & Oedipode & Argonautis dicuntur, in quibus fuerunt Hercules, Asclepius, Castor & Pol lux, tunc cōtigisse Palefatus scribit, qui Spingam uxorem Cathmi fuisse, & propter zelum Ermionæ uxorem a uiro recedentem cōtra Cathmum constituisse. Nunc de Argonautis plus aliquid dicamus. Aquilis est fluuius, in quem sermo fertur, aduectā nauigio Argo, et ad Thyrrenum pelagus fuisse perductam. Argonautæ eīm uentum ualidum declinantes, non eodem nauigio in regressione sunt usi, sed transeuntes mare, quod super Scythas est, per hæc flumina uenerunt ad terminos Italoꝝ, & ibi hyemantes condiderunt ciuitatē, quæ uocatur Hemona. Aestate uero superueniēte, cooperantibus eis provincialibus fere CCCC. stadios, arte mechanica trahentes, Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt, qui permiscetur Heridano. Heridanus autē fauces habet in Italicum mare. Et sic ad propria repedarunt. Eodem quoq; tempore, Vesoꝝes rex Aegypti, meridiem & septētrionem, diuisas pene toto ccelo ac pelago plagas, aut miscere bello, ut regno iūgere studens, Scythis bellum primis indixit, missis prius legatis, qui hostibus parendi leges dicerent. Scythæ autem legatis respondent: Stolidè opulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum, quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit, propter incertos belli euentus, nulla præmia, & damna manifesta. Porro, sibi non expectandum dum ad se ueniat, sed ul- tro prædæ obuiam ituros. Nec mora, nam dicta factis insequuntur. Primū ipsum Vesoꝝem territum refugere in regnum cogunt: destitutū uero exercitum inuadunt, omnemq; belli apparatus capeſſunt. Vniuersam quoque Aegyptum populauissent, ni paludibus impediti repellerentur. Inde continuo reuersi, perdomitam infinitis cædibus Asiam uectigalem fecere. Vbi per XV. annos sine pace immorati, tandem uxorū flagitatione reuocantur: denuntiantium, ni redeant, sobolem se a finitimis quæsituras. Medio autem tēpore, apud Scythas duo regij iuuenes Plinus & Scolopetius, per factionem optimatum domo pulsi ingentem iuuentutem secum traxere, & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontē confederunt Campis themis Scyrijs sibi subiectis, ubi diu proxima quæq; populati, conspiratione finitimorum per insidias trucidantur. Horum uxores exilio ac uiduitate permotæ, arma sumunt, & ut omnibus par ex simili cōditione animus fieret, uiros qui superfuerant, interficiunt: atq; accensæ in hostem sanguine suo ultionem cæsoꝝ coniuꝝ finitimorū excidio consequuntur. Tunc pace armis quæ sita externos concubitus ineunt, editos mares mox enecant, fœminas studiose nutriunt, inultis infantum dexterioribus mammillis, ne sagittarum iactus impedirentur. Vnde Amazones dictæ. Harum duæ fuerunt reginæ, Marsepia & Lampeto. Quæ agmine diuiso in duas partes uicissim curam belli, & domus custodiam sortiebantur. Igitur cum Euro- pæ maximam partem domuissent, Asiæ uero aliquantis ciuitatibus captis,

ipse etiam Ephesum aliasque urbes dum condidissent, præcipuam exercitus sui partem onustam, opulentissima præda domum reuocant, reliquæ ad tuendum Asiæ imperium relictæ, cum Arpesia regina, concursu hostium trucidantur. Huius locum Sinope filia capessit, quæ singularem uirtutis gloriam, perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes, tanta admiratio & formido inuaserat, ut Hercules quoque cum iussus fuisset a domino suo, exhibere arma reginæ, quasi ad inuitabile periculum destinatus uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit, nouem longas naues præparauit: nec tamen contentus examine uirium, ex improviso aggredi, & insperatas circumuenire maluerit. Duæ tunc sorores regno præerant Anthiope & Orythia. Hercules mari aduectus, incautas, inermesque & pacis incuria desides oppressit. Inter cæsas, captasque complurimas, duæ sorores, Anthiope, Melanippe: ab Hercule, Hyppolite: A Theseo retentæ sunt. Sed Theseus Hyppoliten matrimonio affciuit, Hercules Melanippe sorori reddidit, & arma reginæ precio redemptionis accepit. Post Orythia Pentefilea regno potita est, cuius Troiano bello clarissima inter uiros documenta uirtutis accepimus. Igitur Scythæ itemque Gothi, quos Nestozes rex Aegypti, ad suam, suorumque non solum miseriam & confusio- nem, sed etiam aliarum gentium excitasse, historiographorum nobilium assertionibus declarauimus, ex qua prius originem natione ducerent, seu quas incolerent sedes, elucidare cursim statui. Refert enim Claudius Ptholomæus, orbis terræ descriptor egregius, in secundo sui operis libro: Est in Oceano arcti salo posita insula magna, nomine Scanza, in modum folij cedri lateribus pandis per longum ducta concludens se, quam & Pomponius Mela in mari sinucodano positam refert, cuius ripas influit Oceanus. Hæc a fronte posita est Iustulæ fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzæ septentrionali Oceano, trisulcus illabatur, Germaniam, Scythiamque determinans. Hæc ergo habet ab oriente uastissimum lacum in gremio orbis terræ, unde Vagi fluuius, uelut quodam uentre generatus, in Oceanum undosus euoluitur. Ab occidente namque immenso pelago circundatur, a septentrione quoque innauigabili eodem uastissimo concluditur Oceano. Ex quo quasi brachio quodam exeunte, sinu detento, Germanicum mare efficitur. Apud ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam reperitur. In cuius parte Arcthoa gens consistit, quæ dicitur a Doggit, quæ in media æstate quadraginta diebus & noctibus lucem habere fertur continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, alternato moerore cum gaudio, lucem clarā nescire fertur. Hoc enim euenit, quia prolixioribus sedibus per axis marginem solem uident redeuntem ad orientem. Breuioribus uero non sic apud illos conspicitur, ut australes aspicere assuerunt. Nobis enim uidetur Sol ab imo surgere, illis uero marginē terræ circuire. Nec hoc incredibile cuiuslibet uideatur. Plinius namque eruditissimus literarum secularium, eodem fieri modo in insula Thilæ testatur.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

In hac autem insula licet multæ & diuersæ maneant nationes: Piholomæus tamen septem nationum nomina meminit, ex quibus gens moratur ibi, quæ Suehans nominatur. Hi nanq; equis utuntur eximijs. Deinde sequitur diuersarum turba nationum, Theutes, Vagoth, & reliquæ: sed ex his sunt exteriores Ostrogothæ. Ex istarum stirpe gentium Dani quippe sunt progressi, qui inter omnes huius Scanzæ nationes, nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Igitur ex hac Scanza prædicta, quasi officina gentium, aut certe uelut uagina nationum cum rege suo nomine Berich Gothi, quondam memorantur egressi. Qui ut primum e nauibus exeuntes terras attigerunt, ilico nomen loco dederunt. Nam hodieque illic, ut fertur, Gothi Scanza uocatur. Vnde mox promouentes, ad sedes Vimerugor, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt, eosq; commisso prælio proprijs sedibus pepulerunt, & eor; uicinos Vandalos, quos tunc subiugantes, suis applicauere uictorijs. Vbi uero magna populi numerositate crescente, etiam pene V. rege regnante, post Berich Philuner, filio Gadarigis cōsilio sedit, ut exinde cum familijs Gothorum promoueret exercitus. Qui aptissimas sedes, locaq; dum quæreret cōgrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eor; Oium uocabantur. Vbi delectatus magna ubertate regionum, sed exercitus medietate trāspōsita, pons dicitur ubi amnem traiecerat, irreparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuiq; licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta cōcluditur. Quem utraq; cōfusione, natura reddidit imperuiū. Veruntamen, hodieq; illic & uoces armentor; audiri, & indicia hoīm deprehendi, cōmeantium attestatōe, quīs a longe audientiū credere licet. Hæc ergo pars Gothor;, quæ apud Philuner dicitur, in terras Oium emenso amne trāspōsita, optato potiri solo, nec mora ilico ad gentem Spalor; adueniunt, cōsertoq; prælio, uictoriam adipiscuntur. Exinde iam uelut uictores, ad extremā Scythiæ partem, quæ Ponto mari uicina est, properāt: quemadmodū & in priscis eor; carminibus pene historico ritu, in cōmune recolitur. Quod & Ablaunis descriptor Gothor; gentis egregius, uerissima attestatur historia, in quam sententiā & nōnulli cōsensere maior;. Quor; sedes hæ in solo Scythiæ fuerūt, iuxta paludem Meotidē primæ, secūdæ in Mysia, Thraciæq; & Dacia, tertiæ supra mare Ponticū, ut testatur historici. Dum in prima nanq; sede iuxta Meotidē habitaret, Philuner regē habuisse noscuntur. In secūda, id est, Dacia, Thraciæq; & Mysia, Zalmoxen, quē miræ philosophiæ & eruditionis fuisse testantur. Pleriq; scriptores annaliū tradunt Zeutem prius habuisse eruditū, post etiā Diceneum. Is uero Diceneus uenit in Gothiā, quo tēpore Romanor; Sylla potitus est principatu. Quem Diceneū suscipiens Boscurta Gethar; rex, dedit ei pene regiam potestatē. Cuius cōsilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent populati sunt. Cæsar uero, qui sibi primus omnium Romanor; uendicauit imperium, & pene omnē mūdum suę ditioni subegit, omniaq; regna perdomuit: adeo, ut extra nostrū orbem in Oceas

in Oceano repositas insulas occuparet, Gothos tamen crebro pertentans, ne quiuit subijcere. Caius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen suo regno incolumes perseverant: quibus hoc erat salubre, hoc accommodum hoc uotiuum, ut quicquid Diceneus eorum consularius precepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile diudicantes fore. Qui in omnem pene philosophorum sapientiam eos introducens, barbaros mores eorum compe-scuit, carminibus & diuersis cantibus animos demulcens eorum, studiosos red-didit. Vnde & carmina in ipsorum lingua, adhuc extant diuersa ab eis com-posita. Decedente autem Diceneo, Comosicum habuerunt sapientem. Hic enim propter suam peritiam pontifex illis & rex habebatur. Deinde quartum Zal-moxen, nec defuerunt qui eos in studio sapientiae erudirent. Vnde & pene omnibus Barbaris Gothi sapientiores extiterunt, Graecis pene consimiles, ut refert Dio: qui historias eorum annalesque Graeco stilo composuit. Adeo ergo fuere laudati Getae, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia de-um belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgilius:

Grandaeuumque patrem Geticis qui praesidet aruis.

Tertia uero in sede, supra mare ponticum iam humaniores, & ut superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi Vesegothi, qui & Getae sunt dicti. Quorum fuit studium primum inter uicinas gentes, aliasque arcum intendere neruis: Lucano plus historico quam poeta testante: Ait enim: Armeniosque arcus Geticis intendite neruis. Hoc namque cantu, maiorum facta modulationibusque & citharis cantabant. Tales enim eos tradunt extitisse, quales uix heroas fuisse: quos miranda iactat antiquitas, Contra hos, ut praemisimus, Vesozes lachrymabile sibi intulit bellum, quos Amazonum fuisse uiros tradunt. Eusebius autem in annalibus, & Orosius in libro I. contra Paganos Scythas eos uocant, quia partem Schytiae incolebant. Quo etiam tempore atrocissimum inter Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi populis utrisque profligatis, infeliciter cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt. Qui nobilium Atheniensium filios Minotaurum crudeliter addicebant. Vtrum uero ferus, ac inhumanus crudelisque hic Minotaurus fuerit, ut scribit Philochorus, in secundo Attidis libro, dubitatur: Dicit enim magistrum Minois fuisse taurum nomine, aut informe prodigium, quod effossis Graeci luminibus saginabant. Igitur Gnosius testatur Androgeum Athenis dolo interfectum, Minois regis filium, qui super mortem Androgei filij sui agonem statuit, premij nomine pueros Atticos largiens. Taurus uero uniuersos in contentione superabat. Tandem factum est, ut a Theseo in palestra uinceretur, ob quod Athenienses pueri tributaria poena liberati sunt. Theseus autem Athenienses qui prius per regionem erant dispersi, in unam congregauit ciuitatem, qui etiam Helenam rapuit, quam rursus illius fratres receperunt, capta matre Thesei. Tandem Theseus Athenas profugus dereliquit. Iisdem diebus Laphitae, & Thessali, famosis nimium certauere conflictibus. Palefatus in libro primo incredibilium prodit, ipsos Laphitas creditos, dictosque fuisse centauros,

D uñ eo

eo quod discurrentibus in bello equitibus, uelut unum corpus equorum & hominum uidentur: Quo etiam tempore Priamus regnauit post Laomedontem. Fuerunt & tunc illi septem fortes, qui aduersum Thebas pugnarunt: nec non & Thamiris Amonis filius, insignis celebrabatur.

Carthago à Didone condita. Hercules certamen olympiacum instituit, & Antæum Terræ filiū occidit. Troianorū decemnale oritur bellum. Quo tandem finito, Aeneas alias sibi sedes quærens in Latium venit, &c. Cap. XVII.

A Sfyriorum XXVI. Thaitthanes annis XXXII. Igitur ab exitu Israel de Aegypto anni sunt CCCV. Iairus autem ex tribu Manasse, Hebræorū iudicauit populū, qui eis præfuit annis XXII. Post quem in deditionem suam redigunt Hebræos Ammonitæ, annis VIII. & X. qui cum temporibus posteriorum iudicum copulantur, id est, Iepthæ, qui annis VI. Essebon autem VII. Lapdon uero VIII. Hebræorū populo præfuerunt. Post Essebon, uidelicet secundum traditionem Iudeorum, fertur Calabon rexisse populum annis decem qui non habentur apud LXX. interpretes. Syciones autem Adraftus regebat, cui succedit Polipedes. Micenarū uero Agamemnon rex erat, Atheniensium autem Menestheus. Iisdem temporibus Minos leges ac iura constituit: qui tandē in Sicilia aduersus Dædalū arma capiēs, a filiabus Cocali occidit. Carthago a Didone in Aphrica cōdita est. Tunc etiam Hercules agonem olympiacū constituit: a quo usq; ad primā olympiadem supputatur anni CCCC. XXX. Iisdem enim Hercules in Libya occidit Antæum. Dicitur autem Antæus Terræ filius, quia palæstricæ artis & certaminum, quæ in terra exercentur, scientissimus erat: & ob id uidebatur a terra matre adiuuari. Post necem uero filij, aqua purgatus est Athenis in sacris Cereris, & post interfectionem Ipphiti, quem peregrinum & amicum iniuste peremit, Hercules incidit in morbum pestilentem, qui ob remedium doloris se iecit in flammæ, in monte qui uocatur Oeta, dum plura fortiter ac mirabiliter perpetrasset, & sic morte finitus est, anno ætatis suæ LII. Quidam uero aiunt XXX. Huic autem Herculi, XII. insignia inter eius ingentia numerant facta. Ergo principibus prædictis existentibus, Alexander Priami filius, rapuit Helenam. Troianum decemnale oritur bellum, ac demum euersa capitur Troia. Quod ita contigisse in historia Daretis atque aliorū legimus. Pelias rex maximus, eo tempore inter reges Græcorum habebatur: cuius consilijs cæteri obtemperabant. Qui nepotem habuit nomine Iasonem, filium fratris sui. Quem ut nouit ferocem esse aīo, prudentem consilio, corpore strenuum, inuidit. Quamobrem ad Colchos gentē fortissimā ac bellicosissimā, ipsum cum exercitu direxit: promittens ei, ut si pellē inauratā quam nouerat habere Colchos, illis deuictis ei deferret, ipsum regni sui successorem faceret. Dedit aut consiliū principibus suis, ut Iason primus cum suis sodalibus ad bellū procederet, illi uero relicto Iasone, in periculo mortis, recederēt nauali euectione. Sed hos dolos Iason, ut erat uersutissimus, cognouit. Nam collecto ex-

ercitu

exercitu, cum trieribus & magno apparatu nauium, mare magnū ingressus: flante aquilone, a recto recessit itinere, & peruenit ad portum Troianorum, ubi Symois fluuius ingreditur mare. Quod audiens Laomedon rex Troianorum, Græcorum exercitum fines suos attigisse, contra ipsos Priamum filium suum cum ualida manu direxit. Iason uero precabatur, ut iter ei præberetur, absque conflictu suorum per illorum regionem eundi gratia in Colchos. Illi autem noluerunt acquiescere, sed repulerunt eum cum iniuria grandia suis finibus. Græci uero recuperato uento, peruenierunt in Colchos, illosq; imparatos atq; inscios repererunt. Iason nanq; irruit super eos cum suo exercitu, tamen principes aui sui Peliae, ante se ad pugnam ire compulsi. Colchos autem prostrauit atque deuicit, ciuitates eorum cepit, atque uastauit, pellemq; inauratam inuenit, & auo suo cum præda magna in Græciam deportauit. Pelias autē rex, ut cognouit qualia exercitus eius a Troianis esset passus, indignatus est, missaq; manu ualida, ut regnū Laomedontis affligeret, ignorantibus Troianis superuenerūt Græci, terramq; eorum late uastauerunt, filiam etiam Laomedontis regis Esiōnam noīe, pulchram ac decoram nimis, captiuam cum spolijs multis, secum in Græciā deduxerunt. Igitur post aliquod interuallum in Macedoniam eorū metropolim cōfluxerūt, reges scilicet Græcorū ad diem festum quendā, & ibi erant, qui de cūctis partibus Græciæ illuc cōuenerunt. Pelias & Iason nepos eius, Agamemnon & Memnon frater eius, Ajax & Palamedes, Achilles & Triptolemus, Menelaus atq; Polypus, Castor & Pollux. Alea, qui primus tabularū lusum reperit, & cæteri reges minores ad diem festum conuenerunt prædictum, sacrificare Ioui. Audiens hæc Alexander filius Priami, Troia progressus, multitudinem exercitus sumens, naues magnas ascendit, per mediterraneum mare, ad insulā regis Agamemnonis ueniēs, ad palatium eius accessit, ubi Helena regina illius uxor deæ Mineruæ diem festum exhibebat. Alexander autem filius Priami, prædictam Helenam reginam speciosam ualde ilico inuadens, rapuit cum thesauris eius omnibus ac uiri sui, ob uindictam amitæ suæ Esiōne, quam Græci captiuam tenebant, & nolebāt reddere. Quod ut cognouerunt Græcorū reges, nīmīū grauitē ferentes, iniuncto cōsilio, cum omni apparatu undiq; cōfluxerunt, instructaq; classe trās fretantes mare Ilium, petierunt rogantes, ut redderetur Helena & recederent. Troiani autē responderūt, nequaquā se hoc facturos, nisi prius Esiōnam regis Priami sororem recepissent. Quam ob rem utrisque indignantibus, decem annorum bella grauissima gesserunt. Erant igitur filij Priami regis, ex matrona nomine Hecuba, primogenitus Hector elegantissimus & pugnator fortissimus. Secundus Alexāder, qui rapuit Helenam, tertius Troilus, quartus Deiphocbus, quintus Aehimachus. Filias autem habebat duas, Polyxinam, atque Cassandram ualde decoras. Ergo quindecim reges Græcorum, contra Priamum regem, & filios ac populum eius dimicantes, acerrime ex utrisque partibus conflixerunt. Quatuor autem bella peregit

peregit Hector Troianorum forissimus cum populo suo contra Græcorum reges & eorum populum; in quibus prælijs, ut in Darete legimus, ceciderunt de Græcis ducenta quinquaginta octo milia ducenti quatuor: quos ipsi recensuerunt. De Troianis uero centum triginta quatuor milia, quadringenti uiginti duo. De regibus autem Græcorum, Ajax cum tribus principibus cecidit. Tanta namque interfectio, quam præmisimus, in tribus prælijs contigit, in quarto uero ubi Hector Palamedem occidit regem, & dum lorici eius auream detraheret, Achilles inopinatus adueniens, Hectorem spolijs inhiantem, incautum reperiens occidit. Peremptorum uero aliorum numerus eo prælio, non reperi. Hinc Troilus se armavit, ut fratris mortem Hectoris ulcisceretur: & ipse duobus prælijs peractis, fortissimum se declarauit. In primo enim Polypus Græcorum rex cecidit, cum duobus principibus & de reliquo exercitu XLVIII. milia, & XXIII. De Troianis uero XXV. milia XXVI. Tunc Agamemnon cæteris sapientior regibus, infecto negotio reuersurus erat in Græciam, nisi ei Achilles restitisset: qui magis mori eligerat, quam sine uindicta suorum et absque uictoria recedere. Igitur iterum cohortantur se ad bellum, cum Troianis Troilus occurrit. Quibus fortiter tribus diebus ac noctibus continuo decertantibus, innumerabilis multitudo ex utraque parte cecidit. De Græcis C. XLV. milia. De Troianis C. XII. milia, insuper Troilus ab Achille percussus mortuus est. Cuius corpus Achilles circa ciuitatem trahens, maximum luctum Troianis intulit. Quod Hecuba Troili mater cernens, multo redimere auro cupiuit, ut sepultura traderet. Achilles autem Polyxenam Priami filiam petens in matrimonium, dixit si ei daretur, & corpus mortui redderet, & Græcos a Troia recedere faceret. Sed dum illi esset repromissa, Troili cadauer parentibus reddidit, Achilles uero dum templum Dianæ adiret, quasi Polyxenam ibi accepturus, iuxta palatium constitutus, insidijs Alexandri circumuentus occisus est. Agamemnon autem cognita Achillis morte, iterum hortabatur populum cum magno clamore recedere a Phrygia, cui restitit Triptolomeus dicens: Viuis hinc non recedam, nisi necem patris uindicauero. Iterumque ortum est prælium. Deiphœbus quippe cum Troianis agmine Græcorum occurrit: in qua pugna ceciderunt de Græcis CXV. milia, & LIII. De Troianis autem LXX. milia, DC. III. ut populus recensuit. Vulneratus est ab hostibus Deiphœbus, & mox in ciuitatem reuersus mortuus est. Tunc domestici regis, Aeneas & Vlysses, domino suo Priamo suaserunt, ut redderent Helenam, datis insuper muneribus, & recederent ab eis hostes: quoniam se imminutos ac pene uictos cernebant. Quod audiens Agamemnon libenter præbuit assensum. Alexander autem Helenam reddere noluit, frater quoque illius Achimagus magis populum ad bellum excitabat. Quod Aeneas & Antenor audiētes, indignati sunt, et clam mittētes ad reges Græcorum inierunt fœdus cum eis, ut ipsis parcerent & omnibus que ad eos pertinere uidebantur, & ipsi ciuitatem manibus eorum traderent. Accepta uero fide

a Græ-

a græcis, nocte media signum inauditū in similitudinem equini capitis excogitantes, supra murum posuerunt. Quorum fraude Græci urbem intrauerunt, & super Priamum ac liberos eius irruerunt, nec ulli ex eis pepercerunt: Helenam autem receperunt. Aeneas uero abscondit in turri urbis Polyxenam atq; Cassandram. Triptolomeus autē requisitū Polyxenam, pro qua illius pater Achilles mortuus fuerat. Sed dum eam Aeneas se nescire testaretur, & in hoc deprehensus esset mendatio, a Phrygia deiectus est. Agamemnon autē Polyxenam Triptolomeo tradidit, ille eam super tumulum patris trucidauit. Ergo igni, ferroq; funditus euersa Troia, Aneas cum omnibus suis, a finibus Troianorum depulsus, alias quærendo sedes, Latium uenit ibiq; habitauit. Qui dum sæuissimus esset, ac crudelissimus belligerator, & nulli parceret, ob tãtam impietatem, a deo ictu fulminis percussus interiit. Item ut alij uolunt Phrygas et Aeneas germani fuerunt, Aeneas in Latio, & Phrygas in Phrygia regnauerunt. Post Aeneam uero Ascanius derelicto nouercæ suæ Lauiniæ regno, Albam longam cōdidit: & Syluium posthumum fratrem suum, Aeneæ ex Lauinia filium cum summa pietate educauit. Ascanius em̃ Iulium filium procreauit, a quo familia Iuliorū orta est, sed propter ætatem paruuli, quia necdum idoneus erat ciues eius regere, Syluium posthumum fratrem suum, regni reliquit hæredē. De Phryganāq; progenies progerssa est, quæ per multas regiones uagando cum uxoribus & liberis, eligētes regem ex se Francionem nomine, ex quo Franci uocantur: eo quod fortissimus ipse Francio in bello fuisse fertur. Et dum gētib; cum plurimis pugnasset, in Europam iter suum dirigens inter Rhenum & Danubium cōsedit. Ibiq; mortuo Francione, prælia multa gesserunt: quibus attriti parua ex ipsis manus remansit. Hinc duces ex se constituerunt: attamen iugum alterius semper negantes ferre. Hæc quidem ita se habere de origine Francorum opinantur. Alij uero affirmant eos de Scanza insula, quæ uagina gentium est, exordium habuisse, de qua Gothi & cæterę nationes Theotiscæ exierunt: quod & idioma linguæ eorū testatur: Est enim in eadem insula regio, quę ut ferunt, adhuc Fancia nuncapatur. Domino autem annuente, de his in sequenti opere plenius enarrare cupimus.

Hebræorum iudex Samson, Latinorum primus rex Aeneas,
& post eum Ascanius, &cæ. Item Vlyssis Scyllam fugientis
historiam hoc tpe factam fabulę tradunt. Cap. XVIII.

A Ssyriorum uicesimus septimus Teuteus annis quadraginta. Ab exitu filorum Israel de Aegypto, anni trecenti triginta. Hebræorum autem iudex annis uiginti, Samson ille ultra fortes fortissimus: ita ut a quibusdam facta eius Herculis comparentur gestis, qui pene contemporales, quamuis Hercules non multum præcederet, existerunt. Redigunt autem alienigenæ in suam ditionem Hebræos annis undecim. Huic Samsoni Heli sacerdos succedit: qui annis quadraginta præfuit Hebræis, secundum Iudæorum traditionem, iuxta

iuxta LXX. interpretes XX. tātum. Apud Athenienses Demophon tunc regnabat, filius Thesei, & habuit successorē Oxyntem. Sycioniorū rex Ceuxippus. Principibus prædictis regnātibus, post captā Troiam, primus rex Latinis, qui postea nuncupati sunt Romani, Aeneas profugus fuit, ut paulo latius supra explicuimus. Ab excidio namq; Troiæ annos VII. obtinuit Latinorum regnum, & tribus regnavit annis. Quæ arma idem commouerit in Italia, qualia per triennium bella excitauerit, quāto smplicuerit populos odio excidioq; afflixerit, Iudi literarij testantur, disciplinæ nostræ quoque memoriæ in usu est. Is namq; Latini regis filiam ducens uxorē Lauiniam nomine: affinitatis gratia iungens Phrygas Latinis, iamq; iūctos Phrygas Italosq;, Latinos nominauere populos, & sic iam extunc & deinceps quamuis in pauperrimo regno, locoq; angusto, qui dicebatur ager Laurentum, regnauerunt. Post Latinum Aeneas, et successores eius qui Syluij & Albani sunt uocati, pro Alba scilicet urbe & pro Posthumio Aenea. Idem uidelicet Posthumus Aeneas, idcirco dictus est Syluius, quoniam Lauinia post mortem Aeneæ, timens Ascanij inuidiam, clam eum in sylua genuit: Aeneamq; Syluium nominauit. Ascanius autem qui post Aeneam regnauit Italiæ, derelicto nouercæ suæ regno Lauiniæ, Albam cōdidit ciuitatē in qua et regnauit, Albanisq; nomē indidit: & fratrem suum posthumum Syluium Aeneæ ex Lauinia filium, summa pietate docuit, quem & regni reliquit hæredem, quamuis haberet filium nomine Iulium, a quo familia Iuliorum orta. Sed propter ætatem paruuli filij, quem necdum idoneum ad gubernacula regiminis uiderat disponenda: fratrem regni fecit successorem. Ergo ante Aeneam Italiæ regnatum est a Latino, eiusq; patre Fauno, auo quippe illius Pico, proauo Saturno, abauo Iano, per annos circiter CL. alij uero, CLXXX. eos regnasse asserunt. His enim temporibus, ea quæ fabulæ de Vlysse ferunt, quomodo Trigeri Scyllam fugerit, hospites sponiare solitam, scribit Palefatus, in incredibilium libro primo: Syrenas fuisse quoq; meretrices, quæ decipiebant nauigantes. Tunc etiam Pyrrus in templo Delphici ab Oreste occiditur, proditiōe sacerdotis Macharei. Quisdam etiam Homerum poetam iam tunc fuisse dicunt.

Heli sacerdoti mortuo Samuel propheta succedit, & Saul primus Hebræorum rex constituitur. Cap. XIX.

A Syriorū uicesimo octauus Thineus, annis XXX. Ab exitu Israel de Aegypto, anni CCC. LXXVII. Atheniensium rex Thymotes, qui habuit successorem Melanthum: apud Latinos autem Posthumus Syluius Aeneæ filius rex erat. Anno quoq; octauo decimo regnante Thineo, Heli sacerdos audita nece filiorum arcamq; testamenti captam a Palestinis, cadēs a sella fractis ceruicibus mortuus est. Cui Samuel propheta succedit, populumq; iudicat Hebræorum, sub quo Saul primus Hebræorum rex constituitur, qui fuit ex tribu Benjamin: qui annis XL. regnauit. Igitur principibus prædictis inter nationes existētibus, reges Sycio-

Sycioniorū defecerunt, qui regnauerunt annis DCCCCLXII. id est, ab Egaeleo usq; ad Ceuxippū. Post quos sacerdotes Carni cōstituti sunt, qui praeuerunt annis XXXIII. ac deinde Caridemus cōstituitur sacerdos, qui impensas gentiliū supersticiosas nō sustinens fugit. Micenis regnabat Thissamenus, filius Orestis. Quo tēpore, Hectoris filij Ilium receperūt, expulsis Antenoris posteris, Heleno sibi subsidiū ferente. Tunc etiam secundū quosdam Amazones Ephesi tēplum Dianae incenderunt. Quo tempore reges Atheniēsiū cognomento Eriēthides defecerunt a regno: quorū omne tempus inuenitur a Cecrope Diffie, usq; ad Thimothē, anni CCCCXXIX. Post quos suscepit regnum Melanthus Piliensis Andropomphi filius, & huius filius fuit Codrus, qui imperauerunt simul annis LVIII. Eriēthidarū imperio destructo, Atticorū principum regnum ad aliud genus trāslatum est. Quod ita contigit: Cum regem Tymethem prouocasset Xantus Boeotius ad singulare certamen, Tymethe autem recusante, Melanthus uero Piliensis Andropomphi filius suscepit certamen, ac deinde regnauit. Hinc & Apatirion, id est, fallaciarum solennitas celebratur, quia uictoria ex fraude processerat.

David primus ex tribu Iuda Hebræorum rex constituitur. Sub idem tempus & Homerum floruisse, quorundam fert opinio, Codrus Atheniensium rex, quo pacto patriam suam liberauerit. Cap. XX.

A Sfyriorū XXIX. Dercilus, annis XL. ab exitu uero Israel de Aegypto anni CCCCVII. Samuel autē apud Hebræos propheta-
 tabat, regnante Saul. Dercilo regnāte Assyrijs anno XXVIII.
 David primus ex tribu Iuda rex cōstituitur Hebræorū, sub quo Abiathar pontifex clarus habetur: Atheniensium rex Codrus, Melampti filius: Latinis Aeneas Syluius, quī in alia reperiatur hīstoria, quarto Latiniū Syluium regnasse, Lauinię & Melampodis uterinum filium fratrem Posthumi, & quinto, qui nūc hic quartus ponitur, Syluiū Aeneam Posthumi filium. Illis etiam diebus, Lacedæmone primus regnat Theuris: similiter Corinthijs primus regnauit Aleces. Homerus etiam secundum quorundam opinionē, his fuisse temporibus indicatur. Quanta autē de eo apud ueteres dissonātia fuerit, manifestū esse poterit ex cōsequentibus. Quidā eum ante discessum Eriēthidarū ponunt: Erathostenes autē post C. annos Troianae captiuitatis: Aristarchus uero Ionice migratione, siue post annos C. Philochorus emigrationis Ionicae tēpore, sub Archyppe Atheniensium magistratu, et post captā Troiā, anno CLXXX. Apollodorus Atheniēsis post CCXL. annos euersionis Ilij eum fuisse credit. Alij quidā extiterūt, qui modico anteq̃ Olympiades inciperent, id est CCCC. retro annis Troianae captiuitatis, eum fuisse putant: licet Archilogus post XIII. Olympiadem, & quingentesimū Troianae euersionis annū, eum esse putauit. Quo in tempore Iones profugi Athenas se cōtulerunt, Peloponenses autē contra Athenas dimicant, a quo Peloponēsiaco bello Eriēthidarū destructum est imperiū,
 E id est,

id est, Atheniensium. Codrus autem rex Atheniensium Peloponēsisbus suæ ciuitatis hostibus se interficiendum ignotus obiecit. Et factum est hoc modo, quod dicitur patriam liberasse. Responsum acceperant Peloponenses, tum demum se superaturos, si regem illorum non occidissent. Fefellit enim eos Codrus in habitu pauperis apparendo, & in suam necem per iurgium prouocando. Vnde ait Vergilius, & iurgia Codri. Quem Athenienses tanquam deum, postea honore sacrificiorum coluerunt.

Annorum ab Adam vsq; ad Solomonē & templi edificationem calculatio duplex. Vna quidem, secundum Eusebii & diui Hieronymi: altera, Iosephi supputationem. Cap. XXI.

A Sfyriorz XXX. Cupales, annis XXXVIII. ab exitu Israel de Aegypto, CCCCXLVII. erat annus. Quo regnāte, Solomon gloriosus Hebræorz rex cōstituitur. Qui templum domini inchoauit, & insigni decore singulariter in mundo, per spacium annorum VII. perfecit. Colligitur autem omne tempus a Mose & egressu Israel ex Aegypto usq; ad Solomonem & ædificationem templi, anni quadringēti octoginta, ut regnoz liber III. testimonio est, a diluuio scilicet usque ad Moysen anni M. CCCCXLVII. a diluuio usq; ad Adam, duo M. CCXLII. q̄ simul supputati, id est, CCCCLXXX. M. CCCCXLVII. duo M. XLII. a Solomone scilicet usq; ad Adam, fiunt simul anni IIII. M. CLXIX. Hanc quidem annorum supputationem iuxta Eusebii Chronicon atq; Hieronymi assertionem coaptare curauimus. Iosephus uero antiquitatum scriptor, ita annos computat ab ædificatione templi, usque ad Adam. Dicit enim: Cœpit Solomon ædificare templum anno IIII. regni sui, mense secundo, anno quingentesimo secundo filiorum Israel profectionis ex Aegypto. Post M. autem XXX. annorum aduentus Abraham ad Chananæam de Mesopotamia: a tempore uero diluuij anno M. CCCC. ab Adam autem protoplasto usque ad ædificationem templi Solomonis, prætereunt anni simul III. M. C. & duo. Continet autem libellus iste annum seriem, a natiuitate Abraham usq; ad ædificationem templi, quam diuidere malui, id est, ab anno primo repromissionis, usq; ad exitum Israel de Aegypto: inde autem usq; ad ædificationem templi, ut lector facilius retinere ualeat ea, quæ in temporibus singulorum gesta narrantur. Hunc autem post immensum tanti itineris laborem fessi, diuerticula petentes, dum Sol occiduas tendit in horas, prolixæ iam e montibus procedunt umbræ: tandem ad domini uenimus templum, optata statione potiti: hinc metam secundi nostri operis imponimus.

Quomodo Dauid ex pastoralis habitu ad regnum peruenerit, & illud insigniter dilatauerit. Cap. I.

VIA IN PRAECEDENTI LI-

bro Iudicum Israelitici populi siue regum nomina tantum opportunis designauimus locis, annorum etiam numerum, quibus populo praefuerunt: cetera uero ab eis gesta, quae lectitudo continuatim ad memoriam reuocantur, sub silentio transiliuimus: uisum nobis, non fore iteranda, quae omnibus nota sunt. Dauid huius gentis regum fortissimus, qui ex ouium pascuis a domino ele-

ctus, cum ingenti ac uario labore sublimatus. Qui post necē gygantis praecipui, quem armis puerilibus iugulauit, & strages inimicorum plurimas, fortissimorum mox, ut confirmatus est in regno, collecta sociorum manu ualida, haecenus inexpugnabilem, nactus uirtutem domini ac bellorum experientiam audacter Iebusaeorum urbem aggressus est. Quamuis autē a ciuibus, in muri fortitudine ac sublimitate confidentibus, ludibrio habitus sit, confestim tamen urbem cepit. Arcem uero quae imminebat ciuitati, fortiter ac mirabiliter proposito principatus militiae praemio cepit. Qua uirtute audaciaque Ioab qui primus altitudinem superauerat arcis, est princeps factus militiae. Igitur trucidatis, depulsisque Iebusaeis, colonis scilicet antiquis, Hierosolymam nominauit, caputque regni effecit. Ergo postquam mirabilium sociorum fultus auxilio fortissimorum, regnum dilatauerat suum a flumine magno Eufrate, usque ad flumen Aegypti, multorum spolijs regum ac ciuitatum ditissimus factus, in auro scilicet, argento & aere, ac lapidibus preciosis, demum post bella plurima & inimicorum strages fortissimorum, dum templum domino in Hierosolymis condere uellet, in eo scilicet loco, in quo olim Abraham Isaac filium mactandum deo obtulerat, & ipse hostias litando gladium imminētē percutientis angeli a ciuitate & populo suo auerterat, a deo prohibitus est, quoniam bellis & sanguine multorum pollutam habebat dexteram, tamen filium eius hoc esse facturum, qui ei successurus erat in regnum, deus praedixit.

De impensis atque dispositionibus, seu ordine sacerdotum, quae praeparauit Dauid ad templum domini fabricandum. Cap. II.

Quas enim filio praeparauerat ad opus fabricae impensas, ut non tunc cum esset nouus, & inexpertus propter aetatem circa talia laboraret, sed habens haec praeparata, citius paternam ad effe-

E ij ctum

etum perduceret uoluntatem, paucis recitabimus. Instituit namque lapidum cesfores, octogintatria millia, quingentos laborantibus preposuit; nonaginta sex milia, qui lapides ucherent, deputauit. Preparaui autem ferrum multum & aes ad opera & ligna cedrina: hæc mittentibus quibus mandauerat, Sidonibus, auri talenta decem millia, argenti uero centum milia talentorum. Hæc itaque in ministerio templi pro diuersitate uasorum, secundum qualitem ponderum diuisit, & pro mensura uniuscuiusque candelabri, & lucernarum distribuit. Aurum quoque dedit in mensam propositionis pro diuersitate mensuræ, similiter & argentum in alias mensas argenteas, & cætera uasa, quæ aurea & argentea ad opus templi singula fieri censuit, quæque forent necessaria. Dixit enim Dauid: Omnia hæc quæ fieri mando, uenerunt scripta manu domini ad me, ut intelligerem uniuersa opera talibus exemplaribus. Ergo insuper his exceptis, quæ preparaui, obtulit tria millia talenta de auro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes atque ornandos, principes etiam familiarum, & proceres tribuum cum ministris regis dederunt in opera domus dei, auri talenta quinque millia, solidorum decem millia, argenti talenta decem millia, excepto ære & ferro copioso. Lapidem insuper preciosos in thesaurum domus domini dederunt, de quibus etiam prius rex magnam & preciosam obtulerat copiam. Conuocauit ergo Dauid principes uniuersos in Hierosolymam, & sacerdotes & Leuitas, & dinumerans eos, primum inuenit ab anno tricesimo usque in quinquagesimum existentes, triginta octo millia de genere Leuitarum, ex quibus instituit curatores fabricæ templi duodecim millia. Iudices autem populi, & scribas eorum sex millia. Ianitores autem domus dei quatuor millia, & totidem qui hymnos dicerent deo, cantantes in organis, quæ Dauid peritissimus psalter instituit. Diuisit eos etiam per generationes, & segregans de tribubus sacerdotes, inuenit in eis generationes uiginti quatuor. Ex domo quidem Eleazar sedecim, & de Ithamar octo, præcipiens, ut unaquæque generatio ministraret deo per dies octo a sabbato usque ad sabbatum. Et ita omnium generationes sortem acceperunt præsentem Dauid, & Sadoch, & Abiathar sacerdotibus & principibus uniuersis. Et prima quidem generatio conscendens scripta est prima, & secunda pariter & tertia, & consequenter usque ad uicesimam quartam. Et hæc diuisio permansit usque ad destructionem templi sub Vespasiano & Tito. Eos autem qui erant ex germine Mosi, eminentius honorauit. Fecit enim eos custodes thesaurorum dei atque uasorum, quæ reges deo dicare contingeret, iussitque omnibus de tribu Leui, simul et sacerdotibus, ut die noctuque deo seruirent, sicut eis præceperat Moses.

De Salomone, quàm nobiliter sit in regnum sublimatus & qualiter ditissime patrem sepelierit. Quod clauit quando Hircanus post multa tempora illius sepulchrum effodit, & pecunias infinitas inde tulit. Similiter & Herodes postea fecit.

Cap. III.

Post

POST hæc autem diuisit exercitum in cohortes duodecim, cum ducibus suis & centenarijs & tribunis. Habebat itaque unaquæque cohors uigintiquatuor millia uirorum, quibus obseruare præcepit per trecentos dies a prima hora usque ad nouissimam, Solomonem regem cum millenarijs et cētenarijs, & reliqua, quæ prudenter ac perquam sapienter disposuit, filiumque suum Solomonem se uiuente, regem constituit, eique mandauit, ut deo corde perfecto seruiret, & animo uoluntario. Locutusque est etiam D A V I D ad ecclesiam uniuersam, quam congregauerat in Hierusalem, ut leges domini mente perfecta custodirent, & in eius præcepto permanerent. Lætatus est autem populus gaudio magno, immolantes uictimas plurimas domino: et comederunt ac biberunt coram domino cum grandi lætitiâ, & unxerunt secundo Solomonem super se regem. Sed & David rex coram uniuersa multitudine mirabiliter ac spiritua liter domino benedixit, dehinc plenus dierum obiit. Quanta autem laude sit dignus & iustitia præditus, liber Paralipomenon atque I O S E P H V S in septimo historiarum libro satis declarant. Diuitiarum uero eius magnitudinem ex his quilibet poterit agnoscere. Post tempus enim annorum mille trecentorum Hircanus pontifex, dum ciuitas obsideretur ab A N T I O C H O rege, qui nobilis cognominatus est, filio Demetrii, uolens ei dare pecunias, ut ab obsidione recederet, & exercitum suum auferret, sed non habens unde hoc implere posset, aperuit unum loculum sepulchrorum D A V I D, & sublati exinde tribus millibus talentorum, partem dedit Antiocho, & ita nimietatem obsessionis amouit, sicut etiam in alijs indicabimus. Post hæc autem multo annorum tempore iam transacto, rursus Herodes rex alium loculum aperiens, plurimas exinde pecunias tulit. Igitur S O L O M O N sedit super solium domini in regem pro David patre suo, & cunctis placuit, & paruic illi omnis Israel. Sed & uniuersi principes & potentes & cuncti filij regis David, dederunt manum, & subiecti fuerunt Solomoni regi. D A V I D itaque dum adhuc uiueret & disciplinatissime suos moneret filios, ut Solomoni obedirent, uelut domino, dicens ad eos: Nuntio itaque, quoniam pater noster I A C O B cum duodecim filios habuisset, nostis Iudam fuisse regem, me etiam fratres habuisse, & nullum eorum grauitur tulisse, quod rex existerem. Ergo licet magnum sit regnum si omnes filij ac nepotes regis, cui proles foecunda fuerit, regnare tentauerint, non reges, sed tyranni, nec regni consultores, sed destructores fient, & ego depono meos filios, ut non in alterutros seditiones exerceant, regnum suscipiente fratre. Itaque ferant eum libenter ut dominum, quando non extra neo seruiunt, sed magis lætentur in fratre honorem imperij. Excellens est enim gloria regis esse fratrem, dum omnes simul regnare nequeant. Magnificauit ergo dominus Solomonē super omnem Israel, & dedit gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel.

Assyriorum XXXI. Laustenes, cuius in tempore S O L O M O N tem

E iij plum

plum domini consumauit, vsus amicitia Hiram regis Tyri: & quæ de vtrisque gentium scriptores senserint.

Cap. III.

ERGO Assyriorum tricesimus primus Laustenes, annis quadragintaquinque: Solomon item omnium regum Hebræorum sapientissimus ac diuissimus, potitur regno Israelitico a patre Dauid nobiliter dilatato. Qui domino monente templum Hierosolymis mirabiliter patris suffragantibus impensis, edificare studuit, annoque regni sui undecimo omne opus templi consummauit, beneficio amicitiarum Hiram regis Tyri adiutus, in lignis uidelicet cedrinis, atque alijs rebus plurimis. Meminit autem horum duorum regum Menander, qui ex Phœnica lingua antiquitates Syrorum in uocem conuerit Helladicam, ita dicens: Moriente autem Abibalo, successit in eius regnum filius eius Hiram. Qui dum uixisset annis quinquaginta tribus, regnauit trigintaquatuor. Hic effodit amplum terræ spacium, & auream columnam, quæ est in Iouis templo, ædificauit: insuper & lignorum materiam a monte Libano incidit ad tecta templorum, & destruens antiqua sacraria, templum ædificauit Herculis & Hastarsæ, & primum Herculi hoc erexit mense Piritio. Et contra Eucheos tributa non reddentes egit exercitum, eisque sibi subditis, denuo re meauit ad Tyrum. Huius temporibus erat Abdemonis filius iuuenculus, qui semper propositionibus, quas imperasset Hierosolymorum rex, euinebat. Meminit horum etiam DION historiographus ita dicens: Abibalo moriente, filius eius Hiram regnauit. Hic partem ciuitatis positam ad orientem diruit, & maiorem urbem effecit, & Olympici Iouis templum destruens, medium locum ciuitati coniunxit, & aureis anathematibus exornauit, ascendenque in montem Libanum syluam maximam ad sacrorum secuit ædificia. Adiecit etiam hæc: Regem Hierosolymorum Solomonem misisse ad Hiram Tyri regem figuras quasdam, & petisse ab eo solutionem, ita ut si non posset discernere, soluendi pecunias daret. Cumque fatetur Hiram non posse se illa soluere, multaue foret pecuniarum detrimenta passurus, per Abdimum quendam Tyrium, quæ proposita fuerant, sunt soluta, & alia ab eo proposita, quæ si Solomon non solueret, Hiram regi pecunias multas daret. Quo in tempore Italiæ Latinus Syluius principatum tenuit, habens successorem Alba Syluium. Corinthiorum rex erat Ion, habens successorem Egilon, Archippus Athenienses tunc regebat. Eodem tempore Ephesus condita ab Andronico est. Quidam etiam Carthaginem tunc conditam uolunt a Calcedono Tyrio: alij uero a Didone eius filia. Quidam etiam Homerum & Hesiodum his temporibus fuisse aiunt. Tunc Hebræorum sacerdos Sadoch illustris habebatur.

Assyriorum XXXII. Piritiades, quo tempore regnum Hebræorum diuiditur, templum etiam domini Susachim rex Aegypti spoliauit: quid etiam eruditus gentium scriptor inde senserit.

Cap. V.

Assy

ASyriorum XXXII. Piritiades, annis XXX. a perfectione autē templi quadragesimusquartus annus erat. Hic nanque dissonantia oritur historiarum, in annis uidelicet regni Solomonis, dum quadraginta cum regnasse annis, in libris legitur Regum. Iosephus autem octoginta, & omne uitæ illius spacium, annos nonagintaquatuor fuisse asserit. Hebræorum iam Solomone mortuo regnum erat diuisum inter Roboam & Ieroboam, ac deinceps Hebræorum, alij uocati sunt Iudæi, alij Israelitæ. Israel nanq; pristinum retinens nomen, causa uero regum, qui ex tribu Iuda a tempore David & deinceps orti sunt, appellantur Iudæi. Vnde & uniuersa gens nomen Iuda sortita est. De Ieroboam uero Solomonis seruo, qui rex decem tribuum est cōstitutus, qualiter populum a deo auerterit, & simulachra colere fecerit, aras in excelsis montibus constituens, populum illic sacrificare instituerit, & de Iaddun propheta Hierosolymitano, qui prædixit quæ uentura erant Ieroboam, ac posteritati eius, qualiter etiam a maligno seniore homine, falsoque propheta, quem Ieroboam magnis studijs honorabat, quia crebro ei dicebat quæ illi grata forent, deceptus sit, in Iosephi libro octauo scire cupiens plenius inueniet. Igitur anno quinto regni Roboam filij Solomonis, Susachim rex Aegypti, contra Iudæos dimicans, templum Hierusalem spoliauit. Meminit autem huius depopulationis, Herodotus Halicarnes. Ait enim: Quoniam & statuas eorum, qui se sine prælio tradiderunt, reliquerit, & mulierum genitalia in eis celauerit. Roboam enim ciuitatem sine prælio tradidit. Dixit autem & Aethiopas ab Aegyptijs didicisse genitalium circuncisionem, dum liquet in Palæstina degentium, non alij præter Iudæos circuncidant. Desunctoq; Roboam, qui regnauit in Hierusalē super tribum Iuda & Beniamin successit Abia, qui etiam habuit successorem Asam. Ergo Ieroboam, qui super decem tribus regnauit in Samaria mortuo, successit in regnum eius filius Nadab. Latinis tūc Aegyptus Syluius, qui alio uocabulo Athis Syluius uocabatur Albę superioris regis filius rex fuit. Contrinithiorum rex Prunnis erat, Lacedæmoniorū Doristus, Atheniensium Tersippus. Quo in tempore Samus condita & Smyrna in urbis modum ampliata. Prophetabant autem in Iudæa, Aias, Amos, Iohel & Azarias.

Affyriorum XX XIII. Ofrateus, cuius tempore Achab rex nequam in parte Israel regnabat: Sub quo Helias. Et quid de siccitate illius temporis Menander scripserit.

Cap. VI.

ASyriorum tricesimustertius Ofrateus, annis uiginti. A condicione uero templi septuagesimusquartus annus erat. Sub isto enim in parte Iudæorum Iosaphat, Israelitarum uero celeri morte Nadab, & Baaz, Ela, & Ambri, obeuntibus, tenebat regimē Achab, cum Iezabel nequissimus regum super omnes nequam antecessores suos reges Israel, cuius uxor longe acerrima simul & audacissima, quæ ad tantam uenit luxuriam atque uesaniam, ut ciuitates Israel statuis atque aris

E iij replet,

repleret, ritusq; Gentilium polluerat omnia, in super prophetas domini trucidaret. Igitur quidam propheta summi dei Helias nomine de ciuitate Teshbon Galaditidis regionis, ueniens ad Acab dixit ei: quia diceret deus, neque imbrem, neque rorem illis annis in ea prouincia se missurum, nisi ipse rursus apparuisset, & in his dictis abcessit, fueruntque anni tres & menses sex, in quibus Israelitæ afflicti sunt nimia siccitate. Meminit autem huius siccitatis Menander in gestis Nalithiorum regis dicens: Et siccitas super eos facta est a mense hyperueritheon, usque ad alium. Qui dum deo supplicaret, multa flumina sunt emissa, & hæc quidem ait sub Achab, factam significans siccitatem. Quo in tempore Latinorum Capis Syluius Aegypti, id est Athis superioris filius rex erat, qui Carpentem Syluium habuit successorem regni. Atheniensium rex Phorbas, eiusque regni successor fuit Megiales: Corinthiorum uero Bachis, Lacedæmoniorum Agelilaus. Prophetabant autem in Israel, Helias & Heliseus, Abdias, Azarias, & Micheas.

Assyriorum XXXIII. Ofratenes, quo regnante Tyberinus Latinorū erat rex. Et Homerus tunc fuisse traditur. Similiter & Licurgus legislator, Ioias etiam iustus pontifex templisq; CXXX. annis post Mosen vixit, vt sacra refert historia. Cap. VII.

Assyriorum tricesimusquartus Ofratenes annis quinquaginta, a condicione autem templi nonagesimus quartus annus erat. Sub quo Ioram, Achazas, & Athalia, atque Ioas in Hierusalem regnabant, in Israel uero Hozias, Ioram, & Ieu principatui unus post alium successerunt. Latinorum uero Tyberis Syluius, Carpentis filius princeps erat, a quo & fluuius Tyberis est appellatus, qui prius Albulus uocabatur, cuius filius Agrippa post eum regno potitus est. Quo apud Latinos regnante, Homerus poeta in Græcia clauit, ut testatur Apollodorus grammaticus, & Euforbis historicus, ante urbem conditam anno centesimo uicesimo quarto, & ut ait Cornelius Nepos ante Olympiadem primam anno centesimo. Iisdem etiam temporibus Helias rapitur, Licurgus quoq; legislator Apollinis insignis habetur. Ioias etiam tunc pontifex templi fuit, qui post Mosen, ut refert sacra historia, annis centum triginta uixisse perhibetur, iustus & per omnia uenerandus, & sepultus est in Hierosolymis in regijs monumentis, quoniam generis Dauid repararat imperium. Tunc etiam Traces obtinuerunt mare.

Assyriorum XXXV. Acrazapes, quo regnante, Zacharias propheta filius Ioias sacerdotis occiditur inter templum & altare. Syluius Romulus tunc etiam præsidium posuit inter montes, ubi nunc Roma est. Cap. VIII.

Assyriorum XXXV. Acrazapes, annis XLII. a templi autem constructione C. LXIII. annus erat. Ioas parti Iudææ regnabat, qui successorem habuit Amasiam. Israeli uero post mortem Ieu, Ioachab & Ioas unus post alium regnabant. Atheniensium rex Diognetus, Corinthiorum Eudæmus, Latinorum Aremulus Syluius

Syluius. His existentibus nationum regibus, Zacharias sacerdos & propheta, de quo dominus in Euangelio mentionem facit, iussu Ioas regis inter templū & altare interficitur: quem mortuo Ioia da sacerdote Ioas de morte liberauerat, & eum clam in templo nutrierat, atq; regē fecerat. Idem rex curam perdidit diuinæ religionis, cum quo etiā primatus plebis pariter uiciati sunt circa legitima iura legis. Vnde & dominus misit ad eos prophetas, qui contestarentur, ut ab huiusmodi gestorum malignitate recederent. Ille uero non solum ut pœnitentiā ageret & cōuerteretur ab iniquitate sua, non obtemperauit: uerū etiam Zachariā filium pontificis Ioia de, lapidibus in templo rex iussit occidi, beneficiorum patris eius oblitus. Quem Zachariam cum dominus prophetam constituisset: stans in media multitudine suadebat ei simul & regi, ut iustitiam facerent: & quia magna supplicia susciperent, si nollent dei præceptionibus obedire. Qui tamen cum moreretur suarum passionum testem deum proclamauit: quia pro bono consilio & pro his quæ pater eius præstiterat regi Ioas, ille amare & uiolenter occumberet. Helisæus propheta etiam eo tempore moritur: Carthaginem quidam hoc tempore conditam fuisse dicunt. Syluius Aremlus siue Remulus, Agrippæ superioris regis filius, præsidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit: qui ob impietatem fulminatus est. Huius filius Iulius Proculus, Iulij Proculi, qui cum Romulo Romam commigrans fundauit Iuliam gentem.

Assyriorum tricesimus sextus Thonos Concoloros uocatus Sardanapalus: qui muliere corruptior fuit. Ob quam causam ab Arbace duce Medorum spretus atq; deiectus est, & pariter cum eo regnum Assyriorum corruit. Cap. IX.

Assyriorum tricesimus quintus, Thonos Cōcoloros: quem Greci Sardonapalum nominant, annis uiginti: a condicione templi centesimus octogesimus sextus annus erat, Iudæorum Azarias qui & Ozias: Israelitis uero Roboam reges erant. Atheniēsium Phereclus, cui successit Arifron, Corinthiorum Aristemedes. Latinorum Auentinus Syluius. Hic enim Aremlus maior filius fuit, in eo quippe monte, qui nunc pars est urbis, æternum uocabulum loco dedit. Quo in tempore Hesiodus poeta claruit: atq; Phidon Argiuis mensurarum pondera reperit. Olympias uidelicet prima a Græcis constituitur, & agnus in Aegypto loquitur: Osee, Amos, Esaias, & Ionas in Iudæa prophetabant. Sardanapalus autem Assyriorū rex uir muliere corruptior, qui inter scortorum greges sceminæ habitu purpuram colo tractans, a præfecto suo Arbace, qui tunc Medis præerat, uisus atque execrationi habitus: mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & uictus Sardanapalus, ardenti pyræ se iniecit. Exhinc regnum Assyriorū in Medos concessit. Vsq; ad id tempus fuisse reges Assyriorū historia refert. Fiunt autem simul a natiuitate Abrahamæ usq; ad huius regni terminum anni mille centū nonaginta septem.

Omnes

Omnes autem anni regni Assyriorum a primo anno Nini regis supputantur M. CCXL. Arbaces uero Assyriorum destructo imperio, regnum in Medos transtulit. Ferunt namque interim, id est, usque ad Deiocum regem Medorum sine principibus res geri, & in medio hoc tempore Chaldaeos proprie praeualuisse: quorum separatae quaedam regum successiones feruntur. Reliquae quoque gentes proprijs regibus utebantur.

Medorum I. Arbaces: quo regnante prophetabant, Osee, Esaias, Amos, & Ionas. Qui velut fontes proruperunt in prophetiam ut prima cecidit Babylon & scd'a coepit oriri. i. Roma, sub cuius regno Christus est natus. Cap. X.

Primus Medis Arbaces regnavit annis uiginti octo. A constructione uero templi anni ducenti sex: sub quo adhuc regnat Azarias qui & Ozias in parte Iudaeae. In Israel autem post Roboam, paucis diebus fuerat Zacharias, rursusque Sellom quibus successerat Manahe. Atheniensium Tespheus rex Arifronis filius erat: quando Assyriorum destructum est regnum. Procas Syluius Latinorum erat rex, qui filius Auentini praedicti regis fuit, Corinthiorum Alexander, Lacedaemoniorum Talchamenes: Macedonum hoc tempore primus rex Caranus fuit. Tunc etiam Hesiodus insignis habetur: ut uult Porphyrius.

Medorum secundus Sofarmus: quo regnante prima Olympias coepta est, reges Lacedaemoniorum atque Corinthiorum defecerunt, Lydorum autem regnum inchoauit, tyrannus Phalaris tunc in Sicilia authorem nefandissimi operis iuste puniuit. Sancti prophetae etiam gentium salutem exorsi sunt praedicare. Cap. XI.

Medorum secundus Sofarmus annis XXX. a conditione templi anni CCXXXIII. Iudaeae parte regnabat Ioathan, Israelitis Phacee, quando & quinto decimo eius anno prima Olympias coepta est nominari: a qua usque ad captiuitatem Troiae supputantur anni quadringenti quinque: quam Olympiadem Iphitus filius Praxonidis siue Emonis primus constituit, in qua Corebus Eliensis extitit uictor: Elienses quidem quinquennale certamen, quatuor annis in medio expletis: quibus tot principes annuos constituebant, agere soliti sunt. Escilus uero Agamestoris filius, Atheniensium tunc princeps erat. Ab hoc itaque tempore Graecorum historia uera creditur esse: nam antea ut cuique uisum fuit, diuersas protulerunt sententias. Latinorum rex Amulius, qui pulso Numitore fratre maiore regni potestate potiebatur, male adepta. Atheniensium Agamestor, cui Escilus successit, Macedonum uero Cyrus. Quo in tempore Bogorus Aegyptijs iura constituit: sub quo & agnus locutus est, ut ferunt alij. Leges uero Licurgi a Lacedaemonijs sunt receptae. Quibus etiam diebus Lacedaemoniorum reges, atque Corinthiorum defecerunt. Lydorum autem regnum inchoauit: quibus Ardisus rex primus extitit. Ea tempestate Phalaris siculus Agrigentinos arrepta tyrannide populabatur: qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nepharia in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuste puniret

ret iniustus. Nam per illos quidā æris opifex, affectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, tauræ æneum fecit, cui fabre ianuam e latere cōposuit, quæ ad cōtrudendos damnatos receptui foret, ut cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur, sonum uocis exortæ capacitas concavi æris augetet, pulsusq; ferali competens inagini murmur emitteret, ne farioque spectaculo mugitus pecudis non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factum amplexus, factorem execratus, & ultioni materiam præbuit & crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Tunc etiam Peloponensium, Atheniensiumque maximum bellum totis uiribus, animisque commissum est, in quo mutuis cædibus ad hoc coacti sunt, ut uelut uicti se ab alterutro subtraherent, bellumque desererent. Tunc etiam Amazonum gens & Cymmeriorum in Asia repentinis incursum plurimam diu, lateque cædem ædidi. Quibus equidem temporibus Lacedæmonij contra Messenios propter uirgines suas spretas in solenni Messeniorum sacrificio, per annos uiginti indefesso furore bellantes, ruinæ suæ totas Græciæ uires implicuerunt. Qui cum per decem annos longa fatigati obsidione, & querelis uxorū super longa uiduitate & periculo sterilitatis contestantium, ni redirent, a finitimis concubitus petituras, permoti: tamen ne reuocarentur electos in exercitu quosdam Spartham remittunt, quibus promiscuos omnium foeminarum concubitus permiscere. Sciendum tamen est ipsam esse Spartham, quam & Lacedæmoniam ciuitatem, atque inde Lacedæmonios Sparthanos dici. Qui dum crudeliter contra Messenios dimicant, quamuis sæpius ancipiti uictoria, demum superant. Tunc etiam contra Athenienses arma conuertunt, diu uariæ & graues pugnæ & anceps status uictoriæ, ac postremum pendente euentu utrinque discessum est. Ergo tantus furor Sparthanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent. Tunc enim post innumerabiles, ut ita dicam, Laurentis loci in Latio reges Syluios, Albanosque, qui trecentos per annos in parte Italiæ prædicta regnauerunt, quamuis pauperrime: Amulius rex fratris sui Numitoris filiam Rheam nomine, quæ & Ilia uocabatur, Vestalem uirginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum scelus suum nititur excusare, a MARTI se compressam mentita est. Ex qua genitis duobus geminis, rex exponi præcepit. Quos uagientes paruulos iuxta ripam Tyberis expositos, Faustus regis pastor ad Laurentinam uxorem suam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæstuosi, a uicinis LVPA appellabatur. Vnde meretricum cubacula lupanaria dicuntur. Qui gemini inter alios pastores enutriti, cum adoleuissent, collecta latronum manu & pastorum, interfecto apud Albam Amulio, auum Numitorē in regnum restituant, matremque uindicant: quæ defossa iuxta legem uiua, ob stupri mercedem fuerat. Hinc decedentibus atque nascentibus regnis, nouus ordo confurgit.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

Medorum III. Madidus quo regnante decem tribus, quæ vocabantur Israel, translatae sunt in montes Medorum: & Cuthæi (qui vocantur Samaritæ) pro eis in eorum regione collocantur. Romulus autem interfecto auo atq; fratre, fundauit Romam. Sibylla Eritrea hoc in tempore extitit: quæ de Christo manifeste prophetauit. Cap. XIII.

Medorum III. Madidus annis XL. a conditione templi anni CC. LXIII. Quo Medis regnante, Iudæis regnabat Achar, cui successit filius eius Ezechias, Israelitis alius Phacee habēs successor rem Osiam. Per ea uidelicet tempora erant prædicti prophetae, quos præmisimus, id est, Amos, Isaias, Micheas, & Osee. His adiunguntur Ionas & Iohel, cum iam regnaret Ioathan, qui successit Ozia. Sed istorum Prophetarum duorum tempora in libris nō inuenire potui canonicis. Qui prædicti prophetae uelut fontes prophetiæ eruperunt pariter, quando regnum defecit Assyriorum, coepitq; Romanum, ut scilicet quæadmodum regni Assyriorum primo tempore extitit Abrahā cum promissiones apertissime fierent, id est in eius semine benedictiones omnium gentium: ita occidentalis Babylonis exordio, quo fuerat Christus imperāte uenturus, in quo implerentur illa promissa per ora prophetarum prædicta, non solum loquentium, uerum etiam scribentium. Cum enim prophetae nunquam fere defuissent populo Israel, ex quo ibi reges esse coeperunt: in usum tantummodo eorū fuere non gentium. Quando autem scriptura manifestius prophetica condebatur, quæ gentibus quandoq; prodesset: tunc oportebat ut inciperet quando condebatur hæc ciuitas, quæ gentibus imperaret. Tunc Atheniensium erat rex Alemeon, Macedonum Thyrimmas, Hesiodus, & Aristoteles, fuisse tunc memorantur. Igitur regni Madidi anno XV. captiuitas prima X. tribuum Israel facta est a Sennacherib, qui & Salmanansar rege Chaldaeorū, quæ translatae sunt in mōtes Medorum. Regnatumq; est in Samaria annis CC. XL. & menses VII. & dies VII. ex q se a domo Dauid & tribu Iuda sepeauerunt cæterę tribus. A tempore quo sub principe Iesu prouinciam obtinuerūt eandē, erant anni DCCCC. XL VII. Eodem quoq; tempore nōnulli Sibyllam Eritream uaticinatā ferunt. Sibyllas aut Varro prodit plures fuisse, non unam. Hæc sane Eritrea Sibylla quædam de Christo manifesta conscripsit carmina: quæ beatus Augustinus ex Greco in Latinum uertit eloquium, ubi ostendit in capitibus uersuum ordinem literarum ita se habentem, ut hæc in eo uerba legerentur, Iesu Christe, theos, soter: quod est Latine, Iesu Christe dei filius saluator. Hi autem uersus quorū primę literę istum sensum quem diximus, reddunt, ita translati sunt:

Iudicij signum, tellus sudore madescet,

E coelo rex adueniet, per secla futurus,

Scilicet in carne præsens ut iudicet orbem.

Vnde deum cernent incredulus atq; fidelis,

Celsum cum sanctis æui iam termino in ipso.

Sic animæ cum carne aderunt quos iudicet ipse,

Cum

Cum iacet incultus densis in uepribus orbis,
 Reſcient ſimulachra uiri, cunctam quoq; gazam.
 Exuret terras ignis, pontumq; polumq;
 Inquirens tetri portas effringet Auerni,
 Sanctorum, ſed enim cunctæ lux libera carni
 Tradetur, fontes æterna flamma cremabit.
 Occultos actus reſcens tunc quiſq; loquetur,
 Secreta atq; deus reſerabit pectora luci.
 Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.
 Eripitur ſolis iubar & chorus interit aſtris,
 Soluetur cœlum, lunaris ſplendor obibit.
 Deſciet colles, ualles extollet ab imo.
 Non erit in rebus hominum ſublime uel altum.
 Iam æquantur campis montes & cerula ponti
 Omnia ceſſabunt, tellus conſracta peribit,
 Sic pariter fontes torrentur fluminacq; igni,
 Et tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
 Orbe, gemens facinus miſerum, uarioſq; labores,
 Tartareumq; chaos monſtrabit terra dehifcens,
 Et coram hic domino reges ſiſtentur ad unum,
 Recidet e cœlo, igniſq; & ſulphuris amnis.

Nonnulli autem Eriſtheam Sibyllam non his regnantibus, ut præmiſi-
 mus, ſed Troiani belli tempore fuiſſe ſcripſerunt. Eumelus autem tunc Co-
 rinthius uerſificator agnoſcitur. In Sycilia uero Siracufia condita eſt ſimili-
 ter & Cathina. A Lacedæmoniis nanq; ut prædiximus, bella contra Meſ-
 ſenios geruntur, & ab eis Meſſala capitur. Thales Mileſius Phyſicus phi-
 loſophus tunc agnoſcitur, qui unus ex ſeptem ſapiētibus fuiſſe perhibetur,
 qui Phyſicā primus apud Græcos inuenit. Iſte etiā Thales ſucceſſores pro-
 pagauit, rerum naturam utiq; ſcrutatus, ſuaſque diſputationes literis man-
 dans emuniuit, maximeq; admirabilis extitit, quod aſtrogia numeris cō-
 prehenſis, defectus ſolis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen pu-
 tauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumq; mun-
 dum & quæ in eo uidentur exiſtere. Nihil autem hoc opere quod mundo
 conſiderato tam mirabile aſpicimus, diuinæ menti præpoſuit. Quo etiam
 in tempore, Athenis principes qui uſq; ad mortē Reipublicæ præerant de-
 ſierunt, & in annis decem magiſtratuum conſuetudinem Athenienſes tenue-
 runt. Poſt principes uero prædictos regnauit primus cum eis Carobſ Eſci-
 li filius. Tunc Aradis inſula habitata eſt, Gizæcus condita. Igitur anno Ma-
 didi nono, poſt euerſionem uero Troiæ quadringenteſimo quartodecimo,
 ſexta Olympiade, quæ quinto demum anno quatuor in medio expletis,
 apud Elidem Græciæ ciuitatem, agone & ludis exerceri ſolebat, Romulus
 cuiusque germanus Remus, quos inter paſtores diximus enutritos, collecta

pastorum atque latronum multitudine, Romanæ urbis ædificia inchoauerunt, suoque de nomine iunior, qui germanum peremerat, urbem uocari præcepit. Cuius regnum urbis continuo Romulus fratricidio imbuuit, parique successu crudelitatis, sine mora raptas Sabinas mulieres improbis nuptiis confederatas, maritorum & parentum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Numitore, dehinc Remo fratre, arripuit imperium, urbemque constituit, regnum aui, muros fratris, templum soceri sanguine dedicauit, sceleratorum manum promissa impunitate collegit. Ad tutelam uero nouæ urbis, sufficere uallum uidebatur, cuius dum angustias Remus increpat, saltu transiliuit, qui iussu fratris occisus est, prima certe uictima urbis fuit. Imaginem nanque urbis magis quam urbem fecerat Romulus, sed incolæ deerant. Erat tamen in proximo locus, hunc asylum facit, & statim mira uis hominum, Latini, Thuscique pastores etiam transmarini Phryges, qui sub Aenea: Archades, qui sub Euandro uenerant duce, confluxerunt. Sic nanque ex uarijs quasi elementis congregauit corpus unum, populumque Romanum ita fecit. Virorum itaque matrimonia a finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta sunt. Simulatis quippe ludis equestribus, uirgines ac mulieres Sabinorum, quæ ad spectaculum uenerant, prædæ fuerunt. Hæc statim causa bellorum. Sabinis portæ proditæ per uirginem Tarpeiam. Ita admissis intra moenia hostibus atrox in ipso foro pugna: adeo, ut Romulus foedam suorum uix sisteret fugam. Tandem interuenere funeribus raptæ laceris comis: sic pax facta cum Tatius, foedusque percussum est. Quem tum Tatium senem honestis pietatis causis insistentem: mox ut in societatem regni Romulus assumpsit, occidit. Ergo pulsi, fugatique Vientes Cenniensium captum ac dirutum est oppidum: spolia insuper opima de rege Argone Feretrio rex reportauit. Tarpeia nanque uirgo prædicta clypeis Sabinorum obruta est. Vnde mons Tarpeius nomen accepit: in quo nunc est CAPITOLIVM. Iam hinc incessabilia certamina & iuxta quantitatem uirium externa atq; ciuilia semper grauiâ fuerunt. Igitur ROMVLVS hunc Reipublicæ imposuit statum. Iuuentus diuisa per tribus, in equis & armis, ut ad subita bella excubaret, consilium autem Reipublicæ penes senes esset, qui ex authoritate patres uocabantur, ob ætatem senatus: & ex populo mille collegit uiros, qui armati sibi assisterent expectati. Vnde a mille milites dicti, sicut a senibus senatores, & a curis Quirites. Idem ROMVLVS apud paludem per caput capri sublatus: nusquam comparuit. Sed suadente Proculo Quirinus est nominatus: quem tamen a senatu propter acrius ingenium deceptum asserunt. Eodem tempore Sennacherib rex Chaldaeorum ad custodiendam regionem Israelitarum accolâs Assyrios misit. Qui æmulatores Iudææ legis facti, Samaritæ nuncupati sunt, quod Latina lingua exprimitur custodes, qui proprie Euthæi uocantur, a quodam flumine Eutha, quod est in prouincia

uincia Perfida, unde rex eos migrare fecerat in Samariam.

Medorum IIII. Cardicas, quo regnate, Numa rex Latinorum fuit, qui multa vana instituit & superstitiosa.

Cap. XIII.

Igitur Medorum quartus Cardicas, annis tredecim. A cōstructione uero templi tricesimusquartus, sub quo Ezechias regnabat in Iudæa. Decem uero tribus, quæ uocabantur Israel, iam in captiuitatem erant ductæ. Macedonum rex Perdica erat, Atheniensium Hyppomenes, cui Leocrates succedit. Latinorum Numa, qui & Pompilius, post Romulum extitit rex: qui nullum cum finitimis gessit bellum. Duos menses is anno addidit, Ianuarium & Februarium, cum antea decem tantum apud Romanos fuissent, a Romulo instituti. Capitulum quoque a fundamentis ædificauit, uir in religione sacrorum præcipuus, qui sacra & ceremonias, omnemque cultum deorum docuit. Pontifices, augures, cæteraque sacerdotia & secreta quædam imperij pignora descripsit, Ianumque bifrontem. Ille primus focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulachrum custos imperij coelestium syderum flamma uigilaret. Intantum enim uanitate deceptus est, ut plura diabolo dictante conscriberet, quæ postea si ad hominum notitiam peruenirent, nimium obfutura cognouit. Sed quia incendere ea timuit, iuxta suum latenter sepulchrum, ubi neminem accessurum credidit, sub humo abscondit. Decedente uero tempore, quidam rusticus dum in eodem agriculturam exerceret loco, aratro euellente hoc scriptum reperit, prætori obtulit, prætor uero senatui. Senatus autem ut uidit, nimium detestatus exhorruit, & incendio tradens, concremauit: ne aliqua curiositate ad hominum notitiam tantum nefas diabolicum perueniret. Bellum etiam quod in Tyria gestum est inter Lacedæmones & Argiuos, tunc fuisse creditur: Sibylla, quæ & Erophila, in Samo insignis habebatur. Nicomedia tunc condita est, quæ prius Astacus uocabatur, quo in tempore prophetauerant Isaias & Osee.

Medorum V. Deioces, sub quo Manasses in Babyloniam captiuus ductus, & poenitentiam agendo meruit absolui. Romanorum uero Tullius rex, qui multa Reipublicæ ad decorem pertinentia instituit, & quæ ciuitates tunc sunt conditæ.

Cap. XIII.

Igitur Medorum quintus Deioces, annis quinquagintaquatuor. A condito templo, trecentesimus septimusdecimus erat. Sub quo Manasses parti Iudææ dum regnaret, ductus in Babylonem captiuus, & ferreis uinculis inligatus, fertur poenitentiam egisse: cuius & canticum poenitentiae legitur. Postea uero reuersus in regnum, mala præterita damnamans poenitendo, deo etiam gratias agebat, qui eius exaudiuit preces, eripiens eum a maximis angustiis, deinde uitam ducens mirabilem, tamen reliquit filium suum pessimum Ammon successorem. Quibus diebus Athe-

F ij niens

nienſium erat rex Abſander, cui ſucceſſit Eryxias. Poſtquam ceſſantibus re-
gibus conſtitui ſunt principes, electi nobiles nouem Athenienſibus urbi
preſuerunt, Rempublicam agentes. Macedonum Argacus: Romanorum
uero Tullius Hoſtilius, cui ob honorem uirtutis, regnum ultro datum eſt.
Hic omnem militarem diſciplinam, artemque bellandi inſtituit. Primus re-
gum Romanorum purpura & ſalcibus uſus eſt, ille ambitu uallis urbem
ampliavit, adiecto monte Celio. Itaque exercita iuuentute intuliſſe Albanis
bellum, & diu altrinſecus ſpe incerta certa clade, tandem peſſimus exitus,
& dubius euentus, compendioſa tergeminorum congreſſione fuiſſe. Rura
ſus pace diſrupta Metium Suffetium Fidinatem bella meditantem etiam
prodiuione ſuſpenſum, curribus in diuerſa raptantibus duplicis animi no-
xam poena diuerſi corporis expendiſſe. Quibus etiam diebus Cizicus con-
dita eſt, & in Italia Locri: in Lacedæmone uero primum acta nudipeda-
lia dicuntur. Muſici nanque Archilogus & Symonides, Ariſtoxenusque il-
luſtres habebantur. Itaque legiſlator Zeleucus frequentibus præconijs ce-
lebrabatur: Cypſilus enim in Corinthio tyrannidem exercebat. Tunc Bia-
zantium conditum eſt, & Hyſtrij ciuitas in Ponto.

Medorum VI. Phraortes, ſub quo Iofias Iudæorum rex, & Romanorum An-
cus Martius.

Cap. XV.

Medorum ſextus Phraortes, annis uiginti quatuor. A condito nan-
que templo, anni trecenti ſeptuaginta unus, ſub quo Iofias regna-
re cepit parti Iudææ, qui lucos ſuccidit, & gentium idola de
ſuo regno abiicit, deumque cœli integre coluit. Oſſa etiam
humana ſuper altare combuſſit: quod impius Ieroboam ad ſubuerſionem
Iſrael conſtruxerat. Adimpleuit nanque quod de eo prophetatum fuerat,
per uirum dei Iaddun de Iuda, Ieroboam ſacrificanti. Philippus Macedo-
num rex tunc erat, & Ancus Martius Romanorum, Pompilij nepos ex fi-
lia. Hic Auentinum montem & Ianiculum urbi addidit, & muro moenia
amplexus eſt, & influentē Tyberinum urbi pontem commiſit. Supra ma-
re uero tertio decimo ab urbe miliario in ipſo fluminis, marisque confinio
Oſtiam ciuitatem condidit. Quibus diebus (ut quidam ferunt) Thales Mi-
leſius primus Phyſicus philoſophus clarus habebatur, prophetantibus in
Iudæa Hieremia, Olda muliere & Sophonia. Tunc muſicus Tarpan-
der inſignis habetur. Oraculo nanque Dodonæo primum uſa eſt Græ-
cia: Myrtheus Athenienſis poëta tunc cognoscitur, Dracho legumlator
tunc etiam fuiſſe ferunt. Epidaurus ciuitas condita, quæ poſtea dicta eſt Dy-
rachium.

Medorum VII. Cyaxares, quo regnante, Iofias rex Iudæorum occiditur, Iu-
dæi diuerſis calamitatibus opprimuntur, regesque eorum inter Aegyptios
& Babylonios infelici ſorte affliguntur: Romanorum uero Tarquinius
Prifcus erat rex, qui Senatum auxit, & multa inſignia & decora adinue-
nit, quibus dignitas imperij eminet.

Cap. XVI.

Medos

MEdorum septimus Cyaxares, annis triginta duobus. Ab ædificatione uero templi anni trecenti nonagintaquinque. Quo in tēpore Iosias rex erat Iudæorum, qui cum Nechaone rege Aegyptiorum cōgressus, occiditur: habens successorem Ioacha, quem Nechaon uinctum duxit in Aegyptum, post bella contra Babylonios acta, constituensque fratrem eius seniore, ex eodem patre, pro eo regem, nomine Ioachim, qui & Eliachim: prouinciæ tributum imposuit. Igitur Ioachim cum octauum regni ageret annum, ueniente Nabuchodonosor cum magno apparatu contra Iudæos, qui omnem Syriam de manu Nechaonis regis Aegypti abstulerat, quem etiam Nabuchodonosor iuxta Eufraten in bello uicerat, eiusque dominationem ab Assyria depulerat, eamque sibi subiecerat. Hunc uero Nabuchodonosor metuens Ioachim, minasque eius, & pacem habere desiderans, præbuit ei tributa quæ præceperat, annis tribus: tertio uero anno non reddidit, deceptus spe Aegyptiaci belli. Audierat enim eos contra Babylonios iterum pugnatuuros, sed hoc minime Aegyptij præsumperunt. Nabuchodonosor uero iterum cum magno exercitu uenit contra Iudæos: quem Ioachim iure foederis suscepit. Dum ergo rex Babylonie intrasset in ciuitatem, fidem nequaquam seruauit, sed iuuenes fortissimos Hierosolymitanorum occidit una cum rege Ioachim, quem etiam ante muros inhumatum proijci iussit, & alios in dignitatibus positos, captiuos in Babyloniam duxit: inter quos ductus Ezechiel propheta, adhuc puer est. Filium uero eius Ioachim constituit regem uniuersæ prouinciæ, quod mox eum pcenituit fecisse. Formidatus est enim, ne forte habens mali memoriam pro nece paterna prouinciam eius inuaderet, & mittens exercitum, regem Ioachim Hierosolymis obsidebat: quia accepit iusiurandum ab eis, ut nihil mali pateretur, nec ipse nec ciuitas. Non autem seruauit eam Babylonie rex, sed præcepit principibus suis, ut omnes, qui erant in ciuitate iuuenes captiuos sumerent, pariter & artifices, eosque ad se ligatos adducerent, qui omnes fuere decem millia octingenti triginta & duo, simul & Ioachim, cum matre pariter & amicis, quos deductos ad se habuit in custodia. Patruum uero Ioachim, nomine Sedechiam, constituit regem, accipiens ab eo iusiurandum, ut ei prouinciam custodiret, & nihil hostiliter ageret, & Aegyptijs non faueret. Hæc iuxta assertionem Iosephi retulimus. Eusebius uero & nostri temporum scriptores, ita ferunt. Anno tertio Ioachim Nabuchodonosor Iudæam captam tributariam fecit, & in ditionem suam redactis plurimis Iudæorum partem etiam uasorum templi cum inuasisset, tributario Eliachim facto et Ioachim, uictor ad suos redijt. De regio semine pueros secum in Babyloniam deduxit, quos eunuchos factos scholæ tradidit, cum cæteris nobilioribus, quos ex diuersis nationibus deprædauerat: ut omnem discerent Chaldæorum sapientiam, inter quos Daniel, Ananias, Azarias, Misahel clari habentur. Tunc temporis Macedonum rex Philippus erat, Lydorum Sadiattes: Romanorum uero Tarquinius Priscus,

qui quamuis transmarinae originis esset, regnum ultro petens accepit, ob industriam atque suam elegantiam: quippe, qui oriundus Corintho Graecum ingenium Italicis artibus miscuisset. Hic & senatus maiestatem numero ampliauit, & centurijs tribus auxit, quamuis Acius Neuius numerum augeri prohibebat, uir summus augurio. Quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Ad quem hoc, inquit, agitur: an cutem illam secare nouacula possit? Et augur: Potest, inquit, & secuit, inde Romanis sacer auguratus. Neque pace Tarquinius quam bello promptior. Duodecim namque Tusciae populos frequentibus armis subegit: inde fasces, trabes, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicaeque palmatae: omnia denique decora & insignia, quibus imperij dignitas eminet, sumpta sunt. Idem Romæ circum ædificauit, numerum senatorum auxit, Romanos ludos instituit, muros & cloacas construxit, ad extremum ab Ancifilijs occisus est, regis illius, cui ipse successerat.

Medorum VIII. Astyages, quo regnante Hierusalem capta est, templumq; incensum. Iudæi in Babyloniam captiui sunt ducti. Quarta etiam fortitudinis Nabuchodonosor extiterit: & qualia fortiter gesserit virtute & opere, succincte sunt adnotata. Quid etiam de eo gentium scriptores dixerint. Itaque quod requiritur, cum Babyloniorum reges miræ fortitudinis essent, cur per reges Medorum annorum numerus obseruatur. De passionibus etiam Hieremiæ prophetae, & quod inuitus in Aegyptum descenderit, & Aegyptiorum vastationem prædixerit. De Pythagora etiam & de septem sapientibus Graecorum, qui per ea tempora fuerint.

Cap. XVII.

Medorum octauus Astyages, annis triginta octo. Ab ædificatione uero templi, anni quadringenti uiginti septem, Macedonum rex Acropus, Lydorum Aliattes. Igitur anno octauo Astyagis, Iudæi de Hierosolyma captiuantur a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. Capta est uero ciuitas undecimo anno Sedechiae regis, quarto mense, die nono: ceperuntque eam principes Babyloniorum, quibus obsessio a rege Nabuchodonosor uidebatur esse commissæ. Ipse autem in Arabatha ciuitate morabatur. Sedechias uero dum caperetur urbs, ilico fuga elapsus est, quem fugientem per desertum comprehendentes cum uxoribus atque filijs, adduxerunt ad regem principes Babylonij in Arabatha. Hunc ergo ad se uenientem, Nabuchodonosor impium & infelicem uocare cepit, & iurisiurandi immemorem: quia dum ab eo percepisset imperium, quod ab eius fratre tulerat, & illi tribuerat, contra munificum largitorem egisse uidebatur hostiliter. His igitur uerbis usus, filios eius iussit pariter & amicos continuo perimi: ipso scilicet Sedechia & alijs captiuis inspicientibus. Deinde oculos eruens Sedechiae, eumque uinciens perduxit in Babyloniam. Alia siquidem uniuersa, consona a prophetis edicta sunt: quomodo & ciuitas uastaretur, & ipse Sedechias duceretur captiuus in Baby-

Babyloniam. Discordauit autem in hoc Ezechiel dicens: Quia Sedechias Babyloniam non uideret, cum HIEREMIAS dixisset: quia uinum eum rex Babylonie illuc duceret. Hæc autem prouenerunt ei, quæ Hieremias & Ezechiel prophetauerunt, quia comprehensus duceretur ad Babylonium regem, & loqueretur ei ore suo, ut uideret oculos regis, sicut HIEREMIAS dixit, cæcatus autem & ductus in Babyloniam, non uidit eam, sicut EZECHIEL prædixit. Porro Babylonius rex misit principem militiæ suæ Nabuzardan in Hierosolymam, ut expoliaret templum, præcipiens ut illud incenderet, & regalia pariter & ciuitatem ad pauimentum usque deponeret, & populum in Babyloniam abduceret. Qui dum uenisset ad Hierosolymam undecimo anno regis SEDECHIAE templum subuertit, & uasa dei aurea argenteaque tulit: nec non & maximum cantarum, quem posuit in templo Solomon, insuper & columnas æneas & capita earum, aureasque mensas & candelabra. Et hæc auferens, templum quoque succendit. Mense quinto initio mensis, anno undecimo SEDECHIAE regis, octauodecimo anno Nabuchodonosor. Succendit autem & regalia ciuitatemque destruxit. Templum itaque concrematum est: post trecentos et septuaginta annos, & menses sex diesque decem, ex quo id constat ædificatum, ab egressu autem populi ex Aegypto, tunc erant anni mille sexaginta duo, menses sex, dies decem. A diluuiio uero usque ad uastationem templi, omne tempus fuit, annorum mille nongentorum quinquaginta septem, mēsiū sex, dierum decem. Ex quo uero factus est Adam usque ad ea quæ prouenerunt templo, anni sunt tria milia, quingenti tredecim, menses sex, dies decem. Tantus ergo numerus annorum fuit. Mansit autem sub regibus hic populus. A Saul, & Dauid, qui primi gentis Iudaicæ imperium susceperunt, per quingentos triginta duos annos menses sex, dies decem, sub iudicibus uero annis plus quingentis, post mortem MOSI, & ducis IESV. Hæc ita se habent iuxta Iosephi assertionem. Iuxta aliorum uero supputationem templum ab anno ædificationis suæ quadringentesimo tricesimo quinto, uel quadringentesimo quadragesimo secundo succensum est. Ergo Nabuchodonosor tantæ fuit fortitudinis ut etiam Magestenis in quarto Indicorum libro nititur approbare, hunc regem fortitudine & actuum magnitudine Herculem transcendisse. Dicit enim eum uastasse Libyæ ciuitates & Hiberiam. Porro Diocles in secundo coloniarum libro meminit huius regis, & Philostratus in Indicis & Phœnicis historijs dicit, quia iste rex obsedit Tyrum annis tribus: cum illo tempore Tyro regnaret Ioathabula. Ipse uero de manubijs hostium templum Beli, & reliqua largissime nimis ornauit, & antiquæ ciuitati alia quoque contulit, et prisca superauit, ita ut nequaquam obsidentes ualerent fluuium conuerture, & ciuitati aliquomodo preualere. Erexitque tres porticus intrinsecus, & tres extrinsecus, de latere cocto decenter muniens eas, & exornans ualde magnifice. Paternis quoque regalibus aliæ proximæ regalia fabricatus est:

quorum spacia & reliquam pulchritudinem dicere credo superuacuum. Veruntamen hoc sciendum, quia dum essent hæc magna & nimis eximia, diebus sunt quindecim consummata. In istis uero regalibus lapides posuit, quorum instar simile erat monti, & plantauit diuersas arbores, fecitque ostium quod pensibile dicebatur. Hoc ergo modo diuersi huius regis fecere memoriam. Igitur dum tam potentes, atque famosi Babyloniorum existerent reges: quæritur quæ nam causa sit, cur non in numero & cardine illustrium habeantur regum? Scimus enim, quoniam regnum Assyriorum quod a Semiramide Nini uxore est in Babylonia fundatum, diuturno tempore in ea & usque ad Sardanapalum permanlit. Quo interfecto, a præfecto Medorum Arbace, regnum Assyriorum in Medos translatum est, Medorumque reges in cardine & numero ab historiographis traduntur, donec ad Persas translatum est. Ergo si translatum est Assyriorum regnum ad Medos, & cum eis retentum, sicut historiæ declarant: nunc Babyloniorum regnum quod sit, si quis scire uoluerit, recolat Asiam a Nino occupatam, totumque Orientem usque ad terminos Indię, ab uxore uero eius, insuper Aethiopas aliasque nationes regno Assyriorum esse subiectas. Ex quo apparet descendente Arbace ad Medos, partem regni maximam dignitatemque inuasisse ac penes se in Media retinuisse. Chaldæi uero Babyloniā sibi aduersus Medos uendicauerunt. Ita quippe potestas Babyloniæ apud Medos, proprietas uero regni apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam dignitatem regiæ urbis, non suam dignitatem, sed illius uocare maluerunt. Vnde factum est, ut Nabuchodonosor cæterique post eum reges, usque ad Cyrum & Darium, qui Chaldæorum regnū ciuitatemque Babyloniā destruxerunt, quibus Chaldæorum uiribus potentes, nomine tamē Babyloniæ clari legantur. Enimuero non immerito beatum apostolum Petrum Romam in suis scriptis Babyloniā nominasse nunc recolo: quoniam tum in Oriente prima caput orbis est effecta Babylon, mansitque inconcussa usque ad Sardanapalum. Quo interfecto, amisit partem maximam potentie, tamen partem regni penes se retinuerunt Chaldæi, qui Babyloniā sibi aduersus Medos uendicauerunt. Quo in tempore Proca auus Rheę Syluię, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit, a quo historiæ Latinorum inchoant, ab eo semen tum Romę iactum, quibus nondum germē appareret. Babylon uero nouissime eo tempore a Cyro rege subuersa, quę primum Roma a Tarquinio regum dominatione liberata est. Siquidem sub una eademque conuēientia temporum illa in Oriente cecidit: ista in occidente surrexit. Illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem alienorum perpeffa dominatum, hæc uero pubescens se agnouit hæredem, aspernata etiam suorum fastigium. Tunc orientis occidit, & ortum est occidentis imperium. Qua de re ab Apostolo Roma iure Babylon nuncupatur. Igitur Nabuzardan princeps militię Nabuchodonosor: qui templum dñi succendit, eiusque uasa et cantare maximum a Solomon factum, una cum populo a Hierusalē transmigrare fecit ad regē Babylonium;

niūm, reliquias quasdam populi in Iudæa reliquit ad excolendam terram, tributaque regi persoluenda, quibus præfecit Godolielem. Quo in tempore idem Godoliel ab Ismaele, qui erat de regio semine, interficitur: Timentes uero Babylonios Iudæi, qui remanserant, propter necem Godoliae, quoniam a Babylonijs iudex fuerat cōstitutus, assumptū Hieremiam prophetā inuitū atq; cōtradicentem, cum suo discipulo Baruch, ad Aegyptū descendentes secū trahūt. Rex Aegyptiorū Vafris tunc erat. Hieremias uero propheta, a XIII. anno regis Iosiae, prophetare orsus, usq; dum ciuitas uastaretur & templū, quæ uentura illi populo erant, prophetādo prædicabat, suasq; prophetias in libro scriptas, populo legendas dedit. Qua de re multa a Iudæis mala perpeffus, cæsus, uinculis afflictus est. Principes etiam e carcere prophetā educētes, rege Sedechia permittēte, in quendā lacum plenū cœno deposuerunt, ut morte propria suffocatus extingueretur. Ille uero usque ad guttur in luto depositus, in his degebat angustijs. A quodā uero seruoꝝ regis, honoribus decorato, qui genere erat Aethiops liberatus est. Igit̃ dum in Aegypto cōsisteret, iubente deo prædixit, populo Aegypti futurā captiuitatem, & qualiter in Babylonīā captiui ducerētur, & alijs in propria regione ab illis trucidarētur. Et hæc ita cōpleta sunt: V. siquidē anno captiuitatis Hierosolymorū. Cumque subdidisset Nabuchodonosor Ammanitas & Moabitas, perrexit ad Aegyptum, eamq; subuertit, & regem quidem, qui tunc erat, occidit: aliumq; in ea cōstituens, denuo Iudæos captiuos duxit in Babylonīā. Igitur per Assyrios corruit populus X. tribuum de Samaria, cum regnaret apud eos Osias. Deinde duarū tribuum multitudo a Nabuchodonosor rege Babyloniorū & Chaldaeorū captis Hierosolymis est uastata. Salmanasar nanq; transmigrans Israelitas, in eorum regione instituit gentem, quæ prius in interiori parte Persidæ & Mediæ morabatur. Tunc tamen primum Samaritæ uocati sunt, uocabulum prouinciæ sumentes, in qua habitare uidebantur: dum prius Euthæi dicerentur, a flumine iuxta qd habitabant. Babyloniorum uero rex, cum duas tribus captiuas duxisset, neque gentem aliam in eorum fecit habitare prouincia, & propterea desolata omnis Iudæa, & Hierosolyma, & tēplum, annis LXX. permansit. Omne siquidem tempus a captiuitate Israelitarum usque ad duarū tribuum transmigrationem fuit annorum centum triginta, mensium sex, dierum quindécim. Igitur ea quæ de Daniele & socijs eius gesta mirabiliter apud regem Nabuchodonosor legimus, tunc temporis fuisse nemo fidelium dubitare potest, siue etiam quæ Nabuchodonosor contigerunt, & a sancto Daniele, sibi sunt prædicta. Quibus temporibus in agone certantibus tragus dabatur in præmio, id est, hircus, unde aiunt tragædios nuncupatos. Alcman & Stefichorus poetæ clari habentur. Pythacus Mitileneus, qui de septem sapientibus fuit, cum Phrenone Atheniensi, olim Phœnice congressus eundem interfecit. S. O L O N Dracronis leges antiquas extra eas quæ ad sanguinem pertinebant nouo A T H E N I E N S I B V S, quibus præ-

præerat, iure constituit. Septem uero quos antiquitas sapientes iactat, hi fuerunt, Thales Milesius, Pythacus Mitilenius, Soalon Atheniensis, Chion Lacedæmonius, Periandros Corinthius, Cleobolus Lydius, Bias Preneus. Omnes hi septem appellati sunt sapientes, qui post poetas theologos claruerunt, quoniam nonnulla honestiora præcepta morum breuitate sententiarumque complexi sunt. Nihil autem monumētorum, quod ad literas attingat, posteris reliquerunt: nisi quod Soalon quasdam leges Atheniensibus (ut prædixi) dedit, Thales uero phisicus fuit, & suorum dogmatum libros reliquit. Pythagoras autem Samius, a quo etiam ferunt philosophiæ nomen exortum, qui & arithmeticiæ artis inuētor fuisse dicitur, eodem tempore clariſſe fertur. Nam cum antea sapientes appellarentur, qui alijs præſtare uidebātur: iſte interrogatus, quid profiteretur, philoſophum ſe eſſe reſpondit, id eſt, ſtudioſum uel amatorem ſapientiæ, quoniam ſapientem profiteri arrogantiffimum uidebatur. Per idem tempus Sappho mulier in diuerſo poemate clariuit. Ferechites hiftoriarum, & Xenohipnes Phisicus tragicædiarum clam inuētores habentur. Romanorum uero Seruius Tullius gubernacula, quo in tempore inuadit, nec obſcuritas inhiuit, quam uis matre ſerua creatus eſt. Nam eximiam indolem uxor Tarquinij Tanquil liberaliter educauerat, & clarum fore uiſa circa caput flamma promiſſerat. Ergo poſt Tarquinij mortem adnūte regina ſubſtitutus in locum regis quaſi ad tempus regnum dolo partum, ſic egit induſtrie, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc populus Romanus reſatus in cenſum, digeſtus in claſſem, inde curijs atque collegijs diſtributus eſt. Summaque regis ſolertia ita eſt ordinata Reſpublica, ut omnia patrimonia, dignitates, ætates artium, officiorumque diſcrimina in tabulis referrentur: ac ſic maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur. Quibus etiam diebus ſolis facta defectio eſt, cum futuram eam Thales antea dixiſſet. Quo in tempore Aliattes & Aſtiages dimicauerunt. Tunc etiam Anaximander Milesius Phisicus agnoſcitur, cuius præceptor Thales Milesius fuit, qui rerum naturam ſcrutatus, maxime admirabilis extitit, quod aſtologiæ numeris comprehenſis, defectus ſolis & lunæ, etiam prædicere poſtuit: qui tamen putauit tale rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumque mundum, & quæ in eo uidentur exiſtere, id eſt, ex humore. Huic ſucceſſit eius auditor Anaximander, qui de natura rerum mutauit magiſtri opinionem. Non enim ex una re, id eſt, ex humore ſicut Thales, ſed ex ſuis proprijs principijs, quaſque res naſci putauit. Infinita rerum principia ſingularum eſſe credidit, & innumerabiles mundos gignere, & quæcunque in eis oriuntur, eoſque mundos, modo diſſolui, modo iterum gigni exiſtimauit: quanta quiſque ætate ſua manere potuerit. Agon Nemeacus primum ab Argiuis actus, poſt eum qui ſub Archemero fuerat. Agon quippe gymnicus, quem pantathene uocant, tunc actus.

Cyrus Persa qualiter Medorū destruxerit imperium, & auunculum suū Astiages bello superauit, Babyloniam subuertit, Gynden fluuium in CCCC. LX. alueos comminuit, Lydiam petēs Cræsum regem cepit. Demum post multa fortiter gesta in Scythia cum omni exercitu periit. Sub quo Iudæi à captiuitate relaxant. Romanorū autem Torquinius cognomento Superbus, illis diebus regnum rexit. Et q̄ idem depulsus est propter suam tyrannidem atque insolentiam. Cum quo pariter & regiam potestatem Romanī pepulerunt.

Cap. XVIII.

Cyrus Persa Medorum destruxit imperium, quod steterat per annos circiter CCLVIII. Subuersoque rege Astiages auunculo suo: primus Persis regnauit, annis scilicet XXX. Qualiter enim Medorum ad Persas uenerit regnum, pandendum reor. Igitur Astiages Medorū ultimus rex uirili prole uacuis, Cyrum nepotem apud Persas genitum habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit, congregata Persarum manu auunculo certamen indixit. Porro Astiages oblitus sceleris sui, quod in Harpalum dudum admiſerat, cum filium eius unicum & paruulum interfecit, epulādumq; patri apposuit, ac ne quid infelicissimæ orbitati felix ignorantia subtraheret, infames epulas ostensis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo facti immemor, ipsi Harpalo summā belli committit: qui acceptum exercitum statim Cyro per proditionem tradidit. Quo comperto, Astiages raptis secum copijs, in Persas ipse proficiscit, acriusq; certamen instaurat: proposito suis metu, si quis e prælio cedere moliretur, ferro exciperetur. Qua necessitate instanter Medis pugnantibus, pulsa iterq; Persarum acies, cum paulatim cederet, matres & uxores eorū obuiam occurrunt, orant ut in prælium reuertantur, cunctantibus sublata ueste obscena corporis ostendunt, quærentes num in uteros matrum uel uxorū uellent refugere. Quo facto erubescens in prælium redeunt, & facta impressione quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Astiages capitur, cui Cyrus nihil aliud, quam regnum abstulit: eumque maxime Hircanorum genti præposuit, in Medos uero ipse reuerti noluit. Is finis imperij Medorum fuit. Sed ciuitates, quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defecerunt, quæ res Cyro multorum bellorum causa & origo extitit. Quo in tempore Iudæorum captiuitas erat, quæ per annos septuaginta durauit. Porro in Babylone prophetabant Daniel & Ezechiel. Mortuo iam Nabuchodonosor rege Babyloniæ suscepit imperiū eius Euilmoradach, cui successit Balthasar frater eius. Huic enim Balthasar Daniel eam scripturā, quæ in pariete apparuerat, intei pretatus est, significantem imperium illius in Medos & Persas transferendum, & hoc qualiter euenerit, manifestare non piget. Igitur Cyrus rex Persarum, quem superius explicandæ historiæ causa commemoraueram, qui tunc Asiam & Scythiam totumque orientem armis peruagabatur, cum Tarquinius Superbus Romam, uel rex uel hostis, aut seruitio premabat aut bello: Cyrus (ut dixi) cunctis aduersum quos ierat perdomitis, Assyrios & Babyloniam petit gentem, urbemq; tunc cunctis opulentiorē. Sed impetū eius Gyndes fluuius secundæ post Eufraten magnis

*al. equi
tum.

magnitudinis interceptit. Nam unum regionum *equorum candore formaque excellentem, transmeādi fiducia persuasum, qua per rapacem alueum offensus uado uertices attollebantur, arreptum præcipitatumque merferunt. Rex iratus, ulcisci in amnem statuit, contestans eum qui nunc præclarum equitem uorauisset, foeminis uix genua undis attingentibus permeabilem relinquendum. Hæc peragendo segnior, totis copijs perpeti anno Gynden fluiuium per magnas concisum diductumque fossas in CCCCLX. alueos cōminuit. Eo opere prædictis fossoribus etiam Eufraten longe ualidissimum & mediam Babylonem interfluentem deriuauit ac sic meabilibus uadis sic cum etiam patentibus aluei partibus iter fecit, cepitque urbem: quam uel humano opere extrui potuisse, uel humana uirtute destrui posse, utrumque pene incredibile apud mortales erat. Nam Babylonem a Nembroch gygante fundatam a Nino uel Semiramide reparatam, multi prodidere. Hæc campi planicie undique conspicua, natura loci lætissima, castrorum facie, mœnibus paribus per quadrum disposita, murorum eius uix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id est latitudine cubitorum L. altitudine quater tanta, cæterum ambitus eius CCC. stadijs circumuenitur. Murus cocto latere atque interfuso bitumine compactus, fossa extrinsecus late patens, uice amnis circumfluit a fronte murorum, C. portæ æneæ. Ipsa autem latitudo in cōsummationem pinnarum utroque latere habitaculis defensorum æque dispositis media intercapedine seiunctas quadras capit. Domus intrinsecus quater geminae habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamē illa magna Babylon illa prima post reparationem humani generis condita, nunc pene minima mora uicta & capta & subuersa est. Ibi tunc Croesus rex Lydorum famosus opibus, cum ad auxiliandum Babylonis uenisset, uictus solícite in regnum refugit. Cyrus autem posteaque Babylonem ut hostis inuasit, ut uictor euertit, ut rex disposuit; bellum transtulit in Lydiam, ubi conterritum superiore iam prælio exercitum, sine ullo negotio superauit, ipsum etiam Croesum cepit, captumque & uita & patrimonio donauit. Hæc partim iuxta Orosij historiam relata sunt. Secundum Iosephi uero traditionem, hæc quæ sequuntur ita se habent de suis successoribus Nabuchodonosor atque destructione Babylonis. Ergo post mortem Nabuchodonosor Almilmapadachus filius eius succedit in regnum. Qui regem Hierosolymitanorum Iechoniam, qui & Ioachim, soluit a uinculis, eumque inter amicos necessario habuit, & multa ei dona concessit. Nam pater eius fidem non seruauerat Iechoniae, qui se utique cum uxoribus & filijs & omni cognatione sponte tradiderat pro ciuitate sua. Moriente uero Amilmapadacho post annos VIII. & X. regni sui. Egesarius filius eius tenuit principatum XL. annis. Eoque mortuo, ad eius filium Nabosardachum peruenit imperium. Quod dum nouem mensibus habuisset, eo defuncto, transiit ad Balthasar qui Naboar nuncupatur. Contra hunc itaque regem castrametati sunt Cyrus Personarum rex, & Darius Medorum. Qui dum obsiderent eum in Baby-

Babylonia, mirabile quoddam prodigium contigisse dinoscitur. Balthasar enim dum uasa dei, quæ pater eius de templo Hierosolymitano asportauerat in Babyloniam & in proprio templo constituerat, usus quidem non fuerat eis. Ille uero superbia ductus est, ut eis uteretur ad pocula, dum in coena lætus cum concubinis & regibus amicis suis æstuarerit uino, & hoc modo blasphemaret deum: tunc itaq; uidit de muro uenientem manum, & in pariete quasdam literas scribentem. Et cætera, quæ ita ut habuerunt se, ueraciter in libro Danielis scripta leguntur. Igitur dum obsideretur, & ipse captus est Balthasar & ciuitas a Cyro Persarum rege, qui aduersus eum fortissime dimicauit. Cum regnasset decem & octo annis idem Balthasar Nabuchodonosor regis nepos, cui talem fuisse cum Babylonia terminum percepi mus. Darius autē Astyagis filius, qui Babyloniorum principatum destruxit, cum Cyro cognato suo annum agebat LX. & II. cum Babylon fuisset inuasa. Qui tamen alio nomine uocabatur a Græcis: quicq; Danielem prophetam sumens secum, in Mediam duxit, & omni honore eum * sublimauit. Erat enim unus inter tres satrapas, quos Darius super CCCLX. satrapas instituerat: sub quo ea, quæ Daniel in suis reliquit scriptis, contigisse haud dubium est, id est, de his, quæ ab inuidis perpeffus, ac ea, quæ de regno Grecorum, seu Persarum & cæteris, quæ domino monente præscire meruit. Igitur primo imperij anno regis Persarum Cyri, LXX. concurrebat captiuitatis Iudæorum, ut Iosephus refert. Cyrus namq; dum legeret Isaïæ prophetias, & cognouisset inter illius prædicationes, quæ de eo dominus prædixerat, & miraretur nomen domini dei, impetus quidam eum accepit, ut municam scripturam compleret. Scriptum quippe repperit dixisse dominum: Quoniam uolo Cyrum, quem multarum & magnarum gentium regem constitui, mittere populum meum ad propriam terram, & templum mihi reædificare. Hæc Isaïas prædicauerat, ante annos CLX. destructionis templi. Hic namque fere quinquaginta millia Iudæorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudæam, qui constructo altari templi fundamenta iecerunt. Cumq; a uicinis gentibus impediretur opus, usque ad Dariū remansit imperfectum: solo tantum altari consistente. Colligitur uero omne tempus captiuitatis Iudæorum annis LXX. qui secundum quosdam a III. Eliachim, usque ad XX. annum Cyri regis Persarum computantur. Porro secundum alios ab Iosia regis Iudæorum anno XIII. sub quo Hieremias prophetare cœpit, usque ad primum annum supradicti Cyri regis. Desolationis uero templi sub Dario rege complentur anni LXX. Apud Hebræos autem, qui ascenderunt tunc ad Iudæam ex captiuitate, pontifex maximus Iesus Iosedech filius, & princeps gentis Zorobabel clari habebantur. Igitur idem Cyrus supradictus proximi temporis successibus elatus, bellum Scythiis intulit, quem Thamiris regina, quæ tunc genti præerat, cum prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primum propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatē obiecti fluminis hostis inclusi. Cy-

Alias
cele
brauit

rus itaq; Scythiam ingressus procul a transmissso flumine castrametatus in super altu eadem instructa uino, epulisque deseruit, quasi territus refugisset. Hoc comperto regina tertiam partem copiarum, & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit. Barbari uelut ad epulas inuitati, primum ebrietate uincuntur, mox reuertente Cyro uniuersi cum adolescente obtruncantur. Thamiris exercitu & filio amisso, uel matris, uel reginae dolorem sanguine hostium diluere potius, quam suis lachrymis parat. Simulat diffidentiam desperatione cladis illatae: paulatimque decedendo superbum hostem in insidias uocat. Ibi quippe compositis inter montes insidijs, ducenta milia Persarum cum ipso rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quod ne nuntius quidem tantae cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari atque in utrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans. Satia te, inquit, sanguine, quem sitisti: cuius per annos XXX. insatiabilis perseuerasti. Quo in tempore Carthaginenses nefandissimas hostias immolabant, homines scilicet, unde iratum dominum grauius senserunt. Ergo dum in Sicilia diu infelicitate dimicassent, translato in Sardiniam bello, iterum infelicius uicti sunt. Propter quod ducem suum Mazeum, & paucos, qui superfuerant, milites exulare iusserunt. Exules ueniam per legatos petentes repulsi, patriam bello & obsidione cinxerunt. Ibi tunc Mazeus dux exulum Cartalonem filium suum sacerdotem Herculis, cum sibi uelut insultans purpuratus occurrerit, in crucem sub oculis patriae, ita ut erat cum purpuris, insulisque suspendit. Post paucos dies urbem ipsam cepit. Qui cum interfectis plurimis senatorum, cruenta dominaretur, occisus est.

Cambyfes Persarum secundus rex, templum reaedificare in Hierosolymis prohibuit, Aegyptum bello obtinuit. Cui magi succedunt, quorum audaciam Darius redarguit, eorumq; dolos detexit, & ipse regnauit. Qui templum domini aedificare praecipit. Quod sub Cyro fuerat inchoatum, eo iubente est consummatum.

Cap. XIX.

CAMBYSES Cyri filius, Persarum rex secundus, annis septem. Hunc Cambysem aiunt uocari secundum Nabuchonosor, sub quo Iudith historia conscribitur, quae **H O L O F E R N E M** interfecit. Is enim templum, ciuitatemque Hierosolymitarum reaedificari inhiuit, quod & prius opus a uicinis gentibus impediabatur. Idem nanque Cambyfes deuicta Aegypto, cunctam religionem Aegypti abominatus, ceremonias eius & templa deposuit. Post quem duo fratres magi regnauerunt annum unum, ut Iosephus: alij uero menses septem eos regnasse ferunt. Hi nanque magi regnabant sub nomine regis sui, quem occiderant. Qui ausi regnum subripere, mox siquidem deprehenso & oppressi sunt. In hoc enim prodita est eorum temeritas, quoniam auribus detruncatis inuenti sunt magi, dum in caeteris simillimi existerent filio Cambylis

fis, quem necauerunt. Porro Cambyſes dum magos odio haberet, aures eo-
 rum abſcidi iuſſerat. His diebus Hyppicus carminum ſcriptor, & Xeno-
 phanes Phyſicus ſcriptor tragœdiarum agnoſcuntur. Simonides uero Ly-
 ricus, & Pocilides clari habentur. Tunc Anacreon Bericus poeta clarus ha-
 betur. Hypparcus, & Hyppias Athenis tyrannidem exercent. Quo in tem-
 pore Armonius & Ariſtotton Hypparcum interfecerunt tyrannum. Sed
 dum Leuna meretrix, eorum amica tormentis cogeretur, ut ſocios prodeſ-
 ret, linguam ſuam morſibus amputauit. Eo tempore Pythagoras Phyſi-
 cus & Philoſophus clarus celebratur. Darius igitur unus ex his, qui ma-
 gorum audaciam ferro coercuerant, conſenſu omnium rex creatus eſt Per-
 ſarum, qui annis trigintaſex regnauit. Cuius anno ſecundo captiuitas Iu-
 dæorum, ſicut per prophetas prædicta fuerat, conſummatur. Domeſticus
 nanque teſtis eſt huius rei Zacharias propheta, dicens: Domine omnipo-
 tens, quouſque non miſereberis Hieruſalem, & ciuitatibus Iudæ, quas di-
 ſperſiſti? Hic annus ſeptuageſimus eſt. Ergo uenia ædificandi templi, ſub
 Cyro exordium habuit. Cauſis uero exiſtentibus impediti, ut prædixi-
 mus, manet imperfectum uſque ad Darij regis imperium. Cuius regni an-
 no ſecundo a Zorobabele & Ieſu conſtruitur, & quarto opus ædificatio-
 nis ab eis cōſummatur anno. Iosephus enim ſeptem annis perfectum di-
 cit templum, a prædictis uiris, qui eſt nonus regni regis Darij, pro-
 phetantibus ultimis, Aggeo et Zacharia & uno ex duodecim,
 qui dicitur angelus apud Iudæos. Hic autem finis tertij
 noſtri operis erit libri, qui continet in ſe a prima ædi-
 ficatione templi ſub Solomone, uſque ad ſe-
 cundam reædificationem ſub Dario,
 ſecundum quosdam quingentos
 duodecim annos. Iuxta uer-
 ſo Iosephi aſſertio-
 nem, quadrin-
 gentos
 XL.
 *

LIBRI III. FINIS.

G ij FRE

FRECVLPHI EPI

SCOPI LEXOVIENSIS CHRO

nicorum Tomi prioris,

Liber III.

Darius Persarum rex III. Scythis bellum intulit: Asiam, Macedoniamq; edomuit, & in campis Marathonij cum Atheniensibus conflixit, vbi ducenta millia sui exercitus amisit, victusq; in Persas refugit, Cap. I.

IGITUR DARIUS HYDASPIS filius, qui Persis III. regnat annis XXXVI. Hic enim Antyro regi Gothorum, Scythiae degentium, hac maxime causa bellum intulit, quod filiae eius petitas sibi nuptias non obtinuisset. Magna scilicet necessitas, pro unius libidine hominis, septingenta millia viro- rum periculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cum sexcentis milibus armatorum Scythiam ingressus, non

facientibus hostibus iustae pugnae postetate, insuper repentinis incursibus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte Histri fluminis negaretur, amissis octoginta milibus bellatorum, trepidus refugit: quamuis hunc amissorum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum uix quisquam ambire ausus esset, perditum ille non sensit. Inde Asiam, Macedoniamque aggressus perdomuit. Ionas quoque nauali congressione superauit. Deinde in Athenienses cum Ionas aduersum se auxilio iuuisent: impetum fecit atque arma direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium a Lacedaemonijs poposcissent, tamen cum detineri Persas quatruiduae religionis otio compertum haberent, spem occasione sumentes, instructis tantum decem milibus ciuium, & Plateensibus auxiliaribus mille aduersum sexcenta millia hostium, campis Marathonij proruperunt. Melchides ei tunc bello praefuit, qui celeritate magis quam uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit, quam possit expedito saggittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit, ut ex alia parte uiri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum praeparate putarentur. Ducenta millia Persarum, apud campos Marathonios, ea tempestate ceciderunt. Sensit Darius hoc damnum. Nam uictus, fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum & ulcisci in uictores moliretur, in ipso apparatu concidit.

Quo regnante, Brutus & Collatinus post depulsionem regum primi consules apud Romanos constituuntur: & ea quae illis diebus cum Romanis gesta sunt, & quod CCXLIII. annis sub regibus, inde CCCCLXIII. annos per consules & tribunos atq; dictatores, iterumq; consules, iura Rei publicae administrata sunt,

Cap. II.

Eodem

Eodem tempore primos cōsules, Brutum et Collatinum, post depulsionem regum habuerunt, quibus ultionem sui moriens matrona Lucretia mandauerat. Illico imperium in eosdem libertatis suae uindices transferunt: mutato tamen iure & nomine, & ex singulari duplex potestas constituitur, ne solitudine uel mora corrumpetur. Consulesque appellauerunt pro regibus, ut consulere ciuibus suis debere meminissent. Sed Romani quanta mala per ducentos quadragintatres annos, cōtinua illa regum dominatione pertulerunt, non solum unius regis expulsio, uerumetiam odium regij nominis & potestatis ostendit. Igitur Brutus primus apud Romanos cōsul, qui primum conditorem, regemq; Romae, non solum exaequare parricidio, sed & uincere studuit: quippe duos filios suos adolescentes, totidemq; uxoris suae fratres uitellios iuuenes reuocandum in urbem regum placito insimulatos in conditionem protraxit, uirgis cecidit, securique percussit, ut plane publicus parens, in locum liberorum adoptasse sibi populum uideretur. Liber hinc populus Romanus prima aduersus externos arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro socijs, demum pro gloria & imperio. Igitur Porsetina rex Hetruscorū grauissimus regij nominis suffragator, Tarquinium manu reducebat, cum ingentibus copijs urbi aderat, & in ipsis faucibus incumbēbat, occupatoque Ianiculo tribus continuis annis, trepidam urbem terruit, conclusit, obsedit, & nisi hostem Mutius constanti urendae manus patientia submouisset, mox urbē caperet, aut iugi recepto rege seruituti esset subiecta. Idem enim Mutius fortissimus Romanorum, regem per insidias in castris ipsius aggredditur. Sed ubi frustrato ictu circa caput regis tenetur, ardentibus focis intulit manum, terroremque dolo geminat: O, inquit, ut scias quem effugeris uirum, idem trecenti iurauimus. Hoc nanque facto hic interritus perseuerat. Rex uero trepidabat, quasi eius arderet manus. Siquidem & una uirginum ex obsidibus regi data, * Cloelia elapsa custodia audacter flumē patrium transmeauit. Ergo tot tantisque uirtutum monstris rex territus abscessit. Tarquinij tamen diu dimicauerūt, donec Aruntem filium regis manu sua Brutus occideret, superque ipsum mutuo uulnere expirauit. Porro depulsis ab urbe regibus, uix usque ad quintumdecimum lapidem Roma tenebat imperium. Post reges nanque consules a Bruto esse coeperunt: deinde tribuni plebis & dictatores, & rursus consules obtinuerunt Respublicas, per annos fere quadringentos sexagintaquatuor, usque ad Iulium Caesarē, qui primus singulare arripuit imperiū. Quō in tēpore Valerius Brutus collega, adeo pauper moritur, ut sumptu publico sepeliretur. Censu Romae agitato, inuenta sunt hominum centum uiginti millia. Ergo anno nono post exactos reges, noua dignitas est creata, dictatura scilicet, & magister equitum, qui dictatori obsequeretur. Dictator primus * Largius, magister equitum Spurius Cassius fuit. Tunc Hellanicus historiographus, & Democretius philosophus & Heraclitus cognomēto Tenebrosus & Anaxagoras

Alias,
Clylia

Alias,
Marcus
Valerius

Pythagoras Physicus clari habentur. Pythagoras uero moritur, Eschilus tragœdiarum scriptor agnoscitur. Tunc etiam bellum, quod in Marathoniam gestum est, ut præmissi, & ea quæ de Melchiade scribuntur & Aristide, fuisse scribuntur. Tunc Romæ uirgo * Pompilia deprehensa in stupro, uiua defossa est. Igitur Anaxagoras auditor Anaxamenis, rerum omnium quas uidemus, effectorem diuinum animum sensit, & dixit, ex infinita materia constare omnia: similibus inter se particulis, quibus suis proprijs singula fierent, sed animo faciente diuino. Diogenes quoque illius socius aerem quidem dixit rerum esse materiam, de quo omnia fierent, sed eum esse compotem diuinæ rationis, sine qua nihil ex eo fieri posse.

De Melcho rege Carthaginensi, qui infeliciter in Sicilia dimicauit, domūque reuersus propria manu se interemit. Cap. III.

Melcho rex Carthaginensium, cum in Sicilia bellum gereret, repente horribili peste exercitū amisit. Nec mora, morbo populo cæteruatim cadente: cito quisque correptus, mox mortuus, iam nec se peliebatur, Cuius mali nūtijs cum attonitā repentino luctu Carthaginem repleuisset: nō secus ac si capta esset, turbata ciuitas fuit. Omnia ululatibus personabant, clausæ ubique ianuæ cunctę, priuata, publicaque officia damnata: uniuersi ad portū decurrunt, egredientesque de nauibus paucos, qui cladis superfuerāt, de suis percontantur. Postquā de clade suorum, tacētibz illis uellgementibus, miseri intelligunt: tunc toto littore plangentium uoces, tunc infeliciū matrum ululatus & flebiles querelæ audiebantur. Inter hæc procedit & ipse de naui sua imperator, sordida, seruilique tunica discinctus: ad cuius conspectum plangentia iunguntur agmina. Ipse quoque manus ad cœlum tendens: nunc suam, nunc publicam infelicitatem accusat & deflet. Ad postremum uociferans per urbem, tandē ingressus domū, cunctos qui lachrymantes prosequabantur, ultimo dimisit alloquio. Ac deinde obleratis ianuis, exclusisque etiam filiis, gladio dolorem, uitamque finiuit.

De Esdra, qualiter gratiam Xerxis regis adeptus, Hierosolymā cum magna turba Iudæorum & muneribus plurimis sit reuersus. Cap. III.

Xerxes Dario patri in regnum succedens, annis XX. imperauit, iuxta historiam Iosephi XXV. A reedificatione uero templi Hierosolymis erat annus XXVII. Esdras autē Xerxis adeptus gratiā, cum munificentissima illius largitate atque amicorum eius dirigitur Hierosolymā, & per eum multa a rege mittuntur ad templum munera: insuper concessit rex, ut omnes quicumque uellent Iudæi in eius habitantes regno, reuerti cum eo Hierosolymā, ad patriumque solum, nullo prohibente eos, licere cum omnibus, quę possidere uidebantur, regredi. Exemplar em̄ epistolæ, in qua hæc cōtinebantur, ad Israelitas Media habitantes transmisit. Hi uero cognoscentes regis circa deum pietatem, & fauorem, quem in Esdra habebat, multi siquidē facultates suas deportantes ad Babyloniam uenerunt, ut ascēderent Hierosolymam cum Esdra, pariterque sacerdotes & Leuitæ & ianitores, cantoresque ac serui sacri. Quos congregans de captiuitate,

tate, trans Eufraten tribus diebus moratus, ieiunia eis imposuit, ut deo uota pro salute solueret, ne quid in uia paterentur aduersum. Hæc namq; duæ tribus, quæ per Nabuchodonosor captiuitatem sunt perpeffe, sub prædictis principibus in Iudeã sunt reuerse. Ex quo uidelicet tẽpore, a Babylone profecti sunt, & ipsi & prouincia uocitãtur Iudæi. X. autem tribus, quæ prius in captiuitatẽ ductæ sunt, & uocabãtur Israel, hætenus trans Eufraten cõmorari probãtur. Esdras uero et qui cum eo reuertebãtur, postq̃ uota pers fecerunt, ab Eufrate surgentes, die duodecimo primi mensis septimo imperij anno, Xerxis ad Hierosolymam peruenerunt, quinto mense eiusdem anni, ferentes secum sacras pecunias, argenti talenta sexcenta quinquaginta, uasa argentea talentorum centum, uasa aurea talentorum uiginti, & uasa ærea auro meliora, habentia pondo talenta XII. Hæc namq; rex & consilia rij eius & Israelitæ Babyloniæ habitantes donauerunt, quæ Esdras sacerdotibus ac templi custodibus tradidit. Præcepit etiam rex Esdræ, quem in lege dei sapientissimum deprehenderat, ut Iudæos erudiret: ne in aliquo per ignorantiam in legibus paternis delinquerent.

De Neemia, qui reedificauit muros Hierusalem, & in ea habitatores cõgregauit.

Cap. V.

EO tempore Ioachim defuncto principe sacerdotũ, filius eius Elia-
sippus in principatũ sacerdotalem successit. Neemias etiã Xerxis
pincerna auxiliante dño meruit obtinere, ut cum honore ad patriã
reuerteretur magno, & ciuitatẽ reedificaret dirutã. Qui ueniens
Hierosolymam cum multa suorũ turba, muros ciuitatis restaurauit euer-
sos, populumq; in ea congregans, sua beneuolentia habitare fecit, uir beni-
gnus erga propriam gentem. Sub hoc tempore * Pompilia uirgo ob crimẽ Alias,
stupri Romæ uiua defossa est. Eschilus, Pindarus, Sophocles, et Euripides Por-
tragœdiarum scriptores celebrantur insignes. Herodotus quoq; historia phyria-
rum scriptor, & Zeuxis pictor agnoscuntur.

Qualiter Xerxes de regno septingenta milia armatorũ, & de auxilijs CCC.
rostratas etiam naues mille CC. oneratas uero tria milia habuisse in exer-
citu fertur, cui Leonida Spartanorũ dux cum quatuor milibus obstitit,
& pene eum uicit. Deinde Themistocles Atheniensium dux nauali prælio
exercitum eius superauit. Xerxes victus, amissis copijs turpiter refugit in
patriam.

Cap. VI.

Igitur Xerxes septingenta milia armatorum de regno & trecenta de au-
xilijs, rostratas etiam naues mille ducentas, onerarias autem tria mi-
lia numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitu immensæ
que classi uix ad potum flumina, uix terras ad ingressum, uix maria ad
cursum, suffecisse memoratum sit. Huic tamẽ incredibili tẽporibus nostris
agmini, cuius numerum nũc difficilius est astrui, quam tunc fuit uinci: Leo-
nida rex Spartanorũ cum quatuor milibus hoĩm in angustijs Thermopila-
rum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam,
conferi manum imperat. Porro illi, quorũ cognati & commanipulares in
campis Marathonijs occubuerant, & certaminis simul & cladis extitere

G iij prin

principium. Deinde succedēs sibi turba maior ac segnior, cum iam neq; ad procurrendum libera, neque ad pugnandum expedita, neq; ad fugiendum prompta, solis mortibus subigeretur, triduo continuo non duorū pugna, sed cedis unius populi fuit. Quarto autem die cum uideret Leonida undiq; hostem circumfundi: hortat̃ auxiliares socios, ut subtraherent se pugnae, in cacumen montis euadant, ac se ad meliora tempora referuent, sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeūdā, plus se patriā, q̃ uitę. Dimissis socijs, Spartanos admonet de gloria plurimū de uita nihil sperandum, neq; expectādum uel hostem uel diem, sed occasione noctis perrumpēda castra commiscenda arma, conturbanda agmina fore: nusquam uictōres honestius, q̃ in castris hostiū esse perituros. Persuali igitur mori malle, in ultionem futurę mortis armantur, tanq̃ ipsi interitum suum & exigerent & uindicerent: mirum dictū sexcenti uiri castra sexcentorum milium irrumpunt. Tu multus totis castris oritur. Persę quoq; ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regem nec inuenientes cædunt sternunt, que omnia, castra peruagantur uniuersa, & inter densas strues corporum, raros homines uix sequuntur, uictōres sine dubio, nisi mori elegissent. Prælium a principio noctis, in maiorem partem diei tractum, ad postremum uincendo fatigati, ubi quisque eorum deficientibus membris uisus est sibi mortis suę ultione faciat̃, ibi inter impedimenta cadauerum, crasso & semigelato sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra, nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset, Ionas quibus dum auxilium superiore bello præbet, in se Persarum impetum uerterat, in auxilium Xerxis instructum classē deducere, sollicitare eos parti hostique subtrahere statuit, & quia colloquendi facultas signa negabat, locis quibus Iones accessuri nauibus uidebantur proponi symbolos saxisque affigi iubet, socios quondam & participes periculorum, nunc autem iniuste desides apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura & fœdera religiosa adhortatione persuadens, præcipueque admonens uti commisso prælio, cædentium uicem inhibeant remos, seseque bello auferant. Igitur rex partem nauium sibi detinens, spectator pugnae in littore manet. Contra autem Arcemidora regina Halicarnis, quæ in auxilium Xerxi uenerat, inter primos duces acerrime bello immiscetur, ita ut uersa uice in uiro fœminea cautela, in fœmina uirilī audacia spectaretur. Cum autem anceps pugna esset, Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se certamini subtrahere cœperunt. Quorum defectio Persas a parte fugere persuasit, in qua trepidatione, multæ naues mersæ captæque sunt. Plures tamen sæuitiam regis uelut immanitatem hostis timentes, per domos dilabuntur. Ergo anxium tot malis regem Mardonius aggreditur, suadens regem in regnum redire oportere, priusquam aduersa fama nouas res domi moliretur, se autem si residuæ sibi copię traderentur, & ultionem ab hoste exacturum, & igno-

& ignominiam domesticam propulsaturum, aut si aduersa belli perseuerassent, cessurum se quidem hosti, sed tamen sine regis infamia. probato consilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abidum, ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat, cum paucis proficiscitur. Sed cum Pontē hybernis tempestatibus dissolutum offendisset, piscatoria scapha trepidus transijt. Erat sane quod spectare humanum genus, et dolere debuerit, mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens, exiguo contentum latere nauigio, sub quo ipsum pelagus ante latuisset, & iugum captiuitatis suæ uincto ponte portasset, uilissimo unius seruuli egere ministerio, cuius potētiæ dum montes exciduntur, ualles replentur, amnes exhauriuntur, ipsa etiam rerum natura cessisset. Pedestres quoque copiae quæ ducibus cōmissæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudescēte morbo tanta pestis tantaque fecditas morientium exorta est, ut uiæ cadaueribus replerentur: diræ etiā alites atque improbe bestię escarum illecebris sollicitatæ moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius, cui reliqua bella commiserat Xerxes, afflatus primū successu breui, mox in extrema deiectus est. Olyntum siquidem Græciæ oppidum expugnauit. Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus: ubi inexpugnabilem eorum libertatem uidet, incensa urbis parte, in Boetiam omnem belli apparatus deducit. Illuc quoque cum centum milia Græcorum insecuta sunt, & commisso sine mora prælio: Mardonium deletis copijs ipsius, uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt. Castra regijs opibus referta, ceperunt non paruo quidem antiquæ industriæ damno. Nam post istius prædæ diuisionem aurū Persicum prima Græciæ uirtutis corruptio fuit. Urget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die, quo in Boetia Mardonij copiae deletæ sunt, pars Persici exercitus in Asia sub monte Micalē nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusque classis & populi impleuit aures, Mardonij extinctas copias, Græcos extitisse uictores. Mira diuini iudicij ordinatio, in Boetia oriēte sub sole bellum fuisse commissum, in Asia meridianis horis sub eadem die tantis spatijs maris terræque interioribus nuntiatum est. Qui rumor uel maximæ rei adstipulatus est: quod Perias audita clade sociorum primum dolore, dehinc desperatione correptos, nec bello expeditos, nec fuge habiles reddidit, atque ita cōsternatos profligatosque constantior factus hostis successu felicitatis, inuasit. Xerxes bello infelicitè gesto, contemptibilis suis factus: per Artabanum præfectum suum in regia circumuentus occiditur. Quo in tempore Diogenes agnoscitur, & sectatores eius physici philosophi. Themistocles autem in Persas fugit, Pindarus clarus habetur, Sophocles tragicædiarum scriptor, & Euripides clari habentur, Herodotus historiarum scriptor agnoscitur, Bacchilides & Diagoras plurimo sermone celebrantur.

Artaxerxe regnante libri Pythagoræ incensi sunt ab Atheniensibus. Et morale philosophorum qui tunc fuerunt, id est, Milesij, Hippocratis

medic

ARtaxerxes, q Machir dicebatur, regnauit annis XL. post Artabanum, qui VII. menses regnauerat: ab reedificatione uero templi annus quadragessimus septimus erat. Quo regnate, Hezdras sacerdos clarus apud Hebræos habebatur, magister omnium quippe in legibus sacris, qui regressi fuerant in Iudæam de captiuitate. Neemia uero muros ciuitatis Hierosolymorum perfecit. Pontifex uero maximus templi fuit Ioachim, Eliaippi filius, quem Iosephus Iudam nominat. Defuncto autem & hoc, Iohannes filius eius honorem suscepit sacerdotalem. Quo etiam in tempore Aristarchus tragœdiographus, Cratinus, & Plato, comœdiarum scriptores, Zenon & Heraclitus agnoscuntur. Fecides secundus historiarum scriptor atque Sophocles, & Artophanes tragœdiarum scriptores habiti sunt. Herodotus uero cum Athenis libros suos in concilio legisset, honoratus est. Pythagoræ autem sophistæ libros decreto publico Athenienses combusserunt: eo quod magicas artes, atque necromantiam in eis reperissent. Empedocles autem atque Parmenides philosophi, Milesius etiam physicus clari habentur. Iste autem Thales, ut successores etiam propagaret, rerum naturam scrutatus, suasque disputationes literis mandans emuniuit: maximeque admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris comprehensis, defectus solis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumque mundum & quæ in eo iunguntur existere: nihil autem huic operi, quod mundo considerato, tam mirabile aspicimus, diuinæ menti præposuit. Zeuxis autem præclarus pictor agnoscitur. Ex cuius nonnulli imaginibus, quas plurimas apud diuersos fecerat, lauacrum Bizantium arbitrantur appellatum. Quibus diebus principium iubilei septuagesimi erat secundum Hebræos. Tunc lapis e cœlo ruit, in fluuium Aëgis. Hippocrates quoq; medicus, ac Socrates philosophus, insignes habentur, Sophocles poeta tragicus, atque Democritus agnoscuntur, Pindarus etiam tunc innotuit.

De Manilio duce Tusculano, qui Latinos subegit, ac de I. Agone Romæ acto & de magna pestilentia, quæ Romanas vires fere consumpsit, & cætera quæ tunc gesta sunt apud Romanos. Cap. VIII.

QUibus diebus a Mammilio Tusculano duce, Latini apud Regilli lacum expugnantur, uincuntur atq; subiiciuntur, extant & parta deontia spolia, tunc & Agon Romæ clarus habebatur primus. Romæ ergo suspenso ad modicum bello grauis pestilentia subsequitur, quæ per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio, cœlum ardere uisum sit: quando caput gentium, tanto morborum igni flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos cōsules pestilentia consumpsit. Militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles præcipueque plebem foeda tæbe deleuit: quamuis iam etiam

etiam superiore quarto anno oborta lues, eundem populū depopulata sit. Proximo dehinc anno ciues exules, seruique fugitiui duce Herbonio uiro Sabino, inuasērunt, incenderuntq; Capitolium. Vbi fortissime quidem Valerio consule & imperatore dimicatum est, sed adeo atrox & graue discrimen praelij fuit, ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus, & indignam de seruis uictoriam, insuper etiam sua morte foedarit. Sequitur annus, in quo cum uicto exercitu consul obsessus est. Nam Minutiū consule congressum praelio, Equi, Volsciue superauerunt, & fugientem in algido fame, ferroque cinxerunt, actumque infelicitur foret, ni Quintius Cincinatus praecipuus ille dictator, artatam obsidionem oppresso hoste soluisset, qui repertus in rure ab aratro accersitus ad fasces, sumpto honore, instructoque exercitu, mox uictor effectus, iugum bouum equis imposuit, uictoriamque quasi stiuam tenens subiugatos hostes praese primus egit.

De LXX. hebdomadibus à Daniele praedictis, quae in ultimo imperij Neronis anno sunt consummatę. Cap. IX.

IGITUR Neemiam, qui muros Hierusalem construxit, consummasse opus tricesimosecundo anno Artaxerxis regis Persarum Esdras memorat. Si quis autem ab hoc tempore septuaginta hebdomadas à Daniele scriptas numerat, (quae faciunt annos quadringentos nonaginta,) reperiet eas in regno Neronis expletas, sub quo obsideri Hierusalem est coepta: secundo postea Vespasiani anno capitur.

Regnante Dario, cognomento Notho, qui sapientes tunc floruerint. Et Romani leges ab Atheniensibus tunc petiuerunt, & in XII. tabulis scripserunt. Eiectis Consulibus, Decemuiros constituerint. Et quantum malum ex hoc fit ortum. Et quae illis diebus eis contigerint. Cap. X.

DARIVS Persarum rex cognomento Nothus, anno decimo & nono regnauit, quem praecesserunt secundus Xerxes & Sogdianus, qui tantum nouem mensibus regnauerunt. Ergo a secunda dedicatione templi, anni sunt octoginta septem. Bacchides carminum scriptor, eo tempore agnoscitur, & Pherecides moritur: Eupolis autē & Aristophanes scriptores comediae agnoscuntur. Quo in tempore Romani per legatos leges Solonis expetierunt ab Atheniensibus, quas in XII. tabulis scripserunt, eiicientesq; consules, potestatem decemuiris tradiderunt, gratia constituendarum legum Athenicarum. Quae causa magnam Reipublicae inuexit perniciem. Nam primis ex decemuiris, cedentibus ceteris, solus Appius Claudius sibi continuauit imperium, statimque aliorum coniuratio subsecuta est, indignantes penes unum esse imperium, quod eis erat commune, & nouo improbae ordinationis incepto, emicuit agmen tyrannorum. Qua populus necessitatis atrocitate permotus, & periculo libertatis admonitus, montem Auentinum occupauit armatus: nec tueri libertatem armis destitit, nisi postquam se coniuratorum conspiratio, ipsis quoque honoribus abdicauit. Tunc etiam per totum fere annum, tam crebri, tamque etiam graues in Italia terrae motus fuerunt, ut de innumeris quassatis

quassationibus ac ruinis uillarum oppidorumque, assiduis Roma nuntijs fatigaretur, deinde iugis & torrida siccitas fuit, ut spem gignendis terre fructibus abnegarit. His denique temporibus cum Fidenates hostes, maximorum auxiliorum manu stipante, terribiles Romanis arcibus imminerent, Aemilius tertius dictator magnam mali molem, ipsis Fidenis uix captis depulit & sanauit. Tanta in ipsis erat malorum animorumque contentio, ut uel domesticas clades, superfusa forinsecus bella obliterarent, uel post damna bellorum inducias relaxatas, diuersae pestes, caeloque terraque excandescerent, incessabili infestatione corrumperent. Quo etiam tempore Sicilia (quae ab initio patria Cycloperum, & post eos nutrix tyrannorum fuit: quorum primi carnibus hominum, medij cruciatibus, postremi mortibus pascebantur) multa incommoda a suis atque ab externis perpeffa est. Ibi enim incendia bellorum recidiua exordium sumunt, sed pene Graecorum uires consumptas, exustasque perimunt.

De discordia Siciliensium, id est, inter Catinenfes & Siracusanos, quia auxilia perentes à Lacedaemonijs atque Atheniensibus, non solum hac occasione Sicilia, sed & tota Graecia grauissimis bellis attrita est. Cap. XI.

Igitur dum discordia regni Sicilienses laborant, Catinenfes contra Siracusanos, quos graues infestisque patiebantur, ab Atheniensibus auxilia poposcerunt. Athenienses autem instructam classem in Siciliam miserunt. Hi uero qui missi fuerant, caelis hostibus prospera initia sumpserunt. Hinc maiores copias robustioremque exercitum, ducibus Micea, & Iamacho cum tantis uiribus Siciliam repetunt, ut & hi suffragia sua timerent qui impetrauerant. Athenienses duas ilico pedestres pugnas secūdis successibus, faciunt: confectos in urbe hostes, & obiecta classe circumdatos, terra marique concludunt. At Siracusani fractis fessisque rebus, auxilium a Lacedaemonijs petunt, a quibus mox mittitur Gilippus, cum copiis praesidiorum. Qui mox ut uenit Siciliam, duobus praelijs uictus nec territus ab Atheniensibus, tertio congressu Iamachum occidit, hostes in fugam uertit: socios obsidione liberauit. Gilippus nanque Miceam ac Demosthenem in Sicilia uicit. Igitur Athenienses biennio apud Siciliam non sine Lacedaemoniorum damno conflictati sunt. Alcibiades enim dux, ab Atheniensibus fugiens Lacedaemoniam se contulit, impulitque Spartanos, ut Atheniensibus nouo bello insisterent, cum quibus totam Graeciam aduersus Athenienses excitauit. Darius etiam rex Persarum paterni uitaeque memor odij, aduersus hanc urbem Partisfaernem praefectum Lydiae copias sumptusque belli direxit. Mirum dictu, Atheniensium tantas ea fuisse tempestate opes: ut cum aduersus eos hoc est aduersus unam urbem, Asiae atque Graeciae totiusque Orientis uiribus incursum sit: pugnando saepe nec unquam cedendo consumpti magis uiderentur fuisse quam uicti. Si quis enim plenius discordiam Atheniensium, & bella grauiamque sunt perpeffi, scire uoluerit, actusque Alcibiadis & exilia, librum Orosij aduersus Paganos secundum legat. Veruntamen sapiens

sapientissimi omnium Athenienses etiam suis malis satis docti, concordia minimas res crescere, discordia maximas labefactari, cunctaque uel bona uel etiam mala, quæ foris geruntur, internis esse radicata & emissa principiis, domi absterfere odia, & foris bella prefferunt, reliqueruntque posteris suis, de ruina sui exemplum, de reparatione sui consilium: si tamen ob infirmissimam humanæ mentis mutabilitatem, quod afflictis rebus consulitur, in prosperis seruarietur. Sed adeo hoc idem placitum, inter ipsa pene placiti uerba corruptum est, ut uix intercedente biennio, Socrates ille clarissimus philosophorum adactus malis apud eos, sibi uitam ueneno extorserit.

Qualiter Artaxerxes contra fratrem suum, scilicet Cyrum dimicauerit & vicerit: & de terræmotu Siciliae, atque æstu graui Aethnæ: de peste etiam quæ Atheniensibus contigit, laboribusque Romanorum. Cap. XII.

Artaxerxes, qui & Mennon cognominatus est, Darij & Parisitidis filius, annis XL. a restauratione uero templi anni erant C. V. Ipse est qui ab Hebræis Assuerus dicitur, sub quo liber Heester cōfectus est. Iisdem diebus bellum ciuile uix parricidio terminatum est apud Persas. Mortuo enim rege Dario, cum Artaxerxes & Cyrus filij eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus, magnisque prouinciæ ac populorum ruinis, utrinque certatum est. In hoc cōflictu cum ediuerso concurrentes sibi ambos fratres mutuo casus obiectauisset, prior Artaxerxes uulneratus a fratre, equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppressus, finem certamini dedit. Artaxerxes ergo, & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: potestatem regni fratricidio firmavit. His deinde temporibus grauissimo terræmotu cussa Sicilia insuper exæstuantibus Aethnæ montis ignibus, fauillisque calidis, cum detrimento plurimo agrorum, uillarumque uastata est. Tunc etiam Athlante ciuitas Locris adhærens terræ * cōgrua, repentino maris impetu abscissa, atque in insulam dissoluta est. Atheniensium quoque misereabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est. Nam eo tempore Romani repentinis sepe hostium eruptionibus comminuti: præterea in hybernis bella fortiri, hyemare sub pellibus. Postremo famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt, urbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testimonio cuniculis & clandestina obreptione ceperunt. Hanc utilem magis quam nobilem uictoriam primo dictatoris Camilli industria peregerunt de Vientibus. Dehinc irruptio Gallorum & incendium urbis insequitur. Cui cladi audeat quisquam, si potest, aliquos motus huius temporis comparare: quamuis non æque pendat, præteriti mali fabulam præsentis iniuriæ.

Alias,
contis
nua

De Gallis, qui Romam incenderunt, vastauerunt ac nouissime vendiderunt. Cap. XIII.

Igitur Galli Senones duce Brenno, exercitu copioso & robusto nimis, cum urbem Elusim, quæ nunc Tuscia dicitur, obsiderent, legatos Romanorum, qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant, in acie

H aduers

aduersum se uiderunt pugnantes. Qua indignatione permoti Elusini oppidi obsidione dimissa, totis uiribus Romam contendunt. Hos ita irruentes Fabius cum exercitu consul excepit: nec tamen obstitit, imo potius hostilis ille impetus, quasi aridam segetem succidit, strauit & transijt. Testatur hanc Fabij cladem fluuius Hallia, sicut Cremara Fabiorum. Nō enim facile aliquis similem ruinam Romanæ militiæ recensuerit, etiam si Roma insuper incensa non esset. Patentem Galli urbem penetrant, trucidant rigentes simulacrorum modo in suis sedilibus senatores, eosque incendia domorum crematos, lapsu culminum suorum sepeliūt. Vniuersam reliquam iuuentutem, quam constat uix mille hominum tunc fuisse in arce Capitolini montis, latentem obsidione concludunt. Ibi que infelices reliquias, fame, peste, desperatione, formidine terunt, subigunt, uendunt. Nam mille libris auri discessionis precium paciscuntur: non quod apud Gallos Roma parui nominis fuerit, sed quod illam sic iam ante detriuerint, ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis, remanserat in illo quondam urbis ambitu, informium ruinarum obscena congeries, & undique per impedimenta errantium, & inter sua ignotorum offensæ uocis imago respondens, trepido suspendebat auditus. Horror quatiebat animos, silentia ipsa terrebat. Siquidem materia pauoris est, raritas in spatiosis. Hinc illis mutare sedes, aliud incolere oppidum, altero etiam censi nomine, cogitatum placitum atque tentatum est.

Quibus diebus Socrates & Plato claruerint.

Cap. XIII.

QUibus diebus Archelaus, Amintas, Pausanias, Argeus, item Amintas sibi inuicem succedentes, regnabant apud Macedones. In Sicilia uero Dionysius tyrannidem exercet. Socrates etiam apud Athenienses tunc clauit, magister Platonis. Socrates ergo primus uniuersam philosophiam, ad corrigendos componendosque mores flexisse memoratur: cum ante illum omnes magis Phisicis, id est, naturalibus rebus perscrutandis operam maximam impenderunt, finemque bonum fieri non posse, nisi bene uiuendo, docuit. Nolebat itaque immundos terrenis cupiditatibus animos extendere in diuina & conari, quandoquidem ab eis causas rerum uidebat inquiri, quas primas atque summas, non nisi in unius ac summi dei uoluntate esse credebat. Vnde non eas putabat, nisi munda mente posse comprehendere, et ideo purgandæ bonis moribus uitæ censebat instandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali uigore in æterna se attolleret, naturamque incorporei & incommutabilis luminis ubi causæ omnium factarum naturarum stabili ter uiuunt, intelligentiæ puritate conspiceret. Imperitorum tamen inuidia excitatis Atheniensibus, calumniosa criminatione damnatus, morte multatus est. Sed cum postea illa ipsa, quæ publice damnauerat, Atheniensium ciuitas publice luxit. In duos eius accusatores usque adeo populi indignas-

tio conuersa est, ut unus eorum oppressus ui multitudinis interiret, exilio autem uoluntario atque perpetuo, poenam similem alter euaderet. Tam præclara igitur uitæ, mortisque fama S O C R A T E S reliquit plurimos suæ philosophiæ sectatores. Quorum certatim studium fuit, in quæstionum moralium disceptatione uersari: ubi agitur de summo bono, sine quo fieri homo beatus nō potest. Igitur Plato inter omnes S O C R A T I S discipulos gloria & fama eminentior fuit: nec immerito, cum determinasset finem boni esse secundum uirtutem uiuere, & ei soli euenire posse, qui notitiam unius dei habeat & imitationem: nec esse aliam ob causam beatum. Qui P L A T O cum apud suos honesto natus esset loco Athenis, ingenioque mirabili longe suos condiscipulos anteiret, Socratica non contentus disciplina, longe, lateque peregrinatus est: quaqua uersum alicuius nobilitate scientiæ percipiendæ cum fama rapiebat. Itaque & in Aegypto didicit, quæcunque magna illic habebantur atque docebantur, & inde in eas partes Italiæ ueniens, ubi P Y T H A G O R A E fama celebrabatur, & quicquid Italici fuit philosophiæ facillime comprehendit: & quia magistrum Socratem singulariter diligebat, cum loquentem faciens fere in omnibus sermonibus suis, etiam illa quæ uel ab alijs didicerat, uel ipse quanta potuerat intelligentia uiderat, cum illius lepore, & moralibus disputationibus temperauit. Itaque cum studium sapientiæ in actione & contemplatione uersetur, unde una pars eius actiua, altera contemplatiua dici potest: quarum actiua ad agendam uitam, id est, ad mores instruendos pertinet, contemplatiua autem ad conspiciendas naturæ causas, & syncerrissimam ueritatem, S O C R A T E S in actiua excelluisse memoratur: P Y T H A G O R A S uero magis contemplatiuæ, quibus potuit, intelligentiæ uiribus instituisse. Proinde Plato utrumque iungendo, philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit, unam moralem, quæ maxime in actione uersatur: alteram naturalem, quæ contemplationi deputata est: tertiam rationalem, quæ uerum determinat a falso. Quæ licet utrique, id est, actioni & contemplationi sit necessaria: maxime tamen contemplatio perspectionem uendicat ueritatis. Ideo hæc tripartitio non est contraria illi distinctioni, qua intelligitur omne studium sapientiæ in actione & contemplatione consistere: & Athenienses uigintiquatuor literis uti coeperunt, cum ante uigintiduas tantum haberent. Xenophon & Thisias clari habentur. Diogenes cognoscitur, Eudoxus astrologus, Plato quoque & Xenophon, nec non & alij Socratici insignes habentur. Euagoras cum regnaret Cypri, in furorem uersus est. Facto etiam terræmotu magno Elica & Bura, Peloponensium urbes absorptæ sunt. Tunc etiam fuit Carthaginensium bellum illud famosissimum.

Regnante Artaxerxe, qui & Ochus dicebatur, Iohannes summus sacerdos Iudæorū Iesum fratrem suum in templo interfecit. Pro quo scelere multa passi sunt Iudæi grauiā.

Cap. XV.

H ij Artaxerxes

ARtarxerxes, qui & Ochus, annis uiginissex imperauit. A re adificatione uero templi, annus centesimus quadragessimus quintus erat. Macedonum uero reges, Alexander, Ptolomeus, Perdica, Philippus, sibi inuicem per interualla succedentes breuia. Iudæorum uero sacerdos Iohannes filius Iudæ, qui fratrem suum Iesum sacerdotium ambigētem, in templo interfecit. Propter quod facinus Vagosus dux regis Artarxerxis, qui Iesum diligebat, in templum ingressus uiolauit, & populum Iudæorū propter hanc causam in seruitutem redegit, nec hostias offerri quotidianas prius in templo permisit, quam pro unoquoque anno uectigal exigeret, drachmas scilicet quinquaginta. Hac usus occasione annis septem, pro nece Iesu sacerdotis populum afflixit dicens: quod nunquam prius nec apud Græcos, nec apud Barbaros, ita crudeliter uel scelerate factum sit. Vnde nec deus hoc impune dimisit.

Qualiter Artarxerxes Græcis pacem indixerit, & Aegyptum euerfam suo iunxit imperio. Cap. XVI.

ARtarxerxes ergo post transactum in Aegypto maximum, diuturnumque bellum, plurimos Iudæorum in transmigrationem duxit, atque in Hircania ad Caspium mare habitare præcepit. Interea Artarxerxes rex Persarum, uniuersis Græciæ populis per legatos, ut ab armis decederent & paci acquiescerent, imperauit: non quia misericorditer fessis consuleret, sed ne se in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum suum tentaretur irruptio. Cuncti igitur Græci optatissima quiete domesticoque otio resoluti sunt. Qui utique tam constanter contemnere poterant, quam fortiter sæpe uicerunt maximas Persarum copias, si non ipso tantum adnuntiatae pacis sono, per corda cunctorum ægra bellitas buisset intentio. Quanta enim bella sibimet grauiā, ac intolerabilia iniuriam gesserint, alternisque cædibus atque miseris se affecerint Lacedæmonij cum Atheniensibus, Arcades cum Lacedæmonijs, quomodo Conon Athenienses dux Persici exercitus, quomodo Spartanos afflixerit, & cum Agésilā pede claudo, ingenio acerrimo duce Lacedæmoniorum pugnauerit, ac demum uicerit, testis est ipsa quietis pax, tam libentissime a fortibus uiris suscepta, & illud indicium, quod uix cum Lacedæmonijs centum inuenti sunt senes. Sed qui hæc plenius scire uoluerit, in libro tertio Horij contra paganos inueniet. Artarxerxes autem, qui & Ochus Sydonem subuertit, & Aegyptum suo coniunxit imperio, Necethanaiph in Aethiopiam pulso, in quo Aegyptiorum regnum est destructum.

Quibus diebus pestilentia ingens Romam crudeliter vastauerit, terraque in urbe dehiscens, Curtium virum equestrem absorbuerit uiuum. Tunc etiam Galli contra Romanos conspirantes, ter deuicti sunt. Cap. XVII.

QUO etiam tempore ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit, non (ut ad solet) plus minusve solito tempore turbata tempesties, hoc est, aut interpestiua siccitas hyemis, aut repentinus calor ueris, aut incongruus humor æstatis, uel autumnū diuini indigesta

illecebra. Insuper etiam expirata de Calabris saltibus aura corrumpens, repentinus acutarum infirmitatum afferre transcursus, sed grauis, diuturnaꝫ in nullo dispar sexu, in nulla etate dissimilis, generali cunctos per biennium iugiter tabe confecit, ut etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos, afflictosq; dimiserit. Sequitur hanc miseram luem, miserioremque eius expiationem proximo anno satis triste prodigium. Repente siquidē medio urbis terra dissiluit, uastocq; prærumpo hiantia subito inferna patuerunt. Manebat diu ad spectaculū, terroremq; cunctorū patienti uoragine impudens specus, nefariamq; uiui hominis sepulturā dijs interpretibus expetebat. Satis fecit improbis faucibus præcipitio sui. M. Curtius uir eques armatus, iniecitque crudeli terræ inopinam satietatem, cui parum esset quod ex tanta pestilētia mortuos per sepulchra susciperet, nisi etiam uiuos scissa forberet. Hinc iterum terribilis Gallorū inundatio iuxta Anienem fluuiū ad quartum ab urbe lapidē cōsedit, facile sine dubio pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatam, occupatura ciuitatem, nisi otio, & lenitudine torpuisset: ubi atrocissimam pugnam Manlius Torquatus singulariter inchoauit. T. Quintus dictator cruentissima congressione confecit. Fugati ex hoc prælio plurimi. Galli instauratis iterum copijs, in bellum ruentes a Gaio Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululum quoque Tuscorum pugna, sub C. Martio consecuta est. Vbi conijci datur, quantus hominum numerus cæsus sit, quando octo milia sunt capta Tuscorum. Tercio autē in iisdem diebus Galli se in prædam per maritima loca, subiectosq; campos ab Albanis montibus diffuderunt. Aduersus quos nouo militum delectu habito, conscriptisq; legionibus decem, sexaginta milia Romanorū negatis sibi Latinorum auxilijs processerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius auxiliante coruo alite, unde postea Coruinus est dictus. Occiso enim prouocatore Gallo, hostes territi, sparsimq; fugientes, grauius trucidati sunt. Nec tamen contenti Romani suis eos moenibus expulisse, cum per Italiam naufragia sua latius traherēt, sic persecuti sunt eos, ut post aliquot annos omnes eorum reliquias in Hetruria ad lacum Vadi montis Dolabella consul deleteret, ne quis extaret ex ea gente qui incensam a se Romanam urbem gloriaretur. Manlius uero Torquatus cōsul, qui post stragem Gallorū Latinos deuicit, filiū suū qđ contra eius imperiū hostes adgressus uicerat, Metiumq; Tusculanū nobilissimum equitē interfecit, prouocātes atq; insultantes hostes occiderat, uirgis cæsum securi percussit.

De hoc, quod nox longior solito facta est, & veri lapides e cœlo ruentes, terrā grauius attriuerunt. Et hoc factum est, quando Magnus Alexander Macedo nascitur. Quibus diebus Aristoteles celebratur insignis, & Plato moritur. Cap. XVIII.

Eodem etiam tempore nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa est, & saxeæ de nubibus grando descendens, ueris terram lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam ALEXANDER

H iij Magnus

Magnus, uere ille gurgis miseriarū atq; atrocissimus turbo totius orientis est natus. Tūc Demosthenes orator agnoscit, Aristoteles philosophus ore oīm celebratur, Plato moritur, post quem Academiā Scusippus tenuit.

Quod regnante Arxe, Romanorū matronæ in scelere venefico sunt deprehensæ. Philippus autē Macedonum rex, pater Alexādi Magni, bella plurima peregit, ciuitates euertit, nationes innumeras perdomuit. Cap. IX.

ARxes filius Ochi, annis quatuor apud Persas regnat. A reedificatione uero templi, annos cētum septuaginta unus erat. Iaddus uero defuncto Iohanne patre illius principatum suscepit sacerdotij ludæorum. Quibus diebus incredibili rabie, & amore scelerum Romanæ matronæ exarserunt. Erat utique scædus ille ac pestilens annus, impleteq; iam undiq; cateruatim strages gerebātur. Et adhuc tamē penes omnes, de corrupto aere simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla indice & cōuincente, primū multæ matronæ ut biberent, quæ coxerant, uenena cōpulsæ. Deinde simul ut hausere, cōsumptæ sunt. Tanta autē multitudo fuit matronarū in his facinoribus cōsciarum, ut CCCLXX. damnatæ ex illis simul fuisse ferātur. Tunc Alexāder rex Epirotarū, Alexandri illius Magni auunculus, traiectis in Italiā copijs, cum bellum aduersus Romanos pararet, & circa finitimas Romæ urbes firmare uires exercitus sui, auxiliaq; uel sibi acquirere, uel hostibus subtrahere studēs, bellis exerce retur a Samnitibus, qui Lucanæ genti suffragabātur, maximo bello in Lucania uictus atq; occisus est. Hūc alij ferunt fuisse Pyrrhum, qui a Tarentinis euocatus, ut auxilia eis præberet aduersus Romanorum arma, Tarentus uero Lacedæmoniorū opus, Calabria quondā & Apulie, totiusq; Lucaniæ caput, diuitijs, magnitudine, muris, portu, ipsocq; situ mirabilis. Igitur Pyrrhus, semī Græcā ex Lacedæmonijs cōditoribus ciuitatē uindicaturus, cū totis uiribus Epiri Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisq; in id tēpus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarū terrore, quarū magnitudine & deformitate, & nouo odore simul, ac stridore, Leuino consule, in prima pugna consternati Romanorū equi, cum incognitas sibi beluas, amplius q̄ erant suspicarentur, fugam, stragemq; late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Asculo melius dimicatum est, Curio, Fabricioq; consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Municius quartæ legionis hastatus, unius promuscide abscesa, mori posse beluas ostenderat. Itaque in ipsos pila congesta sunt, & in tures uibratæ faces, tota hostium agmina, ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quam eos nox dirimeret, postremusque fugientium rex ipse a satellitibus humero saucius in armis suis ruit. Lucaniæ pugna ducibus n̄sdem, quibus superius, sed bello & pace foris & domi omnem in partē Romana uirtus, cum se approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis, post primæ pugnæ uictoriam, intellecta Romanorum uirtute, facto foedere (quamuis uinceret) in amicitiam recipi uoluit, sed abnegauit senatus. Nec aliam magis, quam Tarentus

rentinam ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiã, ducum magnanimitatem: nec aliud pulchrior in urbe aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma uiderunt. Tum aut si captiuos aspiceres, Molossi, Thessales, Macedones, Brutius, Apulus, atq; Lucanus: si pompam, aurum, purpuram, signa, tabulæ, Tarentinorumq; deliciae. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, q̃ illas, quas timuerat, cum turribus suis beluas: quæ non sine sensu captiuitatis, summissis cervicibus uictores eos quos sequebantur. Sed quoniam gentium diuersarum actus, partim libando recensere disposui: nunc Alexandri istius casu commonitus, de Philippo Lacedæmoniorum rege, qui Olympiadem huius Alexandri Epirotæ sororem uxorem habuit, ex qua Alexandrum Magnum genuit, paucissimis annis retro repetitis, magna paruis, in quantum potero, colligam syllabis. Igitur Philippus Amintæ filius, Alexandri pater, regnum Macedonum adeptus XXV. annis tenuit: quibus hos omnes acerbissimum aceruos, cum ceterosque malorum moles struxit. Hic primum ab Alexandro fratre obses Thebanis datus, per triennium apud Epaminondam, strenuissimum imperatorem, & summum philosophum eruditus est. Ipso autem Alexandro scelere Euridicis matris occiso, quis etiam commisso adulterio, & altero primo filio interfecto: filiaq; uiduata, generi nuptias, mariti morte pepigisset, compulsus a populo regnum qd paruo occisi fratris filio tuebatur suscepit qui cum foris concursu exurgentium undiq; hostium, domi autem deprehen sarum sæpe insidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Atheniensibus gessit, quibus uictis, arma ad Illyrios transtulit: multisq; milibus hostium trucidatis, Larissam urbem nobilissimam cepit. Inde Thessaliam non magis amore uictoriae, q̃ ambitione habendorum equitum Thessalorum, quorum robur ut exercitui suo admisceret, inuadit. Ita Thessalis ex inpro uiso præoccupatis atq; in potestatem redactis, iungendo equitum peditumque fortissimas turbas & copiosas, inuictissimum fecit exercitum. Igitur uictis Atheniensibus subiectisq; Thessalis Olympiadem Auruchæ regis Molossorum sororem duxit uxorem. Qui Aurucha cum per hoc quod societatem Macedonum affinitate regis pacificebatur, imperium suum se dilataturum putaret: per hoc deceptus amisit, priuatusq; in exilio consenuit. Deinde Philippus, cum Mothonam urbem oppugnaret, ictu sagitte oculum perdidit. ipsam uero urbem mox expugnauit & cepit, exin Græciam prope totam consilijs præuentam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates, dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perdiderunt, & dum in mutuū exitium sine modo ruunt, omnibus perire, qd singulae amitterent, oppressæ demum seruientesq; senserunt. Quarum dum insanas cōcertationes Philippus ueluti e specula obseruat, auxiliūq; semper inferioribus suggerendo, contentiones bellorum fomites callidus doliarum artifex fouet: uictos sibi pariter uictos resq; subiecti. Igitur quantis affecerit totā Græciā miserijs, aliosq; a quibus in

pace susceptus hostiliter inuadit, crudeliter diripit, omniq; societatis conscientia penitus abolita, coniuges, liberosq; omnium sub corona uendit, templaq; uniuersa subuertit. Post hæc in Cappadociam transijt ibiq; bellum pari perfidia gessit: captos per dolum finitimos reges interfecit, totamq; Cappadociam suo imperio subdidit. Inde post cædes, incendia, ac prædationes, quas gesserat in urbibus socijs, ad parricidia conuersus, fratres quos cohæredes regni uerebatur, interfecit, supplicio ac neci dedit. Inde omnium urbes finelque populatus, cruenta præsentia effecit, ut etiam absens timeretur. Igitur alios populos a sedibus suis auulsos, finibus hostium opponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdam æmulatione uirum, ne possint quod posse creduntur, in supplementa exhaustarum urbium diuidit. Ita gloriosissimum illud quondam florentis Græciæ corpus, in multas laceratasque particulas, extincta primum libertate concidit. Præterea cum eum duo fratres Thraciæ reges, ex consensu præoptauissent iudicem, Philippus more ingenij sui ad iudicium tanquam ad bellum cum instructo exercitu ingressus, incios iuuenes uita regnoque priauit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro filio prædandi intentione pertransijt: commissoque prælio, cum Scythæ & numero & uirtute præstarent, Philippi fraude uincuntur. In ea pugna uiginti milia puerorum ac foeminarum Scythicæ gentis capta: pecorum magna copia abducta, auriatque argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fidem inopiæ Scythicæ dedit. Vigin ti milia nobilium equarum sufficiendo generi in Macedoniam missa sunt. Sed reuertenti Philippo Triballi bello obuiant, in quo ita Philippus in fœ more uulneratus est, ut per corpus eius equus interficeretur. Statim uero ut conualuit, Atheniensibus bellum intulit, qui in tanto discrimine positi, Lacedæmonios quondam hostes, tunc socios asciscunt, totiusque Græciæ ciuitates, legationibus fatigant, ut communem hostem, communibus uiribus petant. Itaque aliquantæ urbes Atheniensibus sese coniungere. Quasdam uero ad Philippum belli metus traxit. Prælio commisso, cum Athenienses longo maiore munero militum præstarent, assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur. Quam pugnam longe omnibus anterioribus bellis atrocior fuisse, ipse rer; exitus docuit. Nam hic dies apud uniuersam Græciam acquisitæ dominationis gloriam & uetustissime libertatis statum finiuit. Postea Philippus cruentissimam uictoriam in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidem principes ciuitatum, alios secum percussit, alios in exilium egit, omnibus bonis priauit. Pulsos dudum a ciuib; in patriam restituit. Ex quibus trecentos exules iudices rectoresque præfecit: qui ut antiquum dolorem noua potestate curarent, pressos infeliciter populos, in spem libertatis respirare non sinebant. Præterea magno delectu militum in subsidium regiæ dispositionis ex tota Græcia habito, ducenta milia peditum & quindecim milia equitum absque exercitu Macedonum, & infinita gentium barbararum Persica expeditione in
Asiam

Aliam missurus instruxit. Tres duces, hoc est, Parmenionem, Aminantem, & Attalum, præmittendos in Persas legit. Et dum superscriptæ copiae de Græcia congregantur, Alexandri, qui erat Olympiadæ uxoris suæ frater, & postea a Sabinis in Lucania prostratus est, ut supra memorauimus, quem Epiri regem ob mercedem stupri in eum perpetrati, constituerat, nuptias in copulando ei filiam suam Cleopatram celebrare decreuit. Qui cum pridie quam occideretur, interrogatus fuisset, quis finis homini magis esset optandus, respondisse fertur: Eum esse optimum, qui uiro forti post uirtutum suarum gloriam in pace regnanti sine conflictione corporis, & dedecore animæ, subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere. Quod ipsi mox obtigit. Igitur per uiginti & quinque annos, incendia ciuitatum, excidia bellorum, subiectiones prouinciarum, cedes hominum, opum rapinas, prædas pecorum, mortuorum uenditiones, captiuitatesque uiuorum, unius regis fraus, ferocia & dominatus agitauit. Sufficerent ista ad exemplum miseriarum insinuata memoriæ nostræ gesta per Philippum, etiam si Alexander ei non successisset in regnum.

De grauissimis prælijs inter Samnites & Romanos, illis diebus gestis. Quibus & Romani à Samnitibus uicti, & sub iugum seruitutis missi, iterumq; Romani uictores per Papyrium ducem suum Samnites uicerunt & iugum deposuerunt. Cap. XX.

Romani porro, cum iam bello uiginti milia Samnitum, Fabio magistro equitum pugnam cōserente, cecidissent: circūspectiore cura Samnites, ac magis instructo apparatu, apud Candinæ furculas confederunt. Vbi cum Q. Veturium, & Posthumium cōsules, omnesq; copias Romanorū angustijs locorū, armisq; clausissent, Pontius dux eorū intantum abusus est uictoriæ securitate, ut Herennium patrem cōsulendū putaret, utrum occideret clausos, an parceret subiugatis. Ut uiuos tamen dedecori reseruaret, elegit. Romanos em̄ antea sæpissime uinci & occidi: nunq̄ autem capi, aut ad deditionem cogi potuisse, constabat. Itaq; Samnites uictoria potiti, uniuersum exercitum Romanum turpiter captum, armis, etiam uestimentisq; nudatum, tantum singulis uilioribus operimentis, ob uerecunda corporum tegenda concessis, sub iugum missum, seruitioq; subiectum, longum agere pompæ ordinem, præceperunt. DC. autem equitibus Romanis, in obsidatum receptis, oneratos ignominia cæteris rebus uacuos cōsules remiserunt. Posteriore anno, infringunt Romani firmam cum Samnitibus pactiōem, eosque in bellum cogunt. Quod Papyrio cōsule insistente commissum, magnas strages utriusque populi dedit, cum hinc ira recentis infamiæ, inde gloria proxime uictoriæ pugnantes instimularet. Tandem Romani pertinaciter moriendo uicerunt: nec cædi pariter uel cedere destiterunt, nisi postquam uictis Samnitibus & capto duce eorum, iugum reposuerunt seruitutis. Idem deinde Papyrius Sutricum expulso inde Samnitico præsidio, expugnauit & cepit. Hic autem Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicosissimus ac strenuissimus habebatur,

ut cum

ut cum Alexander Magnus, disponere diceretur ab Oriente discedens, obtinere uiribus Africam, atque inde Italiam transuehi. Romani inter cæteros duces, tunc in Republica sua optimos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri impetum sustinere posset, meditarètur. Quibus diebus quidam Hanno nomine priuatis opibus Reipublice uires superans, inuadēde dominationis hausit cupiditatem: cui rei consilium uile ratus est, ut simulatis unicæ filiae nuptijs, omnes senatores quorū dignitatem obstaturam inceptis suis arbitrabat, inter pocula ueneno necaret. Quæ res per ministros prodita, sine ulatione uirtata est: ne in uiro potenti, plus negotij faceret res cognita, quam cogitata. Hoc consilio elusus Hanno, alio machinamento facinus aggredi parat, seruitia concitat, quibus repente incautam urbem opprimeret. Sed cum ante statutam cædibus diem, proditum se præuentumque intellexisset, castellum quoddam cum uiginti milibus seruorum armatis occupauit. Ibi dum Afros, rege mque Maurorum concitat, captus est: ac primo uirgis cæsus, deinde effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, uelut a singulis membris poena exigeretur, in conspectu populi, necatus est. Corpus uerberibus lacerum cruci suffixum est: filij cognatique omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdem familie unquam aut imitari, aut ulcisci meditaretur. Hæc temporibus Philippi gesta sunt. Quo in tēpore Xenocrates philosophus illustris habetur.

Regnante Dario, quem Alexander occidit, Iaddus princeps & sacerdos Iudæorum depulit fratrem suum Manassen a sacerdotio, quia duxerat uxorem filiam Satrapæ Samariæ. Qua occasione ædificatum est templum in monte Garzarim, ad instar Hierosolymitani.

Cap. XXI.

DArius Arsami filius, annis *V. a reædificatione uero templi anni Alias, sunt CLXXVI. Iaddus princeps sacerdotum erat Iudæorum. VI.
Erat autem huius frater Manasses, cui suam filiā delegauit uxorem Sanabalath missus a Dario ad Samariā satrapa genere Cuthæus, ex quibus & Samaritæ descendunt: Principes quoque sacerdotum cum populo hoc indigne ferebant. Nam extiuisse etiam priorem captiuitatem per hæc coniugia mala putabant: quod multi in his peccassent, dum non uxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manassen disungi ab uxore, aut non introire sacrarium. Manasses autem prohibitus a fratre accedere ad altare: ad socerum Sanabalath peruenit. Itaque Sanabalath non ei solum sacerdotium, sed etiam principatum sacerdotij, & potentiam ac honorem omnium locorum sibi subiectorum dare promisit. Qua de re tēplum ei accepta occasione oportuni temporis ædificauit, ad instar Hierosolymorum super montem Garzirim, qui latior omnibus Samariæ montibus apparebat, quoniam Alexandrum aduersus principem sacerdotum Sanabalath ira commotum nouit, dum non uenalia exercitui, & ea quæ prius Dario conferre solebat, mitteret Alexandro, dum obsideret Tyrum. Sanabalath nanque iam desperato Dario, eligens de suis octo milia, profectus est ad Alexandrum. Cuius adeptus est gratiam: & ab eo impetrauit, ut tēplum ædificaret iam prædi-

prædictum. Hoc autem et rei profuturum uisum est: ut in duas partes potentia Iudæorum esset diuisa, ne gens coniuncta rebellaret. Permanlit autem templum illud, & si quis culpam habuisset apud Hierosolymitas, aut de cibo illicito seu de transgressione legis, ad Sychemitas recedebat: in his constituti Hierosolymitæ degebant.

Quibus diebus Alexander regnū adeptus Macedonum, defuncto patre quanta & qualia intra suam egerit gentē, Parthosq; primum bello superauerit, inde autem Aegyptum Syriamq; subiugando petens Hierosolymam peruenit intactumq; templum reliquit muneribus honoratum, iterumq; duobus prælijs copias Parthorum delens, demum interemit Darium, in alienos crudelissimus, in proximos impius existens.

Cap. XXII.

Alexander uero rex Macedonum, patri Philippo successit in regnum, qui primam experientiam animi & uirtutis suę cōpressis celeriter Græcorū motibus dedit. Quibus author ut ab imperio Macedonū deficerēt, Demosthenes orator auro Persarum corruptus extiterat. Itaq; Atheniensibus bellū deprecantibus remisit: quos insuper etiā multo metu soluit. Thebanos cum diruta ciuitate deleuit, reliquos sub corona uēdidit. Cæteras urbes Achaïę & Thessaliæ uectigales fecit. Illyrios & Thracas translato mox abhinc bello domuit. Inde profecturus ad Persicum bellum, omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu eius fuerunt peditum XXXII. milia, equitum IIII. milia D. naues C. LXXX. ac tam parua cum manu, uniuersum terrarum orbem, utrum mirabilius sit quia uicerit, an quia aggredi ausus fuerit, incertum est. Primo eius cum Dario rege congressu, sexcenta milia Persarum in acie fuere, quæ non minus arte Alexandri superata quam uirtute Macedonum terga uerterunt. Magna igitur cædes Persarum fuit. In exercitu uero Alexandri centum uiginti equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem, quæ nunc Sardis uocitatur, obsessam expugnauit tamque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciatur ei Darij cum magnis copijs aduentus. Qui timens angustias locorum quibus inerat, Taurum montem mira celeritate transcendit: & quingentis stadijs sub una die cursu transmissis Tharsum uenit. Ibi cum sudans in Cidnum præfrigidum amnem descendisset, obriguit: contractuque neruorum proximus fuit morti. Interea Darius cum trecentis milibus peditum, & centum milibus equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hostium etiam Alexandrum: maxime respectu paucitatis suæ: quamuis iam pridem, sexcentis milibus hostium eadem paucitate superatis, non solum non timere pugnam, sed etiam uictoriam sperare didicisset. Itaque cum intra iactum teli uterq; constitisset exercitus, & intentos ad signum belli populos discurrentes principes, uarijs incitamentis acuerent: ingentibus utrimque animis pugna committitur, in qua ambo reges, & Alexander scilicet & Darius, uulnerantur, ac tamdiu certamen anceps fuit, quoadusque fugeret Darius. Exinde cædes Persarum subsecuta est. Ibi tunc peditum octoginta milia, equitum

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

equitum X. milia cæsa, capta XL. milia fuere. Ex Macedonibus uero cecidere, pedites CXXX. equites CL. In castris Persarum multum auri, cæterarumq; opum est repertum, inter captiuos castrorum mater & uxor eademq; soror, & filiae duæ Darij fuere, quarum redemptiōem Darius, cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset, tertio cunctis Persarū uiribus sociorumq; auxilijs contractis bellum instaurat. Sed dum hæc Darius agit. Alexander Parmenionem ad inuadendam Persicam classē, cum copijs mittit: ipse in Syriā proficiscitur: ubi ex multis sibi regibus cum infu-
lis ultro occurrentibus, alios allegit, alios mutauit, alios perdidit. Inde ad Iudæam tendens Hierosolymam ascendit, cui Iaddus princeps sacerdotum cum hyacinthina & aurea stola, habens etiam super caput cidarim, ac laminam auream: cæteri uero sacerdotes cum byssinis stolis, reliqua multitudo cum uestibus albis occurrunt. Sic enim principi sacerdotū consulenti, dominus per somnium ostenderat indignationem posse regis effugere. Alexander autem solus adiit, & nomen dei qd in aurea lamina erat scriptum, adorauit: principemq; sacerdotum primus ueneratus est. Oibus uero Iudeis una uoce Alexandrū salutātib; & circumstantibus regibus Syriæ & reliquis, hoc facientem stupuerunt, corruptamq; regis mentem putauerunt. Parmenius uero solus eum interrogauit dicens: cur eum omnibus adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotum gentis Iudææ. Cui ille: Non hunc, inquit, adorauī, sed deum, cuius principatu sacerdotij functus est. Nam per somniū in huiusmodi eum habitu conspexi, adhuc in Dio ciuitate Macedoniae cōstitutus. Dumq; mecum cogitarem an possem Asiam uincere: incitauit me nequaquam negligere, sed confidenter transire. Nam se perducturū meum dicebat exercitum, & Persarum traditurum potentiam: ideoq; nemi-
nem alium in tali stola uidens, cum hunc animaduertissem habens uisionis et probatiōis nocturnæ memoriā salutauī. Exinde arbitror me diuino iuuamine delectum, Dariumq; uicisse, uirtutemq; soluisse Persarum. Præterea & omnia quæ meo corde sperantur, prouentura confido. Postq; Parmenioni locutus est: principem sacerdotum honorans, accurrentibus reliquis sacerdotibus ad ciuitatem usq; peruenit. Ad templum ascendens sacrificauit deo, secundum sacerdotis ostensionem: ipsi autem principi sacerdotum, & reliquis sacerdotibus munificēter multa donauit. Oblato uero ei uolumine Danielis, in quo scriptum erat quendam Græcorum perditurum Persarū potentiam, arbitratus seipsum esse quem scriptura significabat, conuocans Iudæos iussit petere, quas uellent accipere donationes. Principe ergo petente, ut liceret patrijs uti legibus & septimum annum sine tributis esse mandaret: omnia cōcessit. Inde ad alias urbes profectus, Tyrum urbem antiquissimam & florētissimam fiducia Carthaginensium sibi cognatorum obsistentem oppressit & cepit. Exin Syriam, Rhodum atq; Aegyptū, pertinacis furore peruadit. Inde ad templum Iouis Hammonis pergit: ut mendacio ad tempus composito, ignominiam sibi patris incerti, & infamiam adulteræ
matris

matris aboleret. Nam accersitū ad se phani ipsius antistitem, ex occulto monuit, quid sibi tanq̃ consulenti responderi uelit, sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit, nobiscq; prodidit dñs: ipsis surdis & mutis, uel in potestate esse antistitis, quid uelit fingere; uel in uoluntate consulentis, quid malit audire. Reuertens ab Hammone ad tertium bellum Persicum, Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero spe pacis amissa, quadringenta quatuor pedum, & centum milia equitum, Alexandro ab Aegypto reuertenti, apud Tharsum bello opponit. Nec pugnae mora, omnes caeca rabie in ferrum ruunt. Macedones toties a se uictis hostibus animosi: Persae nisi uincant, mori preoptantes: raro in ullo praelio tantum sanguinis fufum est. Sed Darius cum uinci suos uideret, mori in bello paratus, persuasu suorum fugere compulsus est. Hoc praelio Asiae uires, & regna conciderunt, totusq; oriens, in potestatem Macedonici cessit imperij, atq; ita attrita est in hoc bello Persarum omnis fuditia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit. Patienterq; Persae post imperium tot annorum iugum seruitutis acceperunt. Alexander trigintaquatuor continuis diebus castrorum praedam percensuit, Persepolim caput Persici regni, famosissimam & confertissimam opibus totius orbis inuasit. Dariū uero cum a propinquis suis uinctum compedibus aureis teneri cōperisset, persequi statuit. Itaq; iusso ut subsequeretur exercitus, ipse cum VI. milibus equitū profectus, inuenit in itinere solum relictū multis confossum uulneribus Dariū, extrema uitae per uulnera effluentem. Hunc mortuū, inani misericordia referri in sepulchra maiorum, sepeliriq; praecipit. Cuius nō dicam matrem, uel uxorem, sed etiā paruulas filias crudeli captiuitate retinebat. In tanta malorum multitudine difficillima dictis fides, tribus prelijs, totidemq; annis, quinquies decies centena milia equitum consumpta, & haec quidem ex eo regno, illisq; populis, unde iam ante annos non multo plures, decies nouies centena milia profligata referuntur: quanquam extra has clades, per eosdem tres annos, & Asiae ciuitates plurimae oppressae sint, & Syria tota uastata, Tyrus excisa, Cilicia exinanita, Cappadocia subacta, Aegyptus addicta sit, Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit, plurimaeque subiectae, Tauro prouinciae, atque ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & uictus acceperit, & ne forte tunc quisquam opinetur uel orientem solum Alexandri uiribus subactum, uel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam, tunc etiam bellum Hagidis Spartanorum regis in Graecia, Alexandri regis Epiri in Lucania, Zophyrionis praefecti in Scythia gerebatur. Quorum Hagidis Lacedaemonijs excitata rebellante secum uniuersa Graecia cum Antipatre, fortissimis copijs congressus, inter magnas utrorumque strages & ipse procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium, æmulans ALEXANDRVM Magnum, post numerosa & grauius bella ibidem gesta a Brutijs Lucretijsque superatus est, corpusque eius ad sepulturam uenditum, ut supra memini. Zophy-

riori uero praefectus Ponti, adunato triginta milium exercitu, Scythias bellum inferre ausus, & usque ad internationem caesus, funditus cum omnibus copijs suis abraus est. Occiso nanque Dario, ut praemisimus, Persarum regnum concidit. Alexandrinorum autem nascitur, quod regnum est Aegypti Alexander Macedo annis quinque. Huius enim quinque anni postremi, in ordine numerantur, quibus monarchiam obtinuit orbis. Nam septem eius priores, sub regno Persarum supputantur. A reedificatione uero templi, annus centesimus octogessimus primus erat.

Constructa Alexandria in Aegypto, destructoque Persarum imperio, per quinquennium Alexander monarchiam obtinuit orbis, plurimas deuincens gentes, Indiam petens subiugauit, caeterasque nationes inaccessibiles circa Oceani litora sitas, bello oppressit & cepit. Demum Babyloniam rediens, hausto veneno interiit.

Cap. XXIII.

Igitur Alexander Magnus post Darij mortem, Hircanos et Mardos subegit. Vbi etiam illum adhuc bello intetum, Halestris siue Minothea excitata suscipienda ab eo sobolis gratia, cum CCC. mulieribus procax Amazon inuenit. Post haec Parthorum pugnam aggressus, quos diu obnitentes, deleuit propemodum, antequam uiceret. Inde Francas, Euergetas, Parimas, Parapemenos aggressus, Adarprios, caeterosque populos, qui in radice Caucaasi morabantur, subegit: urbem ibi fecit ALEXANDRIAM, super amnem Danaum constitutam. Sed nec minor eius in suos crudelitas, quam in hostem rabies fuit. Docet hoc Amintas consobrinus occisus, noeruca, fratresque eius necati, Parmenio & Philotas trucidati, Attalus, Eurilochus, Pausanias, multiq; Macedoniae principes extincti. Clitus quoque annis grauis, amicitia uetus, nefarie interfectus. Qui cum in conuiuio fiducia amicitiae regiae aduersus regem sua opera patri PHILIPPO praeponentem, memoriam patris tueretur: ab offenso frustra rege uenabulo transfossus, commune conuiuium cruentauit. Sed Alexander humani sanguinis inexturabilis, siue hostium, siue etiam sociorum, recentem tamen semper sitiebat cruorem. Itaque pertinaci impetu in bella procurrans, Chorasmos & Dachas, indomitam gentem in deditionem accepit. CHALLISTENEM philosophum, sibi que apud Aristotelem discipulum, cum plurimis alijs principibus, cum eum deposito salutandi more, ut deum non adoraret, occidit. Post haec INDIAM petit, ut Oceano, ultimoque oriente finiret imperium, Nisam urbem adiit, Daedalos montes, regnaque Cleophilis reginae expugnauit. Quae cum se dedidisset, concubitu regnum redemit. Peragrata, perdomitaq; Alexander India, cum ad saxum mirae asperitatis & altitudinis, in quo multi populi confugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terrae motu prohibitum. Aemulatione permotus, ut Herculis acta superaret, cum summo labore ac periculo saxo positus, omnes loci eius gentes in deditionem accepit. Cum Poro fortissimo Indorum rege, cruentissimum bellum gessit, in quo Alexander, cum ipso Poro singulariter congressus, occisq; deiectus equo,

equo, concursu satellitum præsentiā mortis euasit, Porus multis uulneribus cōfossus & captus est. Quo ob testimoniū uirtutis regno restituto, duas ibi cōdidit ciuitates Nicēam & Bucifalen, quam de nocte equi sui ita uocari præcepit. Qui uero plenius scire uoluerit, quæ in India Alexāder pertulerit in inuijs locis, cum immanissimis beluis ac serpentibus auream domum etiā Pori regis prædicti, quæ aureis fulciebat columnis, miræ magnitudinis, & cæteris mirabilibus ibi repertis, epistolā Alexandri ad matrē & ad magistrum directā, legendo percurrat. Inde Adrestas, Catthenos, Persidas, & Gandaridas, cæsis eorū exercitibus Macedones expugnauere. Cum ad Chofides uentū esset, ibi contra CC. milia equitum hostium pugnam conseruerunt, & cum iam fessa ætate detriti, animo ægri, uiribus lassī, difficile uicissent: castra ob memoriā plus solito magnifica cōdiderunt. Exin Alexāder ad amnem Agelinen pergit, per hunc in Oceanum deuehitur, ubi Gresfonas, Sibosq̃, quos Hercules cōdidit, oppressit. Hinc Mandros, & Subagras nauigat. Quæ gentes cum armatis LXXX. milibus pedium, et LX. milibus equitum excipiunt, cōmissosq̃ prælio diu anceps, & cruenta pugna, tandem tristē pene uictoriam Macedonibus dedit. Nam fusis hostiū copijs, Alexander exercitum ad urbem duxit, & cum murū prius ascendisset, uacuam ciuitatem ratus, solus introrsus desiliuit. Quem cum undiq̃ infensī hostes circumdedissent, incredibile dictū est, ut eum non multitudo hostium, non uis magna telorū, non tantum laceffentium clamor terruerit, solus tot milia cæciderit ac fugarit. At ubi se obrui a circumfusa multitudine persensit, muri obice posteriora tutatus, contrarios facilius eousq̃ sustinuit, donec ad periculum eius, clamoremq̃ hostium perfractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio sagitta sub mamma traiectus, fixo genu eas tenus pugnauit, donec eum, a quo uulneratus esset, occideret. Inde conscensīs nauibus, cum Oceani littora peragraret, ad urbem quādam, cui Ambirax rex præerat, peruenit, sed in expugnatione ciuitatis, magnam partem exercitus, sagittis hostium ueneno illitis amisit, ac post herbam per somnium sibi ostensam & in potum saucijs datam, cum reliquis subueniretur, urbem expugnaui & cepit. Post quasi circumactam, & de Oceano Indum flumen ingressus, Babyloniam celeriter rediit, ubi cum exterritarū totius orbis prouinciarum legati operiebantur, hoc est, Carthaginensium, totiusq̃ Africæ ciuitatum. Sed & Hispanorum, Gallorū, Siciliæ, Sardiniaq̃ plurimæ. Præterea partis Italiæ tantus timor in summo oriente constituti ducis, populos ultimi occidentis inuaserat, ut inde peregrinam cerneret toto mundo legationem, quo uix crederes peruenisse rumore. Alexander uero apud Babyloniam, cum adhuc sanguinem sitiens, male castigata auuiditate, ministri insidijs uenenum potasset, interiit.

De bellis inter Romanos & Samnites atque Gallos, eo tempore gestis, quo Alexander vastabat orientem, & de multimodis vtrunque confligendo miserijs.

Cap. XXIII.

I ij PER

PER idem tēpus apud Romanos gerebantur hec: Fabio Maximo, Q. Decio Mure cōsulibus, quatuor fortissimi, florētissimiq; Italicū populi, in unum agmen, fœdusq; coierunt. Namq; Hetrusci, Vmbri, Samnites & Galli, uno agmine conspirantes, Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorū animi, & labefactata fiducia est, nec ausi totū sperare de uiribus, dolo diuisere hostes: satius pluribus rati, se bellis implicare quam grauib. Ita cum quibsdā suis ad populandos hostiles agros in Vmbriā, Hetrusciamq; præmissis, Vmbroꝝ, Hetruscoꝝ rumq; exercitum redire ad tuitionem suorū coegissent: cum Samnitibus & Gallis bellū inire properarunt. In quo bello cum Gallorū impetu Romani premerētur, Decius cōsul occisus est, Fabius tamen post magnā Decianæ partis stragem, tandem uicit. Eo prælio XL. milia Samnitum, siue Galloꝝ rum cæsa sunt: Romanorū uero VII. milia, & Decij tantummodo, qui occisus est, extincta referuntur. Fuisse autē absq; Hetruscis et Vmbriis, q̄s isto Romani bello euocauerunt, Gallorum & Samnitum peditum CL. milia, CCCXXX. Equitum uero XL VII. milia. Liuius refert & Carpentarios mille in armis contra aciem stetisse Romanam. Hanc cruentam, tristemq; uictoriam, pestilētia ciuitatis onerauit, & triumphales pompas, obuię mortuorum exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudium suaderetur: cum tota ciuitas, aut ægris suspīraret aut mortuis. Sequitur annus, quo Romani instaurato a Samnitibus bello uicti sunt, atque in castra fugerunt. Postea uero Sānites nouum habitū, animumq; sumētes, hoc est, de argentatis armis ac uestibus, paratoq; aīo nī uincant mori, bello sese offerunt. Aduersum q̄s Papyrius cōsul cum exercitu missus, cum a populariis auguribus uana cōiectantibus congregi prohiberetur: irridēs eos, tam feliciter cōsecit bellum, q̄ constanter arripuit. Nam in hoc prælio XII. milia hostiū cæsa, III. milia capta referūtur. Altero abhinc anno, Fabius Gurges cōsul, male aduersum Samnites pugnavit. Namq; amisso exercitu uictus in urbē refugit. Itaq; cum senatus de summouēdo eum deliberaret, pater eius Fabius Maximus ignominiā filij deprecatus, legatum se filio iturū obtulit: si illi de pellendę ignominiæ & gerendī iterū belli facultas daretur. Qua impetrata, prælioq; cōserto, cum subito pugnantē filium consulē, insistente Pontio Samnitū dūce, et infestis hostiū telis cōclusum uideret, in mediū se agmen pius senex equo uectus ingessit. Quo facto permoti Romani, tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducē Pontium deletō hostili exercitu uictū, oppressumq; ceperūt. Cæsa sunt in eo prælio Samnitū * XXX. milia: capta autē III. milia, cum rege suo. Tādēmq; Samniticū bellum, quod per XL. & IX. annos, multa Romanorū clade trahebatur, capti ducis destitutione finitū est. Anno subsequēte cum Sabinis, Curio cōsule bellum gestum est: ubi q̄t milia hoīm interfecta, q̄t capta sunt, ipse cōsul ostendit. Qui cum in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabini, & multitudinē * populi referre uellet, numerum explicare nō potuit. Hinc Dolabella & Domitio consulibus, Lucani,

* Brus

Alias,
xxxv.Alias,
capti
populi.

* Brutij, Sānites quoq; cum Hetruscis & Senonibus Gallis facta societas. Alias, te, cum rediuium contra Romanos bellū molirētur, Romani ad exorandū Bratij dos Gallos misere legatos. Quos cum Galli interfecissent, Cecilius prætor ob ulciscendā legatorū necē, & comprimendū tumultum hostiū, cum exercitu missus, ab Hetruscis Gallisq; oppressus, perijt. VII. præterea tribuni militū, in ea pugna occisi, multi nobiles trucidati, * X. & VIII. milia etiam Alias, militum Romanorum illo bello prostrata sunt. Itaq; quotiescunque Galli XIII exarserunt, cum totis opibus suis Roma detrita est.

Qualiter Alexāder monarchiam obtinuerit, & inter quos regnum crudeliter adeptum, diuiserit: quæ etiam pars vnicuiq; obuenerit. Cap. XXV.

I Gigitur Alexander tribus prælijs, quinquagies centena milia ex copijs Persarū fudit, ut fugerent. Interfectoque Dario, Asiam obtinuit, Hircanos, ceterasq; gentes subiugauit. Ornem petram capit, Indum etiam fluvium transgreditur. Cum Poro & Axile Indorū regibus fortissimis cōserto prælio dimicat, superiorq; factus, uicit: Indiamq; subiugauit. Postq̄ uero dñs gentium diuersarū nūcupatus est, anno ætatis suæ XXXII. apud Babylonem moritur. Per XII. nanq; annos tementem sub se orbem ferro pressit. Mortuoq; Alexādro, Macedonum duces diuersas sortiti sunt prouincias, mutuisq; bellis se cōsumpserunt. Ita per totum Macedoniæ regnū, hoc est, per uniuersam Asiam & plurimā Europæ partem, uel maxime Libyæ, horrendi subito bellorū globi confluxerunt. Qui cum ea præcipua loca, in quibus exarsere, populati sint: reliqua omnia terroris, rumoris, quasi fumi caligine turbauerunt. Ergo ab Alexandro orbem celeriter ac fortiter acquisitum, dilaniauerunt XIII. annis eius principes, & uelut opimam prædam, a magno leone prostratam, auidi discerpere catuli, secq; ipsos inuicem in rixam irritatos, prædæ æmulatione fregerunt. Quamuis em̄ Alexandrinorū regum, id est, Aegyptiorū, persequi annorū numerū, regumque successiones, hinc iam usq; ad Cæsaris Octauiani monarchiā decreuerim: tamen quas principes Alexādri partes orbis obtinuerūt, ut innotescat, curabo. Itaq; prima Ptholomeo, Aegyptus & Africa, Arabiaq; pars sorte euenit. Confinē huic prouinciæ Syriam, Laomedon Mitilenus, Ciliciam Philotas, Philo Illyrios, accipiūt. Mediæ maiori Acropatus, minori socer Perdiccæ præponitur: Susifaniana gens Scynophrygia maior, Antigono Philippi filio assignatur. Liciam & Pamphiliam Nearchus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiūtur. Leonnatus minorē Phrygiā accepit: Thracia et regiones Pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paflagonia Eumeni data. Summa castrorū Seleucho Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis, satellitibusq; Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore & Indiæ regionibus: præfecti priores, qui sub Alexandro esse ceperunt, permanserunt. Seres inter duos amnes Hydaspem & Indum constitutos, Taxiles habuit: In colonias in Syrijs conditas, Phytagon Agenoris filius mittitur. Parapamēnos sine Caucaſi montis, Oxyarches accepit, Ara-

choffi Chedrosique Sybirti decernuntur. Drancheos & Areos Statanor, Atrianos Amintas fortitur, Sogdianos Scytheus, Itacanor Parthos, Philippus Hircanios, Fratrafernes Armenios, Thlepotemus Persas, Peucestes Babylonios, Archoas Pelassus, Archelaus Mesopotamiā, adepti sunt.

Mortuo Alexandro rege Macedonum, duces eius mutuis se bellis consumpserunt.

Cap. XXVI.

Igitur causa & origo bellorum epistola Alexandri regis fuit, qua iussit omnes exules patriæ, libertatiq; restitui. Potentes em̄ ciuitatum Græciæ timentes, ne exules recepta libertate, ultionē meditarentur: a regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienses contracto XXX. milium exercitu & CC. nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte uenerat, gesserunt. Post hæc bellum inter Antigonom et Perdiccā oritur grauissimum. Multis prouincijs & insulis, ob auxilia uel negata uel præstita dilaceratis: diu deliberatum utrum in Macedoniā bellum trāfferetur, an in Asia gereretur. Nouissime ipse Perdicca Aegyptū cum ingenti exercitu petijt: sicq; Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus, in sua uiscera armatur. Ptholomæus Aegypti uiribus & Cyrenēsisibus copijs instructus, occurre re bello Perdiccæ parat, Perdicca cum Ptholomæo acerbissime cōgressus, amissis copijs, ipse quoq; interfectus est. Olympias uero Alexāndri mater, post plurimas principū cædes, per Cassandrū, qui Macedoniam obtinuerat, interfecta est. Hercules Alexandri filius cum matre Roxa, in custodia positus, cū iam XIII. esset annorū, ab eodē Cassandro oecisus est. Antigonus autē cum filio Demetrio cōgressus contra Ptholomeū & Cassandrū, atq; Lysimachum, qui Seleuci societate fulti erant, prælio uictus est. Ptholomæus iterū cum Demetrio nauali prælio cōflixit: & cum omnē pene classem, atq; exercitū perdidisset, uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari iubet. Quod exemplum omnes secuti, regiū sibi nomē, dignitatemq; sumpserunt. Igitur Ptholomæus & Cassander, cæterique alterius factionis duces, cum decipi se ab Antigono singillatim uiderent, per epistolas se inuicem cōfirmantes, coeundi in unum tēpus, locumq; cōdicunt, & bellum aduersus Antigonom communibus uiribus instruunt. Cassander finitimorū bellis implicitus, Lysimachum clarissimū inter omnes ducem, cum ingenti manu, pro se socijs in auxilium misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descendens, nouus Antigono hostis accessit. Hic siquidē Seleucus plurima per oriētem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babyloniam bello expugnauit, & cepit. Bactriantes nouis motibus assurgentes, perdomuit: transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri ueluti detracto, excussaq; a ceruicibus iugo, præfectos eius occiderat. Adunatis itaq; copijs Ptholomæi, sociorumq; eius pugna cōmittitur. Cuius quanto potentior apparatus, tanto ruina grauior fuit. Nam in ea tunc totius pene Macedonici regni uires coniderunt. In ipso bello Antigonus occisus est. Sed finis belli huius initium al

terius

terius fuit. Nam cum uictoribus de praeda non cōueniret, iterum in duas partiones deducūtur: Seleucus Demetrio, Ptholomeus Lyfimacho iungitur. Cassandro defuncto, filius Philippus succedit: sic quasi ex integro noua Macedonia bella nascūtur. Antigoni filius Demetrius, augmento Græciæ, & totius Macedoniae elatus, in Asiam transire disponit. Ptholomæus autē & Seleucus & Lyfimachus experti priore certamine, quantæ uires essent cōcordiæ, iterum societate pacta, adunatisq; exercitibus bellum in Europā transferunt, aduersus Demetrium. His se comitem & belli sociū, Pyrrhus rex Epiri iungit, sperans Demetriū Macedonia posse depelli. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu eius corrupto, ipsosq; in fugam acto, regnum Macedoniae Pyrrhus inuasit. Lyfimachus autem, qui Hellespontum regebat, post interfectionem generi sui, & necem filij, assiduus parricidijs cruentatus, a militibus proprijs deseritur. Qui ad Seleucum transeuntēs, hortati sunt eum, ut Lyfimacho bellum inferret. Res nanque scēdissimi spectaculi erat, duos reges, quorum Lyfimachus annos natus LXXIIII. Seleucus autem LXXVII. de eripiendis alterutrum regnis concurrere, in acie stare, arma gerere, ultimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum fuisse, quod ad exemplum humanæ miseriæ fuerit reseruatū: quippe cum orbem terrarum, extinctis iam XXXIII. Alexandri ducibus, soli possiderent, angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos non aspicientes, angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lyfimachus, uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugnam quindecim liberis: postremus occisus est. Sic Lyfimachi solutio finis pugnae Macedoniae fuit, sed nec Seleucus quidem tanta uictoria impune lætatus est. Nam neque ipse post septuaginta septem annos quietem naturalis mortis inuenit, sed extortam sibi infelicitè uitam, uelut immatura morte finiuit: quippe inistente Ptholomæo, cuius sororem Lyfimachus in matrimonio habuerat, insidijs circumuentus occisus est. Hæc sunt inter parentes, filios, fratres, ac socios consanguinitatis, societatisque commertia. Iisdem etiam diebus cum Carthaginenses assidua nec unquam satis prospera aduersus Siculos bella gererent, & Syracusas urbem Syculiæ, tunc florentissimam obsidione cinxissent, per Agathoclem Syculiæ regem, miro circumuenti ingenio, usque ad extrema desperationis adducti sunt. Nanque Agathocles, cum apud Syracusas a Carthaginensibus obsideretur, ac se neque bello parem instructu copiarum, neque obsidionis patientem, stipendiorum sufficientia uideret: bene prouiso ac melius dissimulato consilio, in Africam cum exercitu transijt, ibi finis, quid moliatur, aperit: Deinde quid facto opus sit, docet. Ilico unanimiter naues primum, in quibus uenere succendunt, ne qua spes refugiendi, foret: dein cum omnia, quæ direxisset, prosterneret: uillas, castellaque incenderet: HANNONEM quendam cum triginta milibus Pœnorum obuium habuit, quem cum duobus milibus suorum interfecit: Ipse autem duos tantum in eo bello perdidit. Qua pugna &

Afrorum animis incredibiliter fractis, & suorum in immensum auctis, urbes castellaq; expugnat: prædas ingentes agit, hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimarum uastationemq; agrorum, & incendia uillarum, de muris ipsius urbis specularentur. Adiciunt præsentibus malis tristior fama. Nam & apud Siciliam deletus cum imperatore Afrorum exercitus, nuntiatur. Quem reuera incautum ac pene otiosum Andro Agathoclis frater oppresserat. Hoc per totam Africam rumore disperso, non tributariae tantum urbes ab his, uerum etiam socij reges deficiebant. Inter quos rex quoque Cyrenarum Afellas pactus est cum Agathocle communionem belli, dum regnum Africae ardentem affectat: sed postquam in unum exercitus & castra iunxerunt, per Agathoclem bandimentis & insidijs circumuentus occisus est. Carthaginenses contractis undique copijs in bellum exarsere: quibus Agathocles habens secum Afellæ copias, congreditur, eosque magno utriusque exercitus sanguine, & graui prælio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata est Pœnis, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transfugiturus ad eum Halmicar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro, iussu Carthaginensium patibulo suffixus, crudele spectaculum suis prebuit. Deinde cum post mortem Agathoclis Carthaginenses Siciliam instructa classe uastarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito terrestri naualique certamine sæpe superati, nouissime ad Romana bella conuersi sunt.

Qualiter Ptholomæus Alexãdri successor, Hierosolymam do-
lo ceperit, multosq; Iudæorum secum captiuos in Aegyptum
deduxerit. Cap. XXVII.

Post Alexandrum Ptholomæus Lagi filius Alexandriae regnat, ut præmisimus annis XL. Namq; hic etiam Hierosolymam expugnavit, fraudibus & dolis ciuitatem die sabbatorum ingressus sub specie sacrificij, nequaquam Iudæis resistentibus, quoniam nihil hostile existimauerunt: & ideo ociosi & insuspecti segnes erant. Qui cum sine labore ciuitatem adprehendisset, crudeliter eis dominabatur. Testis est orationis meae Ouidius Sabatarcides, qui successorum ALEXANDRI facta conscribens, superstitionem Iudæorum, pro qua libertatem amisissent exprobrauit, cum hæc diceret: Est gens, quæ Iudæa dicitur, ciuitatem munitam & magnam Hierosolymam detinens, quæ contra Ptholomeum regem arma sumere tentauit, & propter superfluam superstitionem, sæuissimum dominum pertulit habere. Sabatarcides quidem hæc de gente Iudeorum conscripsit. PTHOLOMAEVS uero multos captiuos a montanis Iudææ, uel a uicinis locis Hierosolymorum, id est, a Samaria uel Agarizin trahens, ad Aegyptum commigrauit: sed cum cognouisset eos quos ab Hierosolymis abstraxerat, firmos iurisiurandi, & dei cultores existere, cum Alexander ad eos legationem mitteret, sic respondissent,
Dario

Dario uiuente contra eū arma nequaquā sumere. Vnde post Darij expugnationem multos ad castella deputauit, & partes cum Macedonibus Alexandriae ciues statuit fidemque ab ipsis recepit, ut nepotibus suis societatem custodirent: cum & alij non pauci Iudaei sponte ad Aegyptum peruenissent, opulentia locorum, Ptholomæique munificentia inuitati. Quorum nepotes seditiones contra Saramitas, dum suæ gentis patriam oblationem seruare festinarent, excitabant. Nam Hierosolymitæ defendebant, dicentes, suum templum sanctum existere, & immolationes illuc transmitti oportere. Sychimitæ uero, ad Garizin montem destinari iubebant. Princeps uero sacerdotum in Hierosolymis Ionias, Ioaddi filius erat: cuius filius eo mortuo, Simon successor extitit.

De prælijs, quæ Tarentini contra Romanos, una cum Pyrrho Epirotarum rege, qui primus elephantes in Italiam secum duxit, gesserunt, & à Romanis victi atque edomiti, & de portentis diuersimodis, quæ eo tempore contigerunt. Et quod Italia tunc uniuersa sit Romanis subiecta. Cap. XXVIII.

Eodem etiam tempore, Tarentinis Romanam sorte classem pretereuntem, ex spectaculo theatri uidentibus, retracta & profligata est ab eis. Nam in portum afflictam pertaxerunt. Præfecti nauium trucidati sunt: omnes bello utiles cæsi, reliqui pretio uenditi sunt. His namque causis bellum ingens exortum est, inter Romanos atque Tarentinos. Vltima hæc necessitas adegit Romanos, proletarios quoque in arma cogere, hoc est eos, qui in urbe semper sufficiens prolis causa uacabant, militiæ ascribere: quippe cum frustra de prole cura est, nisi rebus præsentibus consulatur. Itaque irruit in uniuersos Tarentinorum fines cum Aemilio consule Romanus exercitus, igni ferroque uastat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam insolenter acceptam crudeliter uindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorum præsidijs fultos, maxime Pyrrhus auxit: qui etiam in se ob magnitudinem uirium consiliorumque summam belli nomenque transduxit. Tarentum uero Lacedæmoniorum opus fuit, Calabriae quondam & Apuliae totiusque Lucanie caput, diuitijs, magnitudine, muris portu, ipsorumque situ mirabile. Igitur Pyrrhus semigræcam ex Lacedæmonijs conditoribus ciuitatem uindicaturus, uenit cum totis uiribus Epiri, Thessaliae, Macedoniae: incognitisque in id tempus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore. Quarum magnitudine ac deformitate et nouo odore simul ac stridore, Leuino consule, in prima pugna consternati Romanorum equi: cum incognitas sibi beluas, amplius quam erant horrendas suspicarentur, fugam stragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Asculo melius dimicatum est, Curius Fabriciusque consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat: & Gaius Numitius quartæ legionis hastatus, unius promuscide abscisa, mori posse beluas ostenderat. Itaque in ipsa pila congesta sunt, & in turres uibratae facies, tot hostium agmina, ardentibus ruinis operuerunt, nec alius cladis finis fuit, quam nox dirimeret, postremusque fugientium, rex ipse a satellitibus

liis humero saucius in armis suis ruit. Lucaniae pugnae ducibus hisdem quibus superius, sed bello & pace, foris & domi omnem in partem Romana uirtus tum se approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis postremae pugnae uictoriam intellecta Romanorum uirtute, facto foedere quis uinceret, in amicitiam recipi uoluit, sed abnegauit senatus. Nec alia magis quam Tarentina uictoria ostendit, populi Romani fortitudinem: senatus sapientiam, dum cum magnitudinem: nec alius pulchrior in urbem, aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil praeter pecora Vulscorum, greges Sabi-
 norum, carpenta Gallorum: fracta Samnitum arma uiderunt. Tum autem si captiuos, Molossi, Thessales, Macedones, Brutius, Apulus, Lucanus: si pompam, aurum, purpura, signa, tabulae, Tarentinaeque deliciae. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, quam illas quas timuerat cum turribus suis beluas: quae non sine sensu captiuitatis, summissis ceruicibus uictores equos sequebantur. Pyrrhus igitur quarto demum anno, quo uenerat, ab Italia uictus refugit: qui apud Argos Achaiae urbem florentissimam Spartani regni auiditate seductus, ictu saxi in praelio occubuit. Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginensium auxilia poscunt per legatos, atque accipiunt. Conseruo praelio, uicerunt Romani. Vbi iam tunc Carthaginenses, quamuis nondum hostes adiudicati, uinci tamen a Romanis se posse senserunt. Quae res occasiones tribuit bellorum atque certaminum, inter Africanos atque Romanos. Quae bella diu protracta, ac nimium saeuissima utrisque experti sunt populi, quamuis demum Romani, cum nimio sudore uictores existerent. Post Tarentinam uero cladem, Picentes uicti Sempronio consule, Sallentini uero Picentibus additi uicti sunt. Postremi Italorum in fidem Volsci opulentissimi Hetruscorum hac necessitate perueniunt, implorantes opem a Romanis, aduersus seruos quondam suos: qui libertatem a dominis data, contra ipsos se erexerant, translataque in se Republica dominabantur. Sed hi quoque ex consultu senatus, duce Fabio Gurgite poenas dederunt debitas. Sic demum subiecta, atque a Romanis domita est Italia. Licet enim dum foris gererentur haec, quae praemissimus, intus diuturnis morbis, ac uarijs cladibus populus affligebatur Romanus: prodigijs etiam eo tempore diuersis terrebantur. Nam & sanguis tunc e terra scaturiens emanauit, & de fontibus cruor fluxit. De coelo uero lac in modum pluuiae cecidit: terra etiam tremuit, cum Romani aduersus Picentes in acie, quantum iactus est teli, constitissent. Quo etiam in tempore, censu Romae agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum ducenta septuaginta milia. Legati Alexandrinorum a Ptholomaeo primum Romanam missi, amicitiam impetrauerunt. Ariminus etiam & Beneuentus ciuitates, a Romanis conditae sunt. Appius Claudius Caecus Romae clarus habetur, qui aquam claudiam induxit in urbem, & uiam Appiam strauit. Serapis ingressus est Alexandriam. Soltratus Enidius forum etiam in Alexandria

dria construxit. Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apamiā, Edissam, Berceam, & Pelam urbes condidit: quare Antiochiam, duodecimo anno regni sui extruxit. Igitur postquam Alexandria condita est, quæ caput est regni Aegyptiorum, Alexander Magnus Macedo, annis quinque regnavit, ex quo monarchiam orbis obtinuit. Anni uero præcedentes septem, quibus regnauerat, antequam Persarum solueret potentiam, non computantur in ordine. Hic uero ubi Persarum regni finem ostendimus, Italiamque Romanorum seruitio subiectam, finem præsentis statui imponere libro. Qui continet in se a reedificatione templi, usque ad interitum Alexandri Magni, annos circiter CLXXXVI.

LIBRI III. FINIS.

F R E C V L P H I E P I

SCOPI LEXOVIENSIS CHRO-

nicorum Tomi prioris, Liber V.

Textus narrationis, qualiter Ptholomæus Philadelphus Eleazarum summum sacerdotem Iudæorum honorauit muneribus & templum. Captiuos etiam Iudæorum ultra centum milia relaxauit. LXX. quoque ex senioribus sapientissimis ad se venire fecit, & diuinas leges interpretari iussit.

Cap. I.

PTHOLOMAEVS QVI ET PHILADELPHVS, annis XXXVIII. A reedificatione uero templi anni erant transacti CCXXVI. Pontifex uero Iudæorum Eleazarus erat, qui pro tali principatus honorem suscepit causa. Defuncto principe sacerdotum Onia, filius eius Simon successor exiit: qui iustus est appellatus propter pietatem quam in DEVM, & fauorem quem erga regem habuisse uidebatur. Quo mortuo & filium infantulum relinquire nomine Oniam, frater eius Eleazarus principatum sacerdotij accepit. Quem Ptholomæus liberaliter muneribus honorauit: quod ex huiusmodi causa contigit: Demetrius Falerius, super bibliothecam constitutus regis, dum studeret omnia per uniuersam terram inuenta uolumina congregare & acquirere, si quid audisset dignum industria uel uoluntate regis, quem erga collectionem codicum munificenter accendit cognouerat: interrogatus a Ptholomæo, quot milia codicum haberet, cum uiginti milia iam respondisset, sed pauco post tempore usque quinquaginta milia posse peruenire, & nuntiatum sibi diceret, multa apud Iudæos legum eorum esse conscripta, studio & bibliotheca regali digna: Nihil, inquit, prohibet tuarum pecuniarum sumptu eas interpretari, ut in bibliotheca tua illorum quoque leges contineantur. Igitur rex optima Demetrii sententia delectatus, scripsit

scripsit ad principem sacerdotum gentis Iudææ, hoc fieri demandans. Aristeus autem amicus regis necessarius, qui propter humilitatem morum ab eo dilectus est: cum sæpius ante nisus esset, petere Piholomæum, quatinus dimitteret captiuos Iudæos, qui sub imperio eius essent: tempus hoc petitionis prosperum arbitratus, ante loquitur primatibus custodum regis corporis, Sosibio, Tarentino, & Andree: quorum sententia confirmatus adiit regem dicens: Minime rex oportet uana nos spe negligenter decipi, sed ueritatem intimare. Nam si legem Iudæorum non tantum transcribere, sed etiam interpretari pro tua gratia studemus: habes qua ratione possit hoc fieri, tot Iudæis in regno tuo seruientibus, quos benignitatem tuæ magnificentiæ decet a presenti iugo seruitutis absolueret, ac deo qui leges eis posuit, pro tui regni tutela mittere. Nam cum multa sæpius indagassem, cognoui factorem eos omnium deum colere: quem nos Zena, id est, louem nominamus, quod omnibus indulget zen, id est, uiuere. Quapropter ad honorem dei, quem maxima religione placant, liberos eos patriæ moribusque suis restitute. Cognosce tamen princeps, me nec affinem eis esse, nec ab eadem genitum natione, ut pro illis hoc suggeram: sed dum omnium hominum factorem deum scire, suauiter uos benefactores amplecti, ad hanc petitionem perueni. Postquam hoc Aristeus locutus est, & rex in eum hilari & ridenti uultu conspexit: Quanta, inquit, arbitraris milia posse dimitti? Tunc Andreas respondit, cum interesset, & dixit: Paulo plus quam C. milia possunt. Non paruam, inquit, a nobis Aristee donationem poscis. Sosibio uero cum presentibus dicente, dignum esse munificencia sua, si deo qui regnum ei donauit, has gratiarum uices offerret: propterea lætus iussit ut militibus merces annonæ prestaretur & pro singulo captiuo apud eos constituto, darentur dragmæ CXX. De quibus etiam præcepta proponere promisit: per quæ munificentiam suam, & Aristei petitionem confirmaret. Præterea uoluntas dei affuit, per quam non tantum illos qui a patre eius uel exercitu eius translati fuissent, uerum etiam illos qui sub regno eius erant, absolutioni donaret: uel si qui postea superuenissent, pro quorum redemptione plus quam CCCC. talenta sunt a rege largita. Ex captiuis uero & seruientibus amplius C. milia remisit in Iudæam. Vigentes uero corpore ac ætate numeris militaribus designauit: multos etiam qui fidem aulae seruare potuissent, in palatio constituit. Ergo Andream primatam custodum sui corporis, & Aristeam dilectissimos, Hierosolymam direxit, per quos primitias uotorum ad templum domini porrexit: id est, pateras aureas XX. angenteas XXX. crateras V. mensam uero mirabiliter fabricatam, gemmis preciosissimis insertam. Deo offerenda hæc misit uasa, insuper talenta C. pro immolationibus, & alijs rebus templo necessarijs: Mandans Eleazaro principi sacerdotum, eligi uiros seniores ex omni tribu sapientia ac moribus ornatos VI. qui legem sibi afferrent dei, etiamque caute ac prudenter interpretando, in Græcam transferrent linguam. Ergo cum regis epistola Eleazaro fuisse porrecta, nimium liberaliter de

beniuola

beneuola uoluntate gauisus est: electis senioribus uiris LXX. legem ferentes, festinanter misit eos ad regem: postulans, ut post transcriptionem legis eam caute cum portitoribus remitteret. Igitur Alexādrīam peruentum est, & ut Ptholomeus præsentiā eorū, quos miserat cum LXX. senioribus, audiuit: statim Andream & Aristeum legatos introducere iussit. Qui uenientes, epistolas quas a principe sacerdotum deportabant, obtulerunt: & ea quæ uerbis eos differere iusserat, edixerunt. Dumque seniores cum donis, quæ regi deportanda princeps sacerdotum eis dederat, aduenissent in præsentiā Ptholomæi cum uoluminibus, in quibus literis aureis cōscriptę leges continebantur: rex eos de codicibus percontatus est. Cum reuelarent & ostenderent tenuitatem membranæ, uel incomprehensibilem eorum compaginē: rex miratus est, quod ita fuissent compacti. Dumque hoc diutius fecisset: Gratias ago, inquit, uobis quidem quod uenistis, maiores uero illi, qui uos destinauit: sed ante omnes deo, cuius hæ leges uenerandæ probantur. Cumque clamassent seniores, & hi, qui in præsenti erant, orantes prospera regi diuinitus euenire: nimium delectatus, prorupit in lachrymas. Nam sæpius natura hoc pro summo gaudio patitur, quod etiam dolentibus solet accidere. Et tunc iussit codices primatibus officiij designari. Viros autem osculatus, æquum dixit esse primum ad eos facere sermonem de his, pro quibus essent uocati. Imo & diē, quo ad eum fuissent deducti, clarum singulis annis per totum uitæ suæ tempus se celebrare promisit. Nam euenit eundem esse præsentiæ illorum, & uictoriæ diem, quo Antigoni nautali prælio uicerat. Epulari etiam secum eos præcepit, hospitique in arce denuntiavit eis omnia deputari. Nicanor autem, super susceptionem peregrinorum constitutus, Dorotheum uocans, qui de his curam habebat: iussit singulis necessaria præparare. Nam ita dispositum a rege fuerat, ut alimenta, quibus singulæ ciuitates utuntur, exhiberentur indulgentia consuetudini peregrinorum ad eos uenientium, & eis omnia pararentur, quatenus cibis solitis, magis delectarentur, ne forsan corrupti extraneis grauarentur. Quod & circa istos effectum est. Dorotheo uero, quem pro syncretitate uitæ super hoc rex constituerat, per quem & præparauerat omnia quæ ad huiusmodi conuiuia conuenirent, hoc implente: in duas partes eos discumbere præcepit. Partem quidem mediam eorum, ad dexteram suam, reliquos autem post eius accubitus: nihil prætermittens, quod ad eorum honorificentiam pertineret. Postquam autem ita discubuerunt, iussit Dorotheo solita ministrare, quibus omnes ludæi ad eum uenientes utebantur. Tunc itaque sacros præcones & immolatores & alios, qui uota faciunt, recusauit: & unum a senioribus nomine Helisæum sacerdotem existentem repetiuit facere orationem. Qui in medio stans, regi bona & subiectis eius optauit, & plausus cum gaudio & clamore omnium surrexerunt, & desidentes ad epulationem & delicias, pariter secum epulari iussit. Præterea autem rex, quantum satis ei uisum est, coepit philosophari, & unumque

quenque eorum naturales percontari sermones, & ad contemplationem quaestionis accendere. Cautè illis ad omnia respondentibus, quæ eis obiecta essent, & explanantibus: gauisus, per duodecim dies hoc conuiuium construxit. Et qui uult singula cognoscere, quæ in conuiuiis præparata sunt, legat uolumina Aristei, quæ propter hæc conscripserat, & agnoscat. Mirante uero eo non tantum rege, sed etiam Menedimo philosopho, destitit. Dicebat autem rex maxima bona sibi præsentia eorum fieri. Nam profuisse ei, quod didicisset ab illis, quemadmodum deberet. Iussit autem singulis dari talenta, ac deputauit illis, qui eos perducere ad diuerforium deberent. Postquam uero tres excefferunt dies, congregans eos Demetrius & transiens pontem, abiit in partes Aquiloni coniunctas, conciliumque fecit in domo prope litrus stante & apta secretis ad cogitationem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia, quæ opus habebant ad legis interpretationem ipsis præsentibus, ut incessanter opus implerent. Cumque illi munificenter & laboriose cautam interpretationem facerent, usque ad horam nonam in hoc sedentes ad curam corporis uertebantur. Ita eos inuitante Dorotheo & opulenter conuersationis salubria præbente, multaue etiam ex his, quæ regi parabantur, mane ad aulam uenientes, Ptholomæum salutabant: & rursus ad eundem locum redibant, & manus in mari lauantes, & seipsos purificantes: ita legis interpretationi uacabant. Itaque transcripta lege, & opera interpretationis ad effectum per septuaginta duos dies transacta, congregans DEMETRIUS Iudæos omnes, ad locum in quo translatae leges fuerant: præsentibus etiam interpretibus legit eas. Cumque multitudo amplexa legem & seniores eius interpretes, DEMETRIUM eo quod magnarum rerum inuentor esse uideretur, laudasset: rogauit etiam ut præsidibus suis daretur legenda. Et petierunt omnes sacerdotes, interpretes, seniores, & præpositi gentis: ut bene interpretata permaneret immobilis. Cumque sententiam laudassent omnes, iusserunt si quid, aut superfluum, aut nimis aliquid scriptum uiderent in lege, hoc respicerent, & manifestum facientes emendarent: hoc castigantes, ut quod semel iudicatum fuerat, bene se habere, semperpiterna memoria permaneret. Gauisus ergo rex, & uidens uoluntatem suam ad utilem rem esse perfectam, & delectatus relictis legibus, & sensum & sapientiam & legis labores obstupescens, ad DEMETRIUM sermones facere coepit: quod tam mira existente legislatione, nemo neque historiographus, nec poeta meminisset eius. Cui DEMETRIUS respondit, neminem ausum fuisse harum legum tangere conscriptionem: quod diuinæ & uenerabiles essent. Significabat uero, qualiter Theopompus uolens in historia aliquid de his conscribere, sit mente turbatus plus triginta diebus: & cum humilitate a deo ueniam supplicabat, dum inde clementiam sibi factam suspicatus esset. Nec non & in somnis uidit, quod ei hoc ideo accidisset, quia diuinas scrutatus esset leges, & pro-

& proferre eas ad homines impuros uellet. Cumque conscribere quieuis-
 set, recepisset sensum. Referebat autem & de Theotecto, tragœdiarum poe-
 ta, dicens: quia cum nifus fuisset in aliquo dramate horum meminisse, quæ
 in diuino uolumine continentur, oculis obscuratis, recognouit causam sue
 cæcitatis, & ita liberatus est a passione, deo ueniam indulgente. Hæc ergo
 rex pure suscipiens, petiuit interpretes frequenter ad se de Iudæa proficisci.
 Hoc enim ad honorem & donationem ab eo profuturum. Nunc uero ius-
 tum esse dimitti eos dicebat. Sponte autem ad eum uenientes, omnia quæ
 æquum esset sapientiâ eorum impetrare, & pro sua maiestate digne largi-
 ri promisit. Et tunc quidem remisit eos rex, donans unicuique optimas sto-
 las, & auri talenta duo, & calicem unius talenti, totumq; conuiuij thorum.
 Principi autem sacerdotum Eleazaro destinauit per eos lectos cum argen-
 teis pedibus decem, & conuenientem eis supellectilem, & calicem talento-
 rum triginta: insuper stolas decem, & purpuram, & coronam decoram,
 & lineas de bysso centum. Præterea & pateras, & trullam, & libatoria, &
 crateras aureas duas, deo uouendas. Petiuit autem eum & per epistolas,
 ut si quis ex his uiris uoluisset reuerti ad se, eum permetteret, eo quod nimi-
 um delectaretur cum eruditis semper habere sermonem, & diuitias suas li-
 benter talibus impartiri. Huiusmodi quidem regiam magnificentiâ ad ho-
 norem & gloriam Iudæorum, a Ptholomæo nomine Philadelpho fieri cõ-
 tigit. Impetrauerunt autem & a regibus Asiæ honorem: quoniam cum eis
 castrametati sunt. Nam Seleucus nomine Nicanor, in ciuitatibus quas per
 Asiam ædificauerat, & in inferiore Syria & ipsa metropoli Antiochia Re-
 publica sua dignos eos effecit, & æquum eis honorem, cum habitatoribus
 Macedonibus & Græcis deputauit.

De diuersis inter Romanos & Carthagenenses terra, marique præ-
 lijs, & innumera multitudine ex utrisque partibus hominum in-
 terfecta, quæ continua miserorum bella per annos viginti quin-
 que durauerunt.

Cap. II.

CVM hæc, quæ præmisimus, sub Ptholomæo in Iudæa atque
 Aegypto ita se haberent: Romani Appium Claudium consu-
 lem, Mamertinis auxilia deposcentibus, contra Ieronem Syracu-
 sanum regem potentissimum, & Pœnorum copias, quas ipse rex
 conduxerat, miserunt. Qui tamen celeriter Syracusanos, Pœnosque su-
 perauit, ut ipse quoque rex, rerum magnitudine perterritus, ante se uictum,
 quam congressum fuisse, prodiderit. Qui eum uiribus infractis pacem ro-
 garet, multatus argenti talentis ducentis accepit. Consules uero Hanniba-
 lem Pœnorum imperatorem, dum in Agrigento Siciliæ ciuitate, obsidione
 tinxissent, ad summam egestatem eum perductum, inopia consumpsisset:
 nisi Hanno nouus imperator Carthagenensium, cum equitibus mille quin-
 gentis, & triginta milibus peditum, & triginta elephantis, ex improviso in-

K ij ter

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS

tercessisset, expugnationemque ciuitatis paulisper distulisset. Sed continuo ciuitas capta est, Poeni maximo bello uicti & profligati, undecim elephantum in potestatem redacti, Agrigentini sub corona omnes uenditi sunt. Hannibal senior cum paucis effugit. Qui cum iterum oram Italiae maritimam instructa classe septuaginta nauium uastaret, Romani & ipsi classem fabricari atque instrui praeceperunt, quod Diulus consul eeleriter impleuit. Nam intra quadraginta dies, quam arbores caesae erant, centum triginta nauium classis deducta, in ancoris stetit. Asina Cornelius consul, fraude Punica, dum ad Lipparam insulam perueniret, ab Hannibale captus in uinculis necatus est. Quem mox Diulus alter consul, ut occisum audiuit, commisso nauali praelio uindicauit. Nam Hannibal cum perditionem sui exercitus cerneret, amissa naui qua uehebatur, scapha subductus aufugit. Hanno uero, qui in loco eius subrogatus fuerat, a Scipione consule dehinc interfectus est. Hinc enim Calatinus consul Romanorum, dum Camarinae Siciliae urbem peteret, temere in angustias deduxit exercitum, quas Poenorum copiae iam dudum praestruxerant. Qui cum resistere uel euadere non posset, Calpurnij Flammiae uirtute liberatus est. Siciliae namque urbes Romanis subiectae sunt. Consules uero dum in Aphricam bellum transferre niterentur, cum trecentis triginta nauibus Siciliam petierunt. Quibus Hamilcar Poenorum imperator & Hanno classi praefectus occurrit. Conserto nauali praelio, Carthaginenses in fugam uersi, sexaginta & quatuor naues perdiderunt. Victores consules, in Aphricam transuecti sunt, primamque omnium Clupeam urbem in deditionem receperunt. Inde CARTHAGINEM petentes, trecenta aut eo amplius castella populati sunt, infesta Carthagini signa circumtulerunt. Manlius consul Aphrica cum uictorici classe decedens, septem & uiginti milia captiuorum, cum ingentibus spolijs Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginense sortitus, iter cum exercitu faciens, haud procul a flumine BAGRADA, castra constituit. Vbi cum plurimos militum, ac quandoque necessitate ad flumen descendentes, serpens mirae magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est. Sed nil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omnium telorum ictu irritum, quae per horrendam squamarum cratem, quasi per obliquam scutorum testudinem, labebantur: mirumque in modum ne corpus laederetur, ipso corpore pellebantur, cum insuper magnam multitudinem morfu communi, impetu proteri, halitu etiam pestifero exanimari uideret, balistas a se ferri imperat, per quas murale saxum, spinae eius incussum, compagem totius corporis soluit. Bestia ergo, quae tam diu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad unius saxi ictum debilis cessit, & mox circumuenta telis, facile oppressa est. Corium autem eius ROMAM deuectum, quod fuisse centum uiginti pedum ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersum tres imperatores, id est, HASDRUBALES duos

duos, & accitum ex Sicilia Hamilcarem, atrocissimum bellum gessit: in quo cæsa sunt Carthaginiensium decem & septem milia, capta autem quinque milia, octo & decem elephanti adducti: oppida octogintaduo in dedicationem cessere Romanis. Carthaginienses fracti bellis, & cladibus exinaniti, pacem a Regulo poposcerunt. Sed cum intollerabiles & duras conditiones pacis audissent, tutius rati sese armatos mori, quam miseros uiuere, precio non solum Hispanorum uel Gallorum auxilia, quæ iam dudum plurima habebant, sed etiam Græcorum comparanda duxerunt. Itaque Xantippum Lacedæmoniorum regem cum auxilijs accitum, ducem bello prefecerunt. Xantippus inspectis Pœnorum copijs atque in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conseruit. Ingens ibi ruina Romanorum uirium fuit. Nam triginta milia militum Romanorum in illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus ille dux uir nobilis, cum quingentis uiris captus est, & in catenas coniectus. Decimo demum anno Punici belli nobilis triumphum Carthaginiensibus præbuit. Xantippus tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens: illico ex Africa migravit in Græciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius nobilior consules, audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani, transire in Africam cum classe trecentarum nauium iussi, Clupeam petunt. Eo confestim Carthaginienses cum pari classe uenerunt. Nec differri potuit nauale certamen. Centum & quatuor naues Carthaginiensium dimerse, triginta cum pugnatoribus capte: præterea triginta et quinque milia militum ex ipsis cæsa sunt. Romanorum autem nouem nauibus depressis, mille centum periere milites: consules apud Clupeam castra posuerunt. Duo Hannones imperatores Pœnorum, eo rursus cum magno exercitu cōuenerunt, prælioque commisso nouem milia militum perdiderunt. Sed ut tunc apud Romanos, nunquam diuturna felicitas erat: nam qualescunque successus, magnis continuo malorum molibus obruebantur. Cum Romana classis ad Italiam prædis onusta remearet, infando naufragio euersa est. Nam de trecentis nauibus ducentæ uiginti perierunt, octoginta uix abiectis oneribus liberatæ sunt. Hinc Hasdrubal nouus Carthaginiensium imperator, cum elephantis centum triginta, & equitum, peditumque amplius triginta milibus, Lilibeum uenit ex Aphrica, & continuo cum Metello consule apud Panhormum pugnam conseruit. Sed Metellus uim magnam beluarum timens, prius eas magno usus consilio, uel in fugam uel in mortem eiecit, & sic facile quamuis magnam uim hostium superauit. Viginti milia Carthaginiensium in eo prælio cæsa sunt. Elephanti quoque sex & uiginti interfecti, centum & quatuor capti, & per Italiam ducti: maximum Italicis gentibus spectaculum præbuerunt. Hasdrubal cum paucis Lilibeum profugit: atque absens a Pœnis capite damnatus est. Post hæc fessi tot malis Carthaginienses, petendam esse pacem a Romanis decreuerunt. Ad quam rem Attilium Regulum ducem Romanorum, quem iam per quinque annos

nos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum putauerunt, quem non impetrata pace, ab Italia reuerſum, reſectis palpebris illigatum in machina, iugulando necauerunt. Interea Lutatius cum claſſe trecentarum nauium in Siciliam tranſuectus, dum apud Drepanum ciuitatem, pugnam conſeruiffet: tranſfixo ſcæmore acerrime, cum iam obrueretur, ereptus eſt. Porro autem Pœni cum CCCC. nauibus, magniſq; copijs, ad Siciliam duce Hannone concurrunt: nec tamen Lutatius ſegniſ, imo cõſilia Pœnorum mira celeritate præuenit. Poſtq̃ proximè ſibi utrorumq; claſſes apud Aegades inſulas; per totam noctem interiectis propemodum ancoris conſtiterunt: Orta luce, prior Lutatius ſignum bello dedit. Crudeſcente pugna uictus Hanno, nauem auertit, & dux fugæ primus fuit: aliquanta cum eo pars exercitus ſui Aphricam petijt, alij confugere Lilibeum. LXIII. Punicæ naues capte ſunt, CXXV. demerſæ, XXXII. milia hominum capta, cæſa XLIII. milia fuere. Romanorum autem XII. naues demerſæ ſunt. Lutatius deinde ad Ericinam ciuitatem, quam Pœni tenebāt, uenit: ibiq; * multos Carthaginenſium conſerta pugna interfecit. Tunc Carthaginenſes præcipiti feſtinatione ad Lutatium cõſulem, ac deinde Romam mittunt, orant pacem. Quam conditionibus ante propoſitis, ilico conſequuntur. Conditiones autem erant, ut Sicilia, Sardiniaque decederent, proque impenſis bellicis puri argenti tria milia talentorum Euboicorum, æquis penſionibus per annos uiginti penderent. Huius pacis conditio habita eſt, poſt annum tertium & uiceſimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum.

Alias,
II. M.

Quo tempore ignis & inundatio aquarum inſolita pene urbem deleuerunt.

Cap. III.

QUO etiam tempore diuerſæ ignium, aquarumque clades pene coſumpſerunt urbem. Nam Tyberis inſolitis auctus imbris & ultra opinionem, uel diuturnitate uel magnitudine redundans: omnia Romæ ædificia in plano poſita deleuit. Ignis etiam incertum unde ſurrexerit: plurimas ciuitatis partes peruagatus, hominum domorumque miſerabilem ſtragem fecit. Dehinc cum omnia in circuitu fori depopularetur, ædem Veſtæ corripuit: ignem illum, qui æternus putabatur, temporarius ignis oppreſſit. Quibus diebus argenteus numus primum in urbe eſt figuratus. Antiochus uero, qui & Soter, poſt Seleucum in Syria & Aſia regnabat: quoniam Seleucus Demetrio capto, in Sicilia deſtructo regno Aſiæ, ex utroque regno, id eſt, Aſiæ & Syria, unum fecerat imperium.

Regnante Ptholomeo Evergete, Ieſus librum Sapientiæ cõpoſuit, Iosephus autem Iudæ regis gratiam intantum promeruit, ut dux nō ſolum Iudææ & Samariæ, ſed etiam Syriæ & Phœnicis conſtitueretur. Cap. III.

PTHOLOMAEVS Evergetes annis uiginti ſex. A reædificatione uero templi, anni erant tranſacti ducenti ſexaginta quatuor, ſub quo Ieſus filius Sirach Sapientiæ librū cõpoſuit. Principatū uero ſacerdotij, deſuncto Eleazaro patruus eius Manaffes ſuſcepit.

Cuius

Cuius post uitæ finem, Onias successit: filius existens Simonis, cognomine iusti. Qui Simon, frater Eleazari, sicut prædiximus, erat. Qui Onias paruulus mente, & pecunijs avarus existens, pro populo regibus uectigal, qd patres eius ex proprijs dabant expensis, id est, uiginti talenta pecuniarum non reddens: ad iram regem Ptholomæum commouit. Qui per legatum Oniam culpans non reddentem tributa: interminabatur ad iugera terram Iudæorum metiri, & milites illuc ad habitandum, mittere uelle, si non ilico eius consueta redderentur tributa. Quæ res Iudæis maximum incussit pauiorem, quamuis Oniam auaritiæ deditum, minime flecteret. Sed dum hæc eius sororis filius Iosephus cognouisset, ultro se legatum ad Ptholomæum populi necessitate obtulit, uir sagacissimus, & inter suos nobiles. Qui apud Ptholomæum tantam promeruit ob plurima familiaritatem obsequia, ut non solum populum suum ab imminente liberaret periculo, sed etiam dux Iudææ atque humilis Syriæ, seu finitimarum regionum constitueretur: Is nanque uiginti & duobus annis, Syriæ tributa & Phœnicis atque Samariæ dispensauit. Qui populum Iudæorum a paupertate & debilitate ad clarissimas rerum causas usque perduxit. Defuncto autem Iosepho, populum contigit Iudæorum seditione pati, propter filios eius. Nam maiores natu, liuore excitati, inuidiæ aduersus Hircanum, ultimum Iosephi filiorum propter sagacitatem atq; animi agilitatem, seu gratiam quam apud Ptholomæum regem adeptus fuerat: bellum gerentibus dissensit ab inuicem multitudo. Plures quidem maioribus auxilium ferebant cum principe sacerdotum Simone, qui cognatus eorum & affinis erat. Hic enim Simon principatum sacerdotij defuncto eius patre Onia suscepit. Igitur **HIRCANVS** descendens ab Hierosolyma trans Iordanem, ubi turrim ædificauit fortissimam ex lapide albo construens eam, & totam usque ad terram sculpsit, animalibus diuersis, & reliquis mirabilibus ædificijs locum muniiuit, quem Tyrum nuncupauit.

Eodem tempore Parthi à iugo Macedonũ recedunt, Romani per anni unius spacium pacifice sine bello degerunt: quod eis non contigerat per annorum spacium quadringentorum quinquaginta, id est, à tempore Numæ regis. Hinc sequitur ingentia & grauiâ bella, quæ inter Romanos & Gallos atq; Histros, Illyriosq; gesta sunt. Cap. V.

PARTHI uero eo tempore ab imperio Macedonum recesserunt, quibus regnauit primus **ARSACES**, unde & Arsacides dicti. Macedoniæ uero **DEMETRIVS**, post Antigonum regnauit. Apud Romanos uero, post primum Punicum bellum, Romani per anni spacium, sine bellicis conflictationibus quieuerunt: porteq; Iani clausæ sunt: post annos scilicet quadringentos quinquaginta, id est, a Numæ successore Romuli, sub quo pacifice degerant, usq; ad prædictum tempus. Hinc sequenti anno Romanorum legati, ab Illyricis interfecti sunt, post cum ipsis atrocissimum bellum gestum est: in quo multis oppidis populisq; deletis, reliqui se Fuluius & Posthumio cōsulibus dederunt. Hinc

Alias,
septin-
genti.

Senatus magna fortitudine consternatus, defectione Cisalpinæ Gallie cum etiam ex ulteriori Gallia, ingens aduentare exercitus nuntiaretur, maxime Gestatorum, quod nomen non gentis, sed mercennariorum Gallorum est. Itaque permoti consules totius Italiae ad presidium imperij contraxere vires. Quo facto, in utriusque consulis exercitu octingenta milia armatorum fuisse referuntur, sicut Fabius historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit, ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadraginta octo milia ducenti: equitum vero uiginti sex milia sexcenti, & cætera multitudo sociorum fuit. Commisso prælio apud Arretium, Atilius consul occisus est: octingenti octoginta milia Romanorum. Nec saltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæsa sui parte, fugerunt. Nam tria milia eorum tunc interfecta historici tradunt. Quod ideo ignominiosius turpiusque est, tam paucis amissis, tanta agmina diffugisse: quia se in alijs uictorijs, non uiribus animorum præualuisse, sed bellorum experientia prouentibus prodiderunt. Quis enim crediderit in exercitu Romanorum numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? Post hæc secundum cum Galis prælium gestum est: in quo plane quadraginta milia Gallorum trucidata sunt. Sequenti anno Manlius Torquatus, & Fuluius Flaccus consules: primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis, quorum interfecta sunt uiginti tria milia, quinque milia capta sunt. Eo deinde anno qui huic proximus fuit: dira miseram urbem terruere prodigia. Misera utique quæ hinc fremitu hostium, inde nequitia dæmonum terrebat. Namque in Piceno, flumen sanguine effluxit, & apud Tuscos coelum ardere uisum est, & Arimini nocte multam lucem claram effulxisse, ac tres lunas distantibus coeli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magno terræmotu Caria & Rodus insulæ adeo concussæ sunt, ut labentibus uulgo tectis, ingens quoque ille colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul contemptis auspicijs, quibus pugnare prohibebatur, aduersum Gallos confligit & uicit. In quo bello nouem milia Gallorum cæsa, septem & decem milia capta sunt. Post hæc Claudius consul Gestatorum triginta milia deleuit, ubi etiam ipse ludomarum regem in primâ aciem progressus occidit: & inter multa Insubrium, quæ ad dedicationem coegerat oppida, Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Histri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Minutiusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. Quibus diebus Q. ENNIVS poeta claruit: qui Romam translatus habitauit in monte Auentino, parco admodum sumptu, & unius ancillæ ministerio contentus, Zeno stoicus moritur, Antigonus uero successor Demetrii Macedonum rex, Atheniensibus libertatem reddidit.

Ptholomæo Philopatre regnante, Iudæorum sexaginta milia ab Antiocho sunt interfecta, & ea ab eo passi sunt, quæ in tertio continentur Macchabæorum libro.

Cap. VI.

Ptho

Ptholomæus Philopater, annis septem & decem. A reedificatione uero templi, anni ducenti nonaginta erant. Sub hoc item principe uicti Iudæi, & sexaginta milia eorum cæsa. Ab Antiogo rege Syriæ, & ea, quæ in tertio Macchabæorum libro scripta sunt, euenisse reseruntur. Igitur Iudæos eo in tempore, ab Antiöcho Magno Asiam regente, multa contigit tolerasse mala: dum terra eorum diuersis calamitatibus subiaceret, cum illis, qui humilem Syriam habitare uidebantur. Nam cum Antiochus pugnasset contra Eupatorē Ptholomæum, & eius filium Ptholomæum cognomine Epiphanem, laborare contigit Iudæos Antiocho uincente eadem pati, ut pares existerent: naui turbatæ & tempestatibus fluctuanti: dum inter felicitatem & calamitatem Antiochi fuissent communiter constituti. Cumque uicisset Ptholomæum Antiochus, Iudæam capiens crudeliter eam afflixit. Pontifex uero Iudæorum Onias erat, existens filius Simonis, ad quem rex Spartanorum, (id est, Lacedæmoniorum,) Arius nomine legationem direxit, & epistolas, in quibus cōtinebatur, Iudæos & Lacedæmones ex uno extitisse genere, & familiaritatem cum Abraham socialiter habuisse: iustum ergo esse, ut fratres existerent, & per legatos quæ necessaria adiudicarent, peterent; eorumque propria reputarent communia. Rex uero Macedonum Philippus erat.

Quibus diebus infestissimus Romanorum hostis Hannibal, cum copioso exercitu de Hispania profectus, in Italiam venit. In qua decē & tres annos continuo perseverans, quā grauiā & quanta cum Romanis gesserit bella, Romanosque attriuerit, usque ad ultimam pene desperationem: Et qualiter ab Italia reuocatus in Africam, & in ea victus sit à Scipione, cum ante victor frequentissime extitisset. Et dum à domestico Romani premeretur hoste, quem in patria ferre nequibant, cum quibus externis populis suscepit bella.

Cap. VII.

IGITUR Romani infestissimum atque intolerabilem hostem Hannibalem eo tempore perpessi sunt. Quod eo modo contigit, Carthaginienses nanque grauius ferebant, quod dudum domini gentium, insulas atque tributa darent, quæ prius accipere solebant. Vrebat nobilem populum ablatum mare, insulæ raptæ. Hinc ultionem puer Hannibal ad aram iurauerat patris sui Hamilcaris. Igitur in causam belli Saguntus Hispaniæ nobilis, & opulenta ciuitas amica Romani populi electa est. Quam Hannibal causas nouorum motuum quærens, primum bello petit, deinde obsidione cinxit: fame excruciauit, octauo demum mense deleuit. Legatos etiam quos Romani propter sociam ciuitatem direxerant: a suo iniuriosissime conspectu absterruit. Inde PIRINEVM montem transgressus, inter ferocissimas Gallorum gentes, ferro uiam aperuit, & nono demum die a PIRINEO ad Alpes peruenit. Vbi dum montanos Gallos repellere cum ab ascensu obnitentes bello superat, atque inuias rupes igni, ferroque rescindit, ibi triduo commoratus, quinto demum die, cum maximo labore ad plana peruenit. Fuisse tunc exercitum

eius

eius in centum milibus peditum, & uiginti milibus equitum, definiunt. Scipio consul Hannibali primus occurrit, commissoque prælio apud Ticinum, ipse Scipio grauiter uulneratus, per Scipionem filium admodum pretextatum (qui post Africanus cognominatus est,) ab ipsa morte Pœnorum dux liberatus euasit. Cæsus est ibi oīs pene Romanus exercitus. Pugnatum deinde eodem consule, ad flumen Trebiam, iterumq; Romani patri clade superati sunt. Sempronius cōsul cognito college casu, a Sicilia cum exercitu rediit. Qui similiter apud eundem fluuiū congressus, amisso exercitu pene solus euasit. In eo tamen bello etiam Hannibal sauciatus est. Qui postea cum in Hetruriam primo uere transiret, in summo Appennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter cum exercitu niuibus conclusus & onustus obriguit. Vbi magnus hominum numerus, iumenta complurima, elephanti autem pene omnes frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio, frater consulis Scipionis, in Hispania plurima bella gessit. Magonem quoq; Pœnorū ducem bello uicit & cepit. Diris tunc etiam Romani prodigijs territi sunt. Nam & solis orbis minui uisus est, & apud Arpos parmæ in cœlo uisæ, sol quoq; pugnasse cum luna apud Capemenas, interdū duas lunas ortas, in Sardinia sanguine duo scuta sudasse apud Falices cœlum scindi uelut magno hiatu uisum, apud Antium metentibus cruentas spicas in corbē decidisse. Igitur Hannibal sciens Flaminium consulem solum in castris esse, quo celerius imparatum obrueret, primo uere progressus, arripuit propiorem, sed palustrem uiam, & tum forte Sarnus late redundans, pendulos & dissolutos cāpos reliquerat. De quibus dictum est; & quæ rigat equora Sarnus. In q̄s cum exercitu progressus Hannibal, nebulis maxime quæ de palude exhalabant, prospectum auferētibz magnam partem sociorū iumentorumq; perdidit. Ipse autem uni elephanti qui solus superfuerat supersedens, uix difficultatem itineris euasit. Sed oculum (quo iamdudum eger erat) uiolentia frigoris, uigiliarū, ac laboris, amisit. Vbi uero proximus castris Flaminij consulis fuit, uastatione circumiacentium locorū Flaminium in bellum excitauit. Hæc pugna ad Transimenum lacum facta est, ubi exercitus Romanus infelicissime arte circumuentus Hannibalis, funditus trucidatus est. Ipse quoq; consul occisus est, uiginti quinq; milia Romanorū in eo prælio cæsa, sex milia capta referuntur. De exercitu Hannibalis duo milia ceciderunt. Famosum hoc apud Transimenum lacum certamen fuit, tanta clade Romana maxime cum ita intentus Alias, pugnantium* extiterit, ut grauissimum terræ motum, qui tunc forte tam uepugan hemens factus est, ut urbes diruissē, montes transfuissē, discidissē rupes, tiū ani & flumina retrorsum coegissē referatur, pugnantes omnino non sensemus. Hinc consules Lucius Aemilius, Terentius Varro contra Hannibalem missi sunt. Sed impatientia VARRONIS consulis infelicissime apud Cannas Apulie uicum, omnes pene Romane spei uires perierunt. Nam in ea pugna quadraginta quatuor milia Romanorū interfecta sunt.

Quamq̄

Quamquam de exercitu Hannibalis magna pars cæsa est, nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extremam internitionem adducti sunt. Perijt enim in eo bello consul Aemilius Paulus, consulares aut prætorij uiri uiginti interfecti sunt: senatores uel capti uel occisi sunt triginta: nobiles uiri trecenti: pedestrium militum quadraginta milia: equitum tria milia quingenti. Varro consul cum quinquaginta equitibus Venusium fugit. Nec dubium est ultimum illum diem Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post uictoriam, ad peruadendam urbem contendisset. Hannibal in testimonium uictoriæ suæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit: quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum, senatorumque detraxerat. Vique adeo autem ultima desperatio Reipublicæ apud residos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia, sedibusque quærendis, consilium ineundum putarent. Quod authore Cecilio Metello confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio, tribunus tunc militum, idem qui post Africanus, districto gladio eum deterruisset: ac potius pro patriæ defensione in sua uerba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ quasi ab inferis respirare ausi, dictatorem decimum I V N I V M creant. Qui delecto habitu ab annis decem & septem, immaturæ inordinatæque militiæ, quatuor legiones undecunque contraxit. Tunc etiam seruos spectati roboris, ac uoluntatis * uel si ita opus fuit, publico precio emptos, sub titulo libertatis, sacramento militiæ adexit, & arma quæ deerant, tem- Alias,
addi-
tur ob
latos. plis detraxerunt, egenti ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester ordo, ita plebs trepida, oblita studiorum in commune consuluit. I V N I V S itaque dictator antiquum quoque Romanæ miseriæ factum recens, per supplementa exercitus edicto, uelut asylo patefacto, homines quicumque sceleribus, ac debitis obnoxij essent, impunitate promissa, militiæ mancipauit. Quorum numerum ad sex milia uirorum fuit. Campania uero, uel potius omnis Italia, ad Hannibalem desperata penitus Romani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumus prætor aduersus Gallos pugnare missus, cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho, Q. Fabio Maximo consulibus, Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus, Hannibalis exercitum prælio fudit primusque post tantas Reipublice ruinas, spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones autem in Hispania Hasdrubalem Poenorum imperatorem ad Italiã exercitum comparantem, grauissimo bello oppresserunt. Nam XXXV. milia militum de exercitu eius, uel cede, uel captione minuerunt. Celtiberos milites quam prima externâ manum Romani in castris habere coeperunt, precio sollicitatos ab hostium societate in sua castra duxerunt. Sēpronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quidam in insidias inductus occisus est. Centenarius Penula centurio decerni sibi ultro bellū aduersum Hannibalem petiit, a quo cum VIII. milibus militum, quos in aciem adduxerat cæsus est. Post hūc Gneus Fuluius prætor ab Hānibale uictus, amisso exercitu uix euasit.

Eo tempore cum unum domesticum, ut diximus, bellum ferre nullo modo posset, tria insuper trāsmarina bella fuisse suscepta, unum in Macedonia contra Philippum potentissimum Macedoniae regem: alterum in Hispania contra Hasdrubalem Hannibalis fratrem: tertium in Sardinia cōtra Sardos, & alterum Hasdrubalem Carthaginensium ducē: extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur, et tamen fortis in alterutrum desperatione in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnando uicerunt. Decimo anno postq̃ Hannibal in Italiā uenerat, Gneo Fuluius Publius cōsule, Hannibal de Campania mouit exercitum, et cum ingēti clade oīm, per Sedecinum Sueffanumq; agrum uia Latina profectus ad Anianum fluuium tribus miliaribus ab urbe consedit, incredibili totius ciuitatis metu. Cum senatus populusq; curis trepidus, matronae quoq; amentes pauore, per propugnacula currerent, & conuehere in muros saxa, primēq; pro muris pugnare gestirent. Ipse autem Hannibal cum expeditis equitibus usq; ad portam Collatinā infestus accessit. Deinde omnes copias in aciem direxit. Sed & consules Fuluius cum proconsule non detrectauerunt pugnam. At ubi expolite utrimq; acies constiterunt in conspectu Romę premium uictoris futuræ: tantus subito se imber e nubibus grandine mixtus effudit, ut turbata agmina, uix armis retentis, in sua se castra colligerent. Deinde cum serenitate reddita, in campum copiae atq; aciem redissent, rursum uiolentia fusa tempestas, maiore metu mortalium audaciam coercuit, territosq; exercitus refugere in tētoria coegit. Tunc conuersus in regionem Hannibal dixisse fertur: Potiundæ sibi Romæ, modo uoluntatem non dari, modo potestatem. At uero in Hispania ambo Scipiones, a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Q. Fului proconsule. Principes Campanorum, ueneno mortē sibi conciuerunt: senatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano, Fuluius Sulpicius necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus, cum omnibus incusso pauore cunctantibus Scipio se admodum adolescens ultra obtulisset, & pecunię penuria esset ærarij, Claudio Marcello & Valerio Leuino authoribus qui tunc consules erant, aurum, argentumq; signatum ad quæstores palam omnes senatores in publicum contulerunt: ita ut nihil præter anulos singulos, bullasq; sibi ac filijs, et deinde per filias uxoresq; suas singulas tantum auri untias & argenti non amplius q̃ singulas libras relinquerent. Scipio Aphricanus annis natus XXI. imperium in Hispaniam proconsulare sortitus, ultionem præcipue patris & patruī animo intendens, Pyrrhineū transgressus, primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima præsidiaq; ualida, copiae auri argentiq; magnæ Pœnorū habebantur. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Macedonia rediens, Agrigentum urbem Siciliæ expugnauit, ibiq; Hannonem Aphrorum ducem cepit: XL. ciuitates in deditionem accepit, XX. & VI. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem: XI. prætes

præterea tribunos, & XIII. milia militū interfecit. Marcellus consul cum Hānibale triduo cōtinuo dimicauit. Prima die pari pugna discessum est, sequenti uictus cōsul, tertio uictor, VIII. milia hostiū interfecit: ipsum Hannibalem cum reliquis, fugere in castra cōpulit. Fabius Maximus cōsul Tarētum, quæ a Romanis descuerat, iter expugnauit & cepit, ibiq; ingentes copias Hānibalis cum ipso duce eius Carthalone deleuit, XXX. milia hoīm captiuorū uēdidit, & precia in fiscū retulit. Sequēti anno in Italia Claudius Marcellus cōsul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnorū ducem Hasdrubalē uicit, et castris exiit. Præterea LXXX. ciuitates, aut deditione aut bello in potestātē redegit: Aphris sub corona uenditis, sine precio dimisit Hispanos. Hānibal utruq; consulē Marcellum & Crispinum insidijs circumuentos, interfecit. Claudio Nerone & Marcō Libio Salinatore cōsulibus: cū Hasdrubal Hānibalis frater ab Hispanijs per Gallias ad Italiā ueniret, iussusq; a Carthaginēsis, ut fratri cum copijs iungeretur, magna secum auxilia Hispanorū, Gallorumq; deduceret, et cum maturato aduentu descendisse iam ex Alpibus consulibus proditus fuisset, ab exercitu Romano ignorante Hannibale præuētus, cum omni exercitu suo interfectus est. Nam L. & VIII. milia de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt V. milia CCCC. Tria milia aut Romanorū ciuiū inter eos reperta atq; reuocata sunt. Quod uictoribus cōsulibus solatio fuit. Nam et ab exercitu eorū VIII. milia ceciderūt, Hānibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra proiectū est. Quo uiso & simul clade Pœnorū cognita, anno XIII. q̄ in Italiam uenerat, refugit in Brutios. Post hæc anno cōtinuo inter Hannibalē & Romanos quies a tumultu bellorū intercessisse uisa est: quia inquietudo morborū in castris erat, et grauissima pestilētia uterq; exercitus agebatur. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pyrrheneo usq; Oceanum in prouinciā redacta, Romā uenit. Cōsul cū Licinio Crasso creatus, in Aphricam trāsijt, Hannonē Hamilcaris filiū ducem Pœnorū interfecit, exercitū eius partim cæde, partim captiuitate disperdidit. Nam XI. milia Pœnorū eo prælio occidit. Sēpronius cōsul cum Hānibale cōgressus & uictus, refugit, Scipio in Aphrica aggressus hyberna Pœnorū atq; alia Numidarum, quæ utraq; haud procul ab Vtica erāt, nocte cōcubia fecit incēdi. Pœni trepidi cum casu accidisse ignē putarēt, inermes ad extinguendū cōcurrerunt: quare ab armatis facile oppressi sunt. In utrisq; XL. milia hoīm, igni, ferro que consumpta sunt: capta V. milia, duces ipsi miserabiliter ambusti, ægre effugerūt. Hasdrubal imperator, Carthaginē profugus uenit. Itaq; Sifax et Hasdrubal, mox plurimū reparauere exercitū: atq; iterū cum Scipione congressi sunt, uictriq; fugerūt. Sifacem fugientē, Lelius & Masinissa ceperūt: cætera multitudo Cirtā fugit. Quā Masinissa oppugnatā in deditionē recepit: Sifacē ad Scipionem uinctū catenis deduxit. Quem Scipio cum ingentibus spolijs, plurimisq; captiuis perducendū Lelio tradidit. Hānibal redire in Aphricā missus, ut fessis Carthaginensibus subueniret, flens reliquit Italiam

liam, omnibus Italici generis militibus, qui sequi nollēt, interfectis, cum ad Africānū littus propinquaret, iussus quidā e nauticis ascendere in arbore naui atq; inde speculari quā regionem teneret, sepulchrū dirutū se prospexisse respōdit. Abominatus dictū Hannibal, deflexo cursu ad Leptim oppidum copias exposuit. Qui cōtinuo resecta multitudine Carthaginem uenit. Deinde colloquium Scipionis petijt. Vbi cum se diu attoniti, admiratione mutua, duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negotio, praeliū confertum est. Quod diu magnis ducū artibus dispositū, magnis copiāz moli bus gestū, magnis militū uiribus consummatū, Romanis uictoriā cōtulit. Octoginta ibi elephanti uel capti uel occisi sunt, Carthaginensium interfecta sunt XX. M. D. Hannibal ante oīa praelium & in praelio expertus cum paucis, hoc est, uix IIII. equitibus inter tumultū elapsus ad Rumerū confugit. Postea Carthaginē post VI. et XXX. annos, q̄ inde paruus cum patre exierat, uenit: cōsultantiq; Senatui, nullā esse residuā spem, nisi petendā pacem, persuasit. Gaio Cornelio Lentulo Publico, Eliopeto cōsulibus Carthaginensibus pax per Scipionē uoluntate senatus, populiq; concessa est. Naues tamen plusq; quingentae in altū productae, in cōspectu ciuitatis incensae sunt. Scipio iam tunc cognomento Africanus, triūphans urbem ingressus est. Quem Terētius, qui postea comicus, ex nobilibus Carthaginensium captiuus pileatus (q̄d insigne indultae sibi libertatis fuit) triumphantem post currum secutus est. Neuius comicus Vticae morit̄, pulsus Roma factione nobilium, ac maxime Metelli Plautus Romae moritur. Qui propter annonae difficultatē, ad molas manuarias pistori se locauerat. Vbi quoties ab opere uacasset, scribere fabulas solitus erat, ac uendere.

Rex Ptholomaeus Epiphanes per ducem suum, nomine Scopam, humilem Syriam, Iudaeam, atq; Samariam in suam recepit ditionem: quas Antiochus nuper ab eius abstulerat potestate: Iterumq; Antiochus deuicto Scopā, suae eadem regiones ditioni subiecit.

Cap. VIII.

Ptholomaeus, qui & Epiphanes, annos XXIII. Sub q̄ Ptholomeo Macchabeorū martyres coronā. Sub huius tēpore gesta sunt, quae historia II. libri Macchabeorū continet. A reedificatione uero tēpli anni sunt CCC. VII. Pōtifex Iudeorū Onias, qui & supra. Ptholomeus ergo Epiphanes, defuncto patre Philopatore, magnā uirtutē militū misit cum duce noīe Scopā cōtra humilē Syriā, multasq; eorū ciuitates cepit. Inter quas gentē Iudaeorū bello uictā recepit, quā nuper Antiochus sibi sociauerat, uicto Ptholomeo Philopatore. Et nō post multum, Antiochus Scopā uicit, cōfligens cōtra eum iuxta fontē Iordanis, multosq; de exercitu eius strauit. Postea uero Antiocho capiēte Samariā et ciuitates Syriae, ibidē quas Scopā tenuerat, spōte gens Iudaeorū ad eū transiens, in ciuitatē omnē eius exercitū suscepit, & Elephātis abundāter alimenta praebuit, & obsidenti eos, qui ab Scopā in arce Hierosolymorū relictī sunt, custodes prono aīo auxiliū praestiterunt. Igitur Antiochus iustū arbitratus Iudeorū erga se studiū liberaliter remunerandū, scripsit magistratibus, et amicis; testimonium

exhi

exhibens, q̄ ab eis bene tractatus est. Sed & donationes, quas eis pro gratia retribuere cogitauit, manifeste illis innotuit, id est, ut ciuitatē destructam reficerent, & in eam habitatores cōgregarent dispersos. Ad immolationes uero uictimarū uini & olei, & libani precii, argenteorū XX. milia. Ad similia autē tritici modios M. CCCC. LXXV. et salis modios CCC. LXXV. præbere iussit. Ad porticus uero tēpli, seu ad alia quę delapsa erāt ædificia, materiē ex Libano cōcessit. Omne genus Iudæorū secundū proprias leges cōuersari permisit. Sacerdotes & scribas tēpli atq; cātōres sacros a tributis quę pro suo capite dabāt relaxauit. Eos uero, q̄ ex ipsa ciuitate seruitio additi erāt, eorumq; genitos libertati donauit, & substātijs eis reddi præcepit. Edictum autē per omne suū misit imperiū causa ornatus tēpli, in quo cōtinebat, neminē alienigenarū intra muros tēpli ingrediēdi habere licētiā: Nec Iudæos, nisi purificatos secundū patriam legē, neq; inferri in ciuitatē carnes animalium, quæ Iudæis interdictæ sunt, sed solitis patriæ uti permissum est, quibus deo sacrificandū lex diuina cēsuit. De his ita eo tēpore apud Iudæos rebus gestis: Polybius Megalopolitanus in XI. historię suę libro, ita dicit: Ptholomæi dux Scopa ad superiora uadens loca, superauit hyemis tēpore gentē Iudæorū. Dicit nāq; & in eodē uolumine, qualiter Scopā Antiochus deuincēs, Bathaniā et Samariā, et Abella et Cedar cepisset. Paulo post uero tradiderunt se ei Iudæi, qui circa templū habitabant. Postea uero ut amicitiam & fœdus Ptholomæus cum Antiocho composuit, dedit ei filiam suam Cleopatram ad nuptum, concedens ei humilem Syriam & Samariam, & Iudæam & Phœnicen dotis nomine.

Relatio, qualiter Philippus Macedonum rex à Romanis victus, Demetrium filium suum obsidem dedit. Similiter Nauides Atheniensium dux à Romanis victus, filium suum Armenem obsidem tribuit. Cum quibus diuersæ nationes sunt Romanis subiectæ. Antiochus etiam rex Syriæ cum omnibus suis copijs bis victus, terra marique, vectigal soluere coactus.

Cap. IX.

A Pud Romanos uero iisdē diebus bellum Punicum II. finitū est. Cui Macedonicū continuo successit, qd Q. Flamminius consul sortitus, post multa & grauissima pręlia, quibus Macedones uicti sunt, pacē Philippo regi eorū dedit. Deinde cum Lacedæmonijs pugnauit, uicto Nauide duce eorū, nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filiū, & Armenē Nauidis filiū ante currū duxit. Romani captiui, qui sub Hānibale per Gręciā uenditi fuerāt, uniuersi recepti, capitibus rasis ob deterfam seruitutē, currum triumphātis secuti sunt. Eo tēpore Insubres, boi atq; Caenomāni, cōtractis in unū uiribus cū Hamilcare Pcenorū duce, qui in Italia remāserat, Cremonā, Placētiamq; uastātes, difficillimo bello, a Lucio Fuluiο p̄tore superati sunt. Postea Flāminius procōsul Philippū regē, & cū eo Thracas, Macedones, Illyrios, multasq; preterea gētes, quę in auxiliū eius uenerant, bello subegit. Victi Macedones castra amiserunt, VIII. M. hostium eo die cæsa, V. M. capta Libyus scribit. Valerius dicit XL. M. trucidata, Cladius uero XXXII. M. interfecta cōmemorat. Igit̄

L ij Antiochus

Antiochus rex Syriæ, bellū contra populū Romanum struens, in Europā trāsiit ex Asia. Tunc etiā Hannibal, propter exciādi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur: exhiberi Romam a senatu iussus, clam ex Aphrica profectus, ad Antiochū migravit. Quē cum apud Ephesum inuenisset, cunctātem mox ad bellū impulit Scipio Aphricanus inter cæteros legatos ad Antiochū missus, etiā cum Hannibale colloquiū familiare habuit. Sed infecto pacis negotio, ab Antiocho discessit. In utraq; Hispania per Flaminium, Fuluiumq; pretores, bella multū horrida, cruētaq; utrifq; populis gesta sunt. P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione consule, Antiochus, quā Thermopilas occupasset, quarū munimine tutior, propter dubios belli euētus fieret: tamē cōmisso bello, a cōsule Glabrione superatus, uix cum paucis fugit e prelio, Ephesumq; peruenit. Is habuisse fertur armatorū LX. M. E quibus XL. M. cæsa, capta plusq; V. M. fuisse referuntur. Alter cōsul Scipio cum Boiorū gente cōflixit, in quo prælio XX. M. hostium interfecit. Sequēti anno Scipio Aphricanus habens in auxilio Eumenen, Attali filiū, aduersus Hannibalē, qui tunc Antiochi classi præerat, bellū nauale gessit. Antiochus uicto Hannibale atq; in fugā acto, simulq; omni exercitu amisso, pacem rogauit, eoq; iure eam obtinuit, ut annis singulis M. talenta Romanis uectigalis noīe persolueret, filiumq; Aphricani, quē utrum explorantem, an in prælio cepisset, incertum est, ultro remisit. Eodem tēpore Aphricanus ab ingrata sibi urbe diu exulans, apud Amiternū oppidū morbo perijt. Iisdem etiā diebus Hannibal apud Brisiā Bythinæ regem, cum a Romanis reposceret, ueneno se necauit. In Sicilia tunc Vulcani insula, quæ ante nō fuerat, repente mari edita cum miraculo omnium usq; nunc manet. T. Liuius tragoediæ scriptor, clarus eo tēpore habebatur. Qui ob ingenij meritū, a Liuiō Salinatore, cuius liberos erudiebat, libertati donatus est.

Qualiter Antiochus Aegyptum occupauerit, Romanis denuntiantibus timore percussus, ab ea discessit, Hierosolymam petens, templum spoliauit, & aram in ea statuens, immundis sacrificijs polluit, ciuitatemq; uastando destruxit, & arcem ob custodiam Macedonum in eadem ædificauit, partem populi captiuam duxit, & partem in ore gladij consumpsit, reliquos ritu gentium uiuere instituit, contradicentes diuersis pœnis affici iussit, Et vnde hoc malum exordium sumpsisse credebatur.

Cap. X.

Ptholomæus Philomitor, annis XXXV. A ræedificatione uero tēpli, anni sunt, CCC. XXXI. Macedonum rex Perseus erat. Defuncto itaq; Seleuco rege Syriæ, Antiochus frater eius gubernacula regni susceperat, qui Epiphanes nuncupabatur. Moritur etiā Ptholomæus rex Aegyptiorū, qui similiter Epiphanes dicebat, relinquens duos filios minores ætate. Quorū unus, qui & maior erat, de q̄ nunc mentionē fecimus, Philomitor dicebatur: minor uero Fiscon. Antiochus pro suo feliciter imperio, exercitū ducere deliberauit ad Aegyptiū, tractus desiderio eius & contēnens filios Ptholomæi, ut debiles ac nequaquā tanta negotia regere præualescentes. Perueniens igitur cum magna uirtute ad Pelusium, & dolo Philomitorem

mitorem Ptholomæum circūueniens, Aegyptum occupauit. Et cum adisset loca Mēphiticæ ciuitatis, eam capiēs contra Alexandriā ut obsidendo Ptholomæū caperet, ambulauit. Expulsus uero est non ab Alexandria tm̄, sed etiā a tota Aegypto, Romanis sibi denuntiātibz, ut discederet a prouincia. Per idem tēpus defuncto Onia principe sacerdotum, fratri eius Antiochus sacerdotij cōtulit principatū. Nam filius quē Onias reliquerat, adhuc infans erat. Iesu uero, qui frater erat Oniæ, principatū sacerdotij rex abstulit iratus, & dedit eum iuniori fratri eorū nōie Oniæ. Sic nāq; ad tres filios Simonis principatus sacerdotij, sicut prædiximus, peruenit. Et Iesus quidē Iasonē se nominauit. Onias autē Menelaus est nuncupatus. Seditionē itaq; prius princeps sacerdotū Iesus, aduersus Menelaum concitauit, et diuisa in utrūq; populi multitudine, pars plurima Iasonē adiuuabat. Vnde laborātes Menelaus & qui ei cōsenserant, ad Antiochū discesserunt. Ad notitiam em̄ eius perducentes, q; uellent patrias relinquere leges, & conuersationem & mores obseruare Græcorū, rogauerūt eum, ut permitteret eis ædificare gymnasium Hierosolymis. Cumq; cōcessisset, circuncisionē suam uelauerunt, ut non appareret in denudatione Græcis esse dissimiles. Cæteraq; oīa relinquētes, quæ illis mos patrius imponebat, aliarū facta gentium, ritusq; sequebātur. Igit̄ hæ seditiones quæ propter ambitionē, atq; dignitatē summi sacerdotij inter p̄dictos turpiter gerebant̄ fratres, atq; dissensiones quæ inter Hircanū Iosephi filiū (de q̄ supra meminimus) eiusq; fratres crudeliter actæ sunt, maxima pullularunt calamitatū semina in populo Iudæorū, dū aduersum se alienigenarū arma prouocātes, propria dilaniauerūt uiscera, dū aliqui Seleucū eiusq; principes, alij uero Antiochū illius successorē, ad desolationē templi, destitutionēq; populi euocauerūt, ut p̄misimus. Igit̄ reuersus rex Antiochus ab Aegypto, propter Romanorū timorē, ad Hierosolymorū ciuitatē ducit exercitū. Quo perueniēs, cepit eam cōslictatione cuiuspiā, aperiētibus ei portas his, qui uolūtati eius cōsenteiebant. Ingressusque ciuitatē Hierosolymorū multos interemit, sibi cōtraria sapiētes, necnō et eos, q; portas ei aperiētes ciuitatē tradiderūt, propter tēpli diuitias interfecit, multasq; ab eo tēplo auferēs pecunias, ad Antiochiā reuersus est. Postq̄ autē expoliauit tēplum, ita ut uasa dei asportaret, & lucernas aureas & arā aureā, & mēsam, & sacrariū: neq; de uelis abstinuīt, quæ ex bysso, & purpura & cocco erāt. Exhaustiēs autē & thesauros, nihilq; penitus relinquēs, ad maximū Iudæos propter huiusmodi causam luctū usq; perduxit. Nam et q̄tidianas immolationes, quas deo secundū leges offerebāt, celebrari prohibuit. Depredās autē totam ciuitatē, quosdā interfecit, alios captiuos cum uxoribus & filijs deduxit, ita ut numerus multitudinis captiuorū, usq; X. M. existere uiderē. Incēdit etiā optima eius loca, & deponens muros, arcē ædificauit in interiori parte ciuitatis. Nam alta & eminētiore erat prius templo, & propter hoc muniēs eam muris altis & turribus, custodiā Macedonum ibi disposuit. Manebāt in arce etiā nihilominus hoīes impij, & moris

bus maligni, a quibus ciues multa & acerba subinde patiebantur. Aedificās uero & in sacrario arā, super eam porcos immolauit, hostias nō legitimas nec patriāe religioni ludæorū congruas. Coegitq; etiā eos relinquere religio nem patriā, idolum uenerari, ædificare etiā in unaquaq; ciuitate & uico tēpla ludæorū, & aras collocātes, immolare super eas porcos omni die præcepit, & ne quis circuncideretur, inhibuit. Interminatus est em̄ tormēta grauissima, si quis p̄ter hæc facere inueniretur. Cōstituit itaq; p̄positos, qui coegerent eos imperialia mādāta perficere. Et multi quidē ludæorū spōte, alij uero propter timorē imminētis regis p̄cepta sequebant̄. Probatissimi et generosissimi detestabile facinus execrātes, patrijs legibus adhererūt, propterea diebus singulis poenis afflicti, et amare passi tormēta, trucidabānt̄. Nam & uerberati, & diuersis cruciatibus fatigati, adhuc uiuētes crucis patibulo figebant̄. Vxores uero pariter & filios q̄s circunciderūt, propter uoluntatē regis laqueis suffocabāt, parentū eos ceruicibus inligātes. Insuper et si apud aliquē uolumē inuentū fuisset sacrū aut lex, is crudeli sorte moriebat̄.

Quibus diebus Romani innumeras multitudines hominum in Hispania trucidauerunt, oppida ultra C C C. destruentes, euerterunt. Bellum etiam Macedonicum, merito inter maxima cōputandum, tunc gestum est. Punicum etiam bellum exortum est tertium. Quo confecto, igni, ferroq; Carthago penitus est euerſa, anno postquam condita est DC.

Cap. XI.

QVo in tēpore apud Romanos Fuluius Flaccus p̄tor in citeriore Hispania maximo p̄elio, XXIII. M. hoīm fudit, IIII. M. cepit. Hinc Gracchus Sēpronius in Hispania ulteriore C. V. oppida uacuata, quassataq; bellis, ad deditiōē coegit. Hinc Lucius Posthumius in citeriore Hispania XL. M. hostiū bello interfecit. Gracchus p̄tor ibidē iterū C C. oppida expugnauit & cepit. Quibus etiā diebus bellū Macedonicū gestum est, merito inter maxima bella referendū. Nam Perſeus Philippi filius, quem Macedones securi sunt, auxiliarios habuit Thraces, cum rege eorū Coti, & uniuersos Illyrios cum rege Gentio. Gens nancq; Basternarū, quæ p̄darum spe sollicitata in auxilium eius properabat, sine ulla pugna uel aliq̄ hoste deleta est. Dum Danubiū cum toto agmine super glaciem transirēt, gelu cōcrepans enormitate pōderis, glacialis crusta dissiliuit, uniuersumq; agmen qd diu sustinuerat medijs gurgitibus uicta, tandē et comminuta destituit, atq; eadē rursus fragmētis impredientibus superducta submersit. Pauci ex omni populo per utranq; ripam uix concisis euasere uisceribus. Cæterū in auxilio Romanorū tota primū Italia, deinde Ptholomæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadocię, Eumenes Asię, Masinissa Numidię fuerūt. Itaq; adueniēti Crasso cōsuli, Perſeus occurrit, cōmissoq; p̄lio, miserabiliter uicti fugere Romani. Sequēti pugna, pene pariclade partis utriusq; in hyberna discessum est. Deinde Perſeus profligato multis p̄lijs exercitu Romano, in Illyricū trāsgressus, Sulcaniū oppidum defensum a p̄sidijs Romanis, pugnādo cepit, ubi magnā Romanorū p̄sidi orum multitudinē partim occidit, partim sub corona uendidit, partim secū in Mas

in Macedoniā duxit, postea cum eo Aemilius Paulus cōsul dimicauit et uicit. Nā XX. M. pedītū in eo bello interfecit. Rex cū eqtatu subterfugit. Sed continuo captus, atq; in triūpho cū filijs ante currū actus est, & post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā ob tolerandā inopiā Romæ didicit, ibiq; cōsumptus est. Plurima p̄terea et satis diuersis prouētibus bella multarū ubiq; gentiū gesta sunt, quę breuitatis causa p̄termisi. Igitur cum oēs Romanos ingens Celtiberorū metus inualisset, & ex oībus nō esset q̄ ire in Hispaniā uel miles, uel legatus auderet: P. Scipio, (q̄ postea Aphricanus erat,) ultro sese militaturū in Hispaniā obtulit, cū tamē in Macedoniā sorte iā deputatus esset. Itaq; profectus in Hispaniā, magnas strages gentiū dedit. Sepius etiā militis q̄ ducis usus est officio. Nā & barbarę prouocantē singulariter cōgressus, occidit. Sergius aut Galba p̄tor, a Lusitanis magno p̄lio uictus est, uniuersosq; exercitu amisso, ipse cū paucis uiuē elapsus, euasit. Eo tēpore cēsores theatrū lapideū in urbe cōstrui cēsuērunt. Quod ne tūc fieret, Scipio Nasica, grauissima oratione obstitit dicēs: inimicissimū hoc fore bellatori populo, ad nutriēdam desidiā, lasciuięq; cōmentum, adeoq; mouit senatū, ut nō solum uendi oīa, teatro cōparata iusserit, sed etiā subsellia ludis poni prohibuerit. Ill. hinc Punicū bellum exortū est. Igit cū senatus delendā Carthaginē cēsuisset, profecti in Aphricā cōsules, et Scipio tūc tribunus militū, filius, ut ferūt, maioris Aphricani, prope Vticā castra tenuerūt. Ibi Carthaginēsibus euocatis, iussit ut arma et naues traderēt. Nec mora, tāta uis armorū repēte tradita est, ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq̄ arma tradiderunt, & relicta urbe secedere procul a mari X. M. passuū iussi sunt, dolorē ad desperationem cōtulerunt, aut defensori ciuitatē, aut cum ipsa per ipsam sepeliēdi, ducesq; sibi duos Hasdrubales creauerūt. Arma primū facere aggressi, æris, ferricq; inopiā auri & argētī metallis suppleuerūt. Cōsules oppugnare Carthaginē statuunt, cuius situs fuisse huiusmodi dicitur, XXII. M. passuum muro amplexa, tota pene mari cingebat, absq; faucibus qui tribus milibus passuum aperiebātur. Is locus murū XXX. pedum latū habuit, saxo quadrato in altitudine cubitorū XL. Arx, cui Birsæ nomen erat, paulo amplius q̄ duo milia passuum tenebat. Ex una parte murus cōmunis est urbis & Birsæ imminens mari, quod mare stagnum uocant, quoniam obiectu protentæ linguæ strangulatur. Consules igitur quīs aliquantam muri partem quassatam machinis diruissent, tamen a Carthaginensibus uicti & repulsi sunt. Quos fugientes, Scipio repulso intra muros hoste, defendit. Censorinus in urbem rediit, Manilius omīssa Carthagine, ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Masinissa mortuo, inter Masinissæ filios tres, Numidiæ regnum diuisit. Quocirca Carthaginem reuersus Manilius Degazam urbem expugnauit, atque diripuit, Duodecim milia ibi Aphrorū cæsa, VI. capta sunt. Hasdrubal Pœnorū imperator Masinissę nepos subselliorū fragmētis in curia a suis propter suspiciōē proditiōis occisus est. Iuuentinus

prætor in Macedonia aduersus Pseudophilippum congressus: cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est. Anno ab urbe condita DC. Post bellum Punicū secundū Gneo Cornelio Lentulo, Lutio Mumio consulibus, Scipio superioris anni consul, delere Carthaginem suprema sorte molitus, Cuothonē ingreditur. Vbi cum VI. continuis diebus noctibusq; pugnat, ultima Carthaginenses desperatio, ad deditionem traxit: petentes, ut q̄s belli clades reliquos fecit, saltem seruire liceat. Primū agmen mulierū satis miserabile, post uiroꝝ magis deforme descendit. Nam fuisse mulierū XXV. milia: uiroꝝ XXX. milia memoriæ traditum est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Transfugæ, qui Aescolapij templum occupaerant, uoluntario precipitio igne cōsumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum, uirili dolore & furore foemineo, in medium iecit incendiū: eundem nūc mortis exitū faciens nouissima regina Carthaginis, quem quādam prima fecisset. Ipsa aut ciuitas X. & VII. continuis diebus arsit: miserumq; spectaculū de uarietate cōditionis humane, uictoribus suis præbuit. Diruta est aut Carthago omni murali lapide in puluerē comminuto, DCC. anno postq̄ condita erat. Multitudo oīs captiuoꝝ, exceptis paucis principibus, uenundata est. Ita III. quam ceptum fuit anno, bellum Punicum III. terminatum est. Quæ tunc etiā bella in citeriore Hispania gesta sunt, & qualiter Bebius a Liguribus circūuentus cum omni exercitu periit, quō etiā Fuluius cōsul, cum Gallogrecis acerbissimum bellū gessit, circa Olympū montem, & cetera bella quæ tunc Romani per diuersa gerebāt loca, qui latius scire uoluerit, Orosij cæterorūq; historiographorū libros legere curabit. Statius Cecilius comcediorū scriptor, clarus hisdem habetur diebus. Qui natione Gallus erat, alij Mediolanensem eum fuisse ferunt. Primū Ennii contubernalem, & anno sequenti post eius mortem & ipse mortuus est, & post Ianiculum sepultus. Ennius uero poeta LXX. ætatis suæ anno, articulari morbo periit, sepultusq; est in Scipionis monumēto: in uia Appia intra primum ab urbe miliarium. Tunc etiam Lucius poeta nascitur. Romæ descriptione facta, inuenta sunt hoīm CCCXXXIII. milia. Quo in tempore Aristobolus philosophus cōmentarios scripsit in libros Mosi, et regi obtulit Ptholomeo. Romani interfecto Pseudophilippo Macedones gentium dños tributarios faciūt: regnumq; Macedonicum deficit, Carthago nanq; ut præmisimus, igni ferroq; funditus est euerfa. Antiochus, sicut superius meminimus, templum dñi polluit: & in eo Iouis Olympiaci simulachrum posuit. In Samaria autē super uerticem montis Gaziri, ubi templum Sana balath quondā edificauerat ad instar Hierosolymorū in noīe summi dei, delubrum Iouis Pegrini Antiochus consecrari in eo iussit: ipsis Samaritanis ut id faceret precantibus. Nunc uero ubi contaminationem atq; uastationem templi ostendimus, duorūq; regna potentissima, Macedonicum scilicet atq; Carthaginense, defecisse, finē etiā huius uoluminis imponere decreuimus.

FINIS LIBRI QVINTI.

Frecul

Qualiter Matathias resistens Antiochi edictis leges patrias vindicauerit, Iudam ducem populo praefecerit, & ipse Iudas quomodo ad principatum sacerdotij peruenerit. Cap. I.

ODEM AVTEM TEMPORE, quo Ptholomæus Filcon in Alexandria regnabat, Antiochus uero crudeliter seuiendo Iudeos diuersis afficiebat pœnis (uti in præcedenti libro succincto cōmemorauimus sermone) erat habitans aliquis in Modin uico Iudæe Matathias filius Iohannis, sacerdos ab Hierosolymitis, habens filios V. quorū nōia sunt hæc: Iohannes, q̄ & Gaddis: Simō uero, q̄ dictus est Matathias:

& Iudas, q̄ uocabat̃ Macchabæus: & Eleazarus, q̄ dictus est Apphus: Abrahamā, qui et Ionatha. Iste ergo Matathias plāgebat apud filios rapinā ciuitatis, et tēpli nuditatē, seu calamitates plebis, depurās melius esse pro patrijs mori legibus, q̄ sine gloria uiuere. Venientibus aut̃ ad Modin uillā a rege Antiocho directis, ut cogerēt Iudeos facere q̄ præcepta erāt a rege, & iubentibus illic constitutis immolare idolis, secundū regis iussione: & primum Matathiā, qui doctrina uel fama glorię reliq̄s anteibat, qui non solū se temperauit a sacrilegio regaliquē edicto, uerū etiam immolantē simulachris hostias de popularibus suis nactus, gladio trāsuerberauit. Et congregata manu ipse cum filijs suis, temerantes usum patrium, & iustitias legis, alios necauit, plerosq̄ expulit, bellicq̄ sabbato adoriēdi author fuit, ne simili arte ipsi quoq̄ deciperent, sicut pleriq̄ iam eorū, dum sabbato bellū suscipere detrectant, irruentibus in se hostibus multi occubuerunt. Et perseuerauit in uero usq̄ ad exitū uitæ, habens studiū defensionis et pietatis. Sed cum sibi supremum diem adesse intelligeret, uocatis ciuibz atq̄ assistentibus liberis, hortatus est, ut tuerent̃ patriam, templiq̄ religionem ducēq̄ Iudam Macchabæum curę ac sollicitudinis suę successorē reliquit. Qui bello strēnuus, consilio bonus, ac prę ceteris fide promptus, q̄ frequenter innumeras hostium copias parua manu fuderit: persequi non est pręsentis negotij. Qui principatum sacerdotij propter excellētia merita populo sibi cōtradicante obtinuit: tribusq̄ annis pontificatū rexit: & hoc ita contigit. Onias princeps sacerdotum, qui & Menelaus uocabatur, filius Simonis, qui Antiochum Epiphanem, aduersus Iudæos excitauerat, & suę legis proditor extiterat: sicuti præmisimus in præcedenti libro, ab Antiocho iuniore occisus est: persuadente Lysia atq̄ dicente, hunc fuisse initium malorū, qui flexerat patrem illius, cogere Iudæos religionem patriam, relinquere: & ipse cum principatum obtinēs

obteneret, impulit Iudæos proprias transgredi leges. Post cuius interitum Achimus, qui & Ioachim ex familia existens alia, dolo sacerdotium obtinuit, ob quā causam Onias filius principis sacerdotis Oniæ, de quo prædiximus, quod adhuc puerulus defuncto patre esset relictus, uidens quod patrum suum Menelaum rex interfecisset & principatum sacerdotij Alchimo dedisset, non existenti de genere sacerdotum, fugit ad Ptholomeum Aegypti & honorem meruit ab ipso & uxore eius Cleopatra: locumque petit in regione Heliopolitana, ubi simile Hierosolymorum edificauit templum. Ioachim uero post multa, quæ contra leges in suos egerat ciues, nolens depone murum sanctuarij ueterem, & constructum ab antiquis prophetis, plaga quidem dei repentina percussus est, ex qua mutus in terram cecidit, & tortus per multos dies detestabiliter expirauit, principatum sacerdotij tenens annis III. Quo defuncto, sacerdotium populus Iudæ contradidit. Is namque Iudas templum ab Anthiogo destructum, nobiliter renouauit, & a sordibus idolorum mundauit, quod annis III. pollutum fuerat atque desolatum, pro renouatione templi deum laudibus & psalmis glorificans, cum suis ciuibus sacrificia per dies VIII. celebrauit. Audiens etiam Romanorum uirtutem, cum eis amicitias foederauit, atque societatem. Demum post multa prelia feliciter gesta contra Barchidem dimicans, a socijs destitutus proprijs; minime fugere uolens, circumseptus ab hostibus multos interficiens aduersariorum, & ipse percussus interijt.

Regnate Ptholomeo Evergete, Simon post obitum Ionathæ, principatum sacerdotij adeptus.

Cap. II.

Ptholomæus, qui & Evergetes annis XXIX. A reedificatione templi CCCLXVI. erat annus. Pontifex uero Iudæorum Ionatha erat, qui post fratris Iudæ necem successerat, non minus uirtutis similitudine par, quā natura germanitatis. Qui post multa in bellicis rebus opera, & sacris officia quæ circa templi purificationem spectata ac probata sunt, suam quoque potentiam Romanorum amicitia corroborauit. Antiochi quidem filio reconciliatur: non tamen horum ei quicquam profuit ad periculum euitandum. Nanque Triphon tyrannus Antiochi quidem filij tutor, insidijs eum captans, & propter hoc amicis nudare cupiens, Ionathan cum ad Antiochum paucis comitatus Ptholomaidem uenisset, dolo comprehendit: eoque uincto, contra Iudæam mouit exercitum. Vnde repulsus a Simone Ionathæ fratre, quodque ab eo superatus esset, iratus, tunc eundem Ionathan interfecit. Simon autem fortiter regendis rebus intentus, non rudis sed etiam probatus fraternæ societatis, triumphis, utinam et ipse tam perspicax ad fraudes cauendas quam manu ualidus, bellandique actibus satis spectatus: equidem Gazam & Ioppem & Ianiam cepit & euertit. Aduersus etiam Triphonem Antiocho auxilium præbuit, sed regis auaritatem satiare non potuit, quibus neci Triphonis, suam quoque operam adhibuisset, non multo enim post Antiochus Cendebeum ex ducibus suis ad uastandam Iudæam, opprimendumque seruitio Simonem, cum exercitu misit. Ille autem quamquam senior esset, bellum tamen iuueni

liter

liter amminiftrat, & filios quidē suos, cum ualidiffimis premittit uiris, par te uero multitudinis comitatus, alio latere adgredit, multisq; per multa loca infidijs etiam in mōtana dispositis, in omnibus superat, clariffimaq; potius uictoria, pontifex declaratur, & post C. LXX. annos ludæos liberat a dominatione Macedonū. Et hic autē morit in cōuiuio, captus infidijs Ptholomei generi fui. Qui eius cōiuge, duobusq; filijs in custodiam cōclusis, certos misit nūrios, ut Iohannē Ill. cui etiam Hircanus fuit nomē, interficerent. Cognita autē nece, quæ parabat, adolescens in ciuitatē properabat, multisque populis fretus, & propter memoriā paternæ uirtutis, & qd iniquitas Ptholomæi cunctis esset inuisa. Voluit autē etiam Ptholomæus alia porta ciuitatē ingredi, sed a populo reiectus est, q maturius Hircanū susceperat. Et is quidē statim recessit, in aliqd ultra Hiericunta castellū, qd Dagon uocatur. Hircanus autē paternum honorē pontificatus mox affecutus est.

De euerfione Tyri opulentiffimæ ciuitatis, & qualiter Achaia per Metellum consulem, Romanis sit subiecta. Quibus temporibus, Androgeus Romę uisus, quod portentum ingens pestilētia subsecuta est. Viriatus etiam uir pastoralis Lusitanus, diuersis prælijs Romanos uicit & fugauit. Demum a suis interfectus est.

Cap. III.

QVo etiam tempore ruinā Carthaginis, Corinthi euerfio subsecuta est, duarq; potentiffimarū urbium, paruo unius tēporis interuallo, per diuersas mūdi partes, miserabile cōluxit incendiū. Nam cum Metellus prætor Achæos, Boetiosq; cōiunctos duobus bellis, hoc est, primū apud Thermopilas, iterq; in focis deuicisset, quorū priore bello, occisa esse XX. M. secūdo, VII. M. cesa referunt. Igitur post extincta totius Achaiæ præsidia, destitutarū euerfionem urbū Metello prætore meditāte, cōsul Numius repētinus ad eum cum paucis uenit in castrat qui demisso statim Metello, Corinthū sine mora expugnauit urbem, toto tunc orbe longe omniū opulentiffimā: quippe, quæ uelut officina omnium artificū, atq; artificiosa, & emporium cōmune Asiæ, atq; Europę, post multa retro secula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis prædandi licentia, sic omnia cædibus, ignibusq; completa sunt, ut de murorum ambitu, quasi e camino in unum apicem coartatum, exundaret incendium. Itaq; plurima parte populi ferro, flammisq; consumpta: reliqua sub corona uēdita est. Vrbe incensa, muri funditus diruti sunt: muralis lapis in puluerem redactus, præda ingens erepta est, sane cum propter multitudinem & uarietatem statuarum, simulachrorumque in illo ciuitatis incendio permixta, in unum auri, argenti atque æris, omniaque simul metalla fluxissent, nouum genus metalli factum est. Vnde usque in hodiernum diem, siue ex ipso, siue ex imitatione eius, æs Corinthium, sicut memoriæ traditum est, & Corinthia uasa dicuntur. Iisdem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus, homo pastoralis, & latro primum infestando uias, deinde uastando prouincias. Postremo exercitus prætorū & Romanorū consulum, uicēdo, fugando, subigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit. Qui prætorem Vitellium bello

bello superauit, deinde Plautium prætorem: idem Viriatus multis prælijs fractum fugauit. Post etiam Claudius cum magno structu belli contra Viriatum missus, quasi pro abolenda superiore macula turpiorem ipse auxit infamiam. Nam cōgressus cum Viriato, uniuersas quas secum duxerat copias, maximasq; uires Romani amisit exercitus. Viriatus trabeas, fasces, cæteraq; insignia Romana in montibus suis trophæa præfixit. Quò etiam tempore Androgenus Romæ uisus, iussu aruspicum in mare merfus est, Quam sacrilegam expiationem, tanta lues hominum subsecuta est: ut magnæ domus uacuae uiuis, plenæ mortuis remanerent. Deniq; iam non solum in urbe uiuendi, sed etiam appropinquandi negabatur facultas, propter sæuos cadauerum putores. Igitur Pompeius consul, fines Numantinorum ingressus, accepta maxima clade discessit. Viriatus autem cum per XIII. annos Romanorum duces, atq; exercitus protriuisset: insidijs suorum interfectus est. Deinde Mancinus consul, postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum, adeo infelicitè prælia cuncta gessit: atq; in id suprema desperatione perductus est: ut turpissimum foedus, cum Numantinis facere cogeretur, quibus & Pompeius, iam aliud æque infame foedus cum ipsidem Numantinis pauloante pepigisset. Senatus dissolui foedus & Mancinum dedi Numantinis precepit. Qui nudato corpore manibusq; post tergum reuinctis ante portas Numantinorum expositus ibiq; usq; in noctem manens: a suis desertus, ab hostibus autem non susceptus, lachrymabile utrisque spectaculum præbuit.

Qualiter rex Parthorum Babyloniam diuersasq; nationes suo subiecit imperio. Et tunc Brutus in citeriore Hispania Gallicanis Lusitanis auxilia ferentes bello oppressit. Et Lepidus proconsul Vacceos in Hispania innoxios, dum expugnare conatur, ab eis amisso exercitu victus est: quando etiam Romæ serui conspirantes, mox interfecti sunt.

Cap. III.

Tunc siquidē in Oriente rex Parthorū sextus a Barsace, uicto Demetrii præfecto, Babyloniam urbem finesque eius uniuersos uictor inuasit. Omnesq; præterea gentes, quæ inter Hydaspem fluiuium & Indū iacent, subegit. Ad Indiam quoq; cruentum extendit imperium. Demetrium ipsum secundo sibi bello occurrentem uicit & cepit. Quo capto Diodotus quidam, cum Alexandro filio regnum eius, & regium nomē eius usurpauit. Postea ipsum Alexandrum filium, quem participem periculi, in peruadendo regno habuerat: ne in obtinendo consortem haberet, occidit. Interea Brutus in citeriore Hispania LX. milia Callicorū, qui Lusitanis in auxilium uenerāt, asperrimo & difficili bello, quamuis incautos, circumuenisset, oppressit. Quorū in eo prælio L. milia occisa, VI. milia capta referuntur, pauci fuga euaserunt. In citeriore Hispania Lepidus proconsul Vacceos innoxiam gentem et supplicem, etiam senatu prohibente, pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima, improbæ pertinaciæ poenas luit. Sex milia quippe Romanorum in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt: reliqui exuti castris, armis etiam perditis, euaserunt.

ferunt. Tunc etiam Romæ puer ex ancilla natus est quadripes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura uirili duplex. In Sicilia mons Aethna uastos ignes eructauit ac fudit. Igitur in Sicilia bellum seruile ortum est, quod adeo graue & atrox multitudine seruorum, instructu copiarum, magnitudine uirium fuit, ut non dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit, sed consules quoque terruerit. Nam LXX. milia seruorum tunc in arma conspirantium fuisse refertur.

Quibus diebus per Scipionem Aphricanum Numantia deleta est, & Attalus rex Asiæ per testamentum sibi succedere populum Romanum fecit, quam eiusdem frater inuasit, ad cladem populi Romani, suamque interitionem. Cap. V.

Scipio Aphricanus consensu omnium consul creatus, ad obtergendam infamiam foederis, quod Mancinus cum Numantinis pepigerat, dirigitur in Hispaniam. Qui non cōfestim adgressus est Numantinos quasi incautos, quos semper nouerat esse paratos, sed prius exercuit militem suum in castris, uelut in scholis, quod tamen aliquid profuit. Cōserto namque plio, quamuis prius impetum Romani non ferentes Numantinorum, fugere coepissent, industria ducis atque audacia, acerrime repressi, quos fugerant, fugere coegerunt. Qua inopinata uictoria lætatus Scipio, fossa urbem muniuit, uallum sudibus præstruxit, & sic obsidione Numantinos cōtriuuit. Igitur conclusi diu Numantini, & fame cruciati, deditionem sui obtulerunt, si tolerabilia iuberent. Sæpe etiam orantes iuste pugne facultatem, ut tanquam uiris mori liceret, ultimo omnes duabus subito portis eruperunt, larga prius portione usi, non uini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem cōfecto, quem succum a calefaciendo celiā uocant. Hac igitur portione post longam famem recalescentes bello sese obtulerunt. Atrox diu certamen, & usque ad periculum Romanorum fuit, iterumque Romani pugnare se aduersus Numantinos fugiendo probauissent, nisi sub Scipione pugnaissent. Numantini interfectis suorum fortissimis, bello cedunt. Cōpositis tamen ordinibus non superantes, nec sicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora intersectorum ad sepulturam oblata, accipere noluerunt. Nouissima se desperatione in mortem omnes destinati, clausam urbem ipsi introrsum succederunt, cunctique pariter ferro, ueneno, atque igni cōsumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habuere uictis, propter securitatem suam, neque enim euerfa Numantia, uicisse se magis Numantinos, quam eua sisse dixerunt. Vnum Numantinum non uictoris catena tenuit captiuum, unde triumphum dederit, non uidit Roma aurum uel argentum quod igni superesse potuisset, quia apud pauperes non fuit, arma & uestem ignis absumpsit. Igitur deleta Numantia, cum Scipio pacem componeret cæteris Hispaniæ ciuitatibus, quendam Celticum principem, Tyresum nomine consuluit, quo opere Numantia prius fortiter repugnans duraret, dum quatuor milia Numantinorum aduersus XL. milia Romanorum diu dimicarent, ac sæpius uincerent. Qui respondit: Inuicta concordia hoc egit. Quo etiam tempore Attalus Humenis filius moriens, per testamentum populum

Romanum imperio Asia succedere hæredem iusserat. Hinc itaq; Licinius Crassus cōsul et pontifex maximus, aduersus Aristonicū Attali fratrem, qui traditā per testamentum Romanis Asiam peruaferat, cum instructissimo missus exercitu, præterea magnis regibus, hoc est, Nicomediæ, Bythinia, Mitridate, Ponti & Armeniæ, Ariarate, Cappadociæ, Philomenæ, Paphlagoniæ, eorūq; maximis copijs adiutus, cōserto tamen bello uictus est, & cū exercitu post plurimā cædem in fugam acto: ipse iam circūuentus ab hostibus et pene captus esset, uirgam qua erat usus ad equū in oculū Thracis impexit. Barbarus autē cum ira & dolore exarsisset, latus Crassi gladio trāsuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit dedecus & seruitutem. Perpenna cōsul, qui Crasso successerat, audita morte Crassi, & clade exercitus Romani, raptim in Asiam peruolauit, Aristonicū recenti uictoria feriatum improuisum bello adortus, nudatumq; omnibus copijs, in fugā uertit. Cumq; Statonicē urbem, ad quā ille fugerat, obsidione cinxisset, cruciatū fame ad deditionē coegit. Perpenna cōsul apud Pergamū correptus morbo diē obiit. Aristonicus Romæ iussu senatus in carcere strāgulatus est.

Quo in tempore conspiratio seruorum longe, lateq; efferbuit, & mox à dominis seu Romanorum consulibus pœnis adacti, deleti sunt. Quo in tempore Aethna ultra modum insolitos euomuit ignes, & in Aphrica locustarū magnitudo mari immersa ad littusq; reuoluta, nimiam corrupto aere pestilentiam mortalibus incussit.

Cap. VI.

Igitur conspiratio seruorum in Sicilia longe, lateque non modicam excitauit tempestatem. In Sicilia quidē, dum quadam insolētia dominū obtinerent, male adeptum serui, Piso cōsul VIII. M. eorū patibulis affixit. Cui succedens Rutilius, ultra XX. M. ex rebellantibus seruis trucidauit. Qui tamē prius obsidione cincti, tanta necessitate compulsi sunt, ut cadauera suorum deuorarent lociorum. Nam & Minternis CCCC. L. serui in crucē acti: & Sinuessa ad IIII. M. seruorum a Q. Metello oppressa sunt. In metallis quoq; Atheniensium idem tumultus seruilis a Periclito prætore discussus est. Apud Delon etiā serui nouo motu intumescētes, ab oppidanis puenientibus pressi sunt. Iisdem temporibus Cicero nascitur, matre Eluia, patre equestris ordinis, ex regio Vulsorum genere. Turpilius comicus senex moritur. Quibus etiā diebus Aethna uasto cōcussa tremore exundauit igneis globis. Rursusq; alio die Lippara insula, & uicinū circa eam mare intantū efferbuit, ut uastas q; rupes dissoluerit, tabulata nauium liquefactis ceris extorruerit, exanimatos pisces supernatantesq; excoxerit, homines quoq; nisi qui longius potuerūt diffugere, reciprocatō anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocauerit. Locustarū etiā in Aphrica tāta uis efferbuit, ut nō solū uirētia quæq; cōsumerent, uerumetiā amaros cortices atq; arida ligna proroderent. Sed repentino arreptæ uēto, atq; in globos coactæ, portataeque diu per aera, Aphricano pelago immerse sunt. Harum cum immensos aceros longe undis urgentibus fluctus per extenta late littora propulsissent, iterum nimis atque ultra opinionem pestiferum odorem tabida & putrefa-

treſacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animantium tanta peſtilentia cōſecuta eſt, ut auium, pecudū, ac beſtiarū corruptione aeris diſſoluta eſt, & putreſacta paſſim cadauera uitū corruptionis augerent. At uero quāta fuerit hoīm lues, ego ipſe dū reſero, toto corpore perhorreſco. Siquidem in Numidia, in qua tunc Micipſa rex erat D. CCC. milia hominum, mortua ſunt, circa oram uero maritimam, quę maxime Carthaginenſi atq; Vnicenſi littori adiacet, plusq; CC. milia militum, quę ad præſidium totius Aphricę ordinata fuerant, extincta atque abraſa ſunt. Quę clades tam repentina ac tam uiolenta inſtitit, ut tunc apud Vnicam ſub una die per unam portā ex illis iunioribus plusq; M. D. mortuos elatos fuiſſe narretur. Iſdē tēporibus Antiochus non cōtentus Babylonia atq; Ecbactana, totoq; Medię imperio, aduerſus Phratatem Parthorū regem cōgreſſus etuictus eſt. Qui cum in exercitu ſuo C. M. armatorū habere uideret, CC. M. amplius calonum atq; lixarū immixta cohortibus, ſcortis & hiſtrionibus trahebat. Itaq; facile ab uniuerſo exercitu ſuo Parthorū uiribus compreſſus interiit. Eodem tēpore Ptholomæi Alexandrinorū regis miſera uita miſeriorē uitę exitum dedit. Is em̄ ſororem ſuā ſtupro cognitā ac deinde in matrimōnium receptā: nouiſſime turpius, quam duxit, abiicit. Priuignā uero ſuā, hoc eſt, filiam ſororis & coniugis, coniugem aſciuit. Filium ſuum, quem ex ſorore ſuſceperat, necnon & filiū fratris occidit. Quam ob rem tantis inſertus paricidijs, factus execrabilis ad Alexandrinis regno pulſus eſt.

De Iohanne filio Simonis, qui Hircanus eſt nuncupatus: qualiter plures ciuitates Syrię, atque Samaritanorū, Idumæorumq; cepit, bellis etiam proſpere geſtis, ſumma cum pace, felicitateq; conſenuit. Quomodo etiam filius eius Ariſtobolus, qui primus poſt reuerſionem Iudaici populi de Babylonia nomē regium uſurpauit, matrē, fratremq; Antigonom occiderit, & ipſe uix anno expleto, in regno deteſtabilit̄ mortuus ſit. Cap. VII.

Ptholomæus Phifon, qui & Soter, annis X. & VII. A reedificatione uero templi, annis CCC. LXVII. Iohannes uero filius Simonis Iudeorū dux & pontifex erat. Qui aduerſum Hircanos bellum gerens, Hircanus eſt nuncupatus. Is namq; ut paterno potitus eſt honore, & deo ſacrificia reddidit, uelociter Ptholomæū petit, qui matrē, fratresq; uinctos ſecū retinebat, & patrē eius Simonē neci dolo in cōuiuium traderat. Dumq; aggreſſus eſſet caſtellū, in alijs quidē rebus ſuperior erat, iuſto aut̄ dolori cedebat. Ptholomæus em̄ quonies premeret, matrē eius fratresq; in murē productos, palam ut poſſent cōſpici, uerberauit, eoſq; ſe precipitaturū, niſi q̄ primū recederet, minitabatur. Vnde Hircanū quidē plus timor ac miſericordia q̄ iracundia commouebat. Mater uero eius niſi plagis aut intēta nece perterrita, manus pretendens filium precabat̄ ne uel ſuis fractus iniurijs parceret impio. Siquidē ipſa mori ſibi a Ptholomæo propoſitā, immortalitate duceret meliorē, dummodo ille pœnas eorū, quę in domo ſua cōtra fas amiſiſſet, expēderet. Iohānes autē nunc obſtinaciā matris cogitās ac preces eius audiens, ad irruendum impellebat. Modo uerbes

rari eam, lacerariq; cōspiciens, effceminabatur, totusq; dolore plenus erat. Ob hæc autem diu tracta obsidione, feriatuſ annuſ aduenit. Quem ſeptimo quoque orbe apud Iudæos ceſſare moris erat, exemplo ſeptrimorum die- rum: & ob hoc Ptholomæuſ obſidionis requiem naçtuſ, fratribuſ Iohanna- niſ una cum matribuſ occiſiſ, ad Zenonem confugit: qui Cotyla cognomi- natuſ eſt Philadelphie tyrannuſ. Antiochuſ autem ob ea, quæ per Simonem paſſuſ fuerat, iratuſ, in Iudæam ducit exercituſ. Ibiq; adſidens Hie- roſolymis Hircanuſ obſidebat. Ille autē patefacto ſepulchrō Dauid, qui regum ditiffimuſ fuerat, ablatiſq; inde pecuniæ pluſquam tribuſ milibuſ talentorum, Antiocho perſuaſit, trecentiſ ei talentiſ datiſ, ab obſidione diſ- ſcedere. Atque ut facti inuidiam leuaret, fertur hac pecunia Hircanuſ inſtituiſſe primuſ xenodochia, quibuſ aduentuſ ſuſciperet pauperuſ pere- grinorum. Rurſumq; tamen quando Antiochuſ contra Medoſ bello ſuſ- ſcepit, tempuſ ei uindictæ præbuit, cōfeſtim aduerſuſ ciuitateſ Syriæ per- rexit, uacuaſ propugnatoribuſ eſſe ratuſ, quod erat uerum. Medabam qui- dem & Samagam cum proximis, nec non & Sicimam, et Angarizam ipſe capit: & inſuper hiſ Cuthgoruſ genuſ, adiacentia phano loca incolentiuſ, exemplo eiꝯ quod eſt Hieroſolymis ædificato capit. Idumææ quoq; non paucaſ aliaſ ciuitateſ, & præterea Adoreon & Mareſan. In Samariā uero uſq; progreſſuſ, ubi nūc eſt Sebaſte ciuitaſ ab Herode rege cōdita, ex omni eam parte cōcluſit, filioſq; ſuoſ Ariſtobolū & Antigonū obſidioni præfe- cit. Quibuſ nihil remittētibꝯ, ad hoc famiſ penuria, qui erant intra ciuitatē uenerunt, ut etiā ſuam carnē cogerentur attingere. Igitur Antiochū adiuto- rem ſibi adiocāt. Spondiuſ cognominatū. Qui cum prōpta eiꝯ uolunta- te paruiffet, ab Ariſtobolo et Antigono ſuperatꝯ, & ille quidē ad Scythopo- lim uſq; perſequētibꝯ eum, memoratiſ fratribꝯ eſſugit. Hi uero in Sama- riam reuerſi, & multitudinē itere intra mureſ compellūt, & expugnata ciui- tate, ipſam diruunt, & habitatoreſ eiꝯ captoſ abducūt. Proſpere autem ge- ſtiſ ita cedētibꝯ alacritate refrigeſcere nō ſinebāt, ſed cum exercitu Scytho- polim uſq; progreſſi & ipſam peruaſerunt, et agroſ intra Carmelū oēſ in- ter ſe partiti ſunt. Secundarꝯ autē rerꝯ Iohanniſ & filiorꝯ eiꝯ inuidia ſed- itionem gentiliū concitauit. Multiq; aduerſuſ eoſ collecti ſunt, nec quieſce- bant, donec apertō bello deuicti ſunt. Reliquū uero tēpuſ Iohanniſ cum for- tunatiſſime uiueret optime rebus per annoſ XXXIII. adminiſtratiſ, & V. relictis filiis moritur, uir plane beatiſſimuſ, & qui nullam dediſſet occaſio- nem, cur eiꝯ cauſa de fortuna quiſpiam quereretur. Denique tria maxime præcipua ſoluſ habebat, quia princepſ et pōtifex: præterea et propheta, cum quo deuſ ita colloquebatur, ut futurorum nihil penituſ ignoraret. Quinetia- am de duobꝯ maioribuſ filiis ſuiſ, quod reruſ domini permanſuri non eſſent, ante uidit & prædixit. Quorum uitæ qui fuerit exituſ, narrare non indignuſ uidetur, quantumque a paterna felicitate diuerterint. Patre nam- que mortuo, natu maior Ariſtoboluſ translato in regnuſ principatu,

diadema

diadema sibi primus imposuit, CCCC. LXXV. annis ac tribus mēfibus, postq̃ populus in eam terram aduenit, seruitio, quod apud Babylonas fustituit, liberatus. Fratrem uero a se secundū Antigonum, (nancq̃ illū diligere uidebatur,) in honore pari producebat. Alios autem uinctos custodiæ tradidit, matremq̃ itidē conligauit, ausam aliquid de potestate cōtendere, nancque hanc rerū dominam Iohannes reliquerat, eoq̃ crudelitatis processit modo, ut uictam fame necaret. Horum autem facinorum pœnas Antigoni fratris morte persoluit, quem plurimum amabat, quemq̃ habebat regni participem. Nam & hunc interemit, adductus criminationibus per maleuolos regni compositis. Aristobolus uero post necem matris atq̃ Antigoni fratris dignissimo ac crudelissimo uiscerū dolore tortus, detestabiliter morit̃, cum nō plus anno regnasset. Vxor uero eius fratrum uinculis dissolutis, regē cōstituit Alexādrum, qui ætate maior erat, & modestia prestare uidebat̃.

De reædificatione Carthaginis, & de seditione seruorum orta Romæ spe libertatis, qualiter etiam Galli Allogobrogēs & Galli Aluernorum à Romanis uicti atque deleti sunt. Tuncq̃ incendium Aethnæ Catinenses afflixit. Cap. VIII.

QUibus etiam temporibus iubente senatu, Carthago iterum reædificatur, anno XXII. postquam fuerat reuersa, deductis illuc Romanorum ciuibus cum familijs repleta ac restituta est. Romæ etiam seditio orta est, quam Gracchus & Flaccus excitauerant tribuni, seruis libertatem, agrosq̃ publicos diuidere, promittentes. Quo tumultu amplius tria milia necata sunt in urbe, cum authoribus seditionum. Quibus diebus Metellus bellando peruagatus, Baleares insulas edomuit. Tunc etiam Domitius proconsul Allobrogas Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello uicit: maxime cum elephantorum noua forma, equi hostium, hostesq̃ conterriti diffugissent, XX. M. ibi Allobrogum cæsa referuntur, III. M. capta sunt. Eo tempore Aethna mons ultra solitum exarsit, & torrentibus igneis, superfusis, lateq̃ circumfluentibus Catinam urbem, finesq̃ eius oppressit: ita ut tecta ædium cladis cineribus perusta, & pergrauata corruerent. Cuius leuandæ cladis causa, senatus X. annorum uectigalia Catinensibus remisit. Interea Fabius consul Bituito regi Aluernorū Galliarū ciuitatis, bellum maximo instructu comparanti, adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bituitus paucitatem Romanorū uix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse, iactaret. Qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis paruum esse intelligeret, alium compactis lintribus, catenisq̃ connexum superstratis confixis tabulis struxit. Cōserta pugna & diu grauiter agitata, uicti Galli, conuersiq̃ in fugam: dum quisque sibi timet, coaceruatis inconsulte agminibus preproprio trāsitu pontis uincula ruperūt, ac mox cum ipsis lintribus merfi sunt, C. LXXX. M. armatorū, in exercitu Bituiti fuisse traduntur, ex quibus C. L. M. uel cæsa uel merfa sunt. Victus Martius cōsul, Gallorū gentē sub radice Alpium sitam, bello adgressus est. Qui cum se Romanis copijs

circumseptos uiderent, belloq; impares fore intelligerent, occisis cōiugibus ac liberis, in flammās se proiecerunt. Qui uero preoccupantibus Romanis peragenda tunc mortis suę copiam non habuerant, capitiq; fuerant, alij ferro, alij suspēdio, alij abnegato cibo, sese consumpserunt. Nullusq; omnino uel paruulus superfuit, qui seruitutis conditionem, uitę amore tolerarit. His ita se habentibus senatus Iugurthę regi Numidiarum bellum indixit.

De Iugurtha Numidarum rege, & de consulibus, qui contra eum pugnauerunt, atque uicerunt. Cap. IX.

Igitur Iugurtha, Micipsę Numidarum regis adoptiuus, hęresque inter naturales eius filios factus, primum hęredes suos, id est, Hiemsalem occidit, Atherbalem bello uictum Aphrica expulit. Calpurniū deinde consulem, aduersus se missum pecunia corrumpit, atq; ad turpissimas conditiones pacis adduxit. Pręterea cum Romam ipse uenisset, omnibus pecunia corruptis aut attentatis, seditiones, dissensionesque permiscuit. Quam cum egrederetur, infami satis notauit elogio, dicens: O VRBEM VENALEM, ET MATVRE PERITVRAM, SI EMPTOREM INVENIRIT. Qui anno sequenti Aulum Posthumium Posthumij consulis fratrem, quem is XL milium armatorum exercitui pręfecerat, interemit, ac pene totam Aphricā a Romanis deficientem, suo iunxit regno. Deinde Metelli disciplina coercitus, duobusq; preljijs uictus, tria milia perfugarum reddidit, trecentosque obsides dedit. Conditionem pacis non custodiens, iterum Mariani consulis (qui non illo minori astutia pręditus erat) deuictus, dum de proprijs diffideret uiribus, Boccum Maurorum regem ad sua cōduxit auxilia. Cuius copijs auctus, Marianū sæpius afflixit exercitum. Postremo apud Circam urbem antiquam, aduersus Romanos, cum quadringentis milibus equitum instructus occurrit. Quos tribus diebus pariter bellando ita contriuit, ut omnibus desperatis Romani telis plurimi occisi, undique pressi sint ac ingenti feruore Solis, puluereque defecti, nullam deinceps sibi sperarent salutem: dum omnia paterentur intollerabilia. Equites uero Numidarum atque Maurorum, uelut sine labore pene captos, atque circumseptos trucidabant Romanos. Subito suffragium est Romanis cœlo missum. Nimbis enim uehemens ruit, ac tempestas ualida orta est, quę Romanos refrigerans conualescere fecit, Mauros uero atque Numidas inermes pene reddidit: dum hostilia eorum, quę sine amento erant lubrica, scuta uero quę ex corijs elephantorum, uelut spongia aquam ebibentia inhabilia facta sunt, qua fortuna Marius superior factus uicit. Bocchus atque Iugurtha fugientes, nonaginta milia suorum amiserunt. Ergo Bocchus cum Romanis pugnare diffidens, pacem petijt: Iugurtham dolo captum, conditione pacis catenatum ad Marium misit, quem ante currum suum triumphator abegit, & in carcere positum strangulari iussit. Pręterea Iugurthini temporibus belli, Cassius consul in Gallia Tigurinos usque Oceanum persecutus, rursusq; ab iisdem insidijs circūuentus occisus est.

De cons

De consulibus Romanorū, qui contra Gallos infelicitē dimicantes uicti atq; interēpti sunt. Contra q̄s Gallos ob vindictā consuli & fines tuendos Marius consul quarto & quinto creatus, dirigit. Gallos CCCXL. milia interfecit: prēter mulieres & paruulos, qui sese necauerunt, in Asia uero & Syria, qui etiā tunc regnabant. Cap. X.

Hinc Mallius consul & Cipio proconsul, aduersum Cimbros & Teutonas, & Tigurinos, & Ambronas, Gallorum & Germanorum gentes (quæ tunc ut imperium Romanum extinguerent, conspirauerant) missi, prouincias sibi Rhodano fluuio medio diuiserunt. Vbi dum inter se grauissima inuidia & contentione decertant, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis uicti sunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atque interfectus est, duofilij consulis cæsi: LXXX. milia Romanorum sociorumq; ea tempestate trucidata XL. milia Calonū atq; Lixarū interfecta: Athias scribit. Ita ex omni pene exercitu, X. tantummodo hoīes qui miserum nuntiū ad augendas miseras reportarent: superuisse referunt. Hostes binis castris atq; XX. præda potiti: noua quadam atq; insolita execratione cūcta quæ ceperāt, pessum dederunt. Vestis discissa & proiecta est: aurum argentūq; in flumen proiectum: lorice uirore conscisse, phalere equorum disperditæ, equi ipsi gurgibus immersi, homines laqueis collo inditis, ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil præde uictor: nihilq; uictus agnosceret. Maximus tunc Romæ non solum luctus uerum etiam metus fuit: ne confestim Cimbri Alpes transgrederentur, Italiāq; delerent. Igitur Marius quarto consul, contra Gallos dirigitur: qui cum Tigurinis & Allobrogibus duobus prælijs dimicans non sine magno suorum discrimine uicit. Ex quibus CC. milia armatorum bello interfecta sunt, LXXX. milia capta: uix III. milia effugisse referuntur. Mulieres itaq; eorum paruulis suis ad saxa conlisis: cunctæ sese ferro ac suspendio peremerunt. Tutones autem & Cimbri integris copijs, Alpium niues emensi, in Italiæ plana peruaferunt. Ibique cum poculis, cibis, ac lauacris emollirētur, Marius quinto consul, & Catullus aduersum eos missi sunt. Qui Hannibalis ingenium secuti, in nebula deposuerunt pugnam: & in sole disposuerunt. Sol nanque cum uento ortus, ex aduerso emicuit: uisus inimicorum puluis oppleuit: & splendor hebetauit. Ita factum est, ut tanta ac terribilis multitudo, minima Romanorum clade, sua autem ultima interitione caderetur, CXL. eorum tunc in bello cæsa, LX. milia capta referuntur. Mulieres autem eorum per multa misabilia mortis genera sese cum paruulis suis neci dederunt. Ita in his duobus prælijs CCCC. & XL. milia perempta sunt: absq; innumera mulierum multitudine: quæ se suosq; paruulos foemineo furore, uirtute autē uirili dilaniauerunt. Quibus etiam diebus Publicius Malleolus Romanis incognitum antea facinus perpetravit. Siquidem matrē suam interfecit, seruis adnitētibus. Quam ob causam damnatus parricidij, insutusque in culleum, & in mare proiectus est. Eo quidem tempore in Syria & Asia Antiochus, qui & Orsus, regnabat, cui successit Antiochus Crippus, qui ab Antiocho Cytino regno

pullus ac rursus Crippus Anthiogus, superato Cytino, regnum recepit. Ita ex successione aduersum se dimicantes, regnabant Syriae & Asiae. Quibus diebus Marcus Terentius Varro philosophus, & Cicero nascuntur. Marcus Furius poeta, cognomento Babylus, nascitur Cremonae.

De diuersis praelijs atque seditionibus, seu de parricidijs, quae Alexander secundus rex & sacerdos Iudaeorum cum externis nationibus seu propria gente gessit.

Cap. XI.

Ptholomæus, qui & Alexander, pulso de regno Ptholomæo per matrem Cleopatram, & in Cyprum secedente, regnavit annis X. Iterumque Ptholomæus, qui a matre fuerat eiectus, regressus de fuga, regnum obtinuit, & regnavit annis VIII. quoniam Alexandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues pepulerant. A reaedificatione uero templi anni sunt CCCCXII. Iudaeorum uero pontificatum & regnum, ut praemisimus, post mortem Iohannis, Aristobolus suscepit. Quo etiam mortuo, ut supra meminimus, Ianneus (qui & Alexander) eius frater regnum pariter & sacerdotium Iudaeorum obtinuit: & in ciues suos crudelissime regnavit. Dum enim uinculis, quibus iussu fratris alligatus fuerat, est solutus, quoniam ætate maior erat cæteris fratribus suis, & modestia præstare uidebatur: rex pariter Iudaeorum & pontifex est declaratus. Sed ille potestate adepta, fratrem quidem alterum regnum appetentem occidit: alterum autem uita contentum, ablatis rebus, substantijs nudatum, secum habuit. Praelium etiam cum Ptholomæo committit: multos quidem hostium peremit: sed uictoria in Ptholomæi parte propensior fuit. Cum Theodoro autem filio Zenonis sæpius dimicauit: & superior factus, de possessionibus illius castella & loca munita suo regno adiunxit: quibus a Theodoro eius exercitus usque ad X. milia cæsus referatur. Is namque cum Gazam & Rafiam atque Antidonem perdomuisset: seditiones Iudaeorum perpeffus, quodam die festo concitatur in eum populus. Namque plerumque epulae seditiones accendunt: nec uidebatur insidias posse comprimere, nisi peregrinos haberet auxilio. Igitur crebris cum propria gente praelijs gestis, superior factus, non minus L. milibus Iudaeorum per VI. annos interfecit. Nec tamen uictorijs lætabatur, quoniam regni sui uires consumpserat. Vnde cum Iudeis conabatur reconciliari. Illi autem inconstantiam eius moris, & uarietatem in tantum oderant, ut percunctati causam, quam pacto eos sedare posset: dicerent: Si moreretur. Nam uix etiam mortuo daturos ueniam, qui multa scelerate fecisset. Pugnavit etiam cum Demetrio, quem Iudaei euocauerant sibi in auxilium. A quo uictus, recessit in montes. Immutata quippe fortuna, sui qui eum prius deseruerant, misericordia moti, relinquentes Demetrium, ad Alexandrum usque ad VI. milia se contulerunt. Quorum uirtute auctus, se bello reparauit. Demetrius huius inclinationis destitutus, fractus, mox inde egressus est, non tamen reliqua multitudo ob abscessum auxiliorum simultates deposuit: Sed cum Alexandro tamdiu bello assiduo

assiduo decertauit, donec plerisque interfectis uictor Alexander cæteros captos Hierosolymam adduxit. Verum immoderata fecit iracundia, ut crudelitas eius ad impietatem usque procederet, D. CCC. enim eorum in media ciuitate cruci affixos, mulieres eorum atque filios in conspectu ipsorum necauit, atque hoc potans, & cum suis concubinis recubans prospectabat. Tantus autem populū terror inuasit, ut etiam diuersæ partis studiosi, proxima nocte VII. milia extra totam Iudæam profugerint. Quorum exilio mors Alexandri finis fuit. Cum eiusmodi factis tandem ægre otium regni quæsisset, ab armis requieuit. Ergo qui latius eius actus scire uoluerit, tertiumdecimum Iosephi librum antiquitatis historiæ legere curabit. Belli autē requiem secutum est morbi principium. Qui XXX. & VII. regni anno moritur. Coniugis suæ Alexandræ regni reliquit gubernacula, Iudeos ei uel maxime audientes fore non dubitans, quod longe ab eius crudelitate discrepans, & iniquitati resistens, beneuolentiam sibi populi comparasset, neque spes eum fefellit.

De bellis socialibus, quæ Romani perpeffi, quando tota Italia ab eis defecit, & de portentis diris atque mirabilibus, quæ hæc mala præcesserunt.

Cap. XII.

QUibus etiam diebus Romanos multiplices perturbauerunt calamitates, quamuis iam domini multarū uocitaretur gentium, quas succinctæ breuitatis gratia trāscurrere statui. Sed si qui eas plenius scire uoluerit, quintum librum Orosij legat. Igitur Saturninus tribunus plebis, excitati tumultus in urbe author extitit, qui cum Mario consule sexto, & Glaucia prætore conspirauit. Primum Metellum Numidicum, uirum acerrimum, innocentem, per scelus iudicum, qui eiusdem factionis erant, in exilium cum totius urbis dolore miserunt. Idem Saturninus Memmium, uirum acrem & integrum, fieri consulem timens occidit, ac deinde contentionem agens in domo sua, ab alijs imperator, ab alijs uero rex est appellatus. Quam temeritatem indignantes Romani, authore Mario consule Saturninum & eius factionis authores interfecerunt. Quorum bona omnium publicanda decreuerunt. Itaque interfectis tantæ coniurationis seditiosis, quies populo fuit. Inde Rutilius uir integerrimus, per uisum iudicum condemnatus est. Qui Smirnam commigrans, literarum studijs intentus consenuit. Igitur IULIO CAESARE & Marco Philippo consulibus, intestinis causis, sociale bellum totam commouit Italiam. Siquidem Liuius Drusus tribunus plebis Latinos omnes libertatis illectos, cum placitum explere non posset, in arma excitauit. Quibus malis ANEXIVS domi suæ, incerto quidem authore interfectus est. Igitur Picentes, Vestini, Marsini, Peligni, Marrucini, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, Gaium Seruiliū prætorem legatum ad se missum, apud Asculum occiderunt. Statimque clausa ciuitate, omnes ciues ROMANOS indicta cæde, iugularunt.

Conti

Continuo atrocissimam perniciem infamissima præcessere prodigia. Namque omnium generum animalia, quæ manus hominum blande perpeti atque inter homines uiuere solita erant, relictis stabulis, pascuisque, cum balatu, hinnitu, mugituque miserabili, ad syluas montesque fugerunt. Carnes quoque, quorum naturæ est extra homines esse non posse: lachrymosis ululatibus uagi luporum ritu oberrarunt. Tunc etiam sub ortu solis globus igneus a regione septentrionis, cum maximo cœli fragore emicuit. Apud Arentinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor medijs panibus fluxit. Præterea per septem continuos dies, grando lapidum, immixtis etiam testarum fragmentis, terram latissime uerberauit. In Samnitibus uastissimo hiatu terræ flamma prorupit: & usque in cœlum extendi uisa est. Complures præterea in itinere uidere Romani globum coloris aurei, cœlo ad terram deuolui: maioremque factum, rursus a terra in sublime ad orientem ferri, ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Igitur Gneius Pompeius prætor cum Picentibus iussu Senatus bellum gessit, & uictus est. Postquam sibi Samnites Papium Mutilium imperatorem præfecerant: Marci autem Agmennonem archipiratam præoptauerant, Iulius Cæsar Samnitum pugna uictus, cæso fugit exercitu. Rutilius consul Marium propinquum suum legatum sibi legit, quem assidue submonentem moram bello utilem fore, & paulisper in castris exerceri militem oportere tyrone: dolo id agere ratus, contempsit, seseque in insidias Marforum, & uniuersum agmen exercitus sui incautus iniecit. Vbi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti: & VIII. milia Romanorum militum cæsa sunt. Arma & corpora interfectorum in conspectu Marij legati Tolenus Fuluius pertulit, atque in testimoniū cladis euexit. Marius raptis continuo copijs, uictores insperatus oppressit: & VIII. milia ipse Marforum interfecit. Cepio autem a Vestinis & Marciis deductus in insidias, cum exercitu trucidatus est. Lucius uero Iulius Cæsar, postquam apud Eserniam uinctus aufugerat, contractis undique copijs aduersus Samnites & Lucanos dimicans: multa hostium milia interfecit. Cumque ab exercitu imperator appellatus esset, Romamque nuntios de uictoria misisset: senatus saga, hoc est, uestem mœroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridente deposuit: atque antiquū togæ decorem recuperauit. Marius deinde VI. milia Marforum cæcidit, VII. milia armis exuit. Sylla cum XX. & III. cohortibus Eserinam missus, ubi artificissima obsidione Romani ciues & milites premebantur, maximo bello & plurima cæde hostium urbem sociosque seruauit. Gneius Pompeius Picentes graui prælio fudit: qua uictoria Senatus laticlauiæ, & cætera dignitatis insignia recepit: cum togas tantummodo de uictoria Cæsaris, primum respirante, sumpsisset. Portius Cato prætor: & rursus Plotius legatus, Umbros plurimo sanguine impenso, & difficillimo labore uicerunt: Gneio Pompeio, L. Portio Catone consulibus. Pompeius diu obsedit Asculum ciuitatem: nec tamen expugnasset, nisi populum in campum prorū

prorumpentem, grauissima opressione uicisset. X. & VIII. milia Marforz in ea pugna cum Franco imperatore suo cæsa sunt. Eadē die Picentes congressi, & uicti sunt. Quo etiā tēpore Sylla Samnites, bello superauit & uicit: quo prælio X. & VIII. milia Samnitum cæsa sunt. Ergo Marrucini, Vestini a Sulpicio legato Pompei persecuti atq; uastati sunt. Ab eodem etiam Sulpicio imperatores Italici horribili prælio oppressi sunt & occisi. Pompeius Asculum ingressus, præfectos, centuriones, cunctosq; principes eorū uirgis cæcidit, securiq; percussit: seruos prædamq; oēm sub hasta uen didit: reliquos liberos quidem, sed nudos & egentes abire præcepit.

De Ciuilibus bellis, quæ inter Syllam & Marianos gesta sunt,
& usq; ad decimum annū protracta: quibus lectissimorum
CL. milia cæsa sunt. Cap. XIII.

Igitur nondum finito sociali bello, Romæ primum bellum Ciuile motum est. Eodemque anno Mitridaticum bellum, & si minus infame, non tamen minus graue coeptum est. Itaque Marius septimum consulatum, & bellum suscipere Mitridaticum affectauit. Dum Syllæ consuli contra Mitridatem in Asiam cum exercitu profecturo, in Campania hæc res innotuisset: confestim ira indignationeq; permotus, Romam reuersus est. Siquidem ante urbem Marij legatum, quasi primā uictimam, Ciuilis belli occidit, mox urbem irrupit. Marius uero cum permouere nobilitatem, inflammare plebem, ordinem equestrem perarmare, aduersus Syllam frustra tentasset: tandem in Capitolium concessit. Sed partibus Syllanis ibi grauiter contritis, ab eo diffugit magna suorum cæde: ibique tunc Sulpicius Marij collega occisus est. Marius quoque fugiens, cum persequentum instantia circumseptus esset: in Minturnensium paludibus sese abdidit. Equibus infelicitè luto oblitus ignominioseque protractus, turpi autem spectaculo, Minturnas deductus, contrususque in carcerem: percussorem ad se missum, solo uultu exterruit. Deinde lapsus a uinculis in Aphricam transfugit: solutoque ex Vtica silio, ubi is in custodia obseruabatur, continuo Romam regressus: Cinnae consuli societate scelerum coniunctus est. Igitur ad profligendam uniuersam Rempublicam, exercitum sibi in quatuor partes diuiserunt. Tres siquidem legiones Mario datæ: parti copiarum G. Carbo præpositus est, partem Sertorius accepit: Ille, scilicet Sertorius, iam hic Ciuilis belli incentor & particeps. Qui etiā hoc finito, aliud post Hispaniæ bellum excitauit: quod per multos annos maximis Romanorum cladibus traxit. Cætera uero exercitus portio Cinnam secuta est. Porro Gneius Pompeius, qui a Senatu cum exercitu accersitus, ut Reipublicæ opitularetur, & diu sese nouarum rerum occupatione suspenderat, contemptus a Mario, uel Cinna, ad Octauium alterum consulem sese contulit, & mox cum Sertorio confligit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit: DC. ex utraque parte milites trucidati sunt. Igitur Marius Coloniam Ostiensem ingressus, oīa ibi genera libidinis, auaritiæ, & cru-

& crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit. Exercitus uero eius pestilentia correptus, pene totus absumptus est. Nam XI. milia uiroꝝ de castris Pompei mortua: VI. milia autem de parte Octauij consulis desiderata sunt. Marius Antium & Aratiam ciuitates hostiliter irrupit, cunctosque in his præter proditores interfecit, bona suis diripenda permisit. Post Cinna consul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis ingressi urbem, nobilissimos quosque e senatu, & plurimos cōsulares uiros interfecit. Sed quanta hæc portio ostentatæ miseræ est, uno uerbo diffinisse cædem bonoꝝ: cuius fuit tanta numerositas, tanta diuturnitas, tanta crudelitas, tanta quoque diuersitas. De quibus etiã auditis posteri perhorrescant. Igitur Marius cum interfectorum ciuium capita, illata conuiujs, oblata Capitolijs, collata Rostris, ad spectaculum congereret, ac septimum consulatum cum Cinna tertio consule peruasisset, in exordio consulatus imperij fera tandem morte præreptus est. Cinna bonorum neces, malorum cæde suppleuit. Nam cum introducta per Marium fugitiuorum manus insatiabilis prædandi esset, nullamque partem authoribus prædæ consulibus ministraret, in forum quasi stipendij causa sollicitata militibusque circumdata, inermis extincta est. Cæsa sunt illa die in foro urbis VIII. milia fugitiuorum: idemque Cinna quarto consul, ab exercitu suo interfectus est. Interea residui senatorum qui potentiam Cinnæ, Marij crudelitatem, insaniam Frimbrig, Sertorijque audaciam fuga euaserant, transuecti in Græciam, coegere precibus Syllam: ut periculis tanti imo iam plane perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox ut Campanium littus attigit, Noruanum consulem prælio oppressit, VI. milia tunc Romanorum Romani interfecerunt: VI. milia eorundem ab iisdem capta sunt: CXX. & IIII. de Syllana parte ceciderunt. Fabius uero Hadrianus, cui imperium pro prætore erat, regnum Aphricę seruorum manu affectas apud Vticam congestis fœmētis, cum omni familia uiuus incensus est. Damaspippus prætor, incensore Mario consule, Q. Sceuolam, G. Carbonem L. Domitium, P. Antistium, in curiam quasi ad consultandū uocatos, crudelissime occidit: corpora interfectorum carnificis unco tracta, atque in Tiberim missa sunt. Eodem tēpore Syllæ duces, plura prælia aduersus Marianas partes, infelicissima felicitate gesserunt. Nam & Q. Metellus Carinatas copias cecidit, & castra peruasit: & G. Pompeius Carbonis equitatum grauitè trucidauit. Syllę etiam & Marij adolescentis, maximum tunc prælium apud sacri portū fuit. In quo de exercitu Marij cæsa sunt XXV. milia: sicut Claudius scribit. Pompeius carbonem etiam castris exiit, fugientemque insecutus, nunc cædendo, nunc ad deditionem cogendo, plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbuani agmen oppressit: ubi IX. milia Marianæ partis occisa sunt. Lucullus cum a Quinto obsideretur, erupit: & rupentina pugna obsessorem deleuit exercitus. Nam plus quàm X. milia ibi tunc cæsa referuntur. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce, & Carrinatis reliquis copijs, ante ipsam urbem portamque Collatinam ad horam

horam diei nonā signa cōtulit, grauissimocq; praelio tandē uicit, LXXX. M. hoīm ibi fusa dicuntur, XII. M. sese dediderunt, reliquam multitudinē in fugam uersam, insatiabilis uictorum ciuium ira cōsumit. Sylla mox urbem uictor intrauit III. M. hoīm, qui se per legatos dediderant, contra fas, contraq; fidem datam, inermes, securosq; interfecit. Plurimi tunc quoq; ut non dicam innocentes, sed etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plusq̃ IX. M. ferunt. Ita libere per urbem cedes, percussoribus passim uagantibus, ut quocunque uel ira, uel præda sollicitabat, agitabantur. Igitur cunctis iam quod singuli timebant, aperte fremenibus, Q. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem uicturi sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Postq̃ uero in urbe uiri consulares, prætores, senatores, passim sine consideratione deleti sunt, quos in tabulis cruentissime descripserant: inde Sylla Preneste profectus est, omnes Mariæ militie principes, hoc est, legatos, quæstores, præfectos & tribunos, iussit occidi. Pompeius Carbonem Marianum ducem, in Aegyptum fugere conantem, comprehendit & occidit. Idem Pompeius in Aphricam transgressus, eruptione circa Uticam facta, X. et VIII. M. hoīm interfecit. Eo bello Domitius dux Marianus, dum inter priores pugnat, occisus est. Hirtam Numidiæ regem persecutus, fugientemq; omnibus copijs nudatum interfecit. Sylla demum dictator creatus est, ut damnationis & crudelitatis libido, honesti nominis reuerentia & armaretur & uelaretur. Nouissime Sylla potestate priuatus est. Hoc fine conclusa sunt duo bella funestissima, sociale Italicum & ciuile Syllanum. Hæc per annos X. tracta, plusq̃ C. L. M. Romanorū consumpsērunt, tantumq; lectissimorū uiroꝝ, uernaculorumq; militum Roma hoc ciuili bello perdidit: quantum in ea superiore tempore cum se iam aduersus Alexandrum Magnum circumspiceret, in discretis ætatibus census inuenit. Præterea uiros consulares, XXX. & IIII. prætorianos XXXVI. LX. senatores fere, absq; innumeris totius Italiæ populis, qui passim sine consideratione deleti sunt. Igitur Sylla mortuo, Lepidus Mariæ partis assertor, aduersus Catulum Syllanum ducem surgens, rediuiuos bellorum ciuiliū cineres suscitauit. Bistucatiæ certatum est. Plurimi Romanorum iam ipsa paucitate miserorum & adhuc illo furore insanientium cæsi sunt: Albanorum ciuitas obsidione oppugnata, atq; excrucitata fame, ultima miserabilium reliquiarum deditioe seruata est. Ibi tunc Scipio Leppidi filius, captus atq; occisus est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est. Ita hoc bellum ciuile, non magis dementia Catuli, q̃ tedio Syllanæ crudelitatis, ut ignis in stipula eadem celeritate, qua exarsit euauit. Quibus etiam diebus Terentius Varro in provincia Narbonensi nascitur, qui postea trigessimūquintum annum agens, Græcas literas summo studio didicit. Cicero namq; Athenas succedit Rustico, defenso contra Chrysogonum. Deinde post triennium Romam rediit, qui XXVI. ætatis suæ anno, etiam Quintium defendit: quo in tem-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

pore Plotius Gallus Romæ, Latinam Rhetoricā primus docuit. De quo Cicero sic refert: Memoria teneo nobis pueris, primum Latinam edocere cœpisse Plotium quendam. Tunc Lucius Pomponius Bononiensis, Catil lanorum scriptor, clarus habebatur. Lucretius etiam poeta nascitur. Qui a matorio poculo hausto, in furorem uersus, aliquos libros per interualla insaniae scripsit, quos postea Cicero emendauit.

Regnante Ptholomæo Dionysio, Alexandra Salina Alexandri regis vxor Iudæorū
rexit populum. Et ea quæ ibi illis contigerunt diebus. Cap. XIII.

Ptholomæus Dionysius, annis XXX. A reedificatione uero tem pli, anni erant CCCC. XXX. Regnum uero Iudæorū Alexandra Salina Alexā dri regis uxor, ut præmisimus, habebat. Quæ cum du os filios ab Alexandro generatos haberet, natu quidē maximū Hir canum, propter ætatem declarauit pontificē, & propter modestiam regem cōstituit, minorē autem Aristobolū priuatum uiuere maluit, qđ feruētioris esset ingenij. Ipsa uero Alexādra, qui sacras temerassent leges, ab initio dete stabatur: religioni tamē diuinæ superstitione deseruiēs. Qua de re iungūt se eidem mulieri pharisæi, quoddā Iudæorū collegium, qui præter alios pietas tem colere putarent, & peritius leges exponebāt. Ob eam causam propius eos aspiciebat. Illi autē paulatim fœminæ simplicitatē despicientes, oēs pro sua libidine submouendo, ac deponendo, uinciendo, ac soluendo q̄s uellent, ordines Reipublicæ cōfunde bāt prorsus, ut ipsi quidē regijs cōmodis frue rentur, expēsas ac difficultates Alexādra perferret. Sed eadē mire callebat res administrare maiores. Itaq; augendis copijs semper intēta, duplicē con flauit exercitū. Neq; pauca peregrinorū parauit auxilia, quibus nō modo statum gentis suæ roborauit, sed etiā metuendam se reddidit externæ poten tiæ. Imperabat autē alijs: uerum Pharisæis ipsa ultro parebat. Deniq; Dio genem quendā insignem uirū, qui Alexandro fuisset amicissimus, interficie unt, eius cōsilio criminantes, ut DCCC. quos supra memorauī, regis iussu tollerentur in crucē. Nihilominus autem Alexandrē suadebant, ut & alios, quibus authoribus in illos fuisset Alexāder excitatus, occideret. Cumq; his nimia superstitione nihil abnuēdum putaret, quos sibi libuisset, ea specie truci dabant: donec optimatū quisq; ad Aristobolū confugerent, quorū pericu lum agebatur, atq; ille matri persuasit, ut his propter dignitatē parceret, ci uitate autem pelleret, quos nocentes existimaret. Illi quidē data sibi copia, per agros dispersi sunt. Inter hæc Alexandra, morbo laborante, minor eius filius Aristobolus, cum seruis suis, quos multos habebat, omnesque pro ætatis feruore fidissimos, uniuersa castella obtinuit, & pecunia quam ibi reperit, conductis auxilijs regem se declarauit. Ob hæc miserata querelis Hircani mater, coniugem Aristoboli cum filijs includit, apud castellum, qđ a septentrione phano adiacens, Baris antea uocabat, ut diximus: postea uero Antoniū cognominatū est, imperante Antonio, quemadmodū de Au gusti et Agrippæ noīe, Sebaste et Agrippas et alię ciuitates appellatę sunt.

Ante

Ante tamen Alexandra moritur, quam in Aristobolū Hircani fratrem illius contumelias uindicaret, quem deijci regno curauerat, quod ipsa nouem per annos administrauit, & heres quidē omnium fit Hircanus, cui regnum etiam uiua commiserat.

De diuersis fragoribus bellorum, quibus Roma perterrita est. Quorū vnum fuit in Hispania, aliud in Macedonia, tertium in Pamphilia, quartum in Dalmatia, Cap. XV.

INterea apud Romanos hæc gerebantur. Sonantibus undiq; bellorum fragoribus, quorum unum in Hispania erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in Dalmatia. Exanguis adhuc atq; exhausta intestina perniciē, tanquam febribus, Romana Respublica, propulsare armis occidentis, Septentrionisq; fortissimas gentes cogebatur. Sertorius si quidem uir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuisset, Syllam fugiens ex Aphrica dilapsus in Hispanias, bellicosissimas, ferocissimasq; gentes in arma excitauit. Aduersus hunc ut breuiter diffiniā, duo duces missi, Metellus & Domitius. Quorū Domitius ab Hirtulegio Sertorius duce, cū exercitu oppressus est: Manilius procōsul Galliae in Hispaniā cum tribus legionibus, & M. D. equitibus transgressus, iniquam cum Hirtulegio pugnam conseruit. A quo castris, copijsq; nudatus, in oppidum Hilerdam pene solus refugit. Metellus multis prelijs fatigatus, per deuia oberans hostē mora fatigabat, donec Pompei castris consociaretur. Pompeius contracto apud Palantiā exercitu, Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, frustra conatus defendere, uictus aufugit. Sertorius superato, fugatoq; Pompeio, Lauronem ciuitatem cruentissime depopulatus est. Reliquum agmen Lauronensem, quod cædibus superfuerat, miserabili in Lusitaniā captiuitate transduxit. Pompeium autem, hoc est, illum Romanorū ducem a se uictum fuisse, gloriatus est, quem magna præditiū fidutiā, ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Fuisse tūc Pompeio XXX. M. peditum, M. equites, Galba scribit: Sertorium autē LX. M. peditum, VIII. M. equitum habuisse cōmemorat. Postea uero Hirtulegius cum Metello cōgressus, apud Italicā Beticæ urbem, XX. M. militum perdidit, uictusq; in Lusitaniā cum paucis refugit. Pompeius Belgidam nobilē Celtiberig urbem cepit. Sertorius deinde cum Pompeio cōgressus, X. milia militum eius interfecit: ex alio cornu uincēte Pompeio tantundem pene ipse perdidit. Multa præterea inter eos prælia gesta sunt. Memmius questor Pompei, idemq; uir sororis eius occisus est, Hirtulegijs fratres interfecti. Perpenna, qui se Sertorio iunxerat, comminutus est. Postremo ipse Sertorius X. demum anno belli inchoati, iisdem quibus & Viriatus suorū dolis interfectus, finem bello fecit, Romanisq; uictoriam sine gloria dedit, quamuis Perpennam postea pars exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio uictus, cum uniuerso exercitu suo interfectus est, ciuitates uero cunctas in Hispania ultro Pompeius ac sine mora per deditiōem reces

pit ac euertit. Interea Macedonicum bellum Claudius fortitus, uarias gentes, quæ Rhodopeis montibus circumfusæ sunt, ac tunc Macedoniam crudelissime populabātur, subegit. Nam inter cætera dictu, audituq; horrida, quæ in captiuos agebant, raptis cum poculo opus esset humanorum capitum ossibus cruentis, capillatiscq; adhuc ac per interiores cauernas male effosso cerebro, oblitis auide ac sine horrore tanquam ueris poculis utebantur. Quarum cruentissimi atq; immanissimi scordici erant. Has itaq; ut dixi, Claudius pellere Macedoniae finibus bello attentauit, magniscq; se malorum molibus obiecit. Vnde cum animo æger, & curis circumseptus, morbo insuper correptus esset, interiit. Huius successor Scribonius attentarum superiori bello loco gentium declinans uim, in Dardaniam arma cōuertit, eamq; superauit. P. uero Seruilius exconsul Cyliciam & Pamphiliam crudelissime adortus: dum subdere studet, pene deleuit. Liciam & urbes eius obsessas, oppressasq; cepit. Præterea Olympū montem peruagatus, Phasidem euertit, Coriciū diruit. Tauri quoq; montis latera in Cyliciam uergētia perscrutatus, Esauros bello fractos, in deditionē redegit. Primus Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenso quo bellum gestum est, Isaurici nomen assumpsit. Cosconius proconsul fortitus Illyricum, protrita, subactaq; Dalmatia, Salonas urbem florētissimam post biennium tandem expugnauit & cepit.

De gladiatoribus, qui e ludo effugientes, multa & pernitiocissima bella contra Romanos dominos suos excitauerunt. Cap. XVI.

L Vcullo itaq; & Cassio consulibus, gladiatores LXX. & IIII. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt. Qui continuo ducibus Crixo & Inomao Gallis, & Spartago Thrace, Vesubium montem occupauerunt. Vnde erumpendum aduerterunt: inde per Consentiam, & Metapontū circumducti, ingētia breui agmina collegerunt. Nam Crixo decem milium multitudo, Spartago autem triplex tūc numerus fuisse fertur. Inomaus enim iam in superiore bello fuerat occisus. Itaque cum cædibus, incendijs, rapinis, stuprisq; omnia miscerent, in exequijs captiuæ matrone, quæ se dolore uiolati pudoris necauerat, munus gladiatorium ex CCC. captiuis, scilicet, quod expectandi fuerant: expectaturi, utpote laniatæ gladiatorum potius quam militum principes ædiderunt. Deinde consules Gellius & Lentulus aduersum eos cum exercitu missi sunt. Quorum Gellius Crixum acerrime pugnantem prælio oppressit: Lentulus a Spartago superatus aufugit. Post etiam collatis frustra ambo consules copijs, accepta graui clade, fugerunt. Dehinc G. Cassium proconsulem idem Spartagus oppressum bello, interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nō minore propemodum metu, quam sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: Senatus Crassum cum legionibus consulem nouo supplemento militum misit. Is mox ut fugitiuorum pugnam inijt, VI. M. eorum interfecit, D. CCC. uero cepit. Inde priusquam ipsum Spartagum ad caput Silari fluminis castramet

strametatem, bello aggredieretur, Gallos auxiliores eius, Germanosq; superauit: E quibus XXXIII. M. hominum, cum ipsis ducibus occidit. Nouissime ipsum Spartagum disposita acie congressum, maximaq; cum eo fugitiuorum copias percussit. Nam LX. M. eorum caesa, VI. M. capta re feruntur: III. M. Romanor; recepta sunt: ceteri, qui ex hoc bello lapsi, oberabant, per complures duces frequentu indagine contriti sunt.

De diuersis praelijs in Oriente gestis, id est, quae Mitridates prius prospere, de mum infelictiter gessit: Et de his, quae Sylla & Lucullus & ceteri eo tempo re Romani exercitus duces peregerunt. Cap. XVII.

Igitur Mitridates rex Ponti atq; Armeniae, postq; Nicomedem Bythi diae regem amicum P. R. regno priuare molitus est, atq; a senatu moni tus, si id facere tentaret, bellum sibi a P. R. inferendum fore: iratus Capa padociam continuo peruasit, atq; expulso ab ea Ariobarzane rege cum etiam prouinciam igni, ferroq; uastauit. Bythiniam deinde pari clade corripuit, Paphlagoniam simili exitu afflixit, pulsus ex ea Philomene & Nicome de regibus. Cum uenisset Ephesum, crudeli praecipit edicto: ut per tota Asi am, quicunq; inuenti essent ciues Romani, sub una die omnes necarentur. Et factum est. Nec explicari aut comprehendere ullo modo uerbis potest, quae tunc multitudo Romanorum ciuium caesa sit. Quis inuicem plurimar; prouinciarum, quis gemitus occidendor; pariter atq; occidentium fuerit, cum singuli quicq; aut prodere innocentes hospites & amicos, aut ipsi periclitari poena hospium cogeretur. Archelaus quoq; dux Mitridatis, cum C. XX. M. peditum atq; equitu in Achaiam premissus, Athenas, cunctamq; Grae cia partem, ui per deditionem obtinuit. Sylla cui post consulatum, Mitrida ticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pyreum Atheniesium portum septemplici muro communitum, diu obsedit, ipsamq; Atheniesium urbem ui cepit. Postea iusto praelio cum Archelao conflixit, C. X. M. de exercitu Archelai interfecta: uix X. M. superuisse referuntur. Cōperta clade Mi tridates, lectissima LXX. M. militum Archelao in subsidiu misit ex Asia. Secūdo praelio L. M. ex his interfecta sunt, ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello omnes copiae, quas Archelaus habebat, extin ctae sunt. Nam XX. M. militum eius in paludem pulsa, cum Syllae fidem implorarent, insatiabili ira uictoris interfecta sunt: totidemq; alia in flumen coacta ac necata, reliqui miseror; passim trucidati sunt. Porro Mitridates in Asia nobilissimarum urbium principes occidere, bonaq; eor; publicare, animo intēderat. Cumq; iam M. DC. ira interfecisset, Ephesini exemplum uerētes, excluso praesidio eius, portas obiecerunt. Similiter Smirnei, Sardi, Colophonij, Trallianiq; fecerūt. Perturbatus Mitridates, per Archelaum ducem suum, cum Sylla pacem pepigit. Interea Fimbria Marianor; sceles rum satelles, homo omnium audacissimus, Flaccum consulem, cuius lega tus erat, apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu Mitridatis fi lium ex Asia ad Miletopolim fugat, stationemque regis inuadit, ipsumque

Pergamo pellit, fugiētemq; insecutus, apud Phitanam obsedit. Et profecto cepisset, si Lucius Lucullus ciuilibus discordijs curam Reipublicæ prætulisset, eumq; mari coartare obiecta classe uoluisset. Inde Fimbria Ilienſibus iratus, a quibus pro Syllanæ partis studio, obiectu portarum repulſus uidebatur, ipsam urbem Militum, antiquā illam Romæ parentem, funditus cæde, incendioq; deleuit: sed eam Sylla cōtinuo reformauit. Idem Fimbriā apud Thiathirā cum exercitu Syllæ obsideretur, desperatione adactus, in tēplo Aesculapij manu sua interfectus est. Fānius et Maius de exercitu Fimbriæ profugi, Metridati sese adiunxerunt. Quorū hortatu Mitridates cum Sertorio per legatos in Hispaniā missos, foedus pepigit. Sertorius ad eum M. Marium, firmādi foederis causa misit. Quem rex apud se retētum, breui ducem fecit; in locum Archelai, qui se ad Syllam cum uxore, liberisq; cōtulerat. Marius & Eumachus duces, a Mitridate aduersus Lucullū missi, magno exercitu breui cōgregato, cum P. Rutilio apud Chalcedonam congressi sunt, eumq; cum plurima exercitus ipsius parte ceciderūt. Lucullus Mitridatem Cizicenos obsidētem fossa cinxit, eumq; qđ faciebat pati compulit. Itaq; ad ipsos Cizicenos, ut bono animo essent, nuntium misit, unum ex milibus, nandi peritū. Qui duobus utribus suspensus mediam ipse regulam tenens, plāis subremigans, VII. M. passuum transmeauit. Mitridates inopia laborans, partem copiarū instructam amissis, domum abire præcepit. Quam Lucullus excipiens, uniuersam disperdidit. Nam amplius q̃ XV. M. hominū tunc interfecisse narratur. Tunc etiam Fannius, qui se Mitridati iunxerat, & Metrophanes regius prætor, a Mamercio uicti, cum duobus milibus equitū in Mesiam profugerunt: atq; inde Mæoniam digressi, in colles, camposq; arenosos inciderunt: ubi nō solum mōtes usti uel saxa, quasi quadā fuligine offuscata cernuntur: uerum etiam campi ambusto solo squalidi per * L. M. passuum sine ullo ignis uel fornacis indicio, & pendulo in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridæ uoragines ostenduntur, quas Græci phisas uocant. In quibus diu oberrantes, inopinati tandē periculis exempti sunt, & clam in regis castra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mitridates apud Cizicum eadem mora, qua obsidebat obsessus, in magnā pœnuriā, pestilentiamq; exercitum suum coartauit. Nam plusq̃ CCC. M. hominū fame et morbo, in eadem obsidione amisisse fertur, ipse cum paucis arrepta nauī, clam fugit e castris. Lucullus incruēto milite spectator cladis aliene, nouum genus uictoriæ adeptus est. Mox Marium adortus, uicit, fugauitque, in quo prælio plusq̃ XI. M. Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus postea cum eodē Mario nauali prælio congressus, XXXII. naues regias, & cōplures onerarias, aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his, quos Sylla proscripserat, interempti sunt. Marius postera die de spelunca, ubi latebat, extractus, meritis hostilis animi pœnas luit. Eodem uero Lucullus impetu Apamiam uastauit, & sub monte Olympo, Priusam munitissimā

Alias,
D. M

uissimam ciuitatem captam, expugnatamq; diripuit. Mitridates aduersus Bizantium instructa classe nauigās, tempestate correptus, LXXX. rostratas naues perdidit. Ipse cum quassa iam nauī mergeretur, in Meoparonem Seleuci pyratae, ipso pyrata iubente transiliuit. Inde Senopem, ac post Anisōn cum magna difficultate peruenit. Lucullus Senopē expugnaturus obsederat. Hanc Seleucus Archipyrata & Cleoclares Spado, qui praesidiū causa praerat, expilatam atq; incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus, celeri occurfu immissum restinxit incendiū. Ita misera ciuitas uersa uice hostium, sociorumq; unde defendenda disperdita: & unde disperdenda, seruata est. At uero M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia successerat: totam Bessorum gentem bello appetitam, in dedicationem recepit. Praeterea Lucullus transgressus Eufraten & Tigrim, apud Tigranocertam urbem cum Mitridate & Tigraue congressus, paruissima suorum manu magnum hostium numerum occidit. Nam XXX. milia hominum in eo bello caesa, referuntur. Tigranes uix C. L. equitibus comitatus aufugit: diademate & thiara ne agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucillum totius pene Orientis, supplices uenere legati. Ille imminente hyeme per Armeniam in Mesopotamiam regressus, Nisibin urbem illis tunc locis inclutam, expugnauit & cepit. Iisdem diebus pyratae per omnia sparsi maria, & iam non tantum intercipientes nauium commeatus, sed etiam insulas, prouinciasq; uastantes, impunitate sceleris, & auuiditate praedae, uulgo sese adsciantibus in immensum augebantur. Quos G. Pompeius post multam quidem uastationem, quam terra, mariq; diu egerant, mira tamen celeritate compressit. Eodem tempore Cretam insulam per biennium Metellus euerit, diuturnoq; bello domitam, in potestatem redegit, legesq; Minois Romanis legibus permurauit. Quibus etiam diebus a Lucullo uicta Armenia ac Mesopotamia, ac Nisibin capta, Syria in Romanam ditionem cessit: quae hucusq; per reges Macedonum ab Alexandro possessa fuerat. Quo in tempore Horatius Flaccus satyricus poeta Libertino patre Venusi nascitur. Apollodorus uero Pergamenus Graecus orator, preceptor Calidi & Augusti clarus habetur. Igitur quae de Catilina & Lentulo, siue Cicerone, Sallustius scribit, hoc gesta sunt tempore. Marcus etiam Callidus orator clarus habetur, qui bello civili postea Caesarianas partes secutus, cum togatā Galliam regeret, Placentiae obiit. Nunc sexto uolumini finem imponere decreui, ut bella tam Romanorum ciuilia, & externis ubiq; permixta, quam etiam Iudaeorum, quae dicta sunt, uel etiam quae sequuntur, quia sic sibi continuatim serie temporum, & malis sequacibus cohaeserunt: libri saltem termino separentur.

LIBRI VI. FINIS.

N iij

FRE

FRECVLPHI EPI SCOPI LEXQVIENSIS CHRO.

nicorum Tomi prioris, Liber VII.

Cum Hircanus atq; eius frater Aristobolus de regni potestate configunt, Pompe-
ium iudicem prouocant. Ex quo Romanis subduntur. Cap. I.

GITVR HIRCANVS, QVI PON-
tifex Iudæorum erat, etiam regni gubernacula
matre ei contradicente (ut præmisimus) suscep-
erat. Veruntamen frater eius Aristobolus, vi-
ribus atq; authoritate præstabat. Habito autem
inter eos circa Hiericunta de rerz summa confi-
ctu, pleriq; Hircano relicto, transeunt ad Aristob-
olum. Hircanus autē cum reliquis fuga præue-
nit castellum Antoniū, ibiq; salutis obsides na-

ctus est. Erat ira q; ibi in custodia (ut præmisimus) cōiunx Aristoboli cum
filijs. Sed priusq̃ graue aliquid fieret, ea lege in concordia redit: ut regnum
quidem Aristobolus haberet, Hircanus uero excederet quasi regis frater, a-
lijsq; cōtentus honoribus. Hoc modo in fano recōciliati, cū in cōspectu cir-
cūstantis populi benignissime alter alterū ualere iussissent, domos permu-
rant: & Aristobolus quidē recedit in regia. Hircanus autē in Aristoboli do-
mum. Metus uero et alios eius inimicos præter spē dominantis occupat: &
maxime Antipatrū, iadudum inuisum Aristobolo. Erat autē genere Idume-
us, et nobilitate ac diuitijs aliarq; rerz copia gentis sue princeps. Is ergo &
Hircanū, ut ad Arete regē Arabie cōfugeret, eiusq; auxilio regnū repeteret
horrabat, et ipse Arete ut Hircanū susciperet, atq; in regnū deduceret, sua-
debat, multa detrahēs Aristoboli moribus multisq; Hircanū laudibus præ-
dicans. Simulq; ammonēbat, qd eū deceret regno clarissimo p̃sidentem, ini-
quitate oppressis manū porrigere: Hircanum autē iniuriā pati, q principatu
iure successionis sibi debito caruisset. Sic instructis et preparatis ambobus,
noctu cū Hircano ex ciuitate profugit: citatoq; cursu in oppidū, qd Petra
dicit, saluus euadit, qd regni sedes esset Arabie. Ibiq; postq̃ Hircanū in ma-
nū regis Arete tradidit: multis dictis multisq; muneribus, ut auxiliū ei p̃be-
ret, quo in regnū deduceret, effecit. Igīt rex collectū undiq; exercitum, in lu-
deā direxit. Erant autē peditū equitūq; milia L. Quibus nequaquā restitit Ari-
stobolus, sed primo impetu superatus, in Hierosolymā fugere cogit. Atq;
oīno captus esset, nisi dux Romanorū Scaurus, horz imminētem soluisset
obsidionē. Nancq; is ex Armenia qdem in Syriā missus erat a Pōpeio Ma-
gno: qui cum Tigraue bellū gerebat. Sed ubi Damascū uenit, quā retentā a
Metello et Lollio cōsulibus & captā repperit, his inde summotis, cognito
in Iudæa qd ageret, illuc uelut ad questū cucurrit. Deniq; ut ingressus est fi-
nes Iudeorū, legati ad eū ueniūt a fratre utroq; ut sibi potius adiumentū esset
orātibus. Sed CCC. talēis, q Aristobolus miserat, iustitia posthabita est.

Tot

Tot eñ acceptis Scaurus ad Hircanum & Arabas legatos dirigit: Romanorū eis & Pompei nomen intentans, nisi ab obsidione desisterent. Itaq; & Aretha ex Iudaea in Philadelphiā recedit metu percussus, & Scaurus Damascum redit. Hircanus uero & Antipater Arabū priuati auxilio, spem in aduersarios contulerūt. Et cum Pompeius Syriā trāsgressus Damascum peruenisset, ad ipsum confugiunt: multisq; muneribus ei datis, illa tm̄ qbus apud Arethā usi fuerāt, allegātes magnopere predicabāt, ut Aristoboli uiolentiā odio dignā putaret, regnoq; Hircanū restitueret: cui tam etate q̄ moribus deberet. Itaq; Aristobolus auxilio Scauri fretus, Pōpeio nec defuit. Sed dum ipsius gratiā minime adeptū se cognosceret, in Hierosolymā cum indignatione discessit: belloq; iam cōgredi cum Pōpeio cogitab. Pōpeius aut nec ei tēpus apparatus dandū putauit, sed statim eum sequit̄, multum quippe alacritati eius addiderat circa Hiericunta mors Mitridaeis nūtiata. Cūq; illic pernoctasset: mane in Hierosolymā properabat. Itaq; hoc eius impetu perterritus Aristobolus, supplex occurrit, pecuniāq; pōlicitus, qđ que semetipsum ei cum ciuitate promitteret, Pompeiū mitigat sequentē, nec tñ quicq̄ eorū que promisit, effectum est. Gabinium eñ, qui ad suscipiendā pecuniā missus fuerat: nec in oppidum quidē Aristoboli socij receperūt. His cōmotus Pompeius Aristobolū in custodiā collocat. Ad ciuitatē uero profectus dum lustrando eam circūiret, ut exploraret qua ex parte facilius esset ascēsus: seditio in ciuitate exorta est: Aristoboli quidē socijs bellū geri potius regēq; liberare dignū esse affirmātibus, q̄ uero cum Hircano sentiebant, Pōpeio portas aperiri. Deniq; uicta pars Aristoboli, cōcessit in templū: et pōte qui ciuitati iungebat absciso, ut ad ultimū usq; resisteret, instruebat. Cum aut alij Romanos in ciuitatē recepissent, hisq; domū regiā tradidissent: ad hęc obtinēda Pōpeius unū ex ducibus sibi obediētibus Pisonem cum militibus intromittit. Isq; p̄sidijs in ciuitate dispositis, q̄a nemini eorum, qui in tēplum cōfugerant, pacē persuadere potuit, oīa que circūerant expugnationi parabat: Hircano eiusq; amicis ad cōsilia conferēda, et ad efficiēda que iuberet, alacriter animatis. Ipse uero tēplum obsidiōe cingit, turribus impositis, admotisq; machinis, mœnia tentabat irrūpere: sed lapidibus repellebant et ui repugnantīū. Mense nancq; obsidionis tertio, uix una turri deiecta, fanū irruptū est. Primus aut murum transcendere ausus est Syllae filius Faustus Cornelius, et post eū cēturiones duo, Furius & Fabius cum suis agminibus. Et circūsepto undiq; fano: alios cōfugientes uel etiā paulisper repugnātes interficiūt. Multos aut suos gētiles aduersae partis studiosi trucidabant, plurimi semetipsos in rupes p̄cipitabāt: nonnulli furibundi cūctis que circa murū erāt in desperatione succēsis, pariter cōflagrabant. Itaque Iudeorū quidē XII. milia occubuerunt, Romanorū uero perpauci, sed plures sauciati sunt. Nil aut grauius in illa clade Iudaeorū genti uisum est, q̄ scētū illud arcanū nulli cuiq̄ prius uisum, alienis esse detectū. Deniq; Pōpeius una cū suis comitibus in tēplum ingressus, ubi neminē prāter pontificē adesse

adesse fas erat, quæ intus erant candelabra cum lychnis, & mensas ex quibus libare atq; adolere moris erat, & uascula ex auro cuncta perspexit: congestamque pigmentorum molem, ac sacræ pecuniæ prope ad duo milia talentorum. Nec tamen uel hæc, uel aliud quicquam de sacro sanctis opibus siue instrumentis attingit. Sed postera die post excidium curare templum ædituos, ne quid sordium haberet, iussit: & solennia sacra celebrare. Ipse autem Hircano pontifice declarato, quod se & in alijs rebus alacrem præbuisset, promptamq; ad bellum agrestium multitudinem ab Aristobolo reuocasset: per quæ sicut imperatorem bonum decuit, beneuolentia potius, q̃ timore plebem sibi conciliauit. Inter captiuos autem comprehensus Aristoboli focer, idemq; patruus, tenebatur. Et illos quidē, qui maxime belli causa fuissent, securi percussit: Faustum uero & qui una fortiter fecerant, præclaris premijs donat, & Hierosolymis tributum indicit. Pompeius uero a flumine Euftrate usq; ad fines Aegyptios, Scauro summa regionum negotia, cum duabus cohortibus commisit: Romamq; ipse per Ciliciam prope raui, captiuum ducens Aristobolum cum familia. Erant autem illi filij duotidemq; filij, quorum unus Alexander ex itinere fugit: minor autem Antigonus cum sororibus Romam uectus est. Interea Alexander congregata manu Hircano grauius imminebat, Iudæamque populabatur: Hircanum quidem mature debellare posse credebat, uillasq; opportunas muris, hoc est, Alexandrium, Hircanium, & Macherunta, non longe ab Arabiæ montibus muniēbat. Exercitum hinc inde colligere curauit: donec facta sunt ei decem milia peditum, et mille quingenti equites. Igitur Gabinus qui in Syriam missus, Scauro successerat: aduersus Alexandrum cum ualida manu militum: atq; multitudine processit Iudæorum. Quo prælio uictus Alexander, amissis VI. milibus, quorum tria uiua capta sunt, tria uero prostrata: ipse in Alexandrium confugit castellum. Quo obsidione cinctus, dum uehementius urgeri se ab hostibus cerneret, territus Alexander omnibus desperatis, legatos ad Gabinium mittit: & ignosci delictis orans, & quæ sibi parent castella Macherunta & Hircanium tradere non dubitans, quin etiam Alexandrium eiusdem potestati permisit. Quæ omnia quidem Gabinus consilio matris Alexandri, funditus eruit. Post hæc uero Gabinus Hircano Hierosolymam deducto, ei Fani curam commendauit, cæteris Reipublicæ partibus optimates præfecit, omnemque Iudæorum gentem in conuentus quinque diuisit: unum Hierosolymis, alterum Doris, itemque tertium apud Amathunta, quartum Hierico, & quintum Seffori ciuitate Galilææ disposuit. Singulari autem unius dominatione Iudæi liberati libenter ab optimatibus regebantur.

Qualiter Crassus spoliauerit tēplum, & Parthico bello mox est extinctus. De patre etiam matreq; Herodis, & fratribus atq; sorore. Et q̃ aliter Africani Historiographus, q̃ Iosephus de eodē patre Herodis sentiret. De Lucullo, qui Mitridatē & Tigranem bello uicit. Et de Pompeio eius successore: qui maxima ex parte orientē ditioni subdidit Romanorū.

Cap. II.

Igitur

IGITVR his atque alijs ita gestis, interea Crassus Gabinij successor, ducatum Syriae suscepit, qui profecturus ad Parthicum bellum, omne quod erat Hierosolymis in templo abstulit aurum, & praeterea duo milia talenta detrahi iussit de interiore templi, quae Pompeius intacta reliquerat. Nec longum laetatus, ubi transiuit Eufraten, exercitum amisit maximum: & ipse a copijs Persarum extinctus est. Eo successu Parthi elatiores, transeundum in Syriam crediderunt. Quos strenue insidijs excepit Cassius, & commissae sibi provinciae finibus reppulit, non sine graui detrimento hostium cum effuse uenientes, quod neminem sibi obsistere ausurum arbitrarentur, loca praeventus angustia occupauisset. Denique fulis fortium plurimis, bellum deseruere Parthi. Cassius repulso hoste securus provincia, in Iudaeam irruit, & Taricheis deletis, XXX. milia Iudaeorum in seruitutem uendidit: Phitalaum quoque suspectum doli, quod partes Aristoboli fulciret, iugulari iussit. Neque expers consilij eius Antipater fuit, ut æmulum potentie quam maxime excluderet. Igitur Antipater is cognouit uxorem, cui nomen Cypris, splēdidissimo inter Arabiae foeminas loco ortam, atq; ex ea suscepit liberos III. sexus uirilis, & unam foeminam. Virorum huiusmodi uocabula erant: Primus Phaselus, sequens Herodes uocati, tertius Iosephus, quartus Ferora, & Salome filia unica. Qui cum Gabinij fauorem muneribus atque obsequijs maxime promeruisset, Cassij etiam familiaritatem adeptus est. Causa quippe tantorum filiorum, uir egregius est factus, ad emerendam muneribus atque amicitia societatem potentum. Prae caeteris uero regis sibi Arabum conciliauerat gratiam: quia de locis Arabiae uxoris acceptae praetendebat necessitudinem. Haec de Iosephi excerptissimus dictis. Aphricanus uero, qui & ipse praecipuus in historiographis habetur: Aiunt, inquit, qui de eo diligētius explorarunt, Antipatrum quendam patrem esse Herodis Ascalonite, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, tēpli Apollinis aeditui. Hic Antipater ab Idumaeis latronibus captus admodū puer permāsit cum praedonibus, pro eo qđ pater eius rei familiaris inopia filiū redimere nō ualeret. Verū puer latronū uita et moribus institutus, postmodū Hircano cuidā Iudeorū pōtifici familiaris effici. Ex quo nascitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Haec Aphricanus.

De Lucullo, qui Mitridatem & Tigranem bello vicit. Et de Pompeio eius successore qui maxima ex parte Orientem ditioni subdidit Romanæ. Cap. III.

IGitur eo tēpore apud Romanos haec agebantur. Lucullus postq̃ Mitridatem et Tigranē reges uicerat, maximamq; partē Oriētis Romanę ditioni subegerat: successorē habuit Pompeium. Ergo Pōpeius in minore Armenia, iuxta montē Dastracū castra regis Mitridatis obsidione concludit. Rex cū omnibus copijs eruptione per noctē facta, insuper etiā persequētē bello repellere statuit. Pōpeius fugientes persequi intendit. Itaq; bellum noctē cōmissum est. Luna tunc orta a tergo Romanis erat. Regijm lōgitudinem umbrarū proximitatē hostium rati, cuncta in irritum tela fuderunt.

runt. Romani uelut inermes postea aggressi sine labore uicerunt. Nanque de exercitu regio quadraginta milia cæsa uel capta sunt: Romani uulnera ti mille, uix autem XL. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga elapsus, adiutus autem beneficio sublustri noctis euasit: relictusq; ab omnibus amicis, philosophis, scriptoribus rerum uel carminum ac medicis solus per desuia equum manu trahens, atq; ad omnes nocturnos strepitus trepidans, in quiddam castellum diuertit, atq; inde in Armeniã perrexit. Pompeius regem insecuturus, inter duo flumina, quæ ab uno monte diuersis specubus exoriantur: hoc est Eufratẽ & Araxen, urbem Nicopolim senibus, lixis, & egris uolentibus condidit: oranti Tygrani ueniam dedit. Exercitum Herodis Albanorum regis, præfectosq; eius ter prælio uicit. Postea epistolas Herodis & munera pro instauranda cum Albanis societate libenter accepit. Artacem regem Hiberiæ bello fudit, totamq; Hiberiam in deditionem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam, & Syriam ordinatis rebus composuisset: promouens de ponto in Parthiam, & post hæc Bathanam urbem caput Parthici regni quinquagesimo die uenit. Tunc in Bosphoro Mitridate Cerealia sacra celebrante, terræmotus adeo grauis repente exortus est ut magna clades ex eo urbium atq; agrorum secutura narraretur. Eodem tempore Castor Mitridatis præfectus, qui Panagorio præerat, interfectis amicis regis, arcem occupauit: & quatuor Mitridatis filios ad præsidia Romana transmisit. Mitridates accensus ira in scelera exarsit. Nam complures tunc amicos suos, & Ezipodram filium suum interfecit: cum antea iam Aliomacharẽ parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius, exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum sese missum sibi conciliauit: & mox aduersus patrem duxit. Mitridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem uidit: moriturus exclamasse fertur: Quoniã Pharnaces, inquit, mori iubet: uos si estis dij patrij precor, ut quandoque & ipse hanc uocem a liberis suis audiat. Statimque descendens ad uxores, pellices, ac filias suas: uenenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus uitalia sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat, ueneno confici posset: Gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem inuitauit, eique iugulum præbuit. Hunc exitum uitæ Mitridates habuit. Pompeius namq; occisi Mitridatis nuntio accepto, Syriam, Celen, & Phoenicem bello aggressus, Itureos primum Arabasq; perdomuit: urbemq; eorum, quam Petram nominant, cepit. Hinc, ut præmisimus, ad Iudæos properauit: Hierosolymam euertere, soloq; coæquari imperauit. Et cum aliquantos principes Iudæorum securi percussisset, Hircano sacerdotium restituit, Aristobolum captiuum Romanam duxit. Hoc bellũ orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro contione narrauit.

Qualiter Cæsari Galliarum prouinciæ à Senatu sint distributæ. Et de præliis diuersis in Gallia gestis.

Cap. III.

Inter

INTEREA C. Cæsari cōsuli tres prouinciæ cum legionibus septem in quinquennium datæ : Gallia Transalpina & Cisalpina & Illyricus. Galliam uero comatam postea senatus adiecit. Eluitorum ergo animos fortissime Gallorum omnium gentis, ea uel maxime causa, quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabatur, a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur : Orgeto rex quidam princeps gentis spe totas inuadendi Gallias, in arma accenderat. Quem cæteri optimates correptum & ad mortem coactum, cohibere tamen semel animatas in prædam plebes nequiuertunt. Qui coniuratione facta, ac die dicta, exustis uicis ac domibus suis : ne quod desiderium ex spe reuertendi foret, profecti sunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuio Cæsar habuisset, magno, difficilique bello bis uix uicit, uictosque ad deditionem coegit. Horum fuit cum primū progressa est omnis multitudo Eluitorum, Tulingorum, Latobriorum, Rauracorum & Boiorum utriusque sexus ad C. L. & VII. M. hominum. Ex his, XL. & VII. M. in bello ceciderunt : cætera in terras proprias remissa sunt. Postea Cæsar Ariobistum regem excitantem, inuehentemque secum incredibiles Germanorum copias, quibus nuper uniuersos Galliarum populos se subegisse iactabat : apud Sequanas uicit. Cum diu exercitus Cæsaris Germanorum multitudine & uirtute perterritus, pugnam detrectasset : Ariobistus in Germaniam, arrepta nauicula, Rhenum transuectus effugit. Vxor duæ, totidemque filiae captæ sunt. Fuerunt autem in exercitu Ariobisti, Arudes, Marcomanes, Triboci, Vvangiones, Nemetes, Edures & Sueui. Pugna maxima grauis Phalangæ Germanorum fuit, quam coacto in unum agmine, scutisque supra capita contextis, ad irrumpendam Romanorum aciem tuti undique prestruxerant. Sed postquam aliqui Romanorum militum agilitate, audaciaque insignes supra obductam saliere te studinem, scutisque singillatim uelut suamis reuulsis, desuper nudos deprehensorum, detectorumque humeros perfoderunt : territi hostes nouo mortis periculo, terribile dissoluere cōpagem. Exinde in fugam uersi per L. M. passuum insatiabiliter cæsi sunt. Neque coniungi numerus potuit Germanorum, uel quātus pugnae affuerit, uel quātus fuerit occisorum. Post hæc Belgarum gens, quæ tertia pars Galliarum est, aduersus Cæsarem exarsit, quorum distributum hæc copia fuit. Bellouagi, qui ceteris numero & uirtute prestare uiderentur : habuere lectissima * XL. M. armatorum. Successiones ex XII. oppidis L. M. Neruij, quorum adeo indomita feritas prædicabatur, ut nunquam in id temporis mercatores ad se admiserint, uina, cæteraque uenalia deferre, quibus inducta iucunditas torporē uirtutis afferret. Habuerunt similiter L. M. Trebates etiam, & Ambiani X. milia, Morim XXV. milia, Menapij IX. milia, Caleti X. milia, Bulocasses & Veromandi æque X. milia. Attuatij X. & VIII. milia, Condurges, Eborones, Cærosi, Cemanni, qui uno nomine Germani uocantur XL. milia. Ita fuisse referuntur, CC. LXXII. milia, armatorum lectissima. His repente sylua erumpentibus exercitus Cæsaris perturbatus atque in fugam actus, plurimis suorum amissis, tandem hortatu ducis restitit, uictoresque

Alias,
LX.
M.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

uictoresque aggressus, usque ad internitionem pene deleuit.

Qualiter Iulius Cæsar postquam Galliam in deditiōē subiectam credidit,
& in Italiam redire voluit, impetu Gallorum retractus, prælijs diuersis in-
fectus, à Gallijs in Britāniam transijt, & eam subiugauit, non sine magno
discrimine suorum. Cap. V.

Igitur Cæsar magnis in Gallia rebus gestis, cum Italiam proficisci decre-
uisset: Galbam cum legione duodecima ad Veragros, Sedunosq; misit.
Qui cum hyemandi causa, in uico Veragrorum, cui nomen erat Octo-
dorus, consedisset, mediamq; oppidi partem, quæ torrente distingueba-
tur, accolis cōcessisset, quadam die eosdem discessisse per noctem ac proxi-
mo insedisse colli uidet. Quippe illi paucitatem uix mediæ legionis despe-
ctui habentes, ultroneam sibi prædā nullo cessuram negotio arbitrabantur,
finitimosq; suos in hanc cædis & prædæ societatem uocauerūt. Igitur cum
Galba tam presentibus periculis circumseptus ac trepidus, atq; inter uarias
consultationes certi cōsiliij incertus esset, repente Galli descensu montis effu-
si, castra imperfecta circūdant: raros per uallū propugnatores saxi, telisq;
onerant. Cumq; iam castra irrumperētur, Pacuuij primipilaris & Volu-
sini tribuni cōsilio cuncti Romani portis eruperunt, incautosq; subito ag-
gressi hostes, primū perturbauerunt: deinde in fugam uersos miserabili cæ-
de fuderunt. Nam amplius XXX. M. Barbarorū tunc cæsa referuntur. Igitur
Cæsar cum iam pacatas uniuersas Galliæ gentes putaret, ad nouum
& maximū bellum retractus est. Namq; dum P. Crassus adolescens cum
legione septima Oceanotenus apud Andicauos hyemasset, Veneti, cæteris-
que cōfines, repente in arma coniurant, legatos Romanorū uinciūt, eosque
ita demum se reddi: uros, si obsides suos recipiāt, Romanis indicant. Socios
sibi ad id bellum Ossismos, Lixouios, Nannetes, Ambiuaritas, Morinos,
Menapios & Diabluttes asciscunt: Auxilia quoque a Britannia arcessunt.
Cæsar per Crassum de rebellionē prædictarum gentium certior factus, quā-
uis intelligeret, quanta incundi belli difficultas esset, tamen rem tanti nego-
rij non negligendam ratus, ne cæteris exemplo eiusmodi audendi licentia la-
xaretur: itaq; terrestri plio persequi hostes frustra aggressus, quippe cū hos-
tes per interfusa ex Oceano estuaria, atq; inaccessos recessus, tutis terrarū
finibus munitur: naues longas ædificari in Ligero flumine iubet, per quē
in Oceanum deductæ, mox ut hostibus uisæ sunt, continuo CC. XX. na-
ues eorū paratæ atq; omni genere armorū instructissime progressæ portu,
ex aduerso cōstituerunt. Bruto circūspicienti imparē longe nauū esse confi-
ctum, quia Barbarorū naues solido robore intextæ, cauernisq; præualidis
obduratæ, saxorū modo adactos rostrarū ictus retundebāt. Hoc primū au-
xilium fuit, qd falces acutissimas non pertinaciter cōtis præfixas, funibus autē
subnexas parauerat, quibus cū opus esset, apprehēsos eminus rudētes subdu-
ctis hastilibus per funē falcē retrahēdo succiderēt. His celeriter expeditis,
disrūpi hostiū antennarū armamēta præcepit. Ita antēnis ruentibus cōplu-
res ilico naues uelut captas immobiles reddidit. Alij hoc periculo territi,
suspensis

suspensis uelis, qua uetus intēderet fugere conati, cessante mox ueto destituti, ludibrio fuere Romanis. Itaq; incēsis omnibus nauibus, interfectisq; his, qui pugnauerāt; Galli reliqui sese omnes dediderūt. Sed Cæsar maxime ob iniuriā legatorū, & ut genti ad oīa consilia mobili terribilis exempli notā inureret: cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos sub corona uēdidit. Iisdē diebus Titurius Sabinus Aluercos, Eburonices, Lixouiosq; qui primates suos, cum authores belli resuscitandi esse nollent, interfecerūt: eruptione facta incredibili cede deleuit. P. uero Crassus cū in Aquitaniā peruenisset bello exceptus est. Namq; Sotietates magno eqtatu pedestribusq; copijs pualidis Romāos adorti: diu grauer turbauerūt. Post uicti atq; in oppidum Sociatū coacti, obsessiq; cum se expugnari uiderent, armis traditis in deditionem recepti sunt. Aquitani clade hac permoti, undiq; exercitū contrahunt, de interiore quoq; Hispania auxilia accerferūt: duces bello maxime eos præficiunt, qui cum Sertorio militauerant. Hi omnes dum obsidionem Crasso parant, in castris suis Crasso obruente deleti sunt. Nam ex Aquitanis et Cantabris, quorum L. milia tunc in auxilium uenerant: XX. & VIII. milia cæsa referuntur. Cæsar Germanos, qui Rhenū cum immensis copijs transmiserāt, simul & totas Gallias subīcere sibi parabant, bello adortus, usq; ad internitionē cecidit. Quorū fuisse numerū ad CCCC. XL. M. ferunt. Tunc Cæsar in Germaniā facto ponte transgreditur, Sicambros & Vrubios obsidione liberat, Sueuos maximam et ferocissimam gentem, quorū esse C. pagos & populos, multi prodidere, totamq; Germaniā aduentu suo terret. Mox in Galliā rescisso ponte concedit, ad Morinos inde uenit: unde in Britanniā proximus & breuissimus trāsitus est. Nauibus onerarijs atq; actuarijs circiter LXXX. preparatis, in Britanniā transuehitur: ubi acerba primū pugna fatigatus: deinde aduersa tēpestate correptus, plurimam partem classis, & nō paruū numerū militum, equitatū uero pebe omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in hyberna dimisit, ac DC. naues utriusq; cōmodi fieri imperauit. Quibus iterū in Britanniā primo uere transuectus, dum ipse in hostem cum exercitu pergit, naues in ancoris stantes, tempestate correptæ, uel collisæ inter se, uel arenis illisæ, dissolutæ sunt: ex quibus XL. perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo cōgressu a Britannis uictus est: ibiq; Labienus tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorū discrimine uictos Britannos in fugam uertit. Inde ad flumen Tamentim profectus est: quem uno tantum loco uadis transmeabilem ferunt. In huius ulteriore ripa cum Cassoblauno duce, immensa hostiū multitudo cōfederat, ripamq; fluminis ac pene totū sub aqua uadū acutissimis sudibus perstruxerat. Quod ubi Romanis deprehensum ac uitatū est, Barbari legionū impetus nō ferentes, syluis sese abdidere. Vnde crebris eruptionibus Romanos grauer ac sepe lacerabant. Interea Trinouantū firmissima ciuitas cum Adrogorio duce, datis XL. obsidibus Cæsari sese dedit. Quod exemplū secutæ urbes alię

plures, in foedus Romanorum uenerunt, hisdemque demonstrantibus Caesar oppidum Cassobelauno inter duas paludes situm, obtentu insuper sylvarum munitum, omnibusque rebus confertissimum, tandem graui pugna cepit. Exhinc Caesar a Britannis reuersus in Galliam, postquam legiones in hyberna misit, repetitis bellorum tumultibus undique circumuentus, et conflictatus est. Namque Ambiorix cum Eburonibus & Attuaticis conspirans, animatus Treuironum consilio, Cotam & Sabinum legatos apud Eburonas cum tota funditus legione insidijs circumuentos, interfecit. Ambiorix hac uictoria elatus, Attuatos & Neruios, plurimosque alios raptim in arma contrahit, atque ad Ciceronem legatum, qui similiter tunc legioni in hybernis praeerat, contendit. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit: quia cum in obsidione castrorum uallum circumdandum esse a captiuis Romanis doceretur & instrumenta ruralia non haberent, gladijs concidendo terram & sacculis exportando, uix tribus horis uallum pedum X. & fossam pedum, XV. per M. passuum XV. in circuitu perfecerunt. Praeterea C. XX. turres mirae altitudinis extruxerunt. Et cum iam VII. dies, noctesque succidui hostium cunei pugnarent, ac uentus subito plurimus exortus esset, testas feruentes intorsere fundis, flammataque tela focis: ac mox cocepto igne rutilantia intra castra iecerunt. Quo facto, per culmina raptim uentus insistentes, sparsum animauit incendiū. Sed nec sic quidem Romani cum undique obruerentur uulneribus, laboribus, uigilijs, ieiunijs, incendijsue cessarunt. Tandem Caesari nuntiatum est, unam deletam esse legionem, alteram iam pene confectam. Aduentante cum duabus legionibus Caesare, deserunt hostes obsidionem, atque in eum cuncti raptis copijs ruunt. Caesar se paruissimis castris consulto condidit, equitibusque praemissis, ut fugam fingerent, imperauit: ut ad transitum uallis, quae in media erat, sibi periculosa uidebatur, postes contemptu sui inuitaret. Quibus aduentantibus insuper obstrui portas precepit. Quo uiso Galli, quasi iam uicissent ad obducendum extrinsecus uallum conuersi sunt. Caesar totis repetere portis paratum effudit exercitum, uersosque in fugam Gallos, uastissima cede confecit. Nam LX. M. tunc fuisse referuntur, e quibus pauci per paludes inuias euaserunt. Induciomarus Treuironum princeps, magnas armatorum copias habens, postquam de consensu totius Galliae certior redditus est, Labieni castra, legionemque cui is praeerat, quod facile factum arbitrabatur, dele re statuit, ac deinde Eburonibus, Neruisque coniunctus, ad opprimendum Caesarem pergere. Labienus, quibus poterat artibus timorem simulat, atque ita Inducio marum negligentiorum cum insultantibus copijs pro uallo oberrantem, repentina eruptione prostrauit. Hac uictoria Labieni reliqui Gallorum conatus repressi sunt, et Caesar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligens sibi maiora belli superesse negotia: maxime, quia plurima parte exercitus amissa, alijsque grauius saucijs, ne ad sustinendum quidem sibi idoneus, non dicam ad comprimendum Gallorum impetum uideretur, a Gn. Pompeio proconsole conscribi legiones, sibi mitti in auxilium petit. Itaque ante exactam hyemem, tres ad eum legiones in castra uenerunt. Igitur Caesar priusquam in unum hosti

um copiae coirent, ineunte uerno aggredi trepidos, & opprimere sparsos in suis finibus parat. Primum itaque Neruorum fines diripit: praedam uero, quae copiosissima erat, exercitui permisit. Deinde Menapios, qui sibi propter immensas paludes atque impeditissimas sylvas munitissimi uidebantur, tribus agminibus inuadit: nimiaque cede uulgo agitata, residuos supplices in deditionem recepit. Labienus sequenti prelio omnes copias Treuironum interfecit: arte in bellum prouocatas priusquam Germanis aduentantibus iungerentur, & continuo ipsam ciuitatem cepit. Caesar ulcisci mortem Sabini et Cottae legatorum uolens, Ambiorigem et Eburones deletae legionis authores, postquam in Arduennam syluam refugisse conperit, quae sylua totius Galliae maxima est, atque a ripis Rheni finibusque Treuironum ad Neruios usque pertingit, & in longitudine plusquam L. M. passuum patet, permetientes rem suis maximi perculi fore, si per obstructas spatiosasque sylvas ignoti diuiderentur, hostemque locis notissimum quererent, omnem Galliam per nuntios inuitat, ut quisque secundum placitum suum, recedens in Ardensa sylua praedas quaerant, diripiantque. Quo facto, Gallis utrinque morientibus maximas Romanorum iniurias sine cuiusquam Romani discrimine uindixit. Ita hoc tutissimo uincendi genere securus in Italiam rediit.

Reuerso Caesare in Italiam iterum Galli in arma coniurant. Ad quos cito C. Caesar reuertitur, quos diuersis praelijs contriuit, & aeternae seruituti tradidit.

Cap. VI.

Igitur Caesare in Italiam reuerso, Gallia rursus in arma coniurat, multaque simul populi coeunt. Dux his Nergingitorix fuit. Cuius consilio statim omnes Galli ciuitates suas ultro incenderunt, prima a suis incensa Byturico: inde ad Caesarem, qui magnis itineribus per Narbonensem prouinciam clam ad exercitum recurrerat, impetum faciunt. Caesar tunc oppidum nomine Cenapum obsidione concluserat. Quod diu oppugnatum tandem post multas Romanorum clades, pluuia die cum hostilium machinarum augmenta, neruique elangerent, applicitis turribus captum atque deletum est. XL. M. hominum ibi fuisse referuntur, ex quibus uix LXXX. per fugam lapsi, ad proxima Gallorum castra uenerunt. Preterea Arueni, ceterique confines, sollicitatis etiam ad se Edijs multis aduersum Caesarem praelijs bellauerunt. Qui cum se pugnando fatigati in quoddam castellum recepissent, milites praedae inhiantes, ad expugnationem oppidi animum intendunt: frustra Caesare de loci iniquitate causante. Itaque ibi Caesar erumpentibus de super hostibus pressus, multa exercitus sui parte perdita, uictus aufugit. Dum haec ad Halestam gerunt, Vergingitorix, quem omnes consensu pari regem preoptauerant suadet, ut ex tota Gallia omnes, qui arma ferre possint, huic bello praesto sint. Hoc enim esse unum bellum, quo aut perpetua libertas, aut aeterna seruitus, aut mors omnium consequatur. Itaque absque eo numero, quem infinitum ante contraxerat, equitum circiter VIII. M. peditum CC. L. M. contracta sunt. Dehinc duos colles sibi inuicem obuertos, Romani, Gallicique ceperunt, Vnde multis saepe eruptionibus & uarijs prouentibus praeliantes, tandem Romani, praecipue Germanorum equitum, quos sibi iamdudum amicos, nunc etiam in auxilium

O iij accis

acciuerant, uirtute uicerunt. Vergingitorix alia die cōgregatis omnibus, qui fuga euaserant, dixit se authorē bona fide defendendæ libertatis atq; irrum-
pendi fœderis fuisse : & nūc siue Romanis sese ad mortē omnes offerāt, si
ue solū pro omnibus dedāt, paratum animo fore. Itaq; Galli uoluntatem,
quam pudore aliquandiu texerant, quasi ex cōsilio regis assumerent, ilico si
bi ueniam precātes, eum solum uelut authorē magni sceleris dederunt. Bel-
louagi omnibus Gallorū gentibus ipsorū opinione fortiores habebātur. Hi
Chorreus duce bellum instaurāt, sibiq; in hanc suscepi belli societatem Am-
bianos, Aluercos, Saletos, Beliocasses, Atrebatēsq; coniungunt, & locum
quendam cinctum atq; impeditum, undiq; paludibus capiunt, cōmissoque
prælio, magnam Remorū manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant.
Deinde cum opportunū ipsi locum insidijs prouisum occupauissent, atq;
hoc cōperto Romāi ad insidiarū locū instructi, ordinatiq; uenissent, cōmis-
so p̄lio, Romani Gallos fugiētes iisdem locorū munitionibus, quibus clau-
si fuerāt, incluserunt, cūctosq; ad internitiōē ceciderūt. Ibi Chorreus uel fu-
gam uel deditiōē detrectās, Romanos ut uiuus caperet instātes, occidēdo
ut occideret, coegit. Igīt cum pacatā esse uniuersam Galliā Cæsar, neq; aus-
suram fore ad aliq; aspirare motus arbitraret, legiones in hyberna dimisit.
Ipse tamen Ambiorigis fines, qui tot bella excitauerat, horrenda hoīm stra-
ge uastauit. At uero G. Caninius legatus bellū apud Pictonas inuenit: ubi
magna hostium multitudo impeditā iuinere legionem circumdedit, atq; ad
extremum discrimen adduxit. Porro autē Fabius acceptis Canini legati li-
teris, in Pictonas proficiscitur, ibiq; a captiuis de opportunitate locorū cer-
tior factus, inopinātes hostes opprimit, magnisq; stragibus factis, plurimas
prædas agit. Deinde cum Caninio signū aduentus sui dedisset, Caninius to-
tis castris subito exiliuit, seseq; iniecit hostibus. Itaq; Fabio ex alia parte &
Caninio ex altera insistente, maximo & diuturno bello innumera Gallorū
copiæ trucidatæ sunt. Inde Fabius in Carnutes profectus est. Sciebat em̄ Do-
mnacum ducē antiquissimum rebellionis totius incentorē, ab hoc bello ela-
psum : si Arémoricis gentibus adiunctus esset, maximos iterum in Gallia
tumultus esse moturū. Sed eas adhuc ipsa nouitate trepidantes, mira uirtus
te & celeritate perdomuit. Interea Draptes unaq; Lucterius cum adesse Ca-
ninium & legiones in finibus suis uiderēt, undiq; collectis copijs, oppidum
uel ad unum occupant. Hoc oppidum in editissima montis arce pende-
bat, duabus partibus per abrupta latera non paruo flumine cingebatur : medio
deinde descensu largissimo fonte securum, plurimaq; introrsum copia fru-
menti tutum, irritos procul discursos hostium despiciebat. Caninius, quod
solum Romana prouisione potuit, ambos duces cum parte copiarum plu-
rima in campo euocatos maximo prælio superauit. Nam uno e ducibus
interfecto, alter cum paucissimis fugit, nullus in oppidum redit, sed ad id
oppugnandum C A E S A R E opus fuit. Itaque certior per nuntios fa-
ctus C A E S A R accurrit, circumspectisque omnibus, uidet si expugnare
ui mos

ui moliat, ludo & spectaculo hostiū delēdunt esse exercitum suum, unum solum esse præsidium, si quo quō hostes aqua arceantur, sed & hoc quoq; nisi Cæsar non potuisset. Siquidē fons, quo ad potum utebantur, medio de uexi montis latere fundebat. Cæsar ad proximū fontis admoueri uineas, turrimq; extrui iubet. Fit magnus undiq; cōcursus ex oppido: quibus sine periculo preliantibus, Romani quī pertinaciter obliterent, crebriusq; succederent, complures tñ trucidabant. Igitur extruitur agger, & turris pedum LX. cuius uertex equari ad fontis locum possit, ut ex æquo tela cōici queant, uel præcipitata desuper saxorū uolumina non timeri. Oppidani autē ubi examinari siti non solū pecora sua, uerū etiam infirmiores hoīm ætates uident, cupas, pice, seuo, et sindulis repletas ac deinde immisso igne in pro na præcipitant, easq; ipsi toto oppido effusi subsequunt. Ardētibz machinis cum graue prælium suis Cæsar ac periculosum uideret, cohortes in circuitu oppidi ire uelociter per occultū imperat, atq; undiq; subdito uastum clamorē attollere. Quo facto cōsternati oppidani, dū recurrere ad munien dum oppidum uolunt, ab oppugnatione turris uel demolitione aggeris recesserunt. Illi tamen qui ad incidendas fontis uenas sub obtentu aggeris tuniculos perfodiebāt, repositos in abstruso aquarū meatus, per multa diuidendo tenuari in semetipsis consumiq; fecerunt. Oppidani fonte siccato, ultima desperatione correpti, deditionem sui faciunt. Cæsar autem omnibus qui arma tulerant, manus sustulit, & uitā reliquit, quo testatior esset etiam posteris pcena improborū. Multum enim ad coercendam audaciam ualet propositum punitionis exēplum, cum ipsa miseri præsens forma uiuentis, & ad recordationem admonet cōscios: & ad sciscitationem cogit ignaros. Exhaustis atq; demolitis Gallis, securus Cæsar cum legionibus in Italiam redijt: nullos post se Gallorū motus pertimescens, pro certo esse sciens minime aliquos, qui uel moueri audeant, uel si moueantur, timendi sint.

De nece Crassi & Romani exercitus apud Parthos.

Cap. VII.

IAm uictorē Cæsare de Gallia reuersum, Ciuilia bella comitata sunt, aliaq; grauissima mala interfecti apud Parthos Crassi, et trucidati exercitus præcesserunt. Crassus itaq; in cōsultatu collega Pōpei prouinciam sortitus in Parthos, homo inexplēbilis cupiditatis: audita in Hierosolymis tēpli opulentia, quam Pompeius intactā reliquerat, in Palestinam diuertit, Hierosolymam adiit: tēplum peruadit, opes diripit, ut supra meminimus. Inde per Mesopotamiā tendens in Parthiam, quacuncq; iter habuit sortis ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit. Moxq; ut Eufraten transijt, illico Baiesen legatū ab Horode rege Parthorū ad se missum obuiū habuit. A quo uehementer increpatus est, cur cōtra fœdus Luculli & Pōpei, auaritia inductus, Eufraten trāsiret. Quamobrē sine mora futurū, ut pro auro Parthico Syrico ferro oneraret. Itaq; cum prope Charras uentum esset, Parthi subito ingruentes, cum Surena et Silacia præfectis, sagittis oppressere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores, aliq; etiā consulares aut pretorij uiri.

O iij Crassus

Crassus q̄q; filius Crassi, lectissimus iuuenis in acie occisus ē. Præterea IIII. cohortes cum Bargūteio legato medijs deprehensę cāpis interfectę sunt. Surrenas p̄apto eq̄tatu Crassum persequi intendit: eumq; circūuentum ac frustra colloquiū eius petentē interfecit: q̄uis uiuū auferre maluisset. Pauci beneficio noctis liberati, Charras confugerunt. Auaritia em̄ unius nefas exoleuit, ut legiones XII. Romanorū aut captæ paucis elapsis, aut cæsæ cum ducebuis sint. Caput uero Crassi cum dextera manu ad regem delatum est. Quod ludibriū fuit spectatoribus. Rex itaq; aurū in ore eius relictū iussit infundere, aiens: Vrat nunc te Parthicū, q̄d te uiuum urebat aurū. Igīt clade Romanorū cognita, cum multę orientis prouincię a societate uel fide populi Romani defecissent, Nicasius collectis ex fuga militibus paucis, intumescentem Syriā egregia animi uirtute, ac moderatione preffit. Qui & Antiochum copiasq; eius ingētes prælio uicit, & interfecit. Parthos quoq; ab Herode in Syriam missos, iamq; ingressos Antiochiā bello expulit, ducēq; eorū Osagen interfecit. Interea Roma repētino correpta incendio concremataur: incertū inde concretus, plurimam urbis partem ignis inuasit nec unq̄ antea tanto incendio corruptam ac uastatam ciuitatem ferunt. Nam XIII. uicos cum uico Iugario consumptos fuisse memoriæ proditum est.

Octo hinc Ciuilia bella inter Cæsarem & Pompeium exorta sunt: quia Pompeius instigauit Senatum, ut negaret iterę consulatū Cæsari. Cap. VIII.

Hic iā bellū Ciuile cōmittitur, q̄d magnis iam dudū dissensionibus ac molitionibus parabat. Nam rediēs Cæsar uictor ex Gallia, dēcerni sibi absenti iterę consulatū poposcit. Contradictū est a Marcello cōsule, annitēte Pompeio. Deinde decretū est a Senatu, ut in urbē Cæsar nō nisi dimisso exercitu ueniret. Et ex Marcelli cōsulis auctoritate ad legiones, q̄ apud Luceriā erant, Pompeius cum imperio missus est. Cæsar Rauennā se cōtulit. Marcus Antonius, & P. Cassius tribuni plebis, pro Cæsare intercedētes, Lētulo cōsule curia foroq; prohibiti, ad Cæsarē profecti sunt, Curione simul Celioq; comitātibus. Cæsar Rubicōe flumine trāsmeatō, mox ut Ariminū uenit, V. cohortes, quas tunc solas habebat cum q̄bus (ut ait Liuius) orbē terrarū adortus est: q̄d facto opus esset, edocuit: deplorās iniurias suas, causam belli Ciuilis pro restituēdis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antoniū VII. cohortes quæ apud Sulmonem morabant, a Lucretio recepit III. legiones, quæ cum Domitio apud Cornificiū morabantur, ad suas partes transduxit. Pompeius atq; oīs Senatus crescentibus Cæsaris uiribus trepedi, tanq̄ Italia pulsi, in Græciā transeucti, Durachiū gerendi belli sedem delegerunt. Cæsar Romam uenit, negatamq; sibi ex ærario pecuniā fractis foribus inuasit, protulitq; ex eo auri pondo III. milia, CXXX. & VI. Argenti pōdo prope DCCCC. milia. Inde digressus Ariminū ad legiones mox alpes transuectus, Massiliam uenit. Ad quam oppugnandā cur receptus non esset, Trebonium cum III. legionibus relinq̄s, ad Hispanias contendit. Quas Lucius Afranius, &

M. Petreius, & M. Varro Pompeiani duces, cum legionibus obtinebant. Ibi multis prelijs Petreius, Afraniumq; superatos, cōposita pactione dimisit. In ulteriore uero Hispania, II. legiones a M. Varrone suscepit: Similiter & duces eius, hoc est, Curio Catonē Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Tuberonē Aphrica Varus eiecit. Cæsar Massiliā rediens, obsidione domitā, uita tm̄ & libertate cōcessa: cæteris rebus abrasit. At uero Dolobella partiū Cæsar in Illyrico per Octauium & Libionē uictus, copijsq; exutus, ad Antonium fugit. Basilus & Salustius cum singulis legionibus, quibus preerat, similiter & Antonius Hortensius quoq; ab infimo mari cum classe cōcurrentes, omnesq; pariter aduersus Octauium & Bibulonē profecti et uicti sunt. Antonius cum se Octauio, cum XV. cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium a Libione deducti sunt. Curio ex Sicilia in Aphricā cum exercitu trāsgressus est, quem Iuba rex cōtinuo exceptum, cum omnibus copijs trucidauit, Octauius Solonas oppugnare conatus, oēs pene copias, quas duxit, amisit. Celiū desciuit a Cæsare, ac se Miloni exuli iunxit. Cumq; ambo feruorum manu Capuam oppugnare molirentur, extincti sunt.

De prælijs inter Cæsarem & Pompeium gestis, ac de victoria Cæsaris & necce Pompei. De reliquis etiam bellis ciuilibus, per III. annos gestis ac desumum de interfectione Iulij Cæsaris. Cap. IX.

INterea apud Dirachium multi Orientis reges ad Pompeium cum auxilijs conuenerunt. Quo cum Cæsar uenisset, Pompeium obsidione frustra cinxit: ipse terram quindecim milia passuum fossa præstruens, cum illi maria paterent. Pompeius castellum quoddam propinquum mari, quod Marcellinus tuebatur, euertit, præsidiaque Cæsar, quæ ibidem morabantur, occidit. Cæsar itaq; Torquatum, legionemq; unam, ut expugnaret, aggressus est. Hoc periculo sociorū Pompeius cognito, omnes eo copias traxit. In quem se ilico Cæsar omissa obsidione cōuertit. Torquatus euestigio erumpēs, auersum insecutus est. Ita Cæsar milites ancipiti periculo terrii, ipso Cæsare frustra obsistēte fugerunt. Pompeius uero Cæsar q; testimonio uictor, persequentē reuocauit exercitū. Quatuor milia militum Cæsar, centuriones XXII. equites Romani cōplures in eo plio cæsi sunt. Cæsar inde cirato agmine, per Epirum in Thessaliā perrexit. Pompeius cum maximis copijs secutus, bellumq; cōmissum est. Itaq; instruitur utrinq; acies. Pompeius LXXX. & VIII. cohortes triplici ordine locauit, fuerunt autē peditū XL. M. equites in sinistro cornu DC. in dextro D. Præterea reges multi, senatores, eqtesq; plurimi Romani, absq; leuiū armaturarū magna copia. Cæsar similiter LXXX. cohortes, triplici ordine disposuit. Cui fuerunt non minus q̄ XXX. M. peditum, equites mille. Videre ibi & gemere erat, cōtractas Romanorū uires in cāpis Pharsalicis ad occisionē mutuam cōstitisse, quas si cōcordia rexisset, nulli populi, nulli reges ferre potuissent. Prima cōgressione equitatus Pompei pulsus, sinistra latera nudauit. Deinde cum diu uti inque dubia sorte cæderentur, atque ex alia parte Pompeius

inter

inter hortandū diceret: Parce ciuibus, nec tñ faceret: ex alia uero Cæsar hoc faceret, qđ urgeret dicens, o miles faciem feri intueret: tãdem uniuerſus Pompei fugit exercitus, caſtraq; direpta ſunt. Cæſa ſunt in eo prælio Pompeianorū XV. milia, centuriones XXXIII. Hic exitus pugne ad Paleopharſalum fuit. Pompeius fugiẽs, in oſtio Penei amnis onerariam nauẽ hacluſus, in Aſiam tranſijt. Inde per Cyprum in Aegyptũ uenit: ibiq; mox ut littus attigit, iuſſu Ptholomæi adoleſcentis in gratiam Cæſaris uictoris occiſus eſt. Pompei uxor filiq; fugerũt: cætera Pompeianę classiſ direpta ſunt, omnibus qui in ea erant crudeliſſime trucidati: ibiq; & Pompeius Bythinicus occiſus eſt. Lentulus uero uir conſularis apud Peluſium interfectus eſt. Cæſar compoſitis apud Theſſaliã rebus Alexandriã uenit, perlatoq; ad ſe ac uiſo Pompei capite anuloq; fleuit. Cumq; ſe in regiã recepiſſet, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet: tẽpla ſua aſtu ſpoliantibus ut & regios theſauros uacuos eſſe oſtenderent, & in inuidiam Cæſaris populum concitarent. Præterea Achilles dux regiũ, imbutus ſemel Pompei ſanguine, Cæſaris quoq; necem meditabatur. Nam iuſſus exercitum dimittere cui præerat XX. milibus armatorũ: non modo ſpreuit imperium, uerum & acie direxit. In ipſo prælio regia classiſ forte ſubducta, iubetur incendi. Ea flamma cum partem quoq; urbiſ inuaſiſſet CCCC. milia, librorum proximis forte edibus condita exuſſit: ſingulare profecto monumentũ ſtudij curæq; maiorũ, qui tot tantaq; illuſtrium ingeniorũ opera congeſſerãt. Cæſar poſtea inſulã, ubi Pharus erat, cepit: eo Achilles cum Gabinianis milibus uenit: Ingens pugna commiſſa eſt: magna ibi Cæſarianorũ militum multitudo cecidit, oẽs etiam interfectores Pompei interfecti ſunt. Cæſar uiſiſtentiu hoſtium preſſus. ſcapham aſcendit: quæ mox pondere grauata, ac merſa ſubſequentium per CC. paſſus ad nauem una manu eleuata qua chartas tenebat, nando peruenit. Mox nauali certamine pulſatus, magna felicitate claſſem regiam, aut depreſſit aut accepit. Alexandrinis regem petentibus reddidit monitum ut magis amicitiam quam arma experiri ſtuderet. Qui tamen ilico ut liber fuit bellum intulit, ſed continuo cum toto exercitu ſuo & ipſe deletus eſt. Nam XX. milia hominum in eo bello cæſa referuntur. Duodecim milia cum LXX. longis nauibus dedita. Quingenti ex uictoribus cecidiſſe dicuntur. Rex ipſe adoleſcens, ſcapha exceptus ut fugeret, multis in eam inſilientibus merſus necatuſque eſt, & corpus eius ad littus deuolutum indicio lorice aureæ cognitum fuit. Qua Cæſar Alexandriam præmiſſa, Alexandrinos omnes ad deditionem deſperatione compulſit, regnumq; Aegypti Cleopatreg dedit. Inde Syriam peruagatuſ Pharnacem in ponte uicit. Poſtea uero quam Romam uenit, dictator & conſul creatus in Aphricam tranſijt, & apud Thapſum cum Iuba & Scipione pugnauit: maximamque ibi hominum multitudinem interfecit, & caſtra utriuſque direpta ſunt. LX, elephantu capti. Caru ſeſe apud Vticam occidit, Iuba percuffori iugulum precio dato præbuit. Petreiuſ eodem ſe gladio perfodit.

fodit. Scipio in naui qua ad Hispaniam fugere contendens uento coactus in Aphricam redierat, semetipsum iugulauit. In eadem naui etiam Titus Torquatus occisus est. Cæsar Pompei Magni nepotes, filiam Pompeiam simulque cum his Faustum & Syllam, & Aphranium & Petreium, iussit occidi. Inde quatuor triumphis urbem ingressus, disposito recuperatoque Reipublicæ statu, continuo in Hispaniam contra Pompeios Pompei filios profectus: septima decima qua egressus fuerat ab urbe die, Saguntum peruenit. Statimque aduersus Pompeios duos, & Labienum, atque Attium Varum multa bella, & uaria sorte gessit. Vltimum bellum apud Mundam flumen gestum est. Vbi tantis uiribus dimicatum, tantaque cædes est acta, ut Cæsar quoque ueteranis etiam suis cedere non erubescens, cum cedi cogique aciem suam cerneret, præuenire morte futurum uicti dedecus cogitaret, cum subito uersus in fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidem eo die hoc bellum actum est, quo Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat: quatuorque annis hoc bellum Civile indefinenter toto orbe tonuit. Titus Labienus, & Attius Varus in acie cæsi sunt. G. Pompeius cum ceteris equite aufugit: frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorum manu, cum Cesonio congressus & uictus fugiensque interfectus est. Munda ciuitas cum immensa hominum cæde, Cæsare oppugnante uix capta est. Cæsar Romam rediit. Vbi dum Reipublicæ statum contra maiorum exempla clementer instaurat, authoribus Bruto & Cassio, conscio etiam plurimo senatu, in curia XX. & III. uulneribus confossus interiit. In qua coniuratione fuisse amplius LX. conscios ferunt. Duo Brutus, & G. Cassius, alijque socij strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Diu deliberatum est, utrum Capitolium cum authoribus cædis oporteret incendi. Corpus eius raptum populus dolore stimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremauit. Sed que præmisimus dum apud Romanos gererentur, hæc interim in Iudæa acta sunt quæ sequuntur.

Qualiter Antipater gratiam Cæsaris sit adeptus: cui etiam nudato corpore vulnera quæ pro eo acceperat, ostendit, dum ab Antigano accusaretur & accepta potestate Iudæe inter filios suos Herodem & Faselum diuisit. Cap. X.

IVLIVS ERGO CAESAR (VT PAVLIS PER REPETAMVS que gesta sunt prius) Aristobolum Romæ uinctum reperit, eumque mox absoluit. Leuatum autem a custodia, tributis militaribus etiam munerans, in Syriam direxit, ut Iudæam sibi adiungeret, Pompeiumque a tergo urgeret. Sed in exordio tentamentorum ubi ad locum peruenit, ueneno interemptus infectum reliquit negotium. Quo comperto Pompeius, quod Aristobolus in Iudæa rediit, sibi bella preparare tentauerat, etiam filium eius Alexandrum iugulari iussit. Postea uero ex Pompei plerisque familiaribus amicitiam Cæsaris expectantibus præcipueque incredibiliter in modum Antipatro amicitiam suam affectando tribuit: & hoc ita contigit. Etenim Ptholomeus Aegypti rex fidem læserat promissam: & ab ipso Cæsare bellis grauissimis premebatur. Vt præmisimus Pergamenus Mirridates cum omni manu quam

secum

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

secum duxerat ut auxilia Cæsari præberet, a Pelusiasis repulsus obstaculis, in urbe Ascale refederat, desperato transitu & conatu irito. Nec iam se committere bello audebat, locis iniquioribus, et impar uiribus. Cui Antipater Arabas primo in auxilium asciuit: deinde III. milia Iudæorum cum ualida manu & munita armis secum perduxit. Commouit etiam Syriæ potentes in adiuuementum ipsius, quorum freti societate, etiam alij populi ad bellum accensi sunt. Quibus adiunctis uiribus fretus Mitridates, Pelusium accessit. Et cum transitu prohiberetur, obsidionē adorsus est. Quo loco Antipater præclarum militiæ documentum dedit. Siquidem resistentibus oppidanis cum summa ui utrimq; decertaret, primus cum suis dirupta mox murorum parte, in qua ipse præliabatur, urbem irrupit, eamq; cepit. Nec tam en hic finis laborum adiuuentiq; fuit: sed etiam cum introrsum exercitus pergeret, & circa eam q̄ appellat Oniæ regio Aegyptij uellent resistere quo intercluderent iter: rursus Antipater non solum remouit prælium, sed etiam ad exercitum iuuandum, quæ necessaria forent usui, ab ipsis qui arma contra parauerant, ministrari fecit. Vnde Memphite quoq; a prælio reuocati sunt, & se Mitridatis societati uolentes dedere. Qui prætergressus suspectiora, cum reliquis Aegyptijs conferendum prælium ratus, liberioribus quidem locis, sed ualidioribus uiris regionis ipsius, cuius incolatus Iudæorum exercitus appellabatur, strenue decertauit: adeo ut prærupto sese periculo daret, ac pene extinctus foret, nisi Antipater uidens totum, in quo Mitridates erat, dextrum cornu a cohorte urgeri, ex alia quoq; parte includi flumine, nec ullum effugium fore, uiriliter irruens a cornu sinistro, super eos qui Mitridatem cedentem persequabantur. Quos eousq; infectatus est, donec omnis hostium populus extingueretur. Eo prælio LXXX. Antipater uiros de suis amisit, supra DCCC. Mitridates: ita ut ipse præter spem euaserit. Atq; hæc uno momento clades secuta est. Antipater multis uulneribus corporis exceptis, egregium uirtutis suæ testimoniū apud Cæsarem inuenit, Mitridate, ut præsertim non solum suæ absolutionis interprete, sed etiam fortitudinis prædicatore. Quibus egredie Cæsar delectatus, in honorem Antipatrum, ut oportebat, inter amicos recepit, Romanæ eum Reipublicæ honoribus affecit, cæteraq; ut probato sibi uiro, gratiæ suæ pignora impertiuit. Hircano etiam summum sacerdotium per sententiam Antipatri uolens firmavit. Qui etiam ab Antigono Aristoboli filio apud Cæsarem cum accusaretur, quod plus partibus Pompei faueret, non uerborum Antipater referēs uicem, sed uerborum assertionem scidit uestem, & nudus indumentorum, plenus uulnere, diloricato amictu, oculis circumstantium inditia uirtutis: En, inquit, maliuolentiæ meæ in Cæsarem testimonia defendant reum, quæ tanq̄ lumina animi micant. Has ergo cicatrices tibi Cæsar uoluntatis internæ obsides tribuo. Hæc ego fidei meæ depono pignora, & inscriptos apices gero. Si ciuib; non credit: hostes interrogentur pro quo uulnera illa susceperim. Quid in me aliud nisi fidem quam tibi deferebam perfer

persequerentur. At obiecit mihi Pompei gratiā. Et fateor Cēsar me nō homini, sed nomini Romano amicū fuisse, idq; studuisse egregie, ut uestre rei publice mea officia impēderentur. Militaui itaq; nō uni, sed omnibus. Fuerit mihi charus Pōpeius, sed ante mihi cōcepit ille esse amicus, q̄ Cēsari esset inimicus. Tuus ille gener erat, et tu socer illius. Cum esset in partibus Iudę iuui, ut Romanū imperatorem, nō tamen ea pro illo, quę pro te excepi uulnera. Tibi impēdi uades mortis, & ictus telorū excepi hostiliū. Vbi Antipater finē dicendi fecit, Cēsar pronuntiat dignū magis sacerdotio Hircanū uideri: Antipatro autē detulit potestatis electionē. Tum ille eundē arbitrum honoris & moderatorē expetens, atq; in eum, qui honorē daret, ponēs mensurā honoris, astute satis & uerecūde decus retulit, & incrementū potentię. Totius em̄ Iudę procurator factus est. Sane poposcit, ut muros Iudę, qui bello diruti erāt, reedificaret, tātūmq; negotiū datę fidei, securus & postulauit, & impetrauit, eaq; ut moris erat Romanis imperatoribus arbitrio Cēsaris in Capitolio scripta sunt: quę insignia honoris Antipatro cōferendi Cēsar aestimauisset, ut & suę iustitię & meritorū uiri, posteritatis q̄q; cognitioni indicia extarent. Antipater uero in Iudęam reuersus, primo murum, quem Pōpeius destruxerat, in ueterē statum reformauit. Deinde Iudeorū tumultus repressit: filiis uero suis negotia prouincię cōmisit. Itaq; Faselum seniore ex liberis p̄sulem Hierosolymis et ducē militię cōstituit. Herodem q̄q; minore natu, atq; admodū adolēcentē pari honore Galilę p̄fecit. Qui ubi potestātē adeptus est natura acrior ad obeūda negotia, statim ingenio suo materiā inuenit. Laborabat em̄ Syria a Zechię latronis incursionibus, q̄bus ille p̄datorię manus princeps totā infestabat prouinciā, atq; oībus locis infensus aderat. Quē correptū iugulari iussit, multosq; p̄donū interemit, qd ei maximā uirtutis gloriā peperit, et uberē apud Syros gratiā

De nece Antipatri genitoris Herodis, Et qualiter gratiam Antonij sint adepti Herodes & Faselus frater eius. Cap. XL.

Eodem tēpore bellum inter Romanos conflāt, dolo Cassij et Brutij, Cēsare interfecto: q̄a priuatum habitū supergressus fuerat, in senatu graues poenas dedit. Itaq; Cassius Syriā petit occupaturus, Cēsare uero adolēcente & Antonio cum Bruto & Cassio bellum gerētibus, Marcus & Cassius exercitu de Syria cōflato, cuius magna pars ubi usus poposcit, Herodes fuit, ipsum quidē totius Syrię procuratorē p̄ficiunt. Si autē bellum desisset, regnū quoq; Iudę Cassius eidem se delaturum pollicitus est. Euenit autē ut Antipatro spes & fortitudo filij causa interitus fieret. Malichus nancq; qui regnandi cupiditate aspirauerat, timens Antipatri potentiā, quę uirtute Herodis cumulabat, ne impedimento eius fieret conatui, quodā regio iuvene pecunia corrupto, mixtū ei ueneno poculum dari persuadet. Atq; ille quidē post conuiuium mortuus est, uir ad alia strenuus, rebusq; administrandis idoneus, & qui regnū recuperatū conseruauit Hircano. Herodes autem postq̄ clarissimas paterno funeri celebrauit

P exequias,

exequias, Malichum, quem authorem paternę mortis fore ratus est, & Iudæorum gentem contra Romanos excitaturum, deiectoque Hircano facillime regnaturum, timebat: usus consilio Cassij, eiusque auxilio fretus, Malichum dolo circumuentum multis uulneribus perfossum, interemit. Hircanus uero dum assisteret, eo terrore consternatus sensum amisit, atque omni solutus uigore mentis et corporis torpuit. Paulisper tamen ubi sese recepit, interrogauit Herodem, quis præcepisset Malichum occidi. Vbi cognouit exposito Cassij Romani imperatoris iussu necatum, ilico respondit: Cassius ergo & mihi & patrię meę saluti fuit: qui utriusque insidiatorem peremit. Sed hoc siue metu dixerit, siue ita senserit, haud liquido patet. Igitur Antigonus, cuius supra mentionē fecimus, Aristoboli filius, qui e custodia Romę aufugerat, ac sæpius in Iudæa nouas res excitare molitus est, qui Ptholomæi uiribus suffragabatur: focer nanque eius Ptholomæus Mancifilius, qui apud Calcidā sub Libano habitabat, cuncta ei subministrat, dumquę aliquas idem Antigonus occupasset Iudæorum munitiones, Herodes illi occurrit, instructus in aditu Iudæę: postquam Malichum interfecerat, eiusque fratrem Felicem ex finibus Iudæę pepulerat, commisso prælio superauit Antigonom. Hinc Herodes fugato Antigono, redit in Hierusalem. Pro merito itaque gestę rei omnibus charus erat, ita ut etiam, quibus antea despectus fuerat, tunc in eius familiaritatem sese dederint, & propter Hircani affinitatem. Nanque is Herodes iam pridem ex indigenis habebat uxorem non ignobilem, quę Dosis uocabatur, & Antipatrum ex ea suscepit filium. Tum autem duxerat Alexandri, cuius pater fuit Aristobolus, filiam Mariamnem, Hircani neptem ex filia, atque inde regi Hircano familiaris erat. Nec tamen sic Herodes inuidiam declinauit. Nam ubi Cæsar & Antonius Cassium Brutosque bello Macedonico oppressere uictores, Cæsar in Italiam regredi maturauit, Antonius in Syriam properauit. Cuius conspectui confestim Herodes affuit, multisque muneribus oblatiis eius gratiam promeruit, intantum ut Herodem & Faselum, Tetrarchas ordinaret, totiusque Iudæę procuracionem eis cōtraderet, quamuis frustra plures Iudæorum legati, apud Antonium eos accusarent.

Antigonus paruum Hircanum patri tradidit, & sacerdotium dolo suscepit, & qualiter à Romanis & Herode capta Hierosolyma comprehenditur atque securi occiditur, Herodesq; rex constituitur. Cap. XII.

Igitur Brazafanes Parthorū satrapa, cum regis filio Pacoro, Syriā post bienniū occupauit. Ad quē Antigonus accedens M. talēta est pollicitus, & mulieres D. ut Hircanum deponeret, & ei regnum traderet. Quibus muneribus Parthi allekti, dolo Hircanum circumueniunt, Herodisque fratrem Faselum. Qui dum Hierosolyma profecti regis colloquia petentes, mox Parthi iusiurandum uiolanti: Hircanum uinciunt, atque Faselum. Vastata Hierosolyma atque proximis ciuitatibus, Antigonom regem constituunt.

stiterunt. Nec solum hoc, uerumetiam Faselum & Hircanū uinctos ei tradiderunt uerberandos. Antigonus autem Hircani quidem auriculas dentibus truncat, ne solutus rebus mutatis unquam pontificatum recipiat. Ab intergris enim celebrari sacra oportet. Faselū uero uirtute praeuentus est Antigonus. Qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad saxum fracto capite interiit, atque ita probauit, quod uerus Herodis frater esset. Parthi autem quamquam mulieribus caruerint, quas cupiebant: rebus tamen Antigono, apud Hierosolimam compositis, uinctum in Parthiam Hircanum ducunt. Herodes namque Barbarorum insidias praecauens & in nullo eis credens, matrem fratresque suos, desponsamque puellam, cum matre arripiens, noctu fuga elapsus: Masadam castellum citato itinere petiit. Et tunc quidem cum fugeret, multi ad se applicabant. Postea uero quam Didimeam regionem uenit, occurrit ei frater Iosephus, turbamque sequentium diminui persuadet: nec enim capacem esse tantae multitudinis Masadam, erat autem supra quam IX. milium multitudo. Itaque paruū Herodes eius consilio, & impares quidem necessarios tenuit, atque ita in castellum receptus est. Deinde DCCC. ibi relictis, qui mulieres defenderent. Itemque comitatu, qui satis esset obsessis disposito, ipse in Petram ciuitatem Arabiae perrexit, nec tamen apud Arabas saluam esse amicitiam repperit. Denique Malichus rex eorum remissis qui hoc ammonerent, quod primum eum reuerti ex finibus suis iubet. Deinde Herodes ubi Arabas sibi hostes esse deprehendit, quos amicissimos existimabat, Aegyptum petiit. Ergo ut peruenit ad Alexandria ciuitatem, honorifice a Cleopatra susceptus est, ducem sibi militum eum fore, ad ea quae parabat, existimante. Instigatus autem reginae precibus, neque hyemis asperitatem, neque marina discrimina, quo minus Romam nauigaret, extimuit. Itaque inde continuo Romam profectus, familiaritatis paterne gratia primum conuenit Antonium, eique tam suas, quam totius generis clades, exponit: atque suis in castello relictis & obsidione cinctis, supplex ad eum nauigasse hyeme. Itaque tantae miserationis casum miseratus Antonius: & memoria quidem iunctae cum Antipatro dextrae. Ergo ipsius qui aderat contemplatione uirtutis etiam tunc eum regem constituere proposuit Iudaeorum, quem ipse Tetrarcham antea fecerat. Non minus autem quam Herodis fauore odio ducebatur Antigonum. Hunc enim et seditiosum & Romanis inimicum esse arbitrabatur. Caesari quidem Herodem commendabat, multo quam ipse paratius renouans Antipatris expeditiones, quas in Aegypto cum eius patre pertulerat, & hospitium & in rebus cunctis beneuolentiam. Cum praeter haec ipsius quoque Herodis efficaciam cerneret, ueruntamen & senatum conuocabat: ubi Messala, & post eum Atratinus astante Herode, patris eius merita, et ipsius circa populum Romanum fidem prosequabantur: quo simul hostem Antigonum demonstrarent, non solum quod intra breue tempus is dissidere coepisset, uerumetiam quod antea quoque P. R. despecto Parthorum suffragio regnum curauisset accipere.

His autē commoto senatu, cum Antonius bellum cōtra Parthos utile esse diceret, Herodem regem creari omnes assentiunt. Dimissoq; cōcilio Antonius quidē & Cæsar egrediebātur, medium stipantes Herodem, consules autē cum alijs magistratibus antecedeabant, Cæsari hostias, decretumq; senatus in Capitolio reposituri. Primo autē die regni Herodis apud Antonium cœnatū est. Inde uero naui ex Italia in Ptholomaidem deuectus Herodes, haud parua manu coacta externorū atq; gentiliū, per Galilæā aduersus Antigonū properabat, Ventidij & Cylonis fultus auxilio. Quibus ab Antonio missus Dellius, ut Herodem deducerent, persuasit: inde ad Masidam festinabat Herodes cum ualida manu, tam indigenarum q̄ Romanorum militum, & ex Masida facile suis pignoribus & rebus a castello receptis, Hierosolymam perrexit, cui se tam Solonis milites, q̄ cæteri ex ciuitate iunxerunt, uirium eius timore perculsi. Castris autem compositis circa ciuitatem, eam sagittis & iaculis impetebant. Sed dum minime eam infringere ualerent, ludæis ex ciuitate resistentibus, qui paribus Antigoni fauebāt: quis adeo pugnatum sit, ut sagittis & iaculis cunctos ex turribus in fugam uerterent: attamen murorū defensores fortiter resisterūt. Hinc superueniente hyeme, obsidio soluta est: ad loca milites opportuna hybernandi gratia discedunt. Eodem tempore Antonius Samosatam iuxta Eufratem ualidissimam ciuitatem acrius oppugnabat, quo Herodes profectus est, ut suam demonstraret uirtutem, & ut magis, magisque placeret Antonio. Denique mox ut ad eum uenit, finem attulit obsidioni, multis Barbaris interfectis. Ergo dum hæc aguntur apud Antonium, Herodis in ludæa res fractæ sunt. Reliquerat enim Iosephum fratrem, qui omnia procuraret, cum mandatis huiusmodi, ut nequaquā ante reuersionem suam aduersus Antigonū bellum moueret. Verum Iosephus ubi fratrem procul abesse cognouit, immemor præceptorū, Hiericunta cum quinq; cohortibus, a duce Romano Macheira secum missis petit, ut matura messium tempore frumenta diripiat. Incursum autem hostium per mōtana atq; aspera loca oppressus, ipse cadit: & magnam uiri fortis in ea pugna gloriam cōsecutus est, cum quo omnes Romani milites pereunt, quoniam recentes de Syria cohortes lectæ erant, nec ueterum militū quenq; permixtum habebant, qui posset rudibus opitulari. Antigonus autem minime hac uictoria contentus fuit, sed adeo iracundia permotus est, ut mortuum quoq; Iosephum uerberaret, & eius caput abscinderet. Igitur Herodi quippe degenti apud Daphnē Antiochiæ mortē fratris somnia manifesta significabāt. Cum turbatus prosiluiisset stratis, ecce nuntij cladis intrabant. Quare præ dolore paululū questus maxima luctus parte dilata, in hostes properabat, ultra uires iter accelerans. In dies autē singulos magna ei multitudo ludæorū accedebat, cū hos odiū moueret Antigoni, alios mutationis cupiditas impellebat. Sed anteq̄ Hierosolymā perueniret, sapius cū Antigonianis militibus fortiter dimicauit & uicit. Ac postremo bello Pappum quidē Antigoni militū ducē absciso capite obrūcat, idq; Fero

ri magistro exercitus fratri suo mittit, in perempti fratris ultionem. Namq; Pappus erat, q; Iosephū interfecerat. Vbi autē rigor hyemis cessit, in Hierosolymā profectus est, murisq; admoto milite, annus nāq; agebat tertius, ex q; rex Romæ fuerat declaratus: exercitu quippe in opere distributo, suburbanisq; clausis, uniuerso autē exercitu cōgregato ad peditū legiones XI. equitum VI. M. præter auxilia Syrorū, prope septentrionali muro castra collocauerūt. Tres quidē leuare aggeres, & super eos turres edificare iubet. Ipse quidē Herodes senatuscōsulto fretus, quibus rex fuerat declaratus, hilariter cuncta disponebat. Antonius uero Sossium ducē militū, cum ualida manu in Herodis auxilium miserat. Bellatores autem qui infra murū erant, constantiores facti, oppositos e muris aggeres prohibebant, & contra instrumenta oppugnantū semper nouum aliqd obstaculum moliebātur, in nulla re quidē sicut in cuniculis superabāt. Prorsus neq; manibus neq; machinis deficiebant: quoniam usque ad ultimum repugnare decreuerant. Denique tanto exercitu circumsedente, per quinque menses obsidium tolerauerunt: donec quidam ex his quos lectos habebat Herodes, ausi murum transgredi ciuitatem irruerunt, & post eos socij centuriones. Igitur ante omnia phanox proxima capiebātur, et infuso exercitu plurima ubiq; mors erat, Romanis quidem propter obsidionis moras iratis, Herodis uero manu summo intenti studio, ne quis penitus ex aduersarijs resideret. Mactabantur autem quam plurimi, & per angustiores uicos ac oppida & in domos compulsi, uel si ad templum etiam confugissent, nec ulla erat, aut senectutis, aut muliebris infirmitatis miseratio. Denique licet rex ubique dimittens rogaret ut parcerent, nemo tamen dexterā continuit, sed ueluti furentes omnem persequabantur ætatem. Ibi tum etiam Antigonus, neque priorem neque præsentem fortunam cogitans, domo descendit, & ad pedes Sossij proster nitur. Ille autem nihil eum tantæ mutationis causa miseratus, & intemperanter derisit, & Antigonom appellauit: neque tamen etiam custodiæ liberum dimisit, ut foeminam. Itaque ille quidem uinctus adseruabatur, Herodes autem quoniam hostes uicit, ut externa quoque auxilia sub iugum mitteret providebat, de suis facultatibus mercedem singulis distributurum se esse firmavit. Nam & militum quenque liberaliter, & pro merito ducem ipsum quoque Sossium regia largitate donauit, ut nemo egenus pecunijs abiret. Post hæc Sossius aurea corona deo dicata ex Hierosolymis remeauit, Antonio uinctum Antigonom ducens: & illum quidem una spe uitæ cupidum, usque ad ultimum diem ignauia digna securis excepit. Rex autem Herodes discreta multitudine ciuitatis, suarum quidē partium studiosos, q; magis beneuolos sibi faceret, honorifice tractabat, Antigonianos autē nece tradebat. Iam em̃ Antonius Cleopatreg amore corruptus, omni se cupidi cōcesserat. Si q; plenius scire uoluerit, in Iosephi XIII. libro requirat.

Herode alienigena rege facto, prophetiæ cōpletæ sunt, quæ CHRISTVM
tunc venturū prædixerant, & Iudæorū regnū destruendū. Cap. XIII.

P iij Hircanus,

Hircanus uero, ut supradiximus, a Parthis captus, ac deinde Antigono eius successore, quem Parthi sacerdotem fecerant, a Romanis comprehenso atq; interempto, Iudæorum defecit regnum & sacerdotium. Siquidem Herodes alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæam, Antipatri uidelicet Ascalonitis Iudumææ regionis, & matris Cypridis Arabicæ filius, contradentibus Romanis, Iudæorū suscepit principatū, regnum & sacerdotiū Iudæ: qđ prius per successiones tenebatur, id est, iudiciū, regum, sacerdotū: iterq; regum & sacerdotū, qđ eo tēpore destructū est. Cōpleta nanq; est prophetia, quę ita per Moſen loquitur: Non deficiet ex Iuda princeps, neq; dux de ſcēmoribus eius, donec ueniet, cui repromiſſum est, & ipſe eſt expectatio gentiū. Nam uſq; ad Herodē, iudices, ſacerdotes, reges, per ſucceſſiones populo præfuerūt Iudęorū: inde uero nequaquā ex ſucceſſione generis ſacerdotalis, pōtiffices cōſtituti ſunt: neq; perpetuitate uitæ ſecundū legem Moſi ſeruiētes deo electi ſunt, ſed ignobiles quidē, & alio tēpore alij, & nōnulli per unius anni ſpatium ſiue modico amplius, a Romanis imperatoribus ſacerdotium emebant. Itaque Herodes Analiiū quendā de Babylonía accitū, pontificē Iudęorū conſtituit. Poſt exiguū uero tēporis, Ariſtobolū fratrem uxoris ſuæ Mariamnem, nepotē Hircani ſucceſſorē dedit. Quo poſt annū interfecto, ruriſum Analio reddidit ſacerdotiū. Quæ oīa ita ſe habētia, longe prius prophetando designauit Daniel propheta dicēs: Et poſt hebdomadas VII. & LXII. interibit Chriſma, & nō erit iudiciū, & tēplum & ſanctū corrūpet populus, duce ueniēte. Et in cōſequentibus: tēplum, inquit, erit abominatio deſolationū, & uſq; ad cōſummationem tēporis, cōſummatio dabitur ſuper deſolationē. Igitur VII. et LXII. hebdomadę, quę fiūt ſimul LXXIX. et faciūt annos CCCC. LXXXIII. in qbus Chriſti, id eſt ſacerdotes per unctiōnē cōſecrati regnauerūt, ab inſtauratione tēpli ſub Dario uſq; ad Hircanū, in quo nouiſſimū Chriſma & ſacerdotiū defecit Iudęorū. Ergo regnāte Herode apud Iudęā, & Auguſto apud Romanos, Chriſtus filius dei natus eſt, q cōfirmauit ueri dei cultū, in multis apoſtolis & credētibus. Quicquid enī poſt dñi paſſionē in tēplo factū eſt, nō fuit ſacrificiū dei, ſed cultus diaboli, cūctis in cōmune clamātib;: Sāguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Et: Nō habemus regem, niſi Cæſarē. Quod autē a perfectione tēpli, uſq; ad X. Auguſti imperatoris annū, quādo interfecto Hircano Herodes Iudęā obtinuit VII. et LXII. hebdomades, id eſt, CCCC. LXIII. ſupputātur anni: ſic poſſumus approbare. LXVI. Olympiadis anno III. id eſt, Auguſti X. Herodes in Iudæis ſuſcepit imperiū, qui faciūt annos CCCC. LXXXIII. per ſingulas Olympiades, quadriennio ſupputato. Quo in tempore Vergilius ſumpta toga Mediolanū tranſgreditur: & poſt breue tempus Romam pergit. Cicero in Forminione ſuo ab Herennio & Publio occiditur, LXIII. ætatis ſuæ anno. Caput eius cum manu dextera pro roſtris poſitū eſt, iuxta coronatam Publij militis imaginē, qui eum occiderat. Quibus diebus III. Ro

me simul soles exorti sunt, sed paulatim in eundem orbem coierunt (ut supra diximus) ex taberna metitoria trās Tyberim oleum erupit, fluxitq; tota die sine intermissione. Inter cætera uero portenta, quæ tunc facta sunt toto orbe, bos loquutus est, in suburbano Romæ dicens ad arantem: Frustra se urgeri, non frumenta, sed homines in breui defuturos. Ouidius Naso in Pelignis nascitur. Cornificius uero poeta a militibus desertus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores esse dicebat. Huius enim soror fuit Cornificia, cuius insignia extāt epigrāmata. Cornelius Nepos scriptor historicus, clarus habetur. Salustius diem obiit, quadriennio ante Acciacum bellum. M. Vanius poeta, quē Vergilius in Bucolicis notat, in Cappadocia morit̃.

De Octauiano, qui nomen auunculi & regnum suscipiens, qualiter ciuilia bella & externa gerendo ad hoc peruenerit, ut à senatu decretum sit, q̃ in perpetuum tribunitiæ potestatis esset. Cap. XIII.

Igitur dum in Iudæa res ita gererentur, ut partim retulimus, ordo deposcit ut ad seriē rei gestę Romanorū reuertamur. Ergo Iulio Cæsare in curia Romæ interfecto, magna continuo malorum incrementa subsequuntur. In eius uero cædem trahuntur agmina consciorum. Certum enim erat, quia Cæsar indigne perēptus, plures habere posset ultores. Ergo Octauianus, qui testamento Iulij Cæsaris auunculi hæreditatē & nomen assumpsit, idemque qui postea Augustus est dictus, simul ut Romam adolescens ex Apollonia rediens, indolē suam bellis ciuilibus uouit. Nam ut breuiter coaceruationem malorum explicem, bella ciuilia quinque gessit, Mutinense, Philippense, Perusinū, Siculum, Acciacum. E quibus duo, hoc est, primum ac nouissimum, aduersus M. Antonium, secundum aduersus Brutum & Cassium, tertium aduersus Lucium Antonium, quartum aduersus Sextum Pompeium Gn. Pompei filium confecit. Antonius a senatu hostis pronuntiatur, Decium Brutum apud Mutinam obsidione concluderat. Cōsules Hiricius & Pansa, & cum his Cæsar ad liberandū Brutum expugnandūq; Antoniū missi, Pansa primo ueniens exceptus insidijs, inter suorū clades ipse q̃q; pilo grauiter uulneratus, ab eodē uulnere interpositis diebus est mortuus. Hiricius auxilium collegæ ferēs, magnas Antoni copias uasta strage deleuit. Cæsar eatenus castra custodiuit. Secūda aduersus Antoniū pugna, magnæ utrinq; strages actæ sunt. Namq; tūc ibi Hiricius cōsul occisus est: uictus fugit Antonius, Cæsar uictoria potitus est: cui Decius Brutus de coniuratione occisi Iulij Cæsaris cōfessus, preces pœnitētię fudit. Dolobella Treboniū unum ex interfectoꝝ Cæsaris Smyrne interfecit. Dolobella seipsum hostē pronūtiavit. Consulū occisoꝝ uterq; exercitus Cæsari paruit. Postea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus et occisus est. Vassillus eques unus de percussoribus, manu suorū feruorū necatus est. Lepido satis agente, Cæsar Antoniū recepit in gratiā, atq; ob fidē recōcilię gratiā filiā eius matrimonio sortitus est. Inde cū ad urbē accessissent, ac rumor de futura proscriptione ortus esset, G. Thoranius uir prætorius, nihil tale

P. iij metuens,

metuēs, incurſu militum domi ſue interfectus eſt. Alij quoq; cōplures trucidati ſunt. Ita q; ne latius atq; effrenatius in circūſcripta cedes ageretur. XXX. & duorum ſenatorū nomina in tabula propoſita ſunt. Primum Lepidi præcepto ex nomine, deinde Antonij, tertio Cæſaris. Ibi Antonius T. Ciceronem inimicum ſuum, ibi L. Cæſarem auunculum ſuum, & quod ex aggerando ſcleri acceſſit, uiua matre proſcripſerat: ibi Lepidus L. Paulum fratrem ſuum, in eundem proſcriptorum gregem coniecerat. Adiecti ſunt poſtea ad numerum proſcriptorū XXX. equites Romani, & multæ diu & uarię cædes actę ſunt: domus proſcriptorū direptis omnibus dirutę ſunt. At Dolobella in Syria multa cū Caſſio bella geſſit: a q̄ uictus ipſe ſe interfecit. Brutus & Caſſius, magnis exercitiſus cōparatis, apud Athenas conuenerunt, totāq; Græciam depopulati ſunt. Rhodios Caſſius terra mariq; oppugnatos, ad deditionē coegit: quibus præter uitam nihil reliquit. Igit̃ Cæſar & Antonius, eoſdem in Macedoniam magnis bellorū apparatibus perſequuti, ad mortem compulerunt: quīs maniſteſſime illa tunc pugna, non uirtute partis Antonij, ſed felicitate Cæſaris conſecta ſit. Cæſar enim tunc æger, cum ſe in caſtris capiendæ quietis cauſa tenere ſtauiſſet, hortatur & precibus medici, qui per ſomnum ammonitum ſeſe fatebāt, ut ea die caſtris Cæſarem ſalutis ipſius cauſa educeret, in campum eger inter copias egreſſus eſt: ac mox caſtra eius ab hoſtibus capta ſunt. Sed rurfus Cæſaria ni milites Caſſij caſtra ceperunt. Quare ad deſperationem adaecti Brutus & Caſſius: immaturā ſibi mortem ante belli terminū coegerunt. Nam inuitatis percufforibus, Caſſius caput, Brutus latus præbuit. At Romæ Fulia uxor Antonij: ſocrus Cæſaris, dominatū ut mulier agitabat. Nam & Cæſarē reuerſum apud Brundifium conuulſis, factionibus, inſidijsq; petijt. A quo propulſata, ad Antonium conſeſſit in Græciam. Sextus Pompeius, poſtq̄ ſe in proſcriptorū numero relatum cōperit, conuerſus in latrocinia, oēm oram Italię cædibus rapinisq; ualtauit. Sicilia intercepta comenatibusq; impeditis, Romā fame affecit. Mox cum eo pacē triumphari, ne dicā tyranni. i. Lepidus Cæſar Antoniuſq; fecerunt. Sed cōtinuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret, ut hoſtis habitus eſt: Mena liber tus Pompei cum LX. nauium claſſe ad Cæſarē defecit, eidemq; claſſi ipſi iuſſu Cæſaris præfuit. Idēq; continuo cum Statilio Tauro aduerſus Menecranū Pompeianū ducem, nauale bellū geſſit. Deinde ipſe Cæſar aduerſus eoſdē Pōpeianos, cruentiſſimū nauale bellum conſecit. Sed continuo uicti cem claſſem pene uniuerſam apud Scyllaceū naufragio amiſit. Ventidius Perſas & Parthos in Syriā irrūpentes, tribus bellis maximis fudit, regēq; eorū Pacorum in acie interfecit, ea ſcilicet die, qua Cratſus a Parthis fuerat occiſus. Antonius uix in caſtello expugnato pacē cum Antiocho fecit: ut ipſe tantā rem cōſummaſſe uideret. Ventidium Syrię præfecit, iuſſitq; ut Antigono bellū inferret, qui Iudæos tunc forte debellauerat, captiſq; Hieroſolymis, tēplum expoliauerat, regnūq; Herodi dederat: quē continuo uiſum

etum in deditionē recepit. Mena libertus cum VI. nauibus ad Pompeiū re-
diit, a q̄ clementer receptus, Cæsaris classem incendit, quīs nuper Cæsar al-
terā secundo naufragio perdidisset. Idēq; Mena postea ab Agrippa nauali
prelio circūuentus, cum sex triremibus ad Cæsare trāsiit. Sed hūc Cæsar ter-
tio transfugā, indulta t̄m uita segnē reliquit. Deinde Agrippa inter Milas &
Liparas, aduersus Demochā & Pōpeium nauale preliū gessit, ac uicit. Ibi
quē tunc naues XXX. aut demersit aut cepit, reliqs laceratis: Pompeius
Messanā cōfugit. Cæsar interea Tauromenū traiecerat, quē repētino impe-
tu Pōpeius afflixit. Vnde multis demersis nauibus suis, ac magna multitu-
dine suorū militū perdita, in Italiā Cæsar aufugit. Nec interueniēte mora, in
Siciliā rediit, ibiq; Lepidū ex Aphrica aduentantē obuiū habuit, summas
sibi partes, terrore, minis, ac superbiā uendicātem. Post dies paucos Agrip-
pa iussu Cæsaris, a littore cū acie instructa prospectans atrocissimo nauali
prelio aduersus Pōpeium cōfluxit & uicit. Nam CLX. et III. naues, aut de-
mersit, aut cepit. Pōpeius cum X. & VII. nauibus uix elapsus euasit. Lepi-
dus magna XX. legionū insolētia tumēs, cum Messanā militibus permis-
sam diripuisset: ipsum Cæsare ad se uenientē semel atq; iterū spreuit, ac po-
tius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuū brachiū lacerna repellendo
uitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus, instructo exercitu aduersus
Lepidū ueniens, plurimas legiones Lepidi paucis interfecit, transire in su-
am partem cōpulit. Lepidus tandem intelligens, quō uanitas sua tenderet,
deposito plaudamēto assumptaq; ueste pulla supplexq; Cæsari factus, uis-
tam & bona impetrauit: perpetuo quidē emēdatus exilio. Taurus Cæsaris
præfectus totā pene Siciliam ferro pertentatā contritamq; in fidem recepit.
XL. & III. legiones sub unius, tūc imperio Cæsaris erāt. Milites multitu-
dine ferociōres, q̄sdam pro accipiendis agris tumultus excitauerūt. Sed Cæ-
sar animo ingēs XX. milia militum exauthorauit, XXX. milia seruorum
dñis restituit, VI. milia quorū dñi non exabant, in crucem egit. Quans ur-
bem ingressus, ut in perpetuum tribunitiæ potestatis esset, a Senatu decre-
tum est. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exun-
dauit, ac per totū diem largissimo riuo fluxit. Antonius uero postq̄ Ara-
xim transmisit, oībus undiq; malis circumuētus, uix tandē Antiochiā cum
paucis rediit. Nam cum multitudine equitū & sagittariorū ab oībus præli-
is, quē plura tētauit uictus semper effugeret, tum præterea incertis & igno-
tis regionum locis impeditus, grauissima fame ad nefandos cibos coactus
est plurimi militū sese hostibus dediderūt, in Græciā trāsiit, iussitq; Pom-
peiū qui uictus a Cæsare exercitum bellumq; reparabat, cum paucis ad se
uenire. Pompeius fugiens, a Tito & Furino Antonianis ducibus sæpe tere-
restri naualiqu; bello uictus & captus, ac post paululum interfectus est. Cæ-
sar Illyricum, Pannoniam, partemq; Italiæ, bellis subegit & domuit.

Antonius pro quibusdam successibus elatus, Octauiano Cæsari bellum denū
tial. A quo ter uictus, ac demum captus & occisus est. Cap. XV.

Igitur

Igitur Antonius Arthabanē Armeniae regem prodicione & dolo cepit:
 quem argentea catena uinctum, ad confessionem thesaurorū regiorū cōe-
 git, expugnatōq; oppido in quo conditos esse prodiderat, magnam uim
 auri argenticq; abstulit. Qua elatus pecunia, denuntiari bellū Cēsari atq;
 Octauiae sorori Cēsaris uxori suae repudium indici iussit, & Cleopatram
 sibi ex Alexandria occurrere imperauit: ipse Accium ubi classē construxe-
 rat profectus, cum prope tertiā partē remigū famē absumptā offendisset,
 nil motus: Remi, inquit, salui sint: nam remiges non deerunt, quoad Grēcia
 homīnes habuerit. Cēsar CCXXX. rostratis nauibus, a Brundisio in Epi-
 rum profectus est. Agrippa uero, praemissus a Cēsare onerarias naues fru-
 mētō atq; armis graues ab Aegypto, Syria Asiaq; ad subsidium Antonio
 uenientes cepit: peragratōq; Peloponēsiū sinu Monā urbē ualidissimam
 Antoniano munitam praesidio expugnauit. Inde Corcyram cepit, fugien-
 tes nauali praelio persequutus profligauit: multisq; rebus cruentissimē ge-
 stis, ad Cēsare uenit. Antonius defectū & famē militū suorū permotus,
 bellum maturare instituit, ac repētē instructis copijs, ad Cēsaris castra pro-
 cessit & uictus est. Tercio post pugnā die Antonius castra ad Accium tran-
 stulit, nauali praelio decernere paratus. CCXXX. fuere rostratae Cēsaris
 naues, & XXX. sine rostris triremes, uelocitate Luburnicis pares, et VIII.
 legiones classi superpositae, absq; cohortibus V. praetorijs. Classes Antonij
 CLXX. nauium fuit: quantū numero cedens, tū magnitudine precellens.
 Nam X. pedum altitudine a mari aderant famosum & magnū hoc bellum
 apud Acciū fuit, ab hora V. usq; in septimam: incerta uincendi spe, grauissi-
 me utrimq; caedes actae. Reliquum diei, cum subsequente nocte in uictori-
 am Cēsaris declinauit. Priorū regina Cleopatra, cum LX. uelocissimis na-
 uibus fugit. Antonius quoq; detractō insigni praetoriae nauis: fugientem se-
 quutus uxorem est. Illucescente iam die, uictoriam Cēsar consummauit,
 ex uictis XII. milia cecidisse referuntur, VI. milia uulnerata sunt, e quibus
 M. inter curandum defecerunt. Antonius & Cleopatra communes liberos
 cum parte regiae gazae ad Rubrum mare praemitendos censuerūt, ipsi pre-
 sidijs circa duo Aegypti cornua, Pelusium, Parethoniumq; dispositis, clas-
 sem & copias instaurando bello parauerunt. Cēsar sexto imperatorum ap-
 pellatus, & quarto ipse cum M. Licinio Crasso consul Brundisium uenit.
 Ibi orbis terrarū praesidia diuisis legionibus composuit. Inde in Syriam pro-
 uectus, mox Pelusium adiit, ubi ab Antonianis praesidijs ultro susceptus
 est. Interea Cornelius Gallus praemissus a Cēsare, III. legiones, quas An-
 tonius apud Cirenās praesidij loco constituerat, suscepit in fidem atq; inde
 Parethonium prima Aegypti ac Libyae parte ciuitatem uicto Antonio ce-
 pit: ipsumq; continuo apud Tharum uicit. Antonius equestre aduersus Cē-
 sarem bellum iniit, in eo quoq; miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sexti-
 libus prima luce Antonius cum ad instruendam classē in portum descen-
 deret: subito uniuersae naues ad Cēsare transierunt. Cumq; unico praesidio
 spolia:

spoliatus esset, trepidus se cum paucis recepit in regiã. Regina ad pedes Augusti prouoluta; tētauit oculos ducis, frustra quidē. Nam pulchritudo intra pudicitia principis fuit. Nec illa de uita quæ auferebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperauit a principe, seruariq; se triūpho cognouit, incautiore nacta custodiã in Mausolæū se regum recepit, ibiq; maximos, ut solebat induta cultus, in referto odoribus solio iuxta suum se collocauit Antoniū, admotisq; ad uenas serpētibus, sic morte quasi somno soluta est. Cæsar Alexādrīa urbe oīm longe opulentissima et maxima uictor potitus est. Nam & Romā intm opibus eius aucta est, ut propter abundantia pecuniarū, duplicia q̄ usq; ad id fuerāt possessionū, aliarq; rerū uenaliū p̄cia stauerētur. Occisi sunt iussu Cæsaris, maior Antonij filius, et P. Canidius, infestissimus quidē semp Cæsari, sed Antonio infidus, et Cassius Palmēsis, ultima uiolate partis Cæsaris uictima, et Quintinus Quinius, ob eā maxime notā, qđ obsecenissime lanificio, textrinoq; regine senatorū primus Romanus p̄esse nō erubuerat. Dehinc Cæsar pedestribus copijs in Syriā uenit. Dein de in Asiā ad hyberna cōcessit, ac post p Græciā Brundisiū p̄uectus est.

De eo quod Cæsar Octauianus totam Hispaniam per se subiugauit. Vbi & gloria Magni Alexandri in eo refusa est per legatos Indorum & cæterarum gentium Orientis. Et qualiter tam per se, quā etiam per suos legatos uniuersum sibi subiecit orbem.

Cap. XVI.

Cæsar uictor ab Oriente rediens, VII. Idus Ianuarias, urbē triplici triūpho ingressus est, ac tunc primū ipse Iani portas, sopitis finitiscq; omnibus bellis ciuilibus, clausit. Hoc die primum Augustus cōsalutatus est, qđ nomen cunctis antea inuiolatū, et usq; ad hunc cæteris inausum, dominis tm orbis licite usurpatū, apicem declarat imperij. Atq; ex eodē die summa rerū ac potestātū penes unum esse cōpit et māsit: qđ Græci monarchiam uocant. Porro autē hunc esse eundē diem, hoc est, VIII. Idus Ianuarias, quem nos Epiphaniā, hoc est, apparitionē siue manifestationē dominici sacramēti obseruamus. Hinc uero Cæsar parē in Hispania per CC. annos actū intelligēs: aperuit Iani portas atq; in Hispanias ipse cū exercitu profectus est. Cantabri et Astures Galleciæ prouinciæ portio sunt, qua extentū Pyrenæi iugū, haud procul secūdo Oceano sub septētrione deducit. Hi nō solū propriā libertatē tueri parati: uerum etiā finitimorū p̄ripere ausi. Quo Cæsar dū sepius aggressus frustra propter Pyrenæi difficultatem tandē ab Aquitanico sinu per Oceanū, incautis hostibus admoueri classem atque exponi copias iubet, q̄s ita improuisos debellauit & cepit. Post uictoriā uero Cātabriæ atq; Galleciæ, totiusq; Hispaniæ, Claudius Drusus, priuignus Cæsaris, Galliam, Rhetiamq; sortitus, maximas fortissimasq; gētes Germaniæ armis subegit. Nam tunc ueluti ad constitutū pacis diem festinarent, ita omnes ad experiētiā belli, decisionem uel fœderis, undatim gentes commouebantur, aut suscepturæ pacis condiciones, si uincerentur, aut usuræ quieta libertate, si uincerent. Norici, Illyrii, Pannonii, Dalmatæ, Moesi, Thraces, & Daci, Sarmatæ, plurimique & maximi Germani

Germaniæ populi, per diuersos duces, uel superati, uel repressi, uel etiam obiectu maximorum fluminum, Rheni, Danubiꝝq; seclusi sunt. Drusus in Germania primum Sosipetes, deinde Thēteres, Acathos perdomuit, Marcomannos pene ad internitionē cecidit. Postea fortissimas nationes, & quibus natura uires, consuetudo experientiam uirium dabat, Cheruscos, Suebos, & Sicambros, pariter uno bello. Sed etiam Sufas, Persas superauit. Quorum ex eo considerari uirtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum, si quando præuentu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, uel qualibet re, qua uelut telo uti furor posset, paruos filios collisos humi, in hostium ora iaciebāt: in singulis filiorum necibus bis parricidæ. Tunc etiam per Aphricā Musulanos & Getulos, latius uagantes Cossus dux Cæsaris, artatis finibus coercuit, atq; Romanis limitibus abstinere metu cōpulit: & ut altius repetēdo gentium feritatem demonstrarem, unus Moesiæ ducum ante aciem postulato silentio: qui uos estis inquit. Responsum est: Romani gentium domini. At ille: Ita fiet, inquit, si nos uiceritis. Sed mox uicti sunt a Romanis. Thraces uero quia Pisone sunt perdomiti, in ipsa captiuitate sua rabiem ostendebant. Nam catenas, quibus ligati erant, moribus uellicantes, feritatem suam ipsi puniebant. Dactam quoq; ultra Danubium Lentulus uicit, expulit, atq; subegit. Sarmatas quoq; Lēntulus ultra Danubium pepulit, qui præ nimia barbarie, nec quid pax sit intelligunt. Marmarides uero & Garamantes in orientali plaga, per Quirinum Cæsar subegit, Germanos uidelicet, Gallos, Britones, Hispanos, Hyberes, Austeres, Cantabros, occiduo sub axe iacentes: per se Augustus ad eos ueniens, Romanis legibus seruire coegit. Interea Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe transmissis, tandem ibi inuenerunt, ultra quod iam quærere non possent, refuderuntq; in Cæsarem Alexandri magni gloriam: quem sicut Hispanorū Gallorūq; legatio in medio Oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniā, in occidentis ultimo supplex cum gentilitio munere, eous, indus, & scytha boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos acto, totaq; Hispania in æternam pacem, cum quadam respiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Cæsar Romā rediit. Quibus etiam diebus multa per se, multaq; per duces & legatos bella gessit. Nam inter cæteros, & ipse aduersum Vindelicos missus est. Quibus subactis, uictor ad Cæsarem Lugdunum uenit. Pannonios nouo motu intumescens, Tyberius priuignus Cæsaris, cruentissima cæde deleuit. Idemq; cōtinuo Germanos bello arripuit: e quibus XL. milia captiuorū uictor abduxit. Quareuera bellum maximum & formidolosum XV. legionibus per triennium gestum est: nec fere ullum maius bellū (sicut Suetonius attestatur) post Punicum fuit. Eodem uero tempore, Quintillius Varus cum III. legionibus a Germanis rebellantibus, mira superbia atq; auaritia insubiectos agēs, funditus deletus est. Quam Reipublicæ cladem Cæsar Augustus adeo grauitex

grauiter tulit, ut sæpe per uim doloris caput parieti collidens, clamaret: Quintilli Vare redde legiones. Bosphoranos uero Agrippa superauit, et si gnis Romanis, quæ illi quondam sub Mitridate sustulerant, bello recupe- ratis, uictos ad deditionem coegit. Parthi, quasi toto terrarum orbe uel do- mito uel pacato omnium oculis signarentur, atque in se solos omnis uigor Romani imperij uertendus esset: quippe, quos pristina ulciscendæ Crassianæ cædis conscientia mordebat, ultro signa quæ Crasso interfecto abstule- rant, ad Cæsarem remiserunt, regijsq; obsidibus traditis firmum foedus fi- deli supplicatione meruerunt. Itaq; anno ab Vrbe condita DCCLII. Cæ- sar Augustus, ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Iani por- tas tertio ipse tunc clausit. Quas ex eo per XII. ferme annos, quietissimo sem- per obseratas otio, ipsa etiam rubigo cõsignauit: nec prius unq, nisi sub ex- trema senectute Augusti pulsatae Atheniensem seditione & Draconum cõ- motione patuerunt. Clausis igitur Iani portis, Rempubicã quam bello que- fierat, pace nutriuit, atq; amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanũ genus, libera reuerentia disciplinæ morẽ gereret, dñi appellationem ut homo declinauit. Nam cum eodem spectante ludos, pronuntiatũ esset in Mimo: O dñm æquum & bonũ, uniuersiq; quasi de ipso dictũ esset, exul- tantes approbauissent, et statim quidẽ manu, uultuq; indecoras adulationes repressit, & sequenti die grauissimo corripuit edicto, dñmq; se posthac ap- pellari, ne a liberis quidẽ aut nepotibus suis, uel serio uel ioco passus est. Igi- tur eo tẽpore, id est, eo anno, quo firmissimã, uerissimãq; pacẽ ordinatione dei Cæsar cõposuit natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est. In cuius ortu audiẽtibus hominibus exultantes angeli cecinerunt, gloria in ex- cellis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Eodemq; tẽpore, hic ad quẽ rerum oĩm summa cõcesserat, dñm se hoĩem appellari non passus, imo nec ausus, quo uerus dñs totius generis humani inter hoĩes natus est. Eodem quoq; anno, tunc primũ idem Cæsar, quẽ his tãtis mysterijs prede- stinauerat deus, cẽsum agi singularũ ubiq; prouinciarũ, & cẽseri omnes ho- mines iussit, quãdo & deus homo uideri & esse dignatus est. Hæc illa pri- ma, clarissimãq; professio, Cæsare omnium principẽ, Romanosq; rerum dños, singillatim cunctoꝝ hominum ædita ascriptione signauit, in qua se et ipse, qui cunctos hoĩes fecit inueniri hoĩem, ascribiq; inter homines uoluit, quod penitus nunquam ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum actum est, ne Babyloꝝ quidem uel Macedoniæ, ut non di- cam minori cuiquam, regno concessum fuit.

De prælijs ab Herode gestis cum rege Arabum. Et qualiter gratiam Octa- uiani Cæsaris adeptus sit.

Cap. XVII.

Igitur Herodes senatuscõsultu, Antonijq; atq; Cæsaris fauore in regno Iudæorum confirmatus (ut superius enarrauimus) dum cum omni belli apparatu instructus, ut cum Antonio ad Acciacum properaret bellum,

Q callide

callide a Cleopatra quidem interceptus est: ne particeps fieret periculorum Antigonii. Regibus enim, id est, Malicho Arabiæ atq; Herodi insidias tendens bellum in Arabas, ut Herodi committeret, persuadet Antonio. Quos si uicisset Arabiæ domina, sin uictus esset Iudæorum constitueretur: alterumque potentum, per alterum pessundaret. Sed hanc eius uoluntatē, Octavianus præuenit Cæsar. Herodes autē mox ut in Arabiam uenit, bello exceptus, superior factus, uictoria positus est. Arabes uero cum uicti essent, maiore motu suscitantur, cum ualida manu pugnam repetunt, uictisque agminibus circa saxosa loca & deuia Herodis militem fugant. Plurimis cæde prostratis, eos uero qui fugerāt, cum castris ceperunt. Post hanc uero cladē alia sequitur calamitas Herodem. Nam eius regni anno septimo, & Acciæ bello feruente, terræ motus infinitam quidem pecorum multitudinem: hominum uero XXX. milia peremit, cum exercitus Herodis mansisset incolumis, quoniam sub diuo degebat. Hanc miseriam Iudæorum ut fama perceperunt Arabes, tristibus enim nuntiis grauius aliquid affingitur, mox in Iudæam cum omni exercitu ruunt. Herodes uero audiens aduentum illorum, ita suos solabatur, ut fertur. Non enim tantum manu, armisque freti: quantum nostris calamitatibus ueniunt. Fallax autem spes est, quæ nō suis uiribus nititur, sed alienis aduersis. Neque uero uel secundæ res, uel contrariæ apud homines certæ sunt, sed in utranque partem uicissim uideas nutare fortunam. Et id exempla uobis propria demonstrabunt. Nempe prælio superiore uictores, post ab hostibus uicti sumus. Et nunc ergo quantum æstimare licet, illi capientur, uictores sese fore credentes. Nimis enim confidens incautus est: meus autem prouidentiam docet. Nihil autem uos terreat rerum anima carentium motus: neque arbitremini terræ concussionem alicuius futuræ cladis esse portentum. Naturalia sunt elementorum quoque uitia, nullumque damnum inferunt: nisi ex ipsis euenerit. Nam pestilentiae quidem uel famis uel terræ motus signum aliquod tardius fortasse præcesserit, ipsa uero cum extiterint, sui magnitudine finiuntur. Talibus uero exemplis suos animauit milites Herodes, hostes aggressus, superauit & uicit. Quam diu quidem restiterunt non magna cædes eorum facta est: ubi ergo terga uerterunt, multi a Iudæis, multi uero a semetipsis conculcati, quos Herodes pene omnes aut interfecit aut cepit. Sed hanc fulcauit uictoriam sollicitudo propter amicitiam Antonij, post uictoriā Cæsaris apud Accium. Itaque Herodes tradens se periculo, Rhodumque transmissus adiit Cæsarem sine diademate, ueste quidem, cultuque priuato, sed fastu regio neque dissimulata ueritate, coram hac dixit: Ego Cæsar rex factus ab Antonio, fateor utilem me fuisse regi Antonio, neq; dubitauerim dicere, quod omni modo armis quoque me gratum expertus esset, nisi Arabes prohibuissent. Veruntamen & auxilia pro uiribus ei misi, & multa frumenti milia. Ego enim optimum consilium ei dedi, unam esse dicens Cleopatras mortem aduersariorum correctionem. Quam si occidisset & pecunias ei & muros ad

tutionem,

tuitionem, & exercitum & memetipsum belli cōtra te socium pollicebar. Sed profecto eius aures Cleopatrarū amores, & deus qui uictoriā tibi dona-
uit, obstruxit. Vna ergo cum Antonio uictus sum, & regni coronam cum
eius fortuna deposui. Ad te autē ueni, spem salutis de uirtute præsūmens,
& ne in examen duceret properans qualis amicus alicuius fuerim. Ad hæc
Cesar: Immo uere saluus esto, inquit, & nunc regnato certius. Nam meritis
es, ut plurimos regas, cum amicitia tanta fide tuearis. Experire autē ut etiā
felicioribus fidelis permanearis. Siquidē ego præclarissimā spem de tua qui-
dem magnanimitate promitto. Recte tamē fecit Antonius, qui magis Cleo-
patrarū, q̄ tibi paruit. Te nāq; lucrati sumus propter eius amicitia. Huius ser-
monis humanitate regē, ne quid de amicitia sua dubitaret, hortatus: et diade-
ma illi imposuit, & regnū cōfirmavit. Inde in Aegyptū profectus Cesaris
iter, suppeditatis oībus quę usui uel ipsi uel exercitui forent: maximā gratiā
imperatoris sibi suo studio cōcilauit: p̄cipue, q̄a in locis aridioribus usq; Pe-
lusiū regali prouisione aquarū affluentia sumministravit. Quibus officijs
tū sui amorē infundit oībus, ut plus uideret meruisse, q̄ accepisset: minorā
quę regni potestas, q̄ humanitatis largitas, æstimaret. Vnde Cesar ex sen-
tentia rebus intra Aegyptū gestis, Antonio et Cleopatra defunctis, nō solū
quę adempta erāt Herodi reddidit, uerum etiā p̄ter illa, q̄ Cleopatra auerterat,
Zadorā, Hipponē, Samariā ei cōcessit: maximasq; urbes, Gazā, Ante-
donā, Hioppen, Turrim Stratonis simul donauit. CCCC. etiā stipatores
ex Gallia, q̄bus septa incedebat Cleopatra, ad custodiā corporis regi cōces-
sit, multaq; alia. Sed his omnibus rex plus lætabatur: quia a Cæsare super
omnes, infra Agrippam diligebatur, ab Agrippa infra Cæsarem.

De operibus ab Herode excellentioribus factis. Et de interfectione filiorū ac
cōiugis, siue amicorū, ac demū de eius execrabili morte. Cap. XVIII.

Igitur postq̄ Tracōni regionē, et Bathaneā, omnēq; terrā Galilææ, ditio-
ni Herodis Cesar subdidit, totiusq; Syrię procuratorē cōstituit: animus
Herodis ad maiora sublatus est. Anno itaq; regni sui XV. templum in-
staurauit, & duplū terræ spatiū, q̄ fuerat circa templū, muro amplexus
est, ingenti sumptu, & munificētia singulari, argumento erāt in ambitu pha-
ni magnæ porticus, eisq; coniunctū a Septētrione castellū, & illas quidē a
fundamentis erexit. Hoc autē nulla re minus, q̄ regni sedes largis opibus re-
nouatum, Antoniā uocauit, in honorē Antoni. Quinetiā domo sibi regia
in superiore parte ciuitatis extructa, duas aedes in ea maximas, atq; pulcher-
rimas, quibus ne tēplum quidem usq; conferri posset, ædificauit: easq; ami-
corū uocabulis, unam Cēsariū, Agrippiū alterā nominauit. Nec uero solis
tectis memoriā eorū & cognomina circumscripsit, sed in totas etiā ciuita-
tes, studiū liberalitatis extendit. Prorsus non est idoneus regni locus, quem
honore Cæsaris nudum reliquerit. Postea uero quam fines suos templis re-
pleuit, in prouinciam quoq; honores eius effudit, & in multis ciuitatibus
templa, quæ Cæsarea nominantur, constituit. Cætera uero eius opera mu-

Q ij nificenter

nificenter cōdita omitto. Scire uero cupiētes, ad Iosephi libros cōuolare stu-
deant. Vnius autē ciuitatis portū, atq; opera enarrabo ab eo peracta. Ergo
cum uidisset unam ciuitatum uetustate iam fessam, quæ Pyrgos Stratonis
uocabatur, in littore maris: totam eam cādido reparauit saxo. Littora uero
cōigua huius ciuitatis adeo fuerunt importuosa, ut omnes in mari fluctuas-
re cogerētur, minas Aphrici metuentes, qui ex Phœnicie ad Aegyptum na-
uigabant: Cuius etiā mediocris aura tantas undarum moles ad scopulos
erigit: ut remeantis æstu gurgitis per aliquantum spatium maris feritas au-
geatur. Sed rex liberalitate ac sumptibus deuicta natura loci maiorem por-
tum fabricauit: & in eius penetralibus alias nauibus stationes fecit altissi-
mas. Et quanquam omnis ei locus aduersaretur, tamen ita cum difficultate
certauit, ut firmitas quidem structuræ nequaquam mari cederet: pulchritu-
do uero tanta esset, quasi nulla res ardua præpedisset ornatum. Mensus em̃
quantum diximus, portui spatium, per XX. ulnas in profundum saxa de-
misit: quorum pleraq; pedum L. longitudinis, & altitudinis XV. & latitu-
dinis X. nōnulla etiā maiora fuerunt. Expleto autem spatio quod undam
celabat, in CC. pedes murum dilatauit. Ex quibus C. repellendis fluctibus
ante constructi, cæteri autē saxeo, quo portus cingitur, muro subiecti sunt,
magnis turribus interpositis: quarum maxima atq; pulcherrima ex paren-
te Cæsaris Drusium cognominata est. Crebri autē fornices ad deducenda,
quæ portus haberet, proq; fornicibus & circum eos pila saxea & lata, quæ
naues egrediētes exciperet: Aditus autē septentrionalis erat. Ventorū enim
pro situ loci placidissimus est Boreas. Ad ostium uero statue, siue Colossi,
tres utrinq; fulci columnis. Quarz a leua quidem intrātibus stantes, solida
turris sustinet: dextera uero duo proceri lapides iuncti, & partis aduersæ
turris magnitudinem superantes. Domus autem portui connexæ, candido
itidem lapide, pariq; mensura spatiorū ciuitatis uice tendentes in portum.
Contra ostium uero portus in colle Cæsaris templum, magnitudine simul
& pulchritudine præcipuum, statuq; in eo Cæsaris siue Colossus, nō mi-
nor, quam Iouis apud Olympias, cuius ad exempla factus est. Hanc itaq;
ciuitatem in honore Cæsaris, nūcupauit Cæsaream. Pro amore uero paren-
tum, id est, Antipatri, et Cypridis, & Faseli, ciuitates, castella, turres, ob me-
moriā æternā ædificauit. Ludos uero Olympiaci certaminis, & gymnæ-
sia in diuersis ciuitatibus proprijs sumptibus reparauit. Quin & corpore
usus est, qđ magnitudini animi sui conueniret. Erat utiq; uenator summus,
bellator fortis, sagittarius directissimus, & in rebus labētibus felicissimus:
secundam cuius fortunā humiliauit superbia. Mox em̃ ut regni adeptus est
potentiā, repudiauit coniugē, quam prius habuerat, quæ Dolis uocabat, &
Mariamnem Hircani neptē, de regio semine Alexātri filiā filij Aristoboli,
sibi sociauit in cōiugio, a regalibus priore depulsa uxore, cum filio Antipa-
tro, quē ex ea susceperat. Ipse uero immēso amore Mariamnem diligebat, a
qua minime dilectus, sed magis exosus est: ob hanc causam, qm̃ Hircanum
eius

eius auum, postq̃ Parthi ab exilio illum remiserant, dolo occiderat, fratremq̃ uxoris loathen, cui pōtificatus honorē cōtulerat, inuidia stimulatē, propter fauorē populi, quē erga eum habebāt, necare praecepit. Hi em̃ dolores atq̃ nobilitas sanguinis excitauerant mulierē aduersus maritū, amorque mariti eximius, quē erga se nouerat, atq̃ foecunditas prolis addiderāt fidutiā. Genuerat em̃ ei III. filios atq̃ duas foecinas, quorū unus uocabat̃ Alexander, secundus Aristobolus, tertius Romae liberalibus studijs traditus defunctus est. Hec igit̃ Mariamnes probro dabat Herodi suorū necem, sororemq̃ regis Salomem & fratrem Ferora maledictis atrocioribus dehonestabat. Sed rex quidem amore uxoris mutus erat, graui autem indignatione mulieres saeuiebant, & quo maxime cōmoueretur Herodes, crimen adulteri prae alia multa, quae similia fingerentur, obijciebant. Quo liuore Herodes instigatus, interficere iussit uxorem: filios uero suos ob necem maternā Alexandrum & Aristobolū quasi indignantes & sibi necem meditantes, a Caesare Octauiano ad mortem poposcit. Imperator uero satisfactionem suscipiens ab Alexandro, erat quippe acerrimus in dicendo, patri eos recōciliauit, praecipiens ut patri obedirent sincero amore, ut domino: Herodi uero dixit, ut paterno affectu suos recognosceret filios, sicq̃ reconciliatos, remisit eos in regnum. Herodes uero mox ut reuersus est in Iudaeam, insidijs Antipatri, qui regnum affectabat paternum, captus, & Dosis prioris uxoris, quam in cubile Mariamnis occisae introduxerat, armatur iterum in filios. Creuit enim per singulos dies odium & indignatio patris in filios: quoad usque morti eos traderet. Quibus interfectis, Antipater non impune laetatus est, qui author mortis extiterat fratrum. Iusto nanque iudicio dei, & parricidae Herodis malo, qui omnes suos semper habebat amicos suspectos, Antipatrum quem apud Caesarem regni successorem designauerat, necem sibi meditantem deprehendit, & diu uinctum afflixit, ac demum interficere iussit. Virum etiam Salomae sororis suae interfecit, & cum eam alij tradidisset uxorem, etiam hunc interfecit: Cum & socrum suam Mariamnis matrem crudeliter necasset. Itaque regnum eius acerbissima iniquitate repletum est: De quibus, uidelicet suspicio fuisset, ilico trucidabat eos. Multi regis iracundia caedis cupida, contra aduersarios abutebantur: & mendacio quidem confestim fides habebatur. Erant autem criminationibus ipsis, uelociora supplicia. Denique qui modo accusauerat accusabatur: & cum eo qui ante se conuictus esset ducebatur ad poenam. De uita nanque & periculo regis, quaestiones breuiore compendio terminabat. Ad hanc autem saeuiriā processerat, ut nec eorum quempis am humanitus aspiceret, qui accusatores essent: uerum amicis etiam inimicissimum se praebuisset. Eius nanque filij Alexander & Aristobolus, quos occiderat, hanc habuerunt prolem. Filij Alexandri ex Glaphira regis Cappadociae Archelai filia, duo fuerunt, Tigranes & Alexander. Aristoboli uero, Agrippa, Herodes & Aristobolus. Hos enim sibi

genuit Beronice Salomis Herodis sororis filia, ipsius sobrina. Ipse autem Herodes, præter quos necauerat, hos habebat filios, Herodem, Antipam, Archelaum, Heroden, & Philippum, atque Phaselum. Filias uero Bosamen & Salomen, & Olympiadem: ac præter has, Alexandri, & Aristoboli sorores duas, ex Mariamne uxore, quam interfecerat. Hanc prolem, ex diuersis uxoribus, quas plures habebat, genuit. Feror autem (ut fama fuit) fratrem suum ueneno occidit. Ergo post immensam necem domesticorum atque insatiabilem subiectorum, ut dominum Christum magis prædicantibus didicimus: cum mox ad callida conuersus argumenta, extinguere curauit. Sed dum non hoc contigit ut uoluit, furorem quem corde celauerat, occidendo pueros Bethlehemiticos demonstrauit. Supra enim omnes barbaros crudelissimo edicto omnes pueros ab unius noctis ætate usque ad spatium duorum uidelicet annorum allidere iussit. Quam cædem dominus innocentium terribiliter in eum uindicauit: quibus etiam sophistas in lege eruditissimos duos cum eorum discipulis uiuos incenderet, aliosque eis consentientibus trucidari iusserat, quia aquilam in templo auream, quam contra leges instituerat, a fano eicere decreuerant. Scribas quoque & interpretes diuinæ legis occidit, quos suspicor in nece paruulorum cum Herode fuisse meditato. Herodis quippe corpus morbo occupatum, uarijs doloribus differebatur. Nam febris quidē non mediocris erat: prurigo autē intolerabilis habebat omnem corporis superficiem. Assiduus autē uexabatur coli tormentis, pedesque tanquam exintercutis uitio intumuerant: quin & inflatio uentriculi, putredoque testiculorum uermiculos generans. Hinc atra iam bili correptus, & pene ipsi mori minitabatur. Igitur factum nefarium excogitauit. Collectos enim cuiusque uici ex omni Iudæa nobiliores: in locum cui nomen est Hippodromo concludi præcepit. Deinde sorore Salome & Alexa marito eius ad se uocatis, ait: Scio, inquit, mortem meam festis gaudijs celebraturos esse Iudeos: uerum per alios lugeri potero, & præclarissimos honores assequi sepulture: si que præcipio, feceritis. Hos uiros qui habentur in custodia, cum animam efflauero, statim militibus circumdatos occidite, ut etiam in uita, omnis mihi Iudæa, omnis domus, illachrymet. Herodes quia inedia iussisque pariter uiolentia distendebatur, fatum præuenire conatus est: sumptoque malo, etiam cultellum poposcit. Sectum enim comedere consueuerat. Deinde circumspecto, ne quis arbiter impediret, tanquam se percussurus dexteram sustulit. Cum uero Aciabus consobrinus eius accurrisset, manumque continuisset, paululum morte protelata, corrigi testamentum, & successorem quidem Archelaum, natu maximum Antipatri fratrem scribit, Tetracham uero Antipam. Moritur itaque Herodes post annos quidem XXXIII. ex quo interfecit Antigonom, & regno potitus est Iudeorum: XXX. uero & VII. postquam rex a Romanis declaratus est, & in alijs quidē omnibus secunda fortuna usus est, in rebus autem domesticis, infelicissimus fuit. Augustus uero Herodis loco Archelaum constituit: eiusque fratres quatuor tetrachas fecit.

Imperante Octauiano, Christum natum esse, vt prædixerant prophete, et angeli annuntiauerunt. Et qui memoria digni illustres eo tempore haberentur viri.

Cap. XIX.

Q Vibus diebus regnum Aegyptiorum, quod fuit in Alexandria, destructum est: quod usque ad Cleopatram annis CCXL. steterat. Aegyptus uero prouincia deinceps Romanorum facta est. quam primus Cornelius Gallus foroiulienſis poeta tenuit: qui XLIII. ætatis sue anno propria manu se interemit: de quo Virgilius in Bucolicis meminit. Quo tempore, censu Romæ agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum XL. milia centena: & XLIII. milia. Marcus enim Terentius Varro philosophus, prope nonagenarius moritur. Tunc Nicopolis iuxta Accium cõdita, & Agonaetus constitutus est, Arctoricus medicus Augusti, post Aciacam uictoriam naufragio periit. Is namque Octauianum monuit, ut e castris in campum, quamuis æger, contra Antonianos milites properaret, hoc ei profuturum fore in somnis didicisse dixit. Quod ut Augustus fecit discrimen mortis euasit. Confestim quippe eius castra ab Antonianis capta sunt. Larissæus enim magus & pythagoricus ab Augusto urbe & Italia depulsus est. Augustus enim Gallos & Calabriam uectigales fecit. M. Gnatius Plautius Ciceronis discipulus, orator habetur insignis. Qui cum Galliam Comatam regeret Lugdunum condidit. M. Lolius Galatiam prouinciã fecit. Quintilius Cremonensis, Virgilij & Horatij amicus, moritur. Tyberius ab Augusto missus, occupauit Armeniam. Virgilius poeta Brundisij moritur, Saturnino et Cinna Lucentio cõsulibus: ossa eius Neapolim translata, in secundo ab urbe miliario sepeliuntur, titulo huiusmodi superscripto, quem moriens ipse dictitauerat.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini, pascua, rura, duces.

Verrius etiam & Tucax Virgilij & Horatij contubernales poetæ habentur illustres, qui Aeneidos postea libros emendauerunt: sub ea lege, ut nihil adderent. Emilius macer etiam Veronensis poeta in Asia moritur. Augustus Agrippam adoptauit in filium. Tyberius Vindelicos & eos qui Thraciarum confines erant, Rhomanas prouincias facit: ac deinceps uastata Germania imperator appellatur. G. Iulius cognomento Polyhistor, illustris grammaticus habetur. Horatius L. VII. ætatis suo anno moritur Romæ. Tyberius Cæsar de captis Pannonijs triumphauit. Augustus filiam suam in adulterio deprehensam, exilio damnauit. Marcus Tullius Tyro Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus est, in Puteolano prædio, usque ad C. annos consenescit. Augustus gladiatorum ludum, & nauale certamen exhibuit. Augustus Tyberium & Agrippam, in filios adoptauit. Iudas Galilæus, ad rebellandum Iudæos cohortatur. Asinius Pollio orator uir consularis, qui de Dalmatis triumphauit: in uilla Tusculana LXXX. ætatis suæ anno moritur. Cuius filius Asinius Gallus orator: qui diris a Tyberio

supplis

supplicijs necatus est. Cuius etiā Virgilius meminit. Igitur, ut premisimus
ad domini nostri IESV CHRISTI natiuitatem, hominis deiq; filij
peruenimus. Quæ ut a prophetis prænuntiabatur, angelis prædicantibus,
stella duce, ac sacerdotibus legumq; doctoribus protestantibus, in Bethle-
hem Iudæ celebrata est: anno uidelicet a reædificatione templi, quæ sub Da-
rio rege facta est. DXV. A Salomone autem & prima ædificatione templi
anno M. XXVII. A Mose & egressu Israelis ex Aegypto, anno MD.
VI. Ab Abraham & regno Nini, & Semiramidis, anni, II. milia XI. A di-
luuio quippe anni, II. milia DCCCC. XXI. Ab Adam uero V. milia C.
XXIX. Secundū Geneseos igitur scripturā, et Aphricani supputationem,
amplius inueniuntur anni CXXVIII. Hanc igitur annorū seriem a pro-
tolasto scilicet, usq; ad domini aduētum, in singulis pro ut potuimus
regnis ex celebrioribus factis, enarrare curauimus. Nunc autē
cum post immensos pelagi fluctus, Scilleos tandem eua-
simus latratus, & optata statione positi, post lon-
gæuas seculorum tenebras ad lucem ueni-
mus ueram: qua respersi in dñi Christi
• aduentu, librorū finem fecimus.

Tomi Prioris Libri Septimi Finis.

In To

gustam Iudith, authoris Præfatio.

Omina Augustarū felicissima Iudith, dum in humanis, quo altius adcrestas, nō inuenitur rebus: quia si de uiro agitur, quis nobilior imperatorū, aut sapiētiōr in diuinis, seculariumve disciplinis, Ludouico Cæsare inuictō: nec mirū talem protulisse excellentissimo Augusto seculo sobolem Carolo. Si autē de uenustate corporis, ut absq; adulationis fūco proferam qđ uerū est: pulchritudine superas oēs, quas uisus uel auditus nostræ paruitatis cōperit reginas. Sin autē de prole, nonne mundi gloria & hoīm delectatio Carolus, qui elegantia corporis ac moribus optimis, seu agili prudētię studio immaturā uincendo propriā superat ætatē: ut uideat auus eius nō obisse, sed potius deteresa caligine somni nouum illustrare orbē: siquidē in nepote immortale ipsius ingeniū una cū noīe decor & uirtus splēdeant. Quā ob rem, dum in tēporalibus nihil desit rebus, ut augmēto careas: studio sapiētię dilataris, ut excellētiōr retro seculis imperatricibus reperiāris. Igit̃ indita a deo tibi sapiētia, & naturalis ingenij sciētia, attonitum me reddit inter ceteros auditores: Qm̃ in diuinis & liberalibus studijs, ut tuæ eruditionis cognoui facundiā, obstupui, statimque deliberare mecum cœpi, quodnā munusculū meo labore cōgestum, tue offerrem Almitatis flagrantia. Igit̃ ab Octauiano Augusto & dñi natiuitate Saluatoris nostri secundū aggressus sum scribēdo opus, qđ peregi usq; ad regna Francorū & Longobardorū, deficientibus Romanorū imperatoribus seu iudicibus ab Italia & Gallis, Gottorū q; regibus, qui successerāt, ab eis etiā depullis. Quod uidelicet opus, quinq; distinxī in libros. In his em̃ uelut in speculo, per tuæ sanctissimæ deuotionis ammonitiōē atq; iussionem, dñs meus Carolus gloriosissimus tuæ filius excellētię, inspicere quid agendū, uel qđ uitandū sit, poterit. Decet em̃ dñam te uenerabilē unicū erudire filiū, nostræ iucunditatis & noui seculi regē, & memorē esse Bersabeg, quę Ididam priscorū erudiuit sapientissimū seculorū regem, ut idē de se ait: Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus corā matre mea, & docebat me atq; dicebat: Suscipiat uerba mea cor tuū: custodi p̃cepta mea, et uiues. Posside sapientiā, posside prudentiā: ne obliuiscaris, neq; declines a uerbis oris mei, ne dimittas eam, et custodiet te: dilige eā, & seruabit te, & c. Is autē prout de dñi cōfidimus pietate, sacris iussionibus tuis parebit, & inter ceteras maternę dilectionis ammonitiōes, hos libellos suæ nō dedignabitur cōtradere memorię. Quibus imperatorū gestis, sanctorūq; triūphis, atq; doctorū magnificentium doctrinis illustratus: cautius quid agendū sit, siue subtilius inueniet, quid sit uitandū. Igitur hos codicillos tuæ dilectionis amor, mi domina semper Augusta, scribere compulit, qui tuæ Almitatis & immortalis sapiētię iudiciū expectant. Quod si iudicando cōsequantur laudem, tuæ reputabitur æternaliter memorię: quoniam sacratissimum nomen tuum Iudith, iudicans, siue laudans interpretatur.

R FRE

FRECVLPHI EPI- SCOPI LEXOVIENSIS CHRO-

nicorꝝ Tomus Secundus, continens ab Octauiano Au-
sto, & CHRISTI seruatoris nostri natiuitate,
usqꝫ ad Francorum & Longobardorum re-
gna, rerum gestarum historiam.

Tomus Secundi

Liber

I

Quot priores libri, diuersorum regnorꝝ historias contineant ab initio mun-
di vsqꝫ ad natiuitatem CHRISTI.

Cap. I.

IN PRIORIBVS LIBRIS DO-
mino suffragante, ex multorum opusculis cum
hagiographorum tum gentilium, nō modico la-
bore desudans, decerpere curauī, quæcunqꝫ uti-
lia paruitati meæ sunt uisa, & legentibus profus-
tura: sumens exordium a primo parente mortæ-
lium propagatore. Tandem post multas seculo-
rum tenebras, ad natiuitatem noui hominis per-
uenimus, domini scilicet IESV CHRIS-
TI dei et hominis filij. Vbi priorꝝ finem decreui facere librorꝝ, ut cum le-
galibus ceremonijs, & umbris, atqꝫ erroribus pristinis terminarentur.

De natiuitate CHRISTI ab angelis & prophetis annuntiata, quæ sextam
mundi ætatem consecrauit.

Cap. II.

IGitur iam Saluatore nato, cuiusqꝫ radijs remotis tenebris, illustrato mun-
do, alia terenda est uia, nec de diuersarꝫ, ut prius, fatigabitur calamus gen-
tium regnis scripturus: dum feritas atqꝫ rabies singularꝫ gentium immē-
saqꝫ libido dominandi (ut in prioribus libando perstrinximus libris) in
unius ditionis pariter omnia cōciderunt regna. Et hæc nō hominum fortitu-
do uel prudentia, sed dei omnipotētia, quod antea nusqꝫ fuerat, præparauit.
Quod longe propheta præuidens, ait: Non leuabit gens cōtra gentem gla-
dium, & quæ sequuntur. Dignū itaqꝫ erat, ut illo nascēte, qui unus est deus,
in substantia patris & spiritus sancti sub unius censu totus subderetur mun-
dus. Itaqꝫ hæc natiuitas celebrata est, prophetis predicētibꝫ, et angelis pro-
clamantibus, gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uolun-
tatis: quando totus sub una pace mundus, mirabili modo & præcedentibus
seculis inaudito quiescebat. Quam uidelicet natiuitatem & pacem, non so-
lum diuini eloquiꝫ scripta, sed etiam gentilium oracula longe prius predixe-
runt, ut in Sibyllinis & cæterorum carminibus cōtinetur. Igitur postquam
imperare coepit Octauianus Cæsar, qui primus monarchiam obtinuit mun-
di (quamuis auunculus eius Iulius Cæsar ante eum existeret potius metas-
tor imperij, quam imperator) prope emenso admodum anno quadragesi-

moles

mo secundo natus est dñs Christus, ueram mundo torpenti in tenebris a seculis seculorum terris afferēs lucem. Ita enim factum est, ut cum Abraham sanctus sub Nino primo gentium rege, quadagesimo tertio natus sit anno, cui dictæ sunt repromissiones, & ex cuius semine promissus fuerat Christus: Christi autem natiuitas, sub fine quadagesimisecondi conueniret, ut iam non ipse in parte tertij anni, sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui etiam annus quantis, quam nouis, quamque inusitatis bonis abundauerit: satis, etiam me non proferente, compertum haberi arbitror. Toto terrarum orbe una pax omnium, nō cessatione, sed abolitione bellorum, clausæ Iani Gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus non repressis. Census ille primus maximus, cum in hoc unum Cæsaris nomen uniuersa magna gentium creatura iurauit, simulque per communionem census unius societatis effecta est. Igitur anno ab Vrbe condita D. CC. LII. natus est C H R I S T V S, salutarem mundi afferens fidem, uere petra medio rerum posita, ubi comminueretur qui offenderet, qui crederet saluaretur, uere ignis ardens, quem qui insequitur, illuminatur: qui tentat exuriur. Ipse est Christus Christianorum caput, saluator bonorum, malorum punitor, iudex omnium. Hic enim I E S V S C H R I S T V S filius dei, sextam mundi ætatem suo consecrauit aduentu.

De Herode alienigena, sub quo natus est Christus, quod tunc prophetiæ impletae sunt, hanc natiuitatem prædicentes. Cap. III.

Igitur ut in præcedentibus libris ostendimus, depullos esse a regno Iudæorum uel ducatu ex semine Iuda duces & principes, dum de summa rerum acriter cōtenderent, Herodes a Romanis constitutus est princeps alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæos, qui Antipatri Ascalonitæ & matris Cypridis Arabicæ filius fuit. Is dum a Romanis suscepit principatum Iudæorum, uicinam Christi natiuitatem designat, & sacerdotium & regnum Iudææ, quod prius per successiones minorum tenebatur, esse destruendum: iamq; completam prophetiam esse, quæ ita per Moſen loquitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neq; iudex de ſcemoribus eius, donec ueniat, cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Christus, quem Danielis scriptura præfatur, accepit finem. Nam usque ad Herodem, Christi, id est, sacerdotes, erant reges Iudæorum, qui imperare ceperunt ab instauratione tēpli, sub Dario usq; ad Hircanū annis CCCC. LXXXIII. in medio transactis. Quos Daniel quoq; significat, dicens: Et ſciens & intelligens, ab initio sermonis respondendi & ædificandi Hierusalem, usq; ad Christi principatum hebdomadæ VII. & hebdomadæ LXII. quæ LXIX. hebdomadæ, faciunt annos CCCC. LXXXIII. in quibus Christi, id est, sacerdotes, per unctionem consecrati, regnauerunt usque ad Hircanum. Quo extremo omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinentem Iudæam a Cæsare & senatu accepit principatū, filijque eius post eum regnauerunt, usq; ad nouissimam Hierosolymorum

captiuitatem, nequaquam ex successione sacerdotalis generis pontificibus constitutus, neque perpetuitate uitæ secundum legem Mosi seruiētibz deo. Ignobiles uero quidam, & alio tempore alij, et nonnulli unius anni, siue modo dico amplius, a Romanis imperatoribus sacerdotium emebāt. Que omnia etiam Daniel propheta uaticinatur, ita dicens: Et post hebdomadas VII. & LXII. interibit Chrisma, & iudicium non erit in eo, & templum & sanctum corrumpet populus, duce ueniente.

De Octauiano, qui non se permittebat dominum appellari, & qualem uitam duxerit, uel quo fine præuentus sit.

Capitulum III.

Igitur Octauianus, qui imperator omnium primus monarchiam obtinuit mundi (ut præmisimus) non passus est quidem, neque ausus saltem a proprijs liberis dominum se nominari: quāto magis ab extraneis, quia eo imperante, uerus dominus totius generis humani inter homines natus est. Nam cum eodem spectante ludos, pronuntiatum esset in Mimo: O dominum æquum et bonum, uniuersique quasi de ipso dictū esset, exultāter approbauissent, statim quidē manu, uultuque indecoras adulationes repressit: & sequenti die grauissimo corripuit edicto, dominumque se posthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus suis, uel serio uel ioco permisit. Attamen paucis expediam dictis, quo genere ortus, qualemue duxerit uitam, quo fine præuentus, qui portis lani clausis, Rempublicam, quam bello que fierat, pace nutriuerat, amplificare studens. Hic autem patre Octauiano senatore genitus, maternum genus ab A E N E A, per Iuliam familiam sortitus: Adoptione uero C. Cæsaris maioris sui auunculi, C. Cæsar dictus: deinde ob uictoriā Augustus cognominatus est. Iste in imperio positus: tribunitiam potestatem per se exercuit. Regionem Aegypti inundatione Nili accessu difficilem, inuiamque paludibus in prouinciæ formam redegit. Quam ut annonā urbis copiosam efficeret, fossas incuria uetustatis limo clausas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi annua ducentes centena milia frumenti inferebantur. Iste Cantabros & Aquitanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas prouincias numero Populo Romano coniunxit: Sueuos, Catrosque deleuit. Sigambros in Galliam transiulit, Pannonios stipendiarijs adiecit. Getharum populos, Basternasque lassitos bellis, ad concordiam compulit. Huic Persæ obsides obtulerunt, creandique regis arbitrium permisit. Ad hunc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethiopes, legatos cum donis miserunt. Adeo denique turbas bella simultantes execratus est: ut nisi iustis de causis, nunquam genti cuiquam bellum indixerit. lactantisque esse ingenij & leuissimi dicebat, ardorem triumphandi: & ob lauream coronam, id est, folia infructuosa, in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium præcipitare: Neque imperatori bono quicquam minus quam temeritatem congruere: satis celeriter fieri, quicquid commode gereretur: armaque nisi maioris emolumentispe, nequaquam mouenda esse: ne compendio tenui iactura graui petita uictoria similis

similis sit hamo aureo piscantibus, cuius abrupti, amissique detrimentum, nullo capturae lucro pensari potest. Denique erga ciues elementissime uersatus est: in amicos fidus extitit. Quorum praecipui erant ob taciturnitatem Meccenas, ob patientiam laboris, modestiamque Agrippa. Digebat praeterea VERGILIUM: rarus quidem ad recipiendas amici ias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studiis, praesertim eloquentiae intantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauitque ROMAM aedificiis multis, isto glorians dicto: VRBEM LATERICIAM REPERI, RELINQVO MARMOREAM. Fuit, inquit, gratus ciuili animi & lepidi corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum syderum modo uibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus, tanquam solis radijs aspectui suo. A cuius facie dum quidam miles oculos auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen uir tantus uitis caruit, dum cupiditati dominanti ac libidini deseruiuit, eiecitque uxore propria Scribonia nomine, Liuiam, quasi eius uiro sibi eam tradente, matrimonio sociauit. Quam tanto dilexit amore, ut eiusdem filios, Tyberium & Drusum suos priuignos, propria prole eiecit, adoptaret in filios. Ex quibus Tyberium successorem imperij designauit. Imperauit annis quinquaginta sex, duodecim cum Antonio, quadraginta uero & quatuor solus. Qui certe nunquam aut Reipublicae potentiam ad se traxisset, aut tam diu ea potiretur: nisi pro causa natiuitatis domini hoc fieret. Qui post mortem quantis honoribus a senatu est sublimatus, enarrare longum est. Hic enim singularem (ut diximus) primus obtinuit principatum, & posteris eandem imperij potestatem, cum suo nomine Augusti dereliquit. Qui circa finem uitae, Iudaeis non ferentibus ferocitatem Archelai filij Herodis, qui post eum annis nouem in Iudaea regnauerat, sed ultro accusantibus, Augustus apud Viennam urbem Galliae, eundem Archelaum relegauit, & ad minuendam Iudaici regni potentiam, insolentiamque domandam, quatuor fratres eius pro eo sunt Tetrarchae creati, Herodes, Antipater, Lissias & Philippus. Quorum Philippus & Herodes, qui Antipas prius nuncupabatur, etiam uiuente Archelao, Tetrarchae fuerant ordinati.

Tyberio imperante, Iohannes praedicat & baptizat, & dominus IESVS praedicando & miracula faciendo ad passionem venit

Cap. V.

TYBERIVS priuignus Augusti, imperauit annis uiginti quatuor. Huius anno duodecimo Pilatus procurator Iudaeam, dirigitur Hierosolymam. Herodes ergo Tetrarcha, qui Iudeorum principatum tenuit annis uiginti quatuor, in honore Tyberij & matris eius Liuiae, Tyberiadem condidit, & Libiadem. Itaque anno duodecimo imperij Tyberij, Iohannes filius Zachariae, in deserto iuxta Iordanis

R iij fluenta

fluente predicans, Christum filium dei in medio eorum adesse testatur. Ipse quoque dominus Iesus Christus hinc in populos salutarem uiam annuntiat: si quis atque uirtutibus uera comprobans esse, quæ diceret. Miracula quæ in Euangelij scripta sunt, facit Iesus Christus filius dei, discipulos suos diuinis imbuens sacramentis, ut uniuerfis gentibus conuersionem ad deum nuntient, imperat. Iesus Christus secundum prophetias, quæ de eo fuerant prælocutæ, ad passionem uenit, anno Tyberij, decimo octauo.

De tremotu, & tenebris, quæ in passione domini contigerunt, quid scriptores gentium senserint, seu Iosephus Historiographus. Cap. VI.

Quo tempore etiam in alijs ethnicorum commentarijs, hæc ad uerbum scripta reperimus: Solis facta defectio, Bythinia terræmotu cōcussa, in urbe Nicæa ædes plurimæ corruerunt: quæ omnia his congruunt, quæ in passione Saluatoris acciderant. Scribit uero super his & Flegon, qui Olympiadarum egregius supputator est, in XIII. libro, ita dicens: Quarto autem anno CC. II. Olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis facta diei hora sexta, sol in totum obscuratus, retraque nox subito obducta terris est, & sicut dictum est:

Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Vsq̃ue adeo autem, neque lunam luminem solis, neque nubes obtituisse manifestum est, ut XIII. ea die luna, tota cœli regione interiecta, longissime a conspectu solis affuisse, et stellas tunc diurnis horis, uel potius in illa horrenda nocte toto cœlo fulsisse, referatur. Et, ut supra meminimus, terræmotus in Bythinia Nicæa urbis, multas ædes subuertit, ac reliquis Asiæ ciuitatibus ab imperatore eo terræmotu dirutis, tributa dimissa sunt. Hæc supradictus uir. Argumentum autem huius rei, quod Saluator isto anno passus sit, Euangelium præbet Iohannis, in quo scribit: Post XV. annum Tyberij Cæsaris, III. annis dominum prædicasse. Iosephus etiam uernaculus Iudeorum scriptor, circa hæc tempora, die Pentecostes sacerdotes primum commotionem locorum, & quidam sonitus sensisse testatur. Deinde ex adyto templi repentinam subito erupisse uocem, dicentium: Transmigremus ex his sedibus. Scribit autem supradictus uir, quod eodem anno Pilatus præses secreta noctis imagines Cæsaris in templo statuerit: & hæc prima seditionis & turbæ Iudæis causa extiterit. Ex hoc loco considerandum, quantæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppresserint. Pilatus post supradictam seditionem, quæ ob Cæsaris imagines fuerat concitata, sacrum thesaurum (quem Corbanan Iudei uocant) in aqueductum Hierosolymorum expendens, secundæ seditioni præbuit semina. Seianus præfectus Tyberij, qui apud eum plurimum poterat, instantissime cohortatur, ut gentem Iudeorum deleat, ut Philo meminit in libro legationis II. Tyberius siquidem iuuentutem eorum per speciem sacramenti in prouincias grauioris cœli relegauit: reliquos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe submo- uit, sub poena perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent.

De ordinatione Iacobi, & VII. diaconorum. Simul etiam de conuersione Abgar regis per Thaddæum.

Cap. VII.

Igitur

Iggitur eo tpe predicaturi per Iudeę regiones apostoli post Christi ascensionem Iacobū fratrem dñi Hierosolymis ordināt episcopum. Ordināt etiā et VII. diaconos: et lapidato Stephano, ecclesia p regiones Iudę & Samarię dispergit. Em̃ uero de his plenius scribere libet. Primus igit in apostolorum numero pro Iuda proditore, Mathias sorte asciscitur, q̃ erat unus ex discipulis dñi. Ordinātur aut et diaconi VII. numero p orationes & manus impositionē apostolorum: ministerij uiduarum gr̃a. In quibus Stephanus qui et primus post Christū lapidat ab his q̃ et dñm occiderūt, p qd̃ nois sui Stephano corona donat a Christo. Tum deinde Iacobū, q̃ dicebatur frater dñi, hūc inquā ipsum Iacobū, q̃ et Iustus cognominatus est ab antiqs, uirtutū merito & insignis uite priuilegio primū historię tradiderunt suscepisse ecclesię q̃ in Hierosolymis est sedē: sicut Clemens in VI. dispositionū libro asserit dicēs: Petrus em̃ inqt & Iacobus & Iohānes, post assumptionē Saluatoris quis ab ipso fuerint oībus pene plati, sibi tñ nō uendicant primatus gloriā, sed Iacobū q̃ dicebat Iustus, apostolorum episcopū statuūt. Idēq̃ ipse in VII. eiusdē operis libro, addit de ipso etiā hęc: Iacobo, inqt, q̃ dicebat Iustus, et Iohāni et Petro, post resurrectionē dñs oēm scientiā tradidit, et ipsi ceteris apostolis. Qui apostoli illis LXX. discipulis tradiderūt, ex quibus unus erat et Barnabas. Duos aut fuisse Iacobos cōstat: unū hūc iustū, q̃ de pinna tēpli deiectus, fullōis uecte percussus ē et morti traditus. Alius aut ē ille, q̃ ab Herode capite cesus est. Huius ergo Iusti Iacobi, etiā Paulus meminit, cū scribit. Aliū aut, inqt apostolorum uidi neminē, nisi Iacobū fratrem dñi. In hoc ergo tpe etiā Thaddęus, secundū dñi praeceptū ad regē Agarum missus, ipm̃ quidē egritudine morbi corporalis absoluit: uniuersam uero ciuitatē Edeffenorū, Christo dño fidei satis credulitate sociauit, ita ut in hodiernū ciuitas illa, q̃ppe ipsius dñi et saluatoris nostri meruit scripta suscipere, uelut speciali quadā Christo deuotione dicata sit. De his etiā latius scribere statui. Eusebius in I. libro Historię Ecclesię dicit: Deniq̃ post resurrectionē atq̃ ascensionem dñi ad coelos, Thomas apostolus ex cōmonitione diuina, Thaddęū quendā unū ex LXX. discipulis ad Edeffenā ciuitatē euāgelistā et predicatorē uerbi dei mittit, simul et q̃ a dño promissa fuerāt, impletur. Hęc in archiuo publico Edeffenę ciuitatis, in qua tūc sup̃dictus Abgarus regnauit, ita descripta repperimus, in his chartis, q̃ gesta regis Abgari seruata antiquis cōtinebant. Et ut euidēs dictorū ueritas fiat, ipsarū exēplaria epistolarū ab Abgaro ad saluatorē. & saluatoris ad eundē regem, & qualiter hęc gesta sint, pleniter in I. libro Eusebij Ecclesiasticę historię continent.

De persecutione primę ecclesię, qua occasione uerbum dei ad gentes peruenit. Ex quibus Aethiopia illud primum suscepit. Cap. VIII.

INterea persecutio prima aduersum ecclesiā dei, quę erat Hierosolymis facta, sub primo martyre Stephano, oēs discipulos, exceptis XI. per uniuersam Iudęam Samariamq̃ disperfit, seu potius, ut sancta scriptura indicat, seminauit. Ex quibus nonnulli ad Phoenicem usq̃ & Cyprum

R iij atq̃

atq; Antiochiam deueniunt. Qui gentibus quidem credere mysteriū fidei nondum audebant, iudæis tamen predicabant. Interea Paulus adhuc uastabat ecclesiam, ingrediens domos, et pertrahēs uiros ac mulieres, tradebat in carcerem. Sed Philippus, qui erat unus de septem cum Stephano diaconis ordinatus, descendit Samariā uirtute domini repletus, & prædicat primus uerbum dei Samaritanæ genti. In quo tanta erat diuinæ gratiæ efficacia, ut etiam Simonem magum suis prædicationibus consterneret. Qui per idem tempus celebris famæ apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirius dei magna esse putaretur. Sed is cum uidisset signa & miracula, quæ a Philippo per diuinæ gratiæ potestatem fiebant, obstupefactus & territus cessit: et credere se in Christum, usquequo etiam baptismum acciperet, simulauit. Verum per singulos dies augescēte prædicatione uerbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adest quidam, tanq̃ uota in Hierosolymis redditurus, reginæ gentis illius præpositus. Moris quippe est illi nationi, etiam nunc a sceminis regi. Huic Philippus responsis sancti spiritus iussus, primo ex oībus gentibus mysterium fidei, & sacramentū baptismi tradidit, & uelut quasdā cum deo primitias oīum consecrat nationum. Hūc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & salutare dñi nostri indigenis gentibus, sicut sibi traditum fuerat, prædicasse. In quo rebus ipsis cōpleta est per eum prophetia quę dicit: Aethiopia perueniet manus eius deo. Dum hæc ita aguntur: Paulus uas electionis non ex hoībus neq; per hoīem, sed per reuelationem dñi nostri Iesu Christi, & dei patris, qui eum suscitauit a mortuis, in apostolatū uocat: coelesti ad se uoce delata.

Qualiter Pilatus Tyberio & Senatui resurrectionem domini, & miracula eius, & qd deus esset, nunciauit. Cap. IX.

INterea cum per omnem iam locum de resurrectione & mirabilibus domini nostri Iesu Christi & de ascensione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per oīum aures beati huius rumoris uolueretur opinio, & quoniam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, siquid forte noui in his, quas gerebant prouincijs, accidisset, id uel principi uel Senatui nuntiarent, quo nihil ex his quæ gerebantur, ignorare aliquid uiderentur, de resurrectione a mortuis dñi & saluatoris nostri IESU CHRISTI, quæ iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tyberio principi refert, sed & de cæteris mirabilibus eius, & ut post mortem cum resurrexisset, a quamplurimis iam deus esse crederetur. Tyberius quæ compererat, retulit ad Senatum. Senatus autem spreuisse dicitur, pro eo quod non prius sibi huius rei indicium fuerit delatum, sed auctoritatem suam præuenit uulgi sententia. Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos deus haberetur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porro autem pro uero hoc erat quod agebatur: ne diuina uirtus humanis putaretur assertoribus indigere. Cumq; secundum ea, quæ supra diximus, rennuisset Senatus, Tyberius tamen tenuit sententiam suam, ne quid aduersum

sum doctrinā Christi cōtrarium moliretur, cōminatus periculū mortis ac
 cusatoribus Christianorū. Hæc Tertullianus. Quod profecto diuina proui
 dentia ita tūc Cæsaris sensibus ingessit, ut absq; ullo obstaculo in ipsis dum
 taxat initijs Euāgelij, sermo usquequaq; percurreret. Vnde & factum est,
 ut repente quasi coelitus lumen ostēsum, aut radius quidā solis erumpens,
 totum orbem claritate superni luminis illustraret, ut cōpleretur & illa pro
 phetia, quæ dixerat: In omnem terram exiuit sonus eorum, euangelistarum
 dumtaxat & apostolorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Ex quo &
 per omnes ciuitates ac uicos immensæ multitudines, uelut messium tempo
 re frumenta ad areas, ita ad ecclesiam populi congregabantur.

De uita & actibus Tyberij. Et qualiter in Antiochia ecclesia Christi tum mi
 rabiliter floruit. Vbi & primū Christiani nuncupati sunt, & cætera, quæ
 ea tempestate contigerunt. Cap. X.

Igitur Tyberius Cæsar, sub quo gesta sunt, quæ præmisimus, satis pru
 dens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto
 fuit. Inerat ei scientia literarū multa: eloquio clarior, sed ingenio pessimo
 atq; insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet, his quasi infensus, quibus
 cōsultum cupiebat: his uero quos oderat, quasi beneuolus apparens: repenti
 nis respōsionibus, aut cōsilijs melior, q̃ meditatīs. Hic iam imperator per se
 metipsum nulla bella gessit, sed tm̃ aliquantis in locis, præcognitos cito gen
 tium tumores per legatos cōpressit. Sane quarto imperij eius anno, Germa
 nicus Drusi filius Caligulæ pater de Germanis, ad quos ab Augusto sene
 missus fuerat, triūphauit. Ipse aut̃ Tyberius plurima imperij sui parte, cum
 magna & graui modestia Reipublicæ præfuit: adeo, ut quibuscū præsidis
 bus augēda prouincijs tributa suadentibus scripserit, boni pastoris esse ton
 dere pecus, nō deglubere. Itaq; paulatim immutata est illa Tyberij Cæsaris
 laudatissima modestia in poenā cōtradictoris senatus, atq; ex māsuetissimo
 principe, sæuissima bestia exarsit. Nā plurimos senatorū proscripsit, & ad
 mortē coegit: XX. sibi patricios uiros cōsiliij causa legerat, horū uix II. inco
 lumes reliquit: ceteros diuersis causis necauit. Seianū præfectū suum res no
 uas molientē interfecit: merito, q̃a obstinatissime religioni Christianorū con
 tradixit. Filios suos Drusum et Germanicū, q̃r Drusus naturalis, Germa
 nicus adoptiuus erat, manifestis ueneni signis pdidit: filios Germāici filij sui
 interfecit. Referre singulatim facta eius horret, pudetq;. Tāta libidinis et cru
 delitatis rabie efferbuit: ut q̃ spreuerāt Ch̃ro rege saluari, rege Cæsare puni
 rētur. Quo etiā imperāte, Agrippa cognomēto Herodes, filius Aristoboli,
 filij Herodis regis, accusator Herodis Tetrarche Romā profectus a Tybe
 rio in uincula conijcit: ubi plurimos sibi asciuit ad amicitia, et maxime Ger
 manici filiū G. Hoc etiā tēpore passim per oēs gentiliū populos profusius
 cū effunderet diuina dignatio: primus apud Cæsareā Palestīne urbē Corne
 lius cū omni domo sua ad fidē Ch̃i, Petro ministrāte perducit. Iam inde q̃
 plurimi & alij ex gētib; apud Antiochiā ad fidem ueniunt eorū prædica
 tione

tione pertracti, q̄s prodicione aduersus Stephanũ commota, disseminatos esse per oẽm locum superius edocuimus: per q̄s & apud Antiochiã florentissima congregatur ecclesia. In qua erãt etiam prophetici ordinis uiri q̄ plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus, quibus omnibus pariter in gratia dei & unanimitate degentibus, ibi primũ discipuli e perhenni fonte sumpto uocabulo, appellati sunt Christiani. Quibus diebus Ouidius poeta in exilio diem obiit. Qui ab Augusto sene damnatus fuerat, propter libros amatorię artis q̄s composuerat. Liuius historiographus Patauĩ moritũ. Philippus Tetrarchę Peneadem, in qua plurimas edes cõstruxerat, Cæsaream Philippi uocauit: & Iuliam aliam ciuitatẽ. Igitur Tyberius multos reges aduocauit per blanditias, quos nunq̄ ad propria remisit. Ex quibus & Archelaum Cappadocum, cuius regno in prouinciã uerso, Mazacham nobilissimam ciuitatem, Cæsaream appellari iussit. Multos etiam senatorũ & equitum Romanorũ interfecit, demum & ipse in Campania moritur.

De Philone, qui Gaij laudibus Ecclesiam exornauit. Et quanta Iudæi mala sub eodem principe sunt perpeffi ob vindictam crucis. Cap. XI.

Post Tyberium, G. Caligula imperium suscepit. Qui continuo Iudæorum principatum tradidit Agrippæ, qui & Herodes uocabat: liberans eum de uinculis, & dedit Philippi ac Lyſanię tetrarchias. Ipsum uero Herodem, qui uel Iohannis necis author extiterat, uel in passione domini interfuerat, multis excruciatũ modis, æterno damnat exilio, sicut Iosephus scribit. Huius temporibus Philo insignissimus scriptorũ florebat: qui non solũ in nostra uerum & in Græcorũ philosophia primus inter primos habebat. Hic autẽ genere quidem a proauis Hebręis: apud Alexandriam uero oĩbus claris & nobilibus uiris, clarior ac nobilior erat. In diuinis autẽ legibus, & patrijs institutis quãtus qualisq̄ fuerit, ex his que nobis librorũ suorum tradidit monumentis, omnibus clarum est. Quis em̄ digne ualeat explicare, quanta ei in liberalibus literis fuerit institutio, quãta in philosophicis, quantusq̄ maxime in Platonis & Pythagoricis fuerit disciplinis, ut oēs qui secum floruerãt, pene & qui præcesserant, superaret. Hic igitur ipse tẽporibus Gaij quanta Iudæis acciderint mala, V. uoluminibus exponit: sed & de eiũdem Gaij mentis insania commemorat, qđ intantum superbix elatus sit, ut deum se uoluerit appellari. In ipsis autem ubi de Iudeorum cladibus refert, suam quoq̄ legationẽ, quam pro contribulibus suis Iudæis detulit ad urbem Romam, describit, & qđ perorans apud Gaium pro patrijs legibus, nihil amplius q̄ irrisiõnem retulerit domũ, imo et pene periculum mortis incurrerit. Sed et Iosephus meminit horum, in XVIII. libro Antiquitatum. Inter cetera dicit, ilico e conspectu Gaij cum iniuria esse eiectum. Egressus autẽ Philo, ait ad Iudæos, qui sibi astabant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Gaius, quia necesse est adesse diuinũ, ubi humanum cessat auxilium. Euidenter em̄ in Iudæos diuinam pro piaculis, quæ aduersum Christũ ausu nefario cõmiserant, manifestat ultionẽ. Ipsum enim

enim Philonē, cum secunda uice uenisset Romam, legationē gentis suæ ad Claudium deferens, in eadē urbe locutū esse cum Petro apostolo, eiusq; habuisse amicitias tradūt: & ob hanc causam ecclesiā Marci discipuli Petri apud Alexandriā ornasse laudibus suis. Qui etiam librū de cōuersatione & uita nostrorū scribit. Vbi non solū in Alexandria, sed in multis quoq; prouincijs esse memorans huius sectæ, tam uiros, q̄ & mulieres & habitacula eorū, dicēs monasteria. Ex quo apparet talē primo credentiū Christo fuisse ecclesiā, quales nunc monachi imitant & cupiunt: ut nihil cuiq; propriū sit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egētib; diuidūtur: orationi uacātes & psalmis, doctrine q̄q; & cōtinentiæ. Tales eos asseruit quales et Lucas refert, primū Hierosolymē fuisse credētes. Igit̄ Iudæos pro cōmisso scelere in Saluatorē ultio diuina dānabat, ut idē author atq; Iosephus suis tradūt historijs, ostēdens q̄dem euidentibus uerbis, qd ex admissi sacri legij tempore nunq̄ ab eis seditionū furor, nunq̄ bella mortesq; cessauerūt usqueq; ultimum & exitiale malum, tēporibus Vespasiani eos obsidioni incluserit. Primū sub Tyberio, de q̄ in passione dñi clamabant: Non habemus regē nisi Cēsare: quantas ptulerint clades, partim ut supradicti prodūt scriptores, q̄a impossibile erat oīa eorū a p̄dicto tpe scribere, q̄ eis acciderant instantissime mala: dum uersi in seditionē propter pecunias ex sacrario, qd corbanan uocant, in aquæductū a Pilato expēsas: qbus modis afflictī atq; cōtriti sint, nec non noctu Pilatus imagines Cēsaris uelatas inferri Hierosolymā iubet, ac statui. Quod ubi dies exortus ē, magnā pturbationem Iudēorū populis excitauit: stupentibus et pturbatis ad nouā faciē rerū. Coniiciebāt, nāq; ex hoc, qd spernerent et cōculcarentur iā leges sug, et oīa instituta maiōrū: qbus nihil tale haberi intra moenia urbis illius fas erat. Sed hoc est nimirū, in quo eos impię professionis suæ, uelox uindicta damnavit. Igitur Gaius supra omne genus hoīm, Iudēos habebat exosos. Qui speciali quadam sœuitia loca eorū, quæ in diuinis habentur supplicationibus cōsecrata, incipiens ab Alexandria, diripi & contra religionē moresq; gentis profanari iubet: statuis suis & signis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; sanctę ciuitatis, qd solum manebat totius profanæ cōtagionis intactum, & maioribus perdurauerat asylum, cōmutare in tēplum proprii noīs ausus est: ut ædis Iouis nobilissimi dei noui Gaij uocaret̄. Sed & alias innumeras clades & ultra oēs tragicos luctus, apud Alexandriam Iudæis irrogatas esse sub Gaio, insuper toto orbe Romano, sicut Philo scribit, & Iosephus in synagogis Iudæorū, statuæ & imagines & aræ Gaij Cēsaris cōsecratæ.

De Herode & Pilato qui iustas luerunt pœnas, ac de nefarijs actibus Gaij Caligulæ. Cap. XII.

Herodes Tetrarcha, & ipse Gaij amicitiam petens, cogente Herodiade Romam uenit. Sed accusatus ab Agrippa, etiā tetrarchiam perdidit: fugiensq; in Hispaniā cum Herodiade mœrore periit. Sed & Pilatus qui in Saluatorē iniqui iudicij functus officio est: ijdem

īisdem temporibus Gañ, tantis ac talibus malore cladibus excruciatuſ eſt, ut propria ſe manu tranſuerberaſſe, & nefariā uitam ui abieciſſe referatur. Nec em̄ poterat tanti piaculī miniſter impunituſ euadere, ſicut in hiſtoriis Græcorum reperimus; eorū duntaxat qui Olympiadaſ ſcribunt, & annales rerū geſtarum libros, ad poſteritatis memoriā condunt. Gaiuſ autem cognomento Caligula, imperauit annos III. qui ante principatū oībuſ charuſ acceptuſq; fuit: in principatu uero talis, ut non immerito uulgareſ, atrociorem illo dñm nō fuiſſe. Deniq; tres ſororeſ ſuaſ ſtupro maculauit: ac deinde exilio inſularum condemnauit. Itaq; in palatio matronaſ nobileſ publicæ libidini ſubiicit: primuſ Ceſarum diademate impoſito, dominum ſe iuſſit appellari, & ut deum coli. Hic etiam Memmiū Regulī uxorem duxit, impellens eum, ut ſe eſſe uxoriſ ſuę patrem ſcriberet, & patrimonīa ſua ei traderet. Hinc omneſ exuleſ iuſſit interfici, plurimoſq; nobiliū Romanorum: ſed non ut uoluit, fertur enim exclamaſſe: Vtinam populuſ Romanuſ unam ceruicem habuiſſet. Ipſe autem a protectoribuſ ſuiſ in palatio occiſuſ eſt, anno ætatiſ XXIX.

De aduentu beati Petri Romam ſub Claudio, & de geſtiſ eiuſdem Claudiū.

Et quæ eo imperante geſta ſint.

Cap. XII.

Claudiuſ Tituſ, Druſi fratriſ Tiberij filiū, patruuſ Caligulae, imperauit annis minuſ XIII. In cuiuſ regni exordio, Petruſ apoſtoluſ domini noſtri IESV CHRISTI Romam uenit, ibiq; XXV. annis cathedram tenuit epiſcopalem; & ſalutarem cunctiſ credentibuſ fidē fidei uerbo docuit, potentiffimiq; uirtutibuſ approbauit atq; ex hinc Chriſtianorū plurimi Romæ eſſe cœperūt. Senſit hoc fidei ſuæ Roma beneficium. Nam cum interfecto Caligula, multi de abrogando imperio, ac Republica in antiquum ordinē reſtituenda, delendāq; penituſ Ceſarum uniuerſam familiā Senatuſ & conſuleſ decreuiſſent, Claudiuſ mox ut confirmauit imperiū, magna atq; adhuc Romæ incognita uſuſ clementia, ne in tantam nobiliū multitudinē ultio ſæuiret, omnibuſ indulſit, quicquid in ſemet, uel ſuoſ mali ſenatuſ uel conſuleſ feciſſent, uel facere ſanxiſſent. Accidit etiam eodem tempore preſentis gratiæ dei grande miraculuſ. Siquidem F. Camilluſ Scribonianuſ Dalmatiæ legatuſ, bellū Ciuile motuſ, legioneſ multas fortiffimaſq; ad ſacramēti mutationē pellexerat. Itaq; die dato ut in unū undiq; ad nouū imperatorē conueniret, neq; aquilæ ordinari, neq; conuelli q̄quo modo ſigna moueriue potuerūt. Exercituſ tanta et tam inuſitata miraculī fide motuſ, et conuerſuſ in poenitentiā: Scribonianū quinta ſtatim die deſtitutū interfecit: ſeſeq; ſacramēto prioris militiæ cōtinuit. Triftiuſ ac pernicioſiuſ urbi Romę nihil unq̄ fuiſſe, q̄ bella Ciuilia, ſatiſ notuſ eſt. Itaq; propter aduentū apoſtoli Petri, et tenera Chriſtianorū germina, uix dū adhuc pauca ad ſanctę fidei profeſſionē erūpentia, hāc exorientem tyrannidē & conſurgēſ iſtud ciuile bellū diuinituſ eſt cōpreſſuſ. Itaq; Claudiuſ expeditionē in Britanniā mouit, quę excitata in tumultū propter

non

non redditos transfugas uidebatur, transuectus in insulam est, quam neque ante Iulium Cæsarem, neque post eum quisquam adire ausus fuerat: ibique ut uerbis Suetonii Tranquilli loquar, sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditiōem recipit. Orchadas etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adiecit imperio, ac sexto postquam profectus erat mense Romam rediit. Eodem tempore impetj eius fames grauissima per Syriam facta est, insuper & per uniuersum orbem, quam etiam nostri prophetae prænuñciauerant. Sed Christianorum necessitatibus apud Hierosolimam conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiebenorum regina conuersa ad fidem Christi, largissime ministravit. Veruntamen sequenti anno tanta fames Romæ fuit, ut medio foro Imperator correptus a populo, conuicijs & fragminibus panis turpissime infestatus, ægre per Seudoryum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis euaserit. Paruo autem intercedente tempore XXX. & V. senatores, & CCC. simul equites Romanos minimis ex causis interfecit.

De Iacobo ab Herode decollato, & de cruciatibus eiusdem Herodis per angelum.

Cap. XIII.

EA tempestate immisit Herodes (qui & Agrippa) manus, ut affligeret aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Iohannis gladio. De hoc autem Iacobo Alexandrinus Clemens etiam historiam quandam dignam memoria, in septimo dispositionum suarum libro scribit, perlatam ad se usque a traditione maiorum: Quoniā quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum: Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur in uia, rogauit Iacobum dari sibi remissionem. At ille parum deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum, & ita ambo simul capite plexi sunt. Sed tunc, ut ait scriptura diuina, uidens Herodes, quia de Iacobi nece gratum esset Iudæis, addidit adhuc & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio ipsum punire uolens, nisi diuinum affuisset auxilium. Quo angelus ei nocte assistens, mirabiliter eum uinculorum nexibus soluit, & ad ministerium prædicationis ire liberum iussit. Et cum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis uero facinus in apostolos perpetratum, dilatione non patitur ultionis, sed continuo uindex adest diuinitus dextera, sicut historia in apostolorum Actibus conscripta nos edocet. Iosephus uero nonodecimo Antiquitatū libro de eo ita ait: Cum forte Cæsaream (quæ prius Pyrgos Stratonis uocabatur) aduenit, ubi cum in honore Cæsaris spectacula ciuibus ederet, uotiuo (ut uidebatur) salutis Cæsaris die: cumque illuc totius prouinciæ uiri honore & facultatibus prædij conuenissent, secundo spectaculorū die, indutus ueste fulgenti ex auro argentoque mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primos solis radios argentee uestis gremio suscepisset, repercusso splendore, duplicatam spectantibus lucē fulgor metalli uibrantis effudit, ut intuentibus præ-

S stringeret

stringeret aciem terror aspectus, & per hoc plus aliquid de eo, q̄ humanæ naturæ est, artifex arrogantia mentiretur. Illico adulantis uulgi concrepant uoces honorem sonantes, sed exitium ferentes, & hinc atq; illinc caueis clamantibus deus cōpellat, & propitius suppliciter exoratur, dicentibus populis: Hucusq; ut hoīem te timuimus, sed ex hoc iam supra humanā te esse naturā fatemur. Sed rex acclamationē cōtra fas habitā nō repressit, nec impietate illicitæ adulationis exhorruit, donec respiciens paulo post, immimentem atq; insistentē capiti suo uideret angelum, eūq; sensit cōtinuo exitij sui ministrum, quem prius nouerat prouisorē honorū. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili uentris atq; inflatione corripuit. Respiciensq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus uester, ecce propellor confestim & deturbor ex uita: quoniā quidē diuina uirtus nuper collatas in me falsas arguit uoces, & q̄ modo immortalis dicebar a uobis, p̄ceps iam iāq; rapior in mortē. Itaq; uermibus scatens hanc miserabiliter finiuit uitā, qui regnauerat annis VII. quatuor sub Gaio, & tribus sub Claudio, filiūq; Agrippā regni successorē reliquit. Qui permansit in eo usq; ad euerisionem Hierosolymorum templiq; destructionem.

De Theoda falso propheta, de quo legitur in Actis apost. & de Claudio vitijs subiecto, atq; ipsius nece. Cap. XV.

Quo etiā in tpe Theodas quidā extitit, dicēs se esse quendā magnum, qui & ipse oēs q; qui eū sequebant perierūt. De q̄ deceptore Iosephus pleniter refert, qualiter suis mendacijs atq; falsis promissionib. populi multitudinē sublati proprijs facultatibus urbes excedere fecit, & ripas Iordanis fluminis obsidere, ac deinceps q; liter perijt, & quotq; eū secuti sunt. Verū p̄ idem tempus, Paulo apostolo ab Hierusalē in circuitu & usq; ad Illyricū p̄dicationē uerbi dñici ministrāte, Claudius impator Iudeos urbe depellit. Tūc Aquila & Prisca cū ceteris Iudeis urbe expulsi in Asiā ueniūt, ibiq; coherēt Apostolo: tunc primū ecclesie fundamēta inibi faciētes, sicut edocet liber de Actib. apost. cōscriptus. Claudio uero adhuc in imperio p̄durante, in ipsa solēnitare Pasche tanta Iudæis p̄turbatio & uastitas Hierosolymis accidit ex seditiōe cōmota, ut de illis solis, q̄ in foribus templi constipatione populi necati sunt, triginta milia Iudeorū numerarēt, & cōuersus est dies festus eorū in luctū. Sed & alia q; plurima Iudeis mala irrogata Iosephus per hęc v̄ba designat: Post hæc aut interiectis quibusdā, addidit etiā ista: Grauius uero oī hac uastatiōe afflixit Iudæos Aegyptius qdā falsus propheta, q̄ cū uenisset ad Iudeā hō magus fidē sibi prophete magica arte cōsciuit. Et cōtinuo ad xxx. milia uiroꝝ cōgregās & ductans eos per desertū, peruenit cū ipsis ad montē qui uocatur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymā, & ui ac potestate urbē tenere, simulq; Romanorū p̄sidia ac plebem tyrānidi suæ subiugare, freus per oīa his q̄s secū eduxerat satellitibus. Sed conatus eius p̄uenit Felix, cōfestimq; cū armatis obuiā p̄gens, secū etiā plebe reliqua cōspirante: cōgressiōe facta Aegyptiū qdē cū paucis in fugā v̄tit, peremptis uero alijs, alijs etiā captis temere

temere coepta facile restrinxit. Hæc in secundo historiæ libro Iosephus refert. Opereprecium tamen est hæc quæ de Aegypto scribit, cū illis quæ in apost. Actibus designata sunt cōparare: ubi sub Felice tribunus qui in Hierosolymis erat, ad Paulum, in quē Iudæorū fuerat commota seditio, dicit: Nonne tu es Aegyptius ille, qui ante hos dies concitaueras populū, & edu-xeras in desertum ad quatuor milia hominū sicariorū? Sed sufficiūt ista de Felice. Igitur descriptione facta Romæ sub Claudio, inuēta sunt ciuiū Ro-manorū LX. VI III. centena, & XL III. milia, aqua introducta Romā, q̄ uocabatur Claudia. Hic uero princeps uentri, uino, foedæ libidini obediēs, libertorū & coniugis imperijs subiectus fuit. Vocabat em̄ uxor eius Mes-salina, quæ primū passim utebatur adulteris. Dehinc atrocius accensa nobi-liores quasq; nuptias & uirgines, scortorū more secū habere proposuerat: ita liberti eius potestatē summā adepti. Ex quibus Felicem legionib; Iudææ præfecit, apud quē Paulus apost. accusatus, in defensionem sui perorat. Is itaq; Claudius deinceps Agrippinā Germanici fratris sui filiā uxore duxit. Quæ filio imperium procurans, primo priuignos insidijs multiformibus, dehinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annis LX III. cuius funus ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum fuit, dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant.

De Neronis actibus sceleratissimis, & de interfectione Senecæ sui præ-
ceptoris, atq; Lucani poetæ. Cap. XVI.

NEro priuignus eius Imperij iura suscepit, mansitq; in eo annis nō
plenis XL III. G. Caligulæ auunculi sui erga oīa uitia ac scelera se-
ctator, imo transgressor: petulantia, libidinē, luxuriam, auaritiā,
crudelitatem exercuit, & omni scelere se polluit. Siquidem pe-
tulantiā percitus, oīa pene Italiæ ac Græciæ theatra perlustrans, assumpto
etiam uarij uestitus dedecore, cericas, citharistas, tragædos & aurigas sepe
sibi superasse uisus est. Libidinibus porro tantis exagitatus est, ut ne a ma-
tre quidē uel sorore ullaue consanguinitatis reuerētia abstinuisset referatur:
uirum in uxorem duxerit, ipse a uiro ut uxor acceptus est. Luxuriæ uero itā
effrenatæ fuit, ut retibus aureis piscaretur, quæ purpureis funibus extra-
hebantur, frigidis & calidis lauaret unguentis, qui etiam nunq̄ minus mille
carrucis confecisse iter traditur. Deniq; urbis Romę incendium uoluptatis
suæ spectaculum fecit. Per sex dies septemq; noctes ardēs ciuitas regio pa-
uit aspectus. Horrea quadro structa lapide, magicæq; illæ ueterē insulæ,
quas discurrens adire flamma non poterat, magnis machinis quondā ad ex-
terna bella præparatæ, labefactæ atq; inflamatæ sunt. Ad monumentorū
bustorūq; diuersoria infelici plebe cōpulsæ, quod ipse ex altissima illa Mes-
sena turre prospectans, lætus flammæ (ut aiebat) pulchritudine, tragi-
co habitu Iliada decantabat. Auaritiæ aut tam præruptæ extitit, ut post hoc
incendiū urbis, quam se Augustus ex latericia marmoriam reddidisse iacta-
uerat, neminē ad reliquias rerū suarū adire permiserit. Cuncta quę flamme

S ij quoquo

quoquo modo superfuerant ipse abstulit. Centies centena milia sexcentium annua ad expensas senatus cōferri sibi imperauit. Plurimos senatorum nulla extante causa bonis priuauit. Negotiatorum omnium sub una die tormentis quique adhibitis omnem penitus censum absterfit. Nero hic primus persecutus est Christianos, qui etiam Petrum & Paulum apostolos occidit. Crudelitatis autem rabie ita efferatus est, ut plurimam senatus partem interfecerit, equestrem ordinem pene destituerit. Sed ne parricidijs quidem abstinuit. Matrem, fratrem, sororem, uxorem, caeterosque omnes cognatos & propinquos sine haesitatione prostrauit. Hic etiam Senecam institutorem in liberalibus disciplinis atque doctorem suum, quia eum de utilitate reipublicae ac honestate uitae monere curabat, uirum nobilem & Pauli apostoli amicum interfecit. Similiter & Lucanum poetam eiusdem Senecae auunculum peremit. Is enim Seneca Cordubensis continentissimae uitae fuit. Quem, ut praediximus, illae amicum Pauli fuisse epistolae declarant, quae leguntur a plurimis Pauli ad Senecam, & Senecae ad Paulum. In quibus cum esset Neronis magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius Paulus sit inter Christianos. Hic ante biennium quod Petrus & Paulus martyrio coronarentur, a Nerone interfectus est.

De Pauli resolutione & secunda eius praedicatione, antequam martyrio coronaretur sub Nerone. Cap. XVII.

INterea imperante Nerone, Festus mittitur in Iudaeam, ut succedat Felici. Apud quem, ut in Actibus apostolorum legimus, Paulus pro se agens, dato illi edicto uinctus mittitur Romam. Vbi biennio positus verbum dei praedicabat ne mine prohibente. Et cum pro defensione sua satisfecisset Neroni, solutus est a custodia. Et rursus profectus esset ad praedicationis officium, autoritate antiquorum confirmatus, hic in Paulus apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim apostolorum de tribu Benjamin & oppido Iudaeae Gissali fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciae comigravit. A quibus ob studia legis missus Hierosolymam, a Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis a Pontifice templi epistolis, ad persequendos eos qui in Christo crediderant, Damascum pergeret: reuelatione compulsus ad fidem, quam in Actibus apostolorum scribitur, in uas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad praedicationem eius Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo quod eum Christi fidei subegerat, sortitus est hoc nomen. Et iuncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertensque Hierosolymam, a Petro ac Iacobo & Iohanne gentium apostolus ordinatur. Et quia in Actibus apostolorum plenissime de eius conuersatione scriptum est, hoc tamen dicam, quod post passionem domini uicesimo quinto anno .i. Neronis primo, quod Festus procurator Iudaeae successit Felici, Romam uinctus mittitur, & per biennium in libera manens custodia, aduersum Iudeos de aduentu Christi quotidie disputauit. Sciendum autem in prima satisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historici, Paulum a Nerone dimissum, ut euangelium Christi in occidentis quoque partibus praedicaretur, sicut ipse scribit in II. epistola ad Timotheum eo tempore

tempore quo & passus est, & de uinculis dictat epistolam: In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed oēs me dereliquerunt, nō eis imputet, dñs aut mihi affuit & confortauit, ut per me predicatio cōpleret, & audirēt oēs gentes, & liberatus sum de ore leōnis: manifestissime leonē propter crudelitatem Neronem significans. Et in sequentib. Liberatus sum de ore leōnis. Et statim: Liberauit me dñs ab omni ope malo, & saluaui me in regnum suū, eo qđ sciret pñs sibi imminere martyriū. Nam in eadem epistola prēmiserat: Ego iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Hic ergo xiiij. Neronis anno, eodem die, quo Petrus Romę pro Christo capite truncatur, sepultus est in uia Ostiensi, anno post passionem dñi XXXVII.

De necē Iacobi Iusti, apostolorum episcopi, & quid de illo historiæ referant. Cap. XVIII.

SVB Neronis etiā imperio, Iacobus qui ab apostolis ordinatus Hierosolymis est episcopus martyrio cōsummatur. Qui frater dñi uocabatur, eo qđ filius sororis Marię matris dñi esset, quis aliqui existimarent Ioseph eum genuisse ex alia uxore. Refert in hunc modū satisfidelis historiographus de eo Aegesippus, qui post ipsas statim primas apostolorum successiones fuit, in quinto commentariorū suorū lib. his uerbis: Suscepit, inquit ecclesiā cum apostolis frater dñi Iacobus, qui ab oībus cognominatus est Iustus, ab ipsis dñi temporibus pdurans usq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero matris suę sanctus fuit, uinū & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit, ferrū in caput eius non ascēdit, oleo em̄ est perunctus, balneis non est usus, huic soli licebat introire in sancta sanctorū. Neq; em̄ laneo utebat indumēto, sed tm̄ sindone. Solus ingrediebatur in templū, & iacebat super genua sua, orāns pro populi indulgentia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modū cameli, semp genua flectendo, nec unq̄ ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili hac continētia et summa iustitia appellatus est Iustus. Igitur cū maxima multitudo tam Iudeorum q̄ & gentiliū ubiq; crederēt in Iesum, scribę & pharisei liuore permoti atq; turbati dixerunt ad inuicē: Nihil proficimus, ecce totus mundus credit in Iesum. Inito aut cōsilio adeunt Iacobū fratrē dñi dicētes: Deprecamur ergo te ut suadeas oībus conuenientibus in die Paschę de Iesu. Tibi em̄ oēs obtēperamus, & de te tam nos q̄ populus testimoniū phibemus, quia iustus es & personā nullius accipis. Tu ergo suade populo de Iesu ne errer, qa oēs tibi obedimus. Ascēde itaq; in excelsum locū pinne templi, ut in edito positus appareas oībus, & yba tua audiantur a cunctis. Igitur qa in diebus Paschę cōueniunt nō solum Iudęorū, sed & gentiliū multitudo, statuerunt eum supradicti scribę & pharisei super pinnā templi, & uoce magna clamantes ad eum dicunt: Virorū iustissime, cui oēs nos obtemperare debemus, qm̄ populus errat post Iesum qui crucifixus est, enuncia nobis qđ sit ostiū Iesu. Tum Iacobus ingenti uoce ad eos respondit: Quid me interrogatis de filio hoīs? Et ecce ipse sedet in coelis a dextris summę uirtutis, & ipse uenturus est in nubibus coeli. Cumq; responsiōe & testimonio Iacobi

multis satisfactū esset, & libenter audissent quē Iacobus protestatus est, cœperunt glorificare deū & dicere: Osanna filio David. Tunc scribæ & pharisei ac sacerdotes indignati sunt, & uersi in furorē precipitauerunt de pinna templi, & lapidando occiderunt eū pro ipsis orantē. Sed & Iosephus in xx. libro Antiqui. refert de eo, & Clemens in vñ. sic ait: Mortuo Festo q̄ Iudeā regebat, missum esse a Nerone successorē eius Albinū. Qui cum necdū ad prouinciā puenisset, Annianus inquit pontifex adolescens Annanī filius de gñe sacerdotali, accepta occasione Conciliū celebravit, cōpellens publice Iacobum, ut Christū dei filiū denegaret, contradicentē lapidare iussit. Qui precipitatus de pinna templi, contractis cruribus, adhuc semiuuius tollens ad cœlum manus cū diceret: Dñe ignosce eis, qđ em̄ faciunt nesciūt: Fullonis fuste, quo uestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit em̄ idem Iosephus tantæ sc̄t̄itatis fuisse & qualitat̄is in populo, ut propter eius necem creditū sit subuersam Hierosolymā. Hic est de q̄ Paulus apost. scribit ad Gala. Aliū aut̄ apostolorū uidē neminē, nisi Iacobū fratrem dñi, & apostolorū super hoc crebrius Acta testant̄. Hieronymus aut̄ de eo ita refert: Euangeliū q̄q; qđ appellat̄ scđm̄ Hebræos, & tamen nuper in gr̄cū sermonē latinūq; translātū est, qđ & Adamantius sæpe testat̄ ac utitur eo, post resurrectionē saluatoris legīt in eo: Dñs autē cū dedisset syndonē seruo sacerdotis, iuit ad sacerdotē Iacobū, & apparuit ei. Iurauerat. n. Iacobus se nō comēsurū panē ab illa hora, qua biberat calicē dñi, donec uideret eū resurgentē a dormientib. Rursumq; post paululū: Ferte, ait dñs, mensam, statimq; addit̄: Tulit panē et benedixit ac fregit, dedit Iacobo Iusto, et dixit ei: Frater mi comede panē tuū, q̄ surrexit filius hoīs a dormientib. Tringenta itaq; annis Hierosolymis rexit ecclesiā. i. usq; ad septimū Neronis annū. Et iuxta templum ubi precipitatus fuerat sepultus, titulum eius ad obsidionem Titi & ultima Hadriani notissimum habuit.

De Iuda Iacobi fratre.

Cap. XIX.

Iudas Iacobi frater in Mesopotamia atq; interiorib. Ponti euangelisans feras & indomitas gentes quasi beluarū naturas suo sancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ subiugat: sepultus est in Nerito Armeniæ urbe parua, quæ de VII. est catholicis, epistolam reliquit.

De Simone Petro, qualiter dimicauit contra magum Simonem, & de sceleratissima morte Neronis.

Cap. XX.

Simon Petrus filius Iohānis, prouincię Galileę a uico Bethsaida, frater Andree apostoli & princeps apostolorū, post episcopatū Antiochenis ecclesię, & p̄dicationē dispersionis eorū q̄ de circūcisione crediderūt, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia & Bithinia atq; Italia euangeliū prædicauit, harūq; uirtutū insignijs effulsit. Pendulo gressu feruidū mare calcauit, præteriens umbra sua mortuos animauit, claudis pristinum redintegravit officium, paralytici fluida membra in propriū reparauit statum. Inter hæc defunctā uiduam suscitauit, Ananiam & Sapphyram reos perfidiæ mortis animaduersione damnauit. Simonem etiam magicis artibus cœlum

cœlum conscēdentem ad terram elisit. Libet etiam de Petro apostolorum principe latius aliquid differere. Interea cū fides dñi & saluatoris nostri Iesu Christi per oīem cresceret mentes, & p̄ dies singulos religionis propagarent augmenta, nequaquā quiescit hostis salutis humanę, sed ad urbē maximā quę est caput oīem præuenit, & Simonem illū, de quo in superioribus diximus, euocat. Cuius nefarijs artibus adminicula ipse maiora suppeditās, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. De quo Iustinus non multo post ap̄lorum tempus exortus, inter scriptores nobilis uir, in Apologetico, quē pro fide nostra ad imperatorem Antoniū scribit, de eo ita hoc modo refert. Et post ascensionem, inquit, dñi ad cœlum, instigabant dæmones quosdam hoīem qui dicerēt se deos esse, quos nos fugauimus. Simon deniq; quidam Samaritanus, de uico qui dicitur Gittho, sub Claudio Cæsare magicis artibus & ope dæmonū subleuatus, in urbe uestra, quę regnorum oīem est caput, q̄ plurimis per phantasias deceptis, deus decretus est a Senatu: & simulachri apud uos quasi deus honore donatus, in flumine Tyberis inter duos pōtes collocati, habens etiā titulum latinis literis scriptum: Simoni deo sancto, quem & omnes pene Samaritę, nonnulli etiam ex cæteris gentibus tanquam summum deum & adorant & confitentur. Sed & Selenen quandam meretricem erroris eius ac deceptionis comitem, quę prius in prostibulo steterat, apud Tyrę urbem Phœnicis, cum ipso uelut primam quandam mentem consecrauerunt. Hęc quidem Iustinus. Consona uero huic etiam Ireneus scribit in primo aduersus hereses libro. In quo, uel quis ipse fuerit Simon, uel q̄ impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: uel q̄ diuersis prestigijs ac diabolicis fraudibus homines fallendo seduxerat, quod multum est, ut his inseramus; cum liceat uolentibus ea scire per singula, ex ipsius supradicti Irenęi libris, uel de hoc uel de cæteris authoribus diuersarę hæreseon, & de uenenatis eorum dogmatibus diligentius noscere poterit. Caput igitur totius prauitatis, & principium omnis hæreseos a Simone ccepisse accipimus. Hunc igitur talium malorę patrem & authorem per idem tempus Simonem ex apparitorum suorum numero diabolus suscitans, ad urbē maximam ire compulit Romam: ut ibi potentissimis athletis domini ac saluatoris nostri Iesu Chri apostolis, in hoc ipsum ab eo subrogatis resisteret. Sed diuina uirtus & gratia, in maximo præcipuoq; certamine, nunquā deserit suos: quę incensam maligni flammam, tota celeritate restinguit, & oēm altitudinem destruit: extollentem se aduersum scientiam dei. Propter quod neq; Simon, neq; alius quis congressus tunc aduersum apostolos domini, potuit obtinere uictoriam: quia ueritatis lux, & uerbi diuini claritas, quę ob salutem hoīem nuper obfulserat, per apostolos suos totius mēdacij discussa caligine, de humanis mentibus ignorantię tenebras effugabat. Deniq; supradictus magus ueri luminis fulgore percussus: cæcitātē cōtinuo male sanę mētis incurrit. Quippe q̄ iā et prius in Iudęa p̄ ap̄lm Petrū de his q̄ gerebat scelerib. cōfutatus, trāsmarinā aggressus ē fugā, et ab oriēte p̄tēdit usq; ad occi-

dentē, nūq̃ sibi uitā, nisi in fugę subsidio sperās. Is igitur urbē Romā ingres-
sus, utēs adminiculo assistētis sibi meretricis Selenis et adhærētis, in tm̃ ma-
lor̃ uenit profectū: ut etiā simulachri a ciuibus Romanis tanq̃ deus honore
potiret. Sed nō in lōgū pmanet, fraude q̃sita diuinitas. Cōtinuo nāq̃ in ipsis
Claudij tpibus, clementia diuināe prouidētiae probatissimū oīm & ap̃lor̃
maximū fidei magnificētia et uirtutis merito, primor̃ principē Petrum ad
urbem Romā uelut aduersum humani gñis cōem perniciē repugnatur̃ de-
ducit: ducē quendā & magistrū militię suę scientē diuina pl̃ia gerere, & uir-
tutū castra dūctare. Iste adueniēs ex Oriētis partibus, ut coelestis quidā ne-
gotiator: mercimonia diuini luminis, si quis sit cōparare paratus, adduxit: et
salutaribus p̃dicationis uerbis, primus in urbe Roma euāgelij clauibus ia-
nuā coelestis regni aperuit. Igit̃ cū Romanæ urbi clar̃ uerbū dei lumē fuiss̃
set exortū, Simonis quidē tenebrę cū suo authore restinctę sunt. Sermo aut̃
ueritatis & lucis, q̃ per Petrū p̃dicabatur, uniuersor̃ mētes placido illustra-
uit auditu: ita ut q̃tidie audiētibus eū nullā unq̃ satietas fieret. Vnde neq̃ au-
ditio eis sola suffecit, sed Marcū discipulū eius oībus precibus exorat, uti ea
quæ ille uerbo p̃dicabat, ad perpetuā eor̃ cōmonitiōē habendā scripturæ
traderet, qua domi forisq̃ in huiuscemodi uerbis meditationibus permanes-
rēt. Nec prius ab obsecrādo desistūt, q̃ quę orauerāt impetrarēt. Et hec fuit
causa scribēdi, qd̃ secundū Marcū dicit̃ Euāgelij. Petrus uero ut per sp̃m̃
sc̃tm̃ religioso se spoliātū cōperit furto, delectatus est: fidē eor̃ per hec de-
uotionēq̃ cōsiderans, factūq̃ cōfirmauit: & in perpetuū legendā scripturā
ecclesijs tradidit. Hic postq̃ Antiōchenā fundauit ecclesiā sub Claudio Cæ-
sare cōtra eundē Simonē magū Romā pergit: ibiq̃ p̃dicās euāgelij XX.
et V. annis, eiusdē urbis pōtificatū tenuit. Sexto & XXX. a nno post passio-
nē dñi a Nerone Cæsare in urbe Roma deorsum, ut ipse uoluit, capite crus-
cifixus est. Scripsit duas ep̃stolas, quæ catholicæ nōiāntur: sed & euāgelij
(ut diximus) Marcū, qui auditor eius fuit & interpret. Libri autē e quibus
unus Actū eius inscribit̃, alius euāgelij, tertius p̃dicationis, q̃rtus Apocaly-
pseos, quintus Iudicij inter Apocryphas scripturas reputāt. Igitur post insi-
gnia eius mirabiliter gesta uirtutibus atq̃ doctrinis: post etiā triūphos, qui-
bus Simonē sæpius cōgressum rediuiua molientē diabolo instigante certas-
mina, prostrauit atq̃ uicit. Tunc uero oīm hoīm sceleratissimus, ut apertū
se hostē diuinitatis ostenderet, & pietatis ipsor̃, prius apostolor̃, quippe q̃
duces & signiferi erāt in populo dei, expetit neces: & Paulū quidē capite in
psa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo cōdemnat. Attm̃ diuinæ ultio-
nis sentētiam, in se mox expertus est. Cumq̃ & alia incredibilia perturban-
dæ imo subruendæ reipublicæ mala moliretur, hostis a Senatu pronuntiāt̃
& ignominiosissime fugiens, ad quartum ab urbe lapidem sese ipse interfe-
cit, atq̃ in eo omnis Cæsarium familia consumpta est.

De tyrannis post turpissimam mortem Neronis exortis, & cito extinctis, vsq̃
ad Vespasiani principatum.

Cap. XXI.

Igitur

Igitur Galba qui apud Hispanias ab exercitu imperator creatus fuerat: audita morte Neronis, uenit Romam, usurpans sibi imperium. Cumq; auaritia, saeuitia, segnitiaq; offenderet oēs: Pisonem sibi nobilē industriūq; adolēcentē, in filium atq; regnum adoptauit. Hic ante sumptā dominationē multas prouincias egregie administrauit, milite saeuissime tractans, ita ut ingressō eo castra, uulgaretur statim: Disce militare miles, Galba adest. Nam menses VII. totidemq; dies imperauit: qui factione Othonis occisus est. Igitur Otho cum Galba & Pione Romae interemptis, intra tumultus cedēsq; inuasisset imperiū, ac mox creatū imperatorē in Gallia per Germanicas legiones Vitelliū cōperisset: bellum ciuile molitus, tribus primum leuibus prelijs contra Vitellianos duces congressus uictor extitisset: quarto apud Hedriacū plio cū animaduertisset suos uinci, mēse tertio quā imperare coeperat, sese interfecit. Vitellius uictor Romā uenit. Vbi cū multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiā uoracitatis appetitu humanā uitam probris aggrauaret: postq; de Vespasiano comperit, primum deponere molitus imperiū, post a quibusdā aiatus Sabinum Vespasiani fratrem, nihil tum mali suspicantem, cū ceteris Flauianis in Capitolium cōpulit: succensq; templo, & mixta simul flamma ruinaq; oīs in unum pariter interitum ac tumulū dedit. Post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo destitutus, appropinquantibus iam hostibus, trepidus, cū se in quandam proximam palatio cellulā contraxisset, turpissime inde protractus cū per uiam sacrā nudus duceret, passim fimum in os eius cōiectantibus, in forē deductus, octauo quam regnum psumpserat mense, apud Gemonias scalas minutissimorū ictuum crebris compūctionibus excarnificatus: atq; inde unco tractus in Tiberim mersus, etiam cōi caruit sepultura. Multis autē & nefarijs modis per cōplures dies, a Vespasiani militibus aduersum Senatum populumq; Romanū indiscreta caede seuitum est. Itaq; breui illa quidem, sed turbida tyrannorū tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas redijt. Qui per idem tempus in procinctu belli, quod Iudæis intenderat, quo a Nerone missus imperatore fuerat: ab ipso exercitu, cū quo oppugnabat Iudæam, subrogatur in imperio. Isq; confestim Romam tendens: Iūlio filio suo curam belli, & Hierosolymorum oppugnationes iniungit.

De inauditis apud alias gentes mortibus, ac prædonum infestationibus in obsidione Hierosolymorum. Cap. XXII.

Verē post ascensionē dñi saluatoris nostri a Iudæis, uel in ipsum cōmissi piaculi uel psecutions in apostolos, & necis in Stephanum, sed & obtruncationis in apostolum Iacobum, & in Iacobū nihilo minus fratrem dñi, qui appellat Iustus, sceleris admissi, cæterorūq; oīm q̄s propter fidē Christi, insidijs, dolis, atq; oīm fraude nequitiæ circūueſerāt, pro his inquā oībus malis, poenæ diuinitus reposcebāt. Et ap̄l̄i qdē ab illis prius fugati, ac p oēm locū disp̄si, sicut supra diximus, pgebāt in uirtute Ch̄ri q̄ eis pceperat, dicēs: Eūtes baptizate oēs gētes in noīe meo. Ecce Iherosolyma q̄ in Hierosolymis fuerat cōgregata, r̄nso a deo accepto emigrare iubet, & transire

& trāfire ad oppidum quoddam Pellam nomine trans Iordanem: quo ablati ex urbe sanctis & iustis uiris, uindictæ coelestis fieret locus, tam de urbe sacrilega q̄ de populo impio: & per excidium patriæ euerfionis. Quantis ergo malis gens tūc uniuersa multata sit, utq; ipsa Iudææ terra, bello, fame, igni, cædibus uastata sit: quanta populorū milia patres simul cū coniugibus ac paruulis & liberis absq; numero, absq; discretiōe trucidati sint, q̄ etiam diuersarū urbium obsidiones, sed & ipsius magnificæ & famosissime ciuitatis Hierusalem, quæ uastitas, & quanta fuerit diuersarū mortium strages, q̄ super hæc singula bellorū extiterit modus, & ut secundū id qd prophætæ prædixerant, abominatio desolationis in ipso quōdam dei famosissimo collocata sit tēplo, utq; ad ultimū cuncta ignis populatus sit, & flāma cōsumpserit, qui plenius nosse uult, historias Iosephi legat. Nos uero ex his ea tm̄, quæ ad explanationem suscepti operis sufficiunt, assumemus: in quibus refert quod ex omni Iudæa populi, in die solēni Paschæ Hierosolymā, uelut exitiali quadā manu cogente cōuenerant: quos tricies centena milia hominum dicit fuisse, iusto s. dei iudicio tēpore hoc ultionis electo: ut q̄ in diebus Paschæ saluatorem suū & salutare Christū dñi, cruentis manibus & sacrilegis uocibus uiolauerant, in ipsis diebus uelut in unum carcerem omnis multitudo cōclusa feralis pcenæ exitiū quod merebat exciperet. Præteribo quæ in eos uel gladij cæde, uel alijs belli machinis collata sunt, explicare: ea tantummodo quæ diræ famis exitio pertulerunt, supradicti historiographi sermonibus proferā: quo legentes hæc intelligant, quantū piaculi sit audere aliquid in Christū, & q̄ grauib; ausa supplicijs expientur. Itaq; quintus Iosephi historiæ liber ponatur in medio: ex quo oīs eorū luctuosa tragoedia pernoscat. Diuitibus autē permanere, inquit, aut perire, unū atq; idē erat. Si em̄ in urbe permāsisent, facultatum suarū causa crimine obiecto, quasi q̄ de transfugiendo cogitarēt, perimebantur. Necessitas uero famis, factiosos opum extollebat per arrogantiam, & utrinq; simul inedia cū temeritate crescebat. Publice quidem frumentum nusquam oīno erat: sed irruentes urbis prædones perscrutabantur domos; & si quidem inuenissent, tanq̄ de his qui fefellerant, pcenas sumebant: si uero non inuenissent, nihilominus tanq̄ eos q̄ occultius & diligentius abscondere, cruciabant. Indiciū uero haberi ab eis pabula capiebant, hoc ipso quod adhuc uiuere & subsistere corporibus uidebantur: tāquam qui profecto iam interissent, nisi absconditos uspiam tegerēt cibos. Si quos sane tabescentes macie uidissent, hos cum uenia præteribant: superfluum putantes perimere, quos paulo post absumeret fames. Multi tamen in occultis, om̄i censu suo mercati sunt unum metrum: si diuites, frumētī: hordei, si inferiores fuerant, & concludentes se in interioribus quibusq; penetralibus domus: nonnulli nec in panibus confectas fruges edebant. Alij uero in quantum uel necessitas uel metus permitteret, excoquebāt: & mensam quidē nullus expetebat apponi, sed ex ipso semiuista igni rapientes, propria uelut furtiua deuorabāt. Erat infelicis ipsius cibi spectaculū miserabile: cū ualidiores

uvalidiores quique inuenta diriperent, imbecillioribus uero nihil præter luctum supererat & lachrymas. Etenim licet omnium acerbitates rerum superet fames, nihil tamen ita subruit & subuertit uerecundiam, sicut fames. Quicquid enim saluis rebus pudore dignum est, in hac necessitate contemnitur. Denique & uxores de uirorum manibus & filij de parentum, & quod est infelicius, matres cibos de paruulorum suorum manibus, atq; ore rapiebant. Et cum dulcissimi liberi in manibus atq; ante ora positi tabescerent: exigua uitæ subsidia dentibus ipsis eximere nemo parcebat. Verum ne ipsi qui dem infelices, & perexiguos fumentes latebant cibos: sed continuo aderat quis prædonum, & statim ut clausas cuiuspiam conspexisset fores, indicium credebat hoc esse, quod intrinsecus positi cederent: & repente despiciatis foribus præcipites irruebant, atq; ab ipsis (ut ita dicam) faucibus exprimentes, si quid forte sumptum iam fuerat, reuocabant. Verberabantur senes, si cibos uindicare tentassent: sparsis etiam criminibus mulieres trahebantur, occultare nitentes si qd forte deprehensum fuisset in manibus. Nulla senibus pro canicie reuerentia, nulla erga paruulos miseratio, sed in exiguo panis fragmento paruulos inhærentes, ex ipso cui inhæserant, suspensos elidebant in terram. In eum uero qui raptorem cibo præuenisset absumpto, crudelius sæuebant & excogitabant dira supplicia, obdurantes infelicibus naturales digestionum meatus, alijs præ acutas fudes per eadem uerenda adigentes. Horresco quæ gesta sunt referens; ad confessionem per hæc unius panis aut cyathi farinæ miseris perurgebant. Nam ipsi tortores nec patiebantur famem. Effet enim quodammodo tolerabilius, si hæc cõpulsu inedia facere uiderentur, sed ut uel præpararent sibi in posterum cibos, uel ut crudelitas exercitio cõualesceret. In his etiam si q forte furtim per stationes hostium pro colligendis herbis ereplissent: occurrentes eis qui se hostium manus effugisse gauderet, diripiebant quicquid attulerant. Supplicatibus aut ac terribile quondam sibi nomē dei inuocantibus, ut uel partem aliquam ex his quæ cū mortis periculo quesierant, indulgerent, nihil prorsus præbeant: sed & hoc beneficij loco cesserat, si cõprehensum uiuum licuisset euadere. His aut post aliqua adiungit, dicēs: ludæis uero de egressu urbis, oīs pariter spes excluderat salutis: & inualescēs acerbitas famis, domus simul & familias gēteq; uastabat, ita ut in penetralibus strata iacerent mulierum paruulorumq; cadauera: p plateas uero infelicium senum corpora, fame magis q̄ ætate cõsumpta. Iuuenes uero atq; ætas oīs robustior: uelut simulacra quedam in uis & egressibus oberrabant, corruentes quicquid loco gressum subruisset inedia. Sepelire aut cadauera proximorum, nec defunctorum multitudo, nec uirum debilitas præmittebat: simul & pro sua unusquisque uita incertus. Denique aliquantulum supra eos quos sepeliebant, animas emisere. Multi etiam dum prosequuntur funera, priusquam ad sepulchrum ueniret, efflabant. Sed nec plāctus ex more defunctis exhibebant aut luctus: quia hoc sibi totum uēdicauerat fames. Sed nec ariditas inediae, humorē cuius reliquerat lachrymarum. Obsederant enim ciuitatem profunda silētia: & nox plena mortis cuncta cõtexerat. Quibus malis omnibus grauiores soli uigebant

uigebant prædones, qui ne sepulta quidem cadauera diripere illicitum ducebant: non tam prædam petentes, quam scelus irrisione cumulâtes, & aciem gladiatorum suorum in cadauerum obtruncatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc spirâtes, mucro examinandus agebatur. Quod alij femineces cum uiderent, supplices dexterâs protendebant, ut in se quoque beneficij loco cōuerterent scelus: quo scilicet cruciatibus famis uelocius absoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere, necem quam sponte inferebant, sirogarentur negabant: cum tamen unusquisque deficientium cum gemitu oculos reuerteret ad templum, non de morte propria dolens, sed de impunitate prædonum, quos superstites relinquebant. Et primo quidem sumptu publico sepeliri mortuos iusserat fœtoris intolerantia. Vt per ommem sumptum ceperit uincere multitudo morientium: de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circumspectans peruidisset repletos mortuorum cadaueribus uallos, & humani corporis tabo patriam terram rigari: cum ingeni gemitu elatis ad cœlum manibus, deum inuocat testem, hoc solum opus non esse. Et post aliquanta, iterum talia quædam prosequitur: Non cunctabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiâ si aduersum impios ciues, Romanorum paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuiio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis, supplicium ciuitas dependisset: quæ multo infaustiore illis qui hæc perpessi sunt, & nequiores uiuorum præsentem hanc protulisset ætatem: pro quibus omnis gens pariter mereretur extingui. Sed in VI. libro de iisdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat: quorum nec explicari miseria potest. Per singulas namque domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum, bella continuo & cædes inter charos, ipsosque parentes ac liberos nascebantur: dum non solum e manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat: sed & ipsi cum iam spiritum exhalarent, perscrutabantur a prædonibus, ne cui forte intra gremium cibi aliquid resideret. Alij autem per inediam inhiantes, uelut rabidi canes huc atque illuc ferebantur: & quasi insania quadam exagitati, in easdem domos sub momento tēporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas uertebat in cibum: etiam illa, quæ ne mutis quidem animalibus edere usus fuit, ad ultimum ne loris quidem uel cingulis, aut ipsis etiam calciamentis abstinerunt. Portarum quoque indumenta detrahentes, conficienda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni ueteris festucas edebant. Sed & de quicquidibus undecunque collectis, paruissimum pondus dragmis quatuor distrahebant. Sed quid opus est per hæc pondus famis illius explicare, cum sit gestum ibi facinus, quod neque apud Græcos, neque apud Barbaros ullus accepit auditus: horrendum quidem dictu, auditu uero incredibile. Et quidē immane facinus siluissim, ne quis me crederet monstruosa narrare, nisi multos memoriæ nostræ uiros, testes commissi sceleris habuissim. Porro uero nec aliquid in hoc patriæ præstare me arbitror

arbitror, si subtraham eorum malorum uerba, quorum pertulit facta.

De Maria, quæ proprium comedit filium, & sic prædones confusos abire coegit.

Cap. XXIII.

Mulier quædam ex his, qui ultra Iordanis aluicem commanebāt, Maria nomine, Eleazari filia, de uico Obethezob, quod interpretatur domus hyssopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine, quæ confluxerat Hierosolymas, reperta: cōmunem cum omnibus obsidionis casum perferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas domo in urbem cōuexerat, tyranni inuasere. Si quid uero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus uictum quotidianū pertenuem duceret, irruentes per momenta prædonum satellites repiebant, pro quibus ingens mulierem uelut insania iam quædam ex indignatione fatigabat, ita ut interdum prædones maledictis in necem sui, & cōuicijs instigaret. Verum cum neq; irritatus quisquam neq; miseratus eam perimeret, & si quid forte cibi ab ea fuisset quæ sitū, id ab alijs quæreret, nec iam usq; reperiendi copia fieret, fames autē dira uisceribus ipsis insisteret ac medullis, et ad furorē iam perurgeret inedia, fame & ira pessimis usa cōsultoribus, cōtra ipsa iam armatur iura naturæ. Erat namq; ei sub uberibus paruulus filius. Hunc ante oculos ferēs: Infelicitis, inquit, matris, o infeliciores fili: in bello fame et direptione prædonū, cui te reseruabo? Nam & si uita sperari possit: iugo Romane seruitutis urgemur. Sed nūc ipsam etiam seruitutem præuenit fames: prædones uero utraq; ui grauiores perurgēt. Veni ergo nūc o mi nate, esto matri cibis, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cladibus Iudæorū. Et hæc cum dixisset, simul filium iugulat. Tunc deinde igni superpositū torret, & mediū quidem cōsumpsit: mediū uero reseruat oblectū. Et ecce cōfestim prædones irruunt, ob uisæ carnis nidorē conceptum, mortē minant: nisi sine mora cibos, quos paratos senserant, demonstraret. Tum illa quidē partem, inquit, uobis optimā reseruauī. Et cōtinuo quæ superfuerant, membra retexit infantis. At illos repente ingēs horror inuasit, & immanes quāuis animi diriguere, uox faucibus interclusa est: Illa uero truci uultu, et ipsis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius: meus est partus, & facinus meū est, edite. Nam & ego prior comedi, quæ genui. Nolite effici aut matre religiosiores, aut scemina molliores. Quod si uos pietas uincit, et execramini cibos meos: ego, quæ iam talibus pasta sum, ego his iterum pascar. Post hæc illi territi tremētesq; discedunt, qui hunc solum omnibus facultatibus, misere matri reliquerant cibum. Repleta est autem cōfestim uniuersa ciuitas nefarij sceleris nuntio: & unusquisq; ante oculos facinus, quod perpetratum fuerat, adducēs, tanquam si ipse id perpetrasset, horrebat. Omnes autem quos famis necessitas perurgebat, festinabant magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interisse: priusquam talium malorum poluerentur auditu.

De vltima ruina Hierusalem, & de multitudine interemptorū secundum Iosephi supputationem.

Cap. XXIII.

T Haftenus

HActenus Iosephus. Colligēs autem supradictus historiographus omnem numerum peremptorū, uel fame, uel ferro, undecies cētena millia designauit. Cæteros uero latrones & sicarios ac prædones, post urbis excidium mutuis declarat interisse uulneribus. Electos quosq; iuuenum, quos decor et corporis proceritas commendabat, ad triumphū dicit esse seruatos: reliquos autē, qui supra X. et VII. annos agebant ætatis, uinctos ad opera Aegypti per metalla destinatos, uel per ceteras prouincias esse dispersos, alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad bestias traderentur. Si qui uero intra septimū & decimum ætatis annū reperti sint, per diuersas prouincias in seruitutem distrahi iussi sunt. Quorū numerus usq; ad nonaginta milia perductus est. Hæc uero oīa gesta sunt, secūdo anno imperij Vespasiani, iuxta ea, quæ ipse dominus & Saluator noster **IESVS CHRISTVS** prædixerat: quippe, qui ea quæ gerenda erant, præsentia iam uideret: tum cum secundum Euangeliorum fidem, uidens ciuitatem fleuit super eam, & uelut in auribus eius prælocutus est hæc uerba: Si agnouisses, inquit, & tu in hac die, quia uenient dies super te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & circumdabunt te, & perurgebunt te undique, & ad solum deducent te, & filios tuos interficient. Sed & rursum tanquam de populo dicens: Erit, inquit, necessitas magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem erit conculcata a gentibus, usquequo compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem uideritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquabit desolatio eius. Compararet nūc unusquisq; domini et Saluatoris nostri sermones, cum historiographi relatione de bello quod gestum est, atq; excidio ciuitatis, & uidens miram diuine præsentiae uirutem, agnoscat prædicētis diuinitatē. Hæc quidem Iudeorū genti post passionem Saluatoris iusta ultione uenerunt, pro eo quod authorem uitæ a semet uniuersa gens conclamauit auferri. Colliguntur ergo per omne tempus a decimoquinto anno Tyberij Cæsaris, & ab exordio Euangelicæ prædicationis, anni quadragintaduo, usq; ad Vespasiani secūdum imperij: quando hoc urbis Hierosolymitanæ excidium actum est. A captiuitate autem quam ab Antiocho perpeffi sunt, anni ducēti triginta octo. Porro a Darii secundo anno, sub quo rursum templum ædificatum est, anni quingenti nonaginta. A prima autem ædificatione templi sub Solomone, usq; ad nouissimam eius ruinam, quæ sub Vespasiano facta est, anni M. C. II. Hic autem cœpti operis decreui primi finem facere libri. Vbi legales hostiæ pariter cum templo, ac populo Iudeorum sceleratissimo, inrecuperabiliter cōciderunt.

TOMI II. LIBRI I. FINIS.

FRE

FRECVLPHI EPI

SCOPI LEXOVIENSIS CHRO

nicorum Tomi Secundi, Liber II.

Prælocutio de priore libro. Cap. I.

diuersis authorum libris colligere curauit.

De Vespasiani actibus bonis.

Cap. II.

Vespasianus igitur, ut præmisimus, cognita Neronis morte, hortatu plurimorum regum & ducum, maxime Iosephi Iudæorum ducis sententia, qui captus cum in uincula conijceretur, constantissime dixerat, continuo ab eodem se imperatore soluendum, imperium adeptus est. Relictoque ad obsidionis Hierosolymorum procurationem filio Tito, per Alexandriam, profectus est Romam. Sed cognita interfectione Vitellij, paulisper Alexandriæ substitit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudæos premens machinis, cunctisque bellicis molibus, non sine multo suorum sanguine, tandem urbem cepit: muros Hierosolymitanos solo coequauit, ac templum diruit, totius orbis famosissimum. Vespasianus ergo & Titus imperatores magnificum agentes de Iudæis triumphum, urbem ingressi sunt. Pulchrum et ignotum antea cunctis mortalibus, inter CCC. XX. triumphos, qui a condicione urbis, usque in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit, patrem & filium uno triumphali curru uectos, gloriosissimam ab his, qui patrem & filium offenderant, uictoriam reportasse. Qui continuo omnibus bellis ac tumultibus domi, forisque compressis, pacem totius orbis prænu-tiauit: & Ianum geminum obseratis cohiberi claustris, sexto demum ipsi post urbem conditam censuerunt. Iure enim idem ultionis honos passioni domini impensus est, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde, sine ullis bellorum tumultibus, in immensum Respublica Romana prouehit. Siquidem Achaia, Licia, Rhodus, Bizantium, Samothracia, Cilicia, Comagene, tunc primum redactæ in prouincias, Romanis iudicibus, legibusque paruerunt. Nono autem imperij eius anno, tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt, & Romæ magna pestilentia fuit. Vespasianus autem in uilla propria circa Sabinos, nono anno principatus sui, profluvio uentris est mortuus. Huic autem inter

T n cætera

cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci: adeo, ut Vitellij hostis filiam locupletissime dotatam, splendidissimo coniungeret uiro. Iste exanguem diu, fessumq; terrarum orbem, breui refecit in tempore. Namq; primum satellites tyrannidis, nisi qui forte atrocius longe processerāt, flectere potius maluit, quam excruciatos delere, prudentissime ratus, nefaria ministeria a pluribus metu curari. Hic Romam deformem incendijs ac ueteribus ruinis permissa, si domini deessent, uolētib; ædificandi copia, Capitolium, ædem pacis, Claudij monumenta reparauit, multaque noua instituit per omnes terras, quas ius Romanū tenet. Renouatæ urbes cultu egregio, uiæ operibus maximis munitæ sunt. Tunc cauati montes per Flaminiam sunt prono transgressui, quæ uulgariter pertunsa petra uocatur. Mille gentes compositæ, cum ducentas ægerrime repperisset, extinctis sæuitia tyrannorum plerisq; : rex Parthor; Vogesses metu solo in pacem coactus est. Plura dicere studiū coegit imperatoris boni, quem ab Augusti morte, post annos sex & quinquaginta Romana Respublica exanguis sequitia tyrannorum ne penitus rueret, affecuta est. Itaq; dum uentris eluue effusus urgere tur, assurgens ait: Stantem decet imperatorem excedere terris.

De operibus magnificis Titi imperatoris.

Cap. III.

TITVS Vespasiani filius, post patris obitum iura suscepit imperij. Qui matre liberta nomine Domitilla genitus, imperauit annis duobus, & mensibus duobus. Qui in utraq; lingua peritissimus fuit, & liberalibus disciplinis, studio legendi eruditus. Hic ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum, quem imitabatur, patrem antecierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu. Nam dum præfecturam prætoriam patre imperante adeptus esset, suspectus quidem fuit pro quibusdā actis, Neronis fore imitorem, si potiretur imperio, sed hæc adeo in melius cōuersa sunt, ut ei ita immortalē gloriam contulerint, ut delitiæ atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut subiit pondus regium, Berennicem nuptias suas sperantem regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Huius tempore, mons Hebius in Campania ardere cœpit. Ex cuius uertice tātum erupit incendium, ut regiones uicinas & urbes cum hominibus exureret. Is etiam Titus Amphitheatrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinq; milia ferarum occidit. Ciuitatem uero Auenticum, quam pater eius Vespasianus ædificare cœperat, consummauit, & gloriose ornauit, in Gallia Cisalpina. Eandemq; regionem stagno adiacentem, propter similitudinem (ut ferunt) Galilææ Palæstinorum, quam non modico sudore ac sanguine deuicerat, Galilæam cēsuit nuncupari. Sub eius quoq; principatu incēdium Romæ sine nocturna requie per triduū fuit: lues quoq; tāta, quanta uix unq; antea fuit. Quibus tamē malis, nullo uexato, pecunia propria subuenit, cunctis remediore generibus, nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suor; moribus afflictos. Vixit annis XLl. & in eodē quo pater apud Sabinos

Sabino agro febris interfuit. Huius mors credi uix potest, quantum luctum urbi, prouincię sc̃p̃ intulerit: adeo, ut eū delicias publicas (sicut diximus) appellantes, quasi perpetuo custode orbatū, terrarū orbem deriderēt. Hic em̃ princeps tātę bonitatis fuit: ut dum quadā in coena recordatus fuisset, nihil se in illa diē cuiq̃ pręstuisse, dixerit: Amici hunc diē perdidimus. Is em̃ dum ad expugnandā Hierosolymorū interiorē cerneret tēpli munitionē, quā reclusa multitudo sacerdotū ac principū tuebatur, maiore ui & mora studuit insistere. Quod tamē postq̃ in potestātē reductū opere atq; antiquitate suspexit tēplum: diu deliberauit, utrum tanq̃ incitamentum hostium incēderet, an in testimoniū uictorię reseruaret. Sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrime germināte: hoc tanq̃ uacuum, nulliq; usui bono cōmodum, arbitrio dei auferendum fuit. Itaq; Tius imperator ab exercitu pronuntiatus tēplum Hierosolymis incēdit ac diruit. Per horū tēpora pręfatorū principū, post ascensionem Ch̃i, quicq; illustres fuerūt ecclesię doctores, librorū etiā q̃s usus legēdi tradidit authores, quas quidē mundi partes apostoli ad p̃dicandum per sortes proprias acceperūt, q̃bus etiā locis agonizādo triūphatores eternam cōsecuti sunt palmā: succincta breuitate expedire conabor. Itaq; in priorē libro de Petro & Paulo, & utroq; Iacobo latius differuimus.

Sub pręfatis principibus apostolici viri, & reliqui doctores sacri, qui tunc floruerunt, quas mundi partes ad p̃dicandum susceperint, & quibus in locis cōsecuti sint palmam martyrii, per ordinē continetur. Cap. III.

Matthæus, qui et Leui, ex publicano apostolus, primus in Iudęa, propter eos, qui ex circumcisione crediderant, Euangelium Christi Hebręis literis, uerbisq; cōposuit. Quis autem postea in Gręcum transtulerit, non satis certum est. Porro, ipsum Hebraicum habetur usque hodie (ut ait Hieronymus) in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studioissime conficiens, ordinauit. In quo animaduertendum, quod ubicunq; euangelista, siue ex persona sua, siue ex domini Saluatoris scripturę testimonijs abutitur, non sequatur LXX. translatorum auctoritatem, sed Hebraicam. E quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocatus filium meum: & quoniam Nazaręus uocabitur. Igitur is primū in Iudęa euangelizauit, postmodum in Macedonia p̃dicauit. Requiescit in montibus Parthorum. Andreas (qui interpretatur decorus) frater Petri, secundum Iohannem primus, iuxta Matthæum a primo secundus, hic in sortem p̃dicationis, Scythiam atq; Achaia accepit, in qua etiam ciuitate cruci suspensus, occubuit. Iacobus filius Zebedęi frater Iohānis, III. in ordine, XII. tribubus, quę sunt in dispersione gentiū, scripsit atq; Hispanię & ocei dentalium locorū Euangelium p̃dicauit, & in occasum mundi, lucem p̃dicationis infudit. Hic ab Herode Tetrarcha gladio occisus, occubuit, sepultus intra marmaricā. Thomas Christi Didymus nominatus, & iuxta Latīnam linguam Christi geminus, ac similis Saluatori, audiēdo incredulus, uiuendo fidelis: Hic Euangelium p̃dicauit Parthis, Medis & Persis, Hircanisque

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

canisque Bactrianis & Indis, tenens Orientalem plagam, & terram gentium penetrans: ibique prædicationem suam, usq; ad titulum suæ passionis perducens. Lanceis enim transfixus, occubuit in Calamina Indiæ urbe, ubi & sepultus est in honore. Bartholomeus apostolus, nomen ex Syra lingua suscipiens, Lycaoniam in sortem prædicationis accepit, atque euangelium iuxta Matthæum apud Indos in eorum linguam conuertit: Ad ultimum in Albano maioris urbe Armeniæ uiuens a Babaris decoriatur, sicq; terræ conditur. Iudas. Iacobi frater in Mesopotamia atq; interioribus Ponti Euangelizans, ferās & indomitas gentes, quasi beluarum naturas suo sancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ subiugat. Sepultus est in Nerito Armeniæ urbe. Post martyrium Iacobi est continuo consecutum ciuitatis Hierusalem excidium. Tradiunt apostolos, cæterosq; domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erāt, in unum e locis omnibus conuenisse, simul cum his, qui propinqui secundum carnem domini dicebantur, plurimi namque ex his per illud tempus supererant, & habuisse commune consilium, quem oporteret dignum successionem Iacobi iudicari: omnesq; uno cōsensu Simō. Simonem Cleophae filium decreuisse, cuius mentio in Euangelijs facta est, ut episcopatus sedem susciperet. Is namque Simon Zelotes, qui primū dictus est Chananaeus, zelo domini feruens, par in cognomento Petri, & similis, in honore accepit Aegypti principatum, & post Iacobum Iustum, cathedram (ut diximus) tenuit Hierosolymorum. Post annos autem uitæ C. XX, meruit sub Traiano per crucem sustinere martyrii passionem. Iacet in Bosphoro. Philippus a Bethsaida ciuitate, unde & Petrus, de quo in Euangelijs atq; in Actibus apostolorum digna laudis memoria sæpius facta est, cuius etiam filia prophetissæ extiterunt, & mire sanctitatis ac perpetuæ uirginitatis, ut ecclesiastica narrat historia: Hic Gallis prædicat Christum, Barbarasq; gentes, uicinasq; tenebris & iumentum Oceano coniunctas, ad scientiæ lucem, fideiq; portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygiæ provincie urbe crucifixus, lapidatusq; obiit, rectoq; sepultus cadauere, simul cum filiabus suis ibidem requiescit. Matthias de LXX. discipulis unus, & pro Iuda Iscariote XII. inter apostolos subrogatus, electus sorte, & solus sine cognomine, cuius datur Euangelij prædicatio in Iudæa. Barnabas Cyprius (qui & Ioseph Leuites) cum Paulo gentium apostolus ordinatus: unam ad ædificationem ecclesiæ pertinentem epistolam cōposuit, quæ inter apocryphas legitur. Hic postea propter Iohannem discipulū (qui & Marcus uocabatur) separatus a Paulo; nihilominus euāgelicæ prædicationis iniunctū sibi opus exerceuit. Lucas medicus Antiochensis, cuius scripta indicāt eum fuisse Græci sermonis nō ignarum, fuit sectator apostoli Pauli, & oīs eius peregrinationis comes: scripsit Euangelium, de q̄ idem Paulus meminit: Misimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus in Euāgelio est per omnes ecclesias. Sic et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoq; ædidi uolumē egregium, qd titulo apostolicorum

Actuum

Actuum prænотat. Cuius historia usq; bienniū Romæ cōmorantem peruenit Paulū, id est, usq; ad IIII. Neronis annū. Ex q̄ intelligimus, in eadē urbe librū eius esse conscriptū. Igitur Pauli & Teclæ & totā baptizatā Leonis familiā, inter scripturas apocryphas cōputemus. Leue em̄ est, ut indiguus comes apostoli, inter cæteras eius res hoc solum ignorauerit. Sed & Tertullianus uicinus illorū temporē refert presbyterē quendā in Asia noīe Pauli conuictū apud Iohannē, qđ author esset libri, & cōfessum se hoc Pauli amore fecisse, & loco excidisse. Quidā suspicantur, quoniescunq; Paulus in epistolis suis dicat, iuxta Euāgeliū meum, Lucam a Paulo didicisse, qui cum dño in carne nō fuerit, sed & a cæteris apostolis. Quod & ipse quoq; in principio uoluminis sui declarat, dicēs: Sicut tradiderūt nobis, qui a principio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euāgelium, sicut audierat, scripsit. Acta uero apostolorū, sicut uiderat ipse, cōscripsit. Sepultus est Constantinopoli, XX. Constantij anno, quo ossa eius cum reliquijs Andree apostoli trās lata sunt. Marcus euāgelista, de q̄ in priore libro disserui Marcus: hic, ut ferunt, ne ad sacerdotiū moueretur Iudæorū, sibi pollicē abscisus. dir: primus tamē Alexandriæ cathedrā tenuit, primusq; ecclesias Aegyptiorum fundauit, tātis doctrine & cōtinentiæ uirtutibus florēs, ut omnes discipuli Christi, eius imitationē sequerētur. Mortuus est VIII. Neronis anno, placida quiete sepultus. Timotheus Ephesiorū episcopus, de ciuitate Listrē Timotheus. fium, patre Græco, id est, ethnico, matre autē Iudæa, ut refert Apostolus, dicens: Quæ habitauit fides in auia tua Loide, & matre tua * Eunice, certū au Alias, tem qđ et in te. Hic fuit discipulus Pauli, eiusq; spiritalis filius, quem puerū Eutice proprie secū idem Paulus assumpsit, qui pudicus & uirgo permāsit, quicq; apud Ephesum in mōte, qui uocat Pion, cum magno honore sepultus quiescit. Titus Pauli discipulus, & in baptismo filius, natione Græcus, & in gē Titus. tibus solus, a Paulo post Euāgeliū circūcisus. Quē ad cōstruendas Cretæ ecclesias, p̄fatus reliq; apostolus, ibiq; in pace defunctus est atq; sepultus. Herman, cuius etiā Paulus ad Romanos scribens, meminit: Salutate Fle Herman. gonta, Herman, Patrobā, & qui cū eis sunt fratres. Afferūt hunc authorem esse libri, qui appellat Pastoris, & apud quasdā Græciæ ecclesias publice legit, reuera utilis liber, multiq; de eo scriptorū ueterū usurpauere testimonia, sed apud Latinos pene ignotus est. Igit dñi discipuli p̄dicatores fidei & doctores gentium, qui dum omnes unū sint, singuli tamen certis locis in mundo ad prædicandum partes proprias acceperunt. Quod ut breuiter repetā, Petrus nāq; Romā accepit, Andreas Achaiā, Iacobus Hispaniā, Thomas Indiā, Iohānes Asiam, Matheus Macedoniā, Philippus Gallias, Bartholomæus Lycaoniā, Simon Zelotes Aegyptū, Mathias Iudæā, Iacobus frater dñi Hierusalē, Iudas frater Iacobi Mesopotamiā. Paulo autē cum cæteris apostolis nulla fors propria tradiť, q̄a in omnibus gēibus magister et p̄dicator eligiť. Nā sicut Petro et reliq; circūcisionis apostolatus est datus: ita Paulo p̄putij in gēibus. Hic tñ VII. ecclesijs et III. euāgelizat discipulis.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

De Iosepho historiographo. Et quæ de Saluatore protulerit. Cap. V.

Quo etiã tpe Iosephus Mathie filius ex Hierosolymis sacerdos a Vespasiano captus: cum Tito filio eius relictus est. Hic Romã ueniẽs, VII. libros Iudaici belli Imperatoribus patri filioq; obtulit, q et bibliothecę publicę traditi sunt, et ob ingenij gloriã statuã q; Romę meruit. Scripsit aut & alios XX. Antiquitatũ libros ab exordio mudi, usq; ad XIII. annũ Domitiani Cæsaris, et II. aduersus Appionẽ gramaticũ Alexandrinũ. Qui sub Caligula missus ex parte gentiliũ cõtra Philonẽ, q etiã librũ, uituperationẽ gẽtis Iudaicę continentẽ scripserat. Alius q; liber eius q inscribit ualde elegãs habetur, in q & Macchabeorũ sunt digesta martyria. Hic in XVIII. Antiquitatũ libro manifestissime cõfiteretur, propter magnitudinẽ signorũ Christũ a phariseis interfectũ: et Iohannẽ Bapt. uere prophetã fuisse, & propter interfectionẽ Iacobi apostoli Hierosolymã dirutã. Scripsit aut de dño in hũc modũ: Eo tpe fuit Iesus sapiens uir: si tñ uirũ eum oportet dicere. Erat aut mirabiliũ patrator operũ, & doctõr eorũ q libẽter uera suscipiũt. Plurimos q; tam de Iudeis, q de gentibus, sui habuit sectatores, & credebãt Chřus. Cũq; inuidia nostrorũ principũ cruci eũ Pilatus addixisset: nihilominus q eum dilexerãt, p̃seuerauerunt in eo. Apparuit aut eis III. die uiuẽs. Multa hæc et alia mirabilia carminibus prophetarũ de eo uaticinãtib;: & usq; hodie gẽs ab hoc uocabulũ sortita, non defecit. Refert etiã idẽ historiographus, oraculũ qddam in sacris literis repertũ: qd p idẽ tẽpus uirũ designaret ex eorũ religione processurũ, q toti us orbis potiret imperio. Cuius oraculi p̃fagiũ Vespasianũ declarare suspicãt. Sed Vespasianus non alijs q illis solis gẽtib; , q Romano imperio uidebant subditę, dominatus est: nec de prosapia aut religione Iudeorũ processit. Vnde iustius ad Christũ hæc respõsa referuntur, ad quẽ pater: Pete a me, & dabo tibi gẽtes hereditatẽ tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ. Et cuius per idẽ tẽpus per apostolos suos, in oẽm terrã exierat sonus eorũ, et in fines orbis terræ uerba eorũ.

De Domitiani superbis gestis. Cap. VI.

Igit Domitianus Vespasiani et Domitillæ libertę filius, germanus Titũ impauit annis XV. Iste primo clementiã simulãs, neq; adeo iners domibelloq; tolerãtiõr uidebat, idcirco Catos Germanosq; deuicit, ius egssime dixit, Romę multa edificia uel cœpta, uel a fundamẽtis cõstruxit. Bibliothecas incẽdio cõsumptas, petitis undiq; p̃sertim ab Alexã. exẽplis repauit. Sagittarũ rã doctus fuit: ut inter patẽtes digitos extenatẽ manus uiri procul positi spicula transuolarẽt. Ab hoc paulatim p oẽs scelery gradus creuit, ut cõfirmatissimam toto orbe Chřĩ ecclesiã, datis ubiq; crudelissimę p̃secutionis edictis cõuellere auderet. Is in tãtam superbiã prolapsus fuit, ut deũ sese ac dñm uocari, scribi, coliq; iusserit. Nobilissimos Senat. inuidiæ simul ac p̃de causa, alios palã interfecit, alios in exiliũ trusit: ibiq; trucidari impauit. Libidinis intẽperantia, qquid cogitari potest, fecit. Plurimas urbis edes destructis populi Romani rebus extruxit. Bellũ aduersus Germanos, et Da

cos, p legatos gessit, pari Reip. pncie, cum et in urbe ipse Senatū populūq; lanīaret, et foris male circūactum exercitum assidue hostes cede cōficerent. Nam quāta fuerint Diurpani Dacorū regis cū Fusco duce plia, quātaq; Romanorū clades, lōgo textu euoluerē, nisi C. Tacitus, q hanc historiam diligētissime contexuit, de reticēdo interfectorū numero, & Salustiū Crispū & alios authores q plurimos sanxisse & seipsum idem potissimum elegisse dixisset. Domitianus tam prauissima elatus iactātia, sub noīe superatorū hostium de extinctis legionibus triūphauit, idemq; efferatus superbia, quae se deum colueller, persecutiōē in Christianos agi, Il. a Nerone imperauit.

I De profapia David, & propinquis Christi ab illo requisitiis. Cap. LVII.
 Inter Iudeos q; acerbitate tormentorū, & cruentissime qstionis ex gri-
 genus David atq; interfici pceptum est: dū prophetis scētis inuidentur, &
 credit quasi adhuc futurus esset ex semine David: q regnū possit adipi-
 sci. Verebatur et ipse terreno priuari regno a dño Chro: sicut Herodes eius
 audita natiuitate. Vnde per gri iusserat regalē David profapiā ad mortem
 uel Christi secundū carnē propinqs. Tūc qdam de posteritate David dela-
 ti sunt ad Cēsare. Ergo interrogati a Domitiano si essent ex familia David
 et propinq Chri, cōfessi sunt se esse. Tūc q siuit ab eis, quātis possessiōibus
 uel quātis essent facultatibus pdi. At illi respōderunt, qd utriusq; nō ampli-
 os esset in bonis, a LX. milibus denarijs. Ex quibus singulis pars media pro-
 portione deberet, nec hoc sibi in pecunia subsistere, sed in estimatiōe terrē, q
 eis esset in XL. minus uno iugeribus cōstituta. Quā suis manibus excolen-
 tes uel ipsi alerētur uel tributa dependerent: simul et testes ruralis & diurni
 opis manus labore rigidas et callis obduratas pferebāt. Interrogati uero de
 Chro quale sit regnū eius, uel q ipse aut unde aut qn uēturus: respōderunt
 qd non huius mūdi regnū, neq; huius terrē ei designet imperiū, sed q coele-
 ste ei regnū p angelorū ministeria in consumationes seculi pparētur, qn. s.
 aduentās in gloria, de uiuis ac mortuis iudicabit, et restituet unicuiq; pro fa-
 ctis ac meritis suis. Ad hec Domit. cū neq; in eis quicq; criminis inueniret, &
 uilitatē eorū q maxime contemneret, abire eos liberos iubet: sed persecutiō
 nē quā aduersus ecclesias agitari iusserat, datis rursus cōpescit edictis. Illi
 uero dimissi ab eo, uel martyrij merito, uel tātae propinqtatis Chri p rogati-
 na, pacis iā tpe duces ecclesie effecti, usq; ad Traiani tpa permanserunt. Hec
 quidē Egesippus, sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens:
 Tētauit aliqñ et Domit. simile aliqd portio Neronis de crudelitate, sed qsi
 homo destitit cito: ut etiā eos q in exiliū miserat, reuocaret. Itaq; Domitia-
 ni uxor Augusta appellat Decreto Senatus, Titus inter deos referē. Is etiā
 Domitiāus tēplum sine admixtiōe lignorū cōstruxit. Idē tāte supbie fuit ut
 aureas et argēteas statuas sibi in Capitolio poni iusserit: sub q Brutius plu-
 rimos Christianorū martyrio cōfecit. Inter q; & F. Domitillā F. Clemētis
 cōsulis ex sorore Neptē in insulā Pontianā relegatā deportari iusserat, q
 se Christianā esse testata sit. Tunc & Apostolus Iohānes in Pathmū insulā
 relegas

relegatus, apocalypsim uidit. Multa etiā signa eo tpe, atq; portēta Rome & toto orbe facta sunt. Cōtinuo tñ Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus ē. Cuius cadauer ignominiosissime exportatū, atq; sepultū est.

P De Neruæ operibus bonis. Et Traiani gestis mirabilibus. Cap. VIII.
 Ost Domitianū uero Neruā suscepit principatū: sub q̄ oēs q̄dem honorū tituli, q̄ in Domitianū collati fuerant, detrahunt. Reuocari aut q̄cunq; ab eo in exiliū trusi sunt: ac recipere facultates ex Senatuscōs. iubent. De q̄bus singulis testimoniū phibent: q̄ gesta illorū temporū cōscripserunt. Tūc igit apostolū Iohannē de insula Ephesum q̄si ad scholā propriā redisse, nostrorū scriptores declarāt. Nāq; Neruā Traianū in liberi locū: inq; partē imperij cooptauit. Qui dū suggerēte ira, cōtra quendam regulū inelamaret: sudore correptus est. Quo refrigerēte, horror corporis nimium iniquū febrī p̄buit, nec multo post uitā finiuit, anno etatis. LXIII. Cuius corpus a Senatu ut q̄ndam Augusti honore delato: in sepulchro Augusti sepultū est. Eo die q̄ interiit, solis defectio facta est. Imperauit annū I. & mēses III. Iste tributa relaxauit multa: afflictas ciuitates releuauit. Puel las puerosq; natos parētib; egestolis, sumptu publico p̄ Italiæ oppida ali iussit. Traianus post Neruā suscepit imperiū, apud Agrippinā nobilē Coloniā Galliæ: habens diligentīā in re militari, in ciuilibus lenitatē, in subleuādis ciuitatibus largitionē. Cūq; duo sint q̄ ab egregijs principibus expectētur sanctitas domi, in armis fortitudo, in utroq; prudentia, tantus erat in eo maximarū rerū modus, ut quasi tēperamento q̄dam uirtutes miscuisse uideret, nisi q̄d cibo uinocq; paululū deditus erat: liberalis in amicos, & tanq̄ uitæ cōditione par societatibus p̄frui. Qui ut insignia imperij ē adeptus mox Germaniā trans Rhenū in pristinū statū reduxit, trās Danubiū multas gētes subegit. Regiones aut trans Eufratē et Tigrim sitas, prouincias fecit: Seleuciā et Thelisonē, et Babylonē occupauit et tenuit. In mari rubro classē instituit: ut p̄ eam Indiæ fines uastaret. Hinc Traianus Armeniā, Assyriam Mesopotamiā fecit prouincias. Sub q̄ Iudei in seditionē uersi uno tpe quasi rabie efferati: p̄ diuersas terrarū partes exarserunt. Nā et p̄ totā Libyā aduersus incolas, atrocissima bella gesserūt. Quæ adeo tunc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxisset: uacua penitus terra abraſo habitatore mansisset. Aegyptū uero totā et Cyrenē, et Thebaidā, cruentis seditionibus turbauerunt. In Alexādria aut cōmisso plio, uicti et attriti sunt. In Mesopotamia q̄q; rebelantibus iussu Imperatoris, bellū illatū est. Itaq; multa milia Iudeorū uasta cede deleta sunt. Sane Salaminā urbē Cypri, interfectis oībus accolis deleuerūt. Igit Traianus errore deceptus, oīa bona sua in p̄secutione Christianorū coedauit. Nā III. a Nerone Ch̄ranos perſeqtur: repertos cogi ad sacrificandū idolis, detrectātes aut interfici iussit. Sub q̄ multi nobiliter ad palmā peruenerūt martyrij: pluresq; interfecti fuissent, ni relatu Plinij Secūdi qui inter ceteros iudices persecutor datus fuerat, ammōitus. Qui dum quandā
 reges

regeret prouinciā, et in magistratu suo plurimos Christianorū interfecisset, multitudine eorū p̄territus, scripsit Traiano, qđ factū opus esset, nūtiāns ei p̄ter obstinationē nō sacrificādi, et Antelucanos cœtus, ad canendum cuidā Ch̄ro ut deo, eiusq; cōfessionē, nihil contrariū Romanis legibus facere. Præterea ad confederandā eorū disciplinā, uetari ab his homicidia, furta, adulteria, piuria, latrocinia, et his similia, tātaq; eos esse fidutiā innocētis cōfessionis, ut ne mortē quidem grauē, ac formidolosam paueāt. Illico imperator rescriptis lenioribus, tēperauit edictū. Hoc quidē genus hoīm inquirendū nō esse: oblatos uero puniri cēsuit. Is uero Plinius Secūdus orator et historio-graphus insignis habet: cuius plurima ingenij extāt opera. Veruntamē cōtinuo Romę aurea domus a Nerone totis impēsis, rebusq; priuatis ciuiū cōdita, repētino cōflagrauit incēdio, ut intelligeret, missa etiā ab alio p̄secutio, in ipsius potissime monumētis a q̄ primū exorta esset, atq; in ipso authore puniri. Terremotu IIII. urbes Asię subuersę, Elea, Mirina, Pythane, Cyme, et Gręcię ciuitates II. Opintiorū et Oritorū. III. Galatię ciuitates eodē terræ motu dirutę: Pātheon Romę fulmine cōcrematū, terremotus in Antiochia pene totā subruit ciuitatē. Ergo Traianus apud Seleuciā urbē Isaurię profluuiū uētris extinctus est: anno etatis LXIII. q̄ impauit annis XX. Cuius ossa in urna aurea sunt relata, et in foro sub colūna eius noīs posita. Impatorū, solus oīm intra urbē sepultus est. De Iohā. Euā. mirabilibus et obitu. Ca. IX.

AD cuius usq; tēpora p̄durauit in corpore Iohānes ap̄ls & euāgelista, filius Zebedæi, frater Iacobi, uirgo electus a dño, atq; inter ceteros magis dilectus. Qui etiā supra pectus magistri recubens, & Euāgelij sui fluēta de ipso sacri dñici pectoris fonte potauit, et quasi unus de paradisi fluminibus, vbi dei gratiā in toto terrarū orbe diffudit, quicq; in locū Ch̄ri Ch̄ro iubente successit, dū suscipiens matrē magistri discipulus, etiā ipse pro Ch̄ro alter qđammodo derelictus est filius. Hic dū Euāgelium Ch̄ri in Asia p̄dicaret, a Domitiano Cēsare in Pathmos insula Metallo relegat, ubi etiā positus Apocalypsim scripsit. Interfecto aut̄ Domitiano, a senatu exilio resolutus, recessit Ephesum, ibiq; ad hæreticorum refutandas uersutias, effligitatus ab Asię episcopis, Euāgelij nouissimus edidit. Qui usq; ad ultimū pene uite sue tps, absq; ullius scripture indicij euāgelij p̄dicasse d̄r. Sed cū horū III. Euāgeliorū etiā ad ipm̄ notitia puenisset, probasse qđē d̄r fidē et v̄itatē dictorū, deesse tñ uidit aliq̄, et ea maxime, q̄ primo p̄dicationis sue tpe dñs gesserat. Certū est em̄ qđ in supioribus III. euāgelistis hæc uident̄ sola cōtineri, q̄ in eo gesta sunt anno, q̄ Iohānes Baptista, uel inclusus est in carcere uel punitus. Deniq; si obserues statim in initij narrationis, posteaq; refert Mattheus de XL. dierū ieiunio, et de tētatione eius, cōtinuo subiicit, dicēs: Audiēs aut̄, qđ Iohā. traditus est, discessit de Iudæa, et uenit in Galilęā, sed et Marcus simul: Posteaq; inq̄, traditus est Iohānes, uenit in Galilęā. Lucas v̄o etiā priusq̄ incipiat aliqd de actibus referre Iesu, dicit: qđ adiecit Herodes sup̄ oīa mala q̄ gesserat, et cōclusit Iohānē

in carē

in carcere, quā inquit ab his hec uidebantur omiſſa, rogatus dicit Iohānes apoſtolus, ut ea quæ præterierāt priores, ante traditionē Iohānis ſaluatoris geſta cōſcriberet, & ideo dicit in Euāgelio ſuo: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus. Et iterum in alio loco indicat, dicens: Nondum enim Iohannes erat miſſus in carcerem. Ex quibus conſtat, quod ea antequam Iohannes traderetur, quæ a Ieſu fuerāt geſta deſcribit, & ideo ſiquis diligētius hæc cōſideret, euidenter inueniet, non ſibi Euangelia diſſonare, ſed alterius temporis geſta eſſe quæ ſcribit Iohānes: alterius uero quæ ceteri. Vnde quā natiuitatem ſecundum carnem ſaluatoris, uel Mattheus, uel Lucas deſcripſerāt, retinuit hec Iohannes et a theologia atque ab ipſa eius diuinitate, ſumpſit exordium: quæ pars ſine dubio ipſe uelut eximio per ſanctum ſpūm reſeruata eſt. Cuius quidem Iohānis, inter alias uirtutes, magnitudo ſignorum hæc fuit. Mutauit in aurum ſylueſtres frondiū uirgas, litoreaque ſaxa in gemas. Item gemmarum fragmina, in propriam reformauit naturam. Viduam quoque ad precem populi ſuſcitauit, ac rediuiuum iuuenis corpus reuocata anima reparauit, bibens lethiferum hauſtum non ſolum euasit periculum, ſed eodem proſtratos populo, in uitæ reparauit ſtatū. Iuuenem etiā quem puerum elegantem, cuidam episcopo cōmendauerat, ſed minime is eius diſciplinis acquieſcens, in tempore incrementa malorum flagitioſus effectus, ut omnes illos qui prius magiſtri criminum illi fuerant, diſcipulos faceret, & latronum atque prædonum dux et uiolētus princeps exiſteret. Quæ mirabiliter, ut Eusebius refert, ad eccleſiam reuocat apoſtolus: & indefinenter pro eo orationes fundens, & cum ipſo pariter ducens crebra ieiunia: indulgentiam a deo, quam ei pollicitus fuerat expetebat. Sed & uarijs ſermonum cōſolationibus, uelut quibuſdam præcantationibus, efferos & exterritos eius animos mitigabat: nec prius abſtitit, quam eum in omnibus emendatum etiam eccleſiæ præfecerit, præbens per hoc magna exemplum ueræ poenitentiae, & documentum ingens nouæ regenerationis, atque inſignia quedam, et trophea uiſibilis in eo reſurrectionis oſtendens. Hic autem anno LXVII. poſt paſſionem domini ſaluatoris ſub Traiano principe longo iam uetulaſtis ſenio feſſus: cum diem tranſmigrationis ſue imminere ſibi ſentiret, iuſſiſſe fertur effodere ſibi ſepulchrum atque inde uale dicens fratribus facta oratione uiuēs tumultum introiuit. Deinde in eo tanquam in lectulo requeuit. Vnde accidit, ut quidam eum uiuere aſſerāt, nec mortuum in ſepulchro, ſed domiētem iacere cōtendant: maxime pro eo quod illic terra ſurſum ab imo ſcaturiens, ad ſuperficiem ſepulchri cōſcendit: & quaſi flatu quieſcentis deorſum ad ſuperiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Ephesum, VI. Kalend. Ianu.

De Clemente & eius uirtutibus, qui ſub Traiano paſſus eſt. Cap. X.

Qua tempeſtate dum hoſtis antiquus omnium bonorum inimicus, inuidens ſaluti hominum, dolens fidem ueritatis ac religionis cultum uniuersum illuſtraſſe orbem: qua de re Traianum iam præſatum principem ad inſequēdos ueri luminis prædicatores, ac cultores extirpandos incitauit. Sub quo per uniuersum orbem Romanum, multi clara cōfeſſione Chriſti coronati ſunt, ex quibus aliquorum memoriā huic operi inferere libuit.

Itaque

Itaq; Clemens, de quo apostolus Paulus ad Philippenses scribens, ait: Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis, quorū nomina scripta sunt in libro uitæ, quartus post Petrum Romę ep̃s, siquidē secundus Linus fuit, tertius Anacletus fuit: tñ & sunt pleriq; Latinorū qui secundum post Apostolum fuisse putent Clementem. Scripsit ex persona Romanę ecclesię ad ecclesiā Corinthiorū, ualde utilem epistolā, & q̃ in nōnullis locis etiā publice legitur. Quę mihi uidetur characteri epistolę, quę sub Paulinoie ad Hebræos fertur cōuenire. Sed & multis de eadē epistola nō solū sensibus, sed iuxta uerborū quoq; ordinē abutitur: oīno grandis in utraq; similitudo est. Fertur & secunda eius noīe epistola, quę a ueteribus reprobatur, & disputatio Petri & Appionis, lōgo sermone cōscripta: quā Eusebius in tertio Ecclesiasticę historię uolumine cōarguit. Idem nanq; fidelissime apostolicam doctrinā beatissimus Clemens est sequutus. Postq̃ uero sedem episcopālē Romanę Ecclesię tenuit, ab oībus diligebatur, nō solum Christianis propter insignia uirtutū & excellentiam doctrinę optimorū q; morū mansuetudinem & largitatē: sed etiā a Paganis & Iudæis. Qui plurimis prædicationū floribus ac uirtutibus pollens, Domicillā uirginem neptem Domitiani principis, spōsam Aureliani Imperatoris, Neruę amici credentē in Chro sacro uelamine, ad integritatis perseverantiā cōsecrauit: pro qua confessione exilio est dānata. Theodorā uero Sisinnij potentis ac nobilis uiri cōiugē cōuersam a simulachris, deo castitatis propositū profiteri docuit, per quā etiā iuxta Apostoli uocē fidelem cōiugem & ipse Sisinnius cōuersus est ad fidē Christi, quis prius zelo cōuersę uxoris, cæcitātē & surditatem incurrisset. Sed per fidē mulieris & beati Clemētis intercessionē, restituta sunt ei oīnia corporis officia: & baptismatis gratiā est cōsecutus. Cōputati sunt aut̃ hi q̃ cū eo baptizati sunt uiri cū mulieribus et infantibus quadringēti uiginti tres. Per hūc aut̃ Sisinnium, multi nobiles & Imperatoris amici, cōuersi sunt ad Christū. Igitor idolorū custodes, uidētes innumerabilē multitudinem Christo credere, magno liuore tacti, cōmouerūt patronos regionū: & data eis pecunia, seditionē nōi Chriano excitauerunt. Quā ob causam in exiliū B. Clemēs detrusus est, trās mare Pōticū in eremo q̃ adiacet ciuitati Cersonę, prouincię Lycię: ubi ad duo milia ad secāda saxa Christianos, diuturna relegatione damnatos inuenit. Et cū multa eis cōsolationis & patientiæ uerba intīmasset: didicit ab eis qđ a sexto miliario aquā sibi humeris apportarēt. Tūc sanctus Clemens dixit: Oremus dñm Iesum, ut confessoribus suis fontis in isto loco uenas aperiat: & q̃ percussit petrā in mōte Sina, & fluxerūt aquę in satietatem: ipse nobis laticē affluentē aperiat. Cumq; oratiōe cōpleta hinc inde circūspiceret, uidit agnū stantem: qui pede dextro erecto, quasi locum sancto Clemēti ostēderet. Tunc S. Clemēs intelligens dñm Iesum Christū esse, quem solus respiceret, & præter ipsum alius nō uideret: perrexit ad locum, & dixit: In noīe patris & filij & spiritus sancti, in isto loco percutite. Sed cum omnes per gyrum rastris effoderēt, & non ipsum locum, in quo

agnus stabat contingerent: accepto breui sarculo S. Clemēs, leui ictu locum sub pede agni percutiens, fontem affluentibus uenis ornatū aperuit. Qui subito impetu euomēs fluuium fecit. Tunc uniuersis gaudentibus beatus Clemens responsum dixit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ad istā autem famam confluxit omnis prouincia: & uenientes uniuersi ad doctrinā sancti Clementis, conuertebantur ad dñm Iesum Christum: ita ut in die una quingente anime seu amplius baptizati in noīe patris & filij & spiritus sancti, perfecti in fide Christiana abscederent. Per totam autem prouinciam intra unum annum a credentibus LXX. & V. ecclesiæ fundatæ sunt: & oīa æmpla dirupta sunt, omniacq; idola confracta. Post annos autem tres, pagani insistentibus tam ambitiosa relatio cucurrit ad imperatorem Traianum, ut dicerent ibi per Clementem innumerabilem Christianorum populum ac creuisse. Et missus est quidam Arsidianus nomine, qui multos Christianorū diuersis poenis occiderat. Et dū uideret Arsidianus omnes gaudentes ad passionem accedere, cessit multitudini: & solum Clementem episcopum cogebat ad sacrificandum. Et cum uideret illum sic fixum in dño, ut penitus moueri nō posset, dixit ad suos: Perducatur ad mare, & ligetur ei ad collum ancora & præcipitetur in medio mari: ut non possint populi Christiani, hunc pro deo colere. Quod cum factum fuisset: omnis multitudo Christianorum flebat. Et flentibus illis, dixerunt Cornelius & Phœbus discipuli eius: Omnes unanimes oremus, ut ostēdat nobis dñs martyrī sui exuias. Orantibus autem populis, recessit mare in sinu suo, per tria fere milia. Et ingressi per siccum populi, inuenerunt in medio in arca saxeā corpus sancti Clementis positum: ita ut ancora cum qua missus est, iuxta eum esset posita. Reuelatum est autem discipulis eius, ut non inde tollerent corpus eius. Quibus etiā hoc intimatum est quod omni anno die passionis eius, recedat mare per VII. dies aduenientibus, & siccum iter præbeat. Quod ad laudem nominis sui facit dñs fieri, usq; in hodiernum diem. Hoc autem ut factum est, omnes gentes per gyrum crediderunt in Christum. Idem namq; beatissimus Clemens, suis refert scriptis: qualiter ad fidem perueniret Christi: & discipulus Petri, ac indiuiduus comes fieret. Ait enim inter cætera: Dum esset mihi comes optima immortalitatis cupido, ut post rerū exiis docuit, & gratia dei omnipotentis ostendit, hæc me animi intentio ad inquisitionē ueritatis, & ad agnitionem ueræ lucis adduxit. Cum his ego cogitationis meæ estibus agitarer: fama quidem sensim in imperio Tyberij Cæsaris, initio ex orientis partibus sumpto, peruenit ad nos: & per singula conualescens, uelut a deo bonus quidam nūtiū missus, uniuersum replebat orbem: nec patiebatur diuinam uoluntatem silentio tegere. Diffundebatur ergo per singula loca, quod esset in Iudæa quidam, qui regnum dei euangelizaret Iudæis: idq; percepturos diceret eos qui mandatorum suorum & doctrinæ instituta seruassent: ut autem sermo eius fide dignus ac diuinitatis plenus esse crederetur, uirtutes multas & signa efficeret. Deniq; in urbe per loca conuētus fieri cœpit, & de hoc sermo

sermone tractare: quisnam esset is qui apparuit, qui uelut a deo hominibus deuissset nuntium: donec sub eodem anno, uir quidam astans in urbis loco celeberrimo proclamaret ad populum, dicens: Audite me o ciues Romani, filius dei adest in partibus Iudææ, promittens omnibus uolentibus audire uitam æternam: si qui tamen secundum uoluntatem eius actus suos direxerint. Propter quod conuertimini a malis ad bona, & a temporalibus ad æterna: agnoscite unum deum esse, cœli terræq; rectorem: in cuius estis aspectibus uos, qui iniuste mundum eius habetis. Sed si conuertimini & agitis poenitentiam, ad futurum seculum uenientes, & æterni effecti, ineffabilibus eius bonis perfruemini. Erat enim uir iste qui hæc loquebat, natione Hebræus, nomine Barnabas: qui se etiam unum ex discipulis eius esse dicebat: missumq; ad hoc, ut hæc uolentibus indicaret. Quibus ego auditis cum reliqua multitudine sequi eum cœpi, & audire quæ diceret: intelligebam sane quod simpliciter & absq; ullo docēdi furo quæ audisset a filio dei, uel uidisset, exponeret. Tunc secutus Barnabam ab urbe, ueni Cæsaream: ibiq; reperto Petro a quo benigne susceptus, & cuius prædicationib. ac uirtutibus magnis, honestate & sanctitate delectatus, exinde per singulas qualq; urbes in prædicationis sermone comes ei in omnibus fui, usq; dū ueniret in diebus Claudij Cæsaris, id est, secundo anno regni eius post episcopatum Antiochenis ecclesiæ, ab Antiochia in urbem Romam, ad expugnandum Simonem magum. De cuius initio conuersionis, hæc sufficiant huic operi.

De Simeone Cleophæ filio, ac de Ignatio Antiochenæ ecclesiæ episcopo, qui sub Traiano passus est. Cap. XI.

QVO in tempore etiam Simeon Cleophæ filius, quem secundū Hierosolymis ordinatum episcopū supra docuimus: per martirium carnis uinculis resolutus est. Horum astipulator ipse ille est Egesippus, quem iam produximus testem. Is ergo refert quod a quibusdam hæreticis accusatus sit supradictus uir tanquam Christianus, et multis supplicijs afflictatus per multos dies: ita ut etiam iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet simili eū quam dominus pertulit passione uitam finire, cum esset annorū CXX. sub Traiano Cæsare apud Atticum consularem. Quod autem Simeon fuerit unus ex ipsis adiutoribus domini, uel longæ uitas eius indicio est, uel euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria Cleophæ uxor fertur. Qua tempestate Ignatius Antiochenæ ecclesiæ tertius post Petrum episcopus: persecutionem cōmouente Traiano, damnatus ad bestias Romam uinctus mittitur. Cumq; nauigans Smyrnā uenisset, ubi Polycarpus auditor Iohannis Apostoli erat: scripsit unam epistolam ad Ephesios, alteram ad Magneſianos, tertiam ad Trallenses, quartam ad Romanos. Et inde egrediens, scripsit ad Philadelphinos, & ad Phinerneos, & proprie ad Polycarpum: commendans illi Antiochensem ecclesiā, in qua & de euāgelio quod ab Hieronymo translātū est, sub persona Christi ponit testimoniū, dicens: Ego uero &

V ij post

post resurrectionem in carne eum fuisse scio & credo: quia scio, & qñ uenit ad Petrum & ad eos qui cū Petro erant, dicēs eis: Ecce palpate me & uideate, quia nō sum dæmonium incorporale. Et statim tetigerunt eum & crediderunt. Dignum aut mihi uidet, quia tanti uiri fecimus mentionē, de epistola eius quā ad Romanos scripsit, pauca ponere. De Syria usq; Romam perueni ad bestias in mari & in terra, nocte & die: ligatis cum decem leopardis, hoc est militibus, qui me custodiunt. Quibus & cū benefeceris, peiores fiunt: iniquitas autem eorū, mea doctrina est: sed nō idcirco iustificatus sum utinā fruar bestiis quæ mihi præparatæ sunt. Quas & oro ueloces mihi esse ad interitū, & illicitā ad comedendū me: ne sicut aliorū martyrum non audeant corpus meū attingere. Quod si uenire noluerint, ego uim faciā, ego me ingerā ut deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi prosit ego scio: quia nunc incipio esse discipulus Christi, nihil de his q̄ uidentur desiderans, ut Christū Iesum inueniam. Ignis, crux, bestia, fractio ossiū, membrorūq; diuisio, & totius corporis cōtritio, et tormenta diaboli in me ueniant, tm̄ ut Christo fruar. Cumq; iam damnatus esset ad bestias, & ardore patiēdi rugientes audiret leones. Frumētum, inquit, Christi sum, dentibus bestiarū moliar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani: reliquiae corporis Antiochiæ iacēt, extra portam Daphniticam in cimeterio. Igitur Egesippus refert, quod usq; ad hæc tempora uirgo munda & immaculata permāsit ecclesia: corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus aut nusquā oīno extantibus, aut etiam si qui forte fuerant, in occultis & abditis terræ delitescētibus. Vt uero apostolorum chorus & omnis illa ætas, quæ a domino susceperat uiuæ uocis auditum, de hac luce discessit, tum uelut in uacuā domum falsæ doctrinæ impius se error immergit, & tanquam ubi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato, ut aiunt, capite, corripiētes arma mēdacij, oppugnare apostolicam ueritatem nituntur. Sed istud bellum intrinsecus gerebatur, persecutionum uero extrinsecus pondus urgebat ecclesiā. Vnde & immensæ cateruæ martyrum quotidie iugulabantur.

De Hadriano principē, & quæ sub eo gesta sunt. Eo tempore Quadratus & Aristides seu Agrippa doctores fuerunt. Cap. XII.

Helius Hadrianus consobrinæ Traiani filius, duodecimus ab Augusto principatum adeptus, imperauit annis XXII. Hic Græcis literis impensius eruditus, Atheniensium studia moreq; hausit. Qui in omnibus disciplinis instructus, ita ut canēdi, psallendi, mendendi, pingendi scientiam haberet: & omnia quæ uellet ex metallo & marmore fingendi. Qui dum esset musicus, arithmeticus, geometricus, ac nimis ad laceffendum pariter & respondendum: omnes prouincias peragrās, subuersam a Romanis Alexandriam publicis restaurauit impensis. Tributa urbium plurima relaxauit, chartis publice incensis, a tributis liberos fecit plurimos. Atheniensibus leges petentibus, ex Draconis & Solonis reliquorumq; libris iura cōposuit. Eo tpe Iudæi in arma uersi, Palestinā depulati

pulati sunt: tenente prouinciam Timo Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus misit exercitū. Hic Hadrianus per Quadratum discipulū apostolorū & Aristiden Atheniensem, uirū fide & sapientiā plenū, & per Sernum Granium legatum, libris de Christiana religione cōpositis instructus atq; eruditus: praecepit per epistolam ad Minutium Fundanum proconsulem Asiae datā, ut nemini liceret Christianos, sine obiectu criminis aut probatione damnare. Idemq; continuo pater patriae in Senatu ultra morem maiorū appellatur, & uxor eius Augusta. Is tamē tātae eruditionis Imperator, nec caruit uitijs, qui in amore puerorū continens minime fuit. Vnde & Antinoum puerum eximiae pulchritudinis intantum dilexit: ut ei templa & sacerdotes constitueret, & urbem ex eius nomine uocitaret. Tiaiani quoq; inuidens gloriae, de Assyria, Mesopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus. Etenim cum insignes & plurimas eedes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamq; miri operis extruxit. Hadrianus enim rempublicam iustissimis legibus ordinauit: bellum contra Sauromatas gessit & uicit. Iudaeos sane perturbatione scelerū suorum exagitados, & Palestinam prouinciam quondam suam depopulantes, ultima cede perdomuit, ultusq; est Christianos. Cochebas nancq; dux Iudaicae factionis, nolentes sibi Christianos aduersum Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus necat. Bellum Iudaicum, quod in Palestina gerebatur, finē accepit: rebus Iudaeorū penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata est. Primum D. E. I. nutu, sicut prophetae uaticinati sunt: deinde Romanis interdicentibus, Christianis tantum ciuitate permissa: quam ipse in optimum statum murorū extruptione reparauit & Heliam Hadrianus uocari de praenomine suo praecepit: et in fronte eius portae, qua Bethlehem egredit, sus sculptus in marmore, significās Romanae potestati subiacere Iudaeos. Igitur usq; ad hoc tempus excidiū, quo Iudaei iterū deficiētes, a Romanis magnis rursum plijs subiugati sunt, ac pene deleti, Hierosolymis XV. episcoporū successiones tradunt esse decursas: eo quod ualde ad breue tempus mortis celeritate praecepti sacerdotio, singuli quicq; perfuncti. Quos oēs aiunt Hebraeos antiquae originis extitisse, & scientiam fideliter recepisse: & ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoq; uisus esse dignissimos: quippe cum oīs tunc ecclesia, ex Hebraeis fidelibus coaceruata, firmataq; uideretur: incipientibus ab apostolis, & perdurātib; usq; ad illud tempus excidiū. Igitur quia sub idem tempus assumi episcopos ex circūcisione cessatum est: necessarium uidetur, oēs a primo usq; ad id tempus enumerare pariter sacerdotes. Primus itaq; Iacobus, q. dñi frater est noīatus: post hunc Simeon electus est: tertius Iustus: Zachaeus quartus: deinde Tobias quintus: & Benjamin sextus: ac septimus Iohannes: tum Matthias, quem Philippus excepit: cui decimus Seneca subrogatus est: Iustus exinde: ac duodecimus Leui: post hunc Effrem: inde decimusquartus Ioseph, ac ultimus oīm Iudas. Isti sunt fere omnes, qui Hiero

rosolymis episcopi ab apostolis ad illa usq; tempora, quę superius designa-
uimus, plebi illi ex circumcissione pręfuerunt. Tunc Hierosolymis primus
ex gentibus cōstituitur episcopus Marcus, cessantibus his qui fuerant ex cir-
cumcissione. Ergo Hadrianus morbo intercutis aquę, apud Baias moritur,
maior sexagenario. Igit̃ sub Hadriano prędicto principe, Quadratus apo-
stolorum discipulus, Publio Athenarum episcopo ob Christi martyriū co-
ronato, in locum eius constituitur: & ecclesiam grandi terrore disperfam, fi-
de & industria sua congregat. Cumq; Hadrianus exegisset hyemē in Athe-
nis inuisendo Eleusina, & omnis pene Gręcię sacris initiatus, dedisset occa-
sionem his qui Christianos oderāt, absq; pręcepto Imperatoris uexare cre-
dentes: porrexit ei librum pro nostra religione compositum, ualde utilem,
plenum rationis & fidei, & apostolica doctrina dignum: in quo & antiqui-
tatem suę ætatis ostendens, ait plurimos a se esse uisos, qui sub deo uarijs in
Iudęa pressi calamitatibus sanati fuerant, & q mortui erāt surrexerant. Ari-
stides Atheniēsis philosophus eloquētiſsimus & sub pristino habitu discipu-
lus Christi, uolumen composuit nostri dogmatis rationem continens. Eo tē-
pore quo & Quadratus Hadriano principi dedit, id est, Apologeticū pro
Christianis: quod usq; hodie perseuerans apud Philologos ingenij eius in-
diciū est. Quibus diebus Granius Serenus legatus, uir adprime nobilis, li-
teras ad Imperatorem misit: iniquum esse dicens, clamoribus uulgi, innocen-
tium hominum sanguinem concedi: & sine ullo crimine nominis tantum et
sectę reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano procō-
suli Asię scribit, sine obiectu criminum Christianos non condemnandos: cu-
ius epistolę usq; ad nostram memoriam durat exemplum. Tunc enim Ba-
silides heresiarches in Alexādriā commoratur: a quo gnostice fictę nuncia-
patur. Quo tempore Agrippa cognomento Castoris, uir ualde doctus, ad-
uersum XXIII. Basilidis hæretici uolumina, quę in euangeliū confecerat,
fortissime disseruit: prodens eius uniuersa mysteria, et prophetas enumerās,
Barchaban & Barchon aliosq; qui nunquam extiterant, sed ad terrorem au-
dientium, aliaq; etiam barbara nomina commentatus est, sectatoresq; suos
ad morem Pythagoricum docuit quinquennio silere.

De gestis Antonij Pij, & de Luciano sui temporis doctore. Cap. XIII.

ANtonius cognomēto Pius, decimustertius ab Augusto impera-
tor creatus: cū liberis suis Aurelio et Lucio XX. & nō plenīs tri-
bus annis rēpub. gubernauit. Iste ab Hadriano in filiū adoptatus
cuius gener fuerat, tātę bonitatis in principatu, ut haud dubio sine
exēplo uixerit: quīs eū Numę cōtulerit etas sua, cū orbē terrę nullo bello p-
annos xxiij. autoritate sola rexit: adeo tremētib. eū atq; amātib. cūctis regi-
bus nationibusq; et pp̃is, ut parētē seu patronū magis q̃ dñm impatorē ue-
putarēt, oēs q; in morē cōlestiū propitiū optātes, de cōtrouersijs inter se iu-
dicē poscerēt. Quin etiā Indi, Bactri, Hircani, legatos ad eū misere, iustitia
tāti impatoris cōpta. Adeo trāgile et sc̃tē ī impio uixit, ut merito pius et p̃r
patrię

patriæ noiatus sit. Huius autē tēpibus Valētinus hærēsiarches, & Cerdo magister Marcionis Romā uenerunt, & hærētica ac sanctæ religionis inimici declarātur. Verū Iustinus philosophus librum pro Christiana religione cōpositum Antonio tradidit, benignumq; eum erga Christianos homines fecit. Antonius ad XII. ab urbe lapidem morbo correptus interiit.

De gestis Marci Antonini & fratris eius Aurelij Commodi, qui aliē
quamdiu simul regnauerunt. Cap. XIII.

MArcus Antoninus Verus, XIII. ab Augusto, regnū cum Aurelio Commodō fratre suscepit, mansitq; in eo annos XVIII. Hi primi rempublicam æquo iure tutati sunt. Bellum deinde cōtra Parthos admirabili uirtute & felicitate gesserunt. Marcus Antoninus Verus ad id bellum profectus est. Vologesus enim rex Parthorum, graui eruptione Armeniam, Coppadociam Syriamque uastabat. Sed Antoninus per strenuissimos duces, magnis rebus gestis, Seleuciā Assyriæ urbem super Hidaspem fluuium sitam, cum CCCC. milibus hoīm ep̄it, & cū fratre de uictoria Parthica triumphauit: ac non multo post cum fratre in uehiculo sedens, casu morbi, quem apoplexin Græci uocant, suffocatus interiit. Eo defuncto, Marcus Antoninus solus reipublicæ præfuit. Sed in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum, quarta iam post Neronem uice, in Assyria & in Gallia graues præcepto eius extiterūt, multiq; sanctorum martyrio coronati sunt. Secuta est lues plurimis infusa prouincijs, totamq; Italiam pestilentia tanta uastauit, ut passim uillæ, agri atq; oppida sine cultore atq; habitatore deserta, in ruinas syluasq; concesserint. Exercitum uero Romanum cunctasq; legiones per longinqua late hyberna dispositas, ita consumptas ferunt, ut Marcomannicū bellum, quod continuo exortum est, non nisi nouo delectu militum, quem triennio iugiter apud Carnutium Marcus Antoninus habuit, gestum fuisse referatur. Hoc quidem bellum prouidentia dei administratum esse, cum plurimis argumētis constat, tum præcipue epistola grauissimi ac modestissimi Imperatoris declaratum est. Nam cum insurrexissent Gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc est, Marcomāni, Quadi, Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atq; omnis pene Germania, & in Quadorum usq; fines progressus exercitus circumuentusq; ab hostibus propter aquarum penuriam præsentium, sitis magis quam hostis periculum sustineret, ad inuocationem nominis CHRISTI, quam subito magna fidei constantia, quidam milites effusi in preces palam fecerunt, tanta uis pluuiæ effusa est, ut Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præsertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani usque ad internitionem cædentes, gloriosissimam uictoriam, & omnibus pene antiquorū titulis præferendam, rudi paruocq; militum numero, sed potentissimo CHRISTI auxilio reportarunt. Extare etiam nunc apud plerosq; dicuntur literę Impe

ratoris Antonini, ubi inuocatione nominis Christi per milites Christianos & sitim illam depulsam, & collatam fatetur fuisse uictoriam. Idemq; Antoninus Commodum filium suum assumpsit in regnum. Præteriti etiam temporis per omnes prouincias tributa donauit, omniaq; simul fiscalia negotiorum calumniola monumenta congesta in foro iussit incendi, seuerioresq; leges nouis constitutionibus temperauit: postremo in Pannonia constitutus, repentino morbo diem obiit. Igitur annalium scriptores de eodem Imperatore ferunt, quod nisi ad illa tempora natus esset, profecto quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani imperij, qui quasi defensor obiectus est publicis erumnis. Quippe ab armis quies nusquam erat, perq; omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamq; bella feruebant, terræmotus nō sine interitu ciuitatum, inundationes fluminum, lues crebræ, locustarū species agris infestæ prorsus, ut prope nihil, q̄ summis angoribus atteri mortales solent, dici seu cogitari queat, quod non illo imperante sæuierit. Itaq; a principio uite tranquillissimus, adeo ut ab infantia uultum nec ex gaudio nec ex merore mutauerit: philosophiæ atq; græcarum literarum studiosus. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse & ministris similibus, exhiberent. Hic cum ærario exhausto largitiones, quas militibus impenderet, non haberet, neque indicere prouincialibus aut senatui aliquid uellet, instrumentum regij cultus facta in foro Traiani sectione distraxit. Vasa aurea, pocula crystallina & murrina, uxori ac suam sericam & auream uestem, multa ornamenta gemmarum uendidit, ac per duos continuo menses uenditio habita est. Post uictoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel emptam retinere. Qui tamen errore deceptus, multa suæ honestatis bona scedauit, dum quartam post Neronem in Christianos persecutionem suo mouit edicto: unde libet sub breuitate perstringere, qui eo imperante in nostro maxime floruerunt dogmate, uel ex notioribus martyrio coronati sunt.

De Polycarpo Iohannis apostoli discipulo, & Smirne episcopo. Cap. XV.

Igitur Polycarpus Iohannis Apostoli discipulus, & ab eo Smirne episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps fuit: quippe qui nonnullos apostolorum, & eorum qui dominum uiderant, magistros habuerit & uiderit. Hic propter quasdam super die Paschæ quæstiones, sub Imperatore Antonino Pio ecclesiam in urbe regente, a Neceto Romam uenit, ubi plurimos credentium Marcionis & Valentini persuasione deceptos, reduxit ad fidē. Cumq; ei obuius fuisset Marcion, & diceret: Agnosce nos, respondit: Agnosco primogenitum diaboli. Postea uero regnante Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodō, quarta post Neronem persecutione, Smirne sedente proconsule & uniuerso populo in amphitheatro aduersum eum personante, quod ipse esset quasi Christianorum pater, & illius sectæ
maximus

maximus doctor, deorūq; subuersor. Ille autem per gloriosam confessionem igni traditus est. Cumq; flamma ingens reluxisset, & in modū carneræ curuata specie, quasi ueli nauis uento sinuati supra corpus martyris stetit, uidentes scelerum ministri igni corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis cesserat mucrone transfodere.

De Iustino philosopho, quantū pro defendendo Christianismo laborarit, & quā insignia monumenta reliquerit. Cap. XVI.

Iustinus philosophus, habitu quoque philosophorum incedens, de Neapoli urbe Palestinæ, patre Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimum laborauit: intantum ut Antonino quoque Pio & filiis eius, & senatui librum contra Gentes scriptum daret, ignominiamq; crucis non erubesceret: & alium librum successoribus eiusdem Antonini, Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodō. Extat eius & aliud uolumen contra Gentes, ubi de dæmonum quoque natura disputat: & quartus aduersum Gentes, cui titulum prænotauit, Psaltes, & alius de monarchia dei, & alius liber quem prænotauit, Psalter, & alius de anima, & dialogus contra Iudæos, quem habuit cōtra Triphonem principem Iudæorum. Sed & contra Marcionem insignia uolumina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduersus hæreses libro meminit. Et alius liber cōtra omnes hæreses, cuius facit mentionem in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in urbe Roma haberetur, & Crescentem Cynicum, qui multum aduersum Christianos blasphemabat, redargueret gulosum & mortis timidum, ac philosophiæ præuicacitorem, luxuriæq; & libidinis sectatorem: ad extremum studio eius & insidijs accusatus, quod Christianus esset, pro Christo sanguinem fudit.

Egesippus Ecclesiasticæ historiæ scriptor, qua ætate floruerit. Cap. XVII.

Egesippus uicinus apostolorum temporibus, & omnes a passione domini usq; ad suam ætatem ecclesiasticorum actuum historias texens, multaq; ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinque libros composuit sermone simplici: ut quorum uitam sectabatur, dicēdo quoq; exprimeret. Afferit se uenisse sub Anaceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, & perseverasse usq; ad Eleutherium eiusdem urbis episcopum, quia Neceti quondā discipulus fuerat. Præterea aduersum idola disputans, quo primum errore cōcretuissent, subtexit historiā: ex qua ostendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaq; fecerunt, sicut usq; hodie uidemus: e quibus est Antinous seruus Hadriani Cæsaris, cuius & gymnasium agon exercetur in Antino ciuitate, quā ex nomine illius condidit, & prophetas statuit in eius templo. Antinōum autem in delicijs habuisse Hadrianus Cæsar scribitur. Melito Asianus Sardiensis episcopus, librum Imperatori Marco Antonino Vero pro Christiano dogmate dedit. Scripsit quoq;

quoq; & alia, de quibus ista sunt quæ subijciemus. De Pascha libri duo, de uita prophetarum liber unus, de die dominica liber unus, de fide liber unus, de plasto liber unus, de sensibus liber unus, de anima & corpore liber unus, de baptismo liber unus, de ueritate liber unus, de generatione Christi liber I. de prophetia sua liber unus, de amore donorum, de philoxenia liber unus, & alius liber q clauis inscribit. De diabolo liber unus, de Apocalypsi Iohannis liber unus, Exceptorum testimoniorum æglogarum libri sex. Huius elegans & declamatoriū ingenium Tertullianus in septem libris quos scripsit aduersum ecclesiam pro Montano cauillatur, dicens eum a plerisque nostrorum prophetam putari. Theophilus sextus Antiochene ecclesie episcopus, sub Imperatore Marco Antonino Vero, librum contra Marcionem composuit, qui usq; hodie extat. Feruntur eius & ad Auctolicum quatuor uolumina, & contra hæresim Hermogenis liber unus, & alij breues elegantesq; tractatus, ad ædificationem ecclesie pertinētes. Legi sub nomine eius euangelium, & in Prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum uoluminum elegantia non uidentur congruere.

De Apollinari Hieropolis, & Dionysio Corinthi episcopis. Cap. XVIII.

Apollinaris Asiae Hieropolitanus episcopus, sub Imperat. Marco Antonino Vero floruit, cui insigne uolumen pro fide Christianorum dedit. Extant eius & alij quinque aduersum gentes libri, & de ueritate duo, & aduersum Cataphrygas, tunc primum cum Prisca & Maximilla insanis uatibus incipiente Montano. Dionysius Corinthiorum ecclesie episcopus, tantæ eloquentiæ & industriæ fuit, ut non solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos, sed & aliarum prouinciarum & urbium epistolis erudiret. E quibus est una ad Lacedæmones, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomedienses, quarta ad Erethenses, & ad ecclesiam Amastrinam, & ad reliquas Ponti ecclesias, sexta ad Gnosianos & ad Philetum eiusdem urbis episcopum, septima ad Romanos, una quam scripsit ad Soterem episcopum eorum, octaua ad Erisophorā sanctā sceminam. Claruit sub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodus. Pinitus Cretensis Gnosiae urbis episcopus scripsit ad Dionysium episcopum Corinthiorum ualde elegantem epistolam, in qua docet non semper lacte populos nutriendos, ne quasi paruuli ab ultimo occupentur die: sed et solido uesci debere cibo, ut in spiritalem proficiant senectutem. Et hic sub Marco Antonino & Lucio Commodus floruit.

De Tatiano Encratitarum hæresiarcha.

Cap. XIX.

Tatianus q primū Oratoriā docēs, nō paruā sibi ex arte rhetorica gloriā cōparauit, Iustini martyris sectator fuit, florēs in ecclesia, q̄diu ab eius latere nō discessit. Postea uero inflatus eloquentiæ tumore nouā cōdidit heresim, q̄ Encratitarum dicitur, quā postea Seuerus auxit, a q̄ eiusdē partis heretici Seueriani usq; hodie appellant. Porro Tatianus infinita scripsit uolumina, e quibus unus cōtra gētes florētissimus extat

extat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic sub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo floruit.

Catalogus quorundam orthodoxorum, qui contra Marcionistarum hæresim libros ædiderunt. Cap. XX.

Philippus episcopus Cretensis idem urbis Gnosting, cuius Dionysius in epistola sua meminit, quã scripsit ad eiusdẽ ciuitatis ecclesiã, præclarè aduersum Marcionẽ ædidi librum, qui tribus Marci Antonini Veri, & Lucij Aurelij Cõmodi claruit. Musanus nõ ignobilis inter eos, qui de ecclesiastico dogmate scripserunt, sub Imperatore Marco Antonino Vero confecit librum ad quosdã fratres, q̃ de ecclesia ad Encratarum hæresim declinauerãt. Modestus & ipse, qui sub Imperatore Marco Antõ. Vero, & Lucio Aurelio eodẽ modo aduersum Marcionem scripsit librum, qui usq; hodie pseuerat. Ferunt sub nomine eius & alia multa, sed ab eruditis quasi repudiantur. Tardefanus in Mesopotamia clarus habitus est. Qui primum Valentini sectator, deinde confutator, nouã hæresim condidit. Ardens eius ingenium, in Syrorũ lingua disertissimus & uehemẽs dialecticus fuit. Scripsit infinita aduersus oẽs pene hereticos, qui ætate eius pululauerant. In quibus clarissimus ille & fortissimus liber est, quem Marco Antonino de fato ædidi, & multa alia sub persecutiõe uolumina, quẽ sectatores eius de Syriaca lingua uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis & fulgor est in interpretatione, quantum putamus in sermone proprio?

Cataphrygarum hæresis quo tempore exorta sit. Cap. XXI.

Igitur sub præfato principe plurimi in Gallia gloriose ob nomen Christi interfecti, quorum usq; in præsentem diem condita libris certamina perseuerant. Qua tempestate etiam pseudopropheta, quẽ Cataphrygarum hæresis nominatur, accepit exordium, auctore Montano & Priscilla insanis uatibus. Quibus etiam diebus Lucius Britannie rex missa ad Eleutherium Romæ episcopum epistola, ut Christianus efficeretur impetrat. Eo itaq; tempore Fronto orator insignis habebatur, qui Marcum Antoninũ prædictum principem latinis literis erudiuit.

De Commodi Imperatoris incommotis gestis, & de his qui sub eo floruerunt doctoribus. Cap. XXII.

Lucius Antoninus Commodus XV. ab Augusto, patri successit in regnum, mansitq; in eo annos XIII. aduersus Germanos bellũ feliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ & obscenitatis dedecore deprauatus, gladiatorijs quoq; armis sæpissime depugnauit, & in amphitheatro feris sese frequenter obiecit. Interfecit etiam q̃ plurimos senatores, maxime q̃s animaduertit nobilitate industriaq; excellere. Flagitia regis, pcena urbis insequitur. Nam fulmine Capitoliũ ictũ ex quo facta inflammatio, bibliothecã illam maiorẽ cura studioq; compositam, edesq; alias iuxta sitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incendiũ postea Romę exortũ, eadẽ ueste ac palatiũ plurimãq; urbis partẽ solo coeq̃uit

Commodus

Commodus cunctis incōmodus in domo Vestiliani strangulatus interisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatur. Hic qualis futurus esset in ipso primordio ostendit. Nam cum in supremis moneretur a parente, attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere: responderat ab incolumi quīs paulatim negotia perfici posse, a mortuo nihil. Inter cætera Commodus imperator, Colossi capite sublato, suæ imaginis caput ei iussit imponi. Qui tamen persecutionem in Christianos exerceri nō censuit. Sub quo pax ecclesijs per omnem terram propagatur: sermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem ac pietatem dei summi animas congregabat. Denique & in urbe Roma multos ex illis illustribus & prædiuitibus uiris, cū liberis & coniugibus ac propinquis, atque omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis ille antiquus salutis humanæ hostis aspexit. Continuo denique aggreditur uarijs nostros machinis impugnare, unde plures excitauit hæreticos. Sub quo etiam principe Victor XIII. Romanæ urbis episcopus, super quæstione Paschæ alia quædam scribens opuscula, rexit ecclesiam annos decem. Irenæus Photini discipulus, qui Lugdunensem regbat ecclesiam in Gallia, a martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiæ quæstiones legatus Romam, honorificas super nomine suo ad Eleutheriū episcopū perfert literas. Postea iam Photino prope nonagenario, ob Christi nomen martyrio coronato, in locum eius substituitur. Constat autē Polycarpi (cuius supra mentionem fecimus, sacerdotis & martyris) hunc fuisse discipulum. Scribit quinque aduersum hæreses libros, & cōtra gentes uolumen breue, & de disciplina aliud, & ad Marcionem fratrem de apostolica prædicatione, & librum uariorum tractatum, & ad Blastum de schismate, & ad Florinum de monarchia, siue quod deus non sit conditor malorum, & de octaua egregium, in cuius fine significans se apostolicorum temporum uicinum fuisse, subscribit. Adiuro te qui transcribis istum librū per dominum nostrum Iesum Christum, & per gloriosum eius aduentum, quo iudicaturus est uiuos & mortuos, ut cōferas postquā transcripseris, & emendes illum ad exemplar unde scripsisti, diligentissime. Hanc quoque obtestationem similiter transferas ut inuenisti in exemplario. Feruntur eius ad Romanum Victorem episcopum de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet eum non facile debere unitatem collegæ scindere. Siquidem Victor multos Asiæ & Orientis episcopos, qui XIII. luna cum Iudæis Pascha celebrant, damnandos crediderat. Qua sententia multas ecclesias, quæ a se desciuerant, ad cōcordiam pacis reuocauit. Floruit maxime sub Commodus principe, qui Marco Antonino Vero in imperio successit.

De Heluio Pertinace, & Iuliano eius interfectore.

Cap. XXIII.

Igitur post Commodum a Senatu creatus est senex Heluius Pertinax, decimus sextus ab Augusto, quinto mense quā regnare cœperat, Iuliani iurisperiti scelere in palatio occisus est. Fuit enim doctor literarū, quæ a grammaticis traduntur, blandus magis quā beneficus. Vnde cum græconōie Chrestologon

Chrestologon appellauere. Nunq̃ iniuria accepta ad ulciscendum ductus. Amabat simplicitatem communem. Huic mortuo diuini nomen decretum est. Ob cuius laudem ingeminantes ad uocis usq̃ defectum plausibus acclamauerunt. Pertinace imperante securi uiximus, neminem timuimus, patre pio, patre senatus, patre omnium bonorum. Eo imperante senatu obsecrans te, ut uxorem suam Augustam & filium Cæsarem appellaret, contradixit, sufficere testatur, quod ipse regnaret inuitus. Iulianus, interfecto Pertinace, inuasit imperium, sed mox a Seuerio, apud Pontem Maluium bello ciuili uictus & interfectus est, mense VII. postq̃ coeperat imperare: ita inter Pertinacem & Iulianum unus annus absumptus est. Idem Iulianus uir nobilis, iuris peritissimus: factiosus & præceps, auidusq̃ regni.

De Seueri uirtute & gestis. Et quod illo imperante honores non sunt venditi.
ti. Cap. XXIII.

Seuerus genere Afer, Tripolitanus ab oppido Lepti, qui se ex nomine imperatoris, quem occisum ultus fuerat, Pertinacem appellari uoluit, XVII. ab Augusto: destitutum adeptus imperium, XVII. annis tenuit. Hic natura seuus, multis semper bellis laceffitus: fortissime quidem Rempublicam, sed laboriosissime rexit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto ex Syria ad tyrānidem spirauerat: apud Cizicū uicit et interfecit Iudæos & Samaritas rebellare conātes, ferro uel cōpescuit uel coercuit: Parthos, Arabas, Adiabenosq̃ superauit. Quinta post Nerone persecutione, Christianos excruciauit: plurimiq̃ sanctorum per diuersas prouincias martyrio coronati sunt. Hanc prophanam in Christianos & ecclesiam dei præsumptionem Seueri, cœlestis ultio euestigio acta subsequitur. Nam cōtinuo rapitur, uel potius retrahitur, in Galliam Seuerus e Syria, ad tertium ciuile bellum. Vnum iam enim Romæ aduersus Iulianum, aliud in Syria contra Pescennium gesserat, tertium Clodius Albinus Iuliani in occidendo Pertinacem socius, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, suscitabat. Quo bello multum utrinq̃ Romani sanguinis fusum est: Albinus tamen apud Lugdunum oppressus & interfectus est. Seuerus uictor in Britannias defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis, grauibuscq̃ prælijs sæpe gestis, receptam partem insulæ, a cæteris indomitis gentibus uallo distinguendam putauit. Itaq̃ magnum, firmissimumq̃ uallum crebris insuper turribus cōmunitum, per C. XXX. & duo M. passuum a mari ad mare reduxit: ibiq̃ apud Eboracū oppidum morbo obiit. Ferunt de eo annalium scriptores, q̃ esset oīm, qui ante eum fuerūt acerrimus ingenio, ac oīa, quę intēdisset, in finē perurgens, beneuolētia quo inclinasset mirabili ac perpetua, ad quærendū diligens, ad largiendū liberalis: in amicos, inimicosq̃ pariter uehemens. Hic nulli in dominatu suo permisit honores uenundari. Latinis literis sufficiēter instructus, Græci sermonis eruditus, Punica eloquētia promptior. Reliqt II. filios, Bassianū et Gethā, q̃r̃ Getha hostis publicus iudicatus, interiit. Bassianus Antoninus cognomine, assumpto regno potitus est.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

De Aurelio Antonino, & eius actibus.

Cap. XXV.

AVrelius Antoninus Bassianus, idemque Caracalla, XV III. ab Augusto principatum adeptus est, mansitque in eo annis non plenis VII. Vixit patre asperior. Omnibus autem hominibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam suam Iuliam uxorem duxerat. Hic fratrem suum Getham peremit, ob quam causam furore poenas dedit dirarum insectatione, quæ non immerito ultrices uocantur, a quo post furorem conualuit. Corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum Alexandrum se iussit appellari: assentantium fallacijs eo perductus, uti truci fronte & ad leuum humerum cõuersa ceruice, quod more Alexandri notauerat, incederet. Qui Caracalla dictus est a ueste talari, qua indui plebem iusserat, ad se salutandum accedentem. Contra Parthos bellum moliens, inter Edissam & Charras, ab hostibus circumuentus, occisus est.

De Ophilo Macrino principe.

Cap. XXVI.

Post hunc Bassianum XIX. ab Augusto Ophilus Macrinus, qui præfectus prætorij erat, cum filio Dia Dumeno inuasit imperium. Sed emenso anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occisus est. Imperatibus Seuerò & filio eius Antonino, quintam post Neronem in Christianos persecutionem fieri decernentibus, quinam illustres in nostro floruerint dogmate, uel martyrij palmam sint assecuti, quorum memoriam reperire licuit, breuiter adnotare curabo.

De doctoribus, qui sub prædictis principibus floruerunt. Cap. XXVII.

PAnthenus Stoicæ sectæ philosophus, iuxta quandã ueterem in Alexandria consuetudinem, ubi a Marco euangelista semper ecclesiastici fuere doctores, tantæ prudentiæ & eruditionis in scripturis quam in seculi literatura fuit: ut in Indiam quoque rogatus ab illius gentis populo, legatus a Demetrio Alexandrino episcopo mitteretur. Vbi reperit Bartholomeum de duodecim apostolis aduentum Christi iuxta Matthæi Euangelium prædicasse, quod Hebraicis literis scriptum reuertens Alexandriam secum attulit. Huius multi quidem in sancta scriptura extant cõmentarij. Sed multo magis uiua uoce ecclesijs profuit, docuitque sub Seuerò principe & Antonino cognomẽto Caracalla. Rhodo genere Asianus a Tatiano, de quo supra diximus, Romæ in scripturis eruditus, edidit plurima præcipueque aduersum Marcionem opuscula tria, in quibus refert quomodo ipsi quoque Marcionitæ discrepent, & Appellenis senem hereticum a se quondam fuisse inuẽtum, & cum eo congressus, multa eum mala docuisse, cõuicit. Demum illum interrogauit de deo quid sentiret, qui dñm quem cõleret, ignorare se dixit. Meminit in eodem libro, quem scripsit ad Cœlestionem, Tatiani se Romæ fuisse auditorem. Sed & in Hexameron elegantes tractatus cõposuit, & aduersus Cataphrygas insigne opus, temporibusque Cõmodi & Seueri floruit. Clemens Alexandrinæ ecclesiæ presbyter, Panstheni (de quo supra retulimus) auditor, post eius mortem Alexandriae ecclesiasticam

siafticam ſcholam tenuit & magiſter fuit. Feruntur eius inſignia uolumina, plenaq; eruditionis & eloquentiæ tam de ſcripturis diuinis, quam de ſecularis literaturæ inſtrumento. E quibus illa ſunt, libri VII. aduerſum gentes, liber I. pædagogi, libri III. de Paſcha, liber I. de ieiunij diſceptatione, & alius liber, qui inſcribitur: Quinam ille diues ſit, qui ſaluetur. De obtreſtatione liber I. de canonibus eccleſiaſticis, & aduerſus eos, qui ludæorum ſequuntur errorem, liber I. quem proprie Alexandro Hieroſolymorum epiſcopo ſcripſit. Meminit autem in Stromatibus ſuis uoluminis Tatiani aduerſum gentes, de quo ſupra diximus, & Caſſiani cuiuſdã chronographiæ. Quod opusculũ inuenire non potui. Nec non de ludæis Ariſtobolum quẽdam et Demetrium, et Eupolemum ſcriptores, aduerſum gentes refert: qui in ſimilitudine Iosephi, Moſi & Iudaicæ gentis aſſerunt. Extat & Alexandri Hieroſolymorum epiſcopi, qui cum Narcifſo poſtea rexit eccleſiam, epiſtola ſuper ordinatione Aſclepiadis confeſſoris ad Antiochenſes, congratulans eis: In qua ponit inſinuans, hæc uobis domini fratres ſcripta tranſmiſi per Clementẽ beatum preſbyterum, uirẽ illuſtrem & probatũ, quem uos q̃q; ſcitis, & nunc plenius cognoscitis. Qui cum ueniſſet iuxta prudentiam et uiſitationem domini, confirmauit & auxit domini eccleſiã. Conſtat Adamantium eius fuiſſe diſcipulum. Floruit autẽ Seueri & Antonini filij eius temporibus. Militiades, cuius Rhodo in opere ſuo, qđ aduerſum Mōtanum, Priſcam & Maximillam compoſuit, meminit: Scripſit contra eoſdem uolumen præcipuum, & aduerſum gentes, ludæoſq; libros alios, & principiſus eiufdem temporis Apologeticum dedit. Apollonius uir diſertiſſimus ſcripſit aduerſum Montanum & Priſcam, Maximillamq; inſigne & longum uolumen: in quo aſſerit, Montanum & inſanas eius uates periſſe ſuſpendio, & multa alia, in quibus de Priſca & Maximilla refert, ſi negant eas accepiſſe munera: conſiteantur nō eſſe prophetas. Si accipiant, & mille hoc teſtibus approbabo. Sed ex alijs fructibus probãtur prophete nō eſſe. Dic mihi: crinem fucat prophetes: ſubio oculos linit prophetes: uestibus ornatur et gemmis propheta: tabula ludit & teſſeris propheta: Reſpondeant utrum hæc fieri liceat, an non. Meum eſt probare, quia fecerunt. Dicit in eodem libro XL. eſſe annum uſq; ad tempus, quo & ipſe ſcribit librum, ex quo hæreſis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus VI. uoluminibus aduerſum eccleſiam æditis, quæ ſcripſit de extaſi, VIII. aduerſum Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius Cōmodo, Seueroque principibus. Serapion XI. Commodi Imperatoris anno Antiochiæ epiſcopus ordinatus eſt. Scripſit epiſtolam ad Cariftium & Pontium, de hæreſi Montani, & hæc addidit: Vt autem ſciatis falſi huius dogmatis, id eſt, nouæ prophetiæ, ab omni mundo inſaniam reprobari: miſi uobis Apollinaris beatiffimi, qui fuit in Hierapoli Aſiæ epiſcopus literas. Ad Domnum quoq; qui perſecutionis tempore ad ludæos declinauerat, uolumen compoſuit, & alium quoq; de Euāge-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS,

lio, quod sub nomine Petri fertur, librum ad Rosenfem Ciliciæ ecclesiæ, quæ in hæresim eius lectione declinauerat. Leguntur & sparsim breues eius epistolæ, authoris uix & uitæ congruentes. Apollonius Romanæ urbis senator sub Commodio principe, a seruo proditus, quod Christianus esset, iubente imperatore, ut rationem suæ fidei proderet, insigne uolumen composuit. Quod cum in senatu legit, & nihilominus sententia senatus capite truncatur, uetere apud eos obtinente lege absq; ratione non dimitti Christianos, qui semel ad eorū iudiciū protracti essent, Theophilus Cæsareæ Palæstine, quæ olim turris Stratonis uocabatur, episcopus, sub Seuero principe aduersum eos, qui XIII. luna cum Iudæis Pascha celebrabant, cum cæteris episcopis synodicā et ualde utilem cōposuit epistolam. Bachilius Corinthi episcopus, sub eodē Seuero principe clarus habitus est, & de Pascha, & oīm, qui in Asia erant, episcoporū persona elegantem librum scripsit. Polycrates Ephesiorū episcopus, cum ceteris episcopis Asiæ, qui iuxta quandā ueterē cōsuetudinem XIII. luna cum Iudæis Pascha celebrabāt, scripsit aduersum Victore episcopū Romanū epistolā synodicā, in qua docet se apostoli Iohannis & ueterū authoritatē sequi, de qua hæc pauca excerptimus. Nos igit inuiolabilē celebramus diem, neq; addētes neq; diminuētes. Etenim in Asia elemēta maxima dormierūt, quæ resurgent in die dñi, quādo uenturus est de coelis in maiestate sua, & suscitaturus oēs sanctos: Philippū loquor de XII. apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ uirgines senuerunt, et aliam filiā eius, quæ spiritu sancto plena in Epheso occubuit, sed & Iohānes, qui super pectus dñi recubuit, & pontifex eius fuit, aureā lamiā in frōte portans, martyr & doctor in Epheso dormiuit, et Polycarpus episcopus ecclesiasticum sequens canonē. Ego quoq; oīm minimus Polycrates, secūdum doctrinam propinquorū quos secutus sum: VII. nanq; ex parentibus meis per ordinē fuerunt episcopi, & ego VIII. semper Pascha celebraui, quando populus Iudæorū azyma faciebat. Itaq; fratres L X V. annos ætatis meæ habens in domino, & a multis de toto orbe fratribus eruditus per gratiam omnis scripturæ: non formidabo eos, qui nobis minantur. Dixerunt enim maiores mei, obedire magis oportet deo quam hominibus. Hæc propterea posui: ut ingenium & authoritatem uiri ex paruo opusculo demonstrarē. Floruit Seueri principis tēporibus. Eadem tempestate qua Narcissus Hierosolymis extiterat: Hiraclitus sub Cōmodi, Seuericq; imperio, in Apostolum cōmentarios plurimos cōposuit. Maximus sub iisdem principibus famosissimam quæstionē insigni uolumine uētilauit; unde malum, & quod materia facta sit a deo. Candidus, regnantibus supradictis, in Hexameron pulcherrimos tractatus ædidi. Apio sub Seuero principe, similiter in Hexameron tractatus fecit. Sixtus sub imperatore Seuero librū de resurrectione scripsit. Arabianus sub eodem principe ædidi quædam opuscula, ad Christianum dogma pertinentia. Iudas de septuaginta apud Daniele hebdomadibus plenissime disputauit, & superiorum seriem tem-

porum

porum usque ad X. Seueri principis annum perduxit. In quo erroris sui arguitur: qđ aduentum Antichristi circa sua tempora futurę esse prędixerit. Sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum pręsentem mūdi minabatur occasum. Tertullianus presbyter tum demū primus post Victore et Apollinium Latinorę ponitur prouincię Aphricę ciuitatis Carthagenensis, patre centurione procōsulari. Hic acris et uehementis ingenij, sub Seuero principe et Antonino Caracalla maxime floruit, multaq; scripsit uolumina, quę quia nota sunt plurimis, prętermittimus. Refert de eo Hieronymus in hūc modum: Vidi ego quendā Paulum Cōcordię (quod est oppidum Italię) senem, qui se beati Cypriani iam grādis etatis notarium fuisse dicebat, cum ipse admodum esset adulescens. Qui cum Romam uenisset, dicere, referre, quę solitum, nunq̃ Cyprianum absq; Tertulliani lectiōe unam pręterisse diem: ac q; sibi crebro diceret: Da magistrum, Tertullianū, uidelicet, significans. Hic usq; ad mediā ætatem presbyter in ecclesiā fuit, inuidia postea ac contumelijs clericorum Romanę ecclesię, ad Montani dogma lapsus, in multis libris nouę prophetię meminit. Specialiter autē aduersum ecclesiā texuit uolumina, de persecutione, de pudicitia, de ieiunijs, de monogamia, extasi libros VI. & VII. quem aduersum Apollonium cōposuit. Ferturq; uixisse usq; ad decrepitam ætatem, & multa, quę nō extant, opuscula condidisse. Adamantius X. Seueri Pertinacis anno, aduersum Christianos persecutione cōmota, Leonide patre Christi martyrio cōronato, cum VI. fratribus & matre uidua pauper relinquitur: annos natus circiter X. & VII. Rem autē familiarem ob cōfessionem Christi fiscus occupauerat. Hic Alexandrię dispersę ecclesię, XVII. ætatis suę anno opus aggressus, Demetrio eiusdem urbis episcopo, in locum Clemētis presbyteri cōfirmatus, per multos annos floruit. Qua tempestate Perpetua & Felicitas, pro Christo passę sunt, Nonis Martijs apud Carthaginem Aphricę, in castris bestijs deputatę. Alexander quoq; ob cōfessionem dominici nominis clarus extitit. Per hęc tempora Narcissus Hierosolymorę episcopus, insignis ac famosissimus extitit: de quo supra fecimus mentionem. Nos uero unum eius memorabimus, ex quo cæteris quę de eo narrantur, merito fides possit adhiberi. Accidit aliquando in die solenni uigilię Paschę, oleum deesse luminaribus. Cumq; id per ministros innotuisset, incertor plebi maximus fuit, sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquam, sibiq; deferri. Cum quę detulissent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus pręcepit. Tum repente miro & seculis inaudito genere uirtutis: natura aquę in olei pinguedinem uersa, splendorem etiā solito reddidit clariorem. Ad fidem autē rei a plurimis religiosorę fratrum ex eodem oleo, quod uersum de aqua fuerat reseruatum est: ita ut per multa tēpora huius miraculi perseueraret indicatiū. Animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is namq; cum inter cætera uirtutum suarę bona esset ualde constantis animi, & iusti rectiq; indeclinabiliter tenax: qui

dam homunculi nequam male sibi cōscij, metuentes ne criminum suorum, si arguerentur, nō possent effugere uindictam: preueniunt factionibus et circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebātur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen. Conueniunt aditores, testes ex semetipsis producant, qui sub sacramento iuramenti, quę obijciebantur cōfirmarent. Quorum unus testis ita si non igni cōsumeretur, uera se dicere testabatur: Alius, ita ne regio morbo corrūperetur. Tertiū, ita ne luminibus orbaretur, & quis he iuramentis quidem istis quisq̃ fidelium & deum timētium crederet, eo qđ uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur: ipse tamen eorū, quę mota sunt, indigna ac molestiam nō ferens, simul & secretā ac philosophicā uitā semper habere desiderās, subterfugit ecclesię multitudinē, & in desertis locis atq; agellis secretioribus delitescit annis q̃ plurimis, at nō ille magnus diuinę prouidentię oculis quiescit in longum, sed in impiōs ultionē per ea ipsa, quę sibi in periurijs statuerant, maledicta molitur. Primus namq; ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere, omniq; familia flammis ultricibus cōflagratur: alius repente ab imis pedibus usq; ad summū capitis uerticem morbo regio, qđ fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertiū autem priorē exitum uidens et oculum diuinum nō se latuisse perspicuens, prorumpit in medium, et audiētibuscunctis sera poenitentia, uniuersū cōcinnati sceleris ordinē pandit. Tandē autē lacrymis immanis cōmissi facinora deflet, & in tū die noctūq; perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbaretur. Hic igitur quidē ligamenti sui, huiusmodi poenas dederūt. Igitur Narcissus solitariā ac philosophicā ducens uitā, quousq; tres successiones episcoporū suo rogarēt in loco. Narcissus uero cum ita desertum petisset ac locis sanctis seditionibus abdidisset, ut ubinā degeret nullus agnosceret: necessarium uisum est episcopis, ut alium pro ipso ordinaret, cui nomen erat Dius. Qui cum paruo tempore præsuisset ecclesię, succedit Germanus, & Germano Nigordius, cum ecce subito uelut rediuuius, celoq; redditus ex improviso apparuit Narcissus: & rursus a fratribus ad præsidiendū rogatur ecclesię. Multo enim uehementius erga eum amor omniū fuerat incitatus, uel pro eo quod criminosis innocens cessit, uel quod secretā & philosophicā uitā dilexit: & quod in eo cōpleuit dominus dicens: Mihi uindictam, ego retribuam. Hęc ideo de Narcisso retulimus: quia in quibusdam chronicis, quartus ab eo Hierosolymis alius Narcissus episcopus asseritur, ab ijs nimirum, qui eius reuersionem tribus interpositis, ad pristina sedem minime perpendunt. Nunc autem, quia multorum sub prædictis principibus fecimus mentionem doctorum, & de eorundē actuum gestis, stomacho lassescēte, calamoq; deficiente, hic finem secundo imponimus librori.

FRECVLPHI EPI

SCOPI LEXOVIENSIS CHRO.

nicorum Tomi Secundi,

Liber III.

De flagitijs atq; sceleribus pessimi principis M. Aurelij Antonini. Cap. I.

GITVR HAC TEMPESTATE persecutionum quanti qualesue ecclesiarum existerint doctores ac robusti pro fide nostra propugnatores, ex parte adnotare curauit: ut miram dei dispensationem cernentes, illius omnipotentiam & circa genus humanum eiusdem clementiam propensius laudare ac gratias agere, pro ut ipse donauerit, fatagamus. Quoniam mirabiliter ecclesiam suo redemptam sanguine dilatare

dignatus est, dum totus aduersus eam assurgeret mundus. Ab externis terrores, & mortes a nostris: diuersaque schismaticum dogmata superbus hostis antiquis non cessabat inferre: dolens dum humanam salutem, suiq; expoliationem & eiectionem cerneret. Sed ut magis undique premebatur a perfidis, & ab schismaticis uiris diabolica fraude deceptis, eo amplius nobiliter propagabatur & crescendo confortabatur in plurimis Christi ecclesia. Nunc autem tertium inchoantes librum ad cceptum redeamus opus. Marcus Aurelius Antoninus, XX. ab Augusto imperium adeptus tenuit annis IIII. Hic sacerdos Heliogabali templi, nullam sui nisi stuprorum flagitia, totiusque obscenitatis infamen satis memoriam reliquit. Is cum Romanam ingenti militum & Senatus expectatione uenisset, probris se omnibus contaminauit: cupiditatem stupri, quam assequi defectu naturæ nondum poterat, in se conuertens, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginem, quasi matrimonio iungens suo, abscissisq; genitalibus matri se magnæ sacravit. Hinc Marcellum, qui post Alexander dictus est, consobrinum suum Cæsarem fecit, ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris a militibus tractum est: militari cauillo appellanti indomitæ auidæque libidinis catulam: nouissime cum angustum foramen cloacæ corpus minime recipe-
ret, usque ad Tyberim deductū in fluuiū proiectum est: uixit annis XVI.

De Aurelio Alexandro principe. Et quid eo imperante gestum sit. Ac de Origene præcipuo doctore. Cap. II.

AVrelius Alexander, XXI. ab Augusto Senatus ac militum uolū-
tate imperator creatus: XIII. annis digne equitatis præconio fuit,
matre Mamea Christiana, quæ Origenē presbyterum audire cu-
rauit. Nam statim expeditione in Persas facta, Xerxē regē eorū
maximo bello uictor oppressit. Vlpiano uisus assessore, summā sui modera-

tionem Reipub. exhibuit, sed militari tumultu apud Mogontiā interfectus est. Quo imperante Romæ Therme, quæ uocant Alexandriæ, factæ sunt & in Nicopoli Actiaca(.i. Epiro) editio, quæ sexta dicit, diuinarum scripturarum in dolio reperta est. Urbanus Romæ episcopus, multos nobilium ad fidem Christi & martyrium perduxit. Origenes Alexandriæ imo toto orbe clarus habetur. Denique(tu premisi) Mamea mater Alexandri cum audire curauit: & ad Antiochiā accitum in summo honore habuit. Igitur quia superius de eodem Origene, qui & Adamantius: uocabatur, et nunc mentionem fecimus latius disseramus. Hic cum iam mediæ ætatis esset, & propter ecclesias Achaia, quæ plurimis hæresibus uexabant, sub testimonio ecclesiasticæ epistolæ eatenus per Palestinā pergeret, a Theotisto & Alexandro Cæsare & Hierosolymorum episcopis presbyter ordinatus, Demetrii offendit aures. Qui tanta aduersus eum debacchatus insania est, ut per totum orbem super nomine eius scriberet. Constat eum antequam Cæsaream migraret, fuisse Romæ sub Seuerino episcopo, & statim Alexandriam reuersum, Heraclæ presbyterum, qui in habitu philosophi perseuerabat, adiutorem sibi fecisse: qui quidem & post Demetrium Alexandrinam tenuit ecclesiam. Quantæ autem gloriæ fuerit, hinc apparet, quod Firmillianus Cæsareæ episcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit & diu tenuit: & postea sub occasione sanctorum locorum Palestinam ueniens, diu ab eo in sanctis scripturis eruditus est. Sed & illud quod ad matrem Alexandri Imperatoris religiosam foeminam rogatus uenit Antiochiā, et summo honore habitus est. Et ad Philippum Imperatorem, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, quæ usque hodie extant. Quis ignorat, quod tantum habuerit in scripturis sanctis studium, ut Hebræam linguam, contra ætatis & gentis suæ naturam edisceret, & exceptis LXX. interpretibus aliasque editiones in unum congregaret: Aquile scilicet pontici proselyti, Theodotionis, Bebionei & Symmachi eiusdem dogmatis: qui in Euangelium quoque cata Matthæum scribit commentarium: de quo & suum dogma affirmare conatur. Preterea V. & VI. editionem, & VII. quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore repperit, & eam cæteris editionibus comparauit, & ut de immortalis eius ingenio penitus non taceam, quod dialecticam quoque & Geometriam, Musicam, Grammaticam, atque Arithmeticam et Rhetoricā, omniaque philosophorum sectamina didicit, & studiosos quosque secularium literarum sectatores sui haberet, & interpretaretur eis quotidie: concursusque ad eum misere fecerint. Quos ille propterea recipiebat: ut sub occasione literaturæ secularis in fide Christi eos institueret. Igitur si quis super Adamantij statu scire uelit, quid actum eidem sit, primum quidem de epistolis eius quæ post persecutionem ad diuersos missæ sunt: deinde ex VI. Eusebij Cæsariensis Ecclesiasticæ Historiæ libro, et de eiusdem Adamantij uoluminibus possit liquido cognoscere. Vixit autem usque ad Gallum et Volusianum. i. usque ad LXIX. ætatis suæ annum, & mortuus est Tyri, in qua urbe sepultus est. Ferunt de eo quidam, quod

quod pro multa eloquij facultate, peruersa quædam sit conatus astruere cōdens libros, quorū est titulus Peri archon. In quibus præter multa sanæ doctrinæ aduersa etiam hoc de cōmutatione totius rationabilis creaturæ asserit, qđ non solum impiorū hominum animæ, sed ipse quoq; diabolus post longam purificationē renouatus, rediturus sit in suæ originis dignitatē, succedentibus sibi semper reuolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona: quæ hæc alternatio nō possit nō esse ppetua, ut uicissim & de beatis miseri sint, et miseri sint beati. Tunc etiā Geminus presbyter Antiochenus, et Hippolytus, et Berillus episcopus Arabie, Bostrenus, clari scriptores habebāt.

De Maximino principe persecutore, & de successoribus eius Gordianis patre & nepore, qui paruo intervallo sibimet succedentes interfecti sunt. Cap. III.

Maximinus XXII. imperator ab Augusto, Gothico genere oriū, nulla senatus uolūate, imperator ab exercitu, postq̃ bellum in Germania prospere gesserat, factus: persecutionē in Christianos VI. a Nerone exercuit, sed continuo, hoc est, III. q̃ regnabat anno, a Pupione Aquileie interfectus est, & persecutionis & uite finē fecit. Cum eo etiā filius eius discriptus est, cōclamantibus cunctis militari ioco: Ex pessimo genere ne catulū quidem habendū. Qui maxime propter Christianam Alexādri, cui successerat, & Mammeæ matris eius familiā, persecutionem in sacerdotes & clericos, id est, doctōres, uel p̃cipue propter Origenem p̃sbyterum miserat. Pariter pecuniosos, insones, noxiosq; persequitur, cupiditate allectus. Post cuius imperiū II. Gordiani, pater et filius, principatū arripiētes, unus post unū interiēre. Pari etiā tenore Pupianus & Balbinus regnū inuadētes perempti sunt sub p̃dicto Maximino, & Antherus Romane urbis episcopus, martyrio coronatus est. Gordianus Gordiani nepos, XXIII. ab Augusto imperator creatus est, m̃a sitq; in eo annis VI. Gordianus admodū puer in Oriētē ad bellū Parthicū profecturus (sicut Eutropius scribit) lani portas aperuit, quas utrū post Vespasianū & Titū aliquis clauserit, neminē scripsisse memini, cū tamē eas ab ip̃o Vespasiano post annū apertas Cornelius Tacitus prodat. Igīt Gordianus ingentibus p̃lijs aduersum Parthos prospere gestis, suorū fraude haud lōge a solo Ramano interfectus est (ut quidā ferūt) factiōe Philippi p̃fecti p̃torij. Huicq; Gordiano milites tumultū edificāt, q̃ Eufрати imminet: ossibus eius Romā reuectis.

Quo tempore Iulius Aphricanus claruerit.

Cap. III.

Qua tēpestate Iulius Aphricanus inter scriptores ecclesiasticos nobilis habebat. Qui in Chronicis quę scripsit, refert se Alexandriam properare Eracle opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis & in philosophicis studijs atq; omni Græcorum doctrina instructissimum fama loqueretur. Quibus diebus Origenes in Cæsarea Palestinæ Theodorum cognomento Gregorium, & Athodorum adolescentulos fratres, Pontū postea nobilissimos episcopos, diuina philosophia imbuīt.

De Philippis, patre & filio imperatoribus Christianis primis.

Cap. V.

Philips

Philippus, XXIII. ab Augusto imperator creatus, Philippum filium suum consortem regni fecit: mansitque in eo annis VII. Hic primus omnium praetitorum Christianus fuit. Ac post III. imperij eius annum, millesimus a conditione Romae annus impletus est: ita magnificis ludis augustissimus omnium praetitorum fuit, ut innumerabiles bestiae in circo magno interfectae: ludique in campo Martio theatrales, III. diebus ac noctibus populo peruigilante celebrati, & agoni M. annorum actus: hic natalis annus Christiano Imperatore celebratus est. Nec dubium est, quin Philippus huius tantae deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ecclesiam retulerit, quando uel ascensum fuisse in Capitolium uel immolatas hostias ex more, nullus author ostendit. Ambo tamen, quibus diuersis locis: tumultu militari & Decij fraude interfecti sunt. Quibus diebus Origenes aduersus quendam Celsum Epicuri philosophum, qui contra nos libros conscripserat, VIII. uoluminibus respondit. Qui, ut breuiter dicam, in tantum scribendi sedulus fuit: ut Hieronymus quodam loco V. milia librorum eius se legisse meminerit.

De Decio persecutore Christianorum

Cap. VI.

Decius XXV. ab Augusto, occisis Philippis inuasit Imperium, tenuitque anno I. & mensibus III. qui belli Civilis incensor & repressor fuit idem continuo. In quo se etiam ob hoc Philippum interfecisse docuit: ad persequendos interficiendosque Christianos, VII. post Neronem, feralia dispergit edicta: plurimosque sanctorum ad coronas Christi, de suis cruciatibus misit. De qua persecutione Eusebius refert, in libro VI. Ecclesiasticae Historiae, & martyrum testantur plurimae rei gestae passionum actiones. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio consummatus est. Alexander Hierosolymorum episcopus, apud Caesaream palestinae, & Antiochiae Babylas interficiuntur. Haec autem persecutio, ut Dionysius Alexandriae episcopus refert, non ex praecipio Imperatoris sumpsit exordium, sed anno integro (ut ait) principalia praue nit edicta minister daemonum qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, supersticiosum contra nos exagitans uulgus. Nam Decius filium suum Caesarem fecit, uir actibus uirtutibusque instructus: placidus & communis domi, in armis promptissimus. Sed quia persecutionem contra Christianos exercuit: hanc recepit mercedem in solo barbarico, inter confusas turbas gurgite paludis submersus est: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus est, Getis contra eum dimicantibus.

De Gallo & Velusiano. Et quid gestum sit imperantibus illis, tam in doctoribus quam in ceteris causis memoria dignis.

Cap. VII.

Gallus Hostilianus XXVI. ab Augusto regnum adeptus, uixit II. annis cum Volusiano filio in imperio. Exeritur ultio uiolati nominis Christiani: et usquequo ad profligendas ecclesias edicta Decij currerunt, eatenus incredibilem morborum pestis extenditur, nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus, fuit, quae non illa generali

rali pestilentia corrupta, atq; uastata sit. Testis est liber Cypriani beati, de
 hac mortalitate conscriptus: & ut refert Dionysius, etiam hac sola perniciē
 insignes Gallus & Volusianus dum contra Aemilianum nouis rebus stu-
 dentem, bellum Ciuile moliantur, occisi sunt. Aemilianus tamen III. mense
 inuasæ tyrannidis extinctus est. At ne Gallus quidem malum Decij aut ui-
 dere potuit aut cauere, sed in eundem lapidem offensionis impexit. Cuius
 cum regnum floreret in initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos ui-
 ros qui pro pace regni eius deo summo supplicabāt, persecutus est: cum
 quibus & prosperitatē suam fugauit & pacem. Origenes LXX. etatis an-
 no non ad integrū impleto defunctus est, & in urbe Tyri sepultus, ut præ-
 fati sumus. Cornelius Romę episcopus, rogatus a quadā matrona Lucina
 corpora apostolorū de tumbis leuauit noctu, & posuit Pauli quidem uia
 Ostiensi, ubi decollatus est: Petri autem iuxta locū, ubi crucifixus est intra
 corpora sanctorū episcoporū in templo Apollinis in mōte aureo in Vatica-
 no palatij Neroniani, III. Cal. Iulij, sub principibus præfatis, Cornelius mar-
 tyrio coronatus est. Extant ad eum Cypriani epistolæ. Qua tēpestate No-
 uatus presbyter Cypriani Romā ueniens, Nouatianū & cæteros confesso-
 res sibi sociat, eo qđ Cornelius poenitētes apostatas recepisset. Elatione qua-
 dam Nouatus tumidus, spem penitus eis salutis adimebat: etiā si digne poe-
 nituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorū, qui ab ecclesia
 separati superbo noīe semetipsos catharos. i. mundos appellarunt. Ob quā
 rem conciliū sacerdotale celeberrimū in urbe Roma congregatum est epis-
 coporū quidem LX. numero: presbyterorū quoq; totidē, cum diaconibus
 plurimis. Præterea etiā per singulas quasq; prouincias, de hac re magna deli-
 beratione habita, decretis significat, quid facto opus esset. Statuit ergo, No-
 uatum qđdem, cum his qui eum mentis elatione tumidū sequerent, quicq; ad
 inhumanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruātem sententiā declinaue-
 runt, alienū esse ab ecclesia: eos uero qui lapsi in certamine fuerant, fraterna
 miseratione curandos, & fomentis poenitentiae medicandos. Dionysius mi-
 rabilis Alexandriæ doctor, & multorū librorū conditor, qui hoc tempore
 floruit: de lapsis refert, in hunc modum, refutans Nouati errorem: Isti igit
 diuini martyres, qui cum Christo in coelestibus sedent, & regni eius partici-
 pes atq; iudicij, qui cum ipso de lapsis fratribus iudicant: isti, inquit, ipsi sus-
 ceperunt lapsos ad poenitentiam, conuersionemq; eorū non respuerūt, scien-
 tes qđ deus noster, cuius ipsi erant martyres, non uult omnino mortem mo-
 rientis, sed conuersionē eius & poenitentiam quærit. Si ergo isti receperunt
 qđdam, & in ecclesia statuerūt, in oratione quoq; eis et in cibo cōmunicaue-
 runt: quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agēdum putatis? Nōne se-
 qui nos eorū sentēcias, et iudicium conuenit? Pariter etiam Cornelius hanc
 uesaniā refutauit ualidissimis assertionibus. Cyprianus quoq; qui de la-
 psis atq; poenitentibus multa conscripsit, in tātum poenitētes recipiendos
 asseruit: ut etiam si in ultimo uite termino, errata sua ingemiscendo defleue-
 rint

rint, de salute eorū non esse desperandum. Qui sub prefatis principibus floruerint doctores, & scribendo agonizandoq; enituerint, quamuis quorundam iam fecerimus mentionem, breuiter tamen eorum actus, memoria dignos, repetendo adnotare curabimus. Ammonius uir disertus & ualde eruditus in philosophia, eodem tempore Alexandriae clarus habitus est. Qui inter multa ingenij sui & præclara monumenta etiam de consonantia Mosi & IESV opus elegans composuit, & Euangelicos canones excogitauit: quos postea secutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc falso accusat Porphyrius, quod ex Christiano Ethnicus fuerit: cum constet eum usque ad extremam uitam Christianum perseuerasse. Ambrosius primus Marcioneus, deinde ab Adamantio correctus, ecclesiae diaconus, & confessionis dominicæ gloria insignis fuit. Cui cum Protheotisto presbytero, liber ab Adamantio de martyrio scribit. Huius industriæ sumptu & instantia adhuc infinita Adamantius dictauit uolumina: sed et ipse quippe ut uir nobilis elegantis ingenij fuit, sicuti eius ad Adamantium epistolæ inditio sunt. Obijt aut ante mortem Adamantij: & in hoc a plerisque reprehenditur, qd uir locuples amici sui senis & pauperis non recordatus est. Triphon Adamantij auditor ad quē nonnullæ eius extant epistolæ, in scripturis disertissimus fuit. Quod quidem multa eius sparsim ostendunt opuscula: sed præcipue liber quem composuit de uacca rufa in Deuteronomio: & de aromatibus, columba & turture, quæ ab Abraham ponuntur in Genesi. Minutius Felix Roma insignis causidicus scripsit dialogum Christianis & Ethnicis, qui Octauus inscribitur. Sed alius sub nomine eius fertur de fato, uel contra Mathematicos: qui cum sit & ipse disertus hominis, non mihi uidetur cum superioris libro stilo conuenire. Meminit huius Minutij & Lactantius in libris suis. Caius disputationem aduersus Proculum Montani sectatorem ualde insignne uolumen cōdidit: arguens eum temeritatis super noua prophetia defendenda, & in eodem uolumine epistolas quoq; Pauli XIII. tantum enumerans, XIII. autem quæ fertur ad Hebræos dicit non eius esse, sed apud Romanos quasi Pauli haberi. Berillus Arabiae postremus episcopus, cum aliquanto tempore religiose rexisset ecclesiam, ad extremum lapsus in hæresim quæ Christum ante incarnationem fuisse negat, ab Adamantio correctus, scripsit uaria opuscula, & maxime epistolas, in quibus Adamantio gratias agit, sed & Adamantij ad eum literæ sunt. Extat & dialogus Adamantij & Berilli, in quibus hæresis coarguitur. Claruit autem sub Alexandro Mammeæ filio, & Maximino & Gordiano: qui ei in imperium successerunt.

De doctoribus alijs orthodoxis, qui sub Gallo & Velusiano floruerūt. Cap. VIII.

Hippolytus cuiusdam ecclesiae episcopus (nomē quippe urbis scire nō potui) in enarratione Paschæ & temporū canone, quem scribit usq; ad I. annū Alexātri imperatoris perducit, XVI. annorū circulum, quem Græci cyclū uocāt, reperit, et Eusebius qui super eodem Pascha X. & I X. annorū circulum composuit, hac occasione scribit:

Aedificatio

Aedidit nonnullos in scripturis commentarios, e quibus hæc reperi: In Hexameron, in Exodum, & in Canticū canticorum, in Genesim, in Zachariā, de Psalmis, & in Isaïam, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbijs, de Ecclesiaste, de Saule, & pythonissa, de Antichristo, de resurrectione, & contra Marcionem, de Pascha & aduersus omnes hæreses, & de laude domini saluatoris, de qua præsentē Adamantio se loqui in ecclesia significat. In huius æmulatione Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad ueram fidem correctum diximus, cohortatus est Adamantium in scripturis commentarios scribere, præbens ei septem & amplius notarios, eorumq; expensas & librariorum parem numerum: quodq; his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde & in quadam epistola eum Adamantium uocat. Alexander episcopus Cappadociæ cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret, & Narcissus episcopus eiusdem urbis iam senex regeret ecclesiam, tunc Narcisso & multis clericorum eius reuelatum est, Alexandrum altera die mane intrare episcopum, qui adiutor episcopalis uel sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaq; re ita completa ut prædicta fuerat, cunctis Palestinæ episcopis in unum congregatis, annitente quoque ipso uel maxime Narcisso Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopo, cum eo gubernaculum suscepit. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scripsit ad Adamantium, & pro Adamantio, ita super pace ecclesiæ ait: Salutat uos Narcissus senex. Qui ante me tenuit hunc episcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter CXVI. & uos mecum precatur, ut unum idemq; sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochenes epistolam per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo supra diximus, necnō & ad Adamantium & pro Adamantio contra Demetrium, & quod iuxta testimonium bonum Adamantium presbyterum constituerit: sed & alię eius ad diuersos feruntur epistolæ. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babilas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream & clausus carcerē, ob confessionem Christi martyrio coronatur. Iulius Aphricanus, cuius quinq; de temporibus extant uolumina, sub Imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, fuit: qui legationē susceperat a principe, ut Emaus in Iudæa restauraretur, quæ deinceps Nicopolis nominata est. Huius est epistola ad Adamantium super quæstione Susannæ, eo quod dicat eam in Hebraico fabulam haberi, nec conuenire cum Hebraico: contra quam epistolam doctam scripsit Adamantius. Extat eius ad Aristidem altera epistola, in qua super dissonantia, quæ uidetur esse in genealogia saluatoris apud Lucam, plenissime disputauit. Geminus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, pauca ingenij sui monumenta composuit, florens sub Alexandro principe, & episcopus urbis suæ Sebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ ecclesiæ pontifex ordinatus est. Igitur ab Augusto XXVII. Valerianus in Rhetia ab exercitu Imperator creator est.

Romæ autem filius eius Gallienus Augustus a senatu appellatus est, mansitq; in Imperio, quousque infeliciter, undique coartantibus malis, annis XV. Itaque mirandum est de Valeriano, quomodo supra cæteros qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extiterit in famulos dei, ita ut in iniurijs multo etiam illis benignior uideretur, quod nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum uerebatur seruos domini, ut omnis domus eius esset ecclesia dei. Deprauatus autem est & a ueritate dei iectus per quendam doctorem pessimum, magistrum & principem Aegyptiorum magorum, ut iustos & sanctos uiros persequi & interimiri iuberet, tanquam qui aduersarentur magicis artibus, quibus seipsum subdiderat. Erant enim reuera, & sunt etiam nunc, qui possunt uirtute meritorum suorum restringere fallacias demoniorum. Ergo respirante paulisper supra solitum, iugi & graui pestilentia generi humano, prouocat poenam suam obliuiosa malitia. Impietas enim flagella quidem excruciat sentit, sed a quo flagellatur obdurata non sentit. Valerianus siquidem mox ut arripuit Imperium, octauus a Nerone, adegit per tormenta Christianos ad idololatriam abnegantesque interfici iussit, fuso per omnem Romani regni latitudinem sanctorum sanguine. Valerianus ilico nefarii author edicti, a Sapore Persarum rege captus, luminibus effossis, Imperator populi Romani ignominiosissime apud Persas in seruitute consenuit; hanc infamis officij continuam, donec uixit, damnationem sortitus, ut ipse accliuus humi regem semper ascensurus in equum, non manu sua, sed dorso attolleret. Et Gallienus quidem tam claro dei iudicio territus, tanquam miseri collegæ permotus exemplo, pacem ecclesijs trepida satisfactione restituit. Sed non compensat iniuriæ ultionisque mensuram unius impij, quousque perpetua ac supra modum abominanda captiuitas, contra tot milia excruciat sanctorum: iustorumque sanguis ad dominum clamans, in eadem sese terra ubi fusus est, uindicari rogat. Non enim de solo constitutore præcepti iusto supplicium iudicio flagitabatur: sed etiam executores, delatores, accusatores, spectatores ac iudices, postremo omnes qui iniustissimæ crudelitati, citata uoluntate assentiebantur (quia dominus secreto rum cognitor est) quorum maxima per omnes prouincias pars hominum uersabatur, eadem ultionis plaga corripiri iustum erat. Soluuntur repente undique permissu DEI ob hoc circumpositæ relictæque gentes, laxatisque habenis, in omnes Romanorum fines inuehuntur: Germani alpibus, Rhetia, totaque Italia penetrata, Rauennam usque perueniunt. Alamanni Gallias peruagantes etiam in Italiam transeunt. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia Gothorum inundatione delentur. Nam Dacia trans Danubium in perpetuum auferitur: Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani ultiores abrasa potiuntur Hispania. Parthi Mesopotamiam auferunt, Syriamque corradunt. Extant adhuc per diuersas prouincias

provincias in magnarum urbium ruinis parue & pauperes ædes, signa miseriarum et nominum indicia seruantes: ex quibus (ait Orosius) in Hispania Terraconem ad consolationem miserie recentis ostendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret, conspirant intrinsecus tyranni. Consurgunt bella ciuilia, funditur ubique plurimus sanguis Romanorum, Romanis Barbarisque sæuienibus. Sed cito ira dei in misericordiã uertitur, & coeptæ ultionis maior forma, quam poena in mensuram plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus qui purpuram Imperij sumpserat, apud Mirsam occiditur: Posthumius in Gallia inuasit tyrannidẽ, multo quidẽ reipublicæ commodo. Nam per decem annos ingenti uirtute ac moderatione usus, & dominãtes hostes expulit, & perditas provincias in pristinam faciem reformauit, seditione tamen militum interfectus est. Eme- lianus apud Mogontiam, cum res nouas moliretur, oppressus est. Post mortem Posthumij Marius quidẽ inuasit Imperium, sed continuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis ultro creatus, & post paululum occisus est. Huic successit Tetricus, qui tunc Aquitanici præsidatus administrabat officium, multas seditiones militum pertulit. At uero in Oriente per Odenatum quendam collecta agresti manu, uicti repulsiq; Perse defensa Syria recepta Mesopotamia est, & usq; ad Thesiphontem rustici Syriæ cum Odenato suo uincendo uenerunt. Gallienus autem cum rempublicam deseruisset, ac Mediolani libidinibus inseruiret, occisus est. Qua tempestate Cyprianus Afer primũ gloriose rhetoricam docuit, & inde suadete presbytero Cecilio, a quo & cognomeniũ sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit, ac post non multum temporis alleuatus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus. Huius ingenium superfluum iudicem texere, cum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Gallieno principibus, persecutione octaua, eo die quo & Cornelius, sed non eodem anno. Pontius Diacon Cypriani usq; ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregiũ uolumen uitæ & passionis Cypriani ædidi. Theodorus, qui & Gregorius postea appellatus est, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum adolescẽs, ob studiũ græcarum & latinarũ literarum de Cappadocia ad Berithum, et inde Cæsaream Palestinæ transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorũ cum egregiam indolem uidisset Adamantius, cohortatus est eos ad philosophiam. In qua paulatim eos erudiens, ad Christi fidem subintroduxit, sui quoq; sectatores reddidit. Quinquennio itaq; eruditi ab eo, remittuntur ad patrem. E quibus Theodorus proficiscens, panagyricum & eucharistias scripsit ad Adamantium; & conuocata grandifrequentia, ipso quoq; Adamantio præseste recitauit, qui usq; hodie extat. Scripsitque in Ecclesiasten, breue quidẽ, sed ualde utile uolumen. Et aliæ eius uulgo feruntur epistolæ. Sed præcipue signa atq; miracula, quæ episcopus Neocæsareæ Ponti cum multa ecclesiæ gloria perpetravit. Ex quibus est, quod cũ ecclesiæ faciendæ

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS

locus non sufficeret, propter imminentem rupem & fluminis crepidinem, precibus montem mouit, & spaciosum ædificantibus reddidit locum. Qui etiam prælia & mortes uiroꝝ furentesq; germanos ita sedauit. Stagnum quoddam erat situm in regionibus Ponti piscibus refertum, ex quoꝝ captura prædiuites reditus præstabant. Quæ possessio duobus fratribus sorte hæreditatis euenit, sed cupiditas huius rei fraterna uiolauit iura. Quos B. Gregorius ad horam stagni exitialis paterno conuocauit affectu, aitq; ad eos: Ego iam uos per uirutem domini omni certamine cruentæ contentione absolua. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium uirgam quã tenebat ad primas littoris undas defigit, & ipse positis genibus palmas tēdit ad cœlum, atq; excelso supplicat deo. Simul ut ille orando finem fecit, statim se unda subducens, & cursu uelociter fugiens, a conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Dionysius de quo supra mentionē fecimus, Alexandrinæ urbis episcopus, sub Heracla scholam presbyter tenuit, & Adamantiꝝ uelut insignissimus auditor fuit. Hic in Cypriani Aphricani synodi dogma consensuens, de hæreticis rebaptisandis plurimas ad diuersos misit epistolas, quæ usq; hodie extant. Sed & ad Fabiũ Antiochenꝝ ecclesię episcopum, scripsit de pœnitentiã, & ad Romanos per Hippolytũ, alterã ad Sixtum, qui Stephanophano successerat, & ad Philemonem, & ad Dionysium Romanę ecclesię presbyterꝝ, & ad eundẽ Dionysium postea Romę episcopum, & ad Nouatianum, causantiẽ q; inuitus Romę episcopus ordinatus esset, cuius epistolæ hoc exordium est: Dionysius Nouatiano fratri salutem: Si inuitus ut dicis ordinatus es, probabis, cum uolens recesseris. Est eius ad Dionysium & Didymum altera epistola, & de Pascha plurima declamatorie conscripta. Est & ad Alexandrinã ecclesiã de exilio, & ad Heraclam in Aegypto episcopum, & alia de mortalitate & de sabbato ad Heruiã. Nam & alia de persecutione Decij, & duo libri aduersum Nepotem episcopum, qui mille annoꝝ corporale regnum suis scriptis asseruit, in quibus & de Apocalypsi Iohãnis diligentissime disputat. Aduersum Sabelliũ & Hermamonem Beronicis episcopum, & ad Thelesphoꝝ & ad Eufran IIII. libri, & ad Dionysium Romanę urbis episcopũ, & ad Laodicensis de pœnitentiã, item & canones de pœnitentiã & de ordine delictorꝝ, de natura ad Timotheum, de tentationibus ad Eufranonẽ, ad Basilidem quoq; multæ epistolę, in quarũ una asserit se etiã in Ecclesiasten cœpisse scribere commentarios, & aduersum Paulum Samosatenum, ante paucos dies q̃ moreret, insignis eius fertur epistola. Moritur XII. Gallieni anno. Nouatianus Romanę urbis presbyter aduersum Corneliũ cathedram sacerdotalem conatus est inuadere. Nouarianoꝝ, quod græce dicitur catharos, dogma constituit, nolens apostatas suscipere pœnitentes. Huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripsit autem de Pascha, de sabbato, de circuncisione, de sacerdote, de cibis Iudaicis, de instantia, de Attalo, & alia multa, & de trinitate grando

de uolumen. Aequalitatem sibi ac similitudinē epitomē operis Tertulliani faciens; quod plurimi nescientes, Cypriani æstimant esse.

De Claudio & Quintillo Imperatoribus. Cap. X.

Claudius XXVIII. uoluntate Senatus sumpsit imperiū, statimq; Gothos iam per annos XV. Illyricum Macedoniamq; uastātes bello adortus incredibili strage deleuit. Cui a Senatu cypeus aureus in curia & in Capitolio statua æque aurea decreta est. Sed continuo apud Syrmium, priusq̃ biennium in Imperio expleret, morbo correptus interiit. Claudio mortuo Quintillius frater eius ab exercitu Imperator electus, uir quidem unicæ moderationis, & solus fratri præferendus, XVII. die Imperij interfectus est. Quibus diebus in Alexandria Bruchiū, quod per multos annos fuerat obsessum, tandem destruitur.

De Aureliani triumphis, atq; persecutionibus Christianorum, & qui sub eo floruerint. Cap. XI.

Aurelianus, XXIX. Imperium adeptus, V. annis & VI. mensibus tenuit, uir industria militari excellentissimus. Expeditione in Danubium suscepta, Gothos magnis prælijs profugauit, ditio nemq; Romanam antiquis terminis restituit. Inde in Orientem conuersus, Zenobiamq; occiso Odenato marito suo, Syriam receptam sibi uendicauit; magis prælii terrore, q̃ prælio in potestatem redegit. Thetricum in Gallia minime sufficientem sustinere seditiones militum suorum, scribentemq; etiam, eripe me his inuicte malis, ac per hunc proditorem exercitus sui sine labore superauit. Sic Oriētis & Aquilonis receptor, magna gloria triumphauit, urbem Romam muris firmioribus cinxit. Nouissime cū persecutionem aduersus Christianos agi nonus a Nerone decerneret, fulmē ante eum magno pauore circumstantium ruit, ac non multo post in itinere occisus est (ut fertur) fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius nomina pertulit adnotata, falso manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere, a quibus interemptus est. Hunc ferunt excellentius aliquid egisse Alexandro magno uel Cæsare dictatore. Nam Romanum orbem triennio ab inuasoribus recepit, cum Alexāder annis XIII. per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæsar decennio subegerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Sub quo in urbe Roma monetarij rebellauerunt, quos Aurelianus uictos ultima crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & aurata omni ueste (quæ adhuc fere incognita Romanis moribus uisebatur) usus est. Itaque fuit sæuus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij sororis intersector. Cuius tempore persecutionis beatissima Columba uirgo, apud Senones Galliarum metropolim ciuitatem martyrio coronata est. Igitur Aurelianus Romæ triumphantem

Y iij Thetricus

Thetricus & Zenobia præceſſerunt. E quibus Thetricus corrector poſtea Lucaniæ fuit, decernente eum Aureliano eleganti loco ſublimius habendū, regere aliquam Italiæ partem, q̄ trans Alpes regnare. Et Zenobia in urbe ſummo honore conſenuit, a qua hodieq; Romæ Zenobiæ familia nuncupatur. Aurelianus templum ſoli ædificat, & Agon ſolis ab Aureliano inſtitutus. Huius t̄pibus Malchion diſertiffimus Antiochenæ eccleſiæ preſbyter, quippe qui in eadem urbe Rhetoricam florentiffime docuit, conuerſum Paulum Samofatenum, qui Antiochenæ eccleſiæ epifcopus dogma Artemonis inſtaurauerat, excipientibus notarijs diſputauit, qui Dialogus uſq; hodie extat. Sed & alia grandis epiſtola, ex perſona ſynodica ab eo ſcripta, ad Dionyſium & Maximum Romanæ & Alexandrinæ eccleſiæ epifcopos dirigitur. Floruit ſub Claudio & Aureliano principibus. Euthicianus Romæ epifcopus tunc martyrio coronatus, in cimiterio Calixti ſepelitur, qui & ipſe CCC. XIII. martyres manu ſua ſepeliuit.

De Tacito & Probo Imperatoribus.

Cap. XII.

Tacitus poſt Aurelianum ſuſcepit Imperium, uir egregius moribus, Qui duceſſimo imperij die apud Tharſim febris moritur. Huic ſucceſſit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitū Probum militiæ peritum legiſſet, Florianus dierum LX. quaſi per ludū imperio uſus, inciſis a ſemetipſo uenis, effuſo ſanguine cōſumptus eſt. Probus genitus patre agreſti, hortorū ſtudio Dalmati nomine XXXI. regnum ſortitus obtinuit annis VI. menſibus III. Gallias iamdudū a Barbaris occupatas, per multa & grauiā prælia deſentis tandem hoſtibus, ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo ſanguine duogeffit, unum in Oriente, quo Saturninum qui ad reſtauratiōē Antiochenę ciuitatis fuerat miſſus, tyrannide ſubnixum oppreſſit & cepit. Aliud quo Proculum & Bonnoſum apud Agrippinam magnis prælijs ſuperatos interfecit, Iuneas, Gallos & Pannonios habere pmiſit. Opere militari Almā montem apud Syrmium & aureum apud Mæſiam ſuperiorem uineis conſeuit, & provincialibus colendos dedit. Hic Syrmij in turri ferrata occidit. Quibus diebus inſana Manichæorū hæreſis exorta, a Perſa quodam, qui Manes uocabatur, authore. Quorum impietates & ſacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere longum eſt. Archilaus epifcopus Meſopotamię librum diſputationis ſuæ, quem compoſuit aduerſum Manichæum exeūtem de Perſida, Syro ſermone compoſuit. Qui translatus in Græcam linguam habetur a multis. Claruit ſub Imperatore eodem Probo.

De Caro & filio eius Carino principibus, & qui eo tempore clari haberentur.

Cap. XIII.

Carus Narbonenſis XXXII. ſuſcepit Imperiū, ac biennio tenuit. Qui cum filios ſuos Carinum & Numerianum conſortes regni effeciſſet, & poſt bellum Parthicū ac regiones Parthorū uafſtatas, duas

duas nobilissimas Parthorum urbes Cochem & Thesiphontem cepisset, super Tygridem in castris fulmine ictus interiit. NVMERIANVS, qui cum patre fuerat, dum oculorum dolore correptus, in uehiculo ueheretur: impulsore Apro, qui socer eius fuerat, per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuaderet imperium: foetore cadaveris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianus inuadens imperium, a Carino in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus sese sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, matrimonia nobilium corrumpit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerat, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur eius precipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse. Anatholius Alexandrinus Laodici Syriae episcopus, sub Probo Caroque Imperatoribus floruit: mirae doctrinae uir, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Cuius ingenij magnitudo de uolumine quod super Pascha composuit: ac decem libris Arithmeticae institutionis, quos uix intelligere possumus, declaratur. Victorinus Pictauiensis episcopus non aequae Latinae ut Graecae linguae distinctionem nouerat: unde opera eius grandia uidentur sensibus, uiliora compositione uerborum. Sunt autem eius commentarij in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Isaiam, in Ezechiel, & in Habacuc, in Ecclesiasten, in Canticum Canticorum, in Apocalypsim Iohannis, aduersum omnes haereses, & multa alia, ad extremum martyrio coronatus est. Pamphilus presbyter Eusebij Caesariensis episcopi Neacaesarae, tanto bibliothecae diuiniae amore flagrans, ut maximam partem Adamantij uoluminum sua manu descripserit, quae usque hodie in Caesariensi bibliotheca habentur. De quo Hieronymus ait: Sed in duodecim prophetas XX. quoque Adamantij uolumina manu eius exarata reperi: quae tanto amore amplexus seruo gaudeoque, ut CHRISTI opes habere me credam. Si enim laetitia est unam epistolam habere martyris: quanto magis tot milia uersuum, quae mihi uidentur suo sanguine signasse uestigia? Scripsit antequam Eusebius scriberet Apologeticum pro Adamantio, & passus est Caesarae Palaestinae sub persecutione Maximini. Pierius ecclesiae Alexandrinae presbyter, sub Caro & Diocletiano principibus, eo tempore quo eandem ecclesiam Theonas episcopus regebat, florentissime populos docuit: & in tantam sermonum diuersorumque tractatum, qui usque hodie extant, uenit elegantiam, ut Adamantius iunior uocaretur. Constat hunc mire appetitorem uoluntariae paupertatis, scientissimumque Dialecticae artis: post persecutionem omne uitae suae tempus ROMAE fuisse conuersatum. Huius est longissimus tractatus de propheta Osee: quem in uigilijs PASCHAE habitum, ipse simplici sermone demonstrat.

De Diocletiano principe, & Maximiano, & cæteris Cæsaribus, quos ipse creauerat: & de eorum prælijs, & persecutionibus Christianorum Cap. XIII.

Diocletianus tricesimus tertius ab Augusto, Dalmata Anuli senatoris libertus, matre pariter atq; oppido nomine Dioclea. Quorum uocabulis donec imperiū sumeret, Diocles appellatus: ubi orbis Romani potentiam cepit, Graium nomen in Romanum morem conuertit. Imperauit annis XX. statimq; ut potestatis copiam habuisset, Aprum interfectorem Numeriani, manu sua interfecit. Carinum deinde, quem Carus Cæsarem in Dalmatia reliquerat, flagitiose uiuentem difficillimo bello & maximo labore superauit. Dehinc cum in Gallia Amadus et Helianus collecta rusticorum manu, quos Vacandas uocabant, perniciosos tumultus excitassent, Maximianum cognomento Herculum Cæsarem fecit. Quem misit in Gallias: qui facile agrestium hominum imperitam & confusam manum militari uirtute compescuit. Deinde Carausius quidam genere infimus, sed consilio & manu promptus, cum ad obseruanda Oceani litora, quæ tunc Franci & Saxones infestabant, positus, plus in perniciem quàm in prouectum reipublicæ ageret: creptam prædonibus prædam, nulla ex parte restituendo dominis, sed soli sibi uendicando, accendens suspicionem, quia ipsos quoq; hostes, ad incurstandos fines artificij negligētia permitteret, quamobrem a Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit, ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperij fines, subitarum turbationum fragores concrepuerunt: Carausio in Britannia rebellante, Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam Quinquentiani infestarent, Narseus etiam rex Persarum, Orientē bello premeret. Hoc periculo Diocletianus permotus, Maximianum Herculum ex Cæsare fecit Augustum. Constantiū uero & Maximianum Galerium Cæsares legit; Constantius Maximiani Herculi priuignam Theodoram accepit uxorem. Ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Constantinum uero filium, ex Helena habuit concubina. Carausius Britannia sibi per septem annos forissime uendicata ac retenta: tandem fraude Adlecti socij sui interfectus est. Adlectus postea creptam Carausio insulam, per triennium tenuit: quem Asclepiodotus præfectus prætorio pressit, Britanniamq; post X. annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo bello ab Alamannis profligato exercitu suo uix ipse subreptus est: secundo autem secuta est satis secunda uictoria. Nam paucis horis XL. milia Alamannorum cæsa feruntur. At Maximianus Augustus Quinquentianos in Aphrica domuit. Porro autem Diocletianus Achilleū obsessum, per octo menses, apud Alexandriam cepit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus, Alexandriam direptioni dedit: Aegyptum totam proscriptionibus cædibusq; coëdauit. Præterea Galerius Maximianus cum duobus iam prælijs aduersus Narseum conflixisset: tertio inter Gallinicum & Charras congressus, & uictus, amissis copijs ad **DIOCLETIANVM** refugit:

git. A quo arrogantissime exceptus: ita ut per aliquot milia passuum purpuratus ante uehiculum eius cucurrisse referatur. Veruntamen hac contumelia confusus ad uirtutem usus est ea, per quam detrita rubigine aciem mentis exacuit. Itaque mox per Illyricum & Mesiam, undique copias contraxit. Statimque in hostem reuersus, Narseum magnis consilijs uiribusque superauit, extinctis Persarum copijs. Ipsoque Narseo in fugam uerso VIII. castra eius inuasit: uxores, sorores, liberosque cepit: immensam uim gazæ Persicæ diripuit, captiuos quam plurimos Persarum nobilium abduxit. Reuersus in Mesopotamiam, a Diocletiano plurimo honore susceptus est. Postea per eosdem duces strenue aduersus Carpas Basternasque pugnatum est. Sarmatas deinde uicerunt: quorum copiosissimam captiuam multitudinem, per Romanorum dispersere præsidia. Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculus in occidente, uastari ecclesias affligi interficique Christianos, decimo post Neronem loco preceperunt: quæ persecutionibus fere antea actis, diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendijs ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, cædibus martyrum incessabiliter acta est. Sequitur terræmotus in Syria: ex qua apud Tyrum & Sidonem passim labentibus tectis, multa milia hominum prostrata sunt. Secundo persecutionis anno, Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, ut simul purpuram imperiumque deponerent: ac iunioribus in rempublicam substitutis, ipsi in priuato otio consenescerent. Itaque sub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum potestatem imperij simul cultumque deposuerunt. Igitur Diocletianus in proprijs agris consenuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio, ad recipiendum imperium rogaretur: tanquam pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit: Vtinam Salonæ possitis uisere holera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandum negotium iudicaretis. Tandem Constantinum ac Licinium ueritus, quasi partibus Maximini & Maxentij fauissent, per formidinem ueneno hausto interijt.

De Galerio & Constantio, qui orbem Romanum primi diuiserunt
& de multis principibus, qui illis diebus scaturientes ebullierunt
& perierunt. Et qui doctores ea tempestate, vel martyres extiterint.

Cap. XV.

Calerius & Constantius Augusti primi Romanorum imperium in duas partes diuiserunt: Galerius Maximianus Illyricum, Asiam, & Orientem: Constantius Italiam, Aphricam, & Gallias obtinuit. Sed Constantius uir tranquillissimus, Gallia tantum Hispaniaque contentus. Et dum persecutiones diuersas ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur: solus Constantius CONSTANTINI pater, licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique tale aliquid eum miraculum & memoria dignum egisse cognouimus. Is enim probare uolens quidā in suo palatio Christianos, si boni & solidi essent uiri, euocās

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS

euocans uniuersos præcepit dicens : ut siquidem uenirent ad sacrificandum & eius colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent: si uero refugerent, egredierentur de palatio, gratias agētes quod minime punirentur. Cumq; in utroq; apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij uero diuina præsentibus præponentes: facta deliberatione, ijs amicis & consiliarijs uti decreuit, qui in melioribus fideles constantesq; permanferant. Alios uero uelut effœminatos auersatus expulit a suo colloquio: credens nunquam eos circa principē deuotos fore, qui fuerunt dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio, non uidebatur contra legem quempiam esse Christianum, apud eos qui intra Italiam Galliasq; & Britāniam, & qui circa Pireneum habitabant montem, usq; ad Occanum Hespericum. Galerius porro duos Cæsares legit Maximinum, quem in Oriente constituit: & Seuerum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus. Cōstantius uero Augustus summæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia obiit Eboraci, XVI. imperij sui anno. Attamen ecclesiarum deuastatio, usque ad septimum Constantini annum, Christianorumq; sanguinis effusio feruere per diuersa loca non cessat. Igitur hæc persecutio tam crudelis & crebra flagrabat: ut intra unum mensem XVII. milia martyrum pro Christo passi inueniantur. Nam & oceani limum transgresso Albanum, Aaron, et Iulium Britanniae, cum alijs pluribus uiris ac fœminis, felici cruore damnauit. Passus est hac tempestate Pamphilus presbyter Eusebij Cæsariensis episcopi Neocæsarius: cuius uitam ipse tribus libris comprehendit: de quo superius mentionem fecimus. Tertio anno persecutionis, quo & Constantius obiit, Maximinus & Seuerus a Galerio Maximiano Cæsares facti. Equibus Maximinus maleficia & stupra sua Chřianorū psecutiōibus accumulauit. Passus est ea tempestate Petrus Alexandriae episcopus cum pluribus Aegypti episcopis. Lucianus quoq; uir moribus & continentia & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter: passus est, & Timotheus Romæ X. Calend. Iulij. Quibus diebus quæ in orbe Romano (ut paulisper superiora repetamus) gesta sunt propter innoxium Christianorum sanguinem fuscum, uno quidem pene tempore Imperatoribus creatis, replicare curabo. Igitur Constantius Constantini pater, atq; Armentarius, Cæsares Augusti appellantur: creatis Cæsaribus Seuerus per Italiam, Maximino Galerij sororis filio per Orientem: eodemq; tempore Cōstantinus Cæsar efficitur. Maxētiū Imperator in uilla sex milibus ab urbe distita, in itinere Lauicano. De hinc Licinius Augustus efficitur, pariq; modo Alexander apud Carthaginē Imperator fit. Simili modo Valens Imperator creatur. Quorum exitus iste fuit: Seuerus Cæsar ab Herculio Maximiano Romæ ad tres tabernas extinguitur, funusq; eius Gallieni sepulchro inferitur: quod urbe abest p Appiam milibus nouem. Galerius Maximianus, cōsumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculus a Cōstātino apud Massiliam obsessus, dein

de captus, poenas dedit mortis: postremo fractis laqueo ceruicibus, Alexander a Constantini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduersus Constantinum congreditur, muluium pontem nauigij composuit ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est: uoratumq; limo pondere thoracis corpus uix repertū. Maximinus apud Tharsum morte simplici periit: Valens a Licinio morte mulctatur. Igitur tempore prædictorum principum, qui doctores seu martyres extiterint, ex plurimis paucorum memoriam replicare curabo. Lucianus ergo uir disertissimus, Antiochenæ ecclesiæ presbyter: tanto scripturarum studio laborauit, ut usq; nunc quædam exemplaria scripturarum Luciana nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epistolæ. Passus Nicomediæ ob confessionem CHRISTI, sub persecutione Maximini, sepultusque Helio- poli Bethaniæ. Phileas de urbe Aegypti, quæ uocatur Thymius, nobili genere, & non paruis opibus: suscepto episcopatu elegantissimum librum de martyrum laude composuit. Et disputatione authorum habita, aduersum iudicem qui eum sacrificare cogebat, pro Christo capite truncatur: eodem in Aegypto persecutionis autore, quo Lucianus Nicomediæ. Arnobius sub Diocletiano principe apud Aphricam florentissimæ Rhetoricam docuit: scripsitque contra gentes uolumina, q̄ uulgo extant. Firmianus qui & Lactantius, Arnobij discipulus, cuius sub Diocletiano principe, acciti cum Flabuo grammatico de medicinalibus uersus compositi extant: Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac pænuria discipulorum inde in Græciam, uidelicet ad scribendum, se contulit. Habemus eius comatum Symfiosium, quod adolescentulus scholis scripsit, de Aphrica usq; Nicomediā hexametris scriptum uersibus. Et alium librum qui inscribitur grammaticus & pulcherri- mus. De ira dei, & Institutionū diuinarū, aduersus gentes libri VII. Aequalitatum et Epitomū eiusdem operis lib. I. & ad Asclepiadem II. de persecu- tione lib. I. ad Probum epistolarū lib. III. ad Seuerū epistolarū II. lib. ad De- metrium auditorem suum epistolarū lib. II. ad eūdem de officio dei uel for- matione hoīs lib. I. Hic in extrema senectute magister Cæsaris Crispi filij Cōstantini in Gallia fuit: qui postea a patre (ut fertur) interfectus est. Igitur Eusebio referente, hæc persecutio sub Diocletiano & reliquis principibus eiusdem temporis ab ipsis militibus exordium ccepit: & uelut ex parua scin- tilla, pene totū Romanū inflāmauit orbem, maxime Aegyptum, Aphricā, & Mauritaniam: dum inter se diligētius perquirerēt Christianos, reptos au- tem immolare cogeabant: nolētes, militia & uita priuabant. Inter q̄s Nicome- diæ Augusto Cæsare assistēte, Dorotheus cubiculo regis p̄positus, et socius eius Gorgonius, q̄ pene oēs cubicularios sibi subiectos doctrina et fide effe- cerant Christianos, cum uiderent cōstantiam Petri cuiusdam nobilissimi ui- ri, q̄ iniquas leges cōtra Christianos promulgatas publice rapuerat atq; mi- nutatim discerpserat: quā ob causam omnia tormentorū g̃na coram Augu- sto pertulerat: nouissime in craticula positus super pruinās in fide lætus ex-
halat

halat. Tunc prædicti aiunt: Cur Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus, & unanimis eademque sententia. Quos ille cum in medio nihilominus uenire iussisset: similibus poenæ, ut priores, supplicijs affectos, ad ultimum laqueo appēsos necari iussit. Tunc & Anthymus ipsius urbis episcopus, in domini nostri Iesu Christi cōfessione perdurans, martyrij gloriā capitis obruncatione suscepit. Hunc autem tanquam uere bonum pastorem, uiam martyrij præeūtem, uniuersa pene gregis sui multitudo prosequitur. Itaque explicari non ualet, quāta dei sanctis martyribus excogitabantur tormenta ea tempestate: seu quanta sanctorum milia nouis & inauditis cruciatuum tormentis interempta sint: quibus Eusebius Cæsariensis episcopus, ecclesiasticæ scriptor historiæ, dum interesset, quæ in ueritate comperit & cernendo conspexit, octauo historiarū & nono libris partim manifestare studuit.

Qualiter Constantinus ad Imperium euectus sit, & quos Imperatores persequentes Christianos oppresserit. Cap. XVI.

Constantinus tricesimusquartus gubernacula imperij, a Constantio patre suscepit: quæ uno & XXX. annis felicissime tenuit. Igitur mortuo (ut dixi) Constantio in Britannia, Constantinus Imperator creatus primus Imperatorum Christianus, excepto Philippo qui Christianus annis admodum paucissimis, ad hoc tantum constitutus fuisse mihi uisus est: ut millesimus Romæ annus Christo potius quam idolis dicaretur. A Constantino autem omnes semper Christiani Imperatores usque in hodiernum diem creati sunt: excepto Iuliano, quē impia (ut aiunt) machinantē exitiabilis uita deseruit. Igitur Crispo & Cōstantino Cæsaribus atque consulibus, Romanæ quidem ecclesiæ Syluestrius præsidebat: Alexandrinæ Alexander: & Hierosolymorum Macharius: Antiochiæ uero, quæ est apud Orontem, post Romanum nondū quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore hi qui Nicææ collecti erant, eloquentiam eius admirantes, Eustachium dignū approbauerunt, qui sedi apostolicæ præsideret, & cum esset episcopus uicinæ Beroæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani orientales quidem usque ad terminos Aegypti circa Lespiam commorantes, non præsumebāt aperte in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorem, quem in eos habuerat, permutasset: sed neque per Occidentem Helladici, uel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabāt, propter Constantinū qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic em̄ uiro plura postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma uenerari: precipue tamen propter signum, quod ei diuinitus est ostensum. Et quoniam ad hæc uenimus, paulo latius aliquid referamus. Cū Diocletianus & Maximianus Herculus, priuatam elegissent uitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & in Italia

Seues

Seuerum. Tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatus Imperator, primo anno ducentesimæ primæ Olympiadis, XXVII. die Iulij mēsis, Romæ uero a prætorianis militibus Maxentius, Maximiani Herculijs filius, instituit Imperator. Hic eius pater imperandi cupiditate noluit filium regno priuare: quod facere nequiuit. Porro Seuerus Romæ contra Maxentium ueniens, militum proditione peremptus est. Proinde Maxentius Romæ uelut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum uiros occidens. Quem uolens Constantinus opprimere & Romanos a cladi bus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus uenerabatur: & quia potius eius pater paganorum contempta religione feliciter aduixisset. In his igitur sollicitudinibus constitutus, in somno uidit signum crucis cœlo splendide collocatum, mirantique uisionem astiterunt angeli dicentes: O Constantine in hoc uince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac præcepisse ut figuram similem faceret: & in prælijs auxilium hoc haberet, quo uictoriæ iura conquireret. Eusebius itaque Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse refert, quia circa meridiem declinante iam sole, crucis signum ex lumine factum, & scripturam cōsertam ei dicentem: in hoc uince, uidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergenti namque aliquando cum exercitu per iter: hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox superuenit: & dormienti Christus apparuit cum signo quod uidit in cœlo: iussitque ut fieret eius signi figuratio, quæ foret auxilium in congressibus præliorum. Igitur ut præmissa quadam ex parte & aliquoties memorata iterum reperamus, Galerius occiso Seuerus, Licinium Imperatorem creauit. Cumque persecutionem a Diocletiano et Maximiano missam, ipse atrocioribus edictis accumulasset, ac postquam per annos X. ex omni genere hominum exhausit prouincias: putrefacto introrsum pectore, & uitalibus dissolutus, cum ultra horrorem humanæ miseriæ etiam uermes eructaret, atque medici ultra iam foetorem non ferentes, crebro iussu eius occiderentur: a quodam medico constantiam ex desperatione sumente increpitus, iram dei esse poenam suam, atque ideo a medicis non posse curari: edictis late missis, Christianos de exilijs reuocauit: ipse autem cruciatus non sustinens, uim uitæ suæ intulit. Ita respublica tunc sub nouis quatuor principibus fuit. Constantino & Maxentio filijs Augustorum, Licinio autem & Maximiano hominibus nouis: Constantinus pacem ecclesijs post X. annos, quibus a persecutoribus uexabantur, indulxit. Deinde inter Constantinum et Maxentium bellum ciuile exortum est. Qua necessitate compulsus Constantinus, quem haberet adiutorem deum in prælijs imminentibus, mente sollicita pertractabat. Vnde & signa cœlitus ei ostensa sunt, quæ superius memorauimus. Igitur Maxentius sæpe multis prælijs fatigatus: ultimo ad pontem Miluium uictus, & interemptus est. Maximinus persecutionis Christianorum incensator, executorque infestissimus, apud Tharsum, dum ciuile bellum contra Li-

ciniū disponeret, interijt. Licinius repētinā rabie suscitatus, oēs Christianos epalatio suo iussit expelli. Mox bellū inter ipsum Liciniū et Cōstantinū effebuit. Sed Cōstantinus Liciniū sororis suae uirum, in Pannonijs primū uicit, deinde apud Cibalas oppressit. Vniuersaq; Græcia potitus, Liciniū crebris bellis terra mariq; assurgentē & repressum, tandem ad deditionem coegit. Sed Herculiū Maximiani focer sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reipublicae sumeret, priuatū iussit occidi. Quāuis omnibns iam ministris nefarie persecutionis exemptis, hunc quoque inquantum exercere potuit persecutorem digna punitio flagitaret. Constantini filij Crispus & Constantinus, & Licinius adolescens Licinij Augusti filius, Constantini autem ex sorore nepos, Cæsares creati sunt.

De uesania Arrij, & de synodo in Nicæa congregata, & quid in ea gestum sit.

Cap. XVII.

HIS diebus Arrius Alexandrinæ urbis presbyter, a ueritate fidei catholice deuians, exitiabile plurimis dogma constituit. Quis simul ut primum Alexandriae, uel notus uel notatus, inter confusos uulgi sectatores, insectatoresq; factus est: ab Alexandro eiusdem tunc urbis episcopo pulsus ecclesia est, cum quo homines quos in errorem seduxerat, etiam in seditionem excitauerat. Qua de re apud Nicæam urbem Bithiniae conuentus trecentorum X. & VIII. episcoporum factus est: per quos Arrianum dogma exitiabile & miserum esse euidentissime deprehensum, palam proditum ac reprobatum est. Vndecunque ad eundem conuentum Syros, simul & Cylicas Phœnicasque & Arabes, atque Palestinos inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyos, nec non & eos qui ex Mesopotamia oriuntur: etiam Persas ad concilium uenisse constat. Verum nec Scythia defuit. Ex eorum choro Pontusque & Asia, Phrygia & Pamphilia: uiros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achiui, & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipse aut Hispanorū ualde famosus Osius unus aderat, & simul plurimis assidebat. Talem itaque solus a secundo unus Imperator Cōstantinus Christo coronam uinculo pacis exornans, suo saluatore de uictoria inimicorum & hostium deo decibilem dedicauit. Itaque maximam domum præparauit, in regalibus Imperator sedens: & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini sacerdotum. Ita decentem præparans eis honorem: inuitauit ingredi, & de præsentibus habere consilium. Introiuit autem & ipse princeps ultimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens: & mirabilem speciem, mirabilioremque gerēs dignitatem pudoris in fronte. Minore uero sede quam alijs posita in medio eorum sedit: primo tamen petens, hoc sibi episcoporū iussione cōcedi. Tunc cum eo resedit sacratissimus ille chorus. Etenim cum ex omnibus pene locis episcopi conuenissent, & (ut fieri solet) diuersis ex

causis

causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur frequenter a singulis, offerebantur libelli, culpæ proferebantur: & magis ad hæc quam ad id, pro quo uentum fuerat, animos dabant. At ille uidens, quod per huiusmodi iurgia causa summi negotij frustraretur: diem certam statuit, qua unusquisque episcoporum si quid querimoniarum habere uideretur, deferret. Et cum res sedisset, suscepit a singulis libellos, quos simul omnes in sinu suo continens, nec in eis quid contineretur, aperiens, ait ad episcopos: Deus uos constituit sacerdotes, & potestatem uobis dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos a uobis recte iudicamur, uos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter uos expectate iudicium: & uestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum referuentur examen. Vos etenim nobis a deo dati estis dii, et conueniens non est, ut homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptum est: Deus sterit in congregatione deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo his ommissis: illa quæ ad fidem dei pertinent, absque ulla animorum dissensione distinguite. Cum hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret ulli hominum simulatio sacerdotum, sed ecclesiasticum omnes unanimes, ad quod uenerant, negotium agere sollerter inuigilarent. Igitur uenerabili huic concilio ex paucorum memoria coniici potest quam magni interfuerint deo amabiles uiri, qui leges ecclesiasticas, quos canones uocamus, sanxerunt: & peruersum dogma Arrii cum ipso authore anathematizantes damnauerunt. Fuit præterea in illo concilio Paphnurius homo dei ex Aegypti partibus episcopus confessor: ex illis quos Maximianus dextris oculis effossis & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia: ut signa per eum non minus quam dudum per apostolos fierent: nam & dæmones tantum uerbo fugabat, & ægrotos sola oratione curabat: sed & cæcis dicitur uisum reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporum reuocasse. Quem Constantinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur: & illum oculum, qui in confessione fidei fuerat euulsus, audioribus osculis demulceret. Ex eorum numero, & si quid adhuc eminētius fuisse dicitur, etiam Spiridion episcopus Cyprius, uir unus ex ordine prophetarum. Hic pastor ouium, etiam in episcopatu positus permanfit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures uenissent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendissent: inuisibilibus quibusdam uinculis astricti, usque ad lucem uelut traditi tortoribus permanserunt. Cum uero oues ducturus ad pascua, matutinus se ageret senior: uidit iuuenes absque humanis uinculis caulis pendere districtos. Cumque causam noxæ conperisset, absoluit sermonem, quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne sine causa uenisse uideamini: quem melius prece, quam furto quæsisse conuenerat. Traditum de eo etiam illud factum mirabile, filiam habuit Hyrenem nomine: quæ

ei cum bene ministrasset, uirgo defuncta est. Post eius obitum uenit quidam dicens se ei quoddam depositum commendasse, rem gestam ignorauerat pater: perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur, inuentum est. Persistebat ille qui commendauerat & fletu ac lachrymis perurgebat: uitæ quoque suæ illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet, testabatur: Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiae properat, atque eam nomine clamat. Tunc illa de sepulchro quid uis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius ubi posuisti? At illa locum designans: illic, ait, inuenies defossum. Regressus ad domum, rem sicut filia de sepulchro responderat, repertam tradidit reposcenti. Sed & multa alia eius gesta referuntur mirabilia: quæ recentium tunc ore omnium celebrabantur. Talis igitur in illis adhuc temporibus per multi uiri in ecclesijs domini refulgebant: ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed et Athanasius eodem tempore Alexandri diaconus Alexandrini episcopi aderat consilijs, senem quam plurimis iuuans. Interfuit etiam magnus Eustachius, Antiochenæ sortitus ecclesiæ præsulatum: meritis ac uirtutibus insignis. Pariterque Eusebius Pamphili Cæsariensis ecclesiæ pontifex: qui tempore persecutionis nobiliter in fide perdurauit, & multorum illustrium opusculorum scriptor fuit sagacissimus. Præterea & alij plures uiri probatissimi ibi affuerunt: quorum ingenia sapientiæ & animorum uirtutes, tam & principi quam in reliquis dignitatibus claruerunt. Ergo qui per singula scire uoluerit, quæ in hoc gesta sunt concilio: omissis aliorum opusculis ecclesiastici causam Eusebii Cæsariensis historiâ perlegat, quæ a Rufino in nostrum interpretata est eloquium: nec non trium uirorum illustrium historias, Sozomeni, Socratis, & Theodorici. Actus uero & uitam huius principis Constantini qui scire plenius desiderat, Eusebii prædicti opuscula de hoc tantum negotio perlegat. Nos uero ad opus compendij coeptum stilum scribendo reuocemus.

De Helena Constantini matre: & qualiter crucem dominicam inuenit.

Cap. XVIII.

PER idem tempus Helena Constantini mater, foemina incomparabilis fide, religione animi ac magnificentia singulari: cuius uero Constantinus & esset filius & crederetur: diuinis ammonita uisionibus Hierosolymam petit, atque ibi locum, in quo sacro sanctum corpus Christi patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirat. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulachrum in eo Veneris fuerat defixum: ut si quis Christianorum in loco Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare: & ob hoc infrequens & pene obliuioni datus fuerat locus. Sed cum (ut supra diximus) religiosa foemina perasset ad locum cœlesti iudicio designatum cuncta ex eo profana & polluta deturbans in altum purgatis rudibus, tres confuso ordine reperit cruces. Sed
obiur

obturbabat reperti muneris lætitiā uniuscuiusque crucis indiscreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille qui Græcis & Latinis atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conscriptus: sed ne ipse quidem satis euidenter domini ei prodebat signa patibuli. Hinc iam inhumanæ ambiguitatis, incerto diuinum flagitat testimonium. Accidit in ea urbe primaria quandam loci illius scēminam graui ægritudine confectam seminecem iacere. Macharius per idem tempus illius episcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atque omnes pariter qui aderant, uidet: Afferte huc, inquit, omnes quæ repertæ sunt crucēs, & quæ sit quæ portauerit dominum CHRISTVM, nunc nobis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quæ decūbebat, defixis genibus huiusmodi ad deum precem profudit: Tu domine per unigenitum filium tuum salutem generi humano per passionē crucis conferre dignatus es: & nunc in nouissimis temporibus aspirasti in corde ancillæ tuæ, perquirere lignum beatum, in quo salus nostra pepēdit: ostēde euidenter, ex his tribus quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, uel quæ extiterint ad seruire supplicium: ut hæc mulier quæ femiūina decumbit, statim ut eam lignum salutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profuit: adhibuit secundam, & nec sic quidem aliquid actum est. Vt uero tertiam admo- uit, repente adaperitis oculis mulier consurrexit: & stabilitate uirium recepta, alacrior multo quam cum sana esset, tota domo discurrere & magnificare domini potentiam coepit. Sic euidenti indicio regina uoti compos effecta: templum mirificū in eo loco, in quo crucem repererat regia ambitione construxit. Clauos quoque quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium: ex quibus ille frenos composuit, quibus uteretur ad bellum: & ex alijs galeam nihilominus belli usibus aptam fertur armasse. Ligni uero ipsius salutaris partem detulit filio: partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiam nunc ad memoriam sollicita ueneratione serua- tur. Filius uero eius Constantinus in honorem matris ciuitatē condidit: quā ex nomine illius Helenapolim nuncupauit.

Quo tempore populi Hyberorum & Armeniorum conuersi sint ad fidem Christi. Cap. XIX.

QUA tempestate quidā philosophus Merobius noīe exteriorē Indiam lustrādo dum peragraret, (quæ longo tractu ab interiore distat, quæ diuersis linguis & nationibus habita est, quam uelut longe remotam nullus apostolicæ prædicationis uomer im- presserat) a Barbaris captus atque interemptus est. Duo quidam pueri, q̄s in liberalibus instituerat disciplinis: Barbarorum miseratione, reseruati & ad regem perducti: quos ut comperit industrios ac nobiles, ualde dilexit. Ex quibus Frumentio, quem perspicaciorem deprehenderat, rationes suas scri- niaque commisit: Edesium uero sibi pincernam fecit: qui postmodum in ma-

gno honore habiti sunt, uiuente rege: & in maiore post illius obitum cum filio eius, quem hæredem reliquerat regni. In tm̄ uero sublimati sunt: ut ecclesias fabricarent ibi, & conuenticula Christianorum per loca diuersa celebrarent. Qui cū ad Romanū orbem reuerterent et suos uisitare propinquos, & quæ acciderant episcopis narrarent suis: tunc Athanasius nuper Alexandria episcopus constitutus, Frumentium ad officium prædicationis delegit, & ad Indiam remisit: per quem gratia domini coruscante, uirtutes apostolicæ patratae sunt plurimæ, & infinitæ Barbarorū multitudines ad Christianismum conuersæ, ex quo in India exteriori fidei semina pullularunt. Eodem etiam tempore apud gentem Hyberorum, quæ sub axe aquilonico degbat, quædam ualde religiosa Christiana habebatur captiua: cuius meritis instantia uigiliarum, ieiuniorum atq; orationum quam plures enituerūt uirtutes: adeo denique ut regina eiusdem populi, quæ graui infirmitate uexabatur, & curatione medicorum desperata, ad cubiculū eiusdem peregrinæ descenderet, & in cilicio eiusdem cubaret. Cuius precibus percepta sanitate, ad propria remeauit. Qua occasione rex eiusdem gentis in Christū credidit, & templum mirabile condidit: qui etiam ad Cōstantinum Imperatorem legatos direxit, per exhortationem peregrinæ prædictæ, ut episcopos ad se dirigeret: qui pariter se & populum suum sacra religione informaret. Qua petitione comperta Imperator gauisus est, & quod poposcerat ab eo Hyberorum rex impetrauit. Eodem tempore, ut præmisi, & Indorum gentes, & Hyberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt, sed etiam Armenios tunc primum comperimus Christianos effectos. Aiunt enim Tyridatem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo dei, quod circa eius domum euenit Christianum fuisse factū: & omnes simul eius dirioni subiectos, una præceptione iussisse, ut similiter deo colla summitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianum dogma transiuit, & multitudine dilatātū est.

De solitudine p̄i principis Constantini, quam non solum de sibi subiectis, sed etiam de externis habuit pro fide Christi. Cap. XX.

A Pud Persas autem initium Christianitatis tunc gēstimo celebratū, dum quidam eorum occasione cōmertij ad Olrænos & ad Armenios uenientes (ut assolent) sanctis illis colloquerentur uiris, & uirtutes eorum experirentur. Cumq; tpe procedente cresceret, et ecclesias & sacerdotes pariter ceterosq; ministros iā haberet, hoc factū non mediocriter cōtristabat magos, qui religionem Persarū ueluti quēdā sacerdotalis tribus p̄ successionē gñis ab initio cōmissa habere noscūt. Afficiebat em̄ etiā Iudæos, naturaliter q̄dam mō Chriani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerūt apud Saporē tūc regē Simeonē archiep̄m Seleucig et The siphōtis ciuitatū in Persida regaliū: tāq̄ amicus eēt Cæsari Romanorū, eiq; Persarū negotia depalaret. Quāobrē Persarū rex nō solū Simeonē teneri fecit, sed & reliqs̄ sui regni ep̄os uiros deo dignos, et in uincula cōijci, & cæte

ros bonæ uitæ testimonio presbyteros, diaconos, monachos, sacrasq; uirgines & reliq; uulgi innumeras multitudines, et ex suo palatio una cū pedagogo ac nutritore suo q̄ plures sibi charos atq; familiares diuersis mortib. tradidit pro Christi dogmate, dū nollēt solē dei creaturam adorare pro deo. Fertur enim eorum qui tunc martyrio coronati sunt, sub hac persecutione uirorum ac fœminarum fuisse milia quasi sedecim in regno Saporis, magis Iudæisq; ad hoc piaculum regem concitantibus. Igitur dum hæc apud Persiam calamitas Christianorum pio principi nota fieret Constantino, dum esset sollicitus pro uera religione, scripsit ad regem Persarum per Legatos, qui tunc aderant, monita pietatis: rogans ut cultores dei apud eū digno honore potirentur. Itaq; ut in ea continetur epistola, quam pro fide nostra ad eundem direxit, multa terrendo posuit infausta persecutoribus huius dogmatis euenisse, qua de re & Valerianum Romanorum Imperatorē suum quidem antecessorem a Persis esse captū, & cum maximo dedecore inter eos senuisse, quia Christianos diuersis mortibus affici decreuerat. Hec igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solum subiectoꝝ habens, sed etiam eorū qui sub alieno gubernaculo regebantur. Quapropter & ipse diuina protectiōe potitus est & Europam uniuersam atq; Lybiam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, non solum subiectos habebat deuotos: sed etiam Barbaroꝝ alij quidem sponte seruiabant, alij deuicti ubiq; triumpho uidebantur, & uictor cernebatur hominibus Imperator. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupauit, & singulos eorum per decenos annos Imperij sui principes esse constituit, id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in decennali suo fecit habere principatum: secundum uero aui nomine nuncupatum Constantinum, in uicenalibus suis Cæsarem in Oriente cōstituit: iuniorē uero Constantem in suis tricenalibus ordinauit. Qui cum in Nicomedia degeret, languore grauatus, nec ignorans huius uitæ incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usq; ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porro autem tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanasium magnū reuerti præcepit in Alexandriam, licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere. Ita facto testamento, tribus filijs constitutis hæredibus, defunctus est. Vixit itaq; annis suptuaginta quinq;, regnauit triginta & unum. Igitur inter hæc latent causas, cur tantus uir uindictæ gladium, & destinatam in impios punitionem, etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suum & Licinium sororis filium interfecit, ut aiunt. De his etiam, qui sub eo scribendo monumenta posteris reliquerunt, non silebo.

De diuersis doctoribus sub Constantino Imperatore florantibus.

Cap. XXI.

Z iij Arnobius

ARnobius Rhetor in Aphrica clarus habebatur, quibus & prius sub Diocletiano principe : qui cum Siccae ad declamandum iuuenes erudiret, & adhuc ethnicus ad credulitate somnijs compelleret, neque ab episcopo impetraret fidem, quam semper impugnaverat elucubrauit aduersum pristinam religionem luculentissimos libros, & tandem ueluti quibusdam obsidibus pietatis foedus impetrauit. Firmianus, qui & Lactantius, Arnobij discipulus, sub Diocletiano principe accitus cum Flabo grammatico, cuius de medicina libri uersu compositi extant, Nicomediae Rhetoricam docuit: ac penuria discipulorum illinc in Graeciam, uide licet ad scribendum se contulit. Habemus eius commatum symphosium, quod adolescentulus scholis scripsit Aphricae, & Hodeporicum de Aphrica usque ad Nicomediam hexametris scriptum uersibus, & alium librum qui inscribitur grammaticus & pulcherrimus de ira dei, & institutionum diuinarum aduersum gentes lib. VII. & Epomen eiusdem operis lib. I. & ad Asclepiadem lib. II. de persecutione lib. I. ad Probum epistolarum lib. III. ad Seuerum epistolarum libri duo, ad Demetrianum auditorem suum epistolarum lib. tres, & ad eundem de officio dei uel formatione hominis liber unus. Hic in extrema senectute magister Caesaris Crispi filij Constantini in Gallia fuit, qui postea a patre interfectus est. Eusebius Caesareae Palaestinae episcopus in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecae diuinae cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, addidit infinita uolumina, de quibus haec sunt, Libri XX. consonantiae diaphonias, Ecclesiasticae historiae libri X. Chronicorum canonum omnimodam historiam, & de authoribus eorum, & de euangeliorum tractatu, & in Isaiam libri X. & contra Porphyrium qui eodem tempore scribebat in Sicilia (ut quidam putant) libri XXV. pro Adamantio libri sex, de uita Pamphili libri tres, de martyribus, & alia opuscula, & in CL. psalmos eruditissimos commentarios & multa alia. Floruit maxime sub Constantino Imperatore & Constantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est. Rhetorius Hedunorum. i. Augustodunensis episcopus, sub Constantino celeberrimae famae habitus est in Gallia. Leguntur eius commentarii in Canticum canticorum, & aliud grande uolumen aduersus Nouatianum: nec praeter haec quicquam operis eius repperi. Methodius olim Lyciae, postea Tyri episcopus, nitidi compositique sermonis, aduersus Porphyrium confecit librum commatum & symphosium X. uirginum, & de resurrectione opus egregium contra Adamantium, & aduersus eundem de pythonissa, & in Genesim quoque, & in Canticum canticorum commentarios, & multa alia quae uulgo lectantur. Ad extremum nouissimae persecutionis, siue (ut alij affirmant) sub Decio & Valeriano in Calchide Graeciae martyrio coronatus est. Iuuenicus nobilissimi generis Hispanus presbyter, quatuor euangelia hexametris uersibus pene ad uerbum transferens quatuor libros composuit, & nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe. Eustatius ge
nere

nere Pamphilus, primum Beree Syriae, deinde Antiochiaë rexit ecclesiam, & aduersus Arrianum dogma multum componens, sub Constantino principe pulsus est Traianopolim in exilium Thraciarum, ubi & cōditus est. Exstant eius uolumina de anima aduersus Adamantium, & infinitae epistolae, quas enumerare longum est. Marcellus Anciranus episcopus sub Constantino & Constantio principibus floruit, multaq; diuersarum materiarum scripsit uolumina, & maxime aduersum Arrianos. Feruntur contra hunc Aristei & Apollinaris libri, Sabellianę eum hæreseos arguentes. Sed & Hilarius in septimo aduersum Arrium libro nominis eius quasi hæretici meminit.

Porro ille defendit se nō esse dogmatis cuius accusatur, communionē Iulij & Athanasij Romanę urbis & Alexandrinę Pontificum meruit. Eusebius Emisenus elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles, qui ad plausum populi pertineāt, confecit libros, magisq; historiam secutus. Ab his qui de clamatoria uolunt studiosissime leguntur. E quibus uel præcipui sunt aduersus Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas lib. X. & in euangelium homiliae breues, sed plurimae. Floruit autem temporibus Constantini Imperatoris, sub quo & mortuus, Antiochiaë sepultus est. Quo etiam tempore Porphyrius misso ad Constantium insigni uolumine, de exilio liberatur. Tunc etiam Alexandria XIX. ordinatur episcopus Athanasius, illis equidem diebus Constantinus cum liberis suis honorificas ad Antonium literas mittit, de quibus in subsequētib; opitulante deo, latius dicemus.

Tunc etiam Nazarci rhetoris filia in eloquentia patri coaequatur, & Tyberianus uir disertus, praefectus praetorio Gallias regit. Eustatius autem Constantinopolitanus presbyter agnoscitur, cuius industria in Hierosolymis martyrium constructum est. Peterea sub Constantino non solum hi quorum memoriam fecimus, sapientia & uirtutibus claruerunt, sed et plures alij q̄s sub silentio praeterimus. Igitur Constantinus Traianum herbam parietariam ob titulos multis edibus inscriptos appellare solitus est. Hic pontem in Danubio construxit, habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen multis rebus fuit, calumnias sedare, legibus seuerissimus, nutrire artes bonas: praecipue studia literarum, legere, ipse conscribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum sagaciter studuit. Et dum multas gentes diuersis praelijs subegisset, urbem nominis sui Romanorum regum uel solus, uel primus instituit. Quae sola expers idolorum ad hoc breuissimo tempore, condita a CHRISTIANO Imperatore prouecta est, ut sola Romae tot seculis miserisq; prouectae forma & potentia merito possit equari. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio uertit edictum. Si quidem statuit citra ullam hominum caedem paganorum templa claudi. Et in hoc domini nostri IESV CHRISTI laudanda atq; miranda

miranda est omnipotentia: ut quando uoluit, mox unius religiosi principis edicto omnium regum & Imperatorum potentissimorum, & retro seculis fortium ac sapientum industria fana ac mirabiliter idolorum fabricata templa, clausa nullo resistēte cultore pene per omnem orbē, & ad nihilum sunt redacta. His itaq; gestis prospere tertio finem decreui imponere libro.

TOMI II. LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPI SCOPI LEXOVIENSIS CHRO nirum Tomi Secundi, Liber III.

Quomodo post mortem Constantij ad tres eius filios orbis Romanus
peruenerit, & quas partes unusquisq; obtinuerit. Cap. I.

INTEREA RESPUBLICA FOR-
tuitis casibus urgebat. Vnde quedā summatim
ac breuiter pstringere, nō esse incongruū arbitra-
mur. Igitur q̃a ædificatore Constātinopolitanæ
ciuitatis moriēte, tres eius filij Imperiū suscep-
erunt, in præcedentibus est enarratū. Sciendū autē
quia cum istis imperauit consobrinus eorū no-
mine Dalmatius, uocabulum patris habens, qui
dum paululum imperasset, a miliibus interme-
ptus est, non iubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Ita
ad tres partes orbis Romani redacta dominatio est, Constantinum & Con-
stantium ac Constantem filios Constantini. Hi singuli has partes regendas
habuerunt. Constantinus iuncta trans Alpes, Constātiū a freto Pro-
pontidis Asiam atq; Orientem, Constans Illyricum Italiamq; & Aphricā
Dalmatius Thraciam Macedoniāq; & Achaia. Interim ob Italię Aphri-
cæq; ius dissentire, statim Constantinus & Constans cœperunt. Constans
tinus latrocinij specie dum incautus scedeq; temulentus in aliena irruit, a du-
cibus Constantis obtruncatus est, proiectusq; in fluuium, cui nomen Alla
est, non longe ab Aquileia.

Qualiter per quendam presbyterum hæretici Arriani ad familiaritas
tem Constantini peruenerunt. Cap. II.

INtera maligna semper aduersum deum uerum diaboli infectatio, quæ
ab initio mundi usque nunc a sincero fidei religionisque tramite effusis
errorum nebulis lubrica hominum corda perturbat. Postquam
CHRISTIANIS Imperatoribus summam regię potestatis in
meliora

meliora uertentibus, ecclesiam Christi zelo idololatriæ persequi destitit, aliud machinamentum, quo per eosdem Christianos imperatores ecclesiā uexaret inuenit. Fit igitur Arrio noui erroris auctor, cæterisque discipulis ipsius ad familiaritatem Constantij imperatoris promptus aditus & facilis uia, & hoc ita euenisse contigit. Posteaq̃ religiosi principis mater Helena, summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij derelicta fratris Augusti solatijs utebatur. Huic accidit presbyterum quendam uenire in notitiam, latenter partibus Arriani fauentem: sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis aperiret. Vbi uero multa familiaritas copiam tribuit, paulatim coepit sermonē aspergere, inuidiam dicens Arrio generatam, & pro simultatibus priuatis, episcopum suum rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo cōfixum, q̃ Arrius apud plebem satis charus haberetur. Hęc atq̃ huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos effecit. Quæ cum diem obitura uisitaretur a Constantio fratre, atq̃ ab eo blande religioseq̃ compellaretur, extremā dicitur ab eo gratiā poposcisse, ut presbyter in familiaritatē reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret. Se quidē iam ex luce discedentem nihil curare, pro fratris uero statu esse sollicitā, ne forte pro innocentum pœnis regni sui pateret excidiū. Quibus ille monitis a sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ sollicitudinē credens, accommodauit aurem presbytero. Constantio uero de hac luce discedente, liberis de successionē Romani orbis testamentū hæredibus scriptum dum non adessent, dicitur secreto presbyterū, quem a sorore commendatū supradiximus euocasse, atq̃ sub sacramento tradidisse quod scripserat, dum ex occasione prædicta eius familiaritate potiretur: contestans ne ulli, nisi Constantio cū uenisset, in manus traderet. Cui etiam q̃ eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte impresso usq̃ ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, restitute integreq̃ mansere. Cū uero Constantius affuisset, depositū presbyter illi restituit. Cuius beneficii gratia Imperator regni cupidus ita ei deuinctus est, ut qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto sibi Imperatore, coepit de Arrij restitutione suggerere, & nolentes acquiescere sacerdotes, ut cogeret persuadere. Tunc Eusebiū Nicomediæ episcopum, partibus Arrij fauentem, cæterosq̃ eius socios Imperatori familiarissimos effecit, annitentibus sibi eunuchis Palatinis, quorum animos diabolica fraude sibi deuinxerat. Athanasium uero catholicæ ecclesiæ defensorem falsis criminationibus insectantes, adeo ut princeps Constantius uellet eū sæpius interimere, nisi pia dei prouidentia ad restaurationē ecclesię sue eundē protegeret ac reseruaret. Igitur quibus mirabiliter modis sæpius sit ereptus de manibus animā illius querentiū, Ecclesiastica quę dicit̃ Tripartita narrat historia. Ipse etiā qui passus, ordinatim in suis refert opusculis, nec non & Rufinus prædicti temporis Ecclesiasticæ historiæ scriptor.

ITaq; peruersi dogmatis fautores Eusebius Niomedienſis, cum cæteris ſatellitibus eccleſiæ dei hoſtibus, naçtus tempus opportunum, paulatim callide decreta Nicæni concilij catholica ſubuertere nitentes, apud Antiochiam primum ſub occaſione dedicationis templi, ibidem a patre Auguſtorum mirabiliter inchoati, & a Conſtantio conſummati, conuenerunt quaſi nonaginta Orientalium epiſcopi. Vbi contra fidem catholicam Nicæni concilij non tam manifeſte, ſicut in reliquis, ſanxerunt Concilijs. Deinde procedente tempore diuerſa celebrantes Concilia, fidem Nicæni concilij de una dei patris & filij ſubſtantia abolere cupientes, ipſo Imperatore eis annitente: cuius & præſentia debacchantes, hæc aliquoties agebant. Sed dū poſt mortem Conſtantis ſynodum Mediolorani Conſtantius fieri decreuiſſet, in qua Orientales atq; Occidentales epiſcopos in ueſania Arriana concordet faceret, ad effectum perducere nequiuit. Vnde & apud Arimenum conuenire præcepit Occidentales, apud Tyrum uero Orientales. In quibus ſynodis Homouſiani nequaquã Arrianis communicantes, ea de re cæteris in locis diuerſa celebrantes Concilia, turbulentiorẽ contra catholicos generarunt tempeſtatem. Conſtantius uero hortatu perfidorum nunc blanditijs, nunc minis inſtãs, nec ſic ad unanimiſſimam eos perducere potuit epiſcopos: ſed fruſtratus eſt ſuis conatibus, & maiores hinc inde in eccleſijs emergebãt diſcordiæ. Inſiſtentibus autem Arrianis ad tantam peruenit dementiã Conſtantius, ut quosdam in deo gradus crederet, in ſinum eius, dū in deo deos quaerit, tanq; per Seudo Tyrum inducitur. Peruerſo igitur zelo potestas armatur illuſa, & ſub nomine pietatis uis perſecutionis agitãt, de noua nominis electione contenditur, ut Arrianorum potius eccleſiæ, q̃ catholicorum ſint.

De perſecutione Athanaſij, aliorum catholicorũq; epiſcoporũ. Cap. III.

ERgo efferatus rex inſtinctu Arrianorum, primum Athanaſium perſequitur. Qui cum quereretur ad pœnam, a Maximino Treuironum epiſcopo, qui tũc ſatis clarus habebatur, honorifice ſuſceptus eſt. Paulum uero ſucceſſorem Alexandri Conſtantinopoleos epiſcopum, uirum laude dignum, in exilium detrudi iuſſit, & in locum eius Macedonium crudelem hæreticum ſubrogauit. Sed dum Hermodogenes magiſter militiæ regis imperio & Arrianorum factione Paulum deportare conaretur in exilium, Conſtantinopolim a populo tractus catholico, interemptus eſt. Paulus autem præfecti Philippi fraude circumueñtus, poſtmodum in exilium eſt truſus, & ibi ab eodem ſtrangulatus, quia fauor Macedonij atq; Arrianorum erat. Hinc iam Liberius Romanæ ſedis epiſcopus exilio damnaçt, qui noluit hæreticis communicare, & in damnationem Athanaſij ſubſcribere. Sed dum Romam Conſtantius ueniret, maſtronarum nobilium Romanorum pro eo ſatiſfactionem ſuſcipiens, ad propriam

propriam eum reuocauit sedem. Tamen quibusdā suspectus fuit, qđ tædio exiliū superatus, subscripserit. Cognouerat etiā, quod Felicis illius successoris, clerus & populus urbis cōmunionem uelut hæretici declinarent: eiusq; solēnijs nequaquā interessent. Ea quoq; tempestate Eusebius Vercellensis et Hilarius Pictauiensis, cæteriꝫ religiosi ac catholici episcopi & presbyteri per diuersa mittuntur exilia. Hinc uarijs afflictionum modis nō suæ partis Arriani omnes persequunt episcopos: assensu p̄bente eis principe. Fuit intestina bella, ecclesiarum deprædationes: diuersæ conditionis, ætatis & sexus hominum multis in locis clades & mortes. Quas persecutiones nefandas sequitur terræmotus horribilis, qui plurimas orientes solo strauit, sed ista in hoc compendio sufficiant opere.

De prælijs Constantis contra Parthos & Francos, ac de morte ipsius, ubi tunc Franci habitauerint.

Cap. V.

Nunc autē ad cœptum historiæ reuertamur seriem. Igit Cōstans aduersus Persas & Saporē, qui Mesopotamiā uastauerat, IX. p̄lijs parē prospere decertauit: nouissime seditione atq; intemperantia militū noctu adoriri pugnā coactus, patratā pene uictoriā insuper uictus amisit. Igitur uario euētū aduersum Francos a Cōstante pugnatur. Demum Frāci a Cōstante perdomiti, & pax cum eis facta est. Porro beatus Hieronymus in uita Hilarionis facit memoriam de Francis, ubi tunc habitarent. Dicit em̄: Nancꝫ Candidatus Constantij imperatoris Rutilius coma & candore corporis indicans prouinciā inter Saxones & Alamanos: gens eius non tam lata q̄ ualida, apud historicos Germania nunc Francia dicitur. Igitur post cum se intolerandis uitijs dedisset Constans, ac pene prouincialium fauorem militum compararet, Magnentijs dolis in opido, cui Helena nomen est, proximo Hispaniæ, interfectus est.

De tyrannide Magnentij atque Nepotiani, & de eorum interfectionibus.

Cap. VI.

Magnentius em̄ apud Augustudunū arripuit imperium, qđ cōtinuo per Galliā, Aphricā, Italiāq; porrexit. In Illyrico autē Vestraniōnem ætate grandæuū, imperatorē sibi milites creauerūt: uirꝫ natura simplicē, cunctisq; iucundū, sed qui ne prima quidē unq; literarꝫ elementa didicisset. Itaq; cum primas literas, literarumq; syllabas imperator senex interdū inuitus meditaret, a Cōstantio, qui tunc in Magnentium ultione fratris accensus bellum parabat, deponere iussus imperiū: abijciens cum literis purpuras, cōtentusq; priuatis, palatiū simul, scholamque dimisit. Nepotianus deinde Romæ Cōstantini sororis filius gladiato rū manu fretus inuasit imperiū, qui deinde cum improbus ac per hoc inuisus cunctis esset, a Magnētianis ducibus oppressus est. Sequit bellum illud horribile inter Cōstantium, Magnētiumq; apud Mursam urbē gestū, in q̄ multa Romanorꝫ uirū profligatio, etiā in posterꝫ nocuit. In q̄ bello pene nunq; amplius Romane cōsumptę sunt uires, totiusq; imperij fortuna pessundata. Magnētius tamē uictus aufugit, ac nō multo post apud Lugdunū

AA propria

propria se manu interfecit, Decētius quoq; frater eiusdem, quem Cæsarem Gallis præfecerat, apud Senonas laqueo uitam finiuit.

De Gallo Cæsare facto à Constantio, ac maturius interfecto. Et de Iuliani Galli fratris prælijs contra Germanos & Francos. Et qualiter inuasit imperium, Cap. VII.

Continuo Constantius Gallum patruum filium Cæsare legit, quem rursus crudeliter ac tyrannice agentē, paulo postq̃ crearet, occidit. Syluanū quoq; per Gallias rebus nouis inhiantē, mature circumueniēdum, opprimēdumq; curauit. Igitur Syluano interfecto, Iulianum patruelē suum Galli fratrem Cæsarem creatū, misit ad Gallias. Itaq; Iulianus Cæsar euerfas, oppressasq; ab hostibus Gallias strenuissime in integrum restituit. Iste in campis argentarijs apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias deleuit. Stabant acerui montium similes, fluebat cruor fluminum in modum. Captus rex nobilis Nodomarius: fusi oēs optimates eius, redditus limes Romanæ possessioni, ac postmodum cum Alamanis dimicans, potentissimum eorū regem Badomarium cepit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Augusti: & mox Italiam, Illyricumq; peruadens, Constantium Parthicis prælijs occupatum regni parte priuauit. Hinc Cōstantius urgere legationibus, ut in statum, nomenq; pristinum reuertatur, monuit. Iulianus mādatis mollioribus refert, se sub nomine Celsi imperij multo officiosius pariturum. Cōstantius Iuliani scelere comperito, dimissa expeditione Parthorum, dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam, Cappadociamque defunctus est. Ita ille, qui discissa pace & unitate fidei catholice, Christianos aduersus Christianos armans, ciuili (ut ita dicam) bello ecclesie membra dilacerauerat, totum inquieti tempus imperij molestissimum spacium uitæ suæ bellis ciuilibus etiam propinquos et consanguineos excitatis, exercuit, exegit, expendit. Imperauit autem annos uiginti quatuor, menses quinque cum fratribus Cōstantino atq; Constante. Quibus mortuis, Magnentio, cæterisque tyrannis extinctis, gubernacula totius orbis Romani eius ditioni submissa sunt.

Memoria nobilium scriptorum ac mirabilium patratorum, qui eo tempore claruerunt. Cap. VIII.

Quo imperante claruerunt uiri eruditi, quorum scribendo exstant monumenta: Antonius monachus, cuius uitam Athanasius episcopus Alexandrinæ ecclesie insigni uolumine persecutus est. Misit Aegyptiacæ ad diuersa monasteria, apostolico sensu, sermoneq; epistolas septem, quæ in Græcam linguam translate sunt: quarum præcipua est ad Arsetas. Floruit præcipue Constantino, & filijs eius regnantibus. Qui de Paulo quodam Thebeo, miræ beatitudinis uiro ad se ueniētib; plurima referebat, cuius exitum HIERONYMVS breui libello explicuit. Basilius Ancyranus episcopus artis medicinæ, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia: & sub rege CONSTANTIO Macedoniae partis cum Eustasio Sebasteno fuit.

fuit. Theodorus Heracliae Thraciarum episcopus fuit, elegantis, apertiq; sermonis, & magis historicæ intelligentiæ, ædidi librum sub Cōstantio principe, & cōmentarios in Matthæum, & in Iohannē, & in Apostolū, & in Psalmērium. Triphilus Cypriledēsis siue Leocotheon episcopus eloquentissimus suæ ætatis, & sub rege Cōstantio celeberrimus fuit. Leguntur in Canticum Canticorum cōmentarij eius, & multa alia cōposuisse ferunt, quæ in nostras manus minime peruenerūt. Donatus, a q̄ Donatiani p̄ Aphricā sub Cōstantio & Cōstantio principibus, afferens a nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totā pene Aphricā, & maxime Numidiā sua persuasione decepit. Extāt eius multa ad suā hæresim pertinentia, de spiritu sancto liber Arriano dogmati cōgruens. Asterius Arrianæ philosophus factionis, scripsit regnante Cōstantio in epistolā ad Romanos, & in Euāgelia, & in Psalmos cōmentarios, & multa alia, quæ a suæ partis hominibus studiose leguntur. Lucifer Caralitanus episcopus, cum Prancratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, a Cōstantio imperatore sub Liberio episcopo pro fide in exilium pulsus, cum noller sub noīe Athanasij Nicænam dānare fidem, & in Palestinā relegatus, miræ cōstantiæ animi, & p̄paratus ad martyriū contra Cōstantium imperatorem scripsit librum, eiq; legēdum misit, ac nō multo post sub Iuliano principe reuersus est Caralis, Valentiniano regnante, obiit. Eusebius natione Sardus, & ex lectore urbis Romę Vercellensis episcopus, ob confessionē fidei a Cōstantio principe Scythopolim et inde Capadociā relegatus, sub Iuliano imperatore ad ecclesiā suam reuersus, edidit in Psalmos cōmentarios Eusebij Cæsariensis, q̄s de Græco in Latinū uerterat; & mortuus est sub Valētiniano & Valente regnantibus. Fortunatus natione Apher, Aquileiensis episcopus, imperāte Cōstantio, in Euāgelio titulis ordinatis breui sermone ac rustico scripsit cōmentarios; et in hoc habet detestabilis, qd Liberij Romanæ urbis episcopū pro fide in hoc tēpore ad exilium pergentē primus sollicitauit & fregit; & ad subscriptionē eum hereseos cōpulit. Acatius, quem q̄a luscus erat, Auoni, oaron nuncupabant, Cæsariensis in Palestina episcopus, lib. in Ecclesiasten, X. & VII. uolumina; et multos p̄terea, diuersosq; tractatus cōposuit. In t̄m autem sub Cōstantio imperatore claruit: ut in Liberij locum Romæ Felicē episcopum cōstituerit. Serapion Thimeus episcopus, q̄ ob elegantia ingenij cognomen scholasticus meruit, charus Antonio monacho; ædidi aduersum Manicheum egregium librum, & de Psalmorum titulis alium, & ad diuersos utiles epistolas; & sub Cōstantio principe inclutus fuit. Qua etiā tēpestare Iacobus Iusibenus episcopus, q̄ multis claruit mirabilibus, fuit. Inter cetera per eū patrata miracula, dū Nisibin uastata Mesopotamiā a Sapore Persarū rege ciuitas obsideret, cum ingētib; copijs diebus LXX. ac deinceps, murus impetu fluminis, quem exercitus interpositis cataractis artificiose suspenderat, atque inundare retro coegerat. Quibus sublatīs, uim non sufferens, corruit murus: ipsum uero murum sacris orationibus suis uir dei nocte interposita ad

integrum restaurauit. Sabora die sequenti, dum per alueum fluminis atque murorum ruinam ciuitatem inuadere se crederet, uidens murum cum repugnaculis restitutum: quem cum sibi assistentibus non solum restauratio muri terruit, sed etiam alia uisio perturbauit. Vidit enim stantem supra murum quemdam imperiali schemate circumamictum, & tam purpura quam diadema te resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum imperatorem, mortem minatus est eis, qui nuntiauerant non cum illic esse presentem. Quibus affirmantibus uera se dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex uultu quem uidebat, agnouit eorum uerba esse ueracia, & ait: deum bella gerere pro Romanis. Attamen talibus signis cognitis, ab obsidione minime recedebat. Igitur prædictus episcopus hortatu obsessorum ad murum accedens, ut Persarum castra aspiciendo malediceret: Quibus aliam non intulit maledictionem, nisi cyniphe & culices in eos ut immitteret dominus, ut per parua animalia supernam uirtutem potuissent agnoscere. Cuius orationem tantæ nebulae subsecutæ cyniphum & culicum, replentes castra Persarum, ut elephantes & equi uim non ferentes, earum acies perturbarent & castra confunderent, atque in diuersa discurrendo deserta pererent. Talibus rex potentissimus cum innumerable exercitu perterritus, obsidione soluta recessit confusus. Hic namque Iacobus unus eorum numero fuit confessorum, qui sub Maximiano persecutore claruerunt, & qui in Nicæna synodo Arrianum dogma damnauerunt. Scripsit enim XX. & VI. libros Syro sermone, id est, aduersus omnes hæreses, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum, de resurrectione, de uita post mortem, de humilitate, de poenitentia, de satisfactione, de uirginitate, de sensu animæ, de circumcisione, de actione benedictionis, quod in Isaia legitur, non exterminatus botrus: de Christo, quod filius dei sit consubstantialis patri, de castitate, contra gentes, de constructione tabernaculi, de gentium conuersatione, de regno Persarum, de persecutione Christianorum: composuit & chronicon minoris quidem Græcorum curiositatis, sed maioris fidei: quia diuinarum tantum scripturarum autoritate constructum, comprimit ora eorum, qui præsumptuosa suspitione de aduentu Christi domini nostri inaniter philosophantur. Moritur hic uir Constantij temporibus, & iuxta preceptum patris eius Constantini, in ara muri Nisibin sepelitur, ob custodiam uidelicet ciuitatis: quod secundum fidem Constantini euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus Nisibin, & uel gloriæ sepulchri inuidens, uel fidei Constantij, cuius ob id domum persequeretur, iussit efferi de ciuitate sancti corpus, & post paucos menses consulens licet Reipublicæ Iouinianus imperator, qui Iuliano successerat tradidit Barbaris ciuitatem. Hinc Sabora Persarum rex Christianos persequitur. Constantio igitur imperante, ut ad ordinem historiarum redeamus: Gallus Cæsar Iudæos, qui interfectis per noctem milibus arma ad rebellandum inuaserant, oppressit: caesis multis hominum milibus, usque ad innoxiam ætatem, & ciuitates eorum, Dio Cæsaream, Tyberiadem, & Diospolim, plurimamque opida

pida igni tradidit: nōnulli nobilium Antiochię a Gallo interfecti. Tytianus tunc uir eloquens, p̄fecturam p̄torio apud Gallias amministrabat. Victo rinus Rhetor & Donatus grāmaticus p̄ceptores Hieronymi Romę insi gnes habētur: e quibus Victorinus etiā statuā in foro Traiani meruit. Quibz diebus reliquię apostoli Timothei Cōstantinopolim inuectę. Cōstan tio uero Romam ingresso, ossa Andreę apostoli, & Lucę euangelistę a Constantinopolitanis miro fauore sunt suscepta. Hilarius itaq; cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias redit, qui reuersus Ariminensis perfidię dolos in Gallia damnat.

Qualiter Iulianus à Christianismo ad idololatriam sit conuersus, ac iustas de
mum luit p̄enas. Cap. IX.

Iulianus cōperta morte Constantij, imperij summā solus obtinuit anno uno & mēsibus octo: Christianā religionem arte potius, q̄ potestate inse ctatus. Vt negaret fides Ch̄ri, & idoloz cultus susciperetur, honoribus magis prouocare, q̄ tormentis cogere studuit. Aperto tamen p̄cepit edic to, ne q̄s Ch̄rianus docendorz liberalium studiorz professor esset. Sed tñ sicut a maioribus cōpertum habemus, oēs ubiq; propemodum p̄cepti cōdi tiones amplexari, officium q̄ fidem deferere maluerunt. Multi etiam Ch̄ria norz tunc honores ambiendo spōte corruerunt. Hic nanq; Iulianus, qui du dum fuerat Christianus, & postea proditor est effectus, dum esset iuuenius lus, tōsus monasticā simulabat uirā, & latenter quidē exercebat in philos ophia, in manifesto autē sacros Christianorz legebat libros. Deniq; in eccles ia Nicomedię lector est cōstitutus, et sub hoc habitu furorē declinauit im peratoris. Hęc quidē pro timore faciebat, q̄a uerebat Constantiū imperato rem, qui fratrē eius Gallū occiderat, & se suspectū apud eum nouerat. Les gebat itaq; apud paganorz philosophos, quorz instinctu ccepit imperialia scepra desiderare. Quamobrē discurrens uniuersam Helladā uates queres bat, respōsa reddentes, cōsulens si ad imperiū perueniret, inuenitq; uirz, qui ei desiderata se dicere fateret. Is eum perducēs ad quendā idoloz locum, & intromittens in adytū, seductores dæmones euocauit. Quibus solēniter ap parentibus, terrore cōpellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signacu lum. Tunc dæmones trophæi dñici figuram respicientes, & suę recordati deuictionis, repente disparuerūt. Quod agnoscens magus, ccepit culpāre Iu lianum. At ille & terrore significauit, & crucis se dixit obstupuisse uirtutē, eo qđ uidentes hoc signū dæmones, euauerunt. Porro magus: non hoc sus piceris, inquit, o bone uir, quia timuerint, sicut ais, sed abominati hoc signū potius abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signa culi Iulianum. Post hæc igitur imperator euocauit Iulianum, & constituit Cæsarem, danſque ei coniugem Constantiam sororem suam, contra Bar baros eum destinauit ad Gallias, ut in superioribus diximus. Igitur Iulia nus ut solus obtinuit principatum primum uelut arguens perperam gesta Constantij, episcopos iubet de exilijs relaxari: post uero aduersum nostros

tota nocendi arte consurgit. Qui cum astutus atque callidus esset deceptor, ludæos ob Christianorum odium Hierosolymam undique conuenire iubens, & ex publico eis expensas largiri præcipiens, ut templum reedificarent, & ibi hostias legales immolarent: ut sic saltem Christianismum abolere posset. Sed mira dispensatione maxima pars ludæorum, qui illuc conue-
nerant, terræmotu perempta, reliqui uero flammis ulticibus exusti. Qui autem superfuerunt, signum etiā crucis tam in coelo quam et in uniuscuiusque ueste cernentes, quod si nolentes, nequaquam ex eis delere poterant. Itaque inuiti compulsi sunt CHRISTVM dei filium fateri, quibus signis ter-
riti discesserunt. Igitur imperator dudum studens paganitatem in omni sua ditione dilatare, grauius ferebat: uidens Christianos potius approbari: arbi-
tratus est statum ex uita bona & conuersatione Christianitatis consistere: studuit ubique templa paganorum constructione & ordine Christianæ re-
ligionis ornare, sedibus atque processionibus, paganorumque dogmibus atque monitionibus lectores sue superstitionis instituit ad instar clericorum, ut horas certas & dies & orationes solenniter obseruarent, præcipiens pa-
riter habere curam, uiros philosophari scientes, habitaculis peregrinorum & pauperum, aliisque prouidentia circa egenos exhibita paganorum religio-
ne componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte uel inuitus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, ut post poeniten-
tiam mediocrem sustinerent correctionem. Hæc itaque faciens imperator ad destructionem Christianorum, neque suadere subiectis præualuit, & aperte uim inferre palam erubuit. Habens itaque Iulianus plurimum uanæ gloriæ
uitium cunctos ante se principes lacerauit in oratione, quam de Cæsaribus scripsit: & ipse post Iulium imperatorem primus in senatu, quæ commenta-
tus fuerat, recitauit. Hac ergo arrogancia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atque tonsores expelleret de pallatio, opus
philosophi non tamen imperatoris egit: Vt autem detraheret atque laceraret, neque philosophi neque principis fuit. Qui post omnia contra Christianos ar-
gumenta diaboli ac suæ calliditatis per Romanum orbem disposita, nimis gloriæ cupidus (illum enim uanitas flagrantior peruicerat) bellum aduersum
Parthos parās, cum Romanas uires cōtractas undique ad destinatam secum
traheret traditionem, Christianorum sanguinem dijs suis uouit, palam per-
secuturus ecclesias, si uictoriam potuisset adipisci. Nam et amphitheatrum Hierosolymis extrui iussit, in quo reuersus a Parthis, episcopos, monachos
omnesque eius loci sanctos, bestijs etiam arte quadam seuioribus obijceret, spectaretque laniandos. Itaque postquam a Thesiphonte castra mouit, dolo
cuiusdā transfugæ in deserta perductus, cum ui sitis et ardore solis atque in-
super labore arenarum confectus periret exercitus: Imperator tanto rerum
periculo anxius, dum per uasta deserti incautius euagatus a suorum erraret
agminibus, ab obuio quodam hostium equite, conto illa ictus, interiit. Qui
accepto lætali uulnere, sanguinem proprium spargens in aera, clamauit:

VICI

VICISTI GALILAE, VICISTI. Solitus quippe erat Christianos uocare Galilaeos. Sic misericors deus impia cōsilia impij morte dissoluit: quia deum authorem omnium sponte deseruit, nefarijs cōfusus artibus magicis suae lenitatis petulantia, quasi omnibus audacior cunctos anteiret, meritis luit poenas. Nō enim decet Imperatorem audacia alijs praeferrī, sed moderatione & salubribus cōsilijs. Cuius salus propria cum semper ad securitatem omnium, in bello maxime, conseruanda est.

De pedagogo Christiano & Iuliano Saba, qui impij Iuliani Caesaris apud Persas fidem praedixerunt perditionem. Cap. X.

QUAE etiam tempestate in Antiochia uir quidam optimus paedagogus adolescentium habitabat, eratq; illic famosissimus sophista Libanius impius, expectansq; Iuliani uictoriam, habens praeculis eius minas. Interrogauit ergo paedagogum, quasi nostram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod post paululum contigit, impletus gratia diuina praedixit. Respondit em: O sophista: creator oim, quem tu fabri filium nominasti, locellum sepulturae Iuliano componit. Post paucos enim dies mors illius nuntiatur erronei, & in locello positus, est aduectus, minarumq; timor euacuatus est. Tunc etenim Iulianus religiosissimus cognomento Saba, cum illius impij minas audisset, continuo ingemiscendo ac flendo clementi domino supplicans subito lachrymarum eius fluuius restitit, fuitque alacritate complexus & eius uultus exhilaratus. Hanc animi permutationem eius ministri respicientes, rogauerunt ut eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacrae uinae deuastator poenas exactus est uastationis suae, iacetque mortuus, terroribus, minisque frustratus. Haec agnoscetes omnes exultauerunt, deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea uero a nuntijs est cōpertum, eandem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senior cognouit atque praedixit.

Qualiter Iouianus a militibus imperator creatus, exercitum reduxit a Persis. Cap. XI.

MILITES igitur in maximam aestuationem uenientes, ommissa omni dilatione, altera die Iouiano insulas imperatoris imponunt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tempore millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege proposuit: ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam imperatoris preceptionibus impijs obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatem inter uiros militares habebat. Qui cum uiolenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat dicens: non se uelle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque uox omnium communiter proclamasset dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. Cogitabat itaque IOVIANVS de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illegsum exercitum liberare, nec indiguit grandi

consilio, sed seminibus pietatis utilissimum uindemiauit fructum. Repente namque suam providentiam deus ostendit, et fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius angustiam Persarum rex agnouisset: missa legatione petiuit pacem. Deinde cibaria militibus destinauit, & forum uenaliū eis præparari in deserto præcepit: celebratisque foederibus exercitum reduxit incolumem. Quæ pacta quātum ad gloriam Romanorum turpia, sed tempori necessario congruebant. Amissa namque Syria & tradita Persis Nisibin Mesopotamiæ ciuitate, discessit. Hæc itaque nuntia Christianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautum Iuliani feruorem ualde culpabant: causamque damni finium Romanorum ei potius inferebāt, quod a Persa quasi proditore seductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent, incendit: & famem militibus irrogauit. Fecellit eum itaque superbia, iactantia, sophisticis inflatum disciplinis: quibus gloriabatur supersticiosus idolorum cultor, dicendo, felicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Sed ubi Iouianus in XX. & IX. annos pace cōposita ad Romanum regressus est solum, clariorque lux nostro se orbi ex orientis partibus aborta diffudit: Rempubicam quasi post nimias procellas omni moderatiōe aggreditur reparare: ecclesiarum uero curam non in secundis habere: nec tamen incaute, ut Constantius egerat, sed lapsu prædecessoris ammonitus. Primum hoc conscripsit, ut episcopi de exilio remearent, & ecclesias eis reddendas esse professus est, qui expositam in Nicæa fidem inuiolabiliter seruauerunt.

De reuocatione Athanasij. Et qualiter illius consilij vsus ecclesiastica tractauit negotia Iouinianus. Cap. XII.

Hinc honorificis & officiosissimis literis Athanasium requirit: ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscepit modum. Athanasius autem perfectam diuinorum dogmatum disciplinam remisit expositam, apostolicis dogmatibus congruentem quibus Imperator instructus hæreticorum euitaret prauissimas calliditates, & ecclesijs redderet pacē catholicis. Igitur post paruum interuallū magnus Athanasius deo amabilem Imperatorem uidere desiderās, uenit Antiochiam & principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, ut quæ necessaria pro religione & recta fide uidebantur, exponeret: disponēsq; ut decebat causas ecclesiæ de reuersione cogitabat. Porro Athanasium amicū sibi maximum factum destinauit in Aegyptum, ut sicut ei uideretur, causas ecclesiarū populosque disponeret: interminans derogatoribus dignas correptiones, quoniam nouerat immerito per iniquas calumnias multa Athanasium incommoda passum. Verum Imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis & suasionē uerborum, discordantium contentiones abscinderet: dicens nulli quidem se quomodocumque credentium fore molestum, eos tamen diligere, & nimis honorare, qui Nicæni Concilij decreta ecclesiasticæ unitati seruarent, inquis

in quibus unitas continetur ecclesiastica. Sed hæc tam pia, tam læta principia mors immatura corripuit. Qui dum ad Illyricum rediens per Galatiam iter agit, Constantinopolim accelerans: Dadaſtenæ moritur, XVIII. menſe, quam imperare coeperat, XXXVIII. ætatis anno.

De Valentiniano à militibus Imperatore facto. Et quid illo regnante dignum memoria contigerit. Cap. XIII.

Postq̃ Valentinianus apud Nicæam consensu militum Imperator creatus est, mansit in eo annis XI. Qui cum Christianus integra fide sacramentum militiæ gereret, & sub Iuliano Augusto tribunus ſcutariorū iuſſus ab Imperatore ſacrilego, aut immolare idolis aut militia cedere: fideliter ſciens & gratiora eſſe dei iudicia & meliora promiſſa, ſpōte diſceſſit. Ita parua interiecta mora Iuliano interfecto ac mox Iouiano mortuo, qui pro nomine CHRISTI amiſerat tribunatum, retribuen- te CHRISTO in locum perſecutoris ſui, accepit imperium. Is enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia atque iuſtitia & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalīs pariter & urbanus, ut dum exercitus tentaret ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit: Veſtrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non exiſtente mihi dare regi- men Imperij: uerum ubi hoc ego ſuſcepi, meum iam & non ueſtrum eſt, de rebus cogitare communibus. Cuius uerba mirati milites, eius ſecuti ſunt uoluntatem. At ille poſtea fratrem ſuum Valentem participem fecit Impe- rij: Procopium tyrannum plureſq; poſtea ſatellites eius occidit. Terræmo- tus per totum orbem factus, ita quoque turbatum pelagus excuſſit, ut per uicinas terrarum campeſtrium partes reſuſo mari plurimæ inſularum ur- bes concuſſæ & ſubrutæ periſſe ferantur. VALENS ab Eudoxio epi- ſcopo Arriani dogmatis aſſertore, & baptizatus & perſuaſus, in ſæuiſſi- mam hæreſim declinauit. Sed malignam infectationem diu texit, nec uo- luntati poteſtatem admixcuit: quo ad uiuentis fratris authoritate compreſ- ſus eſt. Contemplabatur enim de eo quantam uim in ulciſcenda fide Impe- rator poſſet exercere: qui tantam conſtantiā pro retinenda quondam miles habuiſſet. Horum anno Imperij tertio: Gratianus Valentiniani filius Impe- rator eſt factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus plu- uiæ mixta defluxit. Præterea ATHANARICVS rex Gothorum Chriſtianos in gente ſua crudeliſſime perſequutus plurimos Barbarorum ob fidem interfectos, ad coronam martyrij ſublimauit. Quorum tamen plurimi in Romanum ſolum, non trepidi uelut ad hoſtes, ſed certi quia ad fratres pro CHRISTI confeſſione, fugerūt. VALENTINIA- NVS Saxones gentem in Oceani littoribus, & paludibus inuijs ſitam, uirtute atque agilitate terribilem, periculoſam Romanis finibus erupcio- nem magna mole meditantes: in iſtis FRANCORVM finibus op- preſſit. Burgundionum quoque nouorum hoſtium nouum nomen, qui pluſquam ſeptuaginta milia (ut ferunt) armatorum ripæ Rheni fluminis inſedes

infederunt. Hos quondam subacta inferiore Germania a Druso & Tyberio adoptiuus filijs Cæsaris, per castra dispositos, in magnam coaluisse gentem: atq; ita etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra per militem habitacula constituta, burgos uulgo uocant: eorumq; esse præualidam & perniciosam manum, Galli hodieq; testes sunt. Cum quibus præsumpta possessione consistunt, quamuis prouidentia dei Christiani omnes modo facti, catholica fide nostrisq; clericis quibus obedirent receptis, blande mansuete, innocentiq; uiuunt, non quasi cum subiectis Gallis, sed uere cum fratribus Christianis. Anno autem XI. regni sui Valentinianus cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent, easq; uastarent, bellum in eos parans apud Prigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod Græce apoplexis uocatur, suffocatus & mortuus est.

De filiis Valentiniani, qui post eum regnauerunt partibus occidentis, & de Valente Orientis Augusto. Cap. XIII.

Post quem Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit, Valente patruo in orientis partibus constituto: Valentinianum etiam fratrem suum paruū admodum socium creauit imperij, quibus non essent de una matre progeniti. Nam Valentinianus senior dudum laudante Seuera uxore sua, cuius filius Gratianus fuerat, pulchritudinē Iustinae uirginis quam suæ familiaritati unierat & nudam balneis conspiciens adamauerat. Hinc amore concepto imperatrix Seuera, uenustatem corporis puellæ marito indicat. Qui confestim sibi eam sociauit in matrimonium, nec tamen priore abiecta legesque propter illas sanxit, ut omnes uiri qui uoluissent, impune bina matrimonia susceperent. Accepta ergo (ut diximus) Valentinianus Iustina: edidit ex ipsa Valentinianum iuniorem, & filias tres, Iustam, Gratam, & Gallam. Gallam uero postea maior Theodosius Imperator duxit uxorem: ex qua Placidia ei filia nascitur esse progenita. Nam Archadium & Honorium ex Placella priore coniuge, habuisse cognoscitur. Imperantibus prædictis principibus Athanasius Alexandriae doctrina ac religione uera in pace degens clarus satis habetur: qui sub Constantio ac Iuliano principibus multa pertulerat incommoda pro fide nostra. Feruntur eius aduersum gentes libri II. & contra Valentem & Ursacium liber I. & de Virginitate liber I. & de persecutionibus Arrianorum plurimi: & de Psalmorum titulis, & in historia Antonij monachi uitam eius continentes epistolæ: & multa alia, quæ enumerare longum est. Hilarius urbis Pictauorū Aquitanicæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi de synodo Biterresis Phrygiam relegatur, duodecim aduersum Arrianos confecit libros: & alium librum de synodis, quem ad Galliarum episcopos scripsit: & in Psalterium commentarios, primum uidelicet & secundum, & a quinquagesimo usq; septuagesimū secundum, & a centesimo octauo decimo usque ad extremum. In quo opere imitatus est Adamantium: nonnulla etiam de suo sensu addidit. Est eius & ad Constantinum libellus

Ius quem ei uiuenti Constantinopolim porrexit, & alius in Constantium quem post mortē eius scripsit: & liber aduersum Valentem & Vrsacium historiam Ariminensis & Seleucensis synodi continens, & ad p̄fectum Salustium siue contra Dioscorū, & liber hymnorū & mysteriorū alius, & cōmentarios in Matthæum scripsit, & tractatus in Iob: quos de Græco Adamanti ad sensum transtulit. Est & alius elegans libellus eius cōtra Auxentium: & nōnullæ ad diuersos epistolæ. Aiunt quidam scripsisse eum in Cātica Canticorū insigne uolumē: sed a nobis hoc opus ignoratur. Qui ab exilio reuersus uelut splēdidum lumen Gallias irradiauit: cætera sc̄q; prouincias suo sacro dogmate a peste Arriana liberauit. Mortuus est Pictaui, Valentiniano & Valente regnantibus. Titius Bostrenus episcopus, sub Iuliano & Iouiniano atq; Valētiniano principibus fortiter aduersum Manichæos scripsit libros, & nōnulla alia opuscula. Moritur sub Valente.

De Ambrosio & cæteris doctoribus, qui sub principibus prædictis claruerunt. Cap. XV.

INterea siquidem, defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum episcopo utriusque partis populi diuersis studijs ferebātur, dissensio grauis & periculosa seditio urbi propriæ maturum parabat exitium, si pars utraq; cum diuersum uellet, nequaquam quod proposuerat obtineret. Ambrosius tunc consulares eiusdem prouinciæ fasces gerebat. Is cum perniciem ciuitatis uideret impendere, pro loco atque officio suo, confestim ecclesiam seditionem populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa secundum leges & publicam disciplinā pro quiete & tranquillitate perorasset: pugnantis inter se & dissidentis subito clamor & uox una cōsurgit, Ambrosium episcopū postulātiū. Baptizari hūc protinus clamatur, erat em̄ catecuminus: & sibi episcopū dari, nec aliter unum populū fore atq; unam fidem, nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Hoc imperator Valentinianus agnoscens, repente iussit & baptizari, & tanq̄ dignum uirum ordinari pontificem. Nouerat em̄ eius certiores omni pondere uoluntatem, & totius regulæ secreta subtiliora: arbitratus etiam diuinum in eo esse decretū, dum in eius electione etiam pars cōtraria cōsonaret. Is ergo sacri baptismatis dono positus, gratiā quoq; suscepit episcopatus. Quo facto hūc hymnum optimus imperator Saluatori & dño obtulisse ferē, his quippe quæ gerebātur, intererat: Gratias, inq̄t, ago tibi dñe omnipotēs et Saluator noster, qm̄ huic uiro ego quidē cōmisi corpora, tu autē aīas, et meā electionē ostēdisti iustitię cōuenire. Ista de Ambrosio in hoc loco sufficiāt. Qua tēpestate de Gallo græcia Photinus, Marcelli discipulus ordinatus Syrmis episcopus Ebionis hæresim instaurare conatus est, et postea a Valētiniano principe pulsus ecclesia est. Plurima scripsit uolumina, in q̄bus uel p̄cipuus cōtra gentes, & ad Valētinianum lib. I. Optatus Afer, ep̄s Mileuitanus, ex parte catholica scripsit sub Valētiniano et Valēte principibus, aduersum Donatianę partis calūniā lib. VII. in q̄bus asserit crimē Donatianorū in nos falso retorqueri.

Acylus

Acylius Seuerus Hispanus, de genere illius Seueri, ad quem Lactantiꝝ duo epistolarum libri scribuntur, composuit uolumen quasi hodieporicum, totius uitæ suæ statum continens, tam prosa quam uersibus: quod uocauit Cintacipoian siue petram: & sub Valentiano principe obiit.

De malegestis Augusti Valentis contra Catholicos, & de persecutio
ne eius.

Cap. XVI.

Igitur tempore, quo Valens a fratre Valentiniano ad consortium imperij est ascitus, apostolicis dogmatibus ordinabatur. Cum uero Gothi transissent Histrum, et Thraciam peragrarent: collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit, ut non nudus sacra gratia dimicaret sed sancti baptismatis munitus armis, & hoc quidem bene placuit & ualde sapienter. Quod uero postea gessit magnam animi molliciem & proditorem significat ueritatis, ea namq; infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & mulieribus uerbis illaqueatus. Illa namq; primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiã istum secum corruere in blasphemie foueã persuasit. Cuius seductionis author fuit Eudoxius. Is em̃ adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat ecclesiæ: non regens sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore iureiurando miserrimũ obligauit: ut & in impietate dogmatis permaneret, & undiq; contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit. Quod uiuẽte fratre timore coactus celauerat, post paululum, quæ iurauerat, adimpleuit. Ergo Valens Imperium IIII. annos Valentiniano mortuo tenuit. Qui cum impie ageret, ilico uelut effrenata libertatis audacia legẽ dedit: ut monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum fidei opus dimissa seculariũ rerũ, multimoda actio ne se redigunt, ad militiã cogerentur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines arenasq; diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem periculosissimamque serpentium abundantiam, couersatio humana non nosset: magna abundantium monachorum multitudo compleuerat. Huc tribuni & milites missi, qui sanctos ac uenerabiles milites dei, alio nomine persecutionis abstraherent, interfecta ibi agmina multa sanctorum. Quæ autem per diuersas ubique provincias his similibus iussis diu aduersus ecclesias catholicas & recte fidei populos gesta sint: satis in Ecclesiasticis historijs declaratur. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros ac diaconos & monachos, usque ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit: multaue nefanda & crudelia in ecclesiam dei molitus est. Ex diuersis enim in orbe Romano sub impio principe, ex alijs suffocationibus innumerabilibus tormentis, quibus uinea domini uastaretur adinuentis. Quæ historiographi quorum intentio fuit, ut literis hæc ad futuram posteritatem porrigerent, comprehendere ad liquidum præ multitudinem diuersarum mortium nequiuērunt. Nos ex multis unum in hoc compendio opusculo inserere curauimus.

Qualiter Edissenus per mulierem filium trahentem ad martyrium furorem
declinauerint Valentis.

Cap. XVII.

Dicens

Dicendum quoque est, quod in Ediffa Mesopotamiae gestum esse nosciunt. In hac urbe est apostoli Thomae basilica clara nimis pariter & ornata, in qua propter loci reuerentiam collectae saepius celebrantur: quam uolens Imperator inspicere, & agnoscens oēs sibi odiosos ibidem cōuenire, fertur manu percussisse praefectū, cur exinde orthodoxos nō expulerit uniuersos. Cumque praefectus iniuriā passus inuitus indignationi principis ministrare contenderet, nō eī uolebat tantis hoībus cedes inferre, latenter mandauit ut nullus in illa basilica remaneret. Sed nemo respexit, neque consilium neque terrorē eius, oēs eī altera die ad locū orationis pariter confluxerunt. Cumque praefectus cum multa militū manu ad basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret iussione, quēdā muliercula cū paupertate degens, filium suum manu tractum cursu ad illam basilicam properans, praefecti interruptit officium. Indignatus uero praefectus mulierem sibi iussit adduci, dixitque ad eam: O infelix mulier, quo sic indecēter curris? At illa: Vbi & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti, quia praefectus illic occisurus est uniuersos quoscunque comperit? Et mulier: Audiui inquit, ideoque festino ut illic inueniar inter eos. Et quo hūc paruulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hāc cum audisset uir ille concurrentiū uoluntatem, mox recurrēs ad principem suggessit ei, eo quod essent oēs mortē pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicēs, breui tpe tantos occidere. Quo dicto ab ira reuocauit Imperatorē. Hoc ergo mō Edisseni furorē Impatoris effugiūt. Per idē tempus ecclesia uelut psecutionis igni conflagrāte, purior auri metallo refulgebat. Non eī in uerbis uniuscuiusque fides, sed in exilijs & carceribus probabatur: quia nō honori erat catholicum esse, sed poenae.

De sanctis uiris qui tunc floruerūt per Aegyptū & in cæteris locis. Cap. XVIII.

Florebat igitur Aegyptus ea tempestate, nō solum eruditis in Christiana philosophia uiris, uerum etiam his qui per uastam eremum cōmanentes signa & prodigia apostolica simplicitate uitae, & cordis synceritate faciebāt. Macharius de superiore eremo, aliusque Macharius de interiore, Isidorus in Scythijs, Pampus in Cellulis, Moyses & Benjamin in Nuria, Scyrion & Helias & Paulus in Apoliote, alius Paulus in Focis, Pæmen & Ioseph in Pispiri, qui appellatur mons Antonij. Sed & alios quāplures huiusmodi uiros, in Aegypti partibus tūc habitasse fidei cōperimus auditu, ut uere cōpleretur Apostoli dictum: Quia ubi abundauit peccatū, superabundauit & gratia. Aegyptus eī prae oībus nationibus superstitiosissime diuersis idolorū monstris quondam seruierat. Habuit autē per idem tempus etiam Mesopotamia uiros nobiles iisdem studijs pollentes apud Edissam & Carram, tum & in cæteris locis: sed neutra harum infacundior Cappadocia fuit, imo aliquid lætius, quæ Gregorium & Basilium germinauit. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegae, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam: sed nutu dei ad diuinam sunt conuersi philosophiam, in qua mirabiliter floruerunt. Tulit igitur &

ipsa Cappadocia multorum sanctorum segetem satis lætam, quorum miracula apostolicis actibus congruentia, præ multitudine in hoc opere annotare distuli: dum plures propria eruditi uiri condita relinquerent opuscula, de uitæ merito & conuersationis eorum ex emplo.

De prælijs in Aphrica per Theodosium, Theodosij principis patrem, gestis, & de prælio in Gallia per Gratianum acto contra Alaman-
nos. Cap. XIX.

INterea in Aphricæ partibus Firmus se excitatis Maurorū gentibus regem constituens, Aphricam Mauritaniamq; uastauit, Cæsareā urbem nobilissimam Mauritaniam dolo captam, deinde cædibus incendijsq; completam, Barbaris in prædā dedit. Igitur Comes Theodosius Theodosij, qui post Imperio præfuit pater, qui illuc fuerat a Valentiniano missus, effusas Mauroꝝ gentes multis prælijs fregit, ipsum Firmum afflictum et oppressum coegit ad mortē. Post cum experientissima prouidentia totam cum Mauritania Aphricam meliorem pristinis reddidisset, tūc Valēte Imperatore quando & alij plures nobiles occisi, instimulante & obrepente inuidia, iussus interfici apud Carthaginem, baptizari in remissionē peccatoꝝ præoptauit: ac postq̃ sacramentū Christi, qd quæsierat, affecutus est, tunc gloriosam seculi uitam etiam de uitæ æternitate securus, percussori iugulū ultro præbuit. Gratianus interea Imperator admodū iuuenis, cum inexstimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cerneret, fretus Christi potentia longe impari militum numero sese in hostem dedit: continuo apud Argentariam oppidum Galliarum, formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plusq̃ XXX. milia Alamannorum minimo Romanorum detrimento in eo prælio interfecta narrantur.

De Gothis, qui Valentem erroneum principem bello vicerunt, ac demū
uiuum incenderunt. Cap. XX.

TERTIODECIMO aut anno imperij Valentis, hoc est, paruō tpe posteaq̃ Valens per totum Orientem ecclesiæ lacerationes, sanctorumq; cædes egerat, radix illa miseriarū copiosissimos simul fructus germinauit. Siquidem gens Hunoꝝ diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita exarsit in Gothos, eosq; passim conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugientes a Valente, sine ulla foederis pactiōe suscepti, ne arma quidē, quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde propter intolerabilē auaritiā Maximi ducis fame & iniurijs adacti, in arma surgentes uicto Valentis exercitu per Thraciam sese miscentes, simul omnia cædibus, incendijs, rapinisq; fuderunt. Valens egressus de Antiochia cum ultima infelicitis belli sorte traherē, sera pcti Maximi poenitētia stimulatus, episcopos ceterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; XV. imperij sui anno lachrymabile illud bellum in Thracia cum Gothis, iam tunc excitatione uirū, rerumq; abundantia instructissimis, gessit: ubi primo statim impetu Gothorum, perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum undiq; deseruere

deseruere præsidia. Mox legiones peditum undiq; equitatu hostiū cinctæ, ac primum nubibus sagittarum obrutę, deinde cum amentes metu sparsim per deuia cogerentur, funditus cæsę gladijs insequentium contisq; perierunt. Ipse Imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam, ægre in cuiusdam uillulæ casam deportatus lateret; ab insequentibus hostibus deprehensus, subiectus igni consumptus est. Et quo magis testimonium punitionis eius & diuine indignationis terribili posteris esset exemplo, etiam communi caruit sepultura. Anno uitæ quinquagesimo tali sorte extinctus est. Qui cum fratre regnauit annis XIII. post fratrem uero III. Gothi itaque antea per legatos supplices poposcerunt, ut illis episcopi, a quibus regulam Christianæ fidei discerent, mitterentur: Valens Imperator exitiabili prauitate doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentū, quod accipere, tenuerunt. Itaq; iusto iudicio dei, ipsi eum uiuū incēderunt, qui propter eum etiam mortui uitio erroris arsurī sunt.

De Didymo & alijs doctoribus illius temporis.

Cap. XXI.

QVA tempestate Didymus Alexandrinus, captus a parua etate oculis, & ob id elementorū quoq; ignarus, tantū miraculum suis omnibus præbuit, ut Dialecticam quoq; & Geometriam, quæ uel maxime uisu indigēt, usq; ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliāq; scripsit: commentarios in psalmos omnes, commentarios in euangelium Matthæi, & in Iohannis, & de dogmatibus, & cōtra Arrianos duos libros, & de spiritu sancto lib. unū, quem Hieronymus in latinum uertit, & in Isaiam X. & VIII. commentarios, & in Osee commentariorum libros tres, & in Zachariam prophetam libros quinq;, & commentarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere proprii iudicii est. Effrem Edissenæ ecclesiæ diaconus multa Syro sermone composuit opuscula, & ad tantam uenit claritatem, ut post lectionem scripturarum diuinarum, publice in ecclesijs quibusdam eius scripta recitarentur. Aedidit de spiritu sancto græcum uolumen, quod quidam de Syriaca lingua uerterat, ex quo acumen sublimis ingenij eius etiam in translatione manifestatur. Discessit sub Valente principe. Igitur sub Valente principe tanta est orta tempestas Constantinopoli, ut miræ magnitudinis decedentes, in modum lapidum, grandines multos hominum interfecerint. Fitq; euidentis indignatio domini omnibus propter exilia & persecutiones seruorum dei, ab Imperatore & Arrianis exactas. Quibus diebus Melania nobilissima mulierum Romanarum, & Marcellini quondam consulis filia, unico pretore tunc Urbano filio relicto Hierosolymam nauigauit: ubi tanto uirtutum, præcipueq; humilitatis, miraculo fuit, ut Teclæ nomen acceperit.

De Gratiano, qui de exilijs reuocauit episcopos, & Theodosium constituit Imperatorem Orientis.

Cap. XXII.

CRATIANUS, XL. ab Augusto, post mortem Valentis VI. annis Imperiū tenuit, quīs iam dudū antea cū patruo Valente, & cū Valentiniano fratre regnaret. Igitur defuncto Valente, denuo Barbari usq; ad muros Constantinopoleos uenientes, eius suburbana uastabāt:

BB ij qua

quapropter ciues quæ inuenissent arma portantes, hostibus ut poterant resistebant. Vxor em̃ Valentis Imperatoris, noīe Dominica, præmia ex gratio publico bene pugnantibus secundū consuetudinem, militibus ministrabat. Quibus Sarracæni præbuere solatia, quæ eorū regina noīe Mauiā, Romanorum foederata direxerat. Porro Gratianus Valentiani filius, cum dudum patre defuncto Europe sceptrā tenuisset, defuncto etiam Valente sine sobole, Asiæ quoq; Libyæq; regna suscepit: moxq; pietatem quā mente susceperat, operibus demonstrabat, initiaq; sui regni rerum oīem dño dedicauit. Scripsit itaq; legem, præcipiēs ut expulsi pastores ad sua ouilia remearent, sacræq; basilicæ eis redderent, qui communionē Damasi sequebant. Is em̃ Damasus Romanæ urbis episcopus, laude dignus, uir mirabilis pro apostolicis dogmatibus, cuncta festinus post Liberium gubernacula suscepit ecclesię. Direxit igitur Imperator cum huiusmodi lege etiā Saporē quēdam, tunc nominatissimū militiæ principem: & Arrianę quidē blasphemię prædicatores, ueluti quasdā pestes, diuinis septis iussit expelli: optimis uero pastoribus & sacris ouilibus uniuersa restitui. Hoc ergo in uniuersis prouincijs decreuit obseruari. Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis oībus lege sanxiuit, ut unaq; religio licēter sacra celebraret: solos uero ab ecclesijs prohibuit Eunominianos, Fotinianos, & Manichæos. Qui cum afflictum ac pene collapsum reipub. statum uideret, eadem prouisione qua quondam assciuerat Nerua Hispanum uirum Traianum, per quem respub. reparata est. Legit & ipse Theodosium atq; Hispanum, uirum restituendę reipublicę necessarium, quem apud Firmiū purpura induit, orientisq; & Thraciæ simul præfecit Imperio.

De Theodosij gestis, & qualiter venit ad imperij fasces, Cap. XXIII.

ITaq; Theodosius afflictam rempublicā ira dei, reparandā credidit misericordia: omnē fiduciā sui ad opem Christi conferens, maximas illas Scythicas gentes, formidatasq; cunctis maioribus Alexandro quoque illi Magno (sicut Pompeius Corneliusq; testati sunt) euitatas, nunc aut extincto Romano exercitu Romanis equis armisq; instructissimas, hoc est, Alanos, Hunos & Gothos incunctanter aggressus, magnis multisq; prælijs uicit, urbem Constantinopolim uictor intrauit, & ne paruā ipsam Romani exercitus manū assidue bellando deterreret, foedus cum Hathanarico Gothorū rege percussit. Hathanaricus aut continuo, ut Constantinopolim uenit, diem obiit. Vniuersę Gothorū gentes rege defuncto, aspicientes uirtutē benignitatemq; Theodosij, Romano sese imperio dediderūt. In iisdem etiam tēpibus Persæ qui Iuliano interfecto alijsq; Imperatoribus sepe uictis, nunc etiam Valente in fugam acto, recentissimæ uictoriæ satiētiā crudā insultatione ructabant, ultra Constantinopolim ad Theodosiū misere legatos, pacēq; supplices poposcerent, ictūq; tunc foedus est, q̃ uniuersus Oriens tranquillissime fruebat. Igitur qualiter Theodosius ad fasces imperij puenerit, paucis expediā dictis. Porro Gratianus Thraciā Barbaros uastare cognoscens, Italia relicta Phœniciā uenit. Ea tempestate Theodosius

dosius tam propter parentū nobilitatem, q̄ pro fortitudine propria, nominatissimus habebatur, & ob hanc causam inuidia iudicū fatigatus in Hispania morabat, ubi ortus fuerat & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitarer, quippe cum Barbari elati uictoria inexpugnabiles esse uiderentur ducatu Theodosij pugnam credidit terminari. Repente siquidē cum ab Hispanijs euocans, & magistrum militū esse denunciāns, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, cōfidenter ad Thracias est profectus. Quo dum uenisset, uidissetq; Barbaros, exercitū ordinauit ad pugnā. Congressione uero facta impetū Barbari nō ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi uero fortiter sequebātur, immensa cædes tūc facta est Barbarorū. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrum, mox dux optimus exercitu disperso per uicinas urbes, ipse uelociter remeauit ad principem, ita ut ipse triumphorū suorū nuncijs extitisset: quod tñ nec ipsi Imperatori dum miraretur, factum credibile uidebat. Inuidi siquidem etiam fugisse eum dicebant. At ille derogantes sibi petijt dirigi, qui uiderent hostiū multitudinem peremptorū. His uerbis Imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eiq; renunciarent. Conspexit enī in somnis, quia sanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis antistes chlamyde eum uestiret imperiali, & corona caput ornaret. Hæc cum nocte uidisset, cuidam retulit amicorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmatum, nihil dubium continere. Cumq; pauci omnino transissent dies, qui pro uictoriæ inspectione missi fuerant remearent, peremptaq; hostiū multa milia narrauerunt. Quamobrem letatus princeps, Theodosium fecit Imperatorem. Interea cum episcopi C. & L. fuissent Constantinopolim cōgregati, præcepit Imperator ut nullus proderet, quis maximus esset ille Meletius; uolebat enī ex memoria sui somnij uirum illum sibi met indicari. Cum ergo oīs illa multitudo pontificū regiam introisset in domum, relictis oībus ad magnum cucurrit Meletiū, & ueluti quidā filius patris amator post multum tempus paterna uisione positus amplectebatur eum, & simul osculabatur eum, oculos, labia, pectus, caput, dexteram, quæ eum in somnio coronauerat: insinuauitq; illi, quam uiderat uisionem. Cumq; etiam cæteros congrue salutasset, rogauit tanq̄ patres, ut de rebus præsentibus cogitarent. Cumq; Theodosius Barbaros bello superasset, & illi Romanos amicos habere deprecarent, causa foederis acceptis obsidibus. Thessalonicā uenit: ubi dum in ægritudine incurrisset, ab Acoleo eius ciuitatis episcopo baptisatus est, licet a progenitorib. Christianū dogma & fidē Niceni cōcilij sequeretur.

De Iustina Imperatrice Arriana, quæ dum Ambrosium in exilium trahere iubebat, ipsa exilium passa est.

Cap. XXIII.

EO siquidem tpe, quo Constantinopoli de synodis agebat, gerēte curam Theodosio, de unitate fidei & statu ecclesie: talia circa Hesperiam prouenerunt. Maximus de Britannorū partibus contra Romanorū surrexit imperiū, & laboranti Gratiano cōtra Alamanos intulit bellum. In Italia uero puero satis existēte Valentiano, rerum

curam Probus exconsul atq; prefectus habebat. Iustina uero Valentiniani mater, cum esset Arriana, uiuo quidē marito ledere nō praeualuit orthodoxos. Eo mortuo & filio ualde iuuenulo, Mediolanum ueniens, Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut eum destinari iuberet in exiliū: dumq; de ecclesia iuberetur exire, Ambrosius ait: Ego sponte hoc agam, ne lupis ouium septa contradere uidear, aut blasphemantibus deum. Hic si placet, occide: hoc loco prona mortē suscipio uoluntate. Cumq; populus singulariter diligens Ambrosium resuleret, & trahentibus eum ad exilium ualde resisteret, potius indignata Iustina uocauit tunc Beniuolum quæstorē, iubens ut uolociter proponeret legem, quæ fidem prolatā in Arimino confirmaret. Cumq; hoc ille agere declinaret, erat em̄ orthodoxus, maioribus cingulis eum inuistauit, Beniuolus autē discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit dicens: neq; illum honorem, neq; maiore uelle se pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere oīmodis refutasset, inuenti sunt alij, q̄ nequitiae iussionibus ministrarent. Inter hæc nunciatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius em̄ dux Maximi in lectica portatus, ut occideret Gratianū, huiusmodi opinionē misit in uulgus, quia uxor Gratiani suo uiro festinaret occurrere in Lugduno Galliae ciuitate flumiū trāseunt. Gratianus autē credēs coniugem reuera uenire, quā nuper acceperat, nō praecauit eius insidias, & ueluti cæcus in foueam, in manus hostis incurrit. Dum ergo Gratianus uenisset quasi ad uxoris uehiculū, ex improviso exiliens Andragatius Gratianū callidus interemit. Mortuus est ergo anno imperij XV. uitę XX. & III. Hoc itaq; facto, ad presens contra Ambrosium ira Iustine quieuit. Cumq; audisset Maximus q̄ cōtra Ambrosiū rursus magniloquū prædicatōrē ueritatis agerent, scripsit Valēiano, ut bellū qd̄ agebatur cōtra ecclesias solueret, monens ut paternā nō amitteret pietatē: adiecitq; etiā minas belli, & nisi quiesceret, ȳba opibus adimpleret. Quāobrem sumens exercitiū uenit Mediolanū, ubi tunc ille degebat. Porro Valēianus agnoscens eius inuasionē fugit in Illyricū, experimēto cognoscēs quæ mala matris cōsilio sustineret. Iustina uero iusto dei iudicio in uita exilium passa est, qd̄ iniuste dei uiro Ambrosio inferre nitebat. Porro Theodosius audiēs quæ a Iustina fuerant gesta, & a tyranno scripta, fugiēti Valentiano rescripsit, nō esse mirandū, si Imperatori quidē terror, tyranno uero potestas accresceret, dum Imperator pietati rebellis extitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, ille uero armaretur aduersus nudum.

Qualiter Theodosius maximū tyrannū, Gratiani interfectōrē interemit. Cap. XXV.

Theodosius. XLI. interfecto per Maximum Gratiano imperium Romani orbis obtinuit, mansitq; in eo annis XI. cum iam in Orientis partibus VI. annis Gratiano uiuente regnasset. Itaq; iustis necessarijsq; causis ad bellum ciuile permotus, cū e duobus Augustis fratribus, & ultionē unius interfecti sanguinis exigeret, & restitutionem miseri alterius exulantis oraret, posuit in deo spem suam, selesq; aduersus Maximū

fus Maximum tyrannū sola fide maior, nam longe minor uniuersi appa-
 tus bellici comparatione proripuit. Aquileig tunc Maximus uictoriæ suæ
 spectator infederat. Andragatius comes eius summam belli administrabat.
 Qui cum largissimis militum copijs ipsamq; magnarū copiarū fortitudinē
 præcellenti consilio omnes incredibiliter Alpium ac fluminū aditus cōmu-
 nisset, ineffabili iudicio dei dum nauali expeditione incautum hostem præue-
 nire & obruere parat, sponte eadem, quæ obstruxerat claustra deseruit: ita
 Theodosius nemine sciente, ut non dicā regnante, uacuas transmisit Alpes:
 atq; ad Aquileiam improuisus adueniens, hostem illum magnū Maximū
 trucem, & ab immanissimis quoq; Germanorū gentibus tributa ac stipen-
 dia solo terrore noīis exigentem, sine dolo & sine controuersia clausit, cepit,
 occidit. Valētinianus recepto Italiæ potiū impio. Itaq; Andragatius comes
 cognita Maximi nece, p̄cipitē sese de naui in undas dedit et suffocatus est.

Quomodo beato Ambrosio reuelata sunt martyrum corpora Prothasij &
 Geruasij.

Cap. XXVI.

QVA tempestate dum B. Ambrosius insania Iustinae cæterorūq;
 Arrianorū afficeretur insidijs, dño reuelante ostensa sunt ei san-
 ctorū Geruasij & Prothasij martyrum corpora, quasi ipsa hora
 ibidem reposita, miro odore fragrantia. Ad caput itaq; eorum li-
 bellum appositū inuenit, in quo hæc continebantur: Ego seruus Christi Phi-
 lippus intra domum meam sanctorū corpora, quæ cum filio meo rapui, se-
 peliui: q̄r mater Valeria, pater Vitalis dicti sunt. Quos uno ortu geminos
 genuerunt: unum Prothasium, alterū Geruasium uocauerunt. Quorū pater
 Vitalis militās cōsularianus fuit. Ipsi autē milites Christi effecti, de quibus p̄-
 fecte dici potest: Isti sunt triūphatores & amici dei, q̄ cōtēnētes iussa princi-
 pū, meruerūt p̄mia æterna: mō coronāt & accipiūt palmas. Quorū uirtuti-
 bus uenerabilis antistes suffultus sapiētia ac uite honestate insignibusq; exē-
 plis ornatus, Mediolan. ecc̄lām muniuit, & a peste Arriana Italiā liberauit.

Qualiter Theodosius ab Ambrosio correptus, pœnitendo satisfactionem
 promeruit.

Cap. XXVII.

EOdē quoq; tpe audiuit Ambrosius, quod iussu Theodosij prin-
 cipis in Thessalonica, quæ erat ualde populosa, usq; ad VII. milia
 hominum innocentes pariter cum nocentibus essent interempti,
 absq; discretionē: per milites qui propter ultionē iudicium, quos
 populus ciuitatis lapidauerat & traxerat, fuerant illuc directi. Quam indi-
 gnationē iniustā grauius ferēs Ambrosius, cū princeps Mediolanum uenif-
 set, & solēniter in sacrū uoluisset intrare templū, occurrit foras ad ianuas, et
 ingrediētē his sermonibus a sacri liminis ingressu prohibuit: multis increpās
 eū alijs & hmōi uerbis: Nescis Imp̄ator p̄petrate a te necis quanta sit magni-
 tudo? Quomodo manus extends, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus?
 Recede hinc, recede: ne secundo peccato priorem nequitiam augere contē-
 das. Accipe uinculum quo nūc ligaris: est enim medicina maxima sanitatis.
 His sermonibus Imperator obediens, erat enim diuinis eruditionibus enu-
 tritus, & aperte sciens quæ sunt propria sacerdotum, quæ regum: gemens

BB iij & des

et deflens, ad regalia remcauit. Cūq; Vlll. mēsiū cōtinua trāfisset tpa, propinquauit natiuitatis saluatoris nostri festiuitas. Imperator aut lamentationibus assiduīs in palatio residēs, cōtinuas lachrymas incessabiliter expēdebat. Igīt humiliter ueniēte Imperatore ad Ambrosiū, deposcendo ut ingredi ecclesiā ei permitteret: taliter cōmunionē promeruit ab eo, ut legē scriberet atque cōfirmaret, quæ decreta furorē euacuarēt, & usq; ad XXX. dies sentētia necis suspēsa maneret, & iudiciū rōnis expectaret. Hanc ammonitiōnē Imperator aīo libētī suscipiens, & optimā esse cōfidens, legē cōscribi repente pcepit, & propriē literis manus confirmauit. Quo facto uinculū eius soluit Ambrosiusq; lex hactenus obseruatur. His & alijs Imperator sacratissimus a uenerabili episcopo correptionibus illustratus, eum prę omnibus fatebatur in ueritate se agnouisse ep̄m. Theodosius em̄ cū Valentiano iuuenulo in Imperio restituto, Romā senior ueniēs leges multas correxit, addidit, immutauit, & sub suo nomine conscripsit. Quæ autem in ciuitate pernicioſa adhuc superuacua ex consuetudine antiqua conspexit, auferre sanciuir, & quæ rei publicæ supplemento necessaria addere curauit, his prope gestis pace composita, Valentinianum in Hesperia derelinquens, cum filio Honorio Constantinopolim remcauit.

De bello quod Theodosius gessit contra Arbogasten & Eugenium tyrannos.
Et de actis mirabilibus uxoris illius. Cap. XXVIII.

Igitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo eiusq; filio Victore, quē Imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipse in Galliā transijt: ubi cū trāquilla repub. in pace ageret, apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui corruptis custodibus, ut ferī, strāgularus, atq; ut uoluntariā sibi cōsciuisse mortē putaretur, laqueo suspensus est. Mortuo Valētiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrānū mox creare ausus est, legit quē hominem cui titulū Imperatoris imponeret, ipse aucturus Imperiū: uir barbarus aīo, consilio, manu, audacia, potentiāq; nimius: cōtraxit undiq; innumeras inuictasq; copias uel Romanorū pręsidjs uel auxilijs Barbarorū alibi potestate, alibi cognatione subnixus. Arbogastes Theodosio paruic, qñ tātis instructū pręsidjs Maximū ipse minimus cepit: & nūc aduersus eundem Theodosiū collectis Gallorū Francorumq; uiribus exundauit: nixus etiā p̄cipuo cultu deorū magna tñ felicitate succubuit. Igitur Eugenius atq; Arbogastes instructas acies campis expedierant, arta Alpium latera atque inuitabiles transitus pręmissis callide insidijs occupauerant: etiam si numero ac uiribus impares forent, sola tamen belli dispositione uictores. At uero Theodosius in summis Alpibus constitutus expers cibi ac somni, sciens quod destitutus suis, nesciens quod clausus alienis, dominum Christum solus solum qui posset omnia corpore humi fusus cœlo fixus orabat. De hinc postquam insomnem noctem precum cōtinuatione transegit, & testes propemodum quas in precium pręsidij cœlestis appenderet lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit solus, sciens se esse non solum: signo crucis signum prælio dedit, ac se in bellum etiam si nemo sequeretur, uictor

uictor futurus immisit. Prima salutis uia extitit ambitio, hostilium partium comes, qui cum ignarum Imperatorem circumpositis excepisset insidijs, conuersus ad reuerentiam presentis Augusti, non solum periculo liberauit: uerum etiam instruxit auxilio. At ubi ad contigua immiscenda pugnae spacia peruenit: continuo magnus ille & ineffabilis turbo uentorum in ora hostium ruit. Ferebatur per aerem spicula missa in hostes, atque ultra mensuram humani iactus, per magnum inane portata nusquam propemodum cadere, priusquam impingerent, sinebantur. Porro autem turbo continuus ora pectorumque hostium nunc illis grauiter scutis euerberabat, nunc impressis pertinaciter obstructa claudebat, nunc auulsis uiolenter destituta nudabat, nunc oppositis iugiter in terga trudebat. Tela etiam quae ipsi uehementer intorserant excepta uenti impetu supinata ac retrorsum coacta ipsos infeliciter configebant. Prospexit sibi humanae conscientiae pauper: nam continuo sese parua suorum manu fusa, uictori Theodosio hostilis prostrauit exercitus. Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit. Ita & hic duorum sanguine bellum ciuile restinctum est, absque illis X. milibus Gothorum quos praemissos a Theodosio Arbogastes deesse funditus fertur, quos utique perdidisse, lucrum: & uinci, uincere fuit. Theodosius itaque composita tranquillataque repub. apud Mediolanum constitutus diem obiit: utramque remp. utriusque filijs. i. Arcadio & Honorio, relinquens. Corpus eius eodem anno Constantinopolim translatum atque sepultum est. Vixit autem annis LX. ex quibus XVI imperauit. Contigit itaque ut Ioh. ei remandauerat de euentu belli, ad quod proficiscebatur, contra Eugenium tyrannum, & de eius morte in Italia futura. Itaque Iohan. in Thebaida monasticam ducebat uitam, plenus gratia dei, praescientiam habens futurorum, ad quem destinauit Eutropium eunuchum sibi met fidelissimum, ut aut eum si uellet uenire, deduceret, aut nolente de euentu belli requireret. At ille Iohan. quidem deducere non preualuit, sed mandatum retulit eius, quia bello uinceret & perimeret tyrannum, & post uictoriam in Italia moreretur. Igitur Theodosius cum ad purpuram regni pueniret, Placellam habebat uxorem, quam de diuinis legibus eum saepius ammonebat, seipsam in profecte prius erudientem: non enim regni fastigium eleuata est, sed potius diuino amore successa. Beneficij namque magnitudo maius ei desiderium benefactoris adhibebat. Repente namque uenit ad purpuram, claudorum atque debiliu habebat curam: non seruis, non alijs ministris utens, sed per semetipsam agens & ad eorum habitacula ueniens, & unicuique quod haberet praebens. Sic etiam per ecclesiarum xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis: ollas eorum tergens, ius gustans offerens coquearia, panem frangens, cibosque ministrans, calicem diluens: & alia cuncta faciens, quae seruis & ministris mos est soleniter operari. His autem quae ea de rebus talibus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere, opus imperij est. Ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam uiro suo saepe dicebat. Oportet te semper marite cogitare, quid dudum fuisti, quid modo sis. Haec si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperium quod suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis autorem.

De doctoribus, & mirabiliu patratibus, qui sub Theodosio claruerunt. Cap. XXIX.

Igitur

Igitur Theodosio imperante, ex his q̄ in scripturis claruerūt uiri diuinis, Horz memoriam inferere libuit. Damasus Romanæ urbis ep̄s, elegans in uersibus cōponendis ingeniū habuit: multa alia & breuia opuscula heroico metro edidit, et prope Octogenarius sub Theodosio principe mortuus est. Apollinaris Laodicensis Syriæ ep̄s, patre Probo, magis grāmaticis in adolescentia operā dedit: & postea in sacras scripturas innumerabilia scribens uolumina, sub Theodosio Imperatore obiit. Extant eius aduersum Porphyriū XXX. libri, qui inter cetera eius opera uel maxime probantur. Pachianus in Pircnei iugis Barcillonæ ep̄s, castus eloquentia, & tam uita q̄ sermone clarus: scripsit uaria opuscula, de quibus est certus, & cōtra Nouatianos & sub Theodosio principe iam in ultima senectute mortuus est. Cyrillus Hierosolymæ ep̄s sæpe pulsus est ecclesia & receptus, ad extremum sub Theodosio principe VII. annis inconcussus episcopatū tenuit. Extant eius quæ in adolescentia cōposuit opuscula. Cuzoius apud Ephesum rhetorem cum Gregorio Nazianzeno ep̄o adolescens, Cæsareæ eruditus est, & eiusdē urbis postea ep̄s plurimo labore corruptā iam bibliothecā Adamantij & Pamphili in membranis instaurare conatus. Ad extremū sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Ferunt eius uarij multiplicesq̄ tractatus, q̄s nosse perfacile est. Grego. Nazianzenus ep̄s uir eloquētiſsimus ad XXX. milia uersuum oīa opera sua cōposuit: e quibus illa sunt de morte fratris Cæsarij, laudes Macchabæorz, laudes Cypriani, laudes Athanasij, laudes Maximini philosophi post exiliū reuerſi. Quē falso noīe quidā Herona subscribunt, quia & alius lib. uituperationē eiusdem Maximini cōtinens: quasi non licuerit eundē & laudare & uituperare pro tpe. Et lib. hexametro uersu uirginitatis & nuptiarz contra se differentiū: aduersum Eunomiū lib. II. de spū sancto lib. I. cōtra Iulianū Imperatorē lib. I. Docendo secutus est Polemonion Carectera, uiuocq̄ se ep̄m in loco suo ordinās, rure uitam monachi exerscuit, decessit sub Theodosio principe. Lucius post Athanasij Arrianæ partis ep̄s, usq̄ ad Theodosium principē a q̄ & pulsus est, Alexandriae ecclesiam tenuit. Extāt eius solennes de Pascha ep̄le & tractatuū & pauci uariarz libelli. Ea siquidem tēpestare plurimi inter ep̄os effulgebāt: nō solum in philosophica doctrina, q̄ scribendo monumēta ad nostrā porrexerunt posteritatem, sed et quidā inter eos insignibus uirtutibus claruerūt. Quorz ex multis triū tm̄, qui minus apud nos habent notū, laudabiliter facta inserere curauim. Donatus equidē Burie Heperi, per quē prouinciales eius miracula multa testātur facta: maximum tm̄ est, qd̄ de dracone gessit. Is em̄ circa pontem in uia publica iacens, cibum habebat oues, capras, equos, boues, & hoīes abripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus, sine gladio, sine quolibet iaculo ueniens, dum illa leuasset caput quasi uoratura uirz: tunc ille uexillum crucis ante faciem eius digito designans in aere, in os eius expuit. Bestia uero sputum mox in ore suo suscipiens expirauit, quam, sicut fertur, VIII. paria bouum in uicinū campum traxerūt: & missō igni cōbusta est, ne aerē foetore corrūperet. Huius itaque Donati sepultura insignis est, ubi oratoriū ex eius nomine

noīe uocitatur: habens fontem aquarū, quem ipse fertur orationibus inuenisse. Nā dum esset locus in aquosus, & illuc ex itinere aliquē uenisset, aiunt quā fatigatis, quā cum eo erant, orasset, & mox aquarū inundatio prorupisset, & ex illo hactenus permanet. Eo tempore Thomitanā & Scythiā ecclesiā Theothimus gubernabat, uir in philosophia nutritus: cuius uirtutē diligētes Barbari, trans Histriū habitantes deum Romanorū hunc esse prædicabant. Nā cum aliquo tempore iter ageret, illius terræ Barbari occurrerūt ei. Et dum qui erant circa eum terrore turbarent, quasi continuo morituri, ex equo descendens, orauit. Porro Barbari neque cum neque sequaces eius, nec equos de quibus descēderant, uidentes permanserūt. Dum igitur crebro transeuntes Scythas naturaliter feroces epulis muneribusque mansuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum esse locupletem, coepit insidiari, ut eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam preparasset, & dexterā ad hoc haberet extensam, ut eum iactu laquearet: manus in aere mox ligata, & barbarus ille inuisibilibus uinculis est obstrictus. Tūc alijs pro eo rogātibus supplicauit deo Theothimus ut Barbarus solueret, quā mox precibus eius solutus est. Eo quoque tempore fuit Epiphanius Cypriorū episcopus: ad cuius sepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim dum substantiā propriam necessitatē sustinētibus erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, cōtingit ut pecunijs deficientibus œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto assistens quidā in domo, qua manebat œconomus, sacculum multarū pecuniarū dedit: & ita disparuit, ut nec quā dedit, nec quā misit, agnosceret. Quā factū oēs diuinum esse iudicauerunt. Aliud quoque eius libet referre miraculum: Quidā pauperes studentes Epiphaniū arte deludere, ut eis aliquid daret. Dū iter ageret unus eorū, supinū se prostrauit in terrā, alter stabat quasi mortuū deflens, nec habens unde eum sepelire potuisset. Epiphanius autē superueniēs orauit, ut sub quiete dormiret: & sepulturæ necessaria præbuit, si mulque cōsolatus est flentē, dicens: Quiesce a lachrymis fili, non enim fletu resuscitari poteris, est enim ineuitabile quod euenit. Cumque discessisset Epiphanius coepit ille pulsare sociū ut exurgeret. Et cum hoc semel & secūdo fecisset, dicēs: Surge hodie tuis laboribus epulemur, & ille penitus nō sentiret: cognoscens uere mortuū, cucurrit ad Epiphaniū flens & petens, ut eius sociū suscitareret. At ille cōsolatus est, ne ferret grauius quod euenerat, non in defunctū denuo suscitauit. Hoc enim credo proinde gestum, ut nō dei ministri facile ludant. Quibus diebus in Romana Damasus præsidebat ecclesia, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Iohānes Flauianus, depulsis Arrianorū episcopis, Antiochenam tenebat sedem: Cōstantinopolitanā Nectarius.

De subuersione templorum, atque destructione idolorum. Cap. XXX.

Igitur Theodosius decreuerat, ut idolorū tēpla subuerterentur, dijs ligneis ignibus traderentur, metallini uero conflarentur. Sed dum hæc in diuersis agerentur locis: in Alexandria maxime ubi idolorum inoleuerat superstitio, iuuabāt Theophilum episcopum præfectus Alexandriæ, & dux ordinis militaris, ad exequendam Imperatoris iussionem. Idola siquidem

deorum

deorū conflantur ad faciēdas ollas, & Alexandrinæ ecclesię diuersas utilitates: cui ab Imperatore donati fuerāt dñj ad expensas egentium. Cū igitur Theophilus oēs contriuisset deos, unum tñ modo reliquit Symiæ simulacrū, iubens eum publice proponi atq; seruari: ne sequēti tpe pagani negarent tales adorasse deos. Iamq; templū Serapis, qđ in maximo habebatur honore apud Alexādrinos, euerterāt nō sine ingēti labore: ipsumq; Serapin deū in frustra cōcidentes igni tradiderunt: uerendaq; eius aliorū q; deorū risu plena per plateas deportari iusserunt. Quibus portentis ignominiosissimis pagani cōfusi, alij quidē ad cedes Christianorū orta seditione ruebāt, ira etiam cōmoti pro aliorū destructione templorū, & quod nefanda detegebantur eorū mysteria, dum Metriæ sacra, ubi homicidia perpetrabāt, inter ceteros ritus spurcissimos publice manifesta fierent: alij quidem ex paganis errores pristinos abdicantes, ad ueram Christianorum religionem se cōtulerunt. Igitur præcedenti libro, ubi pio sub principe Constantino paganorum clausa sunt templa, finem imposuimus. Huic autem terminus sit in destructione deorū falsorum & in subuersione templorum.

TOMI II. LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPI SCOPI LEXOVIENSIS CHRONI corum Tomi Secundi, Liber V.

De prouectione Arcadij & Honorij post obitum patris ad Imperiū: & persecutione Iohannis episcopi Constantinop. qui iniuste damnatus in exilio moritur

Cap. I.

DEFVNCTO, VT PRAEMISIMUS, Theodosio Augusto maiore, Arcadius & Honorius filij eius utrunq; imperium diuisis tantum sedibus tenere coeperunt. Qui XLII. post Octavianum loco, communiter rempub. administrauerunt: Arcadius quidem orienti præfuit, Honorius uero admodū puer partibus occiduīs. Igitur milites, qui circa tyrannū Eugenium profecti fuerant cum principe, post eius obitū, paruo tempore interiecto, reuersi Cōstantinopolim sunt. Dum uero Imperator Arcadius secundū consuetudinē ad portas occurrisset exercitui remeanti, tūc milites Rufinū prefectū Imperatoris peremerūt. Erat em̄ suspectus, quasi tyrannidē posset assumere. Dicebat aut, quia Hunos ipse in Romanorū prouincias euocasset, qui tunc Armeniā & partes Orientis ualde uastabant: & Imperatori insidias tenderet. Caput eius abscisum cū dextera manu p Cōstantinopolim ad ludibriū circumductū, uxoreque illius in exiliū ablegata, opes cūctas Eutropius spado promeruit. Pauco tēpore trāseunte, etiā Neōctarius Cōstantinopolitanus ep̄s defunctus est. Quāobrem cōi consultu placuit

placuit imperatori, ut Iohānes p̄sbyter de Antiochia, uir mirabilis uitae conuersationis, et in disciplinis philosophicis p̄cipue eruditus, fieret ēps Cōstantinopolitane sedis. Quod Theophilo Alexādrino ēpo nequaquā placuit: qm̄ eandē sedem suo p̄sbytero ualde dilecto, cōtradere nitebat. Sed p̄ualuit plurimorū sentētia. Iohānes quidē factus ēps, dū nulli parceret: euenit illi, qd̄ in antiq̄ continet̄ prouerbio: Veritas odiū, & obsequiū amicos parat. Offendit em̄ clerū sibi cōmissum, pro diuersis occasionibus, atq; imperatricē, & maxime Theophilū cum suis sequacibus, a quorū derogationibus sapius pulsatus fuerat. In tm̄ em̄ inimicorū p̄ualuerunt apud Arcadiū principē insidiā, maxime uxoris, ut pelleret Iohannes in exiliū. Populus autē eum propter sanctitatis reuerentiā, & eius p̄dicationem, frequenter diligebat. Cuius intercessione, hortatu etiā imperatricis, reuocatus est ab exilio, ne seditio oriret̄ in plebe. Qui reuersus nec sic quieuit, intolerabiliorē (si dici fas est) se p̄buit aemulis suis. Quamobrē iterū per coniugē excitatus Imperator, cōcilia celebrari iubet cōtra Iohannē ēpm, quāuis et prius in diuersis locis machinationes Theophili cōtra eundē fierent. Deniq; iterū pulsus in exiliū, usq; ad fines Romani imperij perducit̄. Exulans itaq; morit̄, quem magna pars populi Cōstantinopolitani secuta, et si nō incessu pedū, amore tm̄: seorsum collectas fecerunt, & aemulis illius cōmunicare noluerunt, neq; successorī eius Acatio. Vnde multae seditiones inter alterutros sunt exortae, atq; plurimi diuersa p̄pessi sunt mala. Inter haec Innocētius Romanus antistes, audiēs de Iohāne & moleste ferens, uolensq; generale celebrare cōcilium, scripsit Iohanni & clero Cōstantinopoleos, nō oportere Iohāni successorem dari, nec eius clerū alij parere pōtifici. Aiunt em̄ Iohānem, cum in exiliū duceret̄, per uisionē cognouisse diem, qua moriturus esset. Huius igit̄ iniustitiā causas abominati sunt, p̄cipue Europae pōtifices. Ab eorū se natq; suspendere cōmunione, q̄ consenserunt in dānationem eius: pariter oēs Illyrici eorū pares effecti sunt. Oriētales aut̄ plurimi qdem in iustitiā declinauerūt. Corpus tm̄ ecclesiae diuidere noluerunt. Verē in Oriente illo oīm doctore terrarū, non prius Occidētales ēpi Aegyptiorū et Orientaliū, Bosphorensiū, atq; Thracensiū sunt amplexi cōmunionem, q̄ illius sacratissimi uiri nomē inter p̄decessores poneret̄ ēpos: & Acatiū quidē, qui post eū ordinatus est, nullo habuerūt sermone dignū. Eo tpe etiā grādo uehemēs Cōstantinopolim et circa eius suburbana descēdit. Dicebāt itaq; dei iracundiā gestū, eo q̄ sine iudicio Iohannes fuerat condemnatus. Quibus uerbis fidem dedit mors Augustae, continuo subsecuta. Quarta namq; die post grandinem est defuncta.

De tyrānis per dei potentiā extinctis, & rege magno Scythie sub Arcadio. Cap. II.

GAinas quidē genere Celticus, cōsilio Barbarus, studio tyrānico uehemēter elatus, eo tēpore cum esset magister militum, multos fuggentis, multos etiā Romanorū sub suo magisterio habens, terrorē plurimis etiā ipsi principi meditationē tyrannidis inferebat. Eratq; Arrianus. Is cum uellet fasces imperij arripere, imperatorēq; cuperet extinguere, manu ualida suorū missa, ut regalia noctu incenderent. Barbari uero

angelorū circa palatium præsidia cernentes in schemate armatorū militum, infecto negotio reuertunt ad illum. Ille v̄o minime credens illorū assertionibus, dum exercitū a regia urbe dispersum sciret, plures misit sequenti nocte. Adeuntibus aut quos miserat aulā regiam, uiderunt & ipsi undiq; agmina regalia protegentia. Qua uisione territi recesserunt. Gainas v̄o hoc cōperto totā urbem igni, ferroq; turbauit, fugiensq; Hellesponto piratico ritu uiuebat. Cōtra quem nauali p̄lio dato, multi Gothorū eius extincti, ipse q̄q; bello euadens, mox tñ capite plectit. Post cuius oppressione Isauri per montē Tauri discurrentes, ingens dispendium Reipublicæ importarunt. Cōtra q̄s Narbazaicus directus, maius cōtinuo rependit incōmodum. Qua tēpestate Roilus dux Scythiæ transiuit Histrum: & cum innumero exercitu uehementer Thracias populatus est, ipsamq; regiam ciuitatem obsidere et subuertere minabat. Supernis quē iaculis atq; fulminibus maiestas diuina pcutiens, & ipsum et omnē simul cōcremauit exercitū. Tale aliquid a dño eius cōsolatore etiā Parthico p̄lio gestum est. Nam cū ibi Romanos uacare cognouissent, et ciuitates in cōfinio cōstitutas debellarēt, pacisq; pacta trāscenderent, uastatis finibus nemo ferebat auxiliū. Imperator nanq; de pace p̄sumens, duces et milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre uehementissimo & grādine deposita, ulterius eos deus accedere nō permisit, eorūq; ligauit cursum, ita ut XX. diebus totidē ambulare stadia nō ualerent. Duces uenientes et cōgregantes exercitū, primo bello obsidētes urbē, imperatoris uocabulo nominatā, reprobi sunt inuēti. Cum em̄ plusq̄ XXX. diebus Gororanus rex p̄dictam obsideret ciuitatē, & multa machinamēta cōstrueret, turres cōtra muros ciuitatis excelsas ædificaret; solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis ep̄s restitit, et impetū moliminis eorū, machinasq; destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellādo cessissent, & obsessi ciues resistere nō auderent: iste solus orādo sine uastatione reddidit ciuitatem. Nō multo post tēpore, q̄ Iohānes defunctus est, morit & Arcadius imperator uir mitis et quietus, sed in hoc culpabilē se exhibuit, q̄d derogationes nō euitauit, q̄ odijs excitabantur cōtra ministros Ch̄ri. Is ergo cū patre quidē Theodosio XIII. regnauit annis, post mortē v̄o patris XLIII. uixit annis XXX. & I.

De doct̄oribus, qui sub Arcadio & Honorio scribendo claruerunt. Cap. III.

Igitur anteq̄ de cladibus miseriarū, quæ exigentibus peccatis in partibus Hesperiarū, seu Galliarū, atq; Hispaniarū, necnon & Aphricæ, ea tēpestate cōtigerunt, dicamus: de illustribus uiris, qui adhuc in ecclesijs ueluti sydera micātia radiabāt, imperātib; Arcadio atq; eius fratre Honorio, memoriā facere cēsuimus. Gregorius Beticus Hyberi ep̄s, usq; ad extremā senectutē diuersos mediocri sermone tractatus cōposuit, et de fide elegātem librū. Febadius Agenni Galliarū ep̄s, ædidiit contra Arrianos librū. Dicunt eius & alia esse opuscula. Epiphanius Cypri Salaming ep̄s, scripsit aduersum oēs hæreses libros, & multa alia opuscula, quæ ab eruditis propter res, a simplicioribus propter v̄ba quoq; ignota lectitantur. Diodorus Tharsensis ep̄s, dum Antiochiæ esset presbyter, magis claruit. Extāt eius in
Apos

Apostolum cōmentarij, & multa alia de Eusebij magis Emiffeni characte
 re pertinētia, cuius cū sensum secutus sit, eloquentiā imitari nō potuit, pro
 pter ignorantiam seculariū literarū. Eunomius Arrianæ partis Cizicenus
 ep̃s, in apertā hēreseos suæ prorūpens blasphemīā, ut qđ alij tegunt iste pu
 blice fateret, & multa cōtra ecclesiā scribere ausus. Respōderunt ei Apollie
 naris, Didymus, Basilius Cæsariēsis, Gregorius Nazianzenus & Emisse
 nus. Priscillianus Abilæ ep̃s, q̃ factione Hidati, & Hiracij Treuiris a Ma
 ximo tyranno cæsus est: ædedit multa opuscula, q̃ a nonnullis Gnosticæ, id
 est, Basilidis uel Marci (de qbus Irenæus scripsit) hēreseos accusat, defen
 dentibus alijs nō ita eum sensisse, ut arguit. Latronianus Hispaniæ prouin
 ciæ uir ualde eruditus & in metrico opere ueteribus cōparandus, cæsus est
 & ipse Treuiris, cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano, Eucrotia, eiusdē fa
 ctionis authoribus. Extāt eius ingenij opera diuersis metris ædita. Tyberias
 nus Beticus scripsit pro suspitione, qua cū Priscilliano accusabat hēreseos,
 Apologeticū tumentis, cōpositoq; sermone. Sed post suorū cædem tēdio ui
 ctus exilij, mutauit propositū, & iuxta sanctā scripturā, canis reuersus ad
 uomitū suum, filiā deuotam Ch̃ro uirginē matrimonio copulauit. Ambro
 sius Mediolanēsis ecclesiæ ep̃s, de q̃ supra mentionē fecimus, q̃ multa nobi
 liter ædedit opuscula, q̃ quidē propter notitiā assidue legentiū reor non esse
 recapitulare necessariū, eo tpe defunctus est. Ambrosius Alexādrinus audi
 tor Didymi scripsit aduersus Apollinarē uolumē multorū & suum de do
 gmatibus, & cōmentarios in Iob. Sophronius uir apprime eruditus, laudes
 Bethlehē adhuc puer, & de subuersione Serapis insignē librū cōposuit. De
 uirginitate q̃q; ad Eustochiū, & uita Hilarionis monachi, opuscula Hiero
 nymi in Grēcū sermonē elegātissime trāstulit. Hieronymus natus patre Eu
 sebio, oppido Stridonis hæc scripsit: uitā Pauli monachi, epistolarū ad diuer
 sos lib. I. ad Heliodorū exhortatoriā & altercationē Luciferiani & Ortho
 doxi, X. ponicon omnimodæ historiæ in Hieremiā, in Ezechiel Homiliās
 Adamātij XXVIII. quas de Græco in Latīnū uertit. De Seraphin et Ofan
 na, de frugi & luxurioso filio, de tribus q̃stionibus legis ueteris, Homiliās
 in Cātica Canticorū II. Aduersus Heluidiū unam epistolā de Mariæ uirgi
 nitate ppetua. Ad Eustochiū de uirginitate seruāda, ad Marcellū epistolarū
 lib. unū, consolatoriā de morte filiæ ad Paulā. In epistolā Pauli apostoli ad
 Galatas, cōmentariorū lib. III. Itē Pauli ad Ephesios in epistolā lib. III. In epi
 stolā Pauli ad Tirū, lib. I. & in epistolā Pauli ad Philemonē, lib. I. in Eccle
 siasten cōmentarios. Quæstionū Hebraicarū in Genesim, lib. I. De spū san
 cto Didymi, quē in Latīnū trāstulit, lib. I. In Lucā Homiliās XXXVIII.
 In Psalmos a decimo usq; ad XVI. tractatus VII. In captiuū monachū. Vi
 tam beati Hilarionis, nouū testamentum Græcæ fidei reddidit. Vetus iuxta
 Hebraicū transtulit, epistolarū autē ad Paulā & Eustochiū, scripsit in Mi
 cheā explanationū lib. II. In Naum lib. I. in Abacuc lib. II. In Sophoniā lib.
 I. in Aggeū lib. I. Isaiā utiliter explanādo grādia uolumina edidit. Hieremiā
 etiā exposuit, Danielē q̃q; explanauit, cōmentariū etiā in Mattheū, et alia q̃

magnā multitudinē Gildo ad bellū eduxerat, defectu militum destituti in diuersa fugerūt. Gildo et ipse fugā molitus, arrepta naui in altū prouectus est: Deinde reuocatus in Aphricam, post aliquot dies stragulatus interiit.

De Alarico Gothorū rege, qui Romā vastauit, & alio rege Gothorū: qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copijs perijt. Cap. V.

EA tēpestate Ragadaifus, oīm antiquorū, presentiumq; hostiū longe immanissimus, repentino impetu totā inuadit Italiā. Nam fuisse in populo eius plus q̄ CC. M. Gothorū ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinē, indoctamq; uirtutē paganus & Scythā erat. Qui (ut mos est Barbaris huiusmodi gētibz) omnē Romani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerāt. Duo tunc Gothorū populi cum duobus potētissimis regibus suis, per Romanas prouincias bacchabantur. Quorū unus Christianus, propiorq; Romano, & ut res docuit, timore dei mitis in cēde. Is erat Alaricus, qui cum Gothis sub Theodosio militauerat. Quo moriente eius filij imperatores facti: donatiua paterna subtraxerunt, a Gothis, spōte Reipublicæ subiectis. Qua necessitate cōpulsī cōtra Romanos cōspirauere: quīs Chriani doluerūt se ab imperatore spretos, regē Alaricū creat. Relicta Pānonia, penetrāt Italiā. Honorius q̄dem Rauennate urbe regia residebat imperator. Cuius uolūtate & iussu properabāt ad Gallias absq; lēsione Italiæ, sed Stiliconis facto sequētes, nō solū Italiā diripiūt, sed et Romā inuadūt. Alius v̄o paganus Barbarus & v̄e Scythā Ragadaifus, q̄ non tm̄ gloriam aut p̄dam quantū inexaturabili crudelitate ipsam cēdē amaret: et hic iam sinu receptus Italię Romā e proximo tremētē terrore quassabat. Assunt Vldin et Sarus Hunorū et Gothorū duces p̄sidio Romanorū. Itaq; pietate dei cōterritum diuinitus Ragadaifum timor in Fesulanos mōtes coegit, CC. M. hoīm in aspero mōtis iugo cōclusa. Agmina, q̄bus dudū angusta uidebat Italia, latēdi spe in unū ac p̄ unū v̄ticem trusa: ubi esuriētes illi tā immanes hostes sitiētes, lāguētesq; interfecti sunt. Igit̄ rex Ragadaifus solus spē fuge sumēs, clā suos deseruit, atq; in nostros incidit. A q̄bus captus et paulisp̄ retentus: ac deinde interfectus est. Tāta v̄o multitudo captiuorū Gothorū fuisse perhibēt, ut uilissimarū pecudū more, singulis aurcis passim greges hoīm uenderent. Interea comes Stilico, cui summa Hesperiarū negotia Honorius cōmiserat, et pater Theodosius moriens hoc fieri decreuerat, fastu supbiæ elatus, paruipēdens q̄d sub imperatore imperabat, Eucheriū filium suū imperatorē facere deliberās. Quamobrē Alaricū Gothorū regē pro pace optima et q̄buscunq; sedibus suppliciter ac simpliciter orantē, occulto fœdere corruptit: publice bellū denuntiās, ut negata pacis copia ad deterrendā Rempub. excitaret. Qui nō solū Gothos, sed et Alanos et Sueuos, Vvādalos, ip̄os etiā Burgūdiones in arma soliciās, pulsare Gallias uoluit, sperās miser sub hac necessitate imperium filio cōtradere, & Barbaras gētes tā facile cōprimi posse, q̄ cōmouerat. Itaq; ubi imperatori Honorio, exercituiq; Romano hoc tantorū scelere schema patefactū est, cōmoto iustissime exercitu occisus est Stilico. Qui ut unum puerū purpuram

magnā multitudinē Gildo ad bellū eduxerat, defectu militum destituti in diuersa fugerūt. Gildo et ipse fugā molitus, arrepta nauī in altū prouectus est: Deinde reuocatus in Aphricam, post aliquot dies strāgulatus interiit.

De Alarico Gothorū rege, qui Romā vastauit, & alio rege Gothorū: qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copijs perijt. Cap. V.

E A tēpestate Ragadaifus, oīm antiquorū, presentiumq; hostiū longe immanissimus, repentino impetu totā inuadit Italiā. Nam fuisse in populo eius plus q̄ CC. M. Gothorū ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinē, indoctamq; uirtutē paganus & Scythā erat. Qui (ut mos est Barbaris huiusmodi gēibus) omnē Romani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerāt. Duo tunc Gothorū populi cum duobus potētissimis regibus suis, per Romanas prouincias bacchabantur. Quorū unus Christianus, propiorq; Romano, & ut res docuit, timore dei mitis in cēde. Is erat Alaricus, qui cum Gothis sub Theodosio militauerat. Quo moriente eius filij imperatores facti: donatiua paterna subtraxerunt, a Gothis, spōte Reipublicæ subiectis. Qua necessitatē cōpulsī cōtra Romanos cōspirauerunt: quibus Chriani doluerūt se ab imperatore spretos, regē Alaricū creāt. Relicta Pānonia, penetrāt Italiā. Honorius q̄dem Rauennate urbe regia residebat imperator. Cuius uolūtate & iussu properabāt ad Gallias absq; læsione Italiæ, sed Stiliconis facto seuiētes, nō solū Italiā diripiūt, sed et Romā inuadūt. Alius ꝑo paganus Barbarus & ꝑe Scythā Ragadaifus, q non tm̄ gloriā aut ꝑdam quantū inexaturabili crudelitate ipsam cēdē amaret: et hūc iam sinu receptus Italię Romā e proximo tementē terrore quassabat. Assunt Vldin et Sarus Hunorū et Gothorū duces ꝑsidio Romanorū. Itaq; pietate dei cōterritum diuinitus Ragadaifum timor in Fesulanos mōtes coegit, CC. M. hoīm in aspero mōtis iugo cōclusa. Agmina, qbus dudū angusta uidebat Italia, latēdi spe in unū ac ꝑ unū ꝑticem trusa: ubi esuriētes illi tā immanes hostes sitiētes, lāguētesq; interfecti sunt. Igit rex Ragadaifus solus spē fuge sumēs, clā suos deseruit, atq; in nostros incidit. A qbus captus et paulisp̄ retentus: ac deinde interfectus est. Tāta ꝑo multitudo captiuorū Gothorū fuisse perhibet, ut uilissimarū pecudū more, singulis aureis passim greges hoīm uenderent. Interea comes Stilico, cui summa Hesperiarū negotia Honorius cōmiserat, et pater Theodosius moriens hoc fieri decreuerat, fastu supbiæ elatus, paruipēdens qd sub imperatore imperabat, Eucheriū filium suū imperatorē facere deliberās. Quamobrē Alaricū Gothorū regē pro pace optima et qbuscuncq; sedibus suppliciter ac simpliciter orantē, occulto foedere corrupit: publice bellū denuntiās, ut negata pacis copia ad deterrendā Rempub. excitaret. Qui nō solū Gothos, sed et Alanos et Sueuos, Vvādalos, ip̄os etiā Burgūdiones in arma sollicitās, pulsare Gallias uoluit, sperās miser sub hac necessitate imperium filio cōtradere, & Barbaras gētes tā facile cōprimi posse, q̄ cōmouerat. Itaq; ubi imperatori Honorio, exercituiq; Romano hoc tantorū scelerū schema patefactū est, cōmoto iustissime exercitu occisus est Stilico. Qui ut unum puerū purpuram

indueret, totius generis humani sanguinem dedidit. Occisus et Eucherius. Adest Alaricus, trepidā Romā obsidet, turbat, irrumpit urbē: dato in p̄cepto, ut si qui ad sc̄tā loca, p̄cipueq; in sc̄tōr; ap̄lōr; Petri et Pauli basilicas cōfugissent, hos imprimis inuiolatos, securosq; esse sinerēt: tū deinde quantū possent p̄dē inhiātes, a sanguine tēperarent. Accidit q̄q; q̄ magis urbis irruptio indignatiōe dei acta, q̄ hostis fortitudine probaret, ut B. Innocentius Romanę urbis ep̄s, tāq̄ iustus Loth subtractus a Sodomis occulta dei prouidētia apud Rauennā urbē nūc posuit: p̄ctōris populi nō uideret excidiū. Discurrentibus p̄ urbē Barbaris, forte unus Gothor; potēs et Ch̄rianus, sacra dei uirginē iā etate prouectā, in quadā ecclesiastica domo reppit. Cūq; ab ea aur; argentūq; honeste exposceret, illa fideli cōstātia esse apud se plurimū, et mox adferendū spopōdit, ac protulit. Cūq; expositis opibus attonitū Barbar; magnitudine pōderis, et pulchritudine, ignota etiā uasor; qualitate intelligeret, uirgo Christi ad Barbar; ait: Hęc Petri ap̄li sacra mysteria sunt: p̄sume, si audes, de facto tu uideris. Ego q̄a defendere neq̄o, tenere nō audeo. Barbarus x̄o ad reuerentiā religionis timore dei et fide uirginis motus, ad Alaricū hęc p̄ nuntiū retulit. Qui cōtinuo reportari ad ap̄li basilicā uniuersa, ut erāt, uasa impauit: uirginē etiā, simulq; oēs, q̄ se adiūgerēt Ch̄rianos, illo cum defensione deduci. Ea domus a sc̄tis sedibus lōgo (ut fert̄) & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno spectaculo oīm disposita p̄ singulos singula, et sup̄ cāpita elata, palā aurea atq; argētea, uasa portant, exercitis undiq; ad defensionē gladijs, piā pompā muniētes, hymnos deo Romanis Barbarisq; cōcinnentibus publice canit. Igitur in ea irruptione Placidia Theodosij principis filia, Arcadij et Honorij imperator; soror ab Ataulfo Alarici propinq; capta atq; in uxorē assumpta, quasi eā diuino iudicio uelut speciale pignus obsidem Roma tradiderit: ita iuncta potētissimi Barbari regis cōiugio, multo Reipub. cōmodo fuit. Alaricus aut̄ mira dei dispensatione urbē irrupit, atq; uastauit: populūq; q̄ in multis deum offenderat Romanū, magis terrore q̄ cāde corrupit: post triduum ab urbe discessit. Quo mortuo, Ataulfus q̄ Gothor; rex mox fuerat creatus, et Placidia sororem imperator; duxerat uxorē, cū cōsultu Honorij Italiā reliquit, et citato gressu ad Gallias tendit, quas diuersę occupant gentes Barbarę.

De diuersis gentibus, quę se infuderunt per Gallias.

Cap. VI.

INterea ante bienniū Romanę irruptionis excitatę per Stiliconē, gētes Halanor; (ut dixi) Suebor; Vandalor;, multęq; cū his alię Rhenū trāseunt, Gallias inuadūt, directoq; impetu Pireneum usq; perueniūt, cuius obice ad tps repulsę, per circūiacētes prouincias refundunt. His p̄ Gallias bacchantibus, apud Britannias Gratianus municeps eiusdem insulę tyrānus creatur, & occiditur. Huius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis, sine merito uirtutis, eligitur. Qui cōtinuo ut inuasit imperium, in Gallias transijt: ibi sępe a Barbaris incertis fœderibus illusus, detrimēto magis Reipublicę fuit. Misit in Hispaniam iudices, quor; occasione Barbari Pirenei custodia prodita, claustrisque patefactis, cunctas

cunctas gentes quæ per Gallias uagabantur, Hispaniarum prouincijs immittunt, ipsædemq; ipsi adiunguntur. Vbi actis aliquandiu magnis cruentis quæ discursibus, post graues rerum atq; hominum uastationes habita sorte & distributa possessione resederunt.

De tyrannis sub Honorio emergentibus subito, & extinctis. De Constantio & eius fideli consule, quem demum creauit consulem. Cap. VII.

ITaq; Honorius impator uidēs tot oppositis tyrānis nihil aduersus Barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos deleri iubet, Cōstantio comiti huius belli summā cōmittens. Cōstantius aut comes in Galliā cū exercitū profectus, Constantinū Imperatorē apud Arelatē ciuitatē clausit, cepit, occidit: filiūq; eius Constantē Gerōtius apud Viennā interfecit, & in locum eius maximū quendā substituit: ipse uero Gerōtius a suis militibus occisus. Maximus uero exutus purpura, destitutusq; a militibus Gallicanis, aufugit. Iouinus postea uir Galliæ nobilissimus in tyrannidē mox ut assurrexit, cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solū elegit, ut tyrānus moreret. Nā cōtinuo ut creatus, occisus est. Attalus uero inter tyrannos mori delegit. Qui cum Aphricę consulatū assecutus esset, inde elatus supcilio, Sabinū domesticū suū uirū ingenio callidū industriaq; solertē & sapientē, si animi uires trāq; illis studijs accōmodauisset, generū allegit, quē pro q̄rundā periculorū suspitione interfecit: atq; aliquādiu Aphrica ab eo annona extra ordinē detēta, ipse tandē cū immensa certe tēporibus nr̄is satis incredibili classe nauium Romā cōtendit. Nā habuisse tunc tria milia DCC. naues diciē. Quem numerū ne apud Xerxē q̄dem, p̄clarum illū Persarū regē, et Alexād. Magnū, uel aliū quēq; regū fuisse, historię ferūt. Is simul cū agmine militū ad urbē p̄gens litore egressus est, occurſu comitis marini territus, et in fugam uersus, arrepta nauī solus Carthaginē redijt: atq; ibi cōtinuo militari manu interfectus ē. Hūc oēm catalogū (ut dixi) uel manifestorū tyrānorū, uel inobediētū ducū, optima Honorius Imper. religiōe, et felicitate scire meruit, et magna qdē Cōstantius comes industria, et celeritate cōfecit, merito sane, qā in his diebus p̄cipiente Honorio, et adiuuāte Cōstantio, pax et unitas p̄ uniuersam Aphricā ecclesię cathol. reddita ē. Cōstātius itaq; comes apud Arelatē urbē Gallię cōsistens, magna rerū industria Gothos a Narbona expulſit, atq; abire in Hispan. coegit. Gothorū tūc populis Ataulfus rex p̄erat, q post irruptionē urbis ac mortē Alarici Placidia (ut dixi) captiua sorore impatoris in uxorē asūpta, Alarico successerat. Is, ut sepe auditū, atq; ultimo exitu eius probatū est, satis studiose sectator pacis: militare fideliter Honorio Impat. ac pro defendēda Romana Rep. impedire uires Gothorū p̄optauit. Qui apud Barcillonē Hispanię urbē dolo suorū occisus ē. Post hūc Segericus rex Gothis creatus, nihilominus a suis interfectus ē. Deinde Valia successit in regnum: qui pacem optimam cum Honorio Imperatore, datis lectissimis obsidionibus pepigit. Placidiam imperatoris sororē honorifice apud se honesteq; habitā, fratri reddidit. Quam Honorius Cōstantio, q eam reuocauerat, matrimonio iungēs, Imperatorē apud Rauennā creauit.

De Iohannis tyrannide, & eius matura morte.

Cap. VIII.

Igitur Honorius, qui cum fratre Arcadio, XIII. imperauit annis: ac deinceps cum Theodosio iuniore Arcadij fratris filio XVI. humanis rebus excessit. Quo defuncto, Iohannes tyrannus Hesperiarum inuasit imperiū. Cōtra quē Ardaburius a Theodosio imperatore Patritius dirigitur: qui sæpe cōtra Parthos dimicando pugnauerat, ac feliciter uicerat. Sed cum nauigādo Aquileiam tenderet cum exercitu, uentus mox cōtrarius surgens, peturbata classi appulit eum ad hostes. Qui comprehensus a tyranno magnā æstuationem intulit Imperatori. Qui solito more se ad dñi contulit misericordiā, cum precibus & lachrymis pro liberatione patrię & ducis fidelissimi instabat. Quid tūc Imperatoris oratio preualuit, dicendum reor: Angelus em̄ dei sub schemate pastoris eduxit Asparē Ardaburij filium, & oēs qui cum eo erāt: ac p̄ paludē adiacentē Rauēne ad loca sperata peruenerunt. Vnde nullus aliqñ transisse fert̄. Tunc ergo deus inadibilē terrā fecit adibilē. Transeūtes nanq; per siccum paludis aqua non offenderunt, aperta q; inueniētes ciuitatis Rauēne portas tyrānum quoq; detinuerunt. In ea nanq; ciuitate tyrānus degens, habebat exercitū. Tūc ergo p̄ssimus imperator reuerentiā, quā circa diuinitatē habebat, ostēdit. Dum em̄ circū spectaret: nuntiatum est ei tyrannū fuisse perēptum. Quā ob rem fecit sermonē in populo dicēs. Venite, si placet, relinquētes hāc uoluptatē, et pergētes ad ecclesiā gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyrāni p̄sumptiōibus obuiauīt. Quo dicto spectaculo cessante, p̄ mediū circū cuncti cū eo cōcorditer gr̄as agētes, ad ecclesiā cōuenerunt: ita ut tota ciuitas una uideret ecclesiā, ueniētes ad locū orationis iugi die gr̄as dño retulerūt. Igit̄ occiso tyranno cogitabat Theodosius Imperator, cui deberet Hesperiarū regna cōmittere: tūc Valētinianus erat ualde puer: natus ex matre Placidia eius q̄dem amita, filia uero maioris Theodosij, Arcadij & Honorij sorore de patre Cōstantio: q̄ ab Honorio imp̄ij iura susceperat, paruoc; tpe cū eo regnauerat. Hūc ergo Valentinianū consobrinū suū Cæsarē factū mittit ad partes Italię cum q̄ matrē Placidia, ei q; uniuersam dispositionē commisit imperij.

De gestis memoria dignis in partibus Orientis sub Imperatore Theodosio.

Item de Attico episcopo.

Cap. IX.

Igitur Valentiniano apud Rauennā coronā imperij assumente, & partibus occiduis regnāte cum matre, quę sub Theodosij imperio in sceptris orientalibus euenerunt, & memoria habentur digna, aliqua summatim prælibando carparamus. Qua tēpestate Atticus Constantinopolis erat episcopus: uir mirabilis in doctrina, religione, & largitate præcipuus. Cuius inter cætera dum quidā Iudeus iaceret paralyticus, medicorū oīm medelis atq; Iudeorū superstitiosis purgationibus adhibitis, nihil sibi prodesse sensisset: demū ceteris desperatis, ad Christi se cōtulit sanitatē. Hoc uelociter episcopo Attico nuntiat, quem catecuminū factum, & spem Christi promittens, deportare cum lecto precepit ad baptismū. Verū Iudæus paralyticus baptismū uera fide suscipiēs, cum de fonte fuisset leuatus, egritudine repēte priua-

priuatus est, & de cætero sanus fuit. Hanc igitur curam uirtus Christi etiam eo tpe demonstrauit. Qua causa plurimi Paganorum credentes baptizati sunt. Atticus autem largus sic erat, ut non solum pauperibus suarum parrochiarum, sed etiam in uicinis ciuitatibus, multas pecunias pro egentium consolatione transmitteret. Calliopio namque presbytero ecclesie Nicene CCC. aureos direxit, hæc mandans. Hos CCC. solidos expende sicut uolueris, et maxime illis qui petere confundunt, & non eis qui propter uentrem magis negotiatur. Ex talibus unam tantum rem obserua, ut nutrias indigentes. Is namque eisdem Calliopio mortem suam longe ante predixit, quo dicto non est metuitus. Qui etiam quandam Iudeum baptizauerat, qui tamen Iudeus turpis lucri gratia, per diuersas hereses sepius baptizabat, et hac arte pecunias congregabat. Postremo ad ecclesiam iterum uenit orthodoxorum. Cui post ieiuniorum tempus preparatur baptismus, & uestis congrua. Cumque foris fuisset impletus, deducit Iudeus ad baptizandum. Tunc quedam dei uirtus inuisibilis, aquam disparere precepit. Cumque presentes non cogitantes dei uirtutem, aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur: diligenter undique clausum rursum impleuerunt fontem, et denuo deducto Iudeo, aqua disparuit. Tunc sacerdos, quod mali, inquit, fecisti o homo? An certe nesciens baptismate iam potitus es? Ob hæc rem cum diuersi concurrerent, quidam Iudeum recognouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat: & hoc modo illius fraus uniuersis apparuit. De Marutha & Attico episcopis, & de praeliis contra Parthos pro Christianis susceptis.

Cap. X.

Eo tpe Maruthas Mesopotamensis episcopus insignis habebatur, quem Theodosius Imperator legationis gratia ad Persarum regem direxit. Qui ueniens in Persidem ad Sigerdem regem nimio dolore capitis ex longo tpe uexatum inuenit: qui nullis magorum incantationibus, aut sacerdotum suorum purgationibus, uel etiam medicorum studiis, curari potuit. Quem uenerabilis episcopus sola oratione sanauit & a filio eius molestissimum demonium fugauit. Quam ob rem apud Persas Christianitas est dilatata, & magorum illius fraudes detecte. Quibus etiam diebus Iudei habitantes in Creta, sollicitati sunt a quodam, qui se Moysen legissatorem ex celo ad eos denuo missum testabatur: monens ut omnes suas relinquerent possessiones atque pecunias, quam illo ductore per siccū mare, ad repromissionis gaudia peruenirent. At illi hac spe capti, omnia contempserunt sua. Cumque uenisset dies quam designauerat seductor ille, deduxit eos ad quandam rupem decliuus incumbentem, iussitque ut thauimarum schemate semetipsos euoluerent. Hoc ergo faciebant priores: & cum ueniret ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necari. Plures tamen mori poterant, nisi deo providente quidam uiri Christiani superuenissent piscatores, atque negotiatores: qui alios cum necarent, eripientes recreauerunt. Qui autem euaserant cum uoluissent illum perimere seductorem, repente disparuit: quem demonium suspicari sunt fuisse. Pro hac itaque passione multi tunc Cretensium Iudeorum ad Christianam conuersi sunt fidem. Igitur Theodosius pacta Persarum rupta pro Christianis ab Attico susceptis episcopo, uel ab alijs in orbe Romano: qui dum persequerentur a rege Persarum inde fugissent, sed

sed dum repeteret eos idem rex, a religioso principe minime sunt redditi. Nephas em̄ ducebat, ut fideles ad se confugientes, infidelibus redderet ad poenas. Magis em̄ bella suscipere elegit: quæ per Ardaburiū militiæ magi strum strenue sunt gesta. Is enim Persicā regionem per Armeniæ fines ingrediens: unā eius provinciā Azamēsem ualde uastauit. Cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorū regis occurrit: factaq; congressione deuictus est. Sic & alijs prælijs dñō auxiliāte duces & exercitus p̄ssimi principis superiores & uictores inuenti sunt: hoc illis prædicentibus angelis, ut confiderent & orarent, & deo crederent, quia Romanos uictoria sequerēt, dicentes se mediatores belli directos a deo. Tādem in confinio Mesopotamiæ congressione facta fortissimus Persarū exercitus, qui ab eis immortalis dicebat, a Romanis cæsus est. Porro rex Persarum infortunij sui causas agnoscens, legationem Romanorū suscipiens, pacem cum eis cōposuit. Et hoc modo bellū propter Christianos exortū, de Parthorū regione cessauit.

De Theodosij vita optima & vxoris.

Cap. XI.

Itaq; erat imperatori filia ex Eudoxia noīe Eudocia. Hāc Valētinianus cōsobrinus eius Hesperiarū partium ab eo factus Imperator petijt uxorem. Cumq; Theodosius annuisset: Valentinianus muniens Hesperias, Constantinopolim uenit ad nuptias. Quibus celebratis uxore sumpta reuersus est. Theodosius igit Imperator pro beneficijs sibi collatis a deo gratias referebat, plurimis honoribus Christo sua uota cōpensans, cōiugemq; suam Eudoxiā ad Hierosolymam destinauit. Hoc em̄ et ipsa uotum habuerat, si filiam uideret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas, quam per singulas ciuitates positas honorauit: cum pergeret, & cum de nouo remearet. Theodosius Itaq; regaliter natus atq; nutritus nihil habuit tepidum, sed sic fuit sapiens, ut inter fabulantes experimentum crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore similiter & in æstu, plerunq; ieiunabat, & maxime IIII. feria & VI. studio Ch̄anitat̄is, nec aliter q̄ monasteriorum regalia uidebantur. Ipse nanq; matutino ad suas sorores pergens, diuinas dicebat laudes. Quam ob rem etiam sacras literas sine codice recitabat. Loquentibus episcopis uelut olim sacerdos factus, ex diuina lectione respondēbat, congregabatq; sacros codices, & quoscūq; libet eorū interpretes seu expositores. Patientia atq; clementia, uniuersis hominibus eminebat: operibus iram, tristitiam, libidinemq; deuincens, & in nullo se ulcisci desiderās. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædētē morti subijceret: Vtinam, inquit, esset mihi possibile ad uitam etiam mortuos reuocare. Sic enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignum aliqd morte committeret, nec usq; ad ciuitatis portas moriturus perueniebat, sed ex eius clementia continuo reuocatio sequebatur.

De reliquijs beati Stephani per Orosium ad occidentū porrectis.

Cap. XII.

Igitur Theodosio regnāte cum patruo suo Honorio, uel consobрино deinceps Valentiniano Constantij filio: ut om̄ssa repetamus breuiter quæ gesta sunt, Lucianus presbyter, cui reuelauit deus locum sepulchri & reliquias

liquiarum beati protomartyris Stephani, scripsit ipsam reuelationem Greco sermone ad omnium ecclesiarum personam. Quam reuelationem Augustus presbyter Hispanus genere, in Latinum uertit eloquium, & adiecta epistola sua per Orosiū presbyterū occidentalibus porrexir. Qui etiam Orosius ad loca sancta perueniēs, quo cum Augustinus ad Hieronymum pro ratione discenda animæ miserat: reliquias beati Stephani accepit, & patriam reuersus primus cōtulit occidenti. Miracula uero, quæ dominus per uenerandas reliquias beati Stephani gessit, eisdem diebus in Aphrica, eximius doctor Augustinus plurima & ualde mirāda, quæ pro certo nouerat facta in libris de Ciuita. dei cōscripsit. Cuius ingenij tot extant uolumina sano sensu & irreprehensibili ratione edita; ut quidā doctor de eo ita dixerit: Mentitur, qui te totum legisse fatetur. Illo etiam iubente Orosius discipulus eius prædictus, libros VII. aduersus gentes nobiliter & utiliter composuit.

De diuersis apud Aphricam & Britanniam gestis, & obitu Augusti, & hinc Theodosij principis. Cap. XIII.

Qua etiam tempestate Aphrica prouincia, per Bonifaciū comitem Vuādalis tradita; et a Romano iure subtracta est. Qui Bonifacius dum in offensam Valentiniani uenisset, malo publico se defendere uoluit: inuitatoq; ab Hispanijs Gizerico Vuādalorum rege, qui interfecerat Ermengarium regem Sueuorū, iniuriā sanctę Eulalię in eodem ac si nolens ulciscitur. Confederāt enim Vuandali in Betica Hispanię regione, annis LIII. Hinc trāseunt in Aphricam cum omni familia, Alanis secū iunctis & Gothis, oīa ferro, flāma, rapinis simul & Arriana impietate fœdauerunt. Tunc beatus Augustinus Hipponensis Episcopus & oīm doctor ecclesiærū, ne ciuitatis suę ruinā uideret, III. obsequidionis eius mense migrauit ad dñm, V. Cal. Sept. cum uixisset annis L. XXVI. Quo tpe Vuandali capta Carthagine, Siciliā quoq; delcuerunt. His in diebus Agetius dux utriusq; militiæ Patritius appellatur. Qui Burgundiones cōtra Romanos rebellātes perdomuit: cęsa XX. milia Burgundionum, Gothorū uero auxilia eis præbentiū IX. milia. Quatēpestate Britoni Scotorū Pictorūq; infestationē nō ferentes, Romā mittunt, et sui subiectione promissa contra hostē auxilia flagitāt. Quibus statim missa legio magnā Barbarorū multitudinē sternit, ceteros Britānię finibus pellit. Hęc legio domū reuersura pcepit socijs ad arcēdos hostes, murū trās Insulā inter II. maria statuere: qui absq; artifice et magistro magis cespite q̃ lapide factus, nil operantibus profuit. Nam mox ut discessere Romani, aduectus nauibus prior hostis, quasi maturā segetē, obuia quęq; subiicit, cedit, calcitrat. Iterū petituri auxilia Romā aduolant. Quę impetrata cęsum hostē trās maria fugāt, cōiunctisq; sibi Britānis murū non terra ut ante puluerē, sed saxo solidū inter ciuitates, q̃ ibidē ob metum hostiū fuerant factę, a mari usq; ad mare collocāt. Sed et in littore meridiano maris, q̃a et inde hostis timebat, turres p̃ interualla ad prospectū maris statuunt. Sic ualedicūt socijs tanq̃ ultra nō reuersuri. Tunc eadē ad Scotos in Christū credētes
ordis

ordinatus a papa Coelestino Palladeus I. episcopus mittit̃. Igitur recedente a Britānia Romano exercitu, hoc cognoscētes Scoti & Picti reuertunt̃, & totā ab aquilone Insulam pro indigenis muro tenus capeſſunt. Nec mora ceſſis, captis, fugatis, custodibus muri, & ipſo interrupto: etiā intra illū crude lis p̃do graſſatur. Mittit̃ epiſtola lachrymis ærūniſq; referta ad Romanæ poteſtatis uirū Aetiū ter conſulē, XXIII. Theodoſij principis anno petens auxiliū, nec impetrat. Interea fames dirā ac famoſiſſima profugos infeſtat. Qua coacti, qdam hoſtibus dedere manus: alij de mōtibus ſpeluncis ac ſal tibus ſtrenue repugnabāt, ac ſtrages hoſtibus dabant. Reuertunt̃ Scoti do mum, poſt non multū tēpus reuerſuri. Picti extremā inſulę partē, dum pri mum et deinceps inhabitaturi detinent. Famē præfatā magna frugum opu lentia, opulentiam luxuria, & negligētia, negligentiam lues acerrima & a crior mox hoſtium nouorū .i. Anglorū plaga ſecuta eſt. Ergo his ita geſtis partibus Oriētis et Occiduis, Theodoſius morit̃ Conſtātinopoli poſt Ho norij obitū anno XXVI. regni: ætatis ſuæ XLVIII. poſt quem Martia nus a militibus & ab exercitu Auguſtus appellatus, ſublimat̃ in regnum.

De prælijs Hunorum regis contra Romanos, & alias gentes Cap. XIII.

INterea Hunorū rex Attila uinctos ſecū Gepidas cū Ardarico Gothoſ que cum Valamir diuerſaſq; alias nationes ſuis cū regibus oēm Illyri cum Thraciāq; et utrāq; Daciā, Miſiā, & Scythiam populatus eſt. Cō tra quē Argeniſdus magiſter militū Miſiæ egreſſus, ad Marcionopo lim fortiter dimicauit, q equo ſub ſe decidente p̃uentus eſt: & nec ſic quies ſcēs bellare, occiſus ē. Igit̃ Attila multis triūphis diuerſarū gentiū atq; plu rimorū regū, q̃s ſubiecerat ſuę ditioni, obſeq̃is elatus, ſubiectiōe etiā Oſtro gothorū tūidus Gallias inuadere, Veſegothaſq; opprimere p̃parabat. Mi ſit itaq; ad Valentinianū Imperatorē legatos, ſimulās pacē, dicendo, qd ob iniuriā Romanorū ulciſcendā proparet ad occidentē, ut deletis Veſegothis alijsq; nationibus partes Galliarū atq; Hiſpaniam, quas illi tenebāt, Reip. redintegraret. Regē uero Veſegotharū ſolicitare niſus eſt, ut pariter cū eo Romanū inuaderet imperiū, & æqua poſſiderēt ſorte. Sed dolus nō latuit imperatorē. Qui celeriter p̃ Aetiū q Gallijs tunc p̃erat Patritiū, Theodo ricū Gothorū regē partibus ſuis fauere fecit. Hinc iam truculentiſſimus rex Attila Galliarū ciuitates atq; oppida longe lateq; ſubuerſa, ad euertendam Aurelianorū urbē feſtinus propabat. Tunc p̃ beatiffimū Anianū Aurelia norū ep̃m tam Aetius Romanorū Patritius, q̃ et Gothorū rex Theodoris cus cū filio ſuo Thorifmodo foederati obuiā ire Hunis feſtinabāt, cōgrega tis undiq; bellatoribus aduerſus regē ferocem. Hi em̃ affuerūt eorū auxilia tores, Frāci, Sarmatę, Armoriciani, Burgūdiones, Saxones, Ripariolibrio nes q̃ndam milites Romani. Nōnulli etiā Celtici, & Germani. Attila uero dum multas nationes multoſq; reges q̃s ditioni ſuę ſubdiderat ſecū haberet Oſtrogotharū exercitus p̃minebat. Fit prima cōgreſſio, ut ferūt, circa Lige rim, ſed protractū eſt bellū et in cāpis Catalaunicis, q Mauriaci uocātur, a trox bellū et p̃tinax conſeritur: cui ſimile in paucis antiquorū inuenit̃ geſtis.

Rex

Rex enim Attala circa horam diei nonam fieri certamen censuit; ut si uictores sui non longius prosequendo intercidente nocte ad castra remearent, sin autem uicti, noctis presidio iuti, uires resumerent. Quo bello famosissimo, CLXV. milia ab utrisque partibus caesa referuntur, exceptis XV. milibus Francorum & Gepidarum, qui mutuis uulneribus conciderunt. Itaque Theodorici Gothorum rex ibi occubuit. Attila rex uictus in castra, quae de plaustris praeparauerat, se recepit. Aetius autem Thorismodum Theodorici regis interfecti filium sollicitans, ne fratres illius patris occisi inuaderent regnum, mox ad Tolosam ire coegit, quae sedes erat Vefegotharum regni. Attila uero per legatos monuit simulans amicitias, ut cito ad sua repedaret regna: antequam noui hostes circumfusi maiora sibi inferrent detrimenta. Ipse autem Aetius utroque reipublicae deputans hostes, sic negotio infecto discessit. Attila autem nata occasione discessu Vefegotharum iam securus Gallias relinquens, ad oppressionem Romanorum mouit procinctum. Primaque adgressione, Aquileensem diu obsidebat ciuitatem, quam captam ita penitus deleuit, ut uestigia eius ruinae uix appareant. Inde audacior factus, Mediolanum occupat metropolim, pariter & Ticinum regias urbes, & aequali sorte derisit uicinaque loca saeuens demolitur. Cumque Romam intentus esset opprimeret, Leo papa per se accedens ad eum, mitiorem reddidit. Qui deposito furore, ultra Danubium promissa pace discessit.

De Aetij nece, & depredatione Romae per Vuandalos.

Cap. XV.

Aetius autem patritius, magna occidentalis Reip. salus: ab hostibus liberata Gallia reuertitur in Italiam. Denique factione Heraclij spadonis a Valentiniano principe occiditur, cum quo Hesperiarum cecidit regnum. Valentinianus autem a satellitibus Aetij, quos sibi delegerat milites, dolo Maximi profusus interiit, imperatorem quoque eiusdem Maximus inuasit. Qui cum Reip. profuturus per omnia crederetur, non sero documento, quid animo habebat probauit. Siquidem interfectores Valentiniani in amicitiam recepit, uxoremque eius Augustam amissionem uiri lugere prohibuit: & intra paucissimos dies in coniugium suum transire coegit, sed hac incontinentia non diu potitus est. Nam post alterius mensem nuntiato ex Africa Gaizerici regis aduentu, multisque nobilibus ac popularibus ex urbe fugientibus, cum ipse quoque data cunctis abeundi licentia, trepide uellet abscedere: a famulis dilaniatus est: & membratim deiectus in Tyberim, sepultura quoque caruit. Post hunc Maximi exitum confestim secuta est multis digna lachrymis Romana captiuitas: & urbem omni praesidio uacuam Gaizericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone episcopo. Cuius supplicatio ita eum domino agente leniuit: ut cum omnia potestati ipsius essent tradita, ciuitatem ab igni tamen & cedere atque supplicijs seruari. Per XIII. igitur dies secunda & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma uacuata est: multaque milia captiuorum secum ducens, cum regina Eudoxia, quae eum inuitauerat, ut ferunt, & filiabus eius Carthaginem uictor Gaizericus reuersus est.

De restauratione Orientis Imperij per Marcianum principem, & de gestis Ger

DD

mani

Igitur Marcianus orientis Imperator regnum, quod decessores prædecessoresq; eius per annos fere LX. uicissim imperantes minuerunt, diuina promissione sic reparauit, ut exultatio ingens cunctis accresceret sibi subiectis. Hic namq; cum Auito Hesperiarum Imperatore, quem Romani post Maximi necem tyranni & urbis depredationem Cæsarem creauerant, unanimitatis foedus cōposuit. Qui utranq; rempub. concorditer administrantes rexerunt: demum VI. anno, sextoq; mense Imperij sui Marcianus in pace obiit. Cui Leo successit in regnum. Auitus aut de Italia in Gallias secessit: ubi ab exercitu & Gothorū auxilijs destitutus reuersus Italiam, episcopus in Placentia est factus. Cuius instinctu Theodoricus rex Gothorum contra Sueuos mouit exercitum: qm̄ ipsi regiones quas Romanis reddiderant, depredando uastabant. Fitq; congressio contra Sueuos in Tarraconensi Campania, ubi plurimi Sueuorū extincti. Richarius rex Sueuorū fugiēs nouissime cōprehēsus, & in custodiā trusus: Sueui destructo eorū regno, tradiderūt se Theodorico regi Gothorū. Qua tempestate gens Anglorum siue Saxonum, Britannia tribus longis nauibus aduehitur. Quibus dū iter prosperatum domi fama referret, mittitur exercitus fortior, qui iunctus prioribus primo hostes abigit. Deinde in socios arma uertens, totam prope insulam, ab orientali eius plaga usq; ad occidentalem igni uel ense subigit: cōficta occasione, quod pro se militantibus Britones sufficienter stipendia promissa nō darent. Tunc heresis Pelagiana Britannorū turbat fidē: qui a Gallicanis episcopis auxilium quærentes, Germanum Vissiodorensis ecclesie episcopum, & Lupum Trecaſinum æque apostolicæ gratiæ antistitem, fidei defensores accipiunt. Cōfirmant antistites fidem, uerbo ueritatis simul et miraculorū signis. Sed & bellum Saxonum Pictorumq; aduersus Britones eo tempore iunctis uiribus susceptum, diuina uirtute retūdunt. Cū Germanus ipse dux belli factus, non tubæ clangore, sed clamore halleluia totius exercitus uoce ad sydera leuato, hostes in fugam uertit immanes.

De crebris mutationibus principum. Et quo pacto Occidētis Imperium amisserint Romani.

Cap. XVII.

LEO, ut diximus, Orientis Imperator post Marcianū factus, apud Rauennam autem Maiorianus Cæsar est ordinatus. Qui cū Theodorico rege Vesegotharum foedus iniit per legatus, & ab Emerita Hispaniæ ciuitate quam tunc uastabat, ad Gallias est reuocatus, non tamen sine magna strage atq; populatione Sueuorum, aliarumq; gentium Hispaniæ in diuersis partibus habitantium: quas per duces suos Theodoricus opprimere atq; depredare iusserat. Maiorianus autem Imperator pace composita cum Theodorico rege, tendit ad Hispanias, nauesq; præparare iusserat, ut inde transiret contra Vuandalos in Aphricam. Sed dum peruenisset ad Carthaginem Spartariam Vuandali classem, quam præparare iusserat, inuadunt atq; diripiunt. Itaq; Imperator ccepto negotio frustratus reuertitur in Italiam, & apud Tertonam occiditur: locūq; eius Seuerianus

inuasit.

inuasit, sed ipse tyrānidis suae III. anno uix expleto Romae occubuit. Qua tempestate inter Francos & Burgundiones Diuisione gestum est praelium: Gundeislo hoc dolose machinante contra fratrem suū Gundobaudum. Itaque Gundeislus cum suis aduersus fratrem suum cum Frācis dimicauit: fugatumque fratrem regnum ipsius paulisper obtinuit. Gaudebaudus autem Auinione se muniuit. Eodemq; anno resumptis uiribus Viennam obsedit, & captum fratrem suum Gundeislum interfecit: pluresq; Burgundionum morte damnauit, regnumq; fratris suo copulauit et tenuit. Tunc Leo Imperator Artemium diui Marciani generum ex Patritio Caesarem ordinās: ad Hesperium destinauit Imperatorem. Hinc per Ardaburem Asperis filium Bigenem Getarum regem interemit. Qui etiam Basiliscū fratrem suae Austae contra Vuandalos cum exercitu direxit in Aphricam. Qui nauali praelio Carthaginem saepe aggressus, pecunijs delinitus abscessit. Igitur Artemius ilico ut Romam uenit, Recimerem generum suum contra Alanos direxit, uirum egregium: qui & multitudinem Alanorum fugauit, & regem eorum Beorgum in primo statim certamine superatum interemit. Theodoricus ergo Vefegotharum rex crebriam mutationem Romanorum principū cernens, Gallias suo iure natus est occupare. Quod cōperiens Artemius Imperator, Britonum solatia postulauit. Quorum rex Rotimus cum XII. milibus uenit ut ferret auxilia: cōtra quos rex Vefegotharum Theodoricus in numerum ductans exercitum, diuq; pugnans Rotimum Britonum regem antequam Romanis coniungeretur, effugauit. Qui amplam partem exercitus amissam, cum quibus potuit, fugiens ad Burgundionum gentem uicinā Romanisq; eo tempore foederatam aduenit. Theodoricus uero rex Vefegotharū Aruernam Gallie ciuitatem, Artemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello saeuens, Romam triuisset, ipseq; a genero peremptus, reliquit regnum Olybrio. Quo tempore in Constanti nopoly Aspar, primus Patritiorum & Gothorum genereclarus, cum Ardubure & Patritiolo filijs, illo quidem olim patre patritio, hoc autem Caesare generoq; Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio uulneratus interiit, & necdum Olybrio octauo mense in regno ingresso obeunte. Glicerius apud Rauennam plus praesumptione q̄ electione Caesar effectus: quem anno uix expleto, nepos Marcellini quondam patritij sororis filius a regno deijciens, in portu Romae episcopum ordinauit, et ipse regnum obtinuit. Tātas uarietates mutationesq; Romanorū principum Theodoricus cernens (ut diximus superius) Aruernā occupauit ciuitatē, ubi tunc Romanorū dux praerat, Cedicius nobilissimus senator, & dudum Auii Imperatoris, q̄ ad paucos dies regnū inuaserat, filius: Gothi capta ciuitate Aruernorū Nabornam etiā inuadunt. Contra q̄s Orestem magistrum militiae Nepos Imperator direxit. Orestes uero suscepto exercitu uenit Rauennam ibiq; moratus Augustulū filium suū Imperatorem fecit. Quod audiēs Nepos fugit Dalmatias, ibiq; regno priuatus defecit: ubi iam Glicerius dudum Imperator episcoparū Solonitanū habebat. Augustulo uero a patre Oreste

in Rauenna Imperatore ordinato, non multo post Odoacer, Torcilingorū rex, habens secum Scyros Herulos diuersarūq; gentium auxilios Italiā occupauit; & Orestem interfectum Augustulū filiū eius de regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castelo exiliū poena damnauit. Sic quoq; Hesperium Romanæ gentis imperium, quod LXXIX. urbis conditiæ anno prius Augustorum obtinuit Octauianus: cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorumue regni, D. XXII. Hinc iam respu. Romanorum partibus Hesperiarum, quæ hactenus gentibus imperauerat, regibus gentium gemens succubuit.

De Theodoro Gothorum rege, qualiter obtinuerit Italiam per Zenonis Imperatoris datum. Et de gestis eius. Cap. XVIII.

QVA tempestate Leo Imperator pro Thoma Chalcedonense per uniuersum orbē singulis orthodoxorū episcopis, singulas consonantesq; misit epistolas: quid de eodem Thoma sentiret, rescribi sibi postulās. Quorū adeo cōsonātia de uera Christi in carnatione suscepit omnium rescripta: ac si uno tempore unoq; dictante fuissent uniuersa conscripta. Quibus diebus Theodorus episcopus ciuitatis, quæ a Cyro Persarum rege condita Cyriæ nomen habet, scripsit de uera in carnatione domini saluatoris aduersus Euthicē & Dioscorū Alexandriae episcopum, qui humanam in Christo carnem negant. Scripsit & historiā ecclesiasticā a fine librorū Eusebij usq; ad suū tempus, id est, usq; ad imperium Leonis huius, sub q̄ & mortuus est. Tunc & Victorius iubente papa Hilario scripsit paschalē terminum D. XXXII. annorū. Leo autē nepotem suū Leonē manib. suis coronauit: quo facto Imperatore, mori anno XVI. imperij sui. Itaq; admodū puer Leo dum paruo superesset tempore, patrē suū Zenonē Imperatorem cōstituens, rebus excessit humanis. Zenon autem annum XVII. Oriētis rexit imperium. Cognita Theodoricī prosperitatis felicitate, quod in Illyrico cū Ostrogotharū exercitu resedisset: postq̄ in Pannonia cum patre Theodomir, alias quærendo sedes profectus esset, uicinasq; gentes ad quas accesserant, perdomitas subiugassent, missa ad eum legatione, mandās Zenon ut ad se uenire nō dissimularet: memor etiā esset quātis honoribus sublimatus a Leone principe dū fere X. annis prius obses apud eum esset, ad genitale solum, & genitoris præsentiam fuisset remissus. Theodoricus itaque nihil hæsitans ad regiā festinus uenit urbē: ubi ab Imperatore Zenone benigne susceptus, manigficeq; sublimatus, & consul ordinarius est factus. Nec tantum hoc, sed & equestrem statuam ab Imperatore promeruit ante regiā collocari. Inter hæc ergo Theodoricus sub Zenonis imperio scēdere sociatus, dum ipse in urbe omnibus bonis frueretur, gentemque suā in Illyrico (ut diximus) residentem non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potius solito mōre gentis suæ labore quærere uictū, q̄ ipse otiose frui regni Romani bonis, & gētem suā mediocriter uictitare, secumq; deliberās ad principē ait: Quāuis nihil deest nobis Imperio uestro famulatibus, tñ si dignū ducit pietas uestra, desiderij mei cordis libet exaudi

exaudiat. Cumq; ei (ut solebat) familiariter facultas fuisset loquēdi cōcessa: Hesperia, inquit, plaga q̄ dudum decessorū predecessorūq; uestrorū regimi-
ne gubernata est, et urbe illa caput orbis & dñā, quāre nūc sub regis Torcia-
lingorū Rugorūq; tyrannide fluctuat. Dirige me cū gēte mea, si prācipis,
ut & hic expensarū pōdere careas: & ibi sadiutus a dño uicero, fama uestrae
pietatis irradiet. Expedit nāq; ut ego q̄ sum seruus uester & filius, si uicero
uobis donatibus regnū illud possideā, q̄ ut ille hostis tyrannico iugo senatū
uestrū partēq; reip. captiuitatis seruitio p̄mat. Ego em̄ si uicero, uestro do-
no uestroq; munere possidebo: Si uictus fuero, ur̄a pietas nihil amittit, imo
ut diximus, lucrat expēsas. Quo audito quis egre ferret Imp̄ator excessum
eius, nolens tñ eū cōtristare, annuit q̄ poscebat: magnisq; ditatū muneribus
dimisit a se, senatū populūq; ei cōmēdās Romanū. Igitur egressus urbe re-
gia Theodoricus, & ad suos reuertēs, cum oñi gēte Gothorū, q̄ tñ ei p̄bue-
rūt cōsensum Hesperia tendit rectoq; itinere p̄ Smirnos ascēdit uicina Pan-
noniae, indeq; Venetiarū fines ingressus, ad pontē Sontij nuncupatū castra
metatus est. Cūq; ibi ad reficienda corpora hoīm iumētorūq; aliq̄ tpe reser-
disset, Odoacer armatū cōtra eū direxit exercitū. Quē Theodoricus in cam-
pis Veronēsis magna strage deleuit, castraq; soluta diripuit, Italia cū potius
ore audacia intrat: trāfactoq; Pado amne ad Rauēnā regiā urbē castra cō-
ponit. Tertio itaq; anno obsessum Odoacrū regē ad deditiōnē coegit, hūc
priuatū regnō interemit. Hinc iā tota Italia Theodorico subiecta, III. ingres-
sus sui anno Italiā cōsultu Imp̄atoris, priuatū suā gētis uestiū deponēs, re-
giū assumit amictū: q̄si iam Gothorū Romanorūq; regnator. His ita gestis
prosperis, gentē Frācorū cupiēs foederatā habere, missā legatione ad Ludo-
uicū regē eorū filiā eius petēs, impetratā matrimonio suo copulauit, ut Ior-
danis historicus refert: filiasq; suas uicinis regibus in cōiugio copulauit, unā
Alarico Vesegothorū & aliā Sigismūdo Burgūdionū, neptēq; suā Ama-
laburgā Thuringorū regi Ermenfrido, sororē uero suam regi Vuandalorū
Trafemundo dedit, cupiens sic genus suū nobiliter dilatare. Quo tpe Iohā.
Romanae ecc̄lae pōtifex Cōstātinopolim ueniēs ad portā q̄ uocatur aurea,
populorū turbis ei occurrētib; in cōspectu oīm roganti cāco lumē reddi-
dit. Qui dū rediēs Rauennā uenisset, Theodoricus eum cū comitibus carce-
ris afflictione pemit: inuidia ductus q̄a catholicae pietatis defensor Iustinus
eū honorifice suscepisset. Qui etiā Symmachū patritiū nullis extātibus cau-
sis dū trucidari Rauennae fecisset, ira percussus diuina & ipse anno sequenti
ibidem subitanea morte perijt: anno XXX. sui Italici regni, succedēte in re-
gnum Atalarico nepote eius. Legimus em̄ in Dialoگو sancti Gregorij quē-
dam sacerdotem uisibiliter uidisse Theodoricum uinctum trahi a Iohanne
pontifice, & Symmacho patritio ad ollam ignis Siciliensis.

De Zenone principe, q̄liter amissum Imp̄iū recepit, & successore eius Anastasio. Ca. XIX.

Igitur Zenon Imp̄ator Chalcedonia dū degeret, Augusta socrus sua Ba-
silicum germanū suū in urbe Augustū appellauit. Quod audiēs Zenon
secessit Mauriā, ne causa sui ciuilibus bellis aliquod incōmodum prouenis-

ret. Basiliscus quidem ut fugam Zenonis cognouit, lætatus est, sed non diu: qm̄ Zenon reuersus in regnum & a suis receptus, Basiliscum exilio damnauit. Quidam autē illus noīe Zenoni in priuata uita amicissimus, dum secreto detraheret Augustæ Ariagnæ, in zelum concitauit Augustum. Qui delibērans eam perimere, uni suorū tacite rem demandauit. Quod dum ille agere niteretur, cuidam cubiculario hoc prodidit. Quod dum regina comperisset, subterfugit ad Acatium episcopum, posteraq; die Zenon rem æstimās perpetrata, dum luctum quendam quasi gerens neminem suscepit. Acatius episcopus ingressus, & facti arguit Imperatorem, Augustamq; suspitionis innoxia cōpromittit, acceptaq; fide Augusta reuertitur. Illus autem ab urbe discessit assumpta tyrannide: ab exercitu principis occiditur, Zenon uero in pace quieuit. Anastasius autem subito assumptus ab Augusta, Imperator simul & maritus innotuit, regnauitq; annis XXVIII. tam infelicitē ut diuersis inimicorum uallatus agminibus tam externorum quam & tyrānorum sæpius mœrens & gemens nullam suorum uindictam meruit audire inimicorum, quia nec ipse iura seruauit ecclesiæ, sed fauens hæresi Euthicis catholicos est persecutus, ipse autem diuino fulmine periit.

De persecutione Catholicorum à regibus Vuandalorum. Et quid in diuersis partibus gestum sit. Cap. XX.

QUA tempestate Honoricus rex Vuandalorū Arrianus catholicas ecclesias clausit, plebem uarijs affecit supplicijs. Et quidē ab innumeris manus abscindens et linguas, nec tamē loquelam catholicæ confessionis eripere potuit. Itaq; Trasemundus successor Honorici Vuandalorum rex, & ipse ecclesias catholicas clausit, et plures episcopos exilio damnans Sardiniam misit. Tunc Symmachus papa inter multa ecclesiarum opera, quæ uel a fundamentis creauit, uel prisca renouauit, & iuxta basilicas sanctorum Petri & Pauli, atq; Laurentij pauperibus habitacula construxit, & singulis annis per Aphricam uel Sardinia episcopis, q̄ in exilio erant, pecunias & uestes ministrabat. Quibus diebus Helmerius Vuandalorum rex episcopos quos antecessores sui exilio damnauerant reuerti fecit, & ecclesias restaurare iussit, hæreticas submouit profanationes. Benedictus itaq; abbas mirabilibus uita & moribus insignis claruit: uirtutesq; illius, beatus Gregorius papa in libro Dialogorū scripsit. Eo etiam tempore Sigismundus rex Burgundionum a suis Francis traditus est. Quem secum Franci in habitu monachi deducētes cum uxore & filijs, de mum in puteum projicientes necauerunt. Post cuius necem Clodomirus rex Francorū contra Burgundiones dimicans (ut fertur) in prælio occiditur. Boethius etiā patrius, qui Arithmeticam latino sermone nobiliter duobus libris ediderat, aliosq; libellos elegantissime cōscripserat, nouissime damnatus exilio, post libros consolationis philosophicæ, quos metrico stilo atq; prosaico luculētissime dictauerat, in territorio Mediolanē. occiditur.

De Belisario consule Iustiniani, qui in Aphrica Vuandalos deleuit, & in Italia Gothos cōtrahit, qui etiā cōtra Parthos dimicauit. Cap. XXI.

Quo

Quo tpe Iustinus Imperator cōsulēs utilitatib. reipub. Iustinianū nepotē ex sorore sua successorē designans imperij moritur, Iustinianus p annos xxxv iij. Oriētis tenuit imperiū. Cui post diuturna bella plurimosq; labores cōtra Parthos gesta, p legatos fœdus cū rege Parthorū initum est. Igitur hac securitate pacis cōpositē, Iustinianus Romanū de finib. Parthorū reuocauit exercitiū. Hinc iā Belesariū delegit consulem, eumq; cū exercitu ad Australē plagam cōtra Vuandalos mittit. Qui fauēte dño qua uenerat facilitate, ea celeritate Vuandalos superauit, Libyāq; ad corpus totius reipub. iungens, Vuandalorū gentem deleuit Carthago q; anno excessiōis suę xcv. recepta est, pulsis deuictisq; Vandalis & Gildemero rege eorū capto, Constantinopolim missō, in urbe regia principi oblatu spectante populo Impator p Belesariū de Vuandalis triūphauit. In Italia uero Theodorico rege defuncto, Atalaricus nepos eius ipso ordinante successit, viij. annos quū pueriliter uiuens, matre tū regnante Amalasuenta degebat, qñ & Gallias diu tentas Francis repetentib. reddidit, mortuoq; Atalarico mater sua Theodohadū cōsobrinum suum regni participē faciens: nō post multū ipso iubente occisa est. Et qā dudum se cū filio suo cōmendauerat principi Iustiniano: is mortē eius audiens doluit, nec passus est inultā transire: sed mox eundē ducem bellī, q Poenorū domitor fuerat & de opibus Vuandalicis triūphans adhuc in fascib. erat agmini diuersarū proponens nationum, ad partes Hesperias destinauit: qui primo accessu mox Siciliā puadit, duce eius Sinderith supato: ubi dū aliq̄tum tporis ob ordinādā patriā resideret, cōperit ī Aphrica ciuilia bella intestinaq; plia debacchari. Nam Stotzas pene ultimus militū & Marcini clientulus magistri militū tyrannidē arripiens, authorq; seditiosorū effectus, Cyrillū, Marcellum, Farā aliosq; diuersos iudices dolo pemptos, in ducē Solomonē se uiebat, totāq; Aphricam tyrannico ritu uastabat. Emenso ergo Belesarius a Sicilia in Aphricā pelago, solita felicitate rebelles fugat, prouiciā liberat, Solomonemq; rursum Carthagine collocās Siciliā redit. Vbi mox Euermod Theodohadi Gothorū regis gener, q cōtra eū cum exercitu uenerat, cernēs prosperitatē consulis, ultro se ad partes dedit uictoris, hortatq; ut iā anhelantem suorū aduentu suspectā ueniret ad Italiam. Constructo ergo Belesarius exercitu, & tā nauali q̄ equestri agmine uallauit Neapolim, paucisq; diebus eam obsidens, p aqua ductū nocte inuasit: & tā Gothis, qui aderāt, q Romanis rebellantib. interfecit, urbem plenissime spoliauit. Qd Theodohadus aīaduertens, Vitigis unū inter alios ductorē exercitus preponens cōtra Belesarium dirigit. Qui cum Campaniā ingressus, mox ad campos uenisset barbaricos, ilico exercitus consona uoce regem denunciat Vitigis. At ille regno sublimatus, directis e socijs Theodohadum Rauennam reuertentem extinguit, regnūq; suū confirmās expeditionē soluit, & priuata coniuge repudiata, regiā puellā Mathesuentā Theodorici regis neptem sibi plus ui copulat q amore. Dumq; ille nouis nuptijs delectatur Rauennę,

DD iij consul

consul Belesarius Romanā urbem ingressus est. Exceptusq; ab illo populo quondā Romano & senatu iam pene ipso nocte cū uirtute sepulto, cōfessum uicina occupat loca, urbū oppidorūq; munimina. Primaq; Getica cōgressione Hunnīla ductāte exercitū per Vsinum ad oppidū Belesarius Gothos superat, & plusq; vñ. milia trucidatis, reliquos Rauennā usq; perurbat. Secundo uero cū ipso Vitigis Romanas arces uallante cōgreditur, machinasq; illius & tures quibus urbem adire tentabat igni cōsumptis, per anni spaciū, quīs inedia laborans deludit. Post hāc usq; ad Ariminū persecutus exinde eum effugatū Rauenna clausum, in deditionē suscepit. Atq; unus cōsul dum cōtra Geras pene pari euentu de Francis, qui cū Theodeberto rege suo ultra CC. milia aduenerant, triūphauit. Sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantib. Francis pacem cōcessit, & sine suorū dispendio de finibus Italicis expulit, sumptocq; rege & regina simulq; & opes palatij, ad principem qui eum miserat reportauit: sicq; intra pauci tps spaciū Iustinianus Imperator per fidelissimū consulem, duo regna duasq; respub. suae ditioni subegit. In Australibus atq; occiduis partibus his ita gestis, Parthi rupto fcedere Romanorum fines inuadunt, Celsyriā oīa ferro cēdibusq; fcedando predantes deuastant, Antiochiā usq; pueniunt. Quā p̄sidio Romanorū uacuā inueniētes, cuncta diripiunt, nec onusti p̄da recedunt, nec etiā Romanos fugientes insequunt: qm̄ audito consul Germanus corū aduentu relinqūes Antiochiā aufugit. Contra quos Imperator aliq; duces direxerat uicti ac territi minime p̄ualuerunt hostib. resistere. Nam iterz necessitate Belesarius cōtra Parthos dirigitur, quos nō ut alias gentes p̄domuit, sed in finibus Romanorū recedere cōpulsit, & ad proprias sedes repedare: cōposita pace reuersus est ad principē. Ergo, ut assolet, rerū mutatio & principū uoluntas diuersa inuidia quidē senatores ac patritij exarsit, suggesserūt Imperatori, ut Belesariū quasi ad sceptrā aspirantē de gradu patriciatu ejiceret, ac dignitatib. priuaret. Quod factū, Gothis respirantib. ceterisq; nationibus Romanis infestis, nō modicā intulit audaciam: ipsumq; Imperatorē nō longe post qd fecerat poenituit, qm̄ aulici Iustinianū regno priuare, & quendam Florianū Imperatorē creare dum aggredere, Belesarij uiribus adiutus quīs immerito, trucidatis noua tentatib. restitutus est Iustinia. in regnū.

Iustiniano imperāte Franci cōtra Gothos dimicātes eos regno Galliarū expulerunt. Qui & contra Saxones pugnantes vicerunt, & Britones subiugauerunt.

Cap. XXII.

Qua tempestate in partibus Galliarū ortū est bellū inter Alaricū Gothorū regem & Chlodoueū regē Francorū: quīs prius inter eos uario euentu plurima existerent certamina. Tunc demū in Campania Voglauiense decimo ab urbe Pictauiensi miliario sit certaminis cōgressio. Vbi Chlodoueus Francorū rex Alaricū Gothorū regem interfecit, & maximā partem illius exercitus trucidauit, regnumq; qd Gothi diu tenuerunt, a Ligere fluuiō usq; ad Rodanū per mōtes Pireneos usq; ad Oceanū mare abstulit, & ditioni Francorū subdidit. Mira dei dispensatione actū est, qm̄ auaritia consulū Romanorū stipendia sunt subtra-

cta ab

ēta ab eis, qui fame & penuria coacti conspirauerunt contra Romanos in arma, Illyricū depopulantes, Italiā inuadentes, Romā gentiū dñam depre-
dantes, ut Alauricus, quē Gothi regem creauerant, ouans diuersis successi-
bus prosperitatū sublimarit gentem suam & regnum. Demum in Alarico
gens & regnū Gothorū defecit, sicuti & Romanorū in Hesperia sub Octa-
uiano Augusto aliarū gentium dñā, & nouissime in Augustulo deficiēs, ut
supra retulimus, gentib. est alijs subiecta. Iustiniano itaq; imperāte, corpus
S. Antonij monachi diuina reuelatiōe repertum Alexandriā deferē, & in ec-
clesia B. Iohannis Bapt. humatur. Dionysius etiam paschales scripsit circū-
los, incipiens ab anno dñicæ incarnatiōis, D. XXXII. qui sunt anni Diocle-
tiani, CCLVIII. Tunc quidē codex legum, qui nuncupatur Iustinianus, ab
ipso principe institutus, orbi promulgatus est. Victor q̄q; Capuanus ep̄s,
librū de Pascha scribēs, Victori arguit errores. Qua tempestate Chrāmus
cōtra Chlotariū Francorū regem, suū scilicet patrē, rebellare p̄sumpsit: qui
dum a ccepta temeritate nō q̄sceret ad Britanniā se cōtulit, gentēq; illā cū
rege suo cōtra patrē armauit: quē Chlotarius insecutus cū reliquis filijs suis
& Francorū exercitu interfecto Britonū rege, Chrammus est cōprehensus,
atq; cū uxore & filijs quadā domo clausus, uiuus est incensus. Chlotarius
uero de manubijs Britonū triumphans, gentē illā Francis subiectā fecit tri-
butariam. Saxones uero rebellantes grauissimis prelīs prostrauit, & nō si-
ne multo suorū sanguine deuicit. Iustinianus igit̄ dū xxx. & viij. annis Oriē-
tis tenuisset impium, rebus excessit hūanis, cui Iustinus successit in regnū.

De Narsete patritio, qui Gothos deleuit in Italia, & demum Longo-
bardos, ut ferunt, prouocauit ut possiderent eam. Cap. XXIII.

Iustinus quidē minor annis Imperator xi. Qua tēpestate post egressum
Belesarij cōsulis ab Italia regem Vitigis Gothorū regināq; & opes pa-
larū ad principē Iustinianū, qui transportauerat (ut supius diximus) Go-
thi qui trans Padum in Liguria cōsistebant, recrudescētes aīo ad bella cō-
furgunt, & ordinato sibi regulo Hildebaldo, qui uix emenso anni spacio in-
terficitur. Erarius aut̄ in eius locū successit, qui & ipse necdum anno expleto
pempnis est. Tunc Totilā, qui & Baduila, sibi regē cōstituunt: qui uiribus
resumptis cōtra Roma. dimicans, duces uicit, prosternit, inuadit. Romā in-
de progressus capit Siciliā, totam pene insultans Romanis deuastat Italiā.
Cōtra quē Iustinus Impator Narsētē patritium direxit: qui in Italiā ueniēs
cōtra Gothos uiriliter ac fortiter dimicans, Totilā eorū regem occidit, gen-
temq; Gothorū cedib. prostrauit. Qui iterz respirantes Teiam sibi regem
cōstituunt, quem ipsum Narses patritius occidit, Gothos funditus deleuit,
Italiā ab eorū iugo liberauit. Hinc cōtra Bucillinum Francorū ducē cōgres-
sione facta pugnauit, quem ut fertur cum oī exercitu suo interemit. Iam ab
incurso hostiū liberatā Italiam corpori reipub. restituit, Mediolanū urbem
regiam a Gothis & Burgundionibus demolitam reedificauit, aliasq; urbes
per Italiam destructas restaurauit. Qui deinde per inuidiam Romanorum
pro quibus multa contra Gothos laborauerat, accusatus apud Iustinum &
coniugem eius Sophiam, quod seruitio premeret Italiam, secessit Nea-
polim

polim Campaniæ, scripsitq; genti Longobardorū, ut uenirent & possiderent Italiā. Tunc Iohānes Romanę ecclesię pontifex ecclesiam apostolorū Philippi & Iacobi, quā decessor eius Pelagius cœperat, p̄fecit & dedicauit.

De beato Gregorio & eius gestis.

Cap. XXIII.

Tyberio imperante, qui successerat Iustino, beatus Gregorius legatione fungens apud principem, dum Constantinopolim Euticiū eiusdem urbis episcopum in fide nostrę resurrectionis errasse, catholicis allegatiōibus approbans, Tyberio præsente conuicit: ita ut ipse Augustus librum eius, quē de resurrectione scripsit, deliberaret flammis cremari. Docebat enim idem Euticius, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, & uentis aereq; subtilius esse futurum, contra illud dominicum: Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Igitur post Tyberium Mauritio regnante, idem B. Gregorius Romanę ecclesię iam pontifex & doctor maximus, synodum episcoporum XXIII. ad corpus beati Petri apostoli congregans, de necessarijs ecclesię decernit. Idem missis in Britanniam Augustino Mellito & Iohanne, & alijs pluribus cum eis monachis timētib; deum, ad Christum Anglos conuertit. Et quidem Edilberectus mox ad Christi gratiam conuersus cum gente Cantaniorum, cui præerat, proximisq; prouincijs etiam episcopo doctoriq; suo Augustino: sed & cæteris sacris pontificibus episcopales sedes donauit. Porro gentes Anglorum ab aquilone Humbri fluminis sub regibus Aelle & Aedilfrido sitæ, necdum uerbum uitę audierāt, Gregorius scribens Augustino, Lundonię quoq; & Eboraici episcopis, accepto a sede apostolica pallio metropolitanos esse debere decernit: q̄ moralia in lob, gratia diuina inspirante, conscripsit, librum etiam pastorem luculentissime edidit, Dialogorum uero ad imitandos uenerabiles uiros, q̄ per hæc tempora claruerunt, libros dictans, ad nostram porrexit legendos posteritatem. In Ezechielem opus præclarum condidit. Homiliarum eius liber saluberrimas & spirituales gustantibus ministrat dapes. Epistolę uero extant eius plures pro negotijs, quibus sunt compositę, legentibus utiles: imperante iam Phoca migravit ad dominum.

De Longobardis Italiam inuadentibus, & de martyrio Hermingildi regis Gothorum filij.

Cap. XXV.

QUA tempestate Albuinus rex Longobardorū a Narcete (ut premisimus) inuitatus, relinquens atq; incendens Pannoniam in qua habitabat, cum omni populo suo ueniēs comitāte fame & mortalitate inuadit Italiam. Eo etiam tempore Herminigildus Leuigildi Gothorū regis filius ob fidei catholice confessionē inexpugnabilem a patre Arriano regni priuatus infulis, & uinculis alligatus, in carcerem est proiectus. Ad extremū nocte sancta dominicę resurrectionis securi in capite percussus, regnum cœleste pro terreno rex & martyr intrauit. Cuius frater Richardus mox ut regnum post patrem accepit, omnem Gothorū cui præerat gentem, insistente Leandro Hispolitano episcopo, q̄ & Herminigildū docuerat, catholicam conuertit ad fidem.

De gestis

De gestis Bonifacii Papæ.

Cap. XXVI.

Igitur Bonifacio papa rogante, statuit Phocas Imperator successor Mauricii, sedem Romanæ & apostolicę ecclesię omnium ecclesiarum esse caput, quia Constantinopolitana primam se esse omni ecclesiarum scribebat. Idem etiam Phocas, petente papa Bonifacio, iussit in ueteri phano (quod Pantheum uocabatur) ablati idololatrię sordibus, ecclesiam beatę semper uirginis **MARIAE** & omnium martyrum fieri: ut ubi quondam omni non deorum, sed demoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omni fieret memoria sanctorum.

De sex vniuersalibus Synodis.

Cap. XXVII.

V Tomissa superius paulisper repetamus, quę sint uniuersales sex Synodi, quas totus Oriens recipit & concelebrat, qui catholicam fidem sana mente retinent, ostendamus. Prima em uniuersalis synodus in Nicęa congregata est contra Arrium, CCC. XVIII. patrum, temporibus Iulij papę sub Constantino principe. Secunda in Constantinopoli, CL. patrum contra Macedonium & Eudoxium, temporibus Damasi papę & Gratiani principis, quando Nectarius eidem urbi est ordinatus episcopus. Tertia in Epheso, CC. patrum contra Nestorium Augustę urbis episcopum, sub Theodosio Magno principe, & papa Celestino. Quarta in Chalcedone, patrum D.C. XXX. sub Leone papa temporibus Marciani principis contra Euticen, nequandissimorum presulem monachorum. Quinta item in Constantinopoli temporibus Vigilij papę sub Iustiniano principe, contra Theodorum & omnes hereticos. Sexta synodus uniuersalis Constantinopoli celebrata, & gręco sermone conscripta, temporibus Papę Agathonis, exequente ac residente pijsimo principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolicę sedis & episcopis CL. residentibus. Igitur a natiuitate domini Iesu Christi ob amorem dominę meę Augustę **IVDITH**, aggressus sum opus, quod usque ad Gregorij eximij doctoris obitum perduxim. De gestis etiam Bonifacii papę quędam deinceps prælibando perstrinxi, Romanorum iudicibus & Gothis ab Italia & Gallijs depulsis, his Francis & Longobardis succedentibus in regnis. Hic terminum censui meorum imponere librorum.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVI
ensis Chronicorum Tomi posterioris, Finis.

From the year 1800 to the year 1810, the number of the population of the United States was 3,929,214. In the year 1820, it was 9,839,831. In the year 1830, it was 12,866,019. In the year 1840, it was 18,304,393. In the year 1850, it was 23,191,876. In the year 1860, it was 31,341,189. In the year 1870, it was 38,558,371. In the year 1880, it was 50,155,783. In the year 1890, it was 62,946,569. In the year 1900, it was 76,212,167. In the year 1910, it was 92,228,496. In the year 1920, it was 106,011,231. In the year 1930, it was 123,202,624. In the year 1940, it was 137,323,027. In the year 1950, it was 152,264,783. In the year 1960, it was 179,323,027. In the year 1970, it was 203,302,027. In the year 1980, it was 226,542,027. In the year 1990, it was 248,822,027. In the year 2000, it was 281,422,027. In the year 2010, it was 308,022,027. In the year 2020, it was 331,422,027.

From the year 1800 to the year 1810, the number of the population of the United States was 3,929,214. In the year 1820, it was 9,839,831. In the year 1830, it was 12,866,019. In the year 1840, it was 18,304,393. In the year 1850, it was 23,191,876. In the year 1860, it was 31,341,189. In the year 1870, it was 38,558,371. In the year 1880, it was 50,155,783. In the year 1890, it was 62,946,569. In the year 1900, it was 76,212,167. In the year 1910, it was 92,228,496. In the year 1920, it was 106,011,231. In the year 1930, it was 123,202,624. In the year 1940, it was 137,323,027. In the year 1950, it was 152,264,783. In the year 1960, it was 179,323,027. In the year 1970, it was 203,302,027. In the year 1980, it was 226,542,027. In the year 1990, it was 248,822,027. In the year 2000, it was 281,422,027. In the year 2010, it was 308,022,027. In the year 2020, it was 331,422,027.

From the year 1800 to the year 1810, the number of the population of the United States was 3,929,214. In the year 1820, it was 9,839,831. In the year 1830, it was 12,866,019. In the year 1840, it was 18,304,393. In the year 1850, it was 23,191,876. In the year 1860, it was 31,341,189. In the year 1870, it was 38,558,371. In the year 1880, it was 50,155,783. In the year 1890, it was 62,946,569. In the year 1900, it was 76,212,167. In the year 1910, it was 92,228,496. In the year 1920, it was 106,011,231. In the year 1930, it was 123,202,624. In the year 1940, it was 137,323,027. In the year 1950, it was 152,264,783. In the year 1960, it was 179,323,027. In the year 1970, it was 203,302,027. In the year 1980, it was 226,542,027. In the year 1990, it was 248,822,027. In the year 2000, it was 281,422,027. In the year 2010, it was 308,022,027. In the year 2020, it was 331,422,027.

D. G. DELARA

João Ramo de
Zuniga.

João de Venceno

João de Trabo

João de Trabo

João de Trabo

João de Trabo

João de Trabo

mandame um
fornecer e de
loja de profumaria

mandame um alguns
mandame um e

João de Trabo

João de Trabo